HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-03/23-09/28
URBROJ: 65-23-02

Zagreb, 3. travnja 2023.

Hs**NP*021-03/23-09/28*65-23-02**Hs

ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA HRVATSKOGA SABORA

PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA RADNIH TIJELA

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem ***Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu***, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s odredbom članka 19. stavka 4. Zakona o pravobranitelju za djecu ("Narodne novine", broj 73/17) dostavila pravobraniteljica za djecu, aktom od 31. ožujka 2023. godine.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU

KLASA: DPR-028-01/23-02/0001
URBROJ: 134-23-1
Zagreb, 31. ožujka 2023.

Hs"NP"021-03/23-09/28"411-23-01"Hs

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6

Primljeno: 31-03-2023	
Klasifikacijska oznaka	Org. jed.
021-03/23-09/28	65
Urudžbeni broj	Pril. / Vri.
411-23-01	Spis / –

HRVATSKI SABOR
gospodin Gordan Jandroković, predsjednik
predsjednik@sabor.hr

Predmet: Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu
- dostavlja se

Poštovani gospodine predsjedniče Hrvatskog sabora,

u skladu s člankom 19. stavkom 4. Zakona o pravobranitelju za djecu (Narodne novine, 73/17), člankom 21. stavkom 1. Poslovnika o radu pravobranitelja za djecu (Narodne novine, 49/18) i člankom 215. Poslovnika Hrvatskog sabora dostavljamo Vam Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu i Sažetak Izvješća.

Sukladno članku 35. stavku 3. Zakona o fiskalnoj odgovornosti (Narodne novine, 118/18), uz Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu, dostavljamo i Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za 2022. godinu *(prilog 1.a)* zajedno s Upitnikom o fiskalnoj odgovornosti za obveznike utvrđene u registru proračunskih i izvanproračunskih korisnika za proračunsku godinu 2022. *(prilog 2.a)*.

S poštovanjem,

PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU
Helena Pirnat Dragičević, dipl. iur.

REPUBLIKA HRVATSKA - PRAVOBRANITELJ ZA DJECU - ZAGREB

Prilog:
1. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu
2. Sažetak Izvješća o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu
3. Izjava o fiskalnoj odgovornosti za 2022. godinu
4. Upitnik o fiskalnoj odgovornosti za obveznike utvrđene u registru proračunskih i izvanproračunskih korisnika za proračunsku godinu 2022.

Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2022.

Zagreb, ožujak 2023.

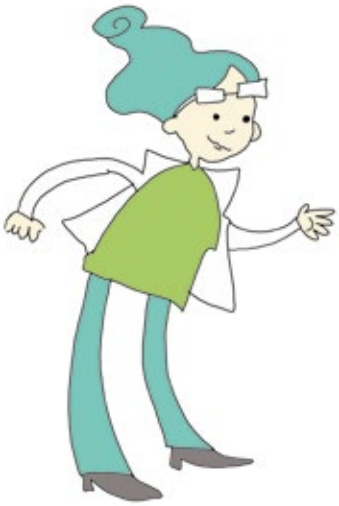

Crtež na naslovnici motiv je iz kalendara pravobraniteljice za djecu za 2023. godinu, čiji je naslov „Konvencija o pravima djeteta i 20 godina pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj“. Autorica ilustracija u kalendaru je Zrinka Ostović. Uz ilustriranu priču o UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta*, kalendar donosi i priču o djelovanju Ureda pravobraniteljice za djecu u protekla dva desetljeća na zaštiti i promicanju dječjih prava u Hrvatskoj.
Kalendar je dostupan na *www.dijete.hr*.

Sadržaj

POKRATE ... 6

1 UVOD ... 8

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE ... 11

2.1 Osobna prava ... 13
2.1.1 Statusna prava ... 14
2.1.2 Pravo na privatnost ... 16
2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb ... 21
2.1.3.1 Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi ... 30
2.1.3.2 Uzdržavanje ... 35
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja ... 37
2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji ... 38
2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama ... 41
2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje ... 46
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice ... 49
2.3 Obrazovna prava ... 51
2.3.1 Predškolski odgoj i obrazovanje ... 52
2.3.2 Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje ... 56
2.3.3 Srednjoškolsko obrazovanje ... 64
2.3.4 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju ... 68
2.3.5 Prava i dobrobit darovite djece ... 73
2.4 Zdravstvena prava ... 75
2.5 Socijalna i ekonomska prava ... 81
2.5.1 Dječje siromaštvo ... 81
2.5.2 Socijalna prava ... 83
2.5.3 Ekonomska prava ... 85
2.5.3.1 Pravo na primjereni životni standard ... 85
2.5.3.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova ... 87
2.5.3.3 Zaštita imovinskih prava djeteta ... 90
2.5.3.4 Neprimjereno oglašavanje ... 93
2.5.3.5 Dječji proračun ... 95
2.6 Kulturna prava i pravo na slobodno vrijeme ... 98
2.7 Pravosudno-zaštitna prava ... 100
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka ... 103
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe ... 105
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom ... 109
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja ... 113
2.8.1 Prometna sigurnost djece ... 113
2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama ... 117
2.8.3 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo ... 118
2.8.4 Nestala djeca ... 120
2.9 Diskriminacija ... 121
2.10 Ostala prava i nenadležnost ... 127

3 DJEČJE SUDJELOVANJE 128

3.1 Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+ 128

3.2 Susreti s djecom 132

4 IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE 134

4.1 Djeca pripadnici nacionalnih manjina 134

4.2 Djeca s problemima u ponašanju 138

4.3 Djeca čiji su roditelji u zatvoru 144

4.4 Djeca i mediji 147

4.4.1 Mediji i zaštita dječjih prava 147

4.4.2 Prava djece u digitalnom okruženju 156

4.5 Djeca koja se bave sportom 161

4.6 Djeca u pokretu 166

4.7 Prava djece koja žive na otocima 174

4.8 Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj 178

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU 181

5.1 Obrazovanje 181

5.2 Djeca u migracijama 184

5.3 Zdravlje 186

5.4 Diskriminacija 187

5.5 Nasilje 189

5.6 Sigurnost 190

5.7 Socijalna i ekonomska prava 191

5.8 Pravosuđe 192

5.9 Obiteljskopravna zaštita 193

5.10 Prava djece kao članova društvene zajednice 194

5.11 Imovinska prava 195

5.12 Slobodno vrijeme 196

5.13 Privatnost 196

5.14 Sport 197

5.15 Ostalo 197

6 NORMATIVNE AKTIVNOSTI 198

7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI 211

7.1 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi 211

7.2 Djeca u alternativnoj skrbi čiji su roditelji u zatvoru 216

8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA 223

8.1 Ustanove socijalne skrbi 223
8.2 Centri za socijalnu skrb 228
8.3 Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja 228
8.4 Odgojno-obrazovne ustanove 229
8.5 Zdravstvene ustanove 232
8.6 Kaznene ustanove 233
8.7 Mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme 234
8.8 Smještaj raseljenih osoba iz Ukrajine 234
8.9 Ostala mjesta 235

9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE 237

9.1 Skupovi i događanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu 237
9.2 Izdavački projekti 242
9.3 Izlaganja na stručnim skupovima 244
9.4 Objavljeni radovi i tekstovi 248
9.5 Suradnja s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama 249
9.6 Projektne aktivnosti 249

10 MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI 252

10.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama, tijelima i stručnjacima 252
10.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima 256

11 OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA 258

11.1 Ured u Osijeku 259
11.2 Ured u Rijeci 261
11.3 Ured u Splitu 264
11.4 Središnji ured u Zagrebu 267

12 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE 270

12.1 Ustroj 270
12.2 Financijsko poslovanje 271

13 ZAKLJUČAK 272

POKRATE

AEM	Agencija za elektroničke medije
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
BiH	Bosna i Hercegovina
CNZD	Centar za nestalu i zlostavljanu djecu
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
COPE	Children of Prisoners Europe
CPUZ	Centar za pružanje usluga u zajednici
CZPS	Centar za posebno skrbništvo
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DIRH	Državni inspektorat Republike Hrvatske
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
EK	Europska komisija
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
FB	Facebook
FINA	Financijska agencija
FM16+	Forum mladih 16+
FRA	European Union Agency for Fundamental Riights
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HCK	Hrvatski crveni križ
HGSS	Hrvatska gorska služba spašavanja
HLK	Hrvatska liječnička komora
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HOO	Hrvatski olimpijski odbor
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HS	Hrvatski sabor
HŠSS	Hrvatski školski sportski savez
HUB	Hrvatska udruga banaka
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
IG	Instagram
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MF	Ministarstvo financija
MGOR	Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

MKDP	Mala kuća dječijih prava
MKM	Ministarstvo kulture i medija
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MPUGDI	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine
MPU-UZSP	Ministarstvo pravosuđa i uprave – Uprava za zatvorski sustav i probaciju
MRMSOSP	Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike
MTS	Ministarstvo turizma i sporta
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NPOO	Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026.
NPRSO	Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja 2021. – 2027.
NRS	Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OIB	Osobni identifikacijski broj
OŠ	Osnovna škola
OZ	Odgojni zavod
PI	Prosvjetna inspekcija
PRO	Posebni razredni odjel
PU	Policijska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
REC	Rights, Equality and Citizenship Programme
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
TT	TikTok
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZSP	Uprava za zatvorski sustav i probaciju
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZRRP	Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama
ZPOO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSS	Zakon o socijalnoj skrbi

1 UVOD

Dvadeseto izvješće o radu pravobraniteljice za djecu donosi pregled stanja prava djece u Hrvatskoj kroz aktivnosti i rad Ureda pravobranitelja za djecu u praćenju, zaštiti i promicanju prava djeteta tijekom 2022. godine. Izvješće se podnosi Hrvatskome saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

Život kakav smo poznavali prije pandemije, iako nešto izmijenjen, vratio se u 2022. godini. Odlasci u vrtić i školu ponovno su postali dio svakodnevice, vratile su se rođendanske proslave, dječja druženja i školski izleti. Također su se vratili susreti s proširenim obiteljima uz tople zagrljaje baka i djedova.

Ratna zbivanja u Ukrajini natjerala su gotovo 8 milijuna ljudi, većinom žene i djecu na bijeg u potrazi za sigurnošću, od kojih su neki izabrali Hrvatsku kao svoj privremeni dom.

Istovremeno smo se u 2022. godini suočili s brojnim posljedicama dugotrajne pandemije i potresa. Poteškoće mentalnog zdravlja, porast nasilja nad djecom uključujući i vršnjačko nasilje, slabljenje radnih navika i motivacije za učenje kod djece, samo su neke od njih. Iako nam recentna istraživanja govore da se osobni učinci koronakrize smanjuju, prekid bezbrižnog odrastanja i drugačiji oblik nastave koji je posljedično doveo do nastajanja svojevrsnih „praznina“ u znanju ostavili su trag na mnogu djecu. Stoga je potrebno usmjeriti posebnu pažnju na osiguravanje različitih oblika pomoći i podrške za djecu, osobito u području mentalnog zdravlja djece.

Inflacija, odnosno, rast cijena koji je počeo u 2022. godini i nastavio se u 2023., također pogađa djecu, osobito onu koja žive u obiteljima u riziku od siromaštva, te za njih trebamo osigurati odgovarajuću socijalnu zaštitu.

U prošloj godini Hrvatska je dobila i novi *Nacionalni plan za prava djece* za četverogodišnje razdoblje čije ostvarenje ćemo pratiti u narednim godinama.

Prošla je godina bila osobito značajna i zbog razgovora između predstavnika Vlade Republike Hrvatske i UN-ovog Odbora za prava djeteta koji je u lipnju izdao nove preporuke za unaprjeđenje prava djece u Hrvatskoj. Stoga se u ovogodišnjem izvješću u brojnim poglavljima pozivamo upravo na preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta s ciljem bolje vidljivosti preporuka u javnosti te poticaja nadležnih institucija na poduzimanje potrebnih aktivnosti za njihovu što bržu provedbu.

U 2022. godini postupali smo u ukupno 3 799 predmeta od kojih se 1 932 odnosilo na nove prijave, pritužbe, upite i zahtjeve vezano za povredu pojedinačnih prava djece. Uz njih, smo tijekom godine postupali u 637 predmeta prenesenih iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Najveći broj prijava smo ponovo zaprimili u području obrazovanja te ostvarivanja roditeljske skrbi. Osim ovih predmeta postupali smo u 1 230 predmeta koji su se odnosili na opće inicijative i preporuke, suradnju s nacionalnim i međunarodnim institucijama, sastanke, projekte, obilaske ustanova, te ostale poslove ureda. Uz navedeno smo strankama pružali neposredne informacije i savjete u više od 1 439 telefonskih i osobnih razgovora.

Tijekom 2022. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjene 37 propisa, od toga pet strateških dokumenata, te predložili ukupno 179 konkretnih promjena propisa u cilju bolje zaštite djece. Također smo institucijama, tijelima ili pravnim osobama uputili 68 općih preporuka, upozorenja i priopćenja u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina djece, najviše u obrazovanju, zaštiti ranjivih skupina djece, zdravlju, zaštiti od nasilja, zaštiti sigurnosti i dr.

Naše izvješće i ove godine sadrži podatke o stanju prava djece u našoj zemlji. Iz njega su vidljivi pomaci, ali i ključni problemi u ostvarivanju njihovih prava. Među ključnim problemima ističemo dječje siromaštvo, nasilje nad djecom, diskriminaciju, ostvarivanje prava djece s teškoćama u razvoju, nedostatnu

podršku za mentalno zdravlje djece te neodgovarajuću zaštitu djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Svojim radom zalažemo se za učinkovitiju provedbu postojećih zakona i politika za dobrobit djece kao i za sustavno uključivanje djece u sve odluke koje ih se tiču. Stoga smo osobito zahvalni na suradnji i marljivom radu naših mladih suradnika – djece i mladih uključenih u Mrežu mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu te mrežu Foruma mladih 16+.

U 2022. godini posebno ističemo naš doprinos u važnom iskoraku prema boljoj zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece te u podizanju svijesti o specifičnim temama, pri čemu izdvajam samo neke, poput života djece na otocima, prevencije vršnjačkoga nasilja, siromaštva djece te prava djece u sportu.

Zahvaljujući posvećenosti djelatnica i djelatnika Ureda pravobraniteljice za djecu, kroz izravan rad smo podržali brojnu djecu i obitelji u zaštititi prava kroz više od 1 400 izravnih razgovora putem telefona ili uživo.

Naša blizina i prisutnost u četiri velika hrvatska grada važan je resurs pravobraniteljstva u zaštiti dječjih prava. Prošle smo godine obilježili i 15 godina djelovanja naših područnih ureda u Rijeci, Splitu i Osijeku koji prate i zalažu se za poboljšanje prava djece u lokalnim zajednicama.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu smo koristili pokrate koje su objašnjene na početku izvješća, a riječi i izrazi korišteni u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški rod.

Nadam se da će Dvadeseto izvješće o radu pravobraniteljice za djecu potaknuti pozitivne promjene u sustavu zaštite djece, osobito ranjivih skupina djece, na čije živote snažno utječe djelovanje i stupanj učinkovitosti države.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece (DP) i drugih predmeta u radu (DPR) 2009. – 2022.

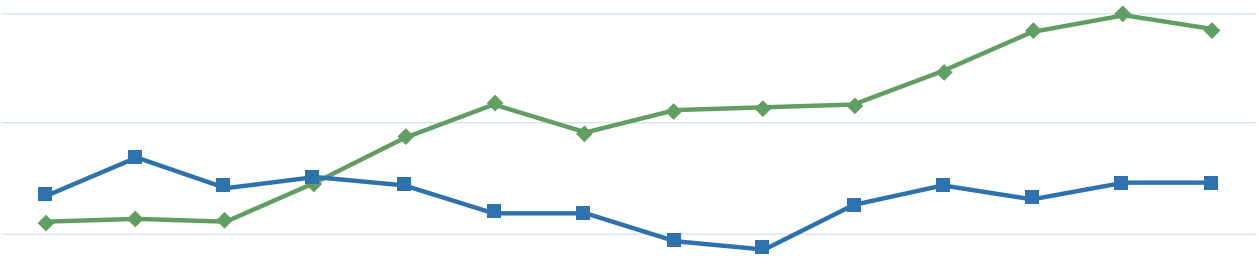

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
DP	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923	2004	1932
DPR	1167	1350	1205	1253	1223	1090	1092	956	929	1125	1215	1158	1226	1230

Prijave pojedinačnih povreda prava djece 2009. – 2022.

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Osobna prava	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690	737	772	825	826
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38	32	28	40	31
Obrazovna prava	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318	391	492	478	421
Zdravstvena prava	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173	137	162	172	141
Socijalna prava	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45	46	62	48	52
Ekonomska prava	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68	74	72	77	82
Kulturna prava	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39	34	36	30	50
Pravosudno-zaštitna prava	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72	81	115	141	139
Sigurnost i zaštita djece	12	12	15	13	25	26	36	51	31	81	130	116	121	121
Diskriminacija	3	3	6	16	25	24	20	18	20	38	42	35	49	31
Nenadležnost	22	19	16	26	42	38	39	41	42	21	29	32	20	37
Ostalo	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5	8	1	3	1
UKUPNO	**1050**	**1059**	**1054**	**1228**	**1436**	**1595**	**1456**	**1558**	**1573**	**1588**	**1741**	**1923**	**2004**	**1932**

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Uloga pravobraniteljice za djecu je na općoj razini pratiti rad nadležnih tijela, uočavati i ukazivati na teškoće i prepreke u zaštiti i ostvarivanju prava djece te pozivati na sustavno rješavanje problema. Pojedinačni konkretni primjeri kršenja dječjih prava za nas su važan izvor spoznaja o područjima u kojima djeca nisu primjereno zaštićena. Oni omogućuju uvid u funkcioniranje sustava zaštite prava djece u cjelini te daju podlogu za proaktivno i preventivno djelovanje i predlaganje nužnih poboljšanja u ostvarivanju prava većih skupina djece.

Tijekom 2022. zaprimili smo 1 932 nove prijave, pritužbe, upita i zahtjeva u vezi povreda pojedinačnih prava djece. Uz te prijave, tijekom godine smo i postupali u 637 predmeta prenesenih iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Takvih predmeta najviše je u području obrazovanja, zbog praćenja tijeka obrazovanja djeteta, te u području obiteljsko-pravnih odnosa, zbog dugotrajne narušenosti i dinamike obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka i dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece u 2022.

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz predhodnih godina	Broj zaprimljenih predmeta u 2022.	Broj djece	Grupa djece
Osobna prava - ukupno	215	826	1328	34
Prava djece kao članova društvene zajednice		31	32	9
Obrazovna prava	190	421	342	106
Zdravstvena prava	27	141	147	10
Socijalna prava	16	52	83	3
Ekonomska prava	45	82	141	11
Kulturna prava	8	50	36	22
Pravosudno-zaštitna prava	28	139	157	11
Sigurnost i zaštita djece	61	121	128	31
Diskriminacija	38	31	25	13
Nenadležnost	3	37	41	4
Ostala prava	6	1	1	
UKUPNO	**637**	**1932**	**2461**	**254**

Naš rad uključuje i pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili putem telefona. Riječ je o jednokratnim upitima ili dolascima koje ne iskazujemo u ukupnom broju predmeta, ali ističemo da je tako tijekom godine ostvaren veliki broj razgovora (zabilježeno više od 1 400) koji su zahtijevali znatan angažman savjetnika.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava u 2022.

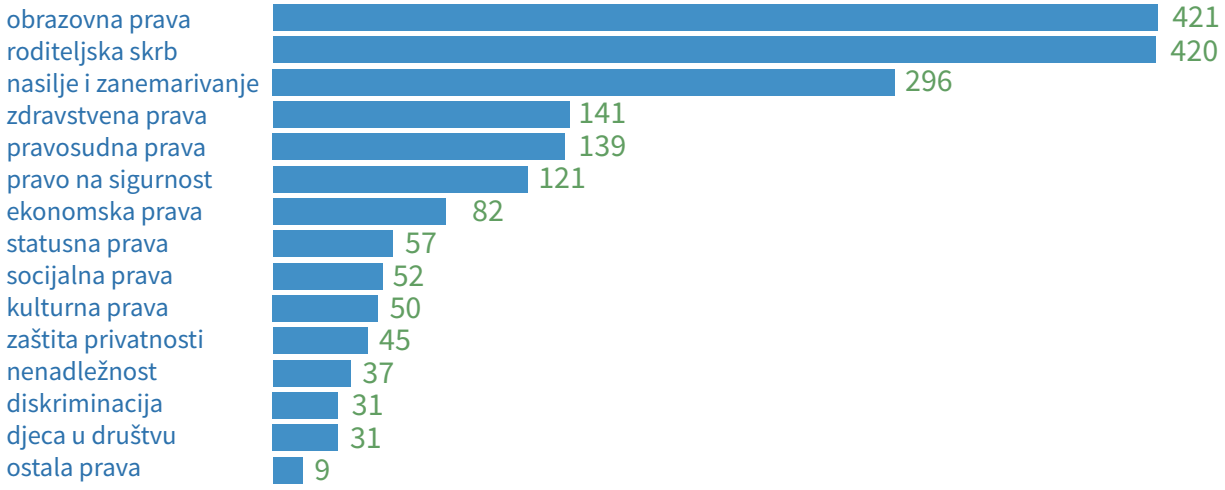

Od 1 932 predmeta zaprimljena u 2022. najviše ih se odnosilo na obrazovanje (421) i ostvarivanje roditeljske skrbi (420). Slijede prijave u području nasilja nad djecom i zanemarivanja djece (296), zdravstvenih prava (141), pravosudnih prava (139), sigurnosti djece (121), ekonomskih prava (82), statusnih prava (57), socijalnih prava (52), povrede kulturnih prava (50) i prava na zaštitu privatnosti (45). Zatim slijede prijave diskriminacije (31), povrede prava djece kao članova društvene zajednice (31) te ostale povrede prava djece (9). Uz prijave povreda prava djece, zaprimili smo i 37 prijava povreda prava odraslih osoba i iz područja koja nisu u nadležnosti pravobraniteljice za djecu.

Prijave koje smo primili u 2022. godini odnose se na zaštitu prava 2461 djeteta (1162 dječaka, 889 djevojčica i 410 djece za koju spol nije naveden) te 254 grupe djece. Grupe djece raznolike su po dobnoj strukturi, veličini grupe te mogućoj ugroženosti i povredi prava. Kako je većina predmeta iz područja obrazovanja, među povredama prava grupe najčešće je u pitanju razredni odjel (u nekim slučajevima i svi učenici obrazovne ustanove), potom djeca u vrtićima, sportskim klubovima, ustanovama socijalne skrbi i odgojnim ustanovama, a tu su i djeca-stanovnici naselja ili dijela naselja, korisnici pojedinih društvenih mreža i druge grupe djece, ovisno o problematici i mogućoj ugrozi njihovih prava.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema spolu djeteta u 2022.

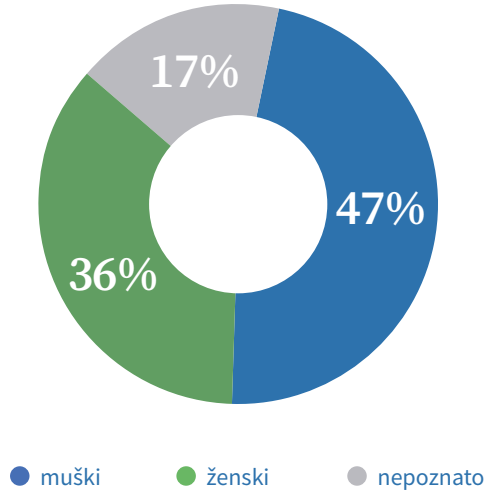

U više od polovice slučajeva (1 048) obratili su nam se roditelji (majke u 688, očevi u 292 slučaja, te oba roditelja zajedno u 68 slučajeva). Po brojnosti slijede prijave institucija. Najčešće su to obrazovne institucije (142), škole i dječji vrtići koji traže savjet i preporuku za postupanje ili prijavljuju povrede prava djece zamjećujući zanemarivanje skrbi o djetetu ili sumnjajući na nasilno ponašanje u obitelji. Škole nam prijavljuju slučajeve seksualnog nasilja nad djetetom, na što ih obvezuje *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema podnositelju prijave u 2022.

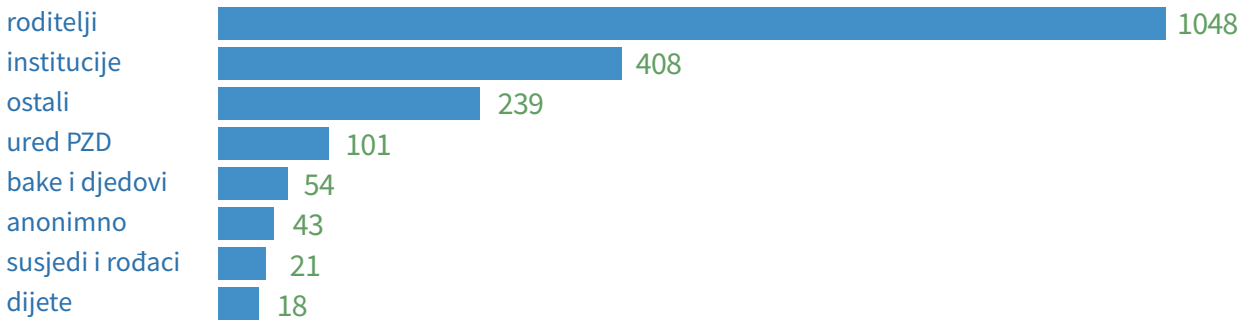

U velikom broju prijavitelji su bili ministarstva, agencije i inspekcije, najčešće državni inspektorat (39), obraćajući nam se zbog odbijanja obveznog cijepljenja djece i gospodarskog iskorištavanja djece, a za savjet, pomoć i podršku obraćali su nam se još i centri za socijalnu skrb, domovi za djecu, udruge te predstavnici lokalne zajednice.

Djeca (18) su nam se i osobno prituživala na neprimjeren odnos nastavnika, ponašanje udomitelja, odgajatelja ili prestrogu disciplinu u ustanovi u kojoj su smještena. Pritužbe djece čiji su roditelji u sporu o roditeljskoj skrbi odnosile su se na neuvažavanje njihovog mišljenje o susretima s roditeljem s kojim ne žive. Neka djeca traže pomoć u rješavanju problema svojih roditelja koji se odražavaju na obiteljske odnose, poput ostvarivanja prava na mirovinu, reguliranja boravka roditelja, razrješenja imovinsko-pravnih odnosa u obitelji ili nesuglasica i sukoba sa susjedima. Djecu smo u tim slučajevima hrabrili zbog obraćanja Uredu i drugim institucijama te ih s konkretnim informacijama upućivali na nadležne institucije kojima se njihovi roditelji mogu obratiti za rješavanje svojih problema.

Obraćali su nam se i bake i djedovi, drugi djetetovi srodnici, susjedi, anonimni prijavitelji i drugi, a u 101 pojedinačnom slučaju postupanje smo započeli na vlastitu inicijativu, najčešće povodom napisa u medijima.

2.1 Osobna prava

Od 826 prijava povrede osobnih prava djece, polovica se odnosi na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Najčešće je riječ o roditeljima koji se nakon raspada obiteljske zajednice obraćaju raznim institucijama (uključujući pravobraniteljicu za djecu) i traže pomoć u razrješenju međusobnog konflikta u vezi roditeljskih prava i osobnih odnosa s djetetom. Više od ¼ prijava odnosi se na povrede prava na zaštitu od nasilja. Ostale prijave povrede osobnih prava u 2022. godini odnosile su se na zaštitu djece od zanemarivanja, statusna prava i djetetovu privatnost, rjeđe na posvojenje, udomiteljstvo i skrbništvo, a u praćenju je bilo i 215 predmeta koji se u najvećem broju odnose na život s roditeljima i roditeljsku skrb (95) te na nasilje i zanemarivanje (95), a preneseni su iz prethodnih godina.

Prijave povreda osobnih prava djece prema području povrede u 2022.

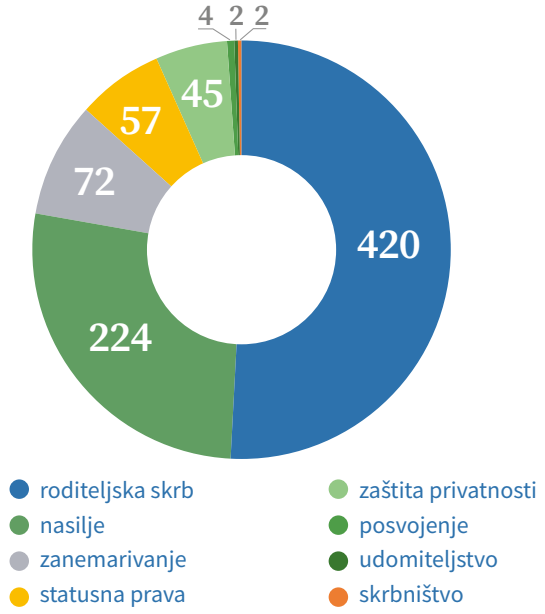

Pravo na život – Povrede djetetovog prava na život odnose se uglavnom na počinjenje teških kaznenih djela na štetu djece (ubojstvo, pokušaj ubojstva, čedomorstvo), samoubojstvo, samoranjavanje i unesrećivanje te stradanje uslijed drugih ugrožavajućih okolnosti.

Prema podacima MUP-a u 2022. uslijed kaznenog djela smrtno je stradalo 7 djece, suicid je izvršilo 9 djece, a evidentirana su i 77 pokušaja suicida. U prometnim nesrećama život je izgubilo 12 djece.

Nažalost, i u 2022. godini zabilježena su smrtna stradanja djece u različitim okolnostima. Neka djeca izgubila su bitku s bolesti, neka su stradala u prometnim nesrećama, neka nesretnim slučajem, neka od posljedica nasilja, a neka su si sama oduzela život. Smrtna stradavanja ili ozljeđivanja djece pratimo kroz različita područja *Izvješća* te ih opisujemo u poglavljima *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja* te *Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje.*

Smrt djeteta kojeg je osoba s duševnim smetnjama, zbog sukoba s roditeljima djeteta, ubila na putu do škole ponovno je otvorila pitanja neodgovarajućeg nadzora osoba s duševnim smetnjama te izostanka mehanizma zaštite djece koja žive u kućanstvu ili susjedstvu osoba koje ih mogu ugroziti. Ovaj težak slučaj potvrđuje kako je bolja zaštita djece, koja se može osigurati suradnjom zdravstvenog sustava i sustava socijalne skrbi, od životne važnosti. Ključna je pažljiva procjena rizika te suradnja resora i razmjena informacija o rizičnom i opasnom ponašanju osoba s duševnim smetnjama kako bi se na vrijeme aktivirali mehanizmi zaštite djece. Na to upozoravamo dulje vrijeme tražeći izmjene propisa i prakse.

U jednom od slučajeva u kojima su roditelji prouzročili smrt djeteta, majka je djetetu i sebi oduzela život, dok je u drugom dijete preminulo uslijed fizičkih ozljeda. U ovakvim slučajevima propituje se pravovremenost intervencija nadležnih tijela, prvenstveno socijalne službe koja prati obitelj, ako se ona nalazi u njihovom tretmanu, no, ne smije se zanemariti odgovornost društva u cjelini. Svi sustavi s kojima dijete dolazi u doticaj – zdravstvo, obrazovanje, socijalna skrb, pravosuđe, ali i sredina u kojoj dijete živi, snose dio odgovornosti. Stvaranje sigurnog okruženja za djecu podrazumijeva stvaranje uvjeta za kvalitetan rad stručnjaka, njihovu dostupnost i kvalitetnu mrežu podrške djeci i roditeljima.

Prema podacima Hrabrog telefona najveći broj poziva djece u 2022. vezan uz mentalno zdravlje odnosi se na suicidalnost (46 %), samoozljeđivanje (30 %), depresivnost (26 %), anksioznost (16 %), usamljenost (5 %), identitet i svrhu života (4 %), panične napadaje (3 %), ADHD (2 %) te samopoimanje (2 %).

Nesporna je važnost postojanja telefonske linije za pomoć djeci koja djetetu može pružiti trenutnu psihološku pomoć u kriznoj situaciji. Međutim, obavijesti o suicidima i pokušajima suicida djece ukazuju na to da drugi sustavi podrške djetetu u nemalom broju slučajeva zakazuju. I dok u slučajevima suicida najčešće ne doznajemo pravi razlog zbog kojeg je dijete odlučilo okončati život, u slučajevima pokušaja suicida koje smo pratili, razlozi su najčešće izloženost nasilju (najčešće vršnjačkom), neprimjereni odnos nastavnika prema djetetu, reakcija na izdvajanje iz obitelji i smještaj u ustanovu te drugi stresni događaji u životu djeteta. Izuzetno je važno otklanjati i prevenirati uzroke koji dovode do pokušaja suicida, ali isto tako da dijete u trenutku kada je izrazito uznemireno i iskazuje suicidalne misli ili je pokušalo izvršiti suicid, dobije odgovarajuću stručnu pomoć i bude uključeno u terapiju i praćenje, sve dok za tim postoji potreba. Da bi to bilo moguće, potrebno je osigurati stručnjake za mentalno zdravlje (psihologe, dječje i adolescentne psihijatre) i izvan velikih gradova jer je u manjim sredinama očiti nedostatka resursa, ali i povećana stigma djeteta i obitelji. O zaštiti mentalnog zdravlja djece više u poglavlju *Zdravstvena prava*.

2.1.1 Statusna prava

Pravo djeteta na reguliranje statusa u društvu obuhvaća pravo djeteta na prijavu rođenja, saznanje podrijetla, državljanstvo, prebivalište, osobne isprave te reguliranje boravišnog statusa stranih državljana i međunarodnu zaštitu. U 2022. godini primili smo 57 prijava koje se odnose na statusna prava djece, od toga 44 na statusna prava djece stranih državljana. Te se prijave većinom odnose na reguliranje statusa djece stranaca koji žive u Hrvatskoj (4), te djece u migracijama (40) koja se zateknu na teritoriju RH. Riječ je najčešće o prijavama

nevladinih organizacija koje nas obavještavaju o nezakonitim ulascima djece stranih državljana na područje RH, kako bi se pratilo postupanje policije s ciljem da se djeci osigura pristup međunarodnoj zaštiti. O zaštiti i ostvarivanju prava djece stranih državljana na međunarodnu zaštitu više pišemo u poglavlju *Djeca u pokretu*.

Uz ostvarivanje prava djece u migracijama, najčešće primamo prijave i upite u vezi s pravom djeteta na saznanje vlastitog porijekla (najčešće uz utvrđivanje očinstva), državljanstvo, boravišni status te prebivalište.

Pratili smo slučaj djeteta rođenog u drugoj državi u postupku umjetne oplodnje korištenjem donirane jajne stanice i surogat majke. Ocu upisanom kao jedini roditelj u rodni list djeteta izdan u drugoj državi, pri povratku u RH odbijen je zahtjev za upis djeteta u maticu rođenih i knjigu državljana, što je potvrđeno i rješenjem MPU-a. Poništavajući ovo rješenje, Upravni sud je ustvrdio da su ispunjene sve pretpostavke za upis djeteta u maticu rođenih u RH te naložio nadležnom tijelu da u roku od 60 dana donese novo rješenje uvažavajući pravna shvaćanja i primjedbe Suda. Obaviješteni smo da nova odluka nije donesena protekom navedenog roka te dijete, iako je od njegovog rođenja prošlo više od deset mjeseci, još uvijek nije upisano u državne matice, što za posljedicu ima onemogućavanje stjecanja statusnih prava i s njima povezanih prava (zdravstveno osiguranje, upis u jaslice i dr.).

Roditelji čija su **djeca hrvatskog državljanstva** najčešće se pritužuju na ostvarivanje statusnih prava djece u slučaju konfliktnih odnosa roditelja i zastupanja djeteta u postupcima pred nadležnim tijelima, najčešće kod ostvarivanja **prava djeteta na putnu ispravu**. Izdavanje putne isprave djetetu zahtijevalo je sudjelovanje oba roditelja, što je u konfliktnim roditeljskim odnosima otežavalo i usporavalo ostvarivanje prava djeteta na putnu ispravu. Donošenjem novog *Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana* u 2022. **prihvaćena je naša preporuka** te je olakšano ishođenje putne isprave za dijete, budući da se više ne inzistira na sudjelovanju oba roditelja u postupku.

Pravo djeteta na prebivalište često se narušava zbog prekida obiteljske zajednice i sukoba roditelja koji ne mogu suglasno odlučiti o mjestu djetetovog prebivališta. Događa se da roditelj odbija dati suglasnost za prijavu prebivališta na adresi na kojoj dijete stvarno živi ili se protivi prijavi prebivališta na novoj adresi roditelja, iako činjenica preseljenja ne utječe na realizaciju njegovih susreta s djetetom. Onemogućavanje prijave prebivališta utječe na ostvarivanje drugih prava djeteta, poput upisa u vrtić ili školu (više o tome u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb)*. Iako *Zakon o prebivalištu* u takvim slučajevima omogućuje prijavu djeteta na adresu stanovanja roditelja s kojim živi uz suglasnost centra za socijalnu skrb, u praksi neki centri nisu spremni dati suglasnost te upućuju roditelje da nastali spor razriješe sudskom odlukom. Upoznati smo i s neprihvatljivom praksom inzistiranja policijskih službenika na suglasnosti drugog roditelja za prijavu prebivališta, čak i u slučajevima kad postoji sudska odluka o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, pa i odluka o tome da roditelj vrši samostalnu skrb u dijelu koji se odnosi na prebivalište djeteta. Odgovornost je nadležnih tijela da primjenom propisa vode računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta.

Statusna prava djece stranaca – Građani stranog državljanstva na radu i boravku u RH pritužuju se na teškoće reguliranje boravišnog statusa svoje djece. I dalje je sporan važeći propis koji ne osigurava mogućnost da djeca automatizmom slijede boravišni status svojih roditelja. Tako se, primjerice, djetetu rođenom u RH, čiji je roditelj državljanin treće zemlje na dugotrajnom boravištu, odnosno, stalnom boravku, pravo na privremeni boravak priznaje tek u trajanju do godine dana. Postoje i formalne zapreke za reguliranje boravišnog statusa djece čiji su roditelji državljani treće zemlje. Naime, djetetu čiji roditelj ima važeću dozvolu za boravak i rad može se odobriti privremeni boravak u svrhu spajanja obitelji samo ako je njegov roditelj imao neprekidno najmanje godinu dana odobren privremeni boravak. Iako je odredbama *Zakona o strancima* olakšano spajanje obitelji državljana treće zemlje na privremenom boravku te su njegove odredbe usklađene s međunarodnim dokumentima, držimo da i dalje nisu u potpunosti ispoštovane obveze preuzete *Konvencijom o pravima djeteta* vezane uz pravo djeteta na obiteljsko sjedinjenje.

2.1.2 Pravo na privatnost

Pozivajući se na svoj Opći komentar 25 (2021.) o pravima djece u vezi s digitalnim okruženjem, Odbor preporučuje da država stranka izradi pravila i politike zaštite za sve tradicionalne medije i poslovni sektor u digitalnom okruženju radi zaštite privatnosti djece, kao i da provodi kampanje za podizanje svijesti, posebice među djecom i roditeljima, o tom pitanju.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Člankom 16. *Konvencije o pravima djeteta* jamči se svakom djetetu pravo na zakonsku zaštitu protiv miješanja u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, kao i zaštitu protiv nezakonitih napada na njegovu čast i ugled. Države stranke *Konvencije*, među kojima je i RH, obvezale su se poduzeti sve potrebne mjere kojima će osigurati poštovanje privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima njihovog života te omogućiti uvažavanje djece kao pojedinaca i korisnika prava.

U 2022. godini postupali smo u 45 pojedinačnih slučajeva u vezi s djetetovim pravom na privatnost (38 manje nego u 2021.), a prijave su se odnosile na 42 djece i 12 grupa djece. Postupali smo u još 37 prijava povreda drugih prava u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti djece (u području povrede osobnih, obrazovnih, pravosudnih, zdravstvenih ili participativnih prava djece). Pored toga, postupali smo u još 13 predmeta koji su se odnosili na opće inicijative u području zaštite privatnosti djece, te upite, obavijesti i traženje savjeta u vezi s privatnošću djece. Na dežurnim telefonskim linijama Ureda ukupno smo obavili 31 telefonsko savjetovanje o zaštiti privatnosti djece, od kojih se 21 odnosilo izravno na pravo na privatnost, a 10 na povrede drugih prava djece koje su uključivale i privatnost.

Kao i prethodnih godina, najviše prijava odnosilo se na privatnost djece u medijima, uključujući sve društvene medije, a posebice društvene mreže, zatim u institucijama – školama, dječjim vrtićima, zdravstvenim ustanovama, u sportskim društvima, udrugama, na ostalim mjestima te u obitelji.

Podnositelje smo upoznavali s propisima u području zaštite osobnih podataka i privatnosti te ih obavještavali o stajalištima i preporukama pravobraniteljice za djecu o poštovanju privatnosti i dostojanstva djece. Njihove pritužbe u pravilu smo prosljeđivali Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) ili smo ih upućivali da im se izravno obrate kao tijelu koje nadzire obradu osobnih podataka sukladno *Zakonu o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka.*

AZOP je u 2022. evidentirao 20 predmeta prijave povrede prava u obradi osobnih podataka djece i postupao davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka, obavljanjem nadzora i izdavanjem rješenja. Održali su edukativne radionice za učenike jedne osnovne škole o važnosti zaštite osobnih podataka prilikom korištenja interneta i modernih tehnologija.

U nekim slučajevima, o prijavama sumnji na povredu prava djeteta na privatnost obavještavali smo i druga tijela, trgovačka društva i strukovne udruge, tražeći njihovo uključivanje i postupanje. I dalje uočavamo praksu pojedinih institucija koje su ovlaštene poduzimati mjere za zaštitu prava djece, da kršenje privatnosti djece, osobito u medijima, ali i u objavama na društvenim mrežama i sl., ne prijavljuju nadležnim tijelima, već isključivo pravobraniteljici za djecu tražeći njezino postupanje. U takvim slučajevima, institucije upućujemo na važeće propise u području zaštite privatnosti i osobnih podataka djece, te skrećemo pozornost na njihovu obvezu i odgovornost za poduzimanje mjera u slučaju saznanja o kršenju prava djece na privatnost i prijave takvih slučajeva nadležnim tijelima.

Privatnost djece u medijima – Najveći broj prijava povrede prava na privatnost djeteta odnosio se na objave u medijima (novine, portali, TV, radio), zatim na mrežnim stranicama namijenjenim informiranju javnosti te na društvenim mrežama[1].

U prijavama o **kršenju prava djece na privatnost u javnim medijima** upozorava se na neprimjerene

1 Više o tome govorimo u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

objave o djetetu, prikaz djeteta na način koji bi mogao narušiti njegov ugled i dostojanstvo, iznošenje podataka o djetetu bez suglasnosti roditelja ili na način koji ga može uznemiriti ili mu nanijeti neku drugu štetu, objave o roditeljima u izrazito negativnom kontekstu koje posredno pogađaju i dijete, neprimjerenu komunikaciju novinara s djecom, mogućnost da se objave u medijima u vezi s djecom koriste za političku promidžbu odraslih i drugo. Roditelje smo uputili u korake koje mogu poduzeti radi zaštite prava djeteta, pojedine slučajeve prijavili smo Vijeću za elektroničke medije i Hrvatskom novinarskom društvu, a u nekoliko slučajeva uputili smo upozorenje glavnom uredniku medija ili nakladniku.

Postupali smo u zaštiti privatnosti djece i u sklopu drugih povreda prava djece, npr. prava na zaštitu od nasilja. Slučaj izravnog otkrivanja identiteta djeteta-žrtve nasilja prijavili smo Vijeću za elektroničke medije jer je takvo postupanje protivno *Zakonu o elektroničkim medijima*. Više o tim slučajevima pišemo u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

Zaprimali smo prijave koje su se odnosile na **objave slika ili podataka djece na društvenim mrežama Facebook i Instagram** i to najčešće od strane djetetu bliskih osoba. Npr. majke prijavljuju da njihovi bivši partneri objavljuju slike ili podatke o djeci ili da očeva nova partnerica objavljuje slike djeteta, da baka objavljuje slike svoje unuke bez dopuštenja roditelja, a jedna prijaviteljica upozorila je da „majka iskorištava bolesno dijete za samopromociju“ objavljujući njegove slike.

Dvije prijave odnosile su se na **objave na društvenim mrežama u vezi s vršnjačkim nasiljem**. U jednoj smo obaviješteni o širenju vulgarnosti i uvreda o nekolicini učenika jedne osnovne škole. Škola je slučaj prijavila policiji te nas obavijestila da će educirati učenike o rizicima, zaštiti i odgovornom ponašanju u komunikaciji putem interneta. Druga se odnosila na snimku nasilničkog ponašanja punoljetne djevojke, učenice srednje škole, prema drugoj djevojci, koju je majka žrtve objavila na Facebooku. Punoljetnu djevojku koja nam se obratila putem odvjetnika uputili smo na Pučku pravobraniteljicu, kao i savjetovali da se obrati AZOP-u radi savjeta o tome kako može sama zatražiti uklanjanje svojih osobnih podataka s društvenih mreža.

Jedna prijava odnosila se na **neovlašteno snimanje djece na javnoj površini** – u gradskom parku – pri čemu je nepoznata osoba, među ostalima, snimala i djecu na javnoj površini, unatoč protivljenju roditelja. Snimanje djece na javnim površinama u načelu nije zabranjeno, niti je kažnjivo, osim ako se događa na prostoru na kojem bi djeca mogla biti bez odjeće ili ako su u situaciji u kojoj je uputno i nužno zaštititi njihovu intimu. U slučajevima nedopuštenog snimanja djece na plažama i bazenima, kada su ona uglavnom bez odjeće ili oskudno odjevena, uočavamo da policija redovito reagira na dojave građana. No, u ostalim slučajevima, kada se snimanje djece bez suglasnosti roditelja događa na javnim površinama, uočavamo da postupanje policije nije ujednačeno, moguće i zbog nedovoljno jasnog pravnog okvira.

Jasnija je regulacija koja se odnosi na **objavu snimki djece**. Dobivamo prijave roditelja o tome da su snimke njihove djece, snimljene na igralištima, objavljene bez njihove suglasnosti u medijima, odnosno, novinskim portalima ili društvenim mrežama. Takve su objave nezakonite i roditelj ima pravo zahtijevati njihovo uklanjanje iz javno dostupnih medija.

Snimanje djece u javnome prostoru (npr. grupe djece na igralištu, djece s roditeljima i sl.) ne predstavlja samo po sebi kršenje prava djece, niti nužno ugrožava djecu. Međutim, danas, u vrijeme kad tehnologija omogućuje trenutačnu javnu objavu snimki i njihovo korištenje u najrazličitije svrhe, razumljiv je oprez roditelja i nelagoda kad primijete da im netko snima dijete, osobito u situaciji učestalog i nasrtljivog snimanja djece na javnim mjestima, ispred kuće i slično, te smatramo da takvo ponašanje može biti shvaćeno kao nepristojno i nametljivo, pa i uznemirujuće za dijete. U slučaju da roditelji procijene da je došlo do uznemiravanja djeteta, savjetujemo im da najprije upozore osobu koja snima da nisu suglasni sa snimanjem i da to djetetu smeta. Ako osoba unatoč tome ustraje u nasrtljivom ponašanju, preporučujemo da se o tome obavijesti policija.

Smjernice za zaštitu privatnosti i dostojanstva djece pacijenata – Krajem godine primili smo obavijest od Ministarstva zdravstva da je napokon realizirana naša preporuka iz 2019. o izradi *Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece – pacijenata*, namijenjenih zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova, s uputama o načinu informiranja javnosti o pojedinim slučajevima liječenja djece za koje postoji javni interes. Obaviješteni smo da je, na inicijativu Ministarstva zdravstva, Povjerenstvo za medicinsku deontologiju Hrvatske liječničke komore donijelo takve smjernice, te da ih je Ministarstvo dostavilo svim zdravstvenim ustanovama u Hrvatskoj, a njihov sadržaj donosimo u cijelosti:

Smjernice za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece – pacijenata

- *Liječnik neće iznositi podatke o bolesti i liječenju malodobnog pacijenta u javnost.*
- *Nije etično u javnosti iznositi dojmove o socijalnom stanju i obiteljskim okolnostima djeteta pacijenta.*
- *Iznošenje pojedinosti o bolesti malog pacijenta nije etično ni kada za to postoji privola roditelja ili skrbnika ukoliko to može stigmatizirati pacijenta.*
- *Liječnik osobito neće u javnosti iznositi pojedinosti o zdravstvenom stanju malodobnog pacijenta čak ni kada se ne navodi njegovo ime, a iz okolnosti se može zaključiti o njegovom identitetu.*

Smatramo da je, osim dostavljanja ovih *Smjernica* zdravstvenim ustanovama, potrebno uložiti napor u informiranje i educiranje zdravstvenih radnika, a osobito rukovoditelja zdravstvenih ustanova te njihovih predstavnika koji komuniciraju s medijima, o potrebi i važnosti zaštite privatnosti djece pacijenata, kao i svih drugih pacijenata. Općenito nije dovoljno razvijena svjesnost o potrebi poštovanja prava djeteta na privatnost u osjetljivoj situaciji poput liječenja i boravka u bolnici. Na to upućuju i slučajevi iz prijašnjih godina u kojima su bolnice organizirale konferencije za novinare kako bi izvijestile javnost o zdravstvenom stanju ili o posebno značajnim uspjesima u liječenju i oporavku teško bolesnoga ili ozlijeđenoga djeteta, pri čemu su, izravno ili putem fotografija, bila izložena djeca i njihovi roditelji. Osim toga, događa se da liječnici, pod pritiskom medija, u nekim situacijama neopravdano iznose previše detalja o stanju oboljele ili ozlijeđene djece. U pojedinim smo slučajevima proteklih godina upućivali upozorenja i preporuke, neki su liječnici nakon naše prijave dobili i opomenu Povjerenstva za medicinsku etiku i deontologiju, ali iz njihovog očitovanja na naše preporuke zaključujemo da i dalje smatraju da nisu pogriješili. Iako podržavamo obavještavanje javnosti o uspjesima suvremene medicine, osobito u liječenju djece, podsjećamo da su sve zdravstvene ustanove dužne pritom poštovati propise i medicinsku etiku, te uvijek dati prednost zaštiti dobrobiti i najboljeg interesa djeteta.

Stoga zaključujemo da u području zdravstva ubuduće treba još veću pažnju posvetiti educiranju o pravu djece na privatnost te o povezanosti zaštite privatnosti s djetetovom dobrobiti.

U institucijama i na drugim mjestima – Znatan broj prijava i upita odnosio se na zaštitu privatnosti i osobnih podataka djece u institucijama i na drugim mjestima.

U vezi **zaštite privatnosti djece u institucijama** obraćali su nam se roditelji, dječji vrtići, škole i druge institucije s različitim upitima, primjerice, o sadržaju privola koje roditelji potpisuju na početku pedagoške/školske godine za fotografiranje, snimanje i objavljivanje podataka o djeci na web stranicama institucija; o dostavi osobnih podataka maloljetnih učenika na zahtjev djelatnika policije; o tome smiju li bez suglasnosti roditelja i/ili sudskog naloga dostaviti policiji dostupnu liječničku dokumentaciju maloljetnog djeteta, a u svrhu provođenja kriminalističkog istraživanja zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela zanemarivanja i zlostavljanja djeteta; o davanju informacija o izrečenoj pedagoškoj mjeri učeniku na traženje roditelja drugog učenika; o prenošenju informacija i fotografija djece iz odgojne skupine u dječjem vrtiću putem zatvorene *Viber* ili *WhatsApp* grupe; upit škole o tome kako zaštititi osobne podatke učenika prilikom objave podataka o radu i poslovanju škole te odgovaranju na novinarske upite i sl.

Podnositelje smo upućivali na ovlasti i obveze nadležnih tijela u pogledu zaštite privatnosti i osobnih podataka djece te na mogućnost obraćanja AZOP-u ili smo pritužbe izravno dostavljali AZOP-u na postupanje radi provođenja nadzora.

Znatan broj pritužbi odnosio se na povredu privatnosti djece **u odgojno-obrazovnim ustanovama**. Pritužbe su se odnosile na iznošenje podataka o djetetu od strane roditelja druge djece na roditeljskom sastanku u školi, na neovlašteno snimanje nastave od strane učenika putem mobilnog telefona, kao i na povrede privatnosti djece od strane odgojno-obrazovnih radnika koji su pred drugom djecom u razredu za vrijeme nastave ispitivali dijete o bolesti i terminima pregleda kod liječnika, na objavljivanje fotografija djece na društvenim mrežama bez privole roditelja. Sve navedeno ukazuje na potrebu educiranja odgojno-obrazovnih radnika o zaštiti privatnosti djece.

Dio pritužbi i upita odnosio se na opravdanost postavljanja **videonadzora** na javnim površinama, suvlasničkim dijelovima zgrada ili dvorišta te u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Izdvajamo mišljenje AZOP-a povodom upita može li roditelj učenika od škole dobiti kopiju snimke videonadzorne kamere na kojoj se nalaze on i njegovo maloljetno dijete. AZOP je dao mišljenje da se pristup osobnim podacima koje škola obrađuje putem videonadzornog sustava može ostvariti dobivanjem kopije snimke, ali da je pri tome škola kao voditelj obrade osobnih podataka dužna zaštititi identitete svih ostalih dionika na predmetnoj snimci te može uskratiti davanje kopije isključivo u slučaju ukoliko poduzimanje mjera sigurnosti zaštite identiteta ostalih dionika ne bi bilo moguće zbog velikog broja ispitanika ili ako bi zaštita njihovog identiteta iziskivala nerazumne napore voditelja obrade.

Povodom pritužbe zbog povrede prava djece od strane udruga koje na svojim javnim profilima društvenih mreža objavljuju fotografije maloljetne djece bez prethodnog saznanja i privole njihovih roditelja, obratili smo se Uredu za udruge Vlade Republike Hrvatske s ***Preporukom o zaštiti privatnosti djece i njihovih osobnih podataka od strane udruga koje se financiraju iz javnih izvora***.[2] Preporučili smo da udruge kojima dodjeljuju financijsku potporu za provedbu programa i projekata od interesa za opće dobro, odnosno, udruge koje se financiraju iz javnih izvora, upozore na nužnost postupanja u skladu s postojećim propisima prilikom prikupljanja i obrade osobnih podataka djece. Temeljem naše preporuke, Ured za udruge Vlade RH skrenuo je pozornost svim obveznicima primjene *Uredbe o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge* da upoznaju udruge i druge organizacije civilnog društva – korisnike podrške iz javnih izvora, o dužnosti postupanja u skladu s postojećim propisima prilikom prikupljanja i obrade osobnih podataka djece.

Obitelj i privatnost djeteta – Pravo djeteta na privatnost nerijetko ugrožavaju članovi obitelji. Pritužbe su se većinom odnosile na objave fotografija djece na društvenim mrežama od strane jednog roditelja bez suglasnosti drugog, što je često izvor dodatnih sukoba roditelja u tijeku i nakon razvoda braka, ali i na objave od strane drugih članova obitelji i rodbine. U jednom slučaju zaprimili smo prijavu prema kojoj je majka djeteta homoseksualne orijentacije sramotila svoje dijete na društvenim mrežama.

Podnositelje smo upućivali da se obrate nadležnom tijelu socijalne skrbi i/ili policiji, osobito u slučaju nasilnih ili zanemarujućih postupaka prema djeci. Ukazivali smo da roditelji imaju dužnost postizanja dogovora i suradnje u odgoju djece, uključujući i pitanje zaštite djetetove privatnosti i objavljivanja njegovih fotografija na društvenim mrežama. Roditeljima preporučujemo da vode računa o tome da se objavom djetetovih fotografija na internetu znatno povećava rizik od zloupotrebe dječjih snimki te da u komunikaciji putem društvenih mreža zaštite djecu od pretjeranog izlaganja.

Prijave su se odnosile i na **snimke djece na društvenim mrežama koje objavljuju sami roditelji**, pri čemu prijavitelji smatraju da roditelji zanemaruju dobrobit djeteta, a u pojedinim slučajevima i da

2 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

iskorištavaju vlastitu djecu za ostvarivanje materijalne koristi i zarade.

U vezi s objavom fotografija djece uvijek pozivamo na oprez i odgovorno ponašanje – i roditelje i sve one koji skrbe o djeci. Djecu treba poučiti o tome kako štititi svoju privatnost, kao i privatnost drugih. Od roditelja se očekuje da pomognu djetetu da razumije što je to njegova privatnost i intima, te zašto neke informacije dijelimo samo s bliskim osobama.

Svi stručnjaci za zaštitu prava djece i sigurnost na internetu upozoravaju roditelje da je prilikom komuniciranja putem društvenih mreža vrlo važno voditi računa o dobrobiti djece i zaštititi ih od pretjeranog izlaganja. Djeca osoba koje su poznate u javnosti pritom su dodatno izložena jer mediji pokazuju veće zanimanje za njih, objavljuju njihove fotografije preuzete s društvenih mreža, podrazumijevajući da su roditelji suglasni s takvom objavom. Time se ujedno povećava i rizik od zloupotrebe dječjih fotografija, kao i od povećane dostupnosti djece zlonamjernim osobama.

Kad je riječ o roditeljima koji koriste slike vlastite djece u oglašavanju na internetu, napominjemo da to područje zaštite djece nije regulirano, te u njemu sudionici često postupaju bez jasnih pravila, potaknuti željom za brzom zaradom i popularnošću. Iako neki pritom vode računa o tome da djecu ne izlažu pretjerano i neprimjereno, nisu svi dovoljno osviješteni o mogućim rizicima. Zasad ne postoji pravna regulativa koja bi spriječila roditelje da na taj način objavljuju fotografije svoje djece (osim kad je riječ o neprimjerenim objavama koje nedvojbeno povređuju djetetovu dobrobit), a kojom bi se istovremeno zajamčila cjelovita zaštita dječjih prava i njihova najboljeg interesa.

Kako zaštita prava i dobrobiti djeteta u ovom području u potpunosti ovisi o roditeljskoj odgovornosti, senzibiliziranosti i spremnosti da zaštite interese svoga djeteta, preporučujemo roditeljima da se prije objavljivanja fotografija ili snimki djeteta detaljno informiraju i o eventualnim rizicima i težini mogućih posljedica za dijete nakon objavljivanja njegovih snimki na internetu.

Nedovoljna reguliranost ovog područja očituje se i u tome što se objave podataka o djetetu i djetetovih snimki uvjetuju isključivo suglasnošću roditelja, ne navodeći **potrebu da dijete bude suglasno s objavom**. Sukladno *Konvenciji o pravima djeteta*, dijete koje je sposobno oblikovati osobno mišljenje ima pravo na slobodno iznošenje mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose, a odrasli su dužni to mišljenje uzeti u obzir u skladu s djetetovom dobi i zrelosti. Iako se roditelj smatra temeljnim nositeljem zaštite djetetovog najboljeg interesa, roditeljska suglasnost nije uvijek u skladu s djetetovim najboljim interesom. Stoga savjetujemo roditeljima da s djecom, ovisno o njihovoj dobi i zrelosti, razgovaraju o dijeljenju sadržaja na internetu, o tome kako bi to moglo utjecati na njih i zatraže djetetovo mišljenje jer djecu ne bi trebali izlagati u medijima ili na društvenim mrežama protiv njihove volje. Prioritet svakako treba biti zaštita djetetovog najboljeg interesa, njegove dobrobiti i sigurnosti. Stoga smatramo da je ovo područje potrebno dodatno regulirati, kao i provoditi javne kampanje i sustavno educiranje kako djece, tako i roditelja, stručnjaka i drugih građana o zaštiti privatnosti djece.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Podizati svijest o potrebi zaštite privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima života, vodeći računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta – uvažavati dijete kao pojedinca, nositelja i korisnika prava, te uvažavati djetetovo mišljenje u skladu s njegovom dobi i zrelošću.*
- *Unapređivati zaštitu privatnosti djece u društvu – kroz javne kampanje, ali i sustavno i kontinuirano educiranje stručnjaka u raznim područjima, kao i samih roditelja i djece.*
- *U sklopu kampanja o sigurnosti u digitalnom okruženju predvidjeti i edukacije za roditelje o zaštiti osobnih podataka i privatnosti djece.*

- *U pojedinim područjima dodatno regulirati zaštitu privatnosti i dobrobiti djece kodeksom ponašanja, smjernicama ili protokolima postupanja.*
- *Izraditi pravila i politike zaštite privatnosti djece za sve tradicionalne medije i poslovni sektor u digitalnom okruženju.*
- *Podizati svijest o ranjivosti djece kao posebno zaštićene skupine u društvu te o načelu minimalnog izlaganja djece javnosti u svrhu zaštite njihove privatnosti.*

2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

Država treba razviti sveobuhvatan sustav socijalnih usluga na svim razinama, omogućiti podršku centrima za socijalnu skrb, ojačati programe podrške roditeljstvu usmjerene na razvoj roditeljskih vještina i kompetencija, kao i za olakšavanje kontakta između djeteta i roditelja nakon razvoda te kada su djeca u skrbi.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Prijave povreda prava djece u području obiteljskih odnosa i u 2022. su zastupljene u velikom broju – 420. Radi se o prijavama koje se u širem smislu odnose na djetetovo pravo na život u obitelji, roditeljsku skrb oba roditelja i na uzdržavanje, kao i na osiguravanje primjerene alternativne skrbi o djetetu.

U odnosu na obiteljsko-pravnu zaštitu najčešće su nam se obraćale majke (167) i očevi (133), potom institucije (40), među kojima drugi pravobraniteljski uredi, odgojno-obrazovne ustanove i dr. Bake su nam se obraćale u 24 slučaja, dok smo 20 slučajeva pratili na vlastitu inicijativu. U ovom području bilježimo i obraćanja ostalih (19) te rođaka (6). Po tri prijave primili smo od djedova te od roditelja zajedno, dok su nam se djeca osobno obratila u pet slučajeva.

Prijave povreda prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb u 2022.

Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	Broj prijava	Broj djece	
		Djeca	Grupa djece
Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi	302	444	2
Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb	94	175	2
Uzdržavanje	24	43	/
Ukupno	**420**	**662**	**4**

Osim pisanih prijava, bilježimo i ukupno 526 telefonskih ili osobnih obraćanja stranaka koja se odnose na ovu problematiku. Pratimo i dalje 95 slučajeva iz prijašnjih razdoblja.

Prekid bračne ili izvanbračne zajednice roditelja praćen njihovim neslaganjem oko organizacije daljnjeg življenja zajedničkog djeteta, najčešći je povod za pritužbe i obraćanja u ovom području. Često se u prijavama ističu i druge nepovoljne prilike u kojima dijete odrasta ili se ukazuje na zanemarujuća i nasilna ponašanja roditelja i članova djetetove obitelji zbog kojih su ponekad nužne intervencije institucija radi zaštite djetetovih osobnih prava i dobrobiti.

Pojedinačni slučajevi koji su, nažalost, proteklih godina završavali tragičnim ishodima stradavanja djece u obitelji i dalje su u javnom prostoru služili kao povod za propitivanje učinkovitosti sustava u području zaštite djece, posebice sustava socijalne skrbi i pravosuđa te zazivali nužne reforme. Prema našim stajalištima, sve aktivnosti tijekom planiranja reformi, iako se radi o različitim resorima, trebale bi prioritetno biti usklađene jer se njihovo djelovanje u području obiteljsko-pravne zaštite isprepliće, a učinci postupanja značajno odražavaju na živote djece.

U odnosu na resor socijalne skrbi, primarno se očekivalo redefiniranje normativa rada u CZSS-u te njihovih javnih ovlasti. Kako se u javnosti iznosio podatak da u CZSS-ovima nedostaje 700 stručnih radnika, očekivalo se i zapošljavanje dovoljnog broja stručnjaka te osiguravanje materijalno-tehničkih uvjeta za njihov rad, a sve uz kontinuirane edukacije i supervizije. I zaposlenici CZSS-ova, kao i stručne komore također su apelirali na poboljšanje uvjeta rada. Česte promjene članova stručnog tima, uz vrlo visoke normative i zahtjeve koji su pred njih postavljeni, itekako utječu na cjelokupno funkcioniranje sustava, a posljedično i na skrb države o djeci.

Osim osnaživanja CZSS-ova, višekratno smo naglašavali da posebnu pažnju i sredstva valja posvetiti i osiguravanju podrške obiteljima izvan sustava socijalne skrbi, kroz dostupnost savjetovališta i stručnjaka različitih profila, posebice u sredinama u kojima je pristup takvim uslugama otežan. Ohrabruju informacije o uspješnosti programa Centra za podršku roditeljstvu „Rastimo zajedno" koji se provode u dječjim vrtićima, obiteljskim centrima i udrugama, a koje treba jačati i osnaživati kako bi se savjetodavno i preventivno radilo na jačanju roditeljskih kompetencija i vještina s ciljem suradnog i ravnopravnog roditeljstva. Takve usluge trebaju biti dostupne svim roditeljima, neovisno o mjestu stanovanja.

I u sustavu pravosuđa očekivali smo promjene koje bi osigurale brže i učinkovitije postupke i ujednačenu praksu, ali i bolju prilagođenost pravosuđa djeci, posebice vezano uz unaprjeđivanje instituta posebnog skrbništva za djecu.

Godinama ukazujemo na slabosti instituta posebnog skrbništva zbog materijalno-tehničke potkapacitiranosti ustanove i malog broja posebnih skrbnika. Izmjenama *Zakona o centru za posebno skrbništvo* proširena je njegova djelatnost na obavljanje i drugih stručnih poslova vezanih uz zastupanje djece i odraslih osoba, uz osnivanje podružnica. Međutim, i dalje su prisutni prijepori u stručnoj javnosti o ulozi posebnih skrbnika u postupcima, pa se različito tumače njihove uloge i postupanja u praksi. Strahujemo da smjer kojim se odlučilo osnaživati CZPS vodi k stvaranju paralelnog sustava, s dvije institucije koje rade sličan posao (CZPS i CZSS), a za koje je izvjesno da će i nakon ulaganja biti u potrebi kadrovskog i materijalno-tehničkog osnaživanja.

Prema podacima Centra za posebno skrbništvo, u CZPS-u zaposlena su 23 posebna skrbnika uz koje poslove posebnog skrbnika u dijelu radnog vremena obavlja i ravnateljica CZPS-a.[3]

Reforme koje su započele 2021. rezultirale su izmjenama nekoliko propisa. U veljači 2022. donesen je novi *Zakon o socijalnoj skrbi* prema kojemu su istekom 31. prosinca 2022. prestali s radom CZSS-ovi osnovani prema ranijim propisima te je od dana 1. siječnja 2023. njihove poslove preuzeo Hrvatski zavod za socijalni rad.

Osim činjenice da je *Zakon o socijalnoj skrbi* uveo neke dobrodošle novine (primjerice, osnivanje Akademije socijalne skrbi), tek ćemo nakon nekog vremena vidjeti hoće li on zaista doprinijeti učinkovitosti postupanja i stvarnoj dobrobiti korisnika, posebice djece u postupcima koji se tiču njihove obiteljsko-pravne zaštite. Iako će krajnje učinke i ovog propisa potvrdit praksa, već sada se javlja bojazan da je novim *Zakonom o socijalnoj skrbi* ponovno izmijenjena tek forma, a da će se sustav u duljem razdoblju prilagodbe opet baviti samim sobom i svojim reorganizacijskim formalnostima.

Promjenama koje su početkom ožujka 2022. doživjeli i propisi u području pravosuđa[4], predviđeno je osnivanje tzv. obiteljskih odjela na općinskim sudovima u sjedištima županijskih sudova. Time je osigurana njihova specijalizacija, kao i koncentracija sudova koji će u prvom stupnju postupati u predmetima prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi. Nadamo se da će specijalizacija općinskih sudova doprinijeti željenom ujednačavanju prakse i da će se izbjeći poteškoće na koje su do sada nailazili roditelji i djeca zbog nepreciznih i manjkavih odluka ili odluka u kojima su suci koristili zastarjelu i nevažeću terminologiju.

3 Više o tome govorimo u poglavlju *Pravosudno-zaštitna prava*.
4 Više o tome govorimo u poglavlju *Pravosudno-zaštitna prava*.

Obiteljski zakon, temeljni propis u području obiteljskih odnosa, koji kao posebni zakon (*lex specialis*) regulira postupanja, funkcioniranje i suradnju institucija iz oba sustava (i ustanova socijalne skrbi i sudova), u proteklom razdoblju, na žalost, nije doživio izmjene.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi

U području obiteljskih odnosa, gotovo polovica prijava odnosi se na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb. Nešto je manji broj prijava koji se odnose na donošenja odluke o roditeljskoj skrbi, dok se najmanje prijava u ovom području odnosi na ostvarivanje osobnih odnosa članova obitelji s djetetom.

Prijave povreda prava djece na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi u 2022. prema vrsti povrede

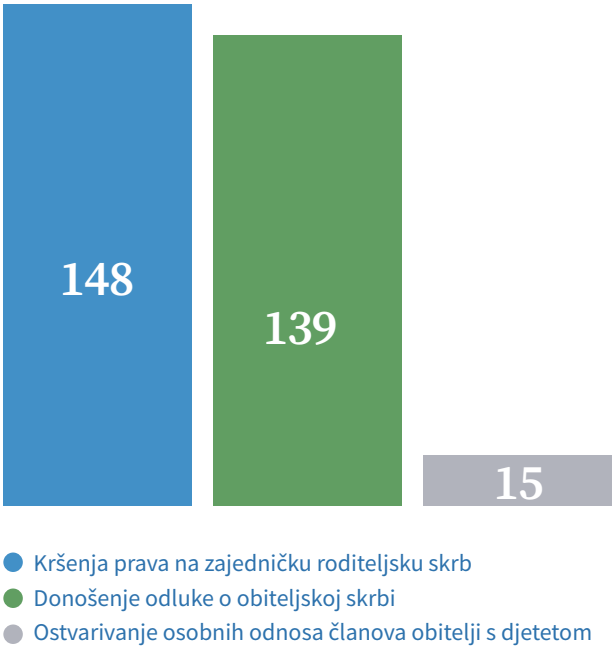

Dio obraćanja odnosi se na slučajeve u kojima roditelji traže informacije o postupanjima institucija neposredno prije ili tijekom razvoda braka ili prekida obiteljske zajednice roditelja, kao i savjete vezane uz zaštitu djeteta u tim prilikama. Međutim, zastupljeniji su slučajevi u kojima se jedan roditelj pritužuje na postupke drugog roditelja prema djetetu ili na rad institucija i stručnih radnika koji već postupaju u konkretnoj obitelji. U oba slučaja stranke upućujemo na važeće propise i nadležnost pojedinih institucija, a redovito im ukazujemo i na važnost roditeljske suradnje i dogovora te ih upućujemo na prihvaćanje stručne pomoći i podrške, potičući sporazumni način rješavanja obiteljskih i roditeljskih sporova.

Pratimo niz slučajeva koje obilježava tzv. **visokokonfliktni razvod** ili prekid obiteljske zajednice. Za takve je slučajeve karakteristično da se roditelji uporno međusobno optužuju za raspad braka ili za neprimjereni odnos prema djetetu, da nisu spremni na međusobnu suradnju te da su nedostupni savjetodavnom radu. Dijete stavljaju u središte svog sukoba te traže njegovu podršku i lojalnost. Nerijetko takvi konflikti traju godinama, a često ih prati izraženo nepovjerenje roditelja u rad institucija, zbog toga što njihove intervencije imaju slab učinak. Pojedine stručne radnike ili institucije te njihove intervencije u obitelj vide kao sukrivca za situaciju u kojoj se nalaze, a često se pritužuju i na sadržaj nalaza i mišljenja CZSS-a ili vještaka koji su sačinjeni za potrebe postupka pred sudom. Nerijetko i sudski postupci u takvim slučajevima traju godinama, bilo da se radi o jednom ili više postupaka koje roditelji pokreću jedan za drugim.

Podsjećamo, riječ je o izrazito složenim obiteljskim situacijama koje zahtijevaju pažljivu **sveobuhvatnu procjenu** jakih strana obitelji i rizika za djetetovu dobrobit i sigurnost, dobro planirane stručne intervencije usmjerene zaštiti djeteta i kontinuirani stručni rad. Nažalost, u nekim slučajevima koje obilježava visokokonfliktni odnos roditelja, CZSS-ovi naglašavaju da su iscrpili sve zakonske mogućnosti u cilju zaštite prava djeteta (primjerice, izrekli su mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, nadzirali ostvarivanje odnosa s djetetom, uputili roditelje na obiteljsku medijaciju, a u krajnjim slučajevima i podnijeli kaznenu prijavu), ali bez ikakvih učinaka i pomaka u obiteljskim prilikama koji bi imali pozitivan utjecaj na dijete.

Očekuje se da sustav ima spremne mehanizme zaštite i da žurno reagira na slučajeve u kojima jedan od roditelja pokaže da nije spreman prihvatiti činjenicu da je jedno od temeljnih prava djeteta kontakt i razvoj odnosa sa svakim od roditelja ili kad ne poštuje sudsku odluku. Kada CZSS u takvim slučajevima

zaključi kako neće ponovno izricati mjere iz svoje nadležnosti, držeći da je mjera postigla svoj maksimum, CZSS zapravo „diže ruke“ od daljnjeg praćenja i intervencija u obitelji i odustaje od pomoći djetetu, a dijete ostaje odrastati u „toksičnoj“ atmosferi, nepovoljnoj za njegov razvoj. Događa se da ODO-i ne prepoznaju kaznenu odgovornost roditelja te odbacuju prijave njihovih manipulativnih i zlostavljajućih ponašanja, uz obrazloženje da roditelj u svim ostalim aspektima uredno skrbi o djetetu, a što najčešće i nije sporno. Ni ovršni postupak nekada ne predstavlja rješenje problema, s obzirom da ima slučajeva u kojima roditelji u konačnici odustaju od vođenja ovršnog postupka radi ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom, uslijed izraženih otpora djeteta, unatoč tome što je procijenjeno da su takvi odnosi u interesu djeteta.

Kada konflikti unatoč svim intervencijama ne jenjavaju, već s vremenom kulminiraju, može se zaključiti da je izostala pravodobna i učinkovita reakcija sustava zaštite prava i interesa djeteta. U slučajevima roditeljskog konflikta, CZSS-ovi bi trebali imati šire ovlasti za postupanje, u smislu aktivne legitimacije za pokretanje odgovarajućih postupaka pred sudom (prema važećim propisima nisu aktivno legitimirani za pokretanje postupaka koji se odnose na ostvarivanje roditeljske skrbi i odnosa roditelja s djetetom, nego tek za pokretanje postupaka u kojima se izriču mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti). Također ovo su slučajevi u kojima je odmah, već prilikom prve prijave, potrebno brižljivo i na međuresornoj razini planirati daljnje intervencije u obitelji.

Manipulativna ponašanja roditelja koja za cilj imaju otuđenje djeteta od drugog roditelja, tj. potpuno isključenje toga roditelja iz djetetovog života, a bez uporišta u nekom ugrožavajućem i negativnom neposrednom iskustvu djeteta iz odnosa s tim roditeljem, imaju obilježja emocionalnog i psihičkog nasilja nad djecom. Ovakvi slučajevi često uključuju i česte prijave nasilja u obitelji, što pridonosi njihovoj složenosti. Stoga se osim reakcije CZSS-a u ovakvim okolnostima očekuje i reakcija ostalih institucija koje su temeljem propisa i protokola uključene u neposredni rad s obitelji (državno odvjetništvo, policija, sud). Odgovor sustava na manipulirajuća postupanja roditelja treba biti žuran jer jedino se tako može spriječiti štetan utjecaj na konkretno dijete, ali i rasteretiti sustav od budućih višegodišnjih, iscrpljujućih, a u konačnici neučinkovitih postupanja. Odmah po saznanju o manipulirajućem postupanju roditelja, potrebne su češće zajedničke međuresorne aktivnosti i rad na konkretnom slučaju, kako bi postupanja različitih institucija bila usklađena te kako bi svi uključeni dionici imali informaciju o djetetu te stručnoj procjeni njegovih najboljih interesa i dobrobiti, što mora biti ishod i cilj svih daljnjih postupaka i stručnih intervencija.

Prema podacima MRMSOSP-a, u 2021.[5] godini (podaci za 2022. još nisu objavljeni), 1 948 djece nije ostvarilo svoje pravo na osobne odnose s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim dijete živi, dok je 323 djece bilo izloženo manipulaciji od strane roditelja s kojim ne žive, i to u vrijeme ostvarivanja osobnih odnosa pod nadzorom.

Naglašavamo i ovom prilikom kako odbijanje neposrednog kontakta djeteta s roditeljem nije u svim slučajevima posljedica manipulacije. U nekim prilikama djeca odbijaju kontakt s roditeljem zbog prethodnih neugodnih i potencijalno ugrožavajućih iskustava, a odbijanje drugog roditelja može biti i jedna od reakcija djeteta na razvod roditelja. Zbog toga je za potrebe donošenja odluka o ostvarivanju osobnih odnosa važno izraditi pažljivu i sveobuhvatnu stručnu procjenu, kako bi odluka koja se donosi na temelju te stručne procjene doista bila u najboljem interesu djeteta.

Obraćali su nam se roditelji koji temeljem sporazuma o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili sudske odluke imaju **pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s djecom** koja žive s drugim roditeljem, no, navode da su u održavanju susreta onemogućeni samovoljnim postupcima drugog roditelja. U većini slučajeva, nadležni centri provode savjetodavni rad s roditeljima kroz mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u vidu

5 Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećevnih osoba u Republici Hrvatskoj u 2021. godini, kolovoz 2022.

stručne pomoći i potpore ili intenzivne stručne pomoći i nadzora u ostvarivanju skrbi o djetetu. Kroz pojedinačne predmete pratimo funkcioniranje obitelji i nakon isteka ovih mjera, te premda uočavamo da su neki roditelji prihvatili savjete djelatnika centara oko održavanja osobnih odnosa te međusobnog razmjenjivanja informacija o djeci, u pojedinim se slučajevima mjere nakon isteka produljuju i provode godinama.

U slučajevima u kojima je jedan od roditelja optužen ili osuđivan za obiteljsko nasilje i kaznena djela povrede djetetovih prava, nadležni CZSS predlaže ostvarivanje kontakata između roditelja i djece pod nadzorom stručne osobe, uslijed čega je roditelj koji se pritužuje često sklon umanjivanju odgovornosti za situaciju u kojoj su se slijedom njegovih postupaka našla djeca i kritikama tijela koje donose odluke o održavanju osobnih odnosa pod nadzorom.

U pritužbama vezanim uz **pravo djeteta na ostvarivanje osobnih odnosa**, uočavamo učestalo međusobno optuživanje roditelja i time izlaganje djece pritiscima, uslijed čega djeca mijenjaju stavove o roditeljima iznoseći negativna iskustva s jednim, pa drugim roditeljem, a primjećujemo i situacije davanja uputa djeci od strane jednog ili oba roditelja, prije razgovora s djelatnicima centara ili psiholozima u institucijama. Učestali su primjeri u kojima jedan roditelj idealizira vlastito roditeljstvo i preuveličava pogreške drugog roditelja. U situacijama kada jedan ili oba roditelja imaju nove partnere, dijete je ponekad zbunjeno ulogama u obitelji.

Po pitanju savjetodavnog rada CZSS-ova, roditelji nam se pritužuju i na provoditelje mjere obiteljsko-pravne zaštite ili na djelatnike stručnog tima koji sudjeluju u prijedlozima odluka koje se tiču roditeljske skrbi. Stoga, prateći ovu tematiku, uočavamo nepovjerenje prema stručnim radnicima. Dio konstruktivnih kritika, kao i prijedloge stručnjaka roditelji tumače napadima, a s takvim stavom nisu spremni na savjetodavni rad. Stoga je izuzetno važno jačati edukacije voditelja mjera obiteljsko-pravne zaštite i pružiti im odgovarajuće novčane naknade, jer oni mogu pridonijeti osnaživanju roditelja i jačanju osobnih i roditeljskih kapaciteta. Ukoliko roditelj, unatoč tome, nije angažiran niti spreman na savjetodavni rad i promjene, nužna je brza reakcija, sankcioniranje tog roditelja u cilju sprječavanja daljnjeg ugrožavanja djeteta.

Uključenost velikog broja institucija u rad s pojedinim obiteljima, kao i često ispitivanje i preispitivanje različitih prijava, u nekim slučajevima izlaže djecu višestrukim razgovorima s različitim stručnjacima, što za djecu može biti stresno iskustvo. U nekim prilikama i djeca te razgovore smatraju nesvrhovitima i nerado u njima sudjeluju. Posebno je zabrinjavajuće kada roditelji samoinicijativno vode djecu na razgovore s različitim stručnjacima, a sve u cilju potkrepljivanja svojih tvrdnji o ugrozi djeteta. Takve je intervencije važno prevenirati te osigurati da svako eventualno uključivanje djeteta u razgovore sa stručnjacima, psihološko savjetovanje, obradu ili psihoterapiju bude organizirano uz znanje (ne nužno i suglasnost) oba roditelja i CZSS-a.

Pritužbe oko **onemogućavanja sudjelovanja u životu djeteta** očituju se u prijavama poput nedogovaranja oko odluka za koje jedan roditelj smatra da se trebaju donijeti zajednički (npr. bušenje uha djetetu) ili neprenošenja informacija o zdravlju djece ili školskom uspjehu. U tim slučajevima upućujemo roditelje na nužnost izbjegavanja konflikata i ulaganje zajedničkog truda u postizanje i pridržavanje dogovora koji se tiču djeteta, radi njegova najboljeg interesa, a također i u savjetovališta za roditelje. Nažalost, i u tim se slučajevima najčešće radi o visoko-konfliktnim odnosima roditelja uslijed kojih su djeca, neprimjereno njihovoj dobi, opterećena informacijama o sudskim postupcima i postupcima centra. Izostanak dogovora roditelja, prebacivanje odgovornosti i međusobno prijavljivanje jačaju rizike za psihosocijalni razvoj djece.

Neki roditelji ukazuju na okolnosti u kojima drugi roditelj uopće **ne sudjeluje u životu djeteta**, ne skrbi o njemu, ne viđa ga niti doprinosi za njegovo uzdržavanje. Upućivali smo roditelje da o tome informiraju CZSS koji provodi postupke radi zaštite prava i dobrobiti djeteta te pruža usluge savjetovanja i pomaganja

obitelji, a upućivali smo ih i na mehanizme zaštite prava na uzdržavanje. Postupci i angažman institucija u nekim situacijama mogu potaknuti roditelja na ostvarivanje osobnih odnosa, s ciljem izbjegavanja sankcija. S obzirom na moguće različite reakcije djece na ovakve prilike, važna je pažljiva procjena interesa djece. Roditelje smo upućivali da zatraže pomoć stručnjaka o tome kako s djecom razgovarati i kako pristupiti ovom problemu, odnosno, kako pomoći djeci da izraze svoje emocije s obzirom na nesudjelovanje drugog roditelja u njihovom životu.

Zaštita od protupravnog odvođenja i nevraćanja djeteta – Dio prijava odnosi se na slučajeve protupravnog odvođenja djece u drugu državu, u kojima upućujemo na primjenu *Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece* i drugih međunarodnih dokumenata. Međutim, veći se broj pritužbi odnosi na situacije u kojima dijete nakon boravka kod jednog roditelja, sukladno odluci ili sporazumu, ne bude predano ili vraćeno drugom roditelju. Ponekad se radi o kraćim odstupanjima od odluke ili dogovora te razmiricama roditelja radi neriješenih partnerskih odnosa te dokazivanja tko je bolji roditelj. Međutim, u nekim slučajevima roditelji ukazuju i na preseljenje roditelja s djetetom u drugi grad, a bez da je drugi roditelj o tome bio obavješten i dao svoju suglasnost.

Iako roditelj samostalno nije u mogućnosti promijeniti djetetovo prebivalište, jer se radi o bitnom osobnom pravu za koje je potrebna pisana suglasnost drugog roditelja koji ima pravo zastupati dijete, činjenica jest da i sama promjena prebivališta roditelja utječe na promjenu nadležnosti CZSS-a[6] te samim time i na daljnji tijek postupaka. Osim u slučajevima manipulativnih postupaka roditelja, problematika utjecaja preseljenja na promjenu nadležnosti CZSS-a opaža se i kada roditelji zbog neriješenog stambenog pitanja često mijenjaju adrese, posebno u većim urbanim sredinama poput grada Zagreba. Do promjene mjesne nadležnosti CZSS-a dolazi i u slučajevima kada sud donese privremenu mjeru o odnosima roditelja i djece, a kojom posredno izmijeni mjesto djetetovog stanovanja. Promjena mjesne nadležnosti CZSS-a posljedično utječe na dinamiku postupanja u odnosu na konkretnu obitelj, posebno ako je obitelj od prije u tretmanu CZSS-a. Kada CZSS novog prebivališta roditelja dobije u rad neki kompleksan slučaj (a često se radi o fazi uznapredovalog roditeljskog konflikta), izostaje predznanje obiteljske dinamike i odnosa, potrebno radi boljeg uvida u položaj djeteta i davanja kvalitetnije procjene njegovog najboljeg interesa. Stoga smo MRMSOSP-u kao nositelju zakonodavne aktivnosti preporučili da razmotri mogućnost dopune odredbe kojom je regulirana mjesna nadležnost CZSS-a na način da se predvidi mogućnost zadržavanja mjesne nadležnosti CZSS-a. U tom bi slučaju odluku o eventualnoj promjeni nadležnosti donosilo Ministarstvo, uzimajući u obzir prvenstveno okolnosti i procjenu najboljeg interesa djeteta u svakom konkretnom slučaju.

Ostvarivanje zajedničke roditeljske skrbi u situacijama narušenih roditeljskih odnosa – Više obraćanja roditelja i institucija, a najčešće onih iz područja odgoja i obrazovanja, odnosilo se na situacije u kojima se javlja **spor roditelja u zastupanju djeteta**, najčešće u vezi izbora i upisa djeteta u dječji vrtić i školu ili pak izdavanje i posjedovanje djetetovih osobnih dokumenata.

Unatoč odredbi OBZ-a koja predviđa presumpciju roditeljske suglasnosti[7], neke ustanove odgoja i obrazovanja upis ili promjenu vrtića / škole uvjetuju prethodnom pisanom suglasnošću oba roditelja. Zapažamo da u slučaju nemogućnosti pribavljanja suglasnosti dugog roditelja, vrtići, škole i CZSS onog roditelja koji želi upisati dijete u vrtić / školu upućuju na pokretanje sudskog postupka kako bi se suglasnost roditelja zamijenila sudskom odlukom. No, sudski postupci koji dugo traju znače predugo čekanje za dijete, a često i dulje izbivanje iz vrtića/škole, odnosno, nepohađanje nastave. Stav ovog Ureda jest da pri upisu djece u vrtić / promjeni vrtića, odnosno, pri upisu u školu / promjeni škole, u slučajevima kada dijete ne mijenja istodobno svoje prebivalište/boravište ili se promjena prebivališta/boravišta temelji na sudskoj odluci, ustanove odgoja i obrazovanja ne bi trebale inzistirati na prethodnoj suglasnosti oba roditelja, a u skladu s presumpcijom roditeljske suglasnosti koju regulira OBZ.

6 Temeljem čl. 129. st. 3. *Zakona o socijalnoj skrbi* do donošenja odluke suda o tome s kojim će roditeljem stanovati mjesna nadležnost određuje se prema mjestu prebivališta roditelja kod kojega dijete pretežno boravi, a ako roditelj s kojim dijete pretežno boravi nema prebivalište u Republici Hrvatskoj, prema boravištu toga roditelja u Republici Hrvatskoj.

7 OBZ, članak 99. stavak 2.: Smatra se da je jedan roditelj dao svoj pristanak drugom roditelju da može zastupati dijete bez njegove izričite suglasnosti, osim kad se traži izričita pisana suglasnost drugog roditelja sukladno odredbama članaka 100. i 101. ovoga Zakona.

U slučaju spora, roditelje smo upućivali na nadležnost suda za njihovo rješavanje te u žurnim slučajevima na obraćanje prijedlogom za donošenje privremene mjere. Također smo ih upućivali na suradnju s nadležnim CZSS-om. U slučajevima kada odluci o preseljenju/promjeni boravišta djeteta prethodi intervencija CZSS-a s ciljem zaštite interesa djeteta, izrečena mjera žurnog izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji ili smještaj u sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, očekuje se da će nadležni CZSS koristiti mogućnosti iz članka 100. stavka 3. i. 4. *Obiteljskog zakona*[8], kao preduvjet za reguliranje obrazovnih i drugih prava djeteta u novoj sredini.

Načelno držimo da je u ovakvim slučajevima, a u skladu s važećim propisima, primarna obveza i odgovornost roditelja, a potom i institucija, pomoći djeci i osigurati ostvarivanje njihovih obrazovnih i drugih prava. Također, važno je da sve uključene institucije, a primarno CZSS, usmjeravaju i upozoravaju roditelje na potrebu i važnost suradnje i dogovora oko pitanja koja se tiču obrazovnih prava djece te stavljanja interesa djece na prvo mjesto.

Zapažamo i slučajeve u kojima se osim osobnih, javlja i imovinsko-pravni spor roditelja koji dodatno opterećuje djecu. Najčešće se radi o sporu oko korištenja nekretnine u kojoj obitelj stanuje, a saznajemo i za slučaj roditelja koji pokreće postupak protiv drugog roditelja koji živi s djecom i traži njihovo iseljenje.

U protekloj godini nismo zaprimali pritužbe koje se odnose na zastupanja prilikom izdavanja osobne iskaznice za dijete. Nakon što su u kolovozu 2021. stupile na snagu izmijenjene odredbe *Zakona o osobnoj iskaznici* koje više ne predviđaju sudjelovanje oba roditelja, u proceduru je tijekom 2022. bio upućen i *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana*, a koji smo podržali jer je njime olakšano ishođenje putnih isprava za djecu. Zakon je donesen u siječnju 2023.

Donošenje odluke o roditeljskoj skrbi – I dalje se iz pojedinačnih slučajeva zapaža da sudovi u nekim slučajevima ne donose privremene mjere na vrijeme ili uopće, ili pak da prethodno donesene odluke i mjere ne mijenjaju i ne usklađuju s naknadno izmijenjenim prilikama. Negdje je dugotrajnost sudskog postupka uvjetovana dugotrajnošću prethodnog postupanja CZSS-a koji je u obvezi na traženje suda dostaviti svoj nalaz i mišljenje. Ponekad CZSS opravdava izostanak svog postupanja objektivnim okolnostima, kao u slučaju kada CZSS sudu nije dostavio mišljenje niti nakon četiri požurnice radi višemjesečnog bolovanja stručne radnice. Na dinamiku postupanja CZSS-a ponekad utječe i reorganizacija posla, odnosno, promjene u sastavu stručnog tima, kao i činjenica da se radi o delikatnim postupcima koji nužno zahtijevaju vrijeme kako bi se brižljivo ispitale obiteljske prilike u kojima dijete odrasta radi davanja kvalitetne procjene.

Donošenje privremene mjere vidimo kao neophodan i važan mehanizam u zaštiti interesa djeteta jer donosi strukturu u organizaciji djetetovog života te sprječava neizvjesnost i moguće sukobe roditelja do kojih dolazi ili može doći kada takve odluke nema. Stoga je u svakom pojedinačnom slučaju važno već u početnoj fazi postupka osigurati zaštitu interesa djece kroz privremenu mjeru kao mjeru osiguranja.

Problem na koji neki roditelji i djeca nailaze su nedovoljno precizirane izreke sudskih odluka ili pak korištenje terminologije predviđene ranijim propisima koja dovodi do sporova oko tumačenja njihovog sadržaja i značenja. Očekujemo da će ovaj problem umanjiti specijalizacija prvostupanjskih sudova za postupke koji se tiču obiteljskih odnosa te obveza redovite edukacije sudaca. Ukoliko se problem bude javljao i dalje, kao njegovo rješenje vidimo mogućnost da se okvirni sadržaj izreke sudske odluke precizira zakonskom normom.

I dalje zapažamo trend u kojem roditelji od sudova traže tzv. **ravnopravnu podjelu vremena** koje će provoditi s djetetom. Zamjetna je i praksa CZSS-ova da takve prijedloge podrže u svojim nalazima i

8 Odredbe reguliraju mogućnost izdavanja suglasnosti CZSS-a za promjenu prebivališta djeteta (umjesto suglasnosti drugog roditelja) u iznimnim slučajevima: ako preseljenje bitno ne utječe na ostvarivanje postojećih osobnih odnosa s drugim roditeljem (čl. 100. st. 3.) i ako je prijava prebivališta, odnosno boravišta nužna radi zaštite prava i interesa djeteta (čl. 100. st. 4.).

mišljenjima, kao i sudova koji ih temeljem mišljenja CZSS-a uvažavaju te donose sudske odluke prema kojima će roditelji provoditi vrijeme s djetetom po principu „pola-pola“. Držeći da potrebe djeteta moraju biti u fokusu, stava smo da naglasak, umjesto na striktnoj „podjeli vremena“, mora biti na temeljitoj, pažljivoj i kompetentnoj procjeni potreba i najboljeg interesa svakog pojedinog djeteta u svakoj pojedinoj situaciji, bilo da je riječ o dogovoru roditelja o načinu na koji će zajednički izvršavati roditeljsku skrb nakon prekida zajedničkog života ili o sudskoj odluci.

U nekim slučajevima vode se i ovršni postupci radi predaje ili ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom zbog nepoštivanja pravomoćnih sudskih odluka. Tijekom ovršnih postupaka valja intenzivirati praćenje djetetovih reakcija i prilagodbe na promjene koje će uslijediti te mu osigurati kontinuiranu stručnu pomoć i podršku.

Prema podacima MRMSOSP-a za 2021. godinu CZSS-ovi su sudjelovali ukupno u 56 posebnih ovršnih postupaka, od koji se 31 odnosi na ovrhu radi predaje djeteta, 23 na ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom te 2 na ovrhu radi uzdržavanja.

Prema podacima MUP-a, u 2022. godini policija je zaprimila 80 zahtjeva za pružanjem pomoći prilikom oduzimanja djece/žurnog izdvajanja iz obitelji (od čega u 13 slučajeva od nadležnog suda, a u 67 od strane CZSS-a). Svih 80 zahtjeva je odobreno, a 15 nije realizirano, pri čemu se kao razlog nerealizacije ovrhe navode okolnosti: roditelji nisu zatečeni kod kuće, sud/CZSS obustavio/odgodio ovrhu. Tijekom 2022. u postupcima pružanja pomoći žurno je izdvojeno/ oduzeto ukupno 150 djece.

Kako OBZ nije doživio promjene, to su i dalje prisutne teškoće vezane uz problematiku **preuzimanja roditeljske skrbi nakon smrti roditelja** s kojim je temeljem sudske odluke dijete stanovalo, a u slučajevima u kojima su roditelji do smrti toga roditelja ostvarivali zajedničku roditeljsku skrb. Naime, ako roditelji zajednički ostvaruju roditeljsku skrb i jedan od njih umre, drugi roditelj nastavlja samostalno ostvarivati roditeljsku skrb po sili zakona, a ne na temelju ovršne isprave, što onemogućuje pokretanje ovršnog postupka radi predaje djeteta. S obzirom na poteškoće na koje roditelji nailaze u praksi i dalje smatramo da je nužna dopuna OBZ-a kojom bi se osigurali učinkoviti mehanizmi zaštite interesa djece u ovim situacijama.

Zaštita prava djeteta na ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji – Najčešće nam se obraćaju bake i djedovi zbog poteškoća na koje nailaze prilikom pokušaja ostvarivanja osobnih odnosa s unucima, a sve radi narušenih obiteljskih odnosa u široj obitelji. Iz jednog pojedinačnog slučaja saznajemo za stav suda kako baka i djed ne spadaju u krug osoba koje su ovlaštene podnijeti prijedlog za određivanje privremene mjere. Unatoč mišljenju i procjeni CZSS-a da su osobni odnosi bake i djeda s unukom u interesu djeteta, sud je tvrdio i to da baka i djed ne dokazuju da su ispunjeni bilo kakvi uvjeti za postupanje suda po službenoj dužnosti.

Dio pritužbi u ovom području odnosi se na obraćanja roditelja koji se pritužuju na negativan utjecaj članova obitelji na dijete te reakcije djeteta na takve susrete, pri čemu smo stranke upućivali na zakonske mogućnosti, kao i potrebu da o reakcijama djeteta obavijeste CZSS. U slučajevima u kojima se sukobi i konflikti prošire i na ostale članove obitelji, jako je važna uloga CZSS-a i zaštita djece od uključivanja u sukob odraslih.

Zaključno, kontinuirano veliki broj pritužbi u području obiteljskih odnosa i dalje nam pruža uvid u manjkavosti i neučinkovitost sustava zaštite prava i interesa djece. Kasna ili neusklađena reakcija institucija na povrede prava i interesa djece često čini neučinkovitom i svaku njihovu daljnju aktivnost i intervenciju, pogotovo ako se te aktivnosti primjenjuju parcijalno. Nedovoljno je definirana međuinstitucionalna suradnja na prevenciji i rješavanju pojedinačnih, manje složenih slučajeva te ona u pravilu ovisi o aktivnostima, osobnim odnosima i poduzetnosti pojedinih stručnih radnika. Zbog nedovoljnog broja stručnih radnika u CZSS-ovima i drugim tijelima, njihov rad fokusiran je uglavnom na *goruće* slučajeve.

Specijalizacija i koncentracija sudova koji postupaju u obiteljskim predmetima može doprinijeti boljoj zaštiti prava i interesa djece, a nadamo se da će strankama iz udaljenih područja biti olakšan pristup sudu kroz daljnje aktivnosti predsjednika sudova.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb

Pratili smo 94 slučaja koja se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb. Od toga se 78 odnosilo na **oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom** i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu ustanovama socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, udomiteljskim obiteljima, baki i djedu, drugim članovima obitelji ili drugim osobama. Četiri predmeta su se odnosila na izricanje mjere **lišenja prava na roditeljsku skrb,** a 12 na **povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju (PUP)** kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati. Navedene su se prijave odnosile na 175 djece i dvije grupa djece.

Prijave ograničavanja ili oduzimanja prava na roditeljsku skrb i ostvarivanje njezina sadržaja u 2022.

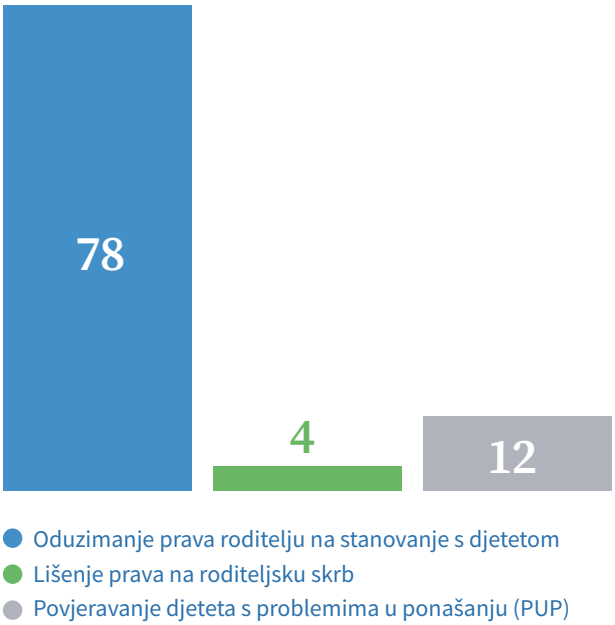

Najveći broj prijava, njih 44 uputili su nam roditelji nezadovoljni izborom ustanove, udomiteljske obitelji ili srodnika kojem su djeca povjerena na svakodnevnu skrb. Pritužuju se i na neadekvatnu skrb o zdravlju, higijeni, prehrani i školovanju djece. Često navode da su im djeca „oteta“ te da ne znaju razlog njihovog izdvajanja. Međutim, iz zaprimljenih izvješća CZSS-ova proizlazi da je i uz provođenje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, temeljem liste razvojnih rizika djeteta u svim slučajevima procijenjeno da je djeci ugrožen psihofizički i socijalni razvoj te da ih je bilo nužno izmjestiti iz biološke obitelji. Također, uočavamo da su najčešće okolnosti u obitelji koje ugrožavaju djetetov razvoj neadekvatna skrb koja ne zadovoljava djetetove osnovne potrebe, neodgovarajući stil života roditelja koji ne pruža stabilnost i sigurnost djeteta, izražene emocionalne i psihičke poteškoće roditelja, zlouporaba alkohola i psihoaktivnih tvari, nasilni odnos među roditeljima, te prethodne prijave za zlostavljanje djece.

Pratili smo slučajeve u kojima su roditelji surađivali s CZSS-om i pokazivali spremnost za promjenu štetnih ponašanja i rješavanje obiteljske problematike, te su djeca sukladno zakonskim odredbama bila vraćena u biološku obitelj, a daljnji napredak obiteljske situacije praćen kroz mjere zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta. Nažalost, takvih je slučajeva manje u odnosu na one u kojima zbog neredovitog ostvarivanja osobnih odnosa s djecom i neiskazivanja interesa za eventualno preuzimanje daljnje skrbi o djeci, CZSS smatra da nije u interesu djece njihov povratak u obitelj.

Institucije su nam uputile 15 prijava, a riječ je o ustanovama koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, drugim pravobraniteljskim uredima i jednoj zdravstvenoj ustanovi. Ustanove socijalne skrbi tražile su pomoć pri premještaju djeteta u drugu ustanovu, s obzirom na izražene teškoće u ponašanju djeteta. Slučaj kojim smo se intenzivno bavili odnosi se na smještaj četvero djece čiji je boravak u ustanovi obilježen svakodnevnim intervencijama policije i hitne pomoći, te pojačanim angažmanom svih stručnih djelatnika s obzirom na traumatične i incidentne situacije kojima su svakodnevno svjedočila djeca i djelatnici. Iako je bilo vidljivo da djeca imaju izražene probleme u ponašanju, nakon provedene dijagnostičke obrade dvoje je djece izmješteno u ustanove socijalne skrbi za djecu s PUP-om, dok se za drugo dvoje djece i dalje traži adekvatan smještaj.

Zabrinjavaju nas situacije u kojima CZSS-ovi i kada uoče visok rizik za odrastanje djece u obitelji, zbog nedostatka smještajnih kapaciteta ne predlažu njihovo izdvajanje, već kroz mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djece prate obiteljsku situaciju. Postupali smo i u slučaju u kojem su djeca žrtve fizičkog i psihičkog zlostavljanja u obitelji protiv čijih se roditelja zbog počinjenja pet kaznenih djela „povrede

djetetovih prava“ vodi kazneni postupak, od kojih je jednu prijavu podnio CZSS. Znajući da je jednom od roditelja bila izrečena mjera opreza zabrane približavanja djeci, CZSS smatra da nije potrebno izdvajanje djece, već da će djecu zaštititi kroz provođenje mjere obiteljskopravne zaštite, te uključivanjem u program poludnevnog boravka. Ured i dalje redovito prati postupanja nadležnih institucija.

U jednom slučaju pratimo postupanje CZSS-a koji nije bio dovoljno uključen u postupke zaštite prava i dobrobiti djeteta. Roditelju ni udomiteljima nije pružao odgovarajuću stručnu pomoć i potporu, te je njihov odnos, umjesto suradničkog, postao neprijateljski. Tome je dodatno pridonijela i privremena sudska mjera sukladno kojoj je dijete stanovalo tjedan dana s biološkim roditeljem, a tjedan dana kod udomitelja, te je bilo uključeno u dva DV-a. Sudski postupak i dalje traje.

U osam je slučajeva Ured postupao samoinicijativno nakon posjeta ustanovama koje brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, i to u odnosu na djecu u dobi do tri godine u čijem interesu nije boravak u instituciji, već obiteljsko zbrinjavanje. Postupali smo i u slučajevima kada je u cilju zaštite najboljeg interesa djece bilo njihovo preseljenje u ustanovu druge vrste (socijalne ustanove za skrb o djeci s PUP-om ili TUR-om).

Obraćali su nam se i udomitelji ukazujući na probleme s kojima se susreću pri realizaciji osobnih odnosa djece s roditeljima i drugim srodnicima, te smo u tim slučajevima preporučili da se kontakti odvijaju u službenim prostorijama, i te su naše preporuke bile prihvaćene.

Kada je riječ o **izdvajanju djece s PUP-om** iz obitelji, pritužbe koje zaprimamo najčešće nam upućuju CZSS-ovi i odnose se na nemogućnost realizacije smještaja djeteta u ustanovu socijalne skrbi za djecu s PUP-om. CZSS-ovi često upućuju zahtjeve za smještaj djeteta na brojne domove za djecu s PUP-om, no, ustanove ih odbijaju zbog nedostatka smještajnih kapaciteta. Za to vrijeme dijete i dalje živi u neprimjerenim obiteljskim okolnostima te nerijetko razvija sve složenije probleme u ponašanju. Uočava se da puko smanjenje smještajnih kapaciteta, bez sustavnog razvoja svima dostupnih izvaninstitucionalnih intervencija, nije pridonijelo rješavanju brojnih problema djece s PUP-om i njihovih obitelji. Uočili smo i teškoće s kojima se domovi za djecu s PUP-om suočavaju zbog nedostatnih uvjeta liječenja i nedostatka stručnjaka - dječjih psihijatara, kada dijete na smještaju ima i narušeno mentalno zdravlje. Poseban problem predstavlja zbrinjavanje, smještaj i liječenje djeteta mlađeg od 15 godina koje je razvilo ovisnost, budući da sustav ne raspolaže kapacitetima za tretman djeteta ovisnika, a terapijske zajednice ne primaju djecu te dobi.

Kao i prijašnjih godina, prijave vezane uz **lišenje prava na roditeljsku skrb** upućuju roditelji i drugi srodnici, nezadovoljni donesenom odlukom ili roditelji koji su nezadovoljni sporim postupanjem sustava, ukoliko je riječ o lišavanju drugog roditelja prava na roditeljsku skrb. Od institucija smo obaviješteni o slučajevima u kojima su roditelji lišeni prava na roditeljsku skrb, ali sukladno sudskoj odluci i dalje ostvaruju osobne odnose s djecom koja istovremeno ostvaruju osobne odnose i s najprikladnijim potencijalnim posvojiteljem, što je zbunjujuće za djecu.

Prema podacima iz Istraživanja Ureda, tijekom 2022. godine pokrenuta su 83 sudska postupka lišenja prava na roditeljsku skrb u odnosu na roditelje djece koja se nalaze u socijalnim ustanovama koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, od kojih je 20 okončano. Pritom su u istom razdoblju okončana još 24 sudska predmeta pokrenuta prije 2022., a 29 ih još traje.

2.1.3.1 Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Država treba jačati sustav socijalnih usluga za obitelji i djecu, ubrzati deinstitucionalizaciju jačanjem razvoja odgovarajućih usluga u zajednici, proširiti i ojačati potporu sustavu udomiteljstva, te razviti transparentne i učinkovite postupke posvojenja.

(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Ured se godinama zalaže za pravo djeteta da živi uz svoje roditelje, da država poduzima sve zakonom predviđene radnje kako bi pomogla roditelju u usvajanju i unapređenju roditeljskih vještina i time prevenirala izdvajanje djeteta. I Konvencija o pravima djeteta u preambuli ističe da je u cilju *„potpunog i skladnog razvoja djetetove osobnosti važno da odrasta u obiteljskoj sredini u ozračju sreće, ljubavi i razumijevanja“* te da ukoliko isto nije u najboljem interesu djeteta, da mu je država dužna *„osigurati smještaj kod udomitelja, posvojenje ili, kada je to prijeko potrebno, smještaj u odgovarajuće ustanove za skrb o djeci“*[9].

Uslijed višegodišnjih izazova pronalaska smještaja za dijete, što je posebno bilo izraženo u 2022., Uredu se učestalo za pomoć obraćaju djelatnici CZSS-ova i drugih ustanova.

Ured je i 2022. za potrebe *Istraživanja o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici* zatražio od svih ustanova (njih 20) podatke o djeci koja su im povjerena na skrb. Dostavljeni podaci ukazuju da se situacija nije poboljšala, da je 31. prosinca 2022. u ustanovama bilo 818 djece, od kojih 568 na smještaju i 250 u organiziranom stanovanju.

Djeca na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici 2016. – 2022.

Povećanje broja djece u ustanovama u odnosu na 2021. bilo bi i veće da njihovi **kapaciteti** nisu popunjeni. Alternativne mjere koje obiteljima pružaju ustanove, jedan su od načina prevencije izdvajanja djece u situacijama kada razvoj i zdravlje djeteta u obitelji nisu ugroženi u mjeri u kojoj bi njihovo izdvajanje bilo nužno, a sustav socijalne skrbi je istovremeno uključen u praćenje kvalitete skrbi o djeci. Jedan od takvih brojnih primjera odnosi se na troje djece predškolske dobi koja nisu zlostavljana u obitelji, ali su zanemarena jer roditelji nemaju dovoljno kompetencija za brigu o njima, a CZSS nema kamo s djecom, čak ni kada bi ih razdvojio, a kamoli da ih smjesti zajedno.

Poseban problem CZSS-u predstavlja realizacija smještaja djeteta koje je iz obitelji izdvojeno žurnom mjerom zbog postojanja opasnosti za njegov život, zdravlje ili dobrobiti. Sukladno *Uputi* nadležnog Ministarstva iz srpnja 2022., CZSS je dužan prethodno se obratiti najbližem pružatelju usluge smještaja za djecu, a on pak ne smije odbiti smještaj u kriznoj situaciji. Upoznati smo sa situacijama u kojima su ustanove unatoč prekapacitiranosti primile djecu na smještaj koja su tada spavala u dnevnim boravcima ili u prostoru knjižnice, ali i sa slučajevima kada su ustanove odbile primiti dijete na smještaj. Dijete se tada kao korisnik privremenog smještaja u kriznim situacijama, uz suglasnost CZSS-a nadležnog za udomitelja, smješta u udomiteljsku obitelj u kojoj je već sedmero i više djece što, iako je u iznimnim situacijama dopušteno *Zakonom o udomiteljstvu*, predstavlja kršenje prava djeteta jer takav smještaj najčešće traje dulje vrijeme i upitna je kvaliteta skrbi o tolikom broju djece.

Poteškoće pronalaženja smještaja u udomiteljskim obiteljima identične su onima u ustanovama. MRMSOSP navodi da je broj novih dozvola za obavljanje udomiteljstva u studenom 2022. veći za oko 20 % u odnosu na 2019., ali broj udomiteljskih obitelji i dalje je premalen. Iako je sustav donekle poboljšan kroz izmjene *Zakona*

9 Preambula *Konvencije o pravima djeteta*

o udomiteljstvu time što su povećane naknade za udomitelje i novac koji primaju za potrebe udomljene djece, te je Vlada donijela Odluku o provedbi mjere za smanjenje utjecaja porasta cijena energenata za pružatelje socijalnih usluga, to ljude nije dovoljno motiviralo za udomiteljstvo. Prema procjenama ljudi iz sustava, nedostaje još minimalno 300 udomitelja.

Iako vidimo da su CZSS-ovi i ustanove koje skrbe o djeci aktivno uključeni u promociju udomiteljstva u svojim lokalnim zajednicama, interes za obavljanje ove djelatnosti je slab. Jedno od mogućih objašnjenja je i strah ljudi od nošenja s teškoćama koje djeca iskazuju, znajući da je sustav pomoći i podrške udomiteljima i djeci manjkav te da nedostaju djelatnici u CZSS-ovima, kao i stručnjaci za mentalno zdravlje. Međutim, osim spomenutih kampanja i osiguravanja boljih materijalnih uvjeta, promociji udomiteljstva mogu pomoći i poboljšanja statusa udomiteljskih obitelji kroz izmjene pravnih akata. Tako se Ured u ovom izvještajnom razdoblju aktivno uključio u proces e-savjetovanja o *Nacrtu prijedloga Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama*. Predložili smo da se ukloni uvjet prema kojem djetetov udomitelj i djetetov skrbnik, sukladno svom radno-pravnom statusu, mogu ostvariti prava iz navedenog *Zakona* tek pod uvjetom da ta prava prethodno nije iskoristio djetetov roditelj, te da se udomitelju omogući ostvarivanje prava na novčane potpore prema *Zakonu o rodiljnim i roditeljskim potporama*. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni. Postupali smo i povodom pritužbe na diskriminaciju udomitelja i udomljene djece u odnosu na odredbu Kolektivnog ugovora kojom se regulira uvećanje osnovica za izračun godišnjeg odmora s obzirom na posebne socijalne uvjete za roditelje, posvojitelje i skrbnike, a kojom se propušta regulirati prava udomitelja koji također predstavljaju alternativni oblik skrbi. Predložili smo da se u daljnjim aktivnostima i pregovaranjima oko odredbi Kolektivnog ugovora Vlada RH, Sindikat policije Hrvatske, Nezavisni sindikat djelatnika MUP-a te Sindikat državnih i lokalnih službenika i namještenika RH založe za rješavanje uočenih propusta i reguliranje prava udomiteljskih obitelji, odnosno, da poduzmu radnje radi otklanjanja diskriminatornog učinka odredbi Kolektivnog ugovora na udomitelje, a što će se posredno povoljno odraziti i na kvalitetu skrbi o udomljenoj djeci i zaštitu njihovih najboljih interesa, kao načela propisanog Konvencijom o pravima djeteta. Nažalost, niti ovi naši prijedlozi nisu uvaženi.

Nakon obraćanja udomiteljskih udruga i više dopisa CZSS-ova čiji su nas djelatnici upozorili da su onemogućeni u obavljanju poslova zaštite prava i dobrobiti djece jer nemaju kamo smjestiti djecu koju je nužno izdvojiti iz obitelji, organizirali smo stručni sastanak na kojem se razgovaralo o potrebi hitnog osiguranja novih smještajnih kapaciteta za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Sastanku su nazočili predstavnici CZSS-ova, domova za djecu, centara za pružanje usluga u zajednici, strukovnih udruga i udruga udomitelja, te MRMSOSP. Jedna od preporuka sastanka bila je otvaranje novih smještajnih kapaciteta, kao i povećanje kapaciteta postojećih ustanova, naročito za djecu mlađu od sedam godina. Naglasili smo da je povećanje kapaciteta za smještaj djece potrebno provesti samo u ustanovama koje za to imaju prostornih i kadrovskih mogućnosti, a da se pri tome ne smanjuje već postignuta razina zaštite djece. Također smo predložili i uvođenje novih usluga u zajednici, kako bi se zaštitila djeca koja odrastaju u obiteljima u riziku, a za koju nije moguće pravovremeno pronaći odgovarajući smještaj. Na istu je temu održan i sastanak s ministrom MRMSOSP-a, a o tome je bilo govora i na sastanku s predstavnicama Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece.

Osim nedovoljnih kapaciteta u ustanovama i udomiteljskim obiteljima, te velikog broja zahtjeva za smještajem djece, i dalje su prisutni problemi neravnomjerne teritorijalne zastupljenost udomiteljskih obitelji, nepostojanja profesionalnog udomiteljstva, nedostatka udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama, nedostatka specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za pružanje skrbi djeci s poremećajima u ponašanju, te djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama, te nedostatnog broja udomiteljskih obitelji za smještaj djece do treće godine života. I dalje uočavamo teškoće vezane uz strukturu i potrebe udomitelja, što se odnosi na starosnu dob i nižu obrazovnu strukturu udomitelja, nedovoljnu stručnu podršku udomiteljima, djeci i biološkim obiteljima, nedostatnu edukaciju i superviziju udomitelja i stručnih djelatnika te neujednačenu kvalitetu usluga koje pružaju udomiteljske obitelji. Uočavamo i nedostatke vezane uz **nadzor** nad uslugama koje pružaju udomiteljske obitelji, te **nesudjelovanje** djece u donošenje odluka koje se odnose na njih. Navedene teškoće zabrinjavaju obzirom na velik broj djece u udomiteljskim obiteljima, njih oko 1960, ali i zbog velikog broja djece koja „čekaju“ na smještaj, a čija su prava i dobrobit ostankom u biološkim obiteljima ugrožena.

Brinu nas i slučajevi izmještanja djece iz udomiteljskih obitelji u ustanove, kojih je u 2022. bilo 48. Kod djece koja su već u obitelji bila izložena traumatskim događajima, a studije govore da je troje od četvero djece doživjelo traumatsko iskustvo prije smještaja u alternativnu skrb[10], ova izmještanja predstavljaju dodatni stres i zato je iznimno važno kontinuirano praćenje i podrška djetetu i udomiteljima za vrijeme trajanja smještaja. O važnosti i načinu rada s djecom koja su bila izložena traumatskim događajima SOS Dječje selo Hrvatska provelo je u razdoblju 2020. – 2022. EU projekt *„Sigurna mjesta i nesmetan razvoj djece – integriranje praksi temeljenih na znanjima o traumi u sustav alternativne skrbi“* u kojem se educiralo 97 stručnjaka iz različitih organizacija. Projekt je rezultirao i preporukama prema MRMSOSP-u koje se odnose na obavezan rad s djecom s iskustvom traume, stvaranje sigurnog i podržavajućeg okruženja u radu s djecom s iskustvom traume, osiguranje trajne edukacije i podrške svim stručnjacima koji rade s djecom u sustavu alternativne skrbi na temu traume kako bi djeci mogli pružiti adekvatnu podršku, ulaganje u dostupnost specijalističkih usluga za djecu s iskustvom traume, rad s biološkim i udomiteljskim obiteljima te povećanje participacije djece kako bi se skrb prilagodila njihovim potrebama.

Tijekom 2022. primali smo prijave i telefonske upite roditelja, baka, djedova i rođaka djece, institucija i drugih, koje su se u većini odnosile na nezadovoljstvo radom CZSS-a, odnosno, nezadovoljstvo odlukom o izdvajanju djeteta iz obitelji. Prituživali su se i zbog odabira ustanove ili udomiteljske obitelji koja je značajno udaljena od mjesta njihovog prebivališta te na kvalitetu skrbi u udomiteljskim obiteljima. Obzirom na problem nedostatnih kapaciteta, uočavamo da CZSS-ovi uglavnom ne procjenjuju hoće li udomiteljska obitelj moći odgovoriti na potrebe djeteta, već im je primarno da su za dijete pronašli smještaj. Blizina roditelja također više nije jedan od kriterija u izboru smještaja, što dovodi do slabljenja veze djeteta s primarnom obitelji i ono gubi svoju socijalnu mrežu. To otežava i rad stručnjaka CZSS-ova koji su u zakonskoj obvezi pratiti proces prilagodbe djeteta na život izvan vlastite obitelji.

Nažalost, ne možemo pozitivno odgovoriti na često postavljano pitanje u javnosti *„Štiti li sustav djecu koja ne mogu živjeti u vlastitim obiteljima*?”.

Posvojenje

Potrebno je razvijati transparentne i učinkovite postupke posvojenja kako bi se osigurao najbolji interes djeteta.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Često svjedočimo izjavama potencijalnih posvojitelja o postupku posvajanja djeteta u RH kao mukotrpnom i dugotrajnom procesu. Stava smo da postupak posvajanja, definiran Obiteljskim zakonom, nije kompliciran i traje znatno vrijeme, s obzirom na to da potencijalni posvojitelji moraju proći postupak procjene podobnosti i prikladnosti za posvojenje koji provodi CZSS. Uz to, nakon što se utvrdi da su ispunjene zakonske pretpostavke, potencijalni posvojitelji upućuju se u obvezu sudjelovanja u programu stručne pripreme za posvojenje. Smatramo da bi postupak stručne pripreme potencijalnih posvojitelja trebalo dopuniti u cilju njihovog osnaživanja putem stjecanja vještina i znanja potrebnih za odgovornu i zahtjevnu ulogu posvojitelja/roditelja, kao i boljeg razumijevanja potreba posvojene djece. Nažalost, svjedočimo slučajevima u kojima se posvojitelji, unatoč pomoći i potpori CZSS-a i udruga koje pružaju psihosocijalnu i pedagošku pomoć djeci i posvojiteljima, nisu u stanju nositi s teškoćama koje dijete iskazuje, te uskladiti svoja očekivanja s mogućnostima djeteta, što ponekad dovodi do izmještanja djeteta iz obitelji te njegova vraćanja u sustav socijalne skrbi. Takve situacije, kao i one u kojima se dijete priprema za posvojenje ili već ostvaruje osobne odnosa s najprikladnijem potencijalnom posvojiteljem, a on odustane od namjere posvojenja, teško dodatno traumatiziraju dijete.

Najveće prepreke u postupku posvajanja, iz perspektive potencijalnih posvojitelja, odnose se na dugotrajnost postupka pronalaska djeteta koje odgovara njihovim očekivanjima, a ujedno ima ispunjene pretpostavke za posvojenje. Razumljivo je da potencijalni posvojitelji imaju preferencije u odabiru djeteta i najčešće se one odnose na dob i zdravstveni status djeteta. Manji je interes za posvajanje djece starije od

10 Istraživanje: Jaritz, C., Wiesinger, D., & Schmid, M. (2008): *Traumatische Lebensereignisse bei Kindern und Jugendlichen in der stationären Judgenhilfe: Ergebnisse einer epidemiologischen Untersuchung*. Trauma & Gewalt.

sedam godina, djece sa zdravstvenim poteškoćama i djece pripadnika nacionalnih manjina. Međutim, važno je napomenuti da postoje i djeca koja ne žele biti posvojena, kao i djeca koja se ne žele razdvajati od braće i sestara za koje je nemoguće pronaći obitelj koja bi ih zajedno posvojila, a i ona su dio iskazanih brojčanih pokazatelja. Sve to utječe na statističke pokazatelje što potvrđuju i rezultati našeg istraživanja prema kojem se u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na dan 31. prosinca 2022. godine nalazilo 140 djece koja su imala ostvarene pretpostavke za posvojenje.

Prema informacijama MRMSOSP-a iznesenima u medijima, tijekom ove godine realizirano je znatno više posvojenja nego prijašnjih godina. Razlog je navodno taj što je Ministarstvo oformilo povjerenstvo koje na tjednoj bazi traži podatke o djeci u ustanovama, te se prati postupanje CZSS-ova u postupcima stvaranja pretpostavki za posvojenje djece. Međutim, i dalje je prisutan problem dugotrajnih višegodišnjih sudskih postupaka lišavanja prava na roditeljsku skrb u kojima se roditeljima daju šanse da dokažu svoje roditeljske kompetencije i motiviranost za ponovnim preuzimanjem roditeljske uloge. Takvim postupanjima pravosudnih tijela, ali i roditelja, jasno je da najbolji interes djeteta očito nije u fokusu, a time se umanjuju šanse djece da budu posvojena i izađu iz sustava alternativne skrbi. Iz kontakata s djelatnicima ustanova koje skrbe o djeci, često čujemo kako biološki roditelji svjesno odugovlače sudski postupak kako bi nastavili primati roditeljsku naknadu, što im je često i jedini izvor primanja.

Dodatno nas zabrinjavaju slučajevi iz izvješća CZSS-ova koji su upoznati s obiteljskom anamnezom djeteta i u redovitom su kontaktu sa stručnim djelatnicima ustanove ili udomiteljima kod kojih se dijete nalazi, iz kojih proizlazi da je u najboljem interesu djeteta da se njegove roditelje liši prava na roditeljsku skrb, a poseban skrbnik djeteta koji nikada nije vidio dijete, niti razgovarao s djelatnicima ustanove ili udomiteljima, iznosi oprečno mišljenje. Dojma smo da se posebni skrbnici u tim situacijama rukovode zaštitom interesa roditelja, a ne djeteta.

Krajem ovog izvještajnog razdoblja bavili smo se pitanjem međudržavnog posvojenja koje je potaknuto uhićenjem hrvatskih državljana u Zambiji, a povezano je s međudržavnim posvojenjem djece iz Demokratske Republike Kongo koja nije članica *Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem (tzv. Haška konvencija)*, što situaciju čini značajno složenom.

Na temelju više održanih sastanaka s problematikom međudržavnog posvojenja, uputili smo preporuke MRMSOSP-u, MPU-u, MVEP-u i Vrhovnom sudu RH da se žurno – izmjenama postojećih propisa, donošenjem smjernica i procedura ili na drugi odgovarajući način, stvore uvjeti za zaštitu djece posvojene u državama koje nisu potpisnice Haške konvencije.

Naglasili smo da je važno osigurati provjeru uvjeta na strani posvojitelja te osigurati priznavanje stranih sudskih odluka o posvojenju uz diplomatsku provjeru vjerodostojnosti isprava o posvojenju koje su izdala tijela drugih država. Predložili smo da takve postupke provode obiteljski sudovi koji bi svojom specijalizacijom bili garancija zaštiti najboljeg interesa djeteta, te da sudovi o zasnivanju međudržavnog posvojenja obvezno obavještavaju MRMSOSP i Hrvatski zavod za socijalni rad radi vođenja evidencije, pružanja pomoći i potpore nakon zasnivanja posvojenja te praćenja prilagodbe djeteta. Naše su preporuke u većem dijelu uvažene te se nadamo da će se ovaj postupak što prije pravno regulirati i pretočiti u praksu.

Podsjećamo na potrebu da nadležna tijela u postupcima koje provode posvete posebnu pažnju već posvojenoj djeci. Aktualna situacija kod njih i njihovih roditelja izaziva osjećaj nemira, nesigurnosti i neizvjesnosti, a medijskim izvještavanjem, objavama na društvenim mrežama i komentarima u javnom prostoru, posvojena djeca izlažu se negativnim reakcijama okoline i mogućoj traumatizaciji. Stoga je važno da nadležna tijela prilikom poduzimanja radnji radi utvrđivanja okolnosti u kojima su provedena ova međudržavna posvojenja, a u cilju otklanjanja sumnje na trgovanje ljudima, postupaju s puno osjetljivosti prema djeci i njihovim obiteljima i sve radnje provode vodeći računa o zaštiti dobrobiti i najboljeg interesa posvojene djece.

2.1.3.2 Uzdržavanje

Iako je manje pritužbi u odnosu na uzdržavanje, one pokazuju da su problemi u zaštiti ovog djetetovog prava uglavnom nepromijenjeni u odnosu na prijašnja razdoblja. Unatoč različitim mehanizmima zaštite, neka djeca i dalje otežano ostvaruju pravo na uzdržavanje, dok neka potpuno i trajno ostaju bez novčanog doprinosa roditelja s kojim ne stanuju.

Tijekom 2022. primili smo 24 prijave koje se odnose na zaštitu prava na uzdržavanje 43 djece, a bilježimo i 22 telefonska i osobna kontakta s istom problematikom. Najveći broj obraćanja odnosio se na općenite upite i pritužbe na funkcioniranje sustava zaštite prava na uzdržavanje u cjelini (7), te na postupak za ostvarivanje prekogranične naplate uzdržavanja (7). Slijede pritužbe na ovršni postupak (6) i kazneni postupak (3), dok se jedna pritužba odnosila na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja pred CZSS-om. Većinu prijava (22) podnosile su majke.

Naša komunikacija sa strankama, kao i do sada, sadrži detaljne upute o mogućnostima zaštite interesa djece temeljem OBZ-a i drugih propisa, ovisno o problematici i okolnostima svakog pojedinog slučaja. Primjerice, upućujemo ih na mogućnost podnošenja zahtjeva da sud regulira uzdržavanje privremenom mjerom, sklapanje nagodbe, isticanje zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, namirenje tražbina kroz ovršni postupak, podnošenja kaznene prijave, podnošenje zahtjeva radi ostvarivanja prava na privremeno uzdržavanje, ostvarenje uzdržavanja iz inozemstva ili na mogućnost pokretanja parničnoga postupka u kojem bi se utvrdila obveza uzdržavanja baki i djedu, maćehi ili očuhu. Upućujemo ih i na mogućnost ishođenja besplatne pravne pomoći.

Prema podacima o ostvarivanju besplatne pravne pomoći u postupcima uzdržavanja maloljetnog djeteta u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2022., HOK je primio 39 molbi za imenovanje punomoćnika za zastupanje bez prava na nagradu za postupke koji se odnose na uzdržavanje maloljetne djece, od kojih je imenovanjem punomoćnika riješeno 30 molbi.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, u 2022. podneseno je ukupno 149 zahtjeva za odobravanje sekundarne pravne pomoći u postupcima radi ostvarivanja prava djeteta na uzdržavanje, od čega je odobreno 148 zahtjeva, dok je jedan zahtjev odbijen.

Dugotrajnost i neučinkovitost postupaka najčešći su razlog pritužbi koje primamo u ovom području, a mnoge upućuju na činjenicu da sustav ne uspijeva zaštititi dijete od neodgovornih postupaka roditelja.

Pritužbe na **ovršni postupak** najčešće su vezane uz nedostatak imovine ili sredstava koji bi se mogli ovršiti, uplate iznosa uzdržavanja na blokirani račun, navodne nepravilnosti u postupanju ovršenikovog poslodavca, plaćanje predujma troškova ovrhe, probleme utvrđivanja redoslijeda ovrhe u situacijama kada se ovrha radi uzdržavanja vodi na novčanim sredstvima u postupku pred FINA-om. I u 2022. godini smo se uključili svojim prijedlozima i primjedbama u postupak izmjene *Ovršnog zakona*[11]. I dalje postoji potreba zaštite interesa djece u slučajevima u kojima postoji sumnja da stvarna materijalna situacija i životni standard obveznika uzdržavanja nije u skladu s nedostatkom novčanih sredstava na računima.

Otac je direktor firme koja ostvaruje velika mjesečna primanja, živi u nekretnini od 200 m2, posjeduje motorna vozila i sva novčana sredstva s poslovnog računa firme nesmetano podiže u gotovini za svoje potrebe, a na tekućem računu koji je vezan za njegov OIB kao fizičke osobe već duže vrijeme nema novčanih sredstva…
(Iz obraćanja roditelja pravobraniteljici za djecu)

Pritužbe na postupke **prekogranične naplate uzdržavanja** čiji obveznik stanuje ili radi u inozemstvu i dalje se najčešće odnose na dugotrajnost postupaka koja je uvjetovana međunarodnim karakterom. U otežanoj su poziciji djeca čiji roditelji, obveznici uzdržavanja, borave u državi koja nije potpisnica međunarodnih dokumenata kojima se olakšava prekogranična naplata uzdržavanja, kao i djeca za čije je roditelje u inozemstvu prebivalište i boravište nepoznato.

11 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*

Iako smo primili samo jednu pritužbu na **privremeno uzdržavanje** iz nadležnosti CZSS-a, iz drugih izvora saznajemo za različite postupke i motive obveznika, od onih koji uplaćuju male svote kako dijete ne bi izgubilo pravo koje otprije prima od CZSS-a, do onih koji uplaćuju uzdržavanje do iznosa koji djecu onemogućuje da uopće ostvare to pravo. Osim što je vremenski ograničena, pomoć države u vidu privremenog uzdržavanja je i nedostatna jer iznosi 50 % zakonskog minimuma uzdržavanja.

Prema podacima MRMSOSP-a za 2021. (podaci za 2022. još nisu objavljeni), saznajemo da je u 2021. godini doneseno 1 317 odluka o privremenom uzdržavanju djeteta.

U odnosu na neučinkovitost **kaznenih postupaka,** potrebna su drugačija normativna rješenja, ali i drugačiji pristup u njihovoj svakodnevnoj primjeni. Stoga smo se u 2022. obratili Ministarstvu pravosuđa i uprave te Državnom odvjetništvu RH te uputili preporuke.[12] Također smo uputili i inicijativu za dopunom odredbi propisa, i to čl. 172. *Kaznenog zakona* te *Zakona o izvršavanju kazne zatvora*.[13]

Prema podacima MUP-a, u 2022. godini prijavljeno je 618 kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja, od kojih je 425 na štetu djece do 14 godina, a 193 na štetu djece od 14 do 18 godina. Za usporedbu, u 2021. prijavljena su 552 takva kaznena djela, u 2020. godini 436, a u 2019. godini 569.

Zaključno, unatoč trendu manjeg broja pritužbi koje se odnose na uzdržavanje, problematika s kojom se suočavaju roditelji i problemi u funkcioniranju sustava i dalje su slični onima iz prijašnjih godina.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Kontinuirano ulagati u sustav koji se bavi zaštitom djece te osigurati redovite edukacije i supervizije za sve stručne radnike koji postupaju u obiteljskim predmetima.*
- *U sredinama u kojima je to zbog njihove izoliranosti nužno, ekipirati mobilne timove kako bi usluge stručnoga rada bile pristupačne svim roditeljima i djeci, neovisno o tome gdje žive.*
- *Osigurati dostupnost savjetovališta i stručnjaka različitih profila i izvan sustava socijalne skrbi, uključujući i dostupnost stručnjaka za mentalno zdravlje.*
- *Održavati češće međuinstitucionalne sastanke te koordinirati i planirati aktivnosti i mjere koje je nužno poduzimati u svakom konkretnom slučaju, već prilikom prvih spoznaja o mogućoj ugrozi djeteta. U planiranje uključiti i institucije odgoja i obrazovanja, a po potrebi i liječnike.*
- *Češće koristiti mogućnosti donošenja privremenih mjera, u cilju što bržeg osiguranja djetetovih prava.*
- *Sve sudionike u postupku educirati o ostvarivanju prava djeteta na sudjelovanje/participaciju u upravnim i sudskim postupcima.*
- *Osigurati smještajne kapacitete za djecu za koju postoji potreba izdvajanja iz obitelji, te razvijati izvaninstitucionalne usluge u cilju prevencije izdvajanja djece iz obitelji.*
- *Sustavno poticati razvoj udomiteljstva, standardizirati edukaciju udomitelja, te kontinuirano pružati podršku udomiteljskim obiteljima, kao i djeci i njihovim roditeljima.*
- *U postupku posvojenja sustavno poticati multidisciplinarnu stručnu procjenu potreba djeteta s ciljem pronalaženja posvojitelja koji će na najbolji način odgovoriti potrebama djeteta.*
- *Ubrzati postupke lišenja prava roditelja na roditeljsku skrb.*
- *Informirati i poučiti roditelje o njihovim pravima i obvezama, te mogućnostima zaštite djetetovog prava na uzdržavanje.*
- *Izmjenama propisa unaprijediti položaj djece ovrhovoditelja u postupcima radi ostvarenja uzdržavanja (i drugih potraživanja u korist djece) vezano uz rokove i troškove postupka, određivanje prioriteta u naplati uzdržavanja, te razmjernog namirenja više djece ovrhovoditelja.*

12 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
13 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*

- *Izmijeniti Zakon o privremenom uzdržavanju te osigurati bolju zaštitu djece u odnosu na visinu i trajanje isplate privremenog uzdržavanja.*
- *Pristupiti sustavnom rješavanju teškoća na koje nailaze djeca koja zbog specifičnih životnih situacija trajno ili na dulji rok ostaju bez doprinosa roditelja za uzdržavanje.*
- *Dopuniti propise kako bi se sankcioniralo svako nemarno postupanje roditelja neplatiše, neovisno o postojanju ovršne isprave te kako bi se dio sredstava ostvarenih radom zatvorenika uplaćivao za uzdržavanje djece.*

2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

*Potrebno je provoditi kampanje i programe, za roditelje i stručnjake koji rade s djecom, o **nenasilnim i participativnim oblicima odgoja** i discipliniranja djece. Preporučuje se ukloniti svako tjelesno kažnjavanje djece, **razviti sveobuhvatnu politiku sprečavanja, suzbijanja i praćenja svih oblika nasilja nad djecom**, seksualnog nasilja i iskorištavanja djece, te nasilja putem interneta, osigurati da se zlostavljanje odmah prijavi i istraži uz multisektorski pristup prilagođen djetetu, kako bi se izbjegla njegova ponovna viktimizacija, djeci žrtvama pružiti sveobuhvatnu podršku za oporavak od traume, te osigurati da se počinitelji primjereno kazne*
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Prema podacima MUP-a, u 2022. evidentirano je povećanje prijava svih kaznenih djela na štetu djece za 5,8 % te povećanje broja oštećene djece za 4.4 % u odnosu na godinu ranije. Od toga je prijavljeno 330 kaznenih djela protiv života i tijela na štetu djece. Prijavljeno je jedno ubojstvo i dva teška ubojstva, dva usmrćenja te dva pokušaja teškog ubojstva djeteta. Prijavljena su i 263 kaznena djela tjelesne ozljede te 45 teške tjelesne ozljede na štetu djeteta.

U 2022. zaprimili smo 296 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci što je za 27 više nego u 2021. Nasilju i zanemarivanju bilo je izloženo 447 djece i 12 grupa djece. Od toga su se 224 prijave odnosile na nasilje (305 djece i 11 grupa), a 72 prijave na zanemarivanje (143 djece i jedna grupa). U navedenim prijavama nalazi se i 16 prijava za seksualno nasilje, a primili smo još 76 prijava koje se odnose na spolno iskorištavanje i zloupotrebu djece (75 djece i 10 grupa), o čemu opširnije izvješćujemo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe.*

Prijave nasilja i zanemarivanja 2017. – 2022.

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Nasilje u obitelji	61	62	97	76	76	70
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	90	68	82	55	51	101
Nasilje u drugim ustanovama	11	10	6	6	6	5
Ostalo nasilje	41	39	23	38	65	48
Zanemarivanje	82	54	73	64	71	72
UKUPNO	**285**	**233**	**281**	**239**	**269**	**296**

Najveći broj prijava (101) odnosi se na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama što je porast od gotovo 100 % u odnosu na 2021. Slijedi nasilje u obitelji (70) te ostalo (48) koje se odnosi na nasilje na drugim mjestima i na internetu. Na zanemarivanje u obitelji odnosi se 71 prijava, a jedna na zanemarivanje u sportskoj udruzi. Primili smo i 163 telefonska poziva zbog nasilja nad djecom te 50 poziva zbog zanemarivanja djece.

Prijave su najčešće podnosili roditelji (145), majke u 87 slučajeva, očevi u 48, a zajedno u 10 slučajeva. Institucije su podnijele prijave u 64 slučaja, a dijete nam se osobno obratilo u tri slučaja. Prijavitelji su i

bake i djedovi, susjedi, rođaci, braća, sestre te ostali. Primili smo i 17 anonimnih prijava, a u 15 je slučajeva Ured, na temelju objava u medijima, uputio prijavu nadležnim tijelima.

2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Tijekom 2022. godine zaprimljeno je 70 prijava o kršenju prava djece na zaštitu od nasilja u obitelji, dok je 2021. bilo 76 takvih prijava. Prijavama je obuhvaćeno 110 djece i jedna grupa djece, uključene u istraživanje o izloženosti nasilnim oblicima ponašanja. Najčešće su prijavitelji bili roditelji, u 20 slučajeva majke, a u 14 očevi. Zaprimljeno je i 10 prijava institucija (CZSS, osnovne škole i drugi pravobraniteljski uredi), sedam prijava podnijeli su ostali, a u pet slučajeva smo postupali na vlastitu inicijativu. Djeca su nam se osobno obratila u dva slučaja. Preostalih 12 prijava uputili su nam djetetovi rođaci, bake i djedovi, susjedi te anonimne osobe.

Zabilježili smo i 54 telefonska obraćanja u kojima su stranke iznosile pritužbe na ponašanja drugog roditelja ili drugih srodnika (najčešće baka i djedova). Zaprimali smo i pritužbe zbog navodno nezainteresiranog, neprofesionalnog, pristranog i sporog postupanja djelatnika CZSS-a, te zbog sporosti u postupanju pravosudnih tijela. Bilo je pritužbi i na postupanje policije zbog izjednačavanja odgovornosti žrtve i počinitelja nasilja.

Prijave nasilja u obitelji prema vrsti nasilja i broju djece u 2022.

Vrsta nasilja u obitelji	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	25	45
Tjelesno kažnjavanje	4	5
Psihičko nasilje	30	44
Višestruko nasilje	11	16 + 1 grupa djece
UKUPNO	**70**	**110 + 1 grupa djece**

Tablica pokazuje da dominiraju prijave psihičkog i fizičkog nasilja u obitelji nad djecom.Tablica pokazuje da dominiraju prijave psihičkog i fizičkog nasilja u obitelji nad djecom. Važno je naglasiti da iskazani brojevi prijava Uredu ne predstavljaju stvarne razmjere ovog problema u društvu, obzirom da građani slučajeve obiteljskog nasilja uglavnom prijavljuju policiji, CZSS-u, zdravstvenim ustanovama, državnom odvjetništvu ili nevladinim organizacijama.

> *Prema podacima MUP-a, tijekom 2022. počinjena su 5 234 kaznena djela na štetu djece, što je povećanje za 288 ili 5,8 %. Kaznena djela počinjena su na štetu 5 329 djece, od čega 3205 u dobi do 14 godina, 1 028 u dobi 14-16 godina i 1 096 djece u dobi 16-18 godina. Promatrajući kaznena djela prema vrsti, najveći broj djece, njih 3 356, oštećeno je kaznenim djelima protiv braka, obitelji i djece, među kojima prevladava kazneno djelo povrede djetetovih prava (2 484 djece) i povrede dužnosti uzdržavanja (618 djece). Tijekom 2022. počinjen je 7 091 prekršaj iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.*

Statistički podaci policije ukazuju na porast nasilja nad djecom u obitelji što je vjerojatno posljedica pandemije koronavirusa, krize izazvane potresima, kao i ekonomske situacije u državi. Moguće je da su povećanju broja prijavljenih djela zbog veće osviještenosti građana, kao i brojnijim postupanjima policije pridonijele i aktivnosti Nacionalnog tima za sprječavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, županijskih timova za sprječavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, kao i gradskih (općinskih) timova za prevenciju i borbu protiv nasilja i drugih ugroza.

Na senzibilizaciju javnosti utjecale su i brojne konferencije za novinare o preventivnim programima uz poruke javnosti da **o nasilju ne treba šutjeti**. Međutim, valja imati na umu da se mnogi slučajevi još

uvijek ne prijavljuju - zbog straha, srama, nepovjerenja u sustav, ali i neprepoznavanja određenog ponašanja kao nasilja.

Kad je riječ o psihičkom nasilju nad djecom u obitelji, zamjećujemo da se ono javlja u obiteljima u kojima je komunikacija među roditeljima narušena, prožeta negativnim emocijama i visoko konfliktna. Riječ je o roditeljima koji preispituju adekvatnost skrbi o djetetu od strane drugog roditelja, te kao roditelji slabo surađuju. Dijete je u takvoj obitelji izloženo međusobnoj roditeljskoj netrpeljivosti, čestim svađama u kojima roditelji koriste dijete kao oružje kojim jedno drugome mogu naškoditi. Roditelji nemaju uvid u vlastita neprimjerena i **manipulativna ponašanja** koja su štetna za dijete, često zadovoljavaju djetetove osnovne životne potrebe, ali zanemaruju one emocionalne. Brojne prijave upućuju na potencijalno emocionalno zlostavljanje djeteta u smislu ocrnjivanja drugog roditelja, ograničavanje kontakata s njim (zabrana telefonskih poziva, brisanje poruka), zastrašivanje djeteta da će mu drugi roditelj nauditi, iznošenje neistina o drugom roditelju, te niz drugih situacija koje su potencijalno ugrožavajuće za emocionalni razvoj djeteta. U tim su slučajevima roditelji u međusobno neprijateljskom i takoreći natjecateljskom odnosu, u smislu „dokazivanja istine“ te se međusobno teško optužuju za različite oblike zlostavljanja djeteta, kao i za pritiske na djelatnike CZSS-ova i drugih nadležnih institucija. U konflikte roditelja često su uključeni i drugi članovi obitelji, što dodatno otežava obiteljsku situaciju. U tim slučajevima CZSS-ovi izriču mjere obiteljsko-pravne zaštite, pri čemu se roditelje upućuje u OC i savjetovališta kako bi radili na vlastitom roditeljskom odnosu, s ciljem da se njihovi konflikti smanje i da se osvijesti nužnost promjene ponašanja u svrhu zaštite prava i dobrobiti djeteta.

Iako često zaprimamo pritužbe zbog navodnog neprofesionalnog i pristranog postupanja djelatnika CZSS-ova, uvidom u dostavljena izvješća CZSS-ova uočavamo da su djelatnici u većini slučajeva upotrijebili sve raspoložive resurse radi utvrđivanja činjeničnog stanja, postupali sukladno odredbama *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* i *Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* te izricali mjere obiteljskopravne zaštite.

Iz zaprimljenih izvješća, posebno u slučajevima **fizičkog nasilja,** vidljivo je da su CZSS-ovi žurno uspostavljali kontakt s žrtvom, obavljali izvid u obitelji te poduzimali mjere za zaustavljanje nasilja i zaštitu sigurnosti žrtve, upoznajući žrtvu s njenim pravima, informirajući je o oblicima i mogućnostima zaštite, postupanju drugih institucije, te radeći na izradi Plana sigurnosti zajedno sa žrtvom; prema potrebi osiguravali siguran smještaj za žrtvu i djecu, a u neodgodivim slučajevima, radi uklanjanja neposredne opasnosti za život, zdravlje ili sigurnost žrtve, donosili usmeno rješenje o priznavanju prava na uslugu privremenog smještaja, te na osnovu početne procjene potreba pružali žrtvi psihološku, pravnu i/ili novčanu pomoć.

Tijekom 2022. postupali smo vezano uz dva tragična događaja u kojima je roditeljevo (nasilno) ponašanje dovelo do smrti djece. U jednom od navedenih slučajeva roditelj je kasnije i samom sebi oduzeo život. Ni u jednom od navedenih slučajeva, temeljem prethodnih postupanja pravosudnih tijela, policije, socijalne skrbi ili zdravstvenih ustanova, nije postojala indicija za tako tragične ishode.

Nužnim smatramo i podržavamo najavljeno **pooštravanje zakonskih kazni** za obiteljsko nasilje, kao i dodatne edukacije sudaca, državnih odvjetnika i drugih koji te zakone primjenjuju.

U dosadašnjim je preporukama Ured kontinuirano ukazivao kako su svi dužni zaštititi djecu, a svi koji doznaju ili sumnjaju da je dijete zlostavljano ili zanemarivano u obitelji trebaju to prijaviti jer takve prijave ponekad doslovno mogu spasiti djetetov život. To se odnosi na susjede, ali i na liječnike, odgojitelje u vrtiću, učitelje i stručne suradnike u školi, sve one koji su u kontaktu s djecom i mogu primijetiti znakove koji upućuju na zlostavljanje ili zanemarivanje. Za uspješnu prevenciju i zaštitu djece jednako je važna i međuresorna suradnja i koordinacija. Škola može pružiti podršku djetetu, ali u slučaju neodgovarajuće skrbi o djetetu ne može poduzimati mjere u odnosu na njegove roditelje jer je to u nadležnosti CZSS-a, a u nekim slučajevima zahtjeva i suradnju sa sustavom zdravstva, policijom, pravosuđem i drugima.

Primili smo i četiri prijave **tjelesnog kažnjavanja djece** u obitelji koje se odnose na petero djece. Iako se takvo ponašanje smatra nasilnim, ponižavajućim i kažnjivim, neki ga roditelji kao oblik discipliniranja djeteta primjenjuju i dalje. Osim sankcioniranja roditelja, CZSS-u redovno preporučamo uključivanje roditelja u savjetovalište ili izricanje mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, kako bi roditelj osvijestio štetne posljedice takvog discipliniranja i usvojio prihvatljive metode odgoja.

O **zanemarivanju skrbi** o djeci zaprimili smo 72 prijave koje se odnose na 143 djece i jednu grupu djece. Najveći broj prijava (32) odnosi se na sveobuhvatno zanemarivanje (zdravlja, školovanja i odgoja djece). Slijede prijave zanemarivanja školovanja (13), zdravlja (11), odgoja (10), prava na igru i slobodno vrijeme (1) i ostalog (5).

Kao i prijašnjih godina, dječji vrtići i škole prijavljuju zanemarivanje u području zdravlja, odgoja i obrazovanja na temelju podataka o neredovitom pohađanju nastave, neizvršavanju školskih obveza i higijenskoj zapuštenosti. Česte su prijave škola da djeca ne pohađaju nastavu kada postoji roditeljski spor o izboru škole, pa putuju u udaljene škole ili ne pohađaju nastavu dulje vrijeme čekajući da pravosudna tijela donesu odluku, što je ponekad dugotrajan proces. Takva obiteljska dinamika u kojoj se roditelji međusobno optužuju i prebacuju odgovornost jedan na drugog ostavlja trag na funkcioniranju djeteta.

U pozadini većine prijava o zanemarivanju djece u obitelji radi se o roditeljskoj netrpeljivosti koja je dovela do visoke razine ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta s obzirom na to da roditelji svoje potrebe stavljaju na prvo mjesto, ne mijenjaju svoje ponašanje i u potpunosti zanemaruju potrebe djeteta, čime grubo emocionalno zanemaruju dijete, a odgovornost prebacuju na drugog roditelja i institucije.

Veći dio anonimnih prijava, kao i prijava susjeda koje smo prosljeđivali na postupanje policiji ili CZSS-u, pokazale su se neutemeljenima, dok ih je dio rezultirao izricanjem mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta.

U ovom smo izvještajnom razdoblju zaprimili i prijave koje se odnose na zanemarivanje djece kroz sigurnost u prometu, na način da roditelji dopuštaju djeci upravljanje osobnim vozilima, motociklima i traktorima, kao i vožnju biciklom i e-romobilom bez kacige i reflektirajuće opreme.

Djeca zatečena u nedozvoljenim noćnim izlascima – OBZ propisuje da su roditelji dužni i odgovorni djetetu mlađem od 16 godina zabraniti noćne izlaske, u vremenu od 23 do 5 sati bez svoje pratnje ili pratnje druge odrasle osobe u koju imaju povjerenje. Unatoč svjesnosti o riziku i opasnosti kojoj se djeca izlažu tijekom noćnih izlazaka, MUP je tijekom 2022. zabilježio postupanja u odnosu na 869 djece, što je povećanje od 19,7 % u odnosu na 2021. Pojedinačno, najviše djece zatečene u nedozvoljenim noćnim izlascima zabilježeno je na području PU splitsko-dalmatinske (450) i na području PU šibensko-kninske (71 dijete). Tijekom postupanja utvrđeno je da se prema 48 djece već prije postupalo u području neprihvatljivih, kažnjivih ili rizičnih ponašanja. Također se u dostavljenom izvješću MUP-a navodi da je najčešći razlog zbog kojeg su djeca zatečena sama u noćnom izlasku bio dopuštenje roditelja (495 slučajeva), a potom neposlušnost roditelju (323), prepuštenost sebi (19) te u 32 slučaja ostali razlozi.

Podaci za Grad Zagreb pokazuju da su djelatnici CZSS-a obavili savjetodavni rad s 31 djetetom zatečenim u nedopuštenim noćnim izlascima, kao i s njihovim roditeljima, te su svi roditelji upozoreni na nedostatke u skrbi o djeci, a samo je jednoj obitelji izrečena mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu.

Zaključno, možemo reći da je u odnosu na prethodna izvještajna razdoblja vidljivo smanjenje broja djece uključene u savjetodavni rad CZSS-a Zagreb zbog nedozvoljenih noćnih izlazaka.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Zbog visoke razine nasilja u obrazovnom okruženju koje su počinili vršnjaci i odrasli, potrebno je da država poduzme učinkovite mjere kako bi se spriječilo nasilje te da u tom nastojanju pruži sustavnu podršku obrazovnim ustanovama.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Od 101 prijave za nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, njih sedam se odnosi na nasilje u vrtiću (tri prijave za nasilje djelatnika, a četiri za nasilje među djecom). Za nasilje u osnovnoj i srednjoj školi primili smo 94 prijave, od čega se 85 odnosi na vršnjačko nasilje. Šest prijava se odnosilo na nasilje učitelja, jedna na nasilje ostalih djelatnika škole, a u dva se slučaja prijave nasilja odnose na roditelje.

Najčešće su se obraćali roditelji djece (61 slučaj), te djelatnici odgojno-obrazovnih institucija (30 slučajeva). Bila su i 64 telefonska savjetovanja u vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Prijave nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama prema vrsti ustanove i počiniteljima u 2022.

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	Ukupno
Dječji vrtići	4	3	7
Škole	85	9	94
UKUPNO	**89**	**12**	**101**

Pojedini nam roditelji upućuju pritužbe zbog fizičkih sukoba među djecom i neprimjerenog ponašanja pojedinog djeteta u skupini u **dječjem vrtiću**, koje doživljavaju kao nasilje i zlostavljanje. Nerijetko i uobičajene razvojne sukobe između male djece koji završe ugrizom, guranjem i grebanjem ili istraživanje spolnosti primjereno dobi, vide kao (seksualno) zlostavljanje i traže poduzimanje „oštrih“ mjera prema drugom djetetu i njegovim roditeljima. Pritom nerijetko drugo dijete nazivaju „zlostavljačem, seksualnim manijakom“ i slično, što ukazuje na potrebu da vrtići educiraju roditelje o razvojnim osobitostima, ponašanju koje je uobičajeno za određenu dob te pravima sve djece. Nužna je i edukacija o inkluzivnom odgoju i obrazovanju, jer pojedini roditelji ne vide dobrobiti svog djeteta u inkluzivnom okruženju i ne žele da djeca s TUR-om pohađaju redovni vrtić ili školu zajedno s njihovom djecom.

U rjeđim slučajevima nasilno ponašanje upućuje na odstupanja u ponašanju koja ukazuju na moguću organsku etiologiju teškoća i zahtijevaju pojačano praćenje i uključivanje stručnjaka unutar ili izvan vrtića u opservaciju djeteta. Pojedina ponašanja upućuju i na druge rizike u razvoju djeteta, najčešće u području obiteljskih odnosa i neprimjerenog odgojnog postupanja roditelja. Pažljivo promatranje djece i odnosa u skupini važno je zbog ranog detektiranja odstupanja i razvojnih rizika te primjene rane intervencije. Iako pojedini vrtići, najčešće oni koji imaju cjeloviti stručni tim, odstupajućem ponašanju pristupaju sukladno propisima i pravilima struke stavljajući dijete i odnose u skupini u fokus djelovanja, neki vrtići naglasak stavlja na odnose, doživljaje i potrebe odraslih. Očekujemo da će edukacije djelatnika koje provodi prosvjetni sustav unaprijediti postupanja djelatnika. Napredak očekujemo i nakon izmjena i dopuna *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* kojima je omogućeno zapošljavanje socijalnih pedagoga u vrtićima,

Primili smo i pritužbe roditelja da odgojiteljice **fizički kažnjavaju djecu** (potezanje za uho i kosu, udaranje rukom i štapom, slanje na terasu bez tople odjeće). U svim slučajevima vrtići su o tome obavijestili MZO i druge službe sukladno propisima te da su provedene dodatne edukacije djelatnika. U jednom je slučaju, zbog sumnje na fizičko kažnjavanje djece, odgojiteljici u maloj skupini izrečeno upozorenje na propuste u radu s mogućnošću otkaza. Za drugu za koju je tvrđeno da je kažnjavala djecu, pokrenut je kazneni postupak.

Prema podacima MRMSOSP-a za 2021.[14], prijavljeno je 1 469 djece zbog iskazanog vršnjačkg nasilja, a od toga su gotovo polovicu obavijesti poslale škole, sukladno propisima[15].

U dvije prethodne godine trajanja pandemije i online nastave, primili smo manji broj pritužbi za **vršnjačko nasilje u školi**. No, 2022. bilježimo porast pritužbi od 100 % u odnosu na prošlu pandemijsku godinu. Dojam snažnog porasta vršnjačkog nasilja u školama daje sadržaj pritužbi roditelja koji, ponekad i neistinito, opisuju teške oblike nasilja o čemu izvješćuju i medije. Nadzori često utvrde značajno manji opseg i težinu nasilnog ponašanja, a često i ravnopravno sudjelovanje djece iste dobi u događaju. Dio pritužbi pokazao se i neutemeljenim, jer se odnosi na **vršnjačke sukobe** koje roditelji tumače kao jednostrano nasilje. U slučajevima sukoba među djecom za koje postoji rizik da prerastu u nasilje, školama smo upućivali preporuke za osnaživanje preventivnih aktivnosti usmjerenih učenju socijalnih i komunikacijskih vještina te nenasilnog rješavanja sukoba.

Pojedini roditelji i nakon utvrđenih okolnosti sukoba inzistiraju na tome da je riječ o nasilju i da je njihovo dijete žrtva te traže stroge sankcije za „zlostavljača". Postupanje škole koje nije u skladu s njihovim očekivanjem doživljavaju kao propuste zbog čega djelatnike prijavljuju raznim institucijama. Nerijetko odbijaju svoje dijete poslati na nastavu sve dok škola ne udovolji njihovom očekivanju (najčešće da se drugo dijete „odstrani" iz razreda ili škole) ili stručnim suradnicima „zabranjuju" razgovarati s njihovim djetetom. Škole u takvim slučajevima upozoravamo da takva „zabrana" nema uporište niti u propisima, niti u stručnom djelovanju te upućuje na kršenje prava i interesa djeteta na primjerenu stručnu pomoć, kao i da o neodgovornom ponašanju roditelja obavijeste CZSS.

Jedna škola navodi: „Škole imaju sve veći problem s neprimjerenim i neosnovanim optužbama i traženjima roditelja koji e-mailom traže točne informacije o drugoj djeci, traže da sudjeluju u aktivnostima škole, prijete prijavama i medijima. Neki roditelji se obrušavaju ružnim komentarima na kompetentnost i profesionalnost djelatnika škole, nazivajući ih nemarnima, neradnicima, lažljivcima i drugim pogrdnim imenima. Udružuju se u roditeljske grupe na društvenim mrežama u kojima pišu ružne komentare o drugoj djeci i roditeljima. Takve grupe mogle bi se opisati kao grupe mržnje prema pojedinom djetetu. Škole se osjećaju nezaštićeno i izložene javnim napadima koji se ne sankcioniraju."

Iako najveći dio roditelja surađuje s djelatnicima škole u interesu svog djeteta, pojedini roditelji pokazuju iznimno nepovjerenje u njihov rad te svojom komunikacijom i ponašanjem otežavaju njihovo nastojanje da uspostave prirodnu želju djece za pomirbom i suradnjom. Zbog kontinuiranog pritiska i neosnovanog uplitanja takvih roditelja, škole otežano djeluju, a djeca su zbunjena. U takvim situacijama škole upozoravamo da je nužno da budu sigurni u svoje profesionalne odluke, jer to pridonosi odlučnijem stavu i zaključcima u suradnji s roditeljima. Ako je potrebno, takvo ponašanje treba prijaviti i službama izvan škole. U slučaju kada roditelji svojim ponašanjem krše prava i interese drugog djeteta, njegove smo roditelje upućivali da se zbog zaštite obrate nadležnim službama.

Prijave ukazuju i na to da su pojedini stručnjaci iz drugih sustava ili oni koje privatno angažiraju roditelji, a najčešće psiholozi i psihijatri, skloni uvažavati njihove jednostrane i neprovjerene informacije bez komunikacije i suradnje sa školom u svrhu dobivanja cjelovite slike. Tako u nalazima za drugo dijete navode da je počinitelj nasilja koji je odgovoran za teškoće djeteta u njihovom tretmanu. Nalazi koji djecu u ravnopravnim vršnjačkim sukobima dijele na žrtvu i počinitelja nanose štetu djetetu koje je označeno kao nasilnik, posebice ako se koriste u svrhu vođenja i drugih postupaka.

Verbalno nasilje u školi u vidu omalovažavanja, vrijeđanja i isključivanja iz skupine i dalje je nedovoljno prepoznato, a djelatnici škole dijete koje potraži zaštitu nerijetko upućuju da se mora „naučiti nositi sa situacijom". Zanemaruju pritom činjenicu da nisu sva djeca jednako otporna i da je nekima potrebna intenzivnija podrška u zaštiti od neprimjerenog ponašanja vršnjaka. Škole smo upozoravali da je uvijek potrebno djeci osvijestiti neprihvatljivost verbalnog nasilja. Upućivali smo i preporuke za posredovanje

14 Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2021. godini
15 Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima

među djecom, ukoliko djeca na to pristanu, koje bi vodili djelatnici educirani za školsku medijaciju. Verbalno zlostavljanje je područje koje zahtijeva predan preventivni rad na učenju primjerene komunikacije te na osvješćivanju posljedica koje ono ostavlja na druge. Ulaganje škole u prevenciju u području komunikacije i razvoj empatije ima dalekosežne pozitivne posljedice i u odrasloj dobi.

Primili smo i prijave koje **upućuju na nasilje, jer su djeca zadobila ozljede**, no, nadzori su utvrdili da je riječ o gruboj uzajamnoj igri među djecom u kojoj djeca dobrovoljno sudjeluju. Iako su škole u svim slučajevima poduzele mjere da takve igre zaustave, pojedini roditelji ne prihvaćaju da nema nasilja i na tome inzistiraju.

Podaci MZO-a za 2022. govore o 36 slučajeva seksualnog nasilja u školi[16], od čega se 20 odnosi na nasilje među učenicima, a ostali na nasilje djelatnika škole (6) i drugih osoba izvan škole nad učenicima (10).

Ured je primio nekoliko prijava koje upućuju na **spolno uznemiravanje** i druge oblike neprimjerenog ponašanja iz područja spolnosti među djecom od kojeg samo neka imaju obilježja zlostavljanja i kaznenog djela. Neke prijave, iako ih roditelji vide kao nasilje, upućuju na recipročnu razmjenu lascivnih sadržaja između djece, nerijetko vrlo vulgarnih i skinutih s interneta. Iako je riječ tek o uzajamnom i nenasilnom istraživanju seksualiteta tipičnom za adolescentnu dob, važno je da škole djecu upozore na neprimjerenost tih sadržaja.

Primili smo i prijave za slanje takvih sadržaja djetetu koje na to nije pristalo te za neovlašteno dijeljenje eksplicitnih fotografija. Fotografije su najčešće djevojčice slale svojim vršnjacima s kojima su u emotivnoj vezi, a oni su ih bez odobrenja prosljeđivali drugima što je djevojčice izložilo poruzi i sramoti. U jednom je slučaju došlo i do prave novčane ucjene djevojčice od trećeg vršnjaka te se uključila i policija. U takvim slučajevima škole moraju primijeniti propise i mjere predviđene za vršnjačko nasilje, jer pojedina ponašanja mogu imati i obilježja kaznenog djela. Zaprimili smo i dvije prijave škola kojima su učenice povjerile da su ih silovali vršnjaci s kojima su bili u vezi, no, policija nije utvrdila postojanje kaznenog djela.

Povećan broj takvih pritužbi ukazuju na razvoj svjesnosti i djece i roditelja o potrebi zaštite integriteta i dostojanstva u području spolnosti. No, ukazuje i na nedostatnu edukaciju djece iz područja spolnosti i ravnopravnog i uvažavajućeg odnosa među spolovima. Zbog izostanka kvalitetnih informacija primjerenih dobi, djeca se nekritički „educiraju“ na internetu i pristupaju neprimjerenim i vulgarnim sadržajima. Adolescenti prirodno pokazuju povećan interes za spolnost te će, ukoliko ih ne informiramo i educiramo na primjeren način, informacije potražiti neselektirano tamo gdje su im dostupne, bez obzira koliko su štetne. Takva ponašanja potvrđuju potrebu uvođenja obveznog zdravstvenog odgoja u škole na koju kontinuirano upozoravamo.

Osim rada s počiniteljem nasilja i djetetom koje ga je doživjelo, važno je u aktivnosti škole uključiti i djecu koja su svjedoci nasilja te ih poučiti kako postupati kada svjedoče nasilju.

Kada je riječ o utvrđenom nasilju među djecom, i dalje uočavamo **neujednačena postupanja škola.** Neke su primijenile propise, poduzele stručne intervencije, ostvarile kvalitetnu međuresornu suradnju, napravile plan podrške i daljnjeg postupanja s djecom. Pojedine djeluju i proaktivno te nakon nasilnih događaja značajno unaprijede preventivnu strategiju u skladu s utvrđenim potrebama škole. Jedna je škola, nakon više događaja vršnjačkog nasilja, ne čekajući sredstva nadležnog ministarstva, žurno zaposlila socijalnog pedagoga kojeg financira lokalna zajednica. Uočili smo da su aktivnosti kvalitetnije u školama u kojima djeluje cjelovita stručna služba.

Istovremeno, neke škole ne primjenjuju propise čak ni kada nasilni događaj ima obilježja kaznenog djela, najčešće zbog želje da ne naruše „ugled“ i sliku škole kao uspješne ustanove. Pojedine škole propise primijene formalno, tek kroz obavijest drugim tijelima o događaju, očekujući njihovo djelovanje. Pritom su više fokusirane na proceduru, nego na djecu i potrebu da unaprijede stanje.

16 Primijenjen je *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

Pojedine škole u **izvješćima o poduzetom** navode brojne aktivnosti koje obiluju kvantitetom, ali ne i kvalitetom. Ishodi takvih „intervencija“ su nepoznati ili ih nema. Riječ je o brojnim razgovorima, prepiskama, obraćanju službama izvan škole i drugim administrativnim aktivnostima u kojima nedostaju stručna procjena stanja i potreba sve uključene djece, plan stručnih intervencija i evaluacije. Nerijetko i nas, sukladno propisima, suhoparno izvijeste o događaju bez izvješća o stručnom djelovanju. Zbog dvojbenog tumačenja zaštite privatnosti, često nam dostave samo inicijale djece. U više smo navrata upozorili škole i prosvjetna tijela da se takvim obraćanjem krše propisi koji se odnose na djelovanje pravobraniteljice za djecu[17] te usporava naše djelovanje u interesu djece. Riječ je o nepoznavanju ovlasti i načina djelovanja našeg Ureda te nepoznavanju svrhe izvješćivanja i okolnosti zaštite privatnih podataka djece. Škole upozoravamo da propisi sprječavaju zlouporabu, no, ne i uporabu privatnih podataka koja je u interesu djece.

Prema podacima AZOO-a za 2022., obavili su 290 stručno-pedagoških nadzora, od čega 63 povodom neprimjerenog ponašanja i vršnjačkog nasilja. Izvješća o obavljenim stručno-pedagoškim nadzorima daju uvid u djelovanje škole povodom vršnjačkog nasilja te savjetuju unaprjeđivanje postupanja i cjelokupne preventivne strategije. Uočili smo da se s vršnjačkim nasiljem bolje nose škole čiji su djelatnici prošli edukacije AZOO-a i koje se pridržavaju uputa za vođenje preventivne strategije škole. No, uočavamo i oprečne i neujednačene kriterije AZOO-a prilikom procjene djelovanja ponekad i iste škole, što povezujemo s različitim bazičnim obrazovanjem stručnjaka u AZOO-u i različitim pristupom problematici nasilja. Tradicionalni pristup fokusiran je na administrativnu formu i potrebe institucija. Takvi nalazi upućuju da je škola poduzela mjere i nije učinila propuste, iako se ne vide pozitivni ishodi po djecu. Ne vidi se ni svrha izricanja pedagoških mjera, posebice odluke o preseljenju djeteta u drugu školu. Učinkovitiji pristup utemeljen je na sveobuhvatnom ostvarivanju prava sve uključene djece kojemu u fokusu nije sankcioniranje i puka dobrobit institucije. Dijete ne treba biti pasivni objekt „intervencija“, već subjekt promjene i aktivni sudionik procesa učenja psiho-socijalnih vještina. Ovakav pristup traži više prevencije, planiranja, strukture i stručne podrške, restitucije i školske medijacije. Školu vidi kao inkluzivni sustav kojem ravnopravno pripadaju i djeca s različitim teškoćama koja upravo u školi kao prirodnoj sredini, trebaju dobiti primjerenu stručnu pomoć i podršku putem sinergijskog djelovanja svih segmenata ustanove.

Praćenje povreda prava djece u školama evidentira se putem *Obrasca za evidenciju o pojedinačnom slučaju nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama* kojem mogu pristupiti samo djelatnici odgoja i obrazovanja u e-formi. MZO-u smo preporučili javnu dostupnost izgleda *Obrasca*[18] koji je trebao biti unaprijeđen, budući da je raniji bio terminološki nejasan i konfuzan. Dostavljeni podaci MZO-a govore o „192 prikupljena *Obrasca za evidenciju o nasilju* u prošloj školskoj godini“, iako je iz izvješća vidljivo da *Obrazac* sadrži i druge oblike neprihvatljivog ponašanja kao što su krađa, zlouporaba droga, narušavanje javnog reda i mira, samoubojstvo i slično. Neka ponašanja iz *Obrasca* nedosljedno su preuzeta iz prekršajnog i kaznenog zakonodavstva, dok su druga opisna. Nije jasno ni jesu li „sudionici događaja“ počinitelji, svjedoci ili žrtve, te je li počinitelj dijete ili odrasla osoba. Svrhovita analiza ovakvih podataka o nasilju nije moguća, jer je *Obrazac* i dalje terminološki konfuzan i nejasan. Nužno je da *Obrazac* urede stručnjaci u skladu sa stručno-znanstvenom terminologijom i metodologijom praćenja djece s PUP-om te da se djeca jasnije odvoje od odraslih osoba. Takav *Obrazac* iscrpljuje djelatnike škola, a pritom ne dovodi do kvalitetnog praćenja pojavnost nasilja i drugih problema u ponašanju te kršenja prava i interesa djece u školi.

Iako **medijske objave** nerijetko upozore na nedostatne aktivnosti škole u slučaju vršnjačkog nasilja, mediji događaj često prikazuju na način koji krši prava i interese djece, bilo da je riječ o posrednom otkrivanju identiteta djeteta ili načinu na koji se događaj opisuje i izazivaju negativne reakcije građana prema djetetu. Mediji nisu mjesto na kojem se učinkovito rješava vršnjačko nasilja, a nakon objave neprimjerenih članaka situacija bude još gora. No, pojedini roditelji medijima ustupaju različite informacije koje ugrožavaju djecu. U takvim bi situacijama mediji trebali raditi selekciju u skladu s propisima i pravilima

17 *Zakon o pravobranitelju za djecu*
18 O tome detaljnije govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

svoje struke i ne objavljivati informacije na način kojim se krše prava i interesi bilo kojeg djeteta. Ured je medijima na njihov upit povodom događaja vršnjačkog nasilja uputio više desetaka stajališta i mišljenja, svaki put upozoravajući da zbog zaštite prava i interesa djece ne komentiramo konkretan događaj, već dajemo odgovor načelne prirode.

Na internetu se ispod objave često dopuštaju i komentari u kojima se poziva na „linč" i koji uznemiruju pojedinu djecu, njihove roditelje i djelatnike škole. Roditeljima i školama koji nam zbog toga obraćaju preporučuemo da upute pritužbu uredniku medija ili Vijeću za elektroničke medije (AEM), a ponekad to i sami učinimo. Nakon jedne takve pritužbe, AEM nas je obavijestio da je donio odluku o izricanju upozorenja za više pružatelja medijskih usluga koji su prekršili propise i objavili tekst o vršnjačkom nasilju, pri čemu su izravno ili neizravno otkrili identitet maloljetne žrtve.

UN-ov Odbor za prava djeteta upozorio je Hrvatsku na važnost **prevencije** u borbi protiv nasilja u školama, naglasivši potrebu osvještavanja i edukacije. Unatrag nekoliko godina, preventivna strategija škole postala je dio njezinog kontinuiranog i obveznog djelovanja. Uvođenju više strukture u prevenciju pridonio je i *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama od 2020. do 2024*. koji je naglasio potrebu provođenja znanstveno utemeljenih i evaluiranih programa i aktivnosti u radu s djecom, roditeljima i učiteljima. U izvješću MZO-a o provođenju *Akcijskog plana za 2020. i 2021*. (izvješće za 2022. očekujemo) uočili smo više mogućnosti u odabiru i ponudi verificiranih preventivnih programa na razini cijele države. MZO je preporučio i programe za specifične potrebe škole te za sve razne prevencije. Izvršene su i brojne edukacije djelatnika odgojno-obrazovnog sustava koje najčešće provodi AZOO. No, uviđamo da pojedini ciljevi nisu realizirani, s objašnjenjem da su izazovi organizacije nastave u vrijeme pandemije promijenili prioritete. Uočili smo i da su neki kontinuirani ciljevi koji nemaju jasno mjerljive ishode podložni različitim tumačenjima. Tako MZO u izvješću navodi da se pravo učenika na participaciju u odlučivanju kontinuirano ostvaruje, iako smo uočili da je ostvarivanje formalno i nedovoljno. U izvješću MZO navodi i da se mjera zapošljavanja stručnih suradnika provodi kontinuirano i pritom ne nudi konkretne podatke o zapošljavanju. Istovremeno, izvješća koje nam upućuju škole ukazuju da se zapošljavanje traženih stručnih suradnika u stalni radni odnos rijetko ostvaruje, zbog čega smo MZO-u uputili više preporuka za zapošljavanje stručnjaka. No, MZO školama najčešće omogući tek zapošljavanje vježbenika u trajanju od godinu dana.

Na važnost bavljenja vršnjačkim nasiljem ukazali smo i organizacijom *stručnog skupa* u Osijeku koji je temi pristupio na multisektorski i multidisciplinaran način.

Podaci MZO-a za 2022. govore o šest prijava za seksualno uznemiravanje učenika koje su počinili djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova (nastavnici i druge osobe).[19]

Za **nasilje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama** primili smo devet pritužbi. Riječ je o nasilju djelatnika škole/župe i roditelja učenika. Pojedine pritužbe pokazale su se neutemeljenima.

Za tjelesno kažnjavanje djeteta udaranjem po glavi i potezanjem za uho, učiteljima/učiteljicama su ravnatelji temeljem *Zakona o radu* i *Etičkog kodeksa* izricali Upozorenje na obveze iz radnog odnosa s mogućnošću otkaza ugovora o radu. Riječ je o svrhovitom postupanju, budući da je ODO najčešće procijenio da ovakvo ponašanje, iako neprimjereno i štetno, nema težinu kaznenog djela. U slučaju pritužbe da je domar škole udario dijete u glavu, u tijeku je postupanje ODO-a. Druge su se pritužbe pokazale neosnovanima.

U slučajevima verbalnog nasilja koje se ponekad opisuje kao neprofesionalno i neetično postupanje odraslih, upozoravamo škole da je potrebno poduzeti odlučne mjere da se djelatnika koji krši prava i interese učenika sankcionira i po potrebi udalji iz odgojno-obrazovnog sustava. Škola treba biti mjesto sigurno za život i obrazovanje djece i lišeno uznemiravanja i vrijeđanja učenika.

19 O tome detaljnije govorimo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe.*

Zaprimamo i pritužbe zbog **nasilja roditelja** prema drugoj djeci u prostorima škole i oko nje, u čijoj su pozadini vršnjački sukobi. Škole su u takvim slučajevima dužne primijeniti propise te o ugrožavajućem ponašanju roditelja obavijestiti policiju i CZSS, a djetetu koje je doživjelo nasilje pružiti stručnu pomoć i podršku.

2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Dvije prijave za **nasilje odgajatelja u domovima socijalne skrbi** pokazale su se neutemeljenima. Prilikom obilazaka domova od djece saznajemo o neprimjerenoj komunikaciji pojedinih odgajatelja koja povremeno sadrži i obilježja verbalnog nasilja. Takvo ponašanje nadzori vrlo teško utvrđuju. Ustanovama smo upućivali preporuke za edukacijama djelatnika o načinu komunikacije s djecom, verbalnom nasilju i pravima djece.

Iako tijekom obilazaka domova socijalne skrbi od djece saznajemo da je **vršnjačko nasilje**, prisutno, prijave koje zaprimamo su malobrojne, što ukazuje na potrebu osnaživanja djece da prijave kršenje svojih prava. Djeca iskazuju izostanak povjerenja u postupanja odraslih, jer se nakon što im prijave vršnjačko nasilje, ne dogode primjene niti ih se zaštiti. Nerijetko je riječ o djeci koja su provokativnog ponašanja te istovremeno i trpe i čine nasilje. Iz drugih smo pritužbi saznali za vršnjačko nasilje u domovima za djecu s TUR-om, a uzroci takvog ponašanja često su organski uvjetovane teškoće djeteta. U takvim je slučajevima, osim preventivnog rada, nužno pojačati i kontinuirani nadzor djece.

Roditelji su nam se obraćali s pritužbama za nasilno ponašanje vršnjaka, trenera i drugih roditelja u **sportskim klubovima** (rukomet, nogomet, košarka, vaterpolo, tenis). U slučajevima vršnjačkog nasilja, zapaža se da sportski djelatnici često ne reagiraju, što nerijetko rezultira odustankom pojedine djece od bavljenja sportom.

U slučaju prijava za fizičko i verbalno nasilje trenera zatražili smo postupanje policije te da sportska inspekcija utvrdi ispunjava li trener uvjete za rad s djecom koje propisuje *Zakon o sportu*. Policija najčešće utvrdi da ponašanje, iako neprimjereno i protivno interesima djece, nema težinu i obilježja prekršaja ili kaznenog djela. Primili smo i pritužbe za verbalno nasilje roditelja nad djecom iz protivničke ekipe za vrijeme sportskih događaja ili poslije njih. Prijavitelje smo uputili na obraćanje policiji, a pojedinim sportskim savezima preporučili smo da definiraju protokole postupanja organizatora i klubova u slučajevima nasilja nad djecom tijekom održavanja sportskih natjecanja, kojima bi se ispunila obveza zaštita djece od svakog oblika tjelesnog i duševnog nasilja.[20]

Bilo je i više prijava za **vršnjačko nasilje na javnim površinama i objektima** (ulica, ugostiteljski objekti, stadion), najčešće između dječaka, u kojima su nastale i tjelesne ozljede. U slučajevima težih ozljeda, policija je nakon provedenih kriminalističkih istraživanja o počiniteljima obavijestila nadležno državno odvjetništvo za mladež. No, lakše nasilje tretirano je najžešće kao narušavanje javnog reda i mira, čime se umanjuje težina neprimjerenog ponašanja. Policija nerijetko izjednačava počinitelje i žrtve čime se djeca obeshrabruju za prijavljivanje nasilja. Obavijest o vršnjačkom nasilju koje se dogodilo izvan škole najčešće su nam uputile škole djeteta – njihovog učenika, koje im je izjavilo da je pretrpjelo nasilje. Uočava se razvoj svjesnosti škola o obvezi prijave saznanja o svakom nasilju nad djetetom, neovisno o tome gdje je počinjeno.

Nasilje dječaka nad djevojčicama s kojima su u **adolescentskoj emocionalnoj vezi** prijavljeno je u nekoliko slučajeva. Nakon našeg višegodišnjeg ukazivanja na nedostatnu zaštitu djece u takvim odnosima, kada su prilikom nasilnih događaja najčešće oba partnera bila kažnjena za narušavanje javnog reda i mira, početkom 2023. na snagu su stupile izmjene i dopune *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji*. Izmijenje-

20 O tome detaljnije govorimo u poglavlju *Djeca koja se bave sportom.*

ni propis zaštitom sada obuhvaća i sadašnjeg ili bivšeg partnera u intimnoj vezi, čime se u obzir uzima emocionalna komponenta odnosa i definira tko je žrtva, a tko počinitelj. Događaj se tretira kao nasilje, a ne kao narušeni javni red i mir.

Za **nasilje odraslih nad djecom na javnim površinama i objektima** primili smo 35 prijava od čega se 18 odnosi na nasilje susjeda. Pojedine pritužbe ukazuju na trajnije sukobe i narušene odnose odraslih osoba, nerijetko u rodbinskim odnosima, u koje su uključena i djeca. Nerijetko je nasilju odrasle osobe prethodio vršnjački sukob među djecom nakon kojeg je jedan roditelj odlučio „kazniti" drugo dijete. Doživljeno nasilje ponekad je posredno, jer djeca prisustvuju nasilju nad roditeljem, ali i neposredno, kada su djeca sama bila žrtve.

Osim verbalnog nasilja i nametljivog ponašanja, djeca su doživjela i fizičko nasilje odraslih osoba. Najčešće je riječ o potezanju za uho, guranju, pljuskanju, udarcu nogom u stražnjicu, a saznali smo i za rušenje djeteta s bicikla, nasilno uvlačenje u automobil, udaranje plastičnom cijevi i drugo. U pojedinim slučajevima, zbog zaštite sigurnosti djeteta, odrasloj osobi su izrečene mjere opreza zabrane približavanja djetetu. U svim su slučajevima roditelji obavijestili policiju koja je za kaznena djela podnosila prijave nadležnom državnom odvjetništvu. No, u slučaju nasilja slabijeg intenziteta, nasilno ponašanje odrasle osobe sankcionirano je kao narušavanje javnog reda i mira čime se zanemaruju nasilna obilježja neprimjerenog ponašanja odrasle osobe na štetu djeteta. Budući da je takvo ponašanje u obitelji prepoznato kao nasilje i regulirano propisima, i nasilno ponašanje drugih osoba prema djetetu trebalo bi tretirati kao nasilje ili kao povredu djetetovih prava. Bez jasnog stava društva prema neprihvatljivosti bilo kakvog oblika nasilja nad djetetom, ne možemo očekivati niti učinkovitu zaštite djece, niti učinkovito sprječavanje daljnjeg nasilja.

Od 18 pritužbi za **nasilje susjeda nad djecom,** u nekoliko njih su roditelji djecu prikazali kao žrtve, iako je riječ o višegodišnjim sukobima odraslih zbog vlasničkih odnosa, prava služnosti i slično. No, većina pritužbi ukazuje na područje nedostatne zaštite djece i njihovih roditelja od nasilnih susjeda koji uznemiruju obitelj, prijete i ponašaju se nasilno, a visoki stupanj rizika takvog ponašanja nadležne institucije nisu uočile ili nisu dovoljno odlučno djelovale. Najteži primjer takvih propusta ubojstvo je djeteta na putu za školu koje je počinio nasilni susjed kao osvetu roditeljima s kojima je više godina bio u sukobu.

Takve osobe najčešće se već liječe kod psihijatra zbog duševnih bolesti, no, neredovito i bez dostatnog nadzora. Rješenjem socijalne službe, nekima od njih određen je smještaj u ustanovu za osobe s duševnim smetnjama koji se godinama ne može realizirati zbog nedostatnih smještajnih kapaciteta. Pojedine osobe imaju dijagnosticiran poremećaj osobnosti, no, odbijaju liječenje. U većini su slučajeva zbog nasilnih ispada slabijeg intenziteta kažnjavani za narušavanje javnog reda i mira, zbog čega ih sustavi formalno ne prepoznaju kao osobe rizične za nasilje. Prilikom svakodnevnog ugrožavanja obitelji i djece policija djeluje, no, ne prepoznaje se povećan rizik za fatalno nasilje te se ne poduzimaju dostatne preventivne mjere koje bi takve osobe spriječile u daljnjem neprihvatljivom ponašanju i nasilju. U izvješćima koja pribavljamo, institucije navode da su poduzele mjere utemeljene na propisima. No, ugrožavanje mira i sigurnosti djece i odraslih nije prestalo, a roditelji sa strahom očekuju kada će ponašanje susjeda prerasti u ozbiljno nasilje.

Na *međuresornom sastanku* koji smo održali s predstavnicima policije, socijalne skrbi, zdravstva te drugih pravobraniteljskih ureda, zaključeno je da policija i CZSS-ovi imaju ograničene mogućnosti prevencije, a zbog izostanka komunikacije, razmjene informacija i koordinacije djelovanja s liječnicima. Tako izostaju i zajedničke aktivnosti kojima bi se građani i njihova djeca učinkovito zaštitili od neprihvatljivog ponašanja drugih osoba. Stoga smo uputili stajalište i preporuku MZ-u o potrebi unaprjeđivanja komunikacije, razmjene informacija i koordinacije s drugim sustavima te učinkovitijeg poduzimanja zdravstvenih mjera za zaštitu osobe kojoj je ugroženo mentalno zdravlje, čime bi se zaštitili i građani, posebice djeca u njihovom neposrednom okruženju. Odgovor MZ-a nismo primili.

Zaključno, možemo reći da kao društvo prepoznajemo važnost borbe protiv svih oblika nasilja nad djecom i među djecom. No, unatoč unaprjeđivanju propisa, nasilje nad djecom još uvijek je široko prisutno. Nužno je osnažiti i pojačati preventivne aktivnosti na svim razinama, provoditi propise u praksi, odlučnije zaštititi žrtve te strože sankcionirati počinitelje. Više godina upozoravamo i na problem nasilja nad djetetom izvan obitelji koje mu nije nanijelo teške tjelesne ozljede, no, ugrožava djetetov psihički i fizički integritet te njegova prava i cjelokupnu dobrobit. Unatoč tome što postoje zakonske mogućnosti da se takvo ponašanje sankcionira kao nasilje i/ili kršenje djetetovih prava, kažnjava se najčešće kao narušavanje javnog reda i mira. Time izostaje svjesnost o štetnosti takvog ponašanja za žrtvu, a izostaje i učinkovita specijalna i generalna prevencija nasilnog ponašanja.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Kontinuirano provoditi edukativne kampanje i preventivne aktivnosti za djecu i odrasle o neprihvatljivosti nasilja nad djecom i njegovoj štetnosti za razvoj djece.*
- *Ohrabrivati prijavljivanje nasilja nad djecom, kao i sumnje na počinjeno nasilje od strane fizičkih i pravnih osoba.*
- *Osigurati pravovremeno postupanje CZSS-a, policije i pravosuđa te međusektorsku povezanost u zajedničkom djelovanju, u cilju zaštite prava i dobrobiti djece izložene nasilju i zanemarivanju u obitelji.*
- *Kontinuirano educirati stručnjake o primjerenom postupanju prema djeci te osigurati kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja.*
- *Unaprijediti temeljno obrazovanje učitelja i nastavnika te osigurati dodatne edukacije za područje prevencije nasilja.*
- *Osigurati dovoljan broj različitih stručnih suradnika u stručnoj službi u svakoj školi; ujednačiti kvalitetu preventivnih programa u školama, kao i postupanja škola kod pojave nasilja, te ujednačiti kriterije procjene tijela nadzora u slučajevima nasilja.*
- *Osigurati sudjelovanje djece u kreiranju preventivne strategije škole.*
- *Izraditi individualni plan podrške djetetu koje je pretrpjelo nasilje; za dijete koje je počinilo nasilje izraditi individualni plan postupanja usmjeren učenju odgovornosti te po potrebi pružiti druge oblike pomoći i izreći pedagoške mjere; uključiti službe izvan škole sukladno protokolima.*
- *Unaprijediti rad na prevenciji spolnog uznemiravanja i drugih oblika neprihvatljivog ponašanja među vršnjacima u sustavu odgoja i obrazovanja; zbog potrebe edukacije, u škole uvesti obvezni zdravstveni odgoj.*
- *Educirati djelatnike škola o načinu komunikacije s medijima povodom slučaja nasilja u školi.*
- *U slučaju nasilnoga ponašanja djelatnika škole poduzimati sve zakonske mjere, a osumnjičenima za kaznena djela s elementima nasilja na štetu djece onemogućiti daljnji kontakt s djecom i prije pravomoćnosti optužnog akta.*
- *Unaprijediti zaštitu djece od svih oblika nasilja u ustanovama socijalne skrbi, poboljšati preventivne mjere i učinkovitije reagirati na nasilje.*
- *Unaprijediti zaštitu djece od svih oblika nasilja odraslih osoba na javnim površinama i drugim mjestima, osobe sankcionirati za nasilje nad djetetom i/ili kršenje djetetovih prava, a ne za narušavanje javnog reda i mira.*
- *Unaprijediti zaštitu djece od nasilja osoba s duševnim smetnjama i drugim teškoćama mentalnog zdravlja.*
- *Unaprijediti kulturu stanovanja i života sa susjedima u lokalnoj zajednici.*

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

U ovom području zaštite dječjih prava primili smo 31 prijavu koje obuhvaćaju 32 djece i devet grupa, te uputili četiri preporuke.[21] U radu Ureda aktivne su dvije mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, MMS i FM 16+[22], a na nacionalnom i međunarodnom planu aktivno surađujemo s organizacijama koje promiču participaciju djece u društvu, razmjenjujemo iskustva i unapređujemo naša znanja o dječjem sudjelovanju.

Pravo djece na sudjelovanje ili participaciju[23] djetetovo je pravo na slobodno iznošenje mišljenja o svim pitanjima koja ga se tiču, pogotovo prilikom donošenja odluka koje utječu na njegov život. Iz uvida u prijave zaključujemo da je i dalje prisutan problem nedovoljnog poznavanja i razumijevanja ovog prava djeteta, kao i da odrasli nisu dovoljno educirani za rad s djecom na ostvarivanju njihovih participativnih prava.

Najveći broj predmeta (22) polazi od procjene odraslih o neprimjerenosti pojedinih sadržaja, tema ili poruka, mogućem lošem utjecaju na djecu ili korištenju djece u ostvarivanju ciljeva odraslih. Po pitanju sadržaja u medijima, primili smo sedam prijava o neprimjerenom sadržaju ili načinu izvještavanja o djeci, o ugrožavanju njihovih prava (npr. relativizacija seksualnog iskorištavanja djece ili kršenje sudske zabrane približavanja djetetu), kao i o uznemirujućim vijestima o stradanju djece. O tome više izvještavamo u poglavlju *Mediji i zaštita prava djece*.

Na **sadržaje za djecu**, uključujući audiovizualna djela i tiskane publikacije, odnosilo se pet pritužbi u kojima se propituju kvaliteta sadržaja, primjerenost dobi i vrijednosti koje se promiču, te se za neke traži stajalište pravobraniteljice. Iz pritužbi zaključujemo da uz dječje sadržaje, filmove, slikovnice, knjige za mlađu djecu (predškolske i rane školske dobi), nakladnici trebaju navoditi i dob kojoj su namijenjeni, a po mogućnosti informirati i o vrsti, temi i namjeni sadržaja kako bi roditelji mogli donijeti informiranu odluku o primjerenosti neke knjige ili filma za djecu. Informacije o sadržajima za djecu općenito su oskudne, prvenstveno usmjerene na oglašavanje i rijetko sadrže stručne preporuke koje roditeljima mogu olakšati izbor, dok se istovremeno u propisima naglašava roditeljska odgovornost u izboru medijskih sadržaja koje nude svojoj djeci.

Na sadržaje za odrasle koji uključuju djecu ili se pretpostavlja da na njih mogu loše utjecati, odnosilo se pet pritužbi: sudjelovanje djece u ulozi političara u glazbenom videospotu, korištenje dječjeg lika na plakatu koji poziva na prosvjede protiv epidemioloških mjera, plakati s neprimjerenim ili potencijalno uvredljivim porukama izloženi u javnom prostoru, dovođenje djece na javnu tribinu kako bi kritizirala prijedlog urbanističkog plana grada i sl. Ovim je slučajevima zajedničko uključivanje djece ili dječjih likova sa željom da se pojača poruka ili politički pritisak u borbi suprotstavljenih mišljenja odraslih. U većini ovih slučajeva prava i dobrobit djece nisu bili stvarno ugroženi, odnosno, tek bi se u dva slučaja moglo govoriti o potencijalnoj izloženosti štetnim sadržajima, no, očito je da su u prvom planu bili ciljevi odraslih.

Pet prijava se odnosilo na neprimjerene sadržaje u objavama na društvenim mrežama, među kojima se posebno ističe izloženost djece rizičnim i opasnim „izazovima“ na TikToku, kao i utjecaju tzv. *influencera* koji putem Instagrama promiču korištenje e-cigareta. Problem izazova na TikToku kojima su djeca prerano izložena, dodatno naglašava važnost razvijanja medijske pismenost djece, roditelja i odgojitelja/učitelja, kako bi se djeci omogućio siguran pristup korištenju digitalnih uređaja u skladu s dobi i na način koji im ne šteti, već podupire njihov razvoj, a i kako bi se umanjio generacijski jaz u pristupu digitalnom okruženju. Roditelji i učitelji svakako trebaju pomoć u preuzimanju svog dijela odgovornosti u procesu medijskog odgoja i zaštiti djece od potencijalnih opasnosti, kao i upute za svoju vlastitu zaštitu. Pritom je osobito važna odgovornost škole u razvijanju medijske pismenosti, što država mora snažnije podržati.

21 O tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*
22 Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) i Forum mladih 16+ (FM 16+)
23 U komunikaciji s djecom i javnošću često jednoznačno koristimo izraze *sudjelovanje* i *participacija*, pri čemu mislimo na participativna prava djece propisana UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta*.

U odnosu na prava djeteta kao člana društvene zajednice, ističemo slučaj izravno povezan s pravom djece na sudjelovanje i izražavanje mišljenja o svim pitanjima koja ih se tiču, uključujući pravo na slobodu udruživanja i mirnog okupljanja, pristup informacijama i druga participativna prava. Grupa djece mlađe školske dobi uključene u javnu raspravu o urbanističkom planu grada, u pitanje je dovela promjene u uređenju sportskih površina koje bi navodno bitno utjecale na smanjivanje javnih zelenih površina. Naročito zabrinjava što su na istup djece s pitanjem zašto se u gradu smanjuju zelene površine, predstavnici grada odmah negativno reagirali, ocijenivši ga kao „političko iskorištavanje djece" od strane aktivista iz građanske inicijative. Za nas je taj slučaj ilustrativni primjer nerazumijevanja prava na dječju participaciju.

Mišljenje o tom uključivanju djece u raspravu od nas su zatražili mediji (koji su nam dostavili snimku javne tribine) i predstavnici grada. Ne ulazeći u bit rasprave između suprotstavljenih strana u vezi s urbanističkim planom grada i referirajući se isključivo na konkretno uključivanje djece, njihovo sudjelovanje u javnoj raspravi o promjenama u uređenju sportskih i zelenih površina ne smatramo spornim jer se ta pitanja odnose na *njihov* okoliš i život. Očekivano je i što su djecu mlađe školske dobi na tribinu doveli odrasli, vjerojatno roditelji, koji su ih i potaknuli na razmišljanje o utjecaju urbanističkih promjena na okoliš. Izneseno stajalište djece o tome da se odrasli trebaju ponašati odgovorno prema okolišu i očuvanju zelenih površina, također je očekivano dječje stajalište. Istodobno bi neka druga grupa djece prednost mogla dati izgradnji sportskih objekata za djecu i mlade, što ne umanjuje pravo djece da o istom pitanju različito razmišljaju.

Djetetovo pravo sudjelovanja zahtijeva od odraslih promišljanje o zaštiti najboljeg interesa djece i znanje o tome kako djelotvorno uključiti djecu, a da participacija za njih bude smislena, poticajna, dobrovoljna i sigurna. Pritom djecu treba zaštititi od manipulacije, prisile i toga da ih se koristi kao dekoraciju (pogotovo u izbornim kampanjama). No, jednako tako trebaju biti zaštićena i od neprimjerenih i potencijalno povređujućih povratnih reakcija odraslih na njihova iznesena mišljenja. Pravo djece na sudjelovanje podrazumijeva da ona mogu iznijeti i mišljenje koje se razlikuje od mišljenja odraslih i koje se odraslima možda neće svidjeti.

U opisanom slučaju zapravo najviše zabrinjava negativna reakcija predstavnika gradskih vlasti i propitivanje autentičnosti dječjih poruka, što se može shvatiti i kao izraz nepoštovanja prema djeci. Stoga smatramo iznimno važnim da se nositelji vlasti u jedinicama lokalne samouprave dobro upoznaju sa smjernicama za ostvarivanje dječje participacije u skladu s najboljim interesima djece. Tome može pomoći UNICEF-ov dokument *Smjernice za sudjelovanje djece i mladih u savjetodavnim tijelima, radnim skupinama i na sastancima*[24], u čijoj je izradi, među ostalima, sudjelovao i Ured pravobraniteljice za djecu. U ovom slučaju takvu smo preporuku uputili predstavnicima grada.

Suvremeni pristup ostvarivanju participativnih prava djeteta podrazumijeva **sustavno i smisleno uključivanje djece u planove, politike, strategije i tijela** koja se bave temama važnim za život djece. Pritom je osobito važno da uključivanje djece **nadiđe deklarativnu i simboličku razinu**. S tim smo ciljem 2021. MRMSOSP-u preporučili da u procesu izrade Nacionalnog plana za prava djece u RH provede **šire konzultacije** s djecom u Hrvatskoj, budući da je to iznimna prilika za njihovo sudjelovanje na nacionalnoj razini, u javnim politikama i odlučivanju. U radnoj skupini za izradu *Nacionalnog plana za prava djece u RH* bilo je uključeno samo jedno dijete (član Nacionalnog vijeća učenika). Članovi MMS-a i FM-a 16+ pozvani su na konzultacije tek u fazi javne rasprave o dokumentu.[25] Smatramo da je konzultacije s djecom o ovom važnom strateškom dokumentu trebalo provesti ranije, dok je dokument bio u izradi. Sudeći po reakcijama djece koja su sudjelovala u konzultacijama, za njih su ovi sastanci bili vrijedni i informativni, te su im pružili mogućnost da iznesu svoja zapažanja i prijedloge. Nadamo se da će ovo iskustvo pridonijeti osnaživanju odraslih za otvaranje i kreiranje prostora za sudjelovanje djece i mladih u procesu izrade strateških dokumenata koji se tiču djece i ostvarivanja njihovih prava.

24 https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-za-sudjelovanje-djece-i-mladih-na-sastancima
25 Više o tome govorimo u poglavlju *Dječje sudjelovanje – Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+.*

Nastavili smo s aktivnostima izrade **Kurikuluma za poučavanje o dječjim pravima i participaciji** koji se temelji na relevantnim teorijskim konceptima te rezultatima istraživanja. Očekujemo da bi se na osnovi kurikuluma, koji bi dao jasan okvir tema i metoda rada u ovom području, lakše i sustavnije razvijale specifične edukacije o dječjim pravima i participaciji u pojedinim resorima, ustanovama i tijelima.

Nekoliko pritužbi odnosilo se na pravo djeteta na **izražavanje mišljenja/sudjelovanje u upravnom i sudskom postupku** te **administrativnom postupku obiteljsko-pravne zaštite djeteta**, u kojima se donose odluke koje ga se tiču. Radi se o pravu djeteta da bude informirano o postupku koji se vodi, da dobije savjet i priliku izraziti svoje mišljenje i doživljaj situacije u kojoj se nalazi, kao i povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja i donesenoj odluci. Osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju biti dobro educirane o tom djetetovom pravu, a iskazano mišljenje trebaju tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i stupanj zrelosti. Ostvarivanje prava na sudjelovanje za dijete mora biti sigurno, što znači da nakon razgovora, zbog iskazanog mišljenja, ne smije biti izloženo negativnim reakcijama odraslih. Posebna pažnja treba biti usmjerena na upućivanje djeteta o tome da je razgovor za njega u potpunosti dobrovoljan, te da ono **iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku**.

Zaključno, možemo ponoviti da **pravo i načelo dječjega sudjelovanja** odrasli uglavnom ne razumiju dovoljno dobro te da se ono zasad najčešće ostvaruje na deklarativnoj razini. Nema sustavne edukacije stručnjaka koji rade s djecom o provedbi toga prava. Funkcioniranje dječjih predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici ovisi o entuzijazmu pojedinih stručnjaka, ali i o načinu na koji oni sami doživljavaju ostvarivanje participativnih prava djece. Izvjestan napredak postignut je u pogledu podizanja razine svijesti o potrebi uključivanja djece u rasprave o javnim politikama i strateškim dokumentima koji se na njih odnose. No, praksa smislenog sudjelovanja djece uglavnom još nije zaživjela. Nadamo se da će aktivnosti Europske komisije za poticanje ostvarivanja participativnih prava djece pridonijeti podizanju razine svijesti odraslih donositelja odluka o potrebi sudjelovanja djece i stvaranja prostora i prilika za njihovo smisleno uključivanja.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Sustavno educirati stručnjake u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu (pravosuđe, socijalna skrb, odgojno-obrazovni sustav, te lokalna zajednica, na regionalnoj i nacionalnoj razini) o pravu djece na sudjelovanje, u skladu s Općim komentarom br.12 (2009) Odbora za prava djeteta UN-a.*
- *Unapređivati znanje i razinu svijesti same djece i šire društvene zajednice o participativnim pravima djece.*
- *Educirati odrasle koji rade s djecom i za djecu za osnaživanje participacijskih kapaciteta sve djece, na svim razinama društva.*
- *Sustavno i smisleno uključivati djecu u procese izrade planova, politika, strategija te rad tijela koja se bave temama važnim za život djece.*

2.3 Obrazovna prava

Prema izvješću Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO) u sustav odgoja i obrazovanja u RH u pedagoškoj godini 2021./2022. bilo je uključeno 592 735 djece.

U 2022. godini zaprimili smo 421 pojedinačnu prijavu povreda prava djece u području odgoja i obrazovanja. Prijavama je bilo obuhvaćeno 342 djece i 106 grupa djece (odgojno-obrazovnih skupina, razreda ili ustanova). U odnosu na prethodnu godinu, broj prijava za područje odgoja i obrazovanja manji je za 70, što je bilo za očekivati jer se smanjio broj pritužbi koji se odnosio na povrede prava djece povezane s pandemijom koronavirusa. Točan broj prijava za svaku od razina odgojno-obrazovnog sustava nije moguće izraziti budući da podnositelji pojedinih prijava nisu uvijek navodili o kojoj razini se radi.

Na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju odnosile su se 142 prijave.

Podnositelji pritužbi u najvećem su broju slučajeva majke (177), potom institucije (56), dok nam se u jednom slučaju obratilo samo dijete.

Kao i prethodnih godina, najviše prijava (113) bilo je iz Grada Zagreba, kod 64 prijave županija je nepoznata, potom slijedi Splitsko-dalmatinska županija (50 prijava), dok za Bjelovarsko-bilogorsku županiju, primjerice, nismo zaprimili ni jednu prijavu.

O povredama drugih prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama (pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, zaštitu od diskriminacije, pravo na privatnost i sudjelovanje), pišemo u drugim dijelovima izvješća.

Osim pojedinačnih prijava te stručno-pedagoških nalaza AZOO-a i Prosvjetne inspekcije, značajan izvor informacija o životu i radu te izazovima odgojno-obrazovnih ustanova bili su nam izravni kontakti s djecom, kao i obilasci vrtića i škola. Prikupljena saznanja i informacije bili su nam temelj za upućivanje preporuka te sudjelovanje u izmjenama propisa iz područja odgoja i obrazovanja koje navodimo u dijelu izvješća s preporukama i zakonodavnim inicijativama.

Pojedinačne prijave povreda prava djece u odgoju i obrazovanju odnosile su se na:

- *dostupnost odgoja i obrazovanja,*
- *sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,*
- *kadrovske uvjete te programe i sadržaje,*
- *međusobne odnose roditelja i radnika odgojno- obrazovnih ustanova,*
- *primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju (TUR)*
- *primjereno obrazovanje darovite djece*

2.3.1 Predškolski odgoj i obrazovanje

Dostupnost odgoja i obrazovanja

Prema izvješću MZO-a u pedagoškoj godini 2021./2022. ukupan obuhvat djece rane i predškolske dobi u redovitim programima (petosatni i desetosatni programi) iznosila je 81 %. Obuhvat djece kraćim programima je oko 49 %, a ukupan broj djece obuhvaćen nekim od oblika predškolskog odgoja je 135 566.

Zbog činjenice da se stopa pohađanja predškolskih ustanova nije povećala posljednjih godina te geografskih razlika u pristupu, cijenama, subvencijama i kriterijima za upis u rani odgoj i obrazovanje, kao i zbog pune ovisnosti predškolskih programa o lokalnim proračunima, UN-ov Odbor za prava djeteta u svojim zaključnim primjedbama koje se odnose na rani odgoj i obrazovanje, Hrvatskoj preporučuje proširiti dostupnost obrazovanja u ranom djetinjstvu, posebno za djecu nezaposlenih roditelja, romsku djecu i djecu s teškoćama u razvoju te ojačati ulogu središnje vlasti u smanjenju regionalnih nejednakosti u obrazovanju u ranom djetinjstvu, uključujući uspostavljanje učinkovite organizacije mreža dječjih vrtića.

U području predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i prethodnih godina, najveći broj pritužbi koje smo zaprimili (55) odnosile su se na **dostupnost.** I dalje se uočava nedostatak mjesta za upis u neki od programa predškolskog odgoja na razini cijele Hrvatske. Roditelji su se žalili na nemogućnost upisa u vrtić djece s teškoćama u razvoju, kriterije koji onemogućavaju upis, posebice mjesto prebivališta te dob djece

koja u godini upisa navršavaju godinu dana nakon provedenog natječaja za upis. Dio pritužbi odnosio se na razlike u sufinanciranju boravka od strane osnivača te nejednako sufinanciranje privatnih i gradskih vrtića.

Potrebe djece i roditelja veće su od trenutnih kapaciteta gotovo u cijeloj Hrvatskoj. U pojedinim JLS-ovima vidljivo je ulaganje u ustanove predškolskog odgoja, otvaranje novih vrtića te širenje postojećih. No, nažalost, pojedini lokalni čelnici ne pokazuju namjeru za povećana ulaganja u predškolski odgoj i obrazovanje. S ciljem smanjenja **regionalnih nejednakosti u dostupnosti ranog i predškolskog odgoja,** prioritetnim smatramo pronaći model podrške gradovima i općinama koji ne osiguravaju dostupnost predškolskog odgoja. Dio rješenja vidimo u prilagodbi *Državnog pedagoškog standarda* čime bi se omogućilo otvaranje novih dječjih vrtića prenamjenom postojećih prostora lokalne zajednice tamo gdje za to postoje uvjeti.

U pojedinačnim smo slučajevima roditelje upućivali na osnivača, a županijama i MZO-u smo preporučili osiguravanje dovoljnih kapaciteta smještaja u vrtićima i jaslicama sukladno potrebama stanovništva. MZO je podsjetio na obvezu JLP(R)S-ova vezanu uz predškolski odgoj i obrazovanje te napomenulo da je povećanje vrtićkih kapaciteta važan strateški cilj i prioritetno područje NPOO-a 2021. – 2026. i NRS-a RH do 2030. godine, kao i na mogućnost dodjele bespovratnih sredstava za izgradnju, dogradnju, rekonstrukciju i opremanje predškolskih ustanova, za što se putem javnih pozva može prijaviti svaka općina. Plan je NPRSO-a do 2027. godine podići obuhvat djece od treće godine do škole na 90%.

Nacionalni dokumenti predviđaju dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja, no, ti dokumenti nisu od velike pomoći obiteljima kojima je skrb o djetetu potrebna odmah. U tom nas je kontekstu Grad Zagreb obavijestio da je njihova primarna intencija graditi nove, namjenske dječje vrtiće, odnosno, dograđivati postojeće, tamo gdje je to moguće. Kako je riječ o dugotrajnim procesima, Grad Zagreb namjerava zakupom privatnih prostora i prenamjenom prostora u gradskom vlasništvu brže osigurati potrebne kapacitete. Najavljeno je da će se različitim mjerama novu pedagošku godinu započeti povećanjem kapaciteta za 17 skupina u 12 gradskih dječjih vrtića.

Roditelji su se posebno prituživali na **nemogućnost upisa djece u jaslice** čime se djeca jasličke dobi dovode u nepovoljniji položaj u odnosu na djecu koja pohađaju vrtićki program, dok je roditeljima te djece time onemogućeno zapošljavanje. Preporučali smo osnivačima da ispitaju ukupne potrebe sve djece rane i predškolske dobi sa svojeg područja i pronađu odgovarajući način osiguravanja pohađanja vrtića svoj djeci na svojem području te da u koordinaciji sa drugim JLS-ovima i MZO-om pronađu odgovarajući način sufinanciranja boravka djece s njihovog područja na području drugih JLS-ova.

MZO-u smo preporučili osiguravanje sredstava iz državnog proračuna za omogućavanje boravka djece u vrtiću s obzirom da je *Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju* (ZPOO) omogućeno da se u državnom proračunu osiguraju sredstva nužna za završetak investicija financiranih iz projekata EU-a za izgradnju dječjih vrtića kojima je osnivač JLP(R)S, a koji se nalaze na područjima jedinica koje su prema vrijednosti indeksa razvijenosti ispodprosječno rangirane.

Zbog sadržaja pritužbi koji nam ukazuju na nejednake, netransparentne i diskriminatorne odredbe **kriterija upisa** djece u vrtić, smatramo da ih je nužno propisati na nacionalnoj razini. U svim pojedinačnim slučajevima upućivali smo preporuke te upozoravali JLS na potrebu revidiranja nekih kriterija. Iako smo svjesni da kriterijima nije moguće propisati sve situacije, očekujemo osjetljivost osnivača na individualne potrebe djece te postupanje u njihovom najboljem interesu.

Kriterij prebivališta kao uvjet za upis djece u vrtić najčešći je predmet pritužbi zbog zahtjeva da oba roditelja imaju prebivalište na području (JLS) na kojoj se vrtić nalazi. Prethodnih smo godina upozoravali da takav kriterij rezultira neopravdanim razlikovanjem djece i može predstavljati diskriminaciju po obiteljskom statusu. Prilikom određivanja navedenog kriterija, nužno je uzeti u obzir okolnosti s kojima se

suočavaju obitelji i zbog kojih imaju različite adrese prebivališta – razvod, lošije imovno stanje, život na različitim adresama zbog zaposlenja, preseljenje i dr. Smatramo nužnim da susjedni JLS-ovi dio problema otklone sporazumom te dogovore upise djece, kriterije upisa i načine sufinanciranja, kako bi svako dijete na njihovom području ostvarilo pravo upisa u vrtić.

Pritužbe smo zaprimali i od roditelja **djece koja u godini upisa navršavaju godinu dana, ali nakon provedenog natječaja za upis ili nakon početka** pedagoške godine, prema postojećim kriterijima ne ostvaruju pravo upisa. Problemi se javljaju kada roditelji prestaju s korištenjem roditeljskog dopusta i trebaju započeti s radom, a radi nemogućnosti upisa djeteta u jaslice moraju dati otkaz. Naime, u većini JLS-ova, prema *Pravilniku o upisu djece u Dječji vrtić,* u jasličke se programe upisuju djeca koja do 31. kolovoza tekuće godine navrše jednu godinu života, a dijete mlađe od godinu dana nije moguće upisati. Primjerice, dijete koje će godinu dana navršiti u prosincu tekuće godine, kada majka treba nastaviti s radom, ne može se upisati zbog nedovoljnih kapaciteta. JLS-ovima preporučujemo predviđanje, organiziranje i propisivanje jasličkih kapaciteta u mjeri koja zadovoljava potrebe stanovništva. Kod nekih JLS-ova broj neupisane djece iznosi i po nekoliko stotina.

Ukazali smo na potrebu da se na razini JLS-a analiziraju potrebe roditelja i djece te kapaciteti jaslica i vrtića u općinskim ustanovama te ustanovama drugih osnivača, kao i u obrtima za čuvanje djece, te da se ponuđeni kapaciteti usklade s potrebama stanovništva, i to odvojeno za djecu jasličke i vrtićke dobi.

Uslijed nedostatka kapaciteta kao i propisanih kriterija, djeci **nezaposlenih roditelja** najčešće je uskraćeno pravo upisa u vrtić čime su dovedena u nejednaki položaj. Nezaposlenost ionako nosi brojne rizike za djecu i obitelj i ne smije biti prepreka u ostvarivanju prava na odgoj i obrazovanje, socijalizaciju i sudjelovanje.

Roditelji su se prituživali da su zbog drastičnog **poskupljenja privatnog vrtića** bili primorani tijekom ljeta ispisati djecu iz vrtića, a na jesen nisu mogli ostvariti pravo upisa u gradski vrtić zbog popunjenih kapaciteta.

Zaprimali smo pritužbe roditelja čija djeca pohađaju **privatne i vjerske vrtiće** zbog nemogućnosti upisa u gradske vrtiće te na **različito sufinanciranje tih vrtića od strane grada**. U takvim smo slučajevima JLS-u preporučali iznalaženje načina za subvencioniranje cijene iznosa vrtića za svu djecu jednako, neovisno je li osnivač vrtića privatna ili vjerska osoba ili JLS, iz razloga što nije osigurao mjesto za upis svakog djeteta u vrtiću kojem je osnivač JLS, što su neki gradovi i učinili, primjerice, Split i Pula.

Obraćale su nam se i udruge koje se bave pitanjima ostvarivanja prava djece na predškolski odgoj i obrazovanje s pritužbama o **nedovoljnom izdvajanju sredstava za osiguravanje boravka u vrtiću svoj djeci,** posebno onoj u manjim mjestima.

Često su nam se obraćali roditelji radi nemogućnosti pribavljanja **suglasnosti drugog roditelja za upis u vrtić** koju kao uvjet zahtijevaju predškolske ustanove. U slučaju nemogućnosti pribavljanja suglasnosti, roditelje se upućuje na pokretanje sudskog postupka o tom pitanju. U oba se slučaja odgađa upis i pohađanje predškolskog odgoja te se šteti dobrobiti i interesu djeteta. U tim se slučajevima vrtići upuštaju u proizvoljno tumačenje odredbi *Obiteljskog zakona* u kojem nema uporišta za traženje suglasnosti. O suglasnostima više pišemo u dijelu o roditeljskoj skrbi.

U jednom je slučaju **odbijen upis jednogodišnjem djetetu jer je majka na rodiljnom dopustu** za drugo dijete. Naime, *Pravilnik o upisima i mjerilima upisa u dječji vrtić* jednog JLS-a predviđa da „upis u sve programe nije moguće ostvariti za vrijeme korištenja porodiljnog dopusta roditelja“. Smatramo da navedena odredba nije u najboljem interesu djece te da postupanje po njoj dovodi djecu u nejednak položaj u odnosu na djecu čiji roditelj ne koristi dopust.

Iz jedne pritužbe proizlazi da je **dug prema općini bio prepreka pri upisivanju djeteta**. Naime, dijete je upisano u vrtić, no, općina neće sufinancirati boravak u vrtiću radi duga roditelja, odnosno, drugog

člana obitelji prema toj općini. Upozorili smo da dug roditelja (ili drugih odraslih osoba) prema općini ne smije biti razlog onemogućavanja djeteta u ostvarenju prava jer dijete ne može utjecati na njega te ne smije snositi posljedice odnosa između odraslih. Predložili smo izmjenu odredbe akata i ugovora koja navode kao uvjet za ostvarenje prava djeteta – nepostojanje duga odraslih osoba prema općini.

Kod dodjeljivanja bodova za upis u DV, **radi stranog državljanstva** jednom ocu nije „priznato" prebivalište na Krku utvrđeno Elektroničkim zapisom o prebivalištu iz MUP-a te dijete nije upisano u vrtić. Preporukom smo vrtiću i osnivaču ukazali na neopravdano razlikovanje ovog djeteta od ostale djece čiji roditelji nisu stranog državljanstva, a što može predstavljati diskriminaciju. Kako je osnivač naknadno u 2022. godini izmijenio pravilnik o upisu djece te dodao stavku po kojoj se dio djece roditelja s prebivalištem na Krku stavlja u nepovoljniji položaj po obiteljskom statusu, preporučili smo vrtiću i osnivaču uklanjanje sporne odredbe te provođenje ovogodišnjih upisa po pravilima koja ne diskriminiraju djecu. Inspekcijskim je nadzorom utvrđeno da odredba pravilnika o upisima nije u skladu sa *Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju* i naređeno je razmatranje prigovora roditelja na upis jer je dijete stavljeno u nepovoljniji položaj. Zabrinjava nas što je ravnateljica, unatoč preporukama pravobraniteljice i prosvjetne inspekcije, zadržala stav kako se sporni pravilnik neće mijenjati.

Svjesni nedostatka kapaciteta vrtići ponekad mijenjaju kriterije. Primjer je vrtić koji se suočio s nizom žabi roditelja čije jedno dijete pohađa ustanovu, a za drugo nema mjesta. Situaciju su riješili tako što su podigli normativ kako bi se povećao obuhvat djece i braća i sestre bila upisana.

Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

Mnoge nam pritužbe govore o nezadovoljstvu roditelja i djece **organizacijom rada vrtića tijekom ljetnih i drugih školskih praznika i blagdana**, koja ne odgovara potrebama djece i roditelja. Iako vrtići nemaju praznike poput školskih ustanova, organizacija rada vrtića ipak se mijenja i ograničuje upravo u skladu sa školskim praznicima. Roditelji nas upoznaju s primjerima koji ukazuju na zanemarivanje najboljeg interesa djece. Navode da odgojiteljice koje privremeno brinu o djeci ne poznaju djecu i ne znaju reći je li neko dijete uopće u vrtiću i jesu li zadovoljene sve njegove potrebe. Promjena organizacije rada roditeljima predstavlja i trošak jer svakodnevno putuju na veće udaljenosti. Zabrinjava i tretman djece kojeg roditelji opisuju, primjerice, djeca u nekim vrtićima ne smiju imati svoju bocu vode, svoje jastučnice, stvari im se gube, odgojiteljice ih ne poznaju, doživljavaju se kao „djeca trećeg reda". Posebno zabrinjavaju navodi o „pripremanju djece od strane odgojiteljice" na to da vrtić preko ljeta neće raditi. Dijete reagira plačem i sramom jer mu je u vrtiću rečeno da „tko dođe kad je spajanje, ide kod beba u jaslice". JLS-ove smo upoznali s navedenim problemom u svjetlu zanemarivanja najboljeg interesa djece. Unatoč potrebi da se kod promjena u organizaciji rada u vrtićima djeci zadrži barem jedan poznati element (prostor, odgojitelji, djeca iz iste grupe), to se pravilo ipak zanemaruje, a prema odgovorima JLS-ova uglavnom proizlazi nerazumijevanje važnosti te teme. Do nesporazuma dolazi i zato što roditelj nisu pravovremeno obaviješteni o promjenama, **spajanju skupina i promjeni objekta, skupine ili odgojitelja** ili o **organizaciji rada vrtića za vrijeme blagdana i praznika.**

Osim potrebe uvažavanja najboljeg interesa djeteta, za rad vrtića relevantna su i načela uspostavljena *Nacionalnim okvirnim kurikulumom za rani predškolski odgoj i obrazovanje,* kojima se stvaraju uvjeti za primjereno odgovaranje na aktualne potrebe roditelja, između ostalog, načelo fleksibilnosti odgojno-obrazovnog procesa kao i prihvaćanja individualno različitih ritmova djece. No, i dalje zaprimamo pritužbe roditelja radi **neprilagođenosti radnog vremena vrtića potrebama roditelja**.

Prijavljen nam je **prometni i sigurnosni problem** zbog kratkotrajnog zadržavanja i parkiranja automobila kojima se dijete dovodi ili odvodi iz dječjeg vrtića, pri čemu kretanje automobila u ulici u kojoj se nalazi vrtić, kao i iskrcavanje i ukrcavanje, mogu izravno ugroziti djecu, a dolazi i do sukoba kojima prisustvuju i djeca. DPS predškolskog odgoja i naobrazbe govori i o veličini parkirališta kao jednom od prostornih i tehničkih uvjeta za dječji vrtić. Predložili smo međuinstitucionalni i međusektorski dogovor i traženje optimalnog rješenja kojim će se primarno respektirati interes djece polaznika vrtića. Problem fizičke dostupnosti dječjeg vrtića djeci i roditeljima koji dolaze automobilom godinama ostaje neriješen.

U jednom je slučaju djeci bilo onemogućeno korištenje ljuljački i vrtićkih rekvizita kojima se igraju u dvorištu jer su stanari koji žive iznad vrtića blokirali odgojiteljicama pristup ormaru s rekvizitima, iako za to nemaju pravne osnove. Osim toga, djeca su nerijetko svjedočila prepirkama i prijetnjama stanarke upućenima odgojiteljicama. Osnivaču smo preporučili da što prije riješi imovinske nesporazume sa stanarima iznad vrtića kako bi djeca bila zaštićena od daljnjih šokova i neugodnosti.

Zaprimili smo i prigovor na ograničavanje prisutnosti roditelja u skupini novoupisanog djeteta tijekom prilagodbe.

Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji

Na nedostatak stručnih kadrova, posebice stručnih suradnika u vrtiću, nerijetko su nas upozoravali ravnatelji vrtića, posebno u manjim mjestima i na otocima. Nailazimo na slučajeve u kojima je ravnatelj vrtića, zbog uštede JLS-a istovremeno stručni suradnik i odgojitelj, što nikako ne ide u prilog kvaliteti odgoja i obrazovanja. U takvim pojedinačnim slučajevima upućivali smo preporuke JLS-u za zapošljavanjem potrebnog kadra. Zbog nedostatka stručnih suradnika, posebice u manjim mjestima, niz godina apeliramo na angažiranje mobilnih timova stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih ustanova ili upošljavanje jednog stručnog suradnika na dvije ustanove.

AZOO je ove godine proveo 29 nadzora u predškolskim ustanovama potaknutih, između ostalog, neprofesionalnim postupanjem odgojitelja. Kada nam roditelj ukazuje na **neprofesionalno postupanje djelatnika vrtića**, a djelatnici vrtića „odgovorno negiraju“ takve navode jer se „kao vrtić s dugogodišnjom tradicijom odgoja i obrazovanja ponose profesionalnošću svojih djelatnika“, teško je utvrditi i dokazati istinitost. U takvim slučajevima inzistiramo na kontinuiranom praćenju djelatnika te nadzorima AZOO-e i PI-ja.

Prilikom redovnih obilazaka dječjih vrtića te razgovora s većim brojem ravnatelja i stručnih suradnika, istaknut nam je problem nedostatka županijskih stručnih vijeća za stručne suradnike, kao i za ravnatelje dječjih vrtića. Stoga smo preporučili AZOO-e da se, po uzoru na osnovnoškolski i srednjoškolski sustav obrazovanja, i u području predškolskog odgoja formiraju županijska stručna vijeća stručnih suradnika kao i ravnatelja dječjih vrtića.[26]

U odnosu na programe i sadržaje, zaprimili smo prijavu dvadesetak „zabrinutih građana“ upućenu na više adresa, a vezanu uz pojam roda i projekt koji se provodi u jednom dječjem vrtiću. Iz izvješća vrtića proizlazi da vrtić ne provodi projekt koji se navodi u prijavi, već se radi o jednokratnoj edukaciji za odgojitelje i stručne suradnike koji su pokazali interes za usavršavanjem u odnosu na temu rodne pravde i borbe protiv rodinih stereotipa, pri čemu je edukacija usklađena s kurikulumom vrtića u području razvoja socijalnih i građanskih kompetencija djece.

2.3.2 Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje

Dostupnost

Pojedinačne prijave vezane uz **dostupnost** u osnovnoškolskom obrazovanju odnosile su se na nemogućnosti upisa djeteta u školu ili školski objekt bliži adresi stanovanja ili adresi na kojoj roditelj radi ili u kojem je organiziran produženi boravak, prijevoz do škole, nedostatak organiziranog produženog boravka za učenike nižih razreda, nedostatak toplog obroka u školi, nereguliranost upisa djece u školu bez suglasnosti jednog od roditelja, ostvarivanje prava na nastavu u kući.

Pritužbe roditelja zbog nemogućnosti upisa djeteta u školu ili objekt bliži adresi stanovanja ili produženi boravak koji bi im olakšao svakodnevni život, najčešće ukazuju na nedovoljnu osjetljivost osnivača i vodstva škole na individualne potrebe djeteta i obitelji, kao i nedostatak kapaciteta u školama s produženim boravkom.

26 O tome više govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

U tim smo se slučajevima obraćali školama i osnivačima radi iznalaženja rješenja u najboljem interesu djece. Ujedno smo preporučivali da snime stanje i potrebe za produženim boravkom djece na svojem području te iznađu rješenja da ga osiguraju svakom djetetu i obitelji koji iskažu potrebu. Dugi niz godina o ovoj potrebi izvještavamo HS-u te upućujemo preporuke MZO-u.

Prema podacima MZO-a u šk. god. 2021./2022. bio je uključen 34 361 učenik u produženi boravak ili cjelodnevnu nastavu. Najveći broj učenika odnosi se na Grad Zagreb.

U pojedinim bi slučajevima škole inzistirale na upisu djeteta u matični ili područni objekt protivno volji roditelja. Iz okolnosti slučajeva vidljivo je inzistiranje škola izazvano potrebom održavanja određenog broja upisane djece radi rješavanja kadrovskih problema, primjerice, nesklonosti škole da odgojno-obrazovnog radnika proglasi tehnološkim viškom i ukine razredni odjel.

Roditelji nam i dalje ukazuju na problem **organiziranja školskog prijevoza.** Upozoravaju na neprimjerene uvjete u kojima djeca pješače do škole ili autobusnog stajališta, neorganizirani prijevoz djece obveznika predškole kao i djece koja su *Rješenjem o primjerenom obliku školovanja* nastavila svoje obrazovanje u drugoj školi. U takvim situacijama preporučamo JLS-u da osigura prijevoz djece obveznika predškole, osobito u manjim mjestima i na otocima te da u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola bez obzira na udaljenost. Zbog autonomije JLS-a u organizaciji i sufinanciranju prijevoza učenika, nerijetko se susrećemo s čelnicima koji se u specifičnim slučajevima ne vode načelom najboljeg interesa djeteta te ne priznaju DPS kojim je propisano kako se radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza, s prometnicama bez nogostupa može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost. Financiranje i organizacija prijevoza učenika iznad propisanog minimuma ne bi smjela ovisiti o senzibilitetu pojedinaca u JLS-u, već bi u svakom pojedinačnom slučaju trebala biti utemeljena na stvarnim potrebama djece. Radi zaštite prava djece u školskom prijevozu, preporučili smo da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ili drugim neprimjerenim ponašanjem ugrožavaju druge i otežavaju vožnju. Podsjetili smo na nužnost prijave svih prijevoznika koji ne poštuju *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* i koji svojim vozilima ili osobljem na bilo koji način mogu ugroziti sigurnost djece. Preporučili smo da se roditelje na roditeljskim sastancima podsjeti na obvezu sigurnog prijevoza djece.[27]

Nakon pandemije je zamjetan trend traženja **prava na školovanje u kući, odnosno, nastavu na daljinu.** Ovo se pravo prema postojećoj zakonskoj odredbi priznaje samo učeniku koji zbog većih motoričkih teškoća i kroničnih bolesti ne može pohađati nastavu u školi, pa mu MZO priznaje pravo na nastavu u kući, odnosno, u zdravstvenoj ustanovi ako se učenik nalazi na duljem liječenju, kada istu organizira škola. Razlozi zbog kojih su nam se roditelji obraćali bili su nemogućnost ostvarivanja prava na nastavu u kući zbog socijalne (školske) fobije, kao i zdravstveni razlozi, koji međutim nisu ulazili u krug razloga zbog kojih se prema ZOOSŠ-u odobrava takav oblik nastave.

U pojedinim smo slučajevima preporučivali da se toj djeci omogući oblik nastave koji će biti u najboljem interesu djeteta, a u postupcima javnog savjetovanja o dopuni ZOOSŠ-a i *Obrasca prethodne procjene* za ZOOSŠ, da se prizna pravo na nastavu u kući, odnosno, zdravstvenoj ustanovi učenicima koji zbog *privremeno narušenog zdravstvenog stanja, privremeno narušenog psihosocijalnog stanja ili psihičkih (emocionalnih) teškoća (*primjerice, razne vrste fobija, traume, separacijski strahovi, grubi oblici nasilja, strah od povratka u školu) *ne mogu polaziti nastavu.* Kod djece s teškoćama takve vrste ponekad nije moguće odrediti primjereni oblik obrazovanja prema postojećim propisima, pri čemu ne postoji potreba za duljim smještajem u psihijatrijsku ustanovu gdje bi djeca eventualno mogla ostvariti školovanje uz bolničko liječenje. Ona najčešće ostaju kod kuće i ne ostvaruju pravo na obrazovanje, a sustav izražava nemoć u rješavanju tog problema (problem opravdavanja izostanaka, problem ocjenjivanja i dr.). Predložili smo,

27 O tome više govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

također, propisati da se nastava u kući omogući i djeci s TUR-om koja zbog pretrpljenog nasilja (primjerice, od nastavnog osoblja), ne mogu nastaviti daljnje školovanje u školi, odnosno, ustanovi s područja zdravstva, socijalne skrbi ili pravosuđa, u onome trajanju koliko je potrebno da se osiguraju uvjeti za daljnji nastavak njihovog školovanja.

Prema podacima MZO-a 296 530 učenika uključeno je u školsku prehranu.

Uobičajeno je veliki interes roditelja za **topli kuhani obrok u školi**, odnosno, uravnoteženu školsku prehranu. Topli obrok je standard koji je nužno omogućiti svakom djetetu u RH. I do sada smo upozoravali da veliki broj škola u Dalmaciji ne nudi mogućnost kuhanog obroka, osim za djecu koja pohađaju cjelodnevni ili produženi boravak. Nepostojanje školske kuhinje ne smije biti izgovor za neosiguravanje toplog obroka za svu djecu jer su brojne mogućnosti organizacije dostave hrane iz državnih i javnih ustanova koje su opremljene kuhinjom. Organizacija školske prehrane u nadležnosti je osnivača i to područje života školske djece najčešće ovisi o njihovom senzibilitetu i financijskim mogućnostima, što stvara razlike među djecom ovisno o mjestu u kojem žive. Važno je da se osiguravanjem besplatnog obroka za svu djecu u RH omogući i nutritivno vrijedan i kvalitetan obrok u školi neovisno o mjestu u kojem žive i postojanju školske kuhinje. Upozorili smo MZO da upozori škole i osnivače kako je neprihvatljivo postavljati automate sa slatkišima, grickalicama i slatkim pićima u prostore škola te da poštuju normative i smjernice za prehranu učenika određene od strane Ministarstva zdravstva i osiguraju unos zdravih namirnica djeci u okviru školske prehrane.

Ugroženost prava djeteta na obrazovanje bila je predmetom rada ureda pravobraniteljice u postupcima razvoda braka roditelja. Kad ne postoji **dogovor o tome s kojim od roditelja će dijete stanovati tijekom razvoda braka**, događa se da **dijete u duljem periodu ne bude upisano u školu ili ne pohađa nastavu**. Događa se da škole često odbijaju upisati dijete koje je prema svojem prebivalištu njihov školski obveznik, ako za to nemaju suglasnosti oba roditelja, dok CZSS-ovi zbog sporova roditelja provode postupak obveznog savjetovanja i šalju roditelje na sudsko rješavanje spora. U takvim je situacijama ozbiljno ugroženo pravo djece na obrazovanje te ih je nužno izbjeći dosljednom primjenom ZOOSŠ-a i DPS-a čime bi se djetetu, dok postupak traje, osiguralo pohađanje nastave u školi prema upisnom području na temelju djetetovog prebivališta, odnosno, prijavljenog boravišta.[28]

Zaprimali smo zahtjeve za **premještajem djeteta iz jedne u drugu školu** zbog vršnjačkog nasilja, neprimjerenog postupanja pojedinih učitelja prema djeci, nerealnih očekivanja roditelja, neprihvaćanja dijagnoze djeteta i stručnog rada s djetetom i sl. Kod takvih pritužbi upućujemo preporuke i tražimo izvješće same škole i /ili AZOO-a, a u slučaju zanemarivanja obrazovnih potreba djece ili prevelikih očekivanja od strane roditelja, upućujemo škole na prijavu slučaja CZSS-u te nužnu razmjenu informacija među školama.

Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti u osnovnim školama

Nažalost, i ove smo godine zaprimali pritužbe zbog neadekvatnih sigurnosnih i prostornih uvjeta u školama i u tim slučajevima upućivali preporuke osnivačima. Zbog neodgovarajućih prostornih uvjeta i nedostatnih kapaciteta pojedinih škola, nastava je organizirana u tri smjene.

Prema podacima MZO-a za 2021./2022. godinu, 925 škola radi u smjenama. Od toga 473 škole rade u jednoj smjeni, 17 škola u jednoj smjeni koja se rotira, 367 škola radi u dvije smjene, 46 škola radi u dvije smjene koje se ne rotiraju, 13 škola radi u kontinuitetu, a 9 škola radi u tri smjene.

Iz pritužbi na p**romjene učiteljica, smjena i razrednih odjela** koje smo zaprimali ove godine uočavamo da razlozi za promjenu nisu uvijek objektivni te da roditelji i djeca nisu uvijek informirani o promjeni.

U jednom su se slučaju pritužbe roditelja odnosile na **formiranje razrednih odjela u predmetnoj nastavi,** pri čemu su u jednom razrednom odjelu ostali samo dječaci. Roditelji su se pritužili da to nije u interesu

28 O tome više govorimo u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb.*

psihičkog i emocionalnog razvoja djece te da su od prvog dana nastave pojačani problemi i neprimjereno ponašanje u razrednom odjelu s dječacima. Škola se, pak, opravdavala time da je roditeljima i djeci ponuđen izbor razrednog odjela u koji žele ići. Suprotno stavu škole da se poštuju želje roditelja i djece, smatramo da bi pri organizaciji i planiranju ustroja, odnosno, formiranja razrednih odjela, stručni radnici škole i ravnatelj kao odgovorna osoba trebali biti korektiv želja roditelja i učenika. To proizlazi kako iz ovlasti i obveza propisanih ZOOSŠ-om, tako i iz potrebe poštivanja pedagoških načela i razvojnih karakteristika djece, te potrebe poštivanja njihova najboljeg interesa. Polazeći od uloge škole, ne samo kao obrazovne, već i odgojne ustanove čiji je zadatak da ostvaruje ciljeve odgoja i obrazovanja koji uključuju i odgoj za ravnopravnost spolova, te kao mjesta intenzivne socijalizacije i interakcije vršnjaka, smatramo da bi u najboljem interesu djece bila organizacija razrednih odjela koji uključuju oba spola, odnosno, spolno mješovitih razrednih odjela. Time se dječake i djevojčice od najranije dobi potiče na međusobno prihvaćanje, druženje, razumijevanje i toleranciju različitosti, te se doprinosi i prevenciji i suzbijanju spolnih predrasuda i stereotipa. Preporučili smo školi da vodi računa o potrebi ostvarenja ciljeva odgoja i obrazovanja i stručno-pedagoškog postupanja kroz odgoj i obrazovanje u mješovitim razrednim odjelima u kojima su zajedno djevojčice i dječaci, posebno pri formiranju razrednih odjela u idućoj školskoj godini.

Zaprimali smo pritužbe i na **neovlašten ulaz stranih osoba u škole te remećenje javnog reda i mira** pri čemu je bila ugrožena sigurnost djelatnika i djece. MZO-u smo ponovili preporuke o osiguravanju uvjeta u kojima bi se školske zgrade zaštitile od ulaska neovlaštenih osoba. Naglasili smo da MZO i osnivači trebaju procijeniti stupanj sigurnosti učenika te dati jasne upute i podršku školskim ustanovama u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova.

Primjedbe su se odnosile i na **ulaz raznih akvizitera u školu** koji su se uz dozvolu ravnatelja obraćali djeci kao najranjivijoj skupini, bez provjere dokumenata i drugih osobnih isprava, pa tako i bez pristanka roditelja. O mogućoj ugroženoj sigurnosti djece promidžbom i prodajom proizvoda u školama, pisali smo i prethodnih godina te u odnosu na to upućivali preporuke MZO-u. **Promidžba i prodaja** proizvoda u školama koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja je zabranjena. No, procjena i odluka je li neka prodaja u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja u ovlasti je ravnatelja. Napominjemo da se u školi često promoviraju i prodaju knjige i didaktički materijali koji mogu pridonijeti ostvarenju ciljeva odgoja i obrazovanja, no, nisu na popisu obveznih udžbenika. Promidžbom raznih proizvoda dolazi do manipulacije djece, te se dovode u neugodan položaj ona djeca i roditelj koji nisu u mogućnosti financirati promovirane proizvode, što može dovesti do diskriminacije djece po osnovi imovnoga stanja.

Pritužbe roditelja odnosile su se i na **zabranu učenicima odlaska na toalet za vrijeme školskog sata i zabranu odlaska u kantinu i konzumiranja hrane za vrijeme malih odmora**, u pogledu kojih smo zatražili od prosvjetne inspekcije MZO-a i AZOO da ispitaju slučajeve u postupku nadzora. Začuđuje odgovor AZOO-a u ovom slučaju da „u ovlastima Agencije nije nadziranje poslovnika i kućnog reda u ustanovama“, iako je propisima koji uređuju stručno-pedagoški nadzor propisano da AZOO obavlja stručno-pedagoški nadzor u školskim ustanovama. Kako je kućni red škole odraz, između ostalog, stručno-pedagoškog rada odgojno-obrazovnih radnika, smatramo da bi AZOO i u tom slučaju trebao obavljati poslove iz svoje nadležnosti.

Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji u osnovnim školama

Pritužbe u ovom području odnosile su se na nedostatak stručnih kadrova u školama, neprofesionalno obavljanje poslova odgojno-obrazovnih radnika (učitelji, nastavnici i stručni suradnici), neprimjereno ponašanje prilikom vrednovanja učeničkih postignuća i vladanja, nepružanje učenicima pomoći u učenju, neprepoznavanje teškoća kod učenika i nepokretanje postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta radi određivanja primjerenog oblika obrazovanja, te vikanje i prijetnje učenicima.

Nerijetko nam se škole žale na **nedostatak stručnih suradnika,** posebice psihologa i logopeda te traže podršku u traženju suglasnosti za njihovo zapošljavanje. Uputili smo preporuke MZO-u za zapošljavanje potrebnog kadra za škole koje su nam se obratile, a kontinuirano apeliramo i preporučamo zapošljavanje potrebnih stručnih suradnika za pojedine škole ili osiguravanje mobilnog tima za više škola. Upozoravamo

i na nepoštivanje DPS-a po pitanju zapošljavanja stručnih suradnika koji pripadaju školama koje nam se obraćaju s obzirom na broj učenika, a sve kako bi na vrijeme prepoznali probleme djece, pružili adekvatnu podršku u zaštiti njihovog mentalnog zdravlja te spriječili negativne ishode po samo dijete i društvo u cjelini. Stava smo da kriterij broja učenika nikad ne smije biti jedini uvjet na temelju kojeg se zapošljava stručni suradnik. Važno je napraviti objektivnu procjenu potreba za svaku školu te uvažiti izoliranost pojedinih škola čiji učenici pomoć stručnih djelatnika ne mogu ostvariti u okviru niti jednog drugog sustava u blizini.

Prema podacima MZO-a za 2021./2022. godinu, na radnom mjestu stručnoga suradnika zaposleno je 4 514 osoba, od kojih neke rade na više škola.

Iz podataka MZO-a evidentno je da se broj stručnih suradnika povećava. No, stručne službe škola, posebice u manjim mjestima, i dalje nisu ekipirane. Postojeći obiteljski, socijalni i drugi problemi učenika na koje nam ukazuju ravnatelji te udaljenost (posebice otočnih i škola u manjim mjestima) od centra županije ili većeg grada gdje učenici mogu dobiti eventualnu i povremenu stručnu pomoć unutar zdravstvenog sustava i sustava socijalne skrbi, zahtijevaju nužno osiguravanje stručnih suradnika potrebnog profila. Ne smijemo zanemariti trend porasta problema mentalnog zdravlja te činjenicu da tek svako peto dijete koje ima neki problem mentalnog zdravlja, dobiva odgovarajuću stručnu pomoć i podršku.

Osim stručnih suradnika, ravnatelji škola navode i **nedostatak tehničkog osoblja** što dovodi u pitanje svakodnevno funkcioniranje ustanove na štetu djece. Odgojno-obrazovne ustanove u manjim mjestima i na otocima ističu problem **zapošljavanja stručnog nastavnog osoblja**.

Pritužbe djelatnika škola odnosile su se i na zabranu i protivljenje nekih roditelja **radu stručnih suradnika s njihovom djecom bez njihove suglasnosti** te su u tom smislu tražili podršku i stajalište pravobraniteljice. U takvim situacijama ukazujemo na to da je razgovor i izravni kontakt stručnog suradnika s djetetom, kao i primjena stručnih metoda, tehnika i mjernih instrumenata u radu s djecom način njihovog profesionalnog rada te da je on i zaposlen kako bi, među ostalim, utvrđivao različite dimenzije djetetovog ponašanja, funkcioniranja i razvoja ili pomagao djetetu i poticao njegov razvoj, odgoj i obrazovanje kroz tretman, savjetodavni rad i druge vrste intervencija. Istovremeno informiramo i roditelje da nije nužna njihova suglasnost za rad stručnog suradnika s djetetom, kao što suglasnost roditelja nije potrebna niti za rad učitelja s djecom. Roditelje i stručne suradnike upućujemo na međusobnu suradnju te upoznavanje roditelja s radom stručne službe.

I ove godine istaknuto nam je **nerazumijevanje pojedinih učitelja za učenike s poteškoćama mentalnog zdravlja te učenike koji se vraćaju u školu nakon bolesti**. U takvim situacijama preporučali smo školama prilagodbu odgojno-obrazovnog rada zdravstvenim potrebama djeteta i pružanje podrške, kao i traženje savjetodavne potpore AZOO-e te vanjskih stručnjaka koji rade s djetetom.

Preporučili smo MZO-u da se osigura edukacija odgojno-obrazovnih djelatnika za rano prepoznavanje poteškoća mentalnog zdravlja i pružanje psihološke prve pomoći kao i kontinuirane svakodnevne podrške djeci, a posebice u okolnostima stresnih događaja u obitelji i zajednici. Ujedno smo preporučili odgojno obrazovnim djelatnicima da obrate pozornost na promjene ponašanja i sve neuobičajene znakove koji bi mogli ukazivati na poteškoće kroz koje dijete prolazi te o tome izvijeste stručne suradnike i u suradnji s njima dogovore plan intervencija. Ukazali smo na potrebu intenzivnijeg praćenja i individualnog rada s djecom od strane stručnih suradnika.

Pozvali smo MZO na pružanje podrške nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu nakon hospitalizacije te još veći angažman MZO-a u cilju osiguravanja škole u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju. Učiteljima i nastavnicima ukazali smo na posebno razumijevanje i osjetljivost za kronično oboljelu djecu i djecu koja se vraćaju u razred nakon bolničkog liječenja i duljeg izostanka radi bolesti te pružanje potrebne podrške djeci kako bi im olakšali to za njih stresno razdoblje. Preporučili smo suradnju škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona.

U slučaju neprimjerenog i neprofesionalnog rada djelatnika škola upućujemo pritužbe AZOO-u radi provođenja stručno-pedagoškog nadzora, a ovisno o okolnostima slučaja i Prosvjetnoj inspekciji radi provođenja inspekcijskog nadzora. Istodobno roditelje obavještavamo o njihovim pravima i obvezama i upućujemo na suradnju i pokušaj rješavanja problema sa školom, na obraćanje ravnatelju kao stručnom i poslovodnom voditelju škole, a po potrebi i AZOO-u i Prosvjetnoj inspekciji.

Povodom **pritužbi na izrečene pedagoške mjere** podnositelje smo upućivali na odredbe *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i *Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera* te na mogućnost podnošenja prigovora na izrečenu pedagošku mjeru ravnatelju škole, kao i na mogućnost obraćanja Prosvjetnoj inspekciji. Pedagoške mjere trebaju potaknuti učenike na preuzimanje odgovornosti i usvajanje pozitivnog odnosa prema školskim obvezama i okruženju. Prilikom njihova izricanja, škola treba voditi računa o prihvatljivosti, primjerenosti, opravdanosti i svrsi pojedinih pedagoških mjera.

AZOO nas je izvijestio da je u ovog godini proveo 177 stručno-pedagoških nadzora u osnovnim školama. Polazišta za provođenje stručno pedagoških nadzora bile su, među ostalim pritužbe na komunikaciju djelatnika s učenicima i roditeljima, neprimjereno ponašanje, vrijeđanje, tjelesno i psihičko zlostavljanje, uporabu vulgarizama; nesposobnost održavanja primjerenog ponašanja učenika, izostanak reakcija na vršnjačko nasilje, zdravstvene probleme učenika kao posljedica neodgovarajućih postupanja odgojno-obrazovnih radnika u neposrednom radu s učenicima; neostvarivanje propisanih kurikula te s tim u vezi zaostajanje učenika u stjecanju potrebnih znanja i vještina, praćenje, ocjenjivanje i vrednovanje postignuća učenika: neujednačeni kriteriji ocjenjivanja, velik broj negativnih ocjena, nepoštivanje vremenika pisanih provjera znanja, pritužbe na zaključne ocjene, dopunsku nastavu i polaganje ispita pred povjerenstvom; stručnu i metodičku osposobljenost učitelja/nastavnika: nedostatna znanja i vještine, neodgovarajući metodički postupci, nepripremljenost, nedostatna postignuća učenika; odnos odgojno-obrazovnih radnika prema radu: nemotiviranost za rad, obavljanje drugih poslova za vrijeme nastave, zdravstveno stanje učitelja/nastavnika; nezadovoljstvo reakcijama stručne službe škole na probleme: izostanak postupanja ravnatelja i stručnih suradnika, nepridržavanje protokola posebice u slučajevima vršnjačkoga nasilja; postupanje prema učenicima s teškoćama: nepoštivanje potrebe za individualiziranim pristupom i utvrđivanje odgovarajućih odgojno-obrazovnih ishoda i postupaka, izostanak prilagodbe i suradnje s roditeljima, nedostatni preventivni programi, nedostatak pomoćnika u nastavi i njihova nepripremljenost za rad.

Kako bi djeca mogla izraziti svoje mišljenje, budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje, preporučili smo MZO-u da se u postupcima nadzora razgovara s djecom. Prema navodima AZOO-a učenici mogu izraziti svoje mišljenje u neposrednoj komunikaciji ili putem anonimne ankete. No, informacije djece i roditelja su oprečne. I sam Odbor UN-a preporučuje pojačati mjere kako bi se osiguralo da stručnjaci koji rade s djecom i za djecu, uključujući buduće stručnjake, sustavno prolaze odgovarajuću obuku o slušanju i uzmu u obzir gledišta djece u svim odlukama koje se na njih odnose.

Zbog pritužbe roditelja na neprimjereno obraćanje učitelja djetetu za vrijeme školskog sata obratili smo se AZOO-u radi provođenja stručno-pedagoškog nadzora. Iako se ovdje radilo o nepedagoškom i neprofesionalnom obraćanju učitelja djetetu kojim se ne mogu postići odgojno-obrazovni ciljevi, iznenađuje nas odgovor AZOO-a da se u *„pritužbi ne ukazuje na stručne propuste u radu učitelja koje sukladno svojim ovlastima utvrđuje Agencija za odgoj i obrazovanje, već se radi o propustima učitelja koji pripadaju djelokrugu ravnatelja odgojno-obrazovne ustanove…“*. Smatramo da i u slučaju neprimjerenih, nepedagoških i neetičnih izjava i obraćanja djeci, odgojno-obrazovni radnik mora biti upozoren i/ili sankcioniran, imajući u vidu činjenicu da je dužan poštivati etički kodeks škole i svoj ugovor o radu koji je sklopio sa školom, iz kojih proizlazi njegova obveza profesionalnog obavljanja stručno-pedagoškog rada s djecom, a koji se u konačnici ne svodi samo na poučavanje gradiva, već i na postizanje odgojnih ciljeva kod djece.

U postupku javnog savjetovanja o dopunama ZOOSŠ-a i *Obrascu prethodne procjene* za ZOOSŠ, predložili smo propisati i detaljnije regulirati **posebnu provjeru sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom** uz nedvojbenu procjenu sposobnosti odgojno-obrazovnog radnika za odgojno-obrazovni rad s djecom.

Na problem odsustva provedbe relevantne procjene sposobnosti za odgojno-obrazovni rad s djecom ukazujemo već niz godina. Poznato nam je da se odgojno-obrazovne ustanove suočavaju s problemom postupanja prema radniku u slučaju sumnje na psihičke poteškoće koje utječu ili mogu utjecati na njegovu sposobnost za rad s djecom. Iako prema odredbama *Zakona o radu*, ZOOSŠ-a i ZPOO-a postoji mogućnost upućivanja radnika na ovlaštenu prosudbu radne sposobnosti, *provjera radne sposobnosti od strane specijalista medicine rada nije odgovarajuća za provjeru sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnih poslova i rada s djecom*. Ta se provjera uglavnom svodi na zaključak da je radnik „radno sposoban", iako okolnosti slučaja ukazuju da zbog određenih svojstava i ponašanja na štetu djece *ne bi smio obavljati odgojno-obrazovni rad*. Nailazimo i na situacije u kojima odgojno-obrazovni radnik odbija pristupiti provjeri radne sposobnosti, a odugovlačenjem s tim postupkom se izravno šteti djeci.

Zaključujemo da **ne postoji odgovarajuća provjera** koja bi rezultirala nedvojbenom procjenom je li odgojno-obrazovni radnik sposoban upravo za odgojno-obrazovni rad s djecom, a ne samo za rad općenito. Predložili smo da se, u međusobnoj suradnji nadležnih tijela kao što su Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Ministarstvo zdravstva, propiše i detaljnije regulira **posebna provjera sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom**. Također smatramo da bi takvu provjeru bilo potrebno provoditi i periodično **u okviru postupka licenciranja** odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja.

U pogledu zapreka za zasnivanje radnog odnosa u školskim ustanovama, u postupku javnog savjetovanja dopunama ZOOSŠ-a i *Obrascu prethodne procjene* za ZOOSŠ, osim već propisane zabrane rada osoba koje su pravomoćno osuđene ili se protiv njih vodi kazneni postupak za neko od taksativno navedenih kaznenih djela, predložili smo propisati još i **zabranu rada u školskoj ustanovi u slučaju pojedinih prekršaja radnika** koji su takve naravi da odgojno-obrazovne radnike njihovo počinjenje čini nepodobnim i neprihvatljivim za odgojno-obrazovni rad s djecom, i to u sljedećim slučajevima: počinjenja prekršaja iz *Zakona o suzbijanju diskriminacije* (ZSD), *Zakona o ravnopravnosti spolova* i *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji*, te u slučaju izricanja mjere opreza, zaštitne ili sigurnosne mjere koje radnika čine nepodobnim i neprihvatljivim za odgojno-obrazovni rad.

Ponovili smo, također, naš ranije isticani prijedlog da se izrijekom propiše obveza poslodavca da u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa i uprave periodično provjerava postojanje zapreka za zasnivanje radnog odnosa i obavljanje rada radnika.

Upozorili smo ponovno da je potrebno urediti *zaštitu prava djece prije pokretanja kaznenog postupka protiv radnika za kojeg se sumnja* da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta budući da ne postoji mogućnost udaljenja od obavljanja poslova, niti otkaza ugovora o radu ako protiv radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta nije pokrenut kazneni postupak. Nerijetko nam se zbog tog problema obraćaju ustanove tražeći savjet i uputu kako da postupe i zaštite djecu u konkretnom slučaju. Smatramo da u odgojno-obrazovnoj ustanovi ne bi smjela raditi osoba za koju se sumnja da je počinila kazneno ili prekršajno djelo na štetu djeteta koje joj je povjereno na neki oblik skrbi i koja je stoga u posebnom odnosu povjerenja s djetetom.

Ponovili smo i naš prijedlog MZO-u da se u ZOOSŠ-u propiše da u školskoj ustanovi ne može raditi osoba kojoj je izrečena zabrana rada ili joj je prestao radni odnos zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece. Neki neprimjereni postupci odgojno-obrazovnih radnika nikada neće biti procesuirani, iako su učinjeni, bilo zbog odluka pravosudnih tijela da se zbog određenih okolnosti ne pokreće kazneni postupak ili se podizanje optužbe uvjetuje izvršenjem neke obveze kroz određeno razdoblje. Takvi neprimjereni postupci trebaju biti osnova za preispitivanje radnopravne i etičke odgovornosti osoba koje rade s djecom te osnova za prekid radnog odnosa, neovisno o postupanju

pravosudnih tijela, jer škola mora biti mjesto na kojem se djeca osjećaju sigurno i zaštićeno.

Za sve **vanjske suradnike angažirane kroz proces odgoja i obrazovanja koji dolaze u doticaj s djecom,** preporučili smo MZO-u da čelnici zatraže posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije. Također smo preporučili da se propisom odrede pravila i uvjeti za sudjelovanje udruga u odgojno-obrazovnom procesu, kako bi se osiguralo da je program koji se provodi zaista u interesu djece.

Pritužbe roditelja odnosile su se na nedostatak pravovremenih i jasnih obavijesti o **nacionalnim ispitima,** o nastavnom gradivu koje će biti uključeno u ispite **za učenike petih i osmih razreda osnovne škole**, o njihovim pravima i obvezama, o utjecaju rezultata ispita na ocjenjivanje, opći uspjeh i upis u srednju školu. Ističe se da učenici i roditelji ne dobivaju točne i pravovremene informacije o pravima i obvezama, da se ne zna što će biti u ispitima niti što će biti s djecom koja ne pristupe ispitima. U povodu tih pritužbi obratili smo se MZO-u i Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO) i preporučili da razmotre prigovore roditelja i obavijeste nas o planiranim aktivnostima i utjecaju nacionalnih ispita na školski uspjeh i upis u srednju školu.

NCVVO nas je obavijestio da su nacionalni ispiti oblik objektivnog, vanjskog vrednovanja kod kojega svi učenici pišu jednake ispite u istim uvjetima i u isto vrijeme. Njihov je cilj dobivanje objektivnih povratnih informacija kako bi se dobila realna slika učeničkih postignuća pojedinačno, na razini škole i na nacionalnoj razini. Također smo obaviješteni da se ispiti pišu u ožujku 2023., a najavljeni su u rujnu 2022., da su škole obavještavane o provedbi ispita, svrsi, cilju, načinima i postupcima njihova provođenja dopisima i putem mrežnih stranica NCVVO-a čime su te informacije dostupne i javnosti. NCVVO nas je obavijestio i da postignuća (rezultati) na nacionalnim ispitima neće utjecati na zaključnu ocjenu u osmom razredu, niti će se uzimati u obzir prilikom upisa u srednju školu. Postignuti uspjeh će se upisati u rubriku „bilješka“ i izraziti brojem bodova i odgovarajućim postotkom riješenosti zadataka, a rezultati će učenicima i roditeljima pružiti informacije o učeničkom znanju i napretku te im mogu pomoći pri usmjeravanju daljnjega školovanja. NCVVO nas je obavijestio i da za nacionalne ispite nisu potrebne nikakve dodatne pripreme, nije potrebno ponavljanje gradiva petog, šestog i sedmog razreda i traženje starih udžbenika, a još manje „instrukcije“ jer je cilj dobiti realnu sliku postignuća koja su proizišla iz redovite, dodatne i dopunske nastave. U studenome 2022. objavljen je *Vodič kroz sadržaj i strukturu nacionalnih ispita u četvrtome i osmome razredu u školskoj godini 2022./2023*. Za učenike četvrtoga razreda u školama koje su u prošloj šk. god. bile eksperimentalne nastavit će se provoditi ispiti iz Hrvatskoga jezika, Matematike i Prirode i društva. Nacionalni ispiti u petom razredu provodit će se na reprezentativnom uzorku od 81 osnovne škole, i to iz Hrvatskoga jezika, Matematike i Prirode i društva, zaključno sa završetkom 4. razreda.

U postupku javnog savjetovanja o *Obrascu prethodne procjene* za ZOOSŠ ukazali smo na potrebu da se detaljnije reguliraju uvjeti i način provođenja alternativnih programa, a posebno način provođenja, vrednovanja i ocjenjivanja učeničkih postignuća u alternativnim programima te nastavak obrazovanja učenika u redovitim programima nakon završetka alternativnih programa. Navedeno smo predložili kako bi se u praksi, a posebno pri upisu u srednju školu, izbjegle dvojbe oko načina vrednovanja i ocjenjivanja postignuća učenika koji su pohađali alternativne programe, a nastavljaju obrazovanje u redovitim programima u osnovnoj ili srednjoj školi. Također smo ukazali na potrebu da se *utvrde kriteriji za osiguravanje sredstava za sufinanciranje škola kojima je osnivač fizička i pravna osoba iz članka 90. ZOOSŠ-a* (privatni osnivač) te ih se učini javno dostupnima. Nemamo informacije o tome jesu li i kakvi kriteriji uspostavljeni, niti je li uspostavljen sustav vrednovanja, odnosno, provodi li se neki oblik vanjskog vrednovanja alternativnih programa i općenito, privatnih škola. Mišljenja smo da bi rezultati vrednovanja alternativnih programa koje izvode škole čiji je osnivač fizička i pravna osoba iz članka 90. ZOOSŠ-a, trebali prije svega biti osnova za uređenje načina i visine sufinanciranja alternativnih programa i ustanova koje ih izvode, uz prethodno propisane jasne i javno dostupne kriterije sufinanciranja.

Po pitanju dodatnih sadržaja i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu preporučili smo da radi pomoći učenicima slabijih materijalnih mogućnosti, školske ustanove prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispitaju mogućnosti roditelja i interes djece, pri odabiru aktivnosti ispitaju mogućnosti njihova

besplatnog osiguravanja za sve učenike te u slučaju nemogućnosti osiguravanja besplatnih sadržaja i aktivnosti, odaberu one koje su cijenom pristupačne.

Polazeći od **vjerskih sadržaja u organizaciji i u prostorima škole**, a s ciljem da ponuda nastavnih predmeta i u kvantitativnom i u kvalitativnom smislu bude ujednačena za sve učenike, preporučili smo uvođenje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi. Ponovili smo preporuku MZO-u da se poduzmu mjere kako se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno, vjerskog odgoja te da se poštuju propisi, uključujući i *Zakon o suzbijanju diskriminacije*. Ukazali smo na potrebu usklađivanja rasporeda sati po kojem bi raspored izbornih predmeta bio prvi ili zadnji sat.

U odnosu na **sadržaj odgoja i obrazovanja,** početkom 2022. godine, u vrijeme naglog širenja pandemije koronavirusa te ponovnog prelaska sve većeg broja škola na model nastave na daljinu, preporučili smo MZO-u ulaganje dodatnih napora za pružanje pomoći i podrške odgojno-obrazovnim djelatnicima u pogledu strukturiranja i provođenja nastave na daljinu, praćenju uspješnosti provedbe nastave na daljinu i određivanju samoizolacije za učenike.[29]

Prateći ostvarivanje prava djece u području odgoja i obrazovanja uočavamo **potrebu jačanja stručnog usavršavanja djelatnika kao i formalnog obrazovanja budućih učitelja u području dječjih prava** s naglaskom na vrednovanje ishoda obrazovnih ciljeva. AZOO nas je izvijestio da je u ped. godini 2021./2022. organizirao 203 stručna skupa o temama prava djece. Odbor za prava djeteta UN-a ukazao je na nedovoljne kapacitete osoblja u ministarstvima i agencijama zaduženim za pružanje potpore nastavnicima i neadekvatnu obuku nastavnika te preporuča RH povećati kapacitete osoblja u ministarstvima i agencijama nadležnim za obrazovanje, podržati učitelje i poboljšati kvalitetu izobrazbe nastavnika.

Odbor je ukazao i na nedostatak smjernica za **građanski odgoj u osnovnim i srednjim školama** i preporučio provoditi sustavnu obuku nastavnika o građanskom odgoju i obrazovanju kao sveobuhvatnoj temi i pripremiti smjernice za pripremu kvalitetnih nastavnih sadržaja. Unatoč potrebi i preporukama Odbora, građanski odgoj i obrazovanje provodi se u školama u RH od 2019. godine kao međupredmetna tema, čime je otežano praćenje realizacije i ishoda.

MZO-u smo preporučili da odgojno-obrazovni radnici unutar kurikuluma osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježavati 20. studenoga, Dan Konvencije o pravima djeteta.

2.3.3 Srednjoškolsko obrazovanje

Prema podacima MZO-a, u školskoj godini 2021./2022. srednjoškolski odgoj i obrazovanje ostvarivao se u 502 srednjoškolske ustanove. Srednje škole u 2022./2023. godinu upisala su 147 773 učenika.

Sadržaji pritužbi u srednjoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja vrlo su slični onima iz osnovnih škola. Stoga naše preporuke, stavovi i upozorenja koja navodimo u prethodnom poglavlju vrijede i ovdje.

U odnosu na **dostupnost,** pritužbe su se odnosile na nemogućnost upisa djece u željeni program, pogreške u sustavu e-upisa koje su se negativno odrazile na konačni rezultat upisa pojedinih učenika, kriterije za upis u srednje škole, upis kandidata koji su se školovali u inozemstvu, dostupnost i kvalitetu stručne prakse za učenike strukovnih škola i nejednako sufinanciranje prijevoza učenika.

Kao i prethodnih godina javljaju nam se roditelji djece koja nisu uspjela **upisati** željeni program srednjoškolskog obrazovanja i ukazuju na kriterije i greške u sustavu e-upisa. Ovisno o sadržaju pritužbe,

29 O tome više govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

roditelje upućujemo na odredbe *Pravilnika o elementima i kriterijima za vrednovanje kandidata za upis u I. razred srednje škole,* te na nadležno ministarstvo i CARNET.

Roditelji su nam prijavili diskriminaciju djece uslijed **nejednakog sufinanciranja prijevoza**. Istakli su da se kod iste škole s istom adresom učenika u tri različite referade djeci različito ovjeravaju potvrde za sufinanciranje prijevoza. Jedni ovjeravaju djeci potvrde za 100% sufinanciranja prijevoza a drugi ne. Istovremeno su se prituživali na HAK-ove karte koje udaljenost ne pokazuju precizno, pri čemu i Ministarstvo i škole samo to priznaju, ne želeći sagledati stvarno stanje. Ovakve smo pritužbe s preporukom upućivali na nadležno postupanje MZO i JLS-u.

U postupku javnog savjetovanja o *izmjenama i dopunama Pravilnika o elementima i kriterijima za vrednovanje kandidata za upis u I. razred srednje škole,* predložili smo predvidjeti posebne odredbe o vrednovanju kandidata koji su prethodno obrazovanje završili u inozemstvu, kako bi se tim kandidatima olakšao pristup srednjoškolskom obrazovanju. Također smo u pogledu vrednovanja uspjeha *učenika sa zdravstvenim teškoćama i učenika čiji su uvjeti obrazovanja bili otežani uslijed ekonomskih, socijalnih i odgojnih čimbenika,* predložili zadržati dotadašnje rješenje, odnosno, jedan dodatni bod koji se dodaje na broj bodova utvrđen tijekom postupka vrednovanja kandidata. Upozorili smo da se nove odredbe ne bi smjele primjenjivati na upise u I. razred srednje škole od školske godine 2022./2023., već je potrebno odrediti od koje školske godine će se izmjene i dopune primjenjivati s obzirom na potrebu da se učenici pravovremeno upoznaju s novim elementima i kriterijima vrednovanja. Naši su prijedlozi djelomično prihvaćeni, na način da je za učenike s težim zdravstvenim teškoćama koje su utjecale na postizanje rezultata tijekom prethodnog obrazovanja i/ili mu značajno suzile mogući izbor programa obrazovanja i zanimanja, a koji su osnovnu školu ili dio osnovnoškolskog obrazovanja završili prema primjerenom obliku obrazovanja, propisano tzv. preliminarno rangiranje, odnosno, rangiranje na zasebnim ljestvicama poretka, kao što je to propisano i za učenike s teškoćama u razvoju.[30]

U postupku javnog savjetovanja o O*dluci o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2022./2023.*, predložili smo preispitati rokove za provođenje dodatnih ispita i provjera te unos rezultata s obzirom da uključuje i dane vikenda, te rokove za prigovor. Upozorili smo da osnivači škola i MZO, pri promjeni strukture, broja razrednih odjela i broja učenika u razrednim odjelima, između ljetnog i jesenskog upisnog roka, prvenstveno vode računa o najboljem interesu djece, pravovremeno informiraju djecu i roditelje o promjeni te pomognu djeci pri prijavi i upisu u drugi odgovarajući program.[31]

Po pitanju dostupnosti i kvalitete **stručne prakse za učenike strukovnih škola** ponovno smo MZO-u preporučili da škola informira roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te o mogućnostima njihove zaštite, pomogne učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu, prati rad učenika kod poslodavaca i pravovremeno zaštiti prava učenika. Predložili smo i uspostavljanje sustava kontrole ugovora koje škole sklapaju s poslodavcima i na temelju kojih šalju učenike na praksu te sustav nadzora smještaja djece izvan vremena obavljanja prakse.[32]

Prijedloge za uređenje kaznenih i prekršajnih djela koja su zapreka za obavljanje poslova mentora učeniku u učenju temeljenom na radu, uz *obveznu provjeru (ne)osuđivanosti tih osoba od strane poslodavca,* istakli smo u postupku donošenja *Izmjena i dopuna Zakona o strukovnom obrazovanju.*[33]

U odnosu na **sigurnosne prostorne i organizacijske** uvjete zaprimali smo pritužbe vezane uz organizaciju nastave i seljenje učenika iz jedne škole u prostore druge. Roditelji su izrazili i zabrinutost zbog organizacije nastave smatrajući da bi spajanje škola u istoj školskoj zgradi narušilo primjerene uvjete školovanja djece. Uputili smo preporuku osnivaču te smo posebno naglasili nužnost vođenja računa o

30 O tome više govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*
31 O tome više govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*
32 O tome više govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*
33 O tome više govorimo u poglavlju *Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova*, te poglavlju *Normativne aktivnosti.*

svim aspektima organizacije rada u školi i osiguranja primjerenih uvjeta za izvođenje nastave, kao i da je o svim promjenama i okolnostima koje utječu i/ili mogu utjecati na nastavu i uvjete u kojima se izvodi, potrebno na vrijeme obavijestiti učenike i roditelje, te pri donošenju odluka voditi računa o potrebi zaštite najboljeg interesa djece, njihovoj dobrobiti i sigurnosti.

U odnosu na **kadrovske uvjete, programe i sadržaje** pritužbe su bile gotovo identične kao i kod osnovnih škola.

U jednom slučaju AZOO i Prosvjetna inspekcija MZO-a utvrdili su da stručna suradnica pedagoginja ne obavlja posao pedagoga u punom opsegu i zaduženju radi kojih ima sklopljen ugovor o radu (pola radnog vremena u srednjoj školi, a pola radnog vremena u učeničkom domu u sklopu škole), konkretno, da ne obavlja posao pedagoga u učeničkom domu te su stručnoj suradnici i srednjoj školi izrečene mjere od strane ovih tijela radi usklađivanja rada škole i stručne suradnice s propisima i drugim aktima relevantnim za odgojno-obrazovni rad.

U povodu pritužbe na diskriminirajući sadržaj u udžbeniku *Etika 1* za I. razred srednje škole, upozorili smo MZO da dio udžbenika sadržava spolne i rodne stereotipe i predrasude koji su potencijalna platforma za diskriminacijske stavove. Preporučili smo provođenje nadzora nad sadržajima udžbenika i poduzimanje potrebnih radnji i mjera radi uklanjanja sadržaja koji se protive ciljevima odgoja i obrazovanja iz *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i zahtjevima iz *Zakona o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu* koji propisuju da udžbenici i drugi obrazovni materijali moraju biti u skladu s *Ustavom* i da se njima štite ljudska i manjinska prava, temeljne slobode i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova. O našoj preporuci obavijestili smo i pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova. MZO je uvažio preporuku te nas obavijestio da je stručno povjerenstvo koje je prosuđivalo udžbenik zatražilo uklanjanje diskriminacijskih stavova što su autori udžbenika uvažili i izmijenili u udžbeniku, ali je nakladnik Školska knjiga greškom u tisak poslao pripremu s verzijom udžbenika bez izmjena. U međuvremenu je ispravljeno tiskano izdanje udžbenika.

Odbor UN-a preporuča RH da osigura da svi adolescenti imaju pristup sveobuhvatnom obrazovanju o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima, koje je primjereno dobi, znanstveno utemeljeno i bez rodnih stereotipa, uključujući informacije o prevenciji tinejdžerske trudnoće i rizičnog seksualnog ponašanja, kao i o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, planiranju obitelji i kontracepciji te prevenciji i liječenju spolno prenosivih infekcija.

Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

U sva tri sustava (predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski) uočavamo da su izvor dodatnih povreda prava djece i nepravovremeno rješavanje problema te međusobni odnosi odraslih – roditelja i odgojitelja/učitelja/nastavnika.

Uočavamo da **roditelji ne dobivaju pravovremene i potpune informacije** o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovnih ustanova te nam se obraćaju očekujući od pravobraniteljice informaciju ili uputu, da riješi njihove dvojbe ili bude medijator u odnosu s ustanovom, a nerijetko i da sankcionira djelatnike vrtića/škole. Zbog nepovjerenja u sustav obrazovanja i prethodnih negativnih iskustava, neki roditelji probleme ne pokušavaju riješiti s djelatnikom ili vodstvom ustanove. Roditelji ističu **nedostatak motivacije i angažmana djelatnika u pružanju podrške i pomoći djetetu, uvrijeđenost i neprihvaćanje primjedbi roditelja te prebacivanje krivnje za problem na roditelje ili samo dijete**. Istovremeno, pojedini **roditelji** ne prihvaćaju mišljenje, postupanja, mjere i odluke djelatnika škola i **prijete medijima, odvjetnicima, policijom, pa i pravobraniteljicom za djecu**. Nerijetko su njihovi međusobni sukobi usmjereni na dokazivanje krivnje, a ne na dobrobit djeteta te rezultiraju ispisivanjem djeteta iz škole ili „osvećivanjem“ djetetu kroz ocjene i pedagoške mjere te sramoćenje pred razredom. Pojedini učitelji uzvraćaju roditeljima prijavom roditeljskog zanemarivanja djeteta nadležnom CZSS-u. Posebno zabrinjavaju slučajevi u kojima djelatnici zbog prijetnji roditelja odustaju od svojeg stručnog mišljenja ili planirane mjere što u konačnici rezultira ohrabrivanjem roditelja te dodatnim kršenjem

prava djeteta i zanemarivanjem njegovih potreba i najboljih interesa. Školama preporučamo da roditelje na početku školske godine upoznaju s mogućnostima i načinima komunikacije sa školom, međusobnim obvezama, između ostalog, pravovremenim dijeljenjem potpunih informacija na dobrobit djeteta, pravima, zakonskim propisima i protokolima postupanja u određenim situacijama te ovlastima i radom Vijeća roditelja čija je uloga nerijetko formalna, a izostaje njihova stvarna participacija u životu i radu ustanove.

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu – Djelatnici odgojno obrazovnih ustanova obraćaju se pravobraniteljici za djecu očekujući da riješi problem njihovih međusobnih odnosa ili odnosa s vodstvom škole. Iz pritužbi uočavamo da se međusobni odnosi djelatnika negativno odražavaju na ukupnu atmosferu, život i rad u školi, autoritet učitelja i dobrobit djece. Pokušavajući svoje konfliktne odnose riješiti preko djece te u nemogućnosti ili nespremnosti da uspostave primjerene i kolegijalne međusobne odnose, odgojno-obrazovni radnici propuštaju učenicima poslati poruku da se međusobni odnosi moraju rješavati mirnim putem uz uvažavanje prava drugoga. U takvim situacijama obično tražimo uključivanje AZOO-a i službe Prosvjetne inspekcije te očekujemo aktivno uključivanje ravnatelja i školskog odbora. Iz takvih prijava uočavamo da odgojno-obrazovni sustav nema uspostavljen mehanizam zaštite učenika od sukoba odraslih osoba koji utječu na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa, na osiguranje skladnog i odgojno poticajnog okruženja, a time i na prava i interese učenika.

Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djeteta – Kod izuzetno teških slučajeva koji zahtijevaju zaštitu prava i interesa djeteta, preporučamo uspostavu koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece te uvođenja prakse sastanaka „studije slučaja“.

Zaštita djece u odgojno-obrazovnim ustanovama u situaciji ugrožavajućeg ponašanja roditelja – U situacijama u kojima je ponašanje roditelja ugrožavajuće za dijete (konflikt između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, nasilje, alkoholizam, utjecaj opijata...), preporučili smo školama i vrtićima da obvezno žurno obavijeste centar za socijalnu skrb i prema potrebi policiju te donesu protokol o postupanju u kriznim situacijama s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole u navedenim situacijama. U situaciji provođenja ovrhe u školi radi predaje djeteta ili radi ostvarivanja osobnih odnosa s roditeljem ili drugim osobama, kada se ona s ciljem zaštite dobrobiti i prava djeteta, mora provesti u školi, preporučili smo prethodnu pripremu i zajedničko koordinirano djelovanje svih sudionika u ovrsi. Kod djece čiji su roditelji u postupku razvoda braka, odnosno, kad ne postoji dogovor o tome s kojim će od roditelja dijete stanovati, pa se događa da dijete zbog sukoba roditelja ne bude upisano u školu ili ne pohađa nastavu jer škola odbija upisati dijete ako za to nema suglasnost oba roditelja, preporučili smo da škole dosljedno primjenjuju ZOOSŠ i DPS. Djetetu se mora, dok postupak traje, osigurati pohađanje nastave u školi prema upisnom području na temelju djetetovog prebivališta, odnosno, prijavljenog boravišta. Izbor škole nije u dispoziciji roditelja u situacijama kad je dijete školski obveznik one škole na čijem području ima prebivalište, odnosno, prijavljeno boravište.

Obrazovna prava djece u kriznim situacijama

Tijekom prvih nekoliko mjeseci 2022. obraćali su nam se roditelji s upitima i pritužbama u vezi s organizacijom i provedbom nastave u uvjetima primjene različitih modela nastave ovisno o epidemiološkoj situaciji, a pritužbe su se odnosile i na provođenje mjere dobrovoljnog samotestiranja učenika na *koronavirus kod kuće,* podjelu testova za samotestiranje učenicima, neobavještavanje roditelja o postupanju škole u takvim slučajevima i određivanje samoizolacije učenika. Upite i pritužbe roditelja upućivali smo MZO-u i HZJZ-u kao nadležnim tijelima za ta pitanja, s očekivanjima da se uključe u rješavanje problema, daju odgovor i/ili uputu roditelju ili školi ili smo tražili da Prosvjetna inspekcija MZO-a provede nadzor, odnosno, ispita postupanje škole u pojedinom slučaju.

Zaprimili smo pritužbe roditelja na nemogućnost pristupa *online* nastavi za djecu koja nisu pozitivna na koronavirus ili u samoizolaciji, već boluju od drugih bolesti zbog kojih ne mogu polaziti nastavu u

školi. MZO-u smo preporučili da u takvim slučajevima pronađu rješenje u cilju omogućavanja učenicima nastave na daljinu te da se pri budućem reguliranju tog pitanja i planiranim normativnim rješenjima rukovode načelom poštivanja djetetovog najboljeg interesa i zabranom diskriminacije. Upozorili smo MZO da odredba *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi,* koja propisuje mogućnost organiziranja nastave na daljinu, ne obuhvaća mnoge životne situacije i okolnosti u kojima se učenici mogu naći, a u kojima bi omogućavanje nastave na daljinu bilo u najboljem interesu i doprinijelo ostvarivanju prava na obrazovanje u punom opsegu. Zbog postojeće odredbe *Zakona* mnogi učenici ostaju uskraćeni u pravu na nastavu na daljinu te bivaju dovedeni u nepovoljniji položaj, iako se nalaze u situaciji usporedivoj onoj učenika kojima se nastava na daljinu organizira zbog izolacije ili samoizolacije uslijed bolesti COVID-19.

Zaprimali smo i upite o opravdanosti provedbe epidemioloških mjera u pojedinim školskim ustanovama, najčešće dezinfekcije ruku, nakon što je HZJZ u travnju 2022. donio preporuku o ukidanju svih epidemioloških mjera u odgojno-obrazovnim ustanovama. Podnositelje smo upućivali na stajalište HZJZ-a da, nakon ukidanja epidemioloških mjera u odgojno-obrazovnim ustanovama, nema potrebe za epidemiološkim mjerama koje nadilaze uobičajene standarde, pa tako ni za dezinfekcijom ruku na ulasku u školu.

2.3.4 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju

Problemi vezani uz ostvarivanje odgojno-obrazovnih prava djece s TUR-om važna su tema kojom se Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano bavi. U 2022. bilježimo porast prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR-om na odgoj i obrazovanje (sa 129 na 157). Područje s najvećom zastupljenošću kršenja prava djece s TUR-om je sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, posebno u području poštivanja i provedbe primjerenog programa obrazovanja. U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja izražen je problem neupisivanja djece s TUR-om u vrtić kao i dostupnost usluga rane intervencije u djetinjstvu. U sustavu srednjoškolskog obrazovanja ponovno do izražaja dolazi problem provedbe primjerenog programa obrazovanja.

Prema podacima HZJZ-a, Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 59 241 dijete s TUR-om u dobi od 0 do 17 godina (stanje na dan 7.2.2023.), što predstavlja lagani pad u odnosu na prošlu godinu. I dalje je u ukupnom broju više dječaka (61 %) nego djevojčica te je najviše djece u dobi od 14 do 17 godina (35 %). Geografska zastupljenost djece slijedi prošlogodišnji trend, pa najveći broj djece s TUR-om živi u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prema zastupljenosti vrsta teškoća, najzastupljeniji su poremećaji glasovno-govorne komunikacije (27 %), višestruka oštećenja (20 %) i oštećenja središnjeg živčanog sustava (17 %), što također prati prošlogodišnji trend.

U tekstu slijedi pregled problematike obrazovanja djece s TUR-om organiziran prema tri sustava odgoja i obrazovanja: predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski.

Djeca s TUR-om u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja

U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja, iz godine u godinu zamjećujemo probleme koji se odnose na nemogućnost upisa djece s TUR-om u vrtić, skraćivanje opsega njihovog boravka u vrtiću te nedostatnu podršku pomagača.

Najveći broj prijava odnosio se na **nemogućnost upisa djece s TUR-om u vrtiće**. U tim smo predmetima tražili postupanje prosvjetne inspekcije. Iz izvješća o provedenim inspekcijskim nadzorima uočavamo nedostatke i nepravilnosti u zakonskim dokumentima kojima se uređuje upis djece u vrtiće (poput pravilnika o upisu) na način da nisu usklađeni s člankom 20. *ZPOO-a* koji obvezuje da djeca s TUR-om imaju prednost pri upisu. U pojedinim pravilnicima se propisuje da se prednost pri upisu djece u vrtić ostvaruje prema prioritetima utvrđenim u prethodno spomenutom članku ZPOO-a primjenom metode bodovanja, a da se pritom u odredbi u kojoj se navode bodovi za pojedine kategorije djece, ne navodi kategorija djece s TUR-om s pripadajućim bodovima. Ponekad se u rješenju o neupisu navodi kako će se upis djeteta s TUR-om omogućiti kada se stvore uvjeti za zapošljavanje trećeg odgojitelja ili pomagača za dijete u vrtiću, nakon čega ne uslijedi daljnja aktivnost vrtića u traženju spomenute podrške za dijete.

U pojedinim su slučajevima pritužbe roditelja zbog neupisa djeteta pozitivno riješene nakon naše preporuke ili traženja inspekcijskog nadzora kojim su potom utvrđene nepravilnosti u vezi neupisa djeteta. U nekoliko su slučajeva roditelji pri upisu tražili određene odgojno-obrazovne skupine u kojima, sukladno odredbama *DPS-a predškolskog odgoja i naobrazbe*, nije bilo moguće upisati dijete. Smatramo da se u takvim i sličnim situacijama prednost treba dati najboljem interesu djeteta te ponuditi roditelju upis u odgojno-obrazovnu skupinu koja možda i nije bila prva želja roditelja.

Svake godine susrećemo se s problemom **smanjenja opsega boravka djece s TUR-om u vrtiću**. Nerijetko preporučujemo vrtiću preispitivanje dosadašnje odluke o smanjenju broja sati boravka djeteta u vrtiću, ukoliko to ne nosi dodatne rizike, kako za dijete s TUR-om, tako i za ostalu djecu u vrtiću. Odluku o duljini boravka djeteta u vrtiću treba donijeti u skladu s praćenjem i potrebama djeteta, u dogovoru s roditeljima i uvažavajući preporuke vanjskih stručnjaka.

U pojedinim su se slučajevima roditelji prituživali na smanjen opseg boravka djeteta u vrtiću za vrijeme opservacijskog razdoblja. Smatramo opravdanim provođenje opservacijskog programa koji uobičajeno traje tri mjeseca, s ciljem donošenja odluke o vrsti i trajanju programa u koje dijete može biti uključeno. Kako bi donio ispravnu odluku, stručni tim vrtića u tom razdoblju prikuplja zapažanja o socio-emocionalnom, spoznajnom, percepcijskom, govornom i motoričkom razvoju djeteta kao i potrebnu medicinsku dokumentaciju, mišljenja i rješenja nadležnih tijela, ustanova i vještaka o djetetovom razvoju i funkcioniranju. Moguće je i roditelje uputiti na dodatne pretrage s djetetom (ukoliko se uoči veće odstupanje od očekivanog razvojnog tijeka kod djeteta), što kod roditelja ponekad izaziva otpor zbog straha od mogućnosti ispisivanja djeteta iz vrtića (što je vrlo rijetko slučaj).

U jednom slučaju, zbog nemogućnosti osiguravanja pomagača za dijete (na natječaj za radno mjesto nije se javio niti jedan kandidat), vrtić je za dijete osigurao boravak u smanjenom opsegu na način da je produljio vrijeme preklapanja odgojitelja kako bi jedan odgojitelj mogao biti samo s djetetom koje zbog teškoća treba kontinuiranu podršku odgojitelja. Iako skraćivanje boravka u ovom slučaju nije idealno rješenje, organizacijski je ipak opravdano zbog sigurnosti boravka djeteta u vrtiću. No, na vrtiću ostaje odgovornost, a time i potreba proaktivnog djelovanja, za stvaranjem uvjeta za povećanje kvalitete boravka i produljenje boravka djeteta u vrtiću, sukladno njegovim mogućnostima.

Na nedostatnu podršku **pomagača u vrtiću** upozoravamo već dulji niz godina. Sustav financiranja pomagača od strane lokalne zajednice nije dovoljan! Zalažemo se za izgradnju cjelovitog sustava koji se ne temelji na parcijalnim i neodrživim rješenjima (poput zapošljavanja trećeg odgojitelja). Potrebno je zakonskim ili podzakonskim aktom definirati pomagača kao oblik potpore djetetu u predškolskoj ustanovi te urediti potrebne kvalifikacije pomagača, načine rada, kriterije za zapošljavanje te mehanizme praćenja i vrednovanje njihovog rada. Postupajući u predmetima te problematike, jedinicama lokalne i regionalne samouprave preporučili smo da pri raspodjeli proračuna brigu o djeci s TUR-om postave kao jedno od prioritetnih područja. Vrtiće smo upućivali da već po završetku upisnog roka, prilikom saznanja o zahtjevima za upis djeteta s TUR-om poduzmu sve mjere kako bi se i prije polaska djeteta u vrtić ostvarili potrebni preduvjeti za njegovo uključivanje.

Djeca s TUR-om u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja

Prema prijavama i ove godine primjećujemo nedostatne kompetencije odgojno-obrazovnih radnika za uključivanje djece s TUR-om, teškoće u provedbi primjerenih programa školovanja, nedosljednosti u pokretanju postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, nedostupnost pomoćnika u nastavi, kašnjenje u refundaciji troškova prijevoza, nedostatno zapošljavanje stručnih suradnika (posebice edukacijsko-rehabilitacijskog profila) te sporost u ustrojavanju PRO-a.

Prema podacima MZO-a u šk. god. 2022./2023. osnovne škole pohađa 25 414 učenika s TUR-om, pri čemu je više učenika (65 %) nego učenica. Zastupljenost učenika s TUR-om raste prema godini obrazovanja pa je najviše učenika s TUR-om u sedmim (10 %) i osmim (11 %) razredima. Najzastupljeniji su učenici s poremećajima jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju (56 %) pa potom učenici s poremećajima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja (16 %). U tzv. posebnim školama, ustanovama socijalne skrbi ili drugim organizacijama školuju se 2 743 učenika s TUR-om, pri čemu je opet više dječaka (68 %).

Nedostatne kompetencije odgojno-obrazovnih radnika odnose se na pritužbe da učitelji/nastavnici ne prihvaćaju učenika s TUR-om i/ili ne uvažavaju njegove potrebe te ne prilagođavaju pristup, metode i oblike rada djetetovim teškoćama, unatoč postojanju rješenja o primjerenom programu školovanja. Nedovoljno znanje i negativni stavovi odgojno-obrazovnih radnika umanjuju proces djetetovog uključivanja i svladavanja odgojno-obrazovnih ciljeva i programa. Stručno-pedagoški nadzor AZOO-a koji smo zatražili u ovim slučajevima, ustanovio je odgovornost učitelja/nastavnika da svakom učeniku pristupa u skladu s njegovim potrebama, u čemu mu treba pomoći stručna služba škole u suradnji s roditeljima.

Najveći broj prijava dolazi od roditelja, no, nastavlja se trend povećanja broja obraćanja odgojno-obrazovnih ustanova koje traže pomoć i savjet u procesu odgojno-obrazovnog uključivanja učenika s TUR-om. U takvim smo slučajevima ravnateljima škola savjetovali da kontinuirano potiču odgojno-obrazovne radnike na edukacije, praćenje i provedbu važećih zakona, pravilnika i drugih dokumenata vezanih uz sustav odgoja i obrazovanja učenika s TUR-om. Naglasili smo važnost planiranja aktivnosti usmjerenih na osiguravanje pozitivnog školskog ozračja te nužnost praćenja rada kako nastavnika i stručnih suradnika tako i učenika s TUR-om. Škole smo ujedno uputili da se za dodatnu edukaciju u području određene razvojne teškoće i/ili prilagodbe metode i načina rada mogu obratiti Agenciji za odgoj i obrazovanje, organizacijama civilnog društva ili mobilnim timovima.

Svake se godine prijave roditelja odnose i na **postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta** prilikom upisa u školu ili predlaganja primjerenog programa obrazovanja tijekom školovanja. Roditelji su se najčešće obraćali jer nisu bili suglasni s predloženim programom ili nisu bili zadovoljni načinom na koji se vodio postupak. U tim smo ih slučajevima upućivali na podnošenje žalbe te tražili izvješće MZO-a kada se radilo o pritužbama na rad povjerenstava za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta. Školama preporučujemo da redovito prate učenike s TUR-om te na osnovi medicinske i pedagoške dokumentacije promptno predlažu primjerene oblike školovanja. Ponekad su roditelji u svojoj borbi za prava djeteta pretjerano subjektivni te ne uspijevaju realno sagledati situaciju, pa namjerno odugovlače proces pribavljanja liječničke i druge relevantne dokumentacije za dijete jer u školskom sustavu vide jedine krivce za djetetove teškoće za vrijeme školovanja. Zbog toga je važno da škola pri donošenju odluka o djetetovom školovanju prema potrebi uključi i nadležni centar za socijalnu skrb, školskog liječnika i liječnika specijalista (ovisno o djetetovim teškoćama), kako bi se djetetov daljnji tijek školovanja sagledao iz različitih aspekata.

Primali smo pritužbe i na rad **pomoćnika u nastavi** koje se odnose na nedostatne kompetencije pomoćnika, „dijeljenje“ pomoćnika između učenika, lošu suradnju između pomoćnika i učenika te teškoće prilikom promjene pomoćnika. S obzirom na učestalu pojavnost prekida rada pomoćnika, smatramo važnim unaprijed predvidjeti takve situacije i osigurati barem jednog rezervnog pomoćnika/komunikacijskog posrednika koji će učeniku moći pružati potrebnu podršku do dolaska novog pomoćnika/posrednika. Ovdje ponovno naglašavamo nužnost uvažavanja mišljenja i vrednovanja rada pomoćnika/posrednika od strane učenika. Ujedno smatramo potrebnim u školi odrediti osobu kojoj se učenik može požaliti ako nije zadovoljan radom, pristupom ili odnosom pomoćnika/komunikacijskog posrednika prema njemu.

Iz obraćanja roditelja saznajemo kako i dalje postoji problem prijevoza, odnosno, **refundacije putnih troškova roditeljima za prijevoz djece.** Iako roditelji svakodnevno prevoze dijete od kuće do škole, MZO je tek krajem prvoga polugodišta roditeljima isplatio naknadu za prijevoz. Smatramo neprihvatljivim da su roditelji četiri mjeseca bili prepušteni sami sebi u podmirivanju troškova prijevoza za dijete. Stoga smo MZO-u uputili preporuku da žurno isplate sve zaostale naknade za prijevoz učenika s TUR-om.

Sporost administracije primijećena je u procesu odobravanja **ustrojavanja PRO-a**: dok se čeka suglasnost MZO-a, učenici s TUR-om školuju se u neprimjerenim uvjetima koji vrlo često mogu imati dalekosežne negativne posljedice na njihovo cjelokupno obrazovanje. Problemi koje smo također uočili, a detaljnije su opisani u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*, odnose se na **nemogućnost zapošljavanja dodatnih stručnih suradnika** u školama radi povećanih i sve različitijih potreba učenika s TUR-om.

Djeca s TUR-om u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja

Zamijećeno je povećanje broja prijava koje se odnose na kršenje prava učenika s TUR-om u sustavu srednjoškolskog obrazovanja, iako je broj prijava učenika s TUR-om u tom sustavu i dalje najniži u odnosu na dva prethodno opisana. Najveći broj prijava odnosi se na provedbu primjerenog programa obrazovanja, procesa upisa u prvi razred srednje škole, osiguravanja prijevoza te školovanja učenika s TUR-om u centrima za odgoj i obrazovanje.

Prema podacima MZO-a u šk. god. 2022./2023. srednje škole pohađa 5 400 učenika s TUR, pri čemu je više učenika (60 %) nego učenica. Najviše je učenika s TUR-om u drugim (4 %) i trećim (5 %) razredima (uzimajući u obzir da ih većina upisuje trogodišnje programe). Kao i u osnovnim školama, najviše je učenika s poremećajima jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju (62 %) pa potom učenika s poremećajima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja (19 %). U tzv. posebnim školama, ustanovama socijalne skrbi ili drugim organizacijama školuju se 337 učenika s TUR, pri čemu je opet više dječaka (60 %).

Obraćali su nam se roditelji zbog **nezadovoljstva načinom provedbe primjerenog programa obrazovanja** i zaključenih negativnih ocjena. U tim smo slučajevima tražili postupanja Agencije za odgoj i obrazovanje i prosvjetne inspekcije. Roditelji najvećim dijelom krivnju vide u školama i odgojno-obrazovnim radnicima smatrajući kako njihov pristup u radu nije sukladan s potrebama učenika s TUR-om. No, uvidjeli smo kako kod nekih učenika teškoće u svladavanju nastavnih sadržaja nisu posljedica manjkavosti u prilagođavanju nastavnih oblika i metoda već pogrešnog izbora obrazovnog programa koji nije primjeren djetetovim mogućnostima i sposobnostima. Kod nekih učenika razdoblje prilagodbe na novu sredinu i obrazovni program može trajati dulje. Pojedini se učenici, uz svoje postojeće teškoće, dodatno nose i sa strahom od ispitivanja, teškoćama u regulaciji procesa učenja, nedostatnim predznanjem iz osnovne škole i sl. U takvim je situacijama nužno da škola uoči te se s primjerenom pažnjom odnosi prema potrebama učenika. U tom procesu važnu ulogu ima stručno-razvojna služba koja pruža stručnu podršku nastavnicima (putem savjetodavnog rada, održavanja radionica i sl.) kako bi oni mogli prepoznati teškoće, pa potom i prilagoditi (po potrebi i unaprijediti!) metode i oblike rada što će u konačnici pomoći učenicima s TUR-om u svladavanju obrazovnih sadržaja te pozitivno utjecati na mogućnosti njihovog napredovanja. Nadalje, srednjoškolske ustanove trebale bi svojim djelatnicima osigurati stručna usavršavanja o poznavanju različitih teškoća u razvoju, razumijevanju teškoća/invaliditeta, prepoznavanju potreba učenika te poznavanju/ovladavanju načina prilagodbi metoda, oblika, postupaka i zahtjeva u radu s učenicima s TUR-om. Ujedno smatramo potrebnim uvođenje mehanizama praćenja provedbe primjerenih programa odgoja i obrazovanja i brzog reagiranja u situacijama kada se pokaže da nastavnici ne prilagođavaju nastavni proces u dovoljnoj mjeri kao i u situacijama kada sve pružene prilagodbe ne rezultiraju pozitivnim pomacima kod učenika.

Pri **upisu u prvi razred srednje škole**, roditelji učenika sa zdravstvenim teškoćama obratili su nam se zbog nemogućnosti korištenja usluga profesionalnog usmjeravanja kao što je to omogućeno učenicima s TUR-om. Ovdje treba naglasiti kako je usluga profesionalnog usmjeravanja dostupna i učenicima sa zdravstvenim teškoćama, ali ne kao dio cjelokupne medicinsko-psihodijagnostičke obrade kao za učenike s TUR-om. Upravo zbog toga, učenici sa zdravstvenim teškoćama nakon pružene usluge profesionalnog usmjeravanja dobivaju usmeni savjet, dok učenici s TUR-om dobivaju pisano mišljenje stručnog tima. Također je važno naglasiti kako pravo na spomenutu cjelokupnu medicinsko-psihodijagnostičku obradu imaju učenici koji posjeduju rješenje o primjerenom program obrazovanja i učenici za koje liječnik školske medicine procijeni da su zdravstvene teškoće toliko izražene da su utjecale na postizanje rezultata tijekom obrazovanja i/ili značajno sužavaju odabir srednjoškolskog obrazovanja.

Slijedom teškoća u **osiguravanju prijevoza** za učenike Centra za odgoj i obrazovanje „Dubrava“ i Centra za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ (srednja škola) čije su se škole, uslijed radova na objektima, privremeno preselile na druge adrese, preporučili smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja i Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike žurno rješavanje pitanja prijevoza za sve učenike, što je detaljnije opisano u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Po pitanju školovanja učenika u **centrima za odgoj i obrazovanje**, obraćali su nam se djelatnici centara i roditelji korisnika izražavajući nezadovoljstvo prostornim, kadrovskim i organizacijskim kapacitetima spomenutih ustanova. U nekoliko je slučajeva dijete smješteno u centar za odgoj i obrazovanje (koji pruža i uslugu smještaja), a da se nije vodilo računa o daljnjem obrazovanju djeteta jer ustanova u koju je smješteno ne pruža program obrazovanja primjeren djetetovim sposobnostima i mogućnostima. U tim smo slučajevima preporučili da se djetetu omogući primjereno školovanje koje ne smije biti uvjetovano mogućnostima smještaja djeteta.

Znatan dio aktivnosti Ureda odnosio na poticanje poboljšanja sustava odgoja i obrazovanja za djecu s TUR-om na općoj razini. Tako je pravobraniteljica za djecu preporučila MZO-u da se što žurnije raspiše novi natječaj za financiranje pomoćnika/komunikacijskih posrednika u školskoj godini 2022./2023. (prije završetka postojećeg projekta „Prsten potpore IV“) kako se ne bi ponovila situacija da pojedini učenici s teškoćama u razvoju početak školske godine započnu bez njihove podrške. Također smo sudjelovali u procesu javnog savjetovanja prilikom donošenja *Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole*.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je na 51 tematskoj sjednici Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu na temu „Inkluzija djece s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske“ te je izlagala i na okruglom stolu Kluba zastupnika Socijaldemokrata o ljudskim pravima tijekom epidemije koronavirusa u Hrvatskoj.

Krajem 2022. godine, nakon dulje stanke, nastavljen je rad Izvršne radne skupine za izradu *Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu* čiji je član i naš Ured koji neprekidno apelira i potiče razvijanje i širenje suvremeno koncipiranih usluga rane intervencije za djecu s razvojnim teškoćama i njihove obitelji, jer se upravo na taj način prevenira institucionalizacija djece te istovremeno jačaju kapaciteti roditelja kako bi mogli podržati djetetov razvoj i njegovo sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima

Sudjelovali smo na domaćim i međunarodnim skupovima koji se tiču prava djece s TUR-om (na temu inkluzivnog obrazovanja, posljedica koronakrize na ostvarivanje prava djece s TUR-om; digitalne pristupačnosti za djecu s TUR-om, prikupljanja podataka o djeci s TUR-om te rane intervencije u djetinjstvu) te smo svoja iskustva i zapažanja o provedbi inkluzivne obrazovne prakse u Hrvatskoj prenosili stranim izaslanstvima koja su posjetila RH.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Izraditi protokol o postupanju za upis djece s TUR-om u vrtiće.*
- *Donijeti zakonodavni akt kojim se uređuje podrška pomagača u vrtiću za djecu s TUR-om te osigurati sredstva za njegovu primjenu.*
- *Osigurati odgojno-obrazovnim radnicima dodatnu edukaciju u pogledu razumijevanja različitih teškoća u razvoju/invaliditeta, načina prilagodbe i pristupa djeci s TUR-om.*
- *Ubrzati administrativne postupke za zapošljavanje stručnih suradnika i ustrojavanje PRO-a.*
- *Kreirati javnu politiku za ranu intervenciju u djetinjstvu s ciljem stvaranja jedinstvenog i sveobuhvatnog sustava rane intervencije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.*

2.3.5 Prava i dobrobit darovite djece

Sustav potpore ostvarivanju prava darovite djece u području odgoja i obrazovanja još uvijek nije na razini kakvu ona zaslužuju. Obraćanja roditelja i stručnjaka potencijalno darovite djece, kao i propisi koji se odnose na darovitu djecu, ukazuju na to da darovita djeca u pravima nisu izjednačena s drugom djecom koju ZOOSŠ definira kao djecu s posebnim potrebama. Ured pravobraniteljice za djecu zaprimi tek desetak prijava povreda prava darovite djece na godišnjoj razini. Razlog manjeg broja prijava pronalazimo u nerazumijevanju i neprepoznavanju problema i potreba darovite djece, nedovoljnoj osjetljivosti za tu skupinu djece, percepciji darovite djece u sustavu odgoja i obrazovanja, nepovjerenju roditelja u sustav, nedostatku znanja, resursa i vremena odgojno-obrazovnih djelatnika za bavljenje tom skupinom djece.

Prethodnih smo godina isticali zabrinutost za veliki broj darovite djece koja kroz odgojno-obrazovni sustav prolaze neprepoznata i bez odgovarajuće podrške u razvoju njihovih punih potencijala. Nedopustiva je i percepcija darovite djece kao „problematične“ samo zbog njihove znatiželje, energije, pokretljivosti i brojnosti pitanja koja postavljaju. Nasuprot tome, darovitu se djecu vrlo često opterećuje **prevelikim brojem izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti** te sudjelovanjem u većem broju natjecanja iz znanja jer je više učitelja prepoznalo njihov potencijal. Prevelika očekivanja okoline od darovitih učenika u pogledu osvajanja prvih mjesta i pobjeda na natjecanjima dovode do gubitka motivacije i pritisaka s kojima se djeca ne mogu nositi.

U normativnom okviru, za rad s darovitom djecom u okviru formalnog sustava odgoja i obrazovanja i dalje je na snazi *Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika* iz 1991. te *Pravilnik o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika* iz 1993. godine. Nakon objavljenih *Smjernica za rad s darovitom djecom i učenicima* očekivali smo da će se izmijeniti i spomenuti pravilnici. No, nažalost, do toga ni ove godine nije došlo, što otežava sustavnu brigu i rad s darovitom djecom te se izravno odražava na ostvarivanje njihovih prava.

Nepostojanje zakonodavnog okvira često je izgovor i za opremanje ustanova potrebnim kadrom, odgovarajućim prostorom, didaktičkim materijalom, organizacijom i financijskim ulaganjima. Neujednačeni resursi dovode do nejednakih mogućnosti u ostvarivanju prava darovite djece na području RH. **Stručne službe** u vrtićima i školama nisu ekipirane te mnogima nedostaje stručni suradnik psiholog koji je s ostalim stručnjacima neophodan za identifikaciju i rad s darovitima.

Zahvaljujući entuzijazmu pojedinaca, rijetke su odgojno obrazovne-ustanove razvile specifične strategije podrške darovitim učenicima u okviru koje se kontinuirano razvija **baza podataka** o broju i potrebama darovitih učenika, osigurava **kontinuitet praćenja** od vrtića do kraja školovanja, senzibiliziraju se, educiraju i osposobljavaju roditelji, mladi, učitelji i ostali za identifikaciju, obrazovanje i integraciju darovitih učenika, primjenjuju razlikovni kurikulumi za identificiranje darovitih učenika, a posebna se skrb pruža darovitim učenicima s dvostrukim potrebama.

Darovita djeca u RH imaju mogućnost razviti svoje potencijale u okviru Centara izvrsnosti kojih je prema našim informacijama 38. No, nažalost, ovi centri ne djeluju u svim županijama, što također potvrđuje da sva darovita djeca na području RH nemaju jednake mogućnosti za razvoj svojih potencijala, ostvarivanje prava i neophodnu podršku u okviru sustava odgoja i obrazovanja.

Stoga smo na početku školske godine preporučili MZO-u sustavno rješavanje obrazovanja darovitih učenika. Ujedno smo preporučili da vode računa o opterećenosti darovitih učenika i ujednače kriterije odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja. Istakli smo potrebu žurnog donošenja *Pravilnika o obrazovanju darovitih učenika,* odnosno, *Pravilnika o postupku utvrđivanja darovitosti i uvjetima rada s darovitom djecom te načinima uočavanja, školovanja i poticanja darovitih učenika*. Preporučili smo kreiranje modela identifikacije učenika na nacionalnoj razini**,** ustroj baze podataka o broju i potrebama darovite djece i ustroj registara podrške. Ukazali smo na potrebu snimanja aktualnog stanja i potreba u svim

odgojno-obrazovnim ustanovama te zapošljavanja i educiranja stručnih suradnika psihologa. Istakli smo potrebu povećavanja proračunskih sredstava za darovite i izdvajanja sredstava za instrumentarij i didaktičke materijale za rad s darovitima te sufinanciranje programa rada s darovitim učenicima. Preporučili smo kreiranje obrasca pri županijskim/gradskim uredima za obrazovanje kako bi darovita djeca, kao i djeca s teškoćama u razvoju, mogla dobiti *Rješenje o primjerenom obliku školovanja* te smo istakli da je nužno predvidjeti propisom i osigurati prijenos informacija i kontinuitet praćenja darovite djece od vrtića do tržišta rada. Naglasili smo potrebu pružanja podrške Centrima izvrsnosti i postojećim inicijativama u razvijanju programa rada s darovitom djecom te poticanje razmjene iskustava, posebno primjera pozitivne prakse u radu s darovitima. Preporučili smo primjenu *Državnog pedagoškog standarda* u radu s darovitim učenicima te diferenciranih kurikuluma, kao i nadopunu kurikuluma visokoškolskih ustanova sadržajima o darovitoj djeci i načinima rada s njima.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA OBRAZOVNIH PRAVA DJECE

Predškolski odgoj i obrazovanje

- *Osigurati iz Državnog proračuna sufinanciranje predškolskog odgoja s ciljem smanjenja razlika u dostupnosti i kvaliteti.*
- *Ujednačiti kriterije za upis u dječji vrtić na razini države s ciljem osiguravanja jednake dostupnosti predškolskog odgoja za svu djecu.*
- *Omogućiti upise u dječji vrtić izvan upisnog roka, uvažavajući individualne potrebe djece i roditelja te radno vrijeme i organizaciju rada vrtića prilagoditi potrebama roditelja.*

Osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje

- *U osiguravanju školskog prijevoza voditi se individualnim potrebama i najboljim interesom djeteta.*
- *Osigurati dostupnost cjelodnevne nastave ili produženog boravka djeci od 1. do 4. razreda u svim školama u kojima je iskazan interes i postoji potreba.*
- *Osigurati topli i nutritivno uravnotežen obrok svoj djeci u RH.*
- *Prilikom prijelaza djeteta iz jedne odgojno-obrazovne ustanove u drugu, uvažavati individualne karakteristike te osigurati prijenos informacija o djetetu.*
- *Uložiti dodatne napore kako bi se djecu potaklo na nastavak srednjoškolskog obrazovanja.*
- *Osigurati u svim odgojno-obrazovnim ustanovama stručne suradnike potrebnog profila te pomoćno tehničko osoblje u školama u kojima je iskazan interes i postoji potreba.*
- *Osigurati mobilni tim stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih ustanova, posebice u manjim mjestima i na otocima.*
- *Redovito pratiti, evidentirati i dokumentirati rad i ponašanje djelatnika koji rade na štetu djece, u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o takvom ponašanju.*
- *Poduzimati mjere sukladno Zakonu o radu i Etičkom kodeksu u slučaju kad postoji sumnja da je djelatnik počinio kazneno djelo na štetu djeteta, a kazneni postupak još nije započeo.*
- *Uspostaviti sustav licenciranja rada učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te donijeti pravilnik kojim bi se propisao program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije.*
- *Provjeriti osuđivanost svih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova i mentora kod poslodavca te periodično provoditi takve provjere.*
- *U odnosima i postupanju s učenicima uvažavati individualne potrebe i specifičnosti.*
- *Nakon izricanja pedagoške mjere učeniku intenzivirati individualni rad s učenikom.*

- *Osigurati sadržaje odgoja i obrazovanja za ljudska/dječja prava u programima učiteljskih i nastavničkih studija.*
- *Pojačati stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u području dječjih prava te jačanja učiteljskih kompetencija s naglaskom na evaluiranje ishoda takvih edukacija.*
- *Na početku pedagoške/školske godine upoznati roditelje s pravima i obvezama, internim aktima ustanove, protokolima postupanja, mogućnostima njihovog sudjelovanja i suradnje te o proceduri obraćanja u slučaju upita i/ili pritužbi.*
- *U složenijim situacijama prakticirati sastanak slučaja odgojno-obrazovne ustanove s drugim nadležnim službama.*
- *U programe učiteljskih i nastavničkih fakulteta te stručnih usavršavanja uvesti više sadržaja koji se odnose na komunikaciju i suradnju s roditeljima.*
- *Snimiti aktualno stanje i potrebe darovite djece.*
- *Donijeti pravilnik o obrazovanju darovitih učenika.*

2.4 Zdravstvena prava

Potrebno je osigurati kvalitetne specijalizirane zdravstvene usluge za svu djecu i majke, vodeći računa o ruralnim područjima, otocima i djeci u nepovoljnom socio-ekonomskom položaju, posebno o Romima i djeci s TUR-om, te jačati potporu promicanju dojenja. Ojačati mjere za **povećanje obuhvata djece cijepljenjem** *i sustavno osposobljavati zdravstvene radnike za rad i komunikaciju s djecom i roditeljima. Proširiti usluge* **palijativne skrbi** *za djecu.*

Potrebno je promicati pravilnu prehranu djece i vježbanje te **smanjiti pretilost djece**. *Osigurati im pristup uslugama i programima* **mentalnoga zdravlja**, *te dječjim i adolescentnim psiholozima i psihijatrima, neovisno o suglasnosti roditelja. Osigurati da svi mladi imaju pristup sveobuhvatnom obrazovanju o spolnom i reproduktivnom zdravlju, prevenciji tinejdžerskih trudnoća i rizičnog spolnog ponašanja, planiranju obitelji i sprečavanju spolno prenosivih bolesti. Razvijati programe prevencije zlouporabe alkohola i droga, te* **prevencije samoozljeđivanja i samoubojstva**.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 141 pojedinačne prijave koje su se odnosile na 147 djece i 10 grupa djece, kao i u općim inicijativama. Roditelji su nam se obratili u 72 slučaja, institucije u 52, ostali u 14 slučaja, a tri smo pratili samoinicijativno.

Uputili smo sedam preporuka i sudjelovali u tri normativne aktivnosti te obišli pet zdravstvenih ustanova. Sudjelovali smo na zajedničkoj tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost spolova i Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora posvećenoj zaštiti mentalnog zdravlja djece i tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora posvećenoj aktualnom stanju u dječjoj i adolescentnoj psihijatriji. Organizirali smo sastanak o aktualnom stanju dječje i adolescentne psihijatrije i potrebi unaprjeđenja uvjeta liječenja djece i adolescenata s problemima mentalnog zdravlja u Zagrebu[34] i Splitu. Potaknuti najavom MZO-a o uvođenju samotestiranja učenika, inicirali smo sastanak s HZJZ-om radi cjelovite informacije o primjeni ove mjere. Sudjelovali smo na sastancima i događanjima u organizaciji drugih u kojima su dominirale teme vezane uz zaštitu mentalnog zdravlja djece, prevenciju ovisnosti, energetske napitke, razvoj mentalno-zdravstvene pismenosti odgojno-obrazovnih djelatnika, izgradnju zdrave slike o sebi u virtualnom medijskom prostoru te osnaživanje njihovih socio-emocionalnih kompetencija.

34 https://dijete.hr/hr/nuzna-zurna-poboljsanja-u-djecjoj-i-adolescentnoj-psihijatriji/

Primljene prijave i obavijesti odnosile su se na otežanu dostupnost zdravstvenih usluga djeci zbog problema pri upisu djeteta u pedijatrijsku ordinaciju, dugog čekanja na ostvarivanje zdravstvene usluge, zaštitu zdravlja djece s TUR-om i djece – stranaca. Obraćali su nam se roditelji nezadovoljni rješenjima HZZO-a o ostvarivanju prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Dobivali smo i pritužbe na epidemiološke mjere te u pogledu nezadovoljstva roditelja odnosom zdravstvenih radnika prema djeci. Odgovarali smo na upite o obveznom cijepljenje djece, ali i one vezane uz mogućnost dobrovoljnog cijepljenja protiv bolesti COVID-19.

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, teško je detaljnije obuhvatiti sadržaje svih prijava i naših aktivnosti, pa u ovom poglavlju stavljamo naglasak na nekoliko tema i nudimo naše viđenje mogućnosti unapređivanja.

Pandemija bolesti COVID-19 – U prvim mjesecima 2022. dominirale su teme vezane uz pandemiju koronavirusa i epidemiološke mjere. Odgovarali smo na upite roditelja koji su propitivali smisao epidemioloških mjera, škola u kojima su se roditelji protivili nošenju zaštitne maske te o mogućnosti cijepljenja djece koja se žele cijepiti, ali za to nemaju suglasnost roditelja. O tim temama i našem stavu koji je ostao nepromijenjen detaljno smo pisali u Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu za 2021. godinu.

Početkom 2022. bilo je aktualno pitanje **dobrovoljnog samotestiranja** djece kućnim testom na COVID-19 jednom tjedno, prije odlaska u školu. Čim je MZO najavio mogućnost uvođenja te mjere, inicirali smo sastanak s HZJZ-om radi detaljnijih informacija o načinu provođenja samotestiranja, o tome tko test može provoditi, je li samotestiranje invazivna metoda te kakve reakcije djece možemo očekivati. Nakon dobivanja odgovora, izrazili smo podršku naporima usmjerenima zaštiti zdravlja i suzbijanju epidemije koronavirusa kako bi se obveza ostanka zdravog djeteta u kući radi samoizolacije svela na najmanju moguću mjeru. Također smo istaknuli kako je važno da prije uvođenja mjere, djeca i roditelji kroz različite i dostupne oblike edukativnih materijala dobiju informacije o testu i načinu njegove primjene. Ukazali smo i na potrebu cjelovitog informiranja djelatnika škola o planovima za provedbu mjere, dostavljanja jasnih smjernica o postupanju te pravodobnog odgovaranja na pitanja o provedbi.

Nakon što je mjera uvedena, pojedinci i grupe građana uglavnom su nam se obraćali kako bi izrazili svoje neslaganje i nezadovoljstvo. Upućivali smo ih da se o samotestiranju učenika informiraju na mrežnim stranicama MZO-a i HZJZ-a. U brojnim odgovorima apelirali smo na podnositelje pritužbi da pomognu djeci u nošenju sa životom u uvjetima epidemije, da im budu izvor osjećaja sigurnosti i podrške, da ih ne zastrašuju i ne pridonose stvaranju panike od mogućnosti nasilnog cijepljenja i testiranja te da pridonesu stvaranju pretpostavki za održavanje nastave u prostoru škole, što se pokazalo izuzetno važnim za očuvanje mentalnog zdravlja djece i zdravo odrastanje.

Zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata – Pandemija bolesti COVID-19 i potresi u potpunosti su na vidjelo iznijeli već godinama poznate probleme u ovom području. Oni se prije svega odnose na nedovoljan broj stručnjaka za mentalno zdravlje na teritoriju RH. Mentalno zdravlje djece i adolescenata važan je aspekt njihovog sveukupnog zdravlja čija zaštita mora biti dugoročna, sustavna i kontinuirana na području cijele države, kako bi se prevenirali teži problemi i potreba za hospitalizacijom. Posebnu pažnju treba pokloniti pronalasku uzroka teškoća mentalnoga zdravlja djece i mladih te raditi na njihovu uklanjanju. Važno je i mijenjati ponašanja koja ugrožavaju mentalno zdravlje djece.

Djeci mora biti osigurana **psihološka prva pomoć u školama**, koju mogu pružiti i educirani odgojno-obrazovni radnici, zatim **stručna psihološka pomoć** koju će pružati psiholozi u sustavu obrazovanja, socijalne skrbi i zdravstva koji moraju biti dostupni svakom djetetu, neovisno o tome gdje živi, te **psihijatrijska pomoć dječjih i adolescentnih psihijatara**, u slučaju kad je to potrebno.

U lokalnoj zajednici trebaju biti organizirane lako dostupne multidisciplinarne **službe za zaštitu mentalnoga**

zdravlja u zajednici, s dovoljno resursa za pružanje stručne podrške i pomoći djeci s problemima mentalnoga zdravlja, njihovim roditeljima i obiteljima, uz dodatnu pažnju i rad s obiteljima u riziku. U sredinama u kojima je zapošljavanje stručnjaka problem, trebalo bi organizirati rad **mobilnih multidisciplinarnih timova.**

U pogledu stanja u **dječjoj i adolescentnoj psihijatriji**, iznimno važan i još uvijek neriješen problem odnosi se na osiguranje dostatnih kapaciteta za stacionarno liječenje djece. Tako npr. Zavod za kliničku psihijatriju s dječjom i adolescentnom psihijatrijom u KBC-u Split pruža usluge psihijatrijske skrbi za djecu i adolescente kroz polikliniku i ambulantu te Dnevnu bolnicu za djecu i mlade. No, zbog nedostatka potrebnog stručnog kadra, pri Zavodu još ne postoji stacionarna skrb za djecu i mlade pa se, u slučaju potrebe za stacionarnim liječenjem, djeca upućuju u Zagreb, najčešće u Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež (Kukuljevićeva). Kako je to jedina bolnica u Hrvatskoj u kojoj se djeca mogu liječiti uz primjenu nužnih mjera odvajanja i ograničavanja, u nju se upućuje veliki broj djece i mladih iz cijele države.

Na probleme s kojima se suočavaju djeca – pacijenti u vezi stanja u Kukuljevićevoj, upozoravaju djelatnici te bolnice, kao i osnivač, Grad Zagreb. Prethodnih smo godina u više navrata upućivali preporuke te organizirali zajedničke sastanke s predstavnicima bolnice, osnivača i MZ-a kako bi se našlo rješenje za poboljšanje prostornih uvjeta za rad bolnice, no, nažalost, bez očekivanih pomaka.

Nakon sastanka o aktualnom stanju dječje i adolescentne psihijatrije i potrebi unaprjeđenja uvjeta liječenja djece i adolescenata s problemima mentalnog zdravlja na kojem su sudjelovali predstavnici relevantnih zdravstvenih ustanova i institucija, MZ-u smo uputili preporuku o potrebi povećanja broja specijalizacija dječjih i adolescentnih psihijatara, kao i povećanja kapaciteta za hospitalizaciju djece i adolescenata u ustanovama koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba, ne samo u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež, već i u KBC-ima Zagreb, Osijek i Rijeka, uz osiguranje uvjeta za 24-satnu hitnu psihijatrijsku ambulantu za prijem djece. Isto bi trebalo osigurati i u KBC-u Split koji se još ne nalazi na listi ustanova u kojima se djeca liječe odvojeno od odraslih. Preporučili smo da se za svaki zavod/odjel unutar KBC-a koji se bavi dječjom i adolescentnom psihijatrijom, unutar stacionarnih kapaciteta osigura zasebno odvojeni smještaj djece i mladih, kao i ustrojena jedinica zatvorenog tipa, s primjenom mjera odvajanja i ograničavanja. Preporučili smo i da se cijene dijagnostičkih i terapijskih postupaka (DTP) prilagode složenosti pregleda i obrade te da se osigura model ugovaranja s HZZO-om kako bi cijena pružene usluge pokrila sve troškove rada uvjetovane normativima. Radi veće zašite prava djece počinitelja kaznenih djela u stanju neubrojivosti, predložili smo da se osigura psihijatrijska ustanova koja ispunjava potrebne uvjete za prisilni smještaj neubrojive djece te za njihovo liječenje na slobodi.

Temeljem molbe gradonačelnika Grada Zagreba za pomoć u rješavanju preopterećenosti bolničkih kapaciteta Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež i osiguranja kontinuiteta pružanja zdravstvene zaštite djeci i adolescentima koji boluju od najtežih mentalnih poremećaja s visokim rizikom za auto i heteroagresivna ponašanja, tijekom provedbe građevinskih radova u projektu obnove nakon potresa, MZ-u smo uputili preporuku. U preporuci smo istaknuli potrebu davanja suglasnosti u pogledu predložene reorganizacije poslovanja Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež tijekom provedbe građevinskih radova u projektu obnove nakon potresa. Budući da obnova te bolnice neće riješiti pitanje potrebnih kapaciteta dječje i adolescentne psihijatrije u RH, MZ-u smo ponovno naglasili potrebu žurnog povećanja kapaciteta u KBC-ima Zagreb, Osijek i Rijeka za hospitalizaciju djece i adolescenata uz osiguranje uvjeta za 24-satnu hitnu psihijatrijsku ambulantu za njihov prijem.

Pitanje odgovarajuće **podrške i stručne pomoć djeci s problemima u ponašanju i problemima mentalnoga zdravlja**[35] i dalje je neriješeno, a prisutan je i problem kršenja prava **djece s problemima mentalnog zdravlja lišene slobode.**[36]

Također, ponovno upozoravamo na potrebu osiguranja **odgovarajuće skrbi o mentalnom zdravlju**

35 Više o djeci s PUP-om govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.
36 Više o tome govorimo u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

djece s višestrukim teškoćama koja su smještena u ustanovama socijalne skrbi i koja uz svoju osnovnu teškoću/invaliditet imaju i teškoće mentalnog zdravlja. Za kvalitetnu organizaciju odgovarajuće skrbi o njima nužan je dječji i adolescentni psihijatar čije su usluge u domovima često nedostatne za potrebe djece.

Sustavno i dosljedno se zalažemo za **ostvarivanje prava djeteta na cijepljenje** kao jedne od najučinkovitijih preventivnih mjera u očuvanju zdravlja djeteta. Svako neopravdano uskraćivanje obveznog cijepljenja predstavlja kršenje djetetovog prava na najvišu moguću razinu zdravlja. Državni inspektorat (DI) svake nas godine obavještava o djeci kojoj su roditelji bez opravdanog razloga uskratili ili odgodili izvršenje imunizacije protiv bolesti utvrđenih Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi.

Obraćali su nam se i roditelji koji odbijaju cijepiti dijete zbog čega ga ne mogu upisati u dječji vrtić i program predškole. Smatramo da treba posvetiti dodatnu pažnju cjelovitom informiranju roditelja o koristima cijepljenja, u čemu najvažniju ulogu prije svega imaju pedijatri, obiteljski liječnici i stručnjaci iz svih zavoda za javno zdravstvo.

Informacije koje dobivamo u kontaktima s djecom, rezultati istraživanja, te prijave roditelja i građana upućuju na zabrinjavajuću učestalost **pijenja alkohola i pušenja cigareta među djecom** i njihovu dostupnost djeci unatoč zakonskim zabranama.

Osim toga, na temelju rezultata dobivenih u okviru Europskog istraživanja o pušenju, pijenju i uzimanju droga 2019. godine u Hrvatskoj (ESPAD 2019),[37] stručnjaci upozoravaju i na problem tzv. **ponašajnih ovisnosti** (npr. pretjerano provođenje vremena u online okruženju, provjeravanje društvenih mreža, online kupovina, igranje kompjutorskih igara, patološko kockanje, online klađenje) koje postaju sve veći izazov u radu s djecom i mladima. Suvremeni način života, dostupnost i digitalno okruženje zasigurno doprinose problemu ponašajnih ovisnosti kod mladih. Smatramo da bi bolja ponuda dostupnih i besplatnih sadržaja namijenjenih slobodnom vremenu djece i mladih bila kvalitetna alternativa vremenu koje djeca i mladi sada provode u online okruženju.

Postupali smo i po prijavama roditelja vezanima uz problem **upotrebe elektroničkih cigareta** među srednjoškolcima.[38]

Unazad nekoliko godina upozoravamo i na problem konzumacije **energetskih napitaka** od strane djece, pri čemu smo dojma da djeca i njihovi roditelji nisu upoznati s mogućim rizicima i štetnim djelovanjem takvih pića. Rezultati Međunarodnog istraživanja o zdravstvenom ponašanju mladih[39] koje se provodi i u Hrvatskoj pokazuju da je u 2022. u odnosu na 2018. porasla rizična konzumacija energetskih pića djece: svakodnevna konzumacija i konzumacija energetskih pića u kombinaciji s alkoholom. Stoga preporuke stručnjaka idu u smjeru što teže dostupnosti energetskih pića djeci, zabrane njihovog reklamiranja djeci te potrebe edukacije djece i njihovih roditelja o zdravstvenim aspektima konzumacije energetskih pića i rizicima za zdravlje. Ove stavove i mi podržavamo.

Ponavljamo naš stav da u javnosti trebamo više i češće čuti mišljenja stručnjaka o toj temi koju treba uključiti i u školske preventivne programe. Iako bi zabrana prodaje energetskih napitaka mlađima od 18 godina bila dobra poruka o štetnosti takvih proizvoda, sama zabrana nije dovoljna mjera za zaštitu djece. Nužno je pojačati javnozdravstvene i medijske kampanje, a uz to kroz odgojno-obrazovni sustav trajno provoditi preventivne programe te snažnije utjecati i na djecu, i na roditelje, kako bi se pridonijelo razvoju zdravih životnih navika i očuvanju zdravlja djece i mladih.

37 https://dijete.hr/hr/predstavljeni-rezultati-istrazivanja-espad-o-ovisnostima-medu-djecom-i-mladima/
38 Više o tome govorimo u poglavlju *Neprimjereno oglašavanje*.
39 https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/okrugli-stol-o-energetskim-picima-i-maloljetnicima/

Djeca s dijabetesom – Pritužbe roditelja su se odnosile na reakcije dječjih vrtića u odnosu na dijete s dijabetesom. U tim se slučajevima roditeljima nameće skraćeni boravak s obrazloženjem da osoblje vrtića nije osposobljeno za brigu o djetetu s dijabetesom, a u jednom su slučaju djelatnici vrtića pokazali zabrinjavajuće nesnalaženje i otpor korištenju pomagala koja olakšavaju kontrolu i praćenje šećerne bolesti djeteta (senzor i inzulinska pumpa).

U komunikaciji s dječjim vrtićima podsjećamo na stav MZO-a iznesen u odgovoru na našu preporuku iz 2021. o potrebi podizanja razine zaštite djece oboljele od dijabetesa u odgojno-obrazovnom sustavu (dječji vrtići, osnovne i srednje škole). U odgovoru na našu preporuku, MZO nas je obavijestio o standardiziranom postupanju u odnosu na djecu/učenike koji boluju od dijabetesa prema protokolima koji vrijede za sve odgojno-obrazovne ustanove u RH, s ciljem stvaranja uvjeta u kojima bi dijete/učenik s dijabetesom **aktivno i potpuno ravnopravno sudjelovao u odgojno-obrazovnom procesu, kao i ostala, zdrava djeca.**

Smatramo da je edukacija djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova o samoj bolesti, a ponajviše o praktičnim aspektima skrbi o djetetu sa šećernom bolesti, te podizanje razine razumijevanja za potrebe djeteta, ključna za postizanje više razine zaštite prava i dobrobiti djece koja imaju dijabetes.

Na temelju naše preporuke koju smo u veljači 2022. uputili Hrvatskom društvu za školsku i sveučilišnu medicinu Hrvatskog liječničkog zbora i o njoj obavijestili HZJZ i Ministarstvo zdravstva, **revidiran je Protokol o postupanju s učenicima oboljelima od šećerne bolesti** iz 2014. U preporuci smo istaknuli potrebu neodgodive izmjene i dopune Protokola iz 2014., u dijelu postupanja u odnosu na dijete u slučaju teške hipoglikemije, i to u skladu sa stručnim mišljenjima da pružanje prve pomoći djetetu uključuje i primjenu glukagona. Ta je preporuka rezultat našeg višegodišnjeg zalaganja za zaštitu zdravstvenih prava djece koja boluju od dijabetesa na način da se u školama uspostavi standard koji će djetetu u slučaju teške hipoglikemije jamčiti pružanje prve pomoći, uključujući i primjenu glukagona. Preporuka je u skladu sa stručnim mišljenjem HZJZ-a i Sveučilišne klinike za dijabetes, endokrinologiju i bolesti metabolizma „Vuk Vrhovac“, Referentnog centra MZ-a za dijabetes. Očekujemo da će liječnici školske medicine informirati sve djelatnike u odgojno-obrazovnom sustavu o revidiranoj verziji Protokola.

Poznato nam je da određenu razinu sigurnosti u kontroli i liječenju dijabetesa ulijevaju pomagala i novi, jednostavniji načini primjene lijekova. Stoga se zalažemo da se djeci osigura korištenja glukagona u spreju. Njegova je primjena jednostavnija i lakša, što može pridonijeti osjećaju sigurnosti djeteta i roditelja tijekom boravka djeteta u dječjem vrtiću ili školi, te na taj način pozitivno djelovati i na mentalnu dobrobit djeteta. HZZO-u smo preporučili da razmotri stavljanje glukagona u spreju na Osnovnu listu lijekova HZZO-a, čime bi bio besplatno dostupan djeci s dijabetesom. Nažalost, naša preporuka nije prihvaćena i taj pomak još nije učinjen.

Ostala pitanja zaštite zdravlja djece – Pratili smo slučaj liječenja djeteta koje boluje od spinalne mišićne atrofije, bavili se pitanjem izloženosti djece prekomjernoj razini buke u jednoj lokalnoj sredini te zaštitom djece pri korištenju boja za grafite. Roditelji su nam se obraćali pritužbama radi dugog čekanja na specijalističke preglede.

Obraćali su nam se roditelji koji nisu zadovoljni organizacijom i **kvalitetom školske prehrane.** Mišljenja smo da bi kuhani ili topli obrok u školi trebao biti standard kojeg je nužno omogućiti svakom djetetu u Hrvatskoj.[40] Osiguranje uravnoteženih i nutritivno vrijednih obroka u dobi odrastanja može pridonijeti razvijanju pravilnih prehrambenih navika djece te boljem odgovoru na problem pretilosti djece. Škola i vrtići imaju izuzetno važnu ulogu u razvoju zdravih navika djece na što smo ukazali na panelu o pretilosti djece održanom na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu.[41]

40 O uvođenju besplatnih školskih obroka više govorimo u poglavlju *Socijalna i ekonomska prava.*
41 https://dijete.hr/hr/na-kinezioloskom-fakultetu-odrzan-panel-o-pretilosti-djece-i-mladih/

Na organizaciju nastave u bolnici za učenike osnovnih škola u slučajevima njihove dugotrajne hospitalizacije uglavnom ne dobivamo pritužbe. No, unatoč postojanju pravnog i organizacijskog okvira, organizacija nastave u bolnici za srednjoškolce, prema našim saznanjima, još nije zaživjela. Mišljenja smo da iskustva organizacije online nastave zbog zatvaranja škola tijekom epidemije mogu poslužiti kao izvor naučenih lekcija i korisno polazište za organizaciju nastave u bolnici za srednjoškolce. Od svih dionika uključenih u procese donošenja odluka očekujemo da ulože više napora kako bi se napokon i srednjoškolcima osigurala nastava u bolnici.

Ostvarenjem prava na **smještaj roditelja uz dijete u bolnici** u većoj smo se mjeri bavili tijekom pandemije koronavirusa, na temelju pritužbi roditelja da neke bolnice zabranjuju boravak uz dijete tijekom bolničkoga liječenja. O tome smo zatražili informacije od deset hrvatskih većih bolnica, a one su nam odgovorile da redovito nastoje omogućiti smještaj roditelja koji na to ima pravo, ali da su iznimno, tijekom pandemije, neka prava pacijenata morali ograničiti radi sprečavanja širenja zaraze.

Tijekom obilazaka bolnica primjećujemo kako je prisutna svijest zdravstvenih radnika o potencijalnim prednostima koje boravak roditelja uz dijete može imati u procesu djetetova liječenja. No, unatoč proklamiranoj spremnosti da se roditeljima i djeci omogući ostvarivanje tog prava, iz pouzdanih izvora, od roditelja koji žele ostati anonimni, još uvijek dobivamo informacije o neosjetljivom odnosu zdravstvenih radnika prema djetetu na bolničkom liječenju. Takve informacije nas izrazito brinu jer su u suprotnosti sa službenim odgovorima. Zato ih propitujemo i problematiziramo najčešće tijekom obilazaka zdravstvenih ustanova.

U pogledu pritužbi koje se odnose na **zdravstvenu zaštitu djece – stranaca** na privremenom boravku u RH, ponovno smo se založili da se u državnom proračunu osiguraju sredstva za njihovu zdravstvenu zaštitu. Pratili smo slučajeve u kojima su djeca u Hrvatskoj živjela samo zadnja dva mjeseca, a njihovi roditelji bili u obvezi izvršiti jednokratnu uplatu doprinosa za 12 mjeseci unatrag (uključujući mjesece u kojima dijete nije živjelo u Hrvatskoj). Zbog visine iznosa, neki ga roditelji nisu u mogućnosti uplatiti, što onemogućuje dijete u ostvarenju zdravstvenog osiguranja i zaštite.[42]

U pogledu **nezadovoljstva roditelja odnosom zdravstvenih radnika** prema njima i djeci i njihovih tvrdnji da je djetetu uskraćena zdravstvena zaštita, obavještavali smo MZ i HZZO i tražili postupanje po pritužbama. Ako je temeljem postupanja HZZO-a utvrđeno da je djetetu uskraćeno ostvarivanje prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja, ugovornom doktoru je izrečena ugovorna mjera. Pratili smo i pritužbe koje su zahtijevale stručno mišljenje Povjerenstva za stručna pitanja i stručni nadzor HLK-a te slučajeve kojima na temelju pritužbi roditelja postupaju i druge institucije (DI, policija i DORH).

Roditelji su nam se obraćali i anonimno kako bi se požalili na ponašanje zdravstvenih radnika koje su doživjeli neosjetljivima i neprimjerenima. Iako ne žele odati o kome se radi, imaju potrebu podijeliti osjećaj nezadovoljstva i povrijeđenosti jer od zdravstvenih radnika, osim liječenja očekuju razumijevanje, podršku, utjehu i empatiju u trenucima djetetove bolesti. Osim potrebe treninga za poboljšanje **komunikacijskih vještina** tijekom cjeloživotnog obrazovanja radnika u zdravstvenom sustavu, za što se godinama zalažemo, smatramo kako bi u vremenu u kojem živimo, zbog složenosti i zahtjevnosti posla, **podrška mentalnom zdravlju zdravstvenih radnika** trebala postati standard u zdravstvenom sustavu.

U pogledu **zaštite privatnosti djece – pacijenata,** Ministarstvo zdravstva nas je obavijestilo da je realizirana naša preporuka iz 2019. o izradi *Smjernica za zaštitu dostojanstva i privatnosti djece – pacijenata,* namijenjenih zdravstvenome osoblju i rukovoditeljima zdravstvenih ustanova, s uputama o načinu informiranja javnosti o pojedinim slučajevima liječenja djece za koje postoji javni interes.[43]

Zaključno, pandemija bolesti COVID-19 odrazila se na ostvarivanje zdravstvenih prava djece – u pogledu dostupnosti, uvjeta u kojima su usluge pružane, neizvjesnosti zbog potrebe otkazivanja dogovorenih termina. Epidemiološke mjere donošene radi sprečavanja širenja zaraze, izazivale su kod dijela roditelja

42 O tome govorimo i u poglavlju *Normativne aktivnosti.*
43 Više o tome govorimo u poglavlju *Pravo na privatnost.*

osjećaj nepovjerenja i uznemirenosti, što se dijelom moglo izbjeći kvalitetnijom komunikacijom i jasnijim tumačenjem svrhe određenih mjera te njihove dobrobiti za dijete.

Ostali problemi na koje smo upozoreni kroz obavijesti i pritužbe odnose se, kao i prethodnih godina, na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika te teškoće u vezi sa zaštitom zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Djeca zabrinjavajuće dugo čekaju na specijalističke preglede. Unatoč zabranama, alkohol i duhanski proizvodi lako su dostupni djeci. Ponašajne ovisnosti postaju sve veći izazov u radu s djecom i mladima. Zbog porasta rizične konzumacije energetskih pića djece potrebno je ograničiti njihovu dostupnost i zabraniti njihovo reklamiranje djeci, a djecu i roditelje educirati o zdravstvenim aspektima konzumacije energetskih pića i rizicima za zdravlje.

Radi prevencije ovisničkih ponašanja djece i mladih važno je pravovremeno prepoznavanje rizika koji dovode do ovisničkih ponašanja. Nužno je pojačati javnozdravstvene i medijske kampanje, te kroz odgojno-obrazovni sustav trajno provoditi znanstveno utemeljene i evaluirane preventivne programe te snažnije utjecati i na djecu, i na roditelje kako bi se pridonijelo razvoju i jačanju socijalnih i emocionalnih vještina djece i mladih te razvoju zdravih životnih navika i očuvanju zdravlja.

U vezi s ostvarivanjem prava djece s kroničnim i drugim bolestima, potrebno je za djelatnike u sustavu odgoja i obrazovanja organizirati kontinuiranu edukaciju o potrebama djece koje proizlaze iz njihovoga zdravstvenog stanja.

Potrebno je osigurati veću dostupnost i bolju zaštitu mentalnog zdravlja djece na svim razinama te kontinuirano raditi na podizanju razine mentalnozdravstvene pismenosti[44] djelatnika odgojno-obrazovnog sustava. Djeca i odrasli trebaju naučiti kako se ponašati u slučaju elementarnih nepogoda i kriznih situacija.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Sustavno, odlučnije i brže rješavati probleme nedovoljnog broja stručnih radnika u zdravstvenom sustavu.*
- *Osigurati dostupnu i sustavnu brigu o mentalnom zdravlju djece i mladih.*
- *Kontinuirano raditi na informiranju javnosti i podizanju svijesti o koristima cijepljenja.*
- *Pojačati aktivnosti usmjerene prevenciji ovisničkih ponašanja djece i mladih.*
- *Osigurati u cijelosti besplatnu zdravstvenu zaštitu djece, sve zdravstvene usluge i pomagala – bez iznimke i bez skrivenih troškova.*

2.5 Socijalna i ekonomska prava

U 2022. godini pratili smo 52 slučaja kršenja socijalnih te 82 slučaja ekonomskih prava djece koji su nam ukazali na teškoće ranjivih skupina djece. O tome smo s društvenim dionicima raspravljali na stručnom skupu o dječjem siromaštvu koji smo organizirali.

2.5.1 Dječje siromaštvo

U Hrvatskoj svako peto dijete živi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Mnogo je strateških i drugih dokumenata koji predviđaju smanjenje siromaštva, no, u stvarnosti se poboljšanja ne opažaju.

44 Mentalnozdravstvena pismenost je skup znanja i vještina koji ne pripada samo stručnjacima. Uključuje i važnu životnu vještinu pažljivog, brižnog i suosjećajnog pristupa u razgovoru s osobom koja pati, npr. osobom koja je proživjela gubitak i tuguje ili osobom koja se nosi s depresivnim smetnjama, intenzivnim strahom ili brigama – psihološku prvu pomoć. (Izvor: https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/mentalnozdravstvena-pismenost-nije-rezervirana-samo-za-strucnjake-ona-je-vazna-za-svakog-pojedinca/)

Svako dijete ima jednu priliku za rast i razvoj, a siromaštvo **utječe na sva područja života djeteta** i sva njegova prava – zdravlje, razvoj, obrazovanje, socijalizaciju, postignuća i ponašanja, obiteljske odnose i ostalo. U današnje je vrijeme čestih kriza i povećanih troškova života jasno da siromaštvo može zateći svakoga, pa su tako nepovoljne i nepredvidive životne okolnosti (obolijevanje ili uzdržavanje bolesnog člana obitelji, razvod, zaduživanje, gubitak zaposlenja i dr.), neke roditelje ostavile bez prihoda za osiguravanje hrane za dijete, podmirivanje režija, plaćanje vrtića i drugog.

Još su veće teškoće **roditelja koji sam uzdržava dijete**, bilo da drugog roditelja nema ili da roditelj koji ne živi s djetetom ne ispunjava obvezu njegova uzdržavanja. Na ovim je roditeljima svakodnevna briga o djeci, pa neki od njih uopće ne mogu raditi ili rade pola radnog vremena, što smanjuje njihova primanja. Neki pak obavljaju dva posla, pa više izbivaju iz kuće te ne mogu čuvati dijete ili se uključiti u odgoj i podršku u svladavanju školskog gradiva. Gubitak posla nerijetko znači gubitak jedinih primanja obitelji. Stručnjaci socijalne skrbi uočavaju povećan broj obitelji u kojima pretežno majke uzdržavaju dijete suočavajući se s teškoćama u ostvarenju prisilne naplate uzdržavanja, kao i dokazivanju ispunjavanja uvjeta za ostvarenje prava na privremeno uzdržavanje, pa naglašavaju potrebu boljeg prepoznavanja specifičnosti njihovih problema te osiguravanja mjera pomoći u skladu s njima. U nekim su socijalnim programima ove obitelji posebna kategorija koja prava (pretežno subvencioniranje stanovanja i potreba djece i mladih) ostvaruje prema cenzusu prihoda većem od redovnog cenzusa.

Novčane pomoći u sustavu socijalne skrbi namijenjene su samo osobama u dubokom siromaštvu. Smatra se da 14 tisuća djece korisnika zajamčene minimalne naknade (ZMN) živi u dugotrajnom i dubokom siromaštvu. Pozitivno je što su od 2022. godine povećani iznosi ove naknade, no, ipak ne pokrivaju troškove života i potreba djece te nisu dostatna pomoć pri izlasku iz siromaštva. Ovo nisu jedina siromašna djeca: djeci koja koriste doplatak za djecu (268 tisuća djece) i u riziku su od siromaštva i socijalne isključenosti, također je potrebno osigurati iznos prilagođeniji potrebama.

Smatramo da za izlazak djece iz začaranog kruga siromaštva nije dostatno samo novčano ulaganje, nego i nenovčana podrška, pa smo proteklih godina predlagali propisivanje socijalne usluge **mentorstva za djecu** u *Zakonu o socijalnoj skrbi* (ZSS). Ono bi bilo usmjereno na sprečavanje, prepoznavanje i rješavanje problema djeteta uzrokovanih siromaštvom, s naglaskom na osnaživanje djeteta, jačanje njegovih osobnih kompetencija i vještina u cilju prevencije socijalne isključenosti, zatim na podršku u obrazovanju, pomoć u učenju, prevenciju napuštanja školovanja, uključivanje u aktivnosti slobodnog vremena i usluge važne za djetetovu dobrobit i razvoj socijalnih, kognitivnih i emocionalnih vještina. Takvim individualiziranim i planiranim pristupom trebalo bi se postići izjednačavanje prilika, a bio bi usmjeren i prevenciji razvoja problema u ponašanju ili izdvajanja djece iz obitelji zbog siromaštva. Novi ZSS od ove godine propisuje uslugu socijalnog mentorstva, prvenstveno za odrasle, a među korisnicima spominje i djecu korisnike ZMN-a. Predstoji vidjeti hoće li se u budućnosti i u kojoj mjeri ta usluga primijeniti i u smislu gore opisanog prijedloga mentorstva za djecu.

Uočene probleme i kršenja socijalnih i ekonomskih prava djece pravobraniteljica je predstavila na stručnom skupu koji smo pod naslovom *„Kako prekinuti začarani krug siromaštva i pružiti djeci jednake prilike“*[45] organizirali u Rijeci. Stručnjaci iz sustava socijalne skrbi, lokalne samouprave, civilnog društva i akademske zajednice tom su prilikom razmijenili znanja, iskustva i prijedloge mogućih poboljšanja. Raspravljalo se o problemima **stanovanja** (više u poglavlju 2.5.3.1) i neodgovarajućeg odgovora države na potrebe socijalno ugroženih obitelji s djecom u ostvarenju prava na primjeren životni standard. Tom je prilikom zaključeno o potrebi većeg uključivanja države u planiranje i ulaganje u adekvatno stanovanje te u tu svrhu – donošenje strategije socijalnog stanovanja. Naglašeno je da su iznosi **novčanih pomoći u sustavu socijalne skrbi** nedostatni, obzirom da je „potrošačka košarica“ za tročlanu obitelj iznosila oko 8.000,00 kuna. Nedostatke u sustavu socijalne skrbi, koji ne predviđa nenovčanu socijalnu uslugu kao podršku djetetu pri izlaženju iz siromaštva, nadopunjuje civilno društvo. Tako p**rogram socijalne inkluzije *Moje mjesto pod suncem***[46] udruge CeKaDe, predstavljen na skupu, djeci nudi podršku u

45 Dostupno na https://dijete.hr/hr/za-veci-angazman-drzave-u-dokidanju-djecjeg-siromastva/
46 Dostupno na https://www.mojemjestopodsuncem.com/

stjecanju znanja i vještina te sudjelovanje u aktivnostima koje su im inače nedostupne, individualnu pomoć u učenju za sve školske predmete, radionice, psihološki rad s djecom i njihovim obiteljima, izvanškolske aktivnosti (druženja, izleti, posjeti muzejima, kinima, kazalištima, odlasci na utakmice i dr.). Ovaj model podrške djeci u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, koji uvažava individualnost svakog djeteta i reagira na njegove stvarne potrebe, vidimo i kao mogući model mentorstva za djecu. Predstavljeno je i **istraživanje iz 2021. godine o siromaštvu djece i obitelji na području Rijeke i Gospića**[47] usmjereno na utvrđivanje primjerenosti postojećih mjera javnih politika vezanih uz siromaštvo djece i obitelji, a njime se, među ostalim, predlaže osnivanje Dječjeg opservatorija Rijeka koji bi bio zadužen za provođenje službenog praćenja obitelji s djecom u riziku od siromaštva. Predstavljena je zatim inicijativa profesorica zagrebačkog Pravnog fakulteta o **pravu svakog djeteta na školski obrok** koju smo podržali od početka 2020. godine i koja je u međuvremenu našla podlogu i u Europskom jamstvu za djecu, a ove godine rezultirala vladinom odlukom koja djeci omogućuje besplatan školski obrok. Radi izbjegavanja stigmatizacije siromašne djece (od 311 tisuća osnovnoškolske djece, 80 000 živi u riziku od siromaštva) prešlo se na sustav univerzalnog prava na školsku prehranu čija je realizacija, međutim, iznijela izazove vezane prvenstveno uz nedostatak školskih kuhinja, opreme i osoblja.

Nacionalna koordinatorica europskog jamstva za djecu na skupu je predstavila ***Nacionalni akcijski plan za provedbu Europskog jamstva za djecu*** (NAP) čije su mjere i aktivnosti u području ranog predškolskog odgoja i obrazovanja, obrazovanja, prehrane, zdravstva, stanovanja, socijalnih usluga u zajednici (SUUZ) usmjerenih djeci u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti kao i identifikacija skupina djece u riziku proizašla iz *Dubinske analize politika, programa, usluga, izvora financiranja te mehanizama usmjerenih suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti djece u Hrvatskoj*[48] koju je za UNICEF Hrvatska izradio tim stručnjakinja. U ostvarenju ideje o participaciji djece u postupku njegova donošenja na konzultacijama su sudjelovali i predstavnici MMS-a. Nisu uvaženi svi prijedlozi koje smo imali priliku uputiti na sadržaj NAP-a, no, dokument vidimo kao priliku da se objedine mjere usmjerene ulaganju u suzbijanje dječjeg siromaštva, a čiju će provedbu pratiti i financirati i Europska unija.

2.5.2 Socijalna prava

Od 52 slučaja u 2022. godini u području socijalnih prava, najviše ih se odnosilo na doplatak za djecu (15), zatim na rodiljne i roditeljske potpore (12), pravo na rad u skraćenom vremenu radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju (7), pravo na status roditelja njegovatelja (6) i ostalo (5). Manji broj njih odnosio se na osobnu invalidninu (2), obiteljsku mirovinu (2) te po jedna pritužba na pomoć za podmirenje troškova stanovanja, pravo na dopust za njegu djeteta i općenito na socijalna prava iz sustava socijalne skrbi.

Pritužbe na **doplatak za djecu** podnosile su uglavnom majke, a najčešći razlozi obraćanja bile su poteškoće u ostvarivanju dječjeg doplatka kao obiteljskog davanja iz inozemstva temeljem propisa EU-a za koordinaciju sustava socijalne sigurnosti, i to radi dugotrajnosti i nedostatka informacija o tijeku postupanja. Poteškoće u nekim slučajevima nastaju kada roditelji samostalno pokreću postupke pred inozemnim institucijama nadležnima za isplatu obiteljskih davanja, a ne putem područnih službi HZMO-a. Neke se majke pritužuju na inozemne isplatitelje radi isplaćivanja tog novčanog primanja očevima koji žive u inozemstvu, ali ne stanuju s djecom, ne skrbe o njima niti plaćaju uzdržavanje. Pojedini roditelji su nezadovoljni nalazom i mišljenjem tijela vještačenja izrađenog za potrebe postupka priznavanja prava na doplatak za djecu za djecu s TUR-om ili trajanjem vještačenja. U vezi propisanih uvjeta koji predstavljaju zapreku u ostvarenju ovog prava (npr. uvjet prethodne duljine prebivališta i visine prihoda), kao i činjenice da obustava doplatka za djecu u nekim slučajevima utječe i na ostvarivanje drugih socijalnih prava i naknada od strane JLS-a, nastavit ćemo upućivati prijedloge.

47 Dr.sc. Paul Stubbs (Ekonomski institut, Zagreb) i Gordana Šimunković, prof.soc.ped (Medicinski fakultet, Rijeka), Istraživanje o siromaštvu djece i obitelji na području Rijeke i Gospića https://www.eizg.hr/UserDocsImages/vijesti/vijesti_dogadaji/Policy_Brief_Place%20under%20the%20sun.pdf?vel=565710

48 Dostupno na https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/dubinska-analiza-za-eu-jamstvo-za-svako-dijete-hrvatska

S ciljem poboljšanja u ostvarenju prava djece, u javnom smo savjetovanju u dva navrata tijekom godine u sudjelovali s prijedlozima o **rodiljnim i roditeljskim potporama**[49].

I dalje su česte situacije u kojima neki roditelji, i posredno djeca, ostaju bez prava na **jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete** koju temeljem ZORRP-a priznaju JLP(R)S-ovi. Mnogi ostaju bez ove potpore radi neispunjavanja uvjeta duljine prebivališta u slučaju preseljenja. Kako bi se izbjegle slične štetne i diskriminatorne prakse nekih JLP(R)S-ova predlagali smo da nositelj ovog prava bude dijete, odnosno, da se novčane naknade i prava uvijek vezuju uz status djeteta, a ne roditelja. Smatramo da svaka potpora usmjerena na njegu novorođenog djeteta i njegovo podizanje mora biti dostupna svakom djetetu pod jednakim uvjetima, neovisno u kojem je JLP(R)S-u rođeno i živi.

Novi je ZORRP donio izmjene u kojima prepoznajemo naše višegodišnje prijedloge vezane za uvećanje postotka temeljem kojeg se izračunava visina naknada za roditelje djece s teškoćama, kao i naknade u slučajevima poroda blizanaca, trećeg i svakog sljedećeg djeteta, doradu odredbe koje se odnose na moguću koliziju s odredbama OBZ-a u slučajevima roditeljskog spora o korištenju prava temeljem ZORRP-a, te je uvaženo upozorenje o korištenju zastarjele terminologije za populaciju djece s TUR-om.

Sudjelovali smo u e-savjetovanju o *Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju* te iznijeli prijedloge i zapažanja temeljem praćenja pritužbi koje se odnose na isplatu obiteljskih mirovina djeci.[50]

Prava iz sustava socijalne skrbi za djecu s TUR-om – Aktualizirano je pitanje boljeg uređenja **prava na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju**. To pravo, kroz podršku roditeljstvu, treba roditeljima omogućiti nesmetano osiguravanje prijeko potrebne skrbi i njege za dijete. To smo pravo zagovarali i na tematskoj sjednici Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora na temu zaštite prava djece s TUR-om i njihovih roditelja. Također smo MRMSOSP-u ponovili naše inicijative iz 2021. za brisanje ograničenja ovoga prava u odnosu na dob djeteta, bolje uređenje ovoga prava u odnosu na obvezu da za ostvarivanje prava oba roditelja trebaju biti u radnom odnosu, te povećanje naknade za korištenje prava.

S obzirom da su u Hrvatskoj kvalitetne i sveobuhvatne usluge, modeli i programi **podrške za djecu s TUR-om** nedovoljno razvijeni, zanemarivanjem ovoga prava njihovih roditelja, neizravno se zanemaruju i prava djece. Sve dok država ne poveća opseg i kvalitetu usluga za djecu s TUR-om – kontinuirano, cjelovito, stručno, na primjeren i kvalitetan način, jednako dostupno za svako dijete bez obzira u kojem dijelu Hrvatske živi – smatramo da ovo pravo ne treba ograničavati godinama starosti djeteta (kao sada do 8. godine). Također smatramo da iznos naknade treba povećati te da naknadu treba omogućiti i nezaposlenim roditeljima. Ujedno je potrebno bolje urediti pravni okvir u odnosu na situacije kada jedan od roditelja ostane bez posla (što je sve češći slučaj u vrijeme aktualne ekonomske krize) ili nema stalni radni odnos, već se zapošljava periodično (npr. djeca pomoraca). Stoga su za učinkovitije uvjete korištenja ovoga prava, a da ono bude u cilju zaštite i njege djeteta, potrebna veća ulaganja države i bolje razumijevanje invaliditeta, odnosno, posebnosti skrbi o djeci s TUR-om.

Prijave roditelja najčešće se odnose na **pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju**. Roditelji su nam se obraćali s upitima kako ostvariti godišnji odmor, odnosno, roditeljski dopust ako koriste spomenuto pravo. Dio prijava se odnosio na pravo ostvarivanje statusa roditelja njegovatelja, pravo na osobnu invalidninu i već spomenuto pravo na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju.

Po pitanju **godišnjeg odmora roditelja** djeteta s TUR-om koji koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, roditelj može ostvariti pravo na godišnji odmor dok istovremeno koristi ovo pravo. Predmetno pravo prekida se jedino u slučaju da tijekom korištenja prava na godišnji odmor poslodavac radniku isplati naknadu za punu satnicu po danu godišnjeg

49 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*
50 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*

odmora jer se za isto razdoblje (4 sata) ne može primiti naknada plaće radi korištenja predmetnog prava na teret sredstava državnog proračuna te naknada plaće radi korištenja godišnjeg odmora koja se isplaćuje na teret poslodavca.

Nakon isteka prava na rodiljni dopust, tijekom korištenja prava ili nakon isteka prava na roditeljski dopust, a na temelju nalaza i mišljenja ZOSI-ja, jedan od zaposlenih ili samozaposlenih roditelja djeteta s TUR-om ima pravo na **dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju** do osme godine djetetova života, koji može koristiti i kao pravo na rad s polovicom punog radnog vremena. To se pravo može nastaviti koristiti i nakon navršene osme godine djetetova života, sve dok potreba traje, a na temelju nalaza i mišljenja ZOSI-ja. Ujedno, roditeljski dopust može se koristiti i kao rad s polovicom punog radnog vremena, i to u dvostrukom trajanju neiskorištenog roditeljskog dopusta.

S ciljem smanjenja učestalih vještačenja djece s TUR-om, uputili smo ZOSI-ju preporuku o potrebi uvođenja **jedinstvenog modela vještačenja** koji će djeci omogućiti ostvarivanje prava u različitim sustavima temeljem jednog nalaza. Za to je potrebno uspostaviti bolje mehanizme razmjene podataka između tijela pred kojima roditelj pokreće upravni postupak za ostvarivanje pojedinog prava što zahtijeva usklađivanje zakonske regulative svih naručitelja vještačenja. Predložili smo smanjenje broja vještačenja za djecu s TUR-om čiji invaliditet/bolest ima „trajni“ karakter uslijed čega mogućnost promjene zdravstvenog stanja i funkcioniranja djeteta ne postoji (ili je vrlo mala). ZOSI nas je obavijestio kako su u suradnji s MRMSOSP-om pokrenuti postupci za ispunjenje svih preduvjeta koji predstoje uspostavi jedinstvene metodologije vještačenja.

2.5.3 Ekonomska prava

U ovoj smo godini u 82 slučaja pratili kršenje ekonomskih prava djece, a najviše ih se odnosilo na primjeren životni standard (44). Slijedi 19 pritužbi koje se odnose na kršenje imovinskih prava djece, devet na nezakonit rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, četiri na neprimjereno oglašavanje, tri na povrede prava učenika tijekom učenja temeljenog na radu (praktična nastava kod poslodavca), jedna na sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima te dvije koje su se odnosile na ostalo.

2.5.3.1 Pravo na primjereni životni standard

Iako je prema *Konvenciji o pravima djeteta* država dužna priznati svakom djetetu pravo na životni standard primjeren njegovu tjelesnom, duševnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju, uočavamo značajne teškoće u ostvarenju ovog prava na koje su se odnosile 44 prijave.

Stanovanje je osnovno ljudsko pravo koje utječe na ostvarenje mnogih drugih prava kao što su pravo na zdravlje, obrazovanje, socijalizaciju i drugo. Istraživanja ukazuju na utjecaj uvjeta stanovanja i susjedstva (siromaštvo, nezaposlenost, problematična ponašanja, kriminal) na postignuća djeteta (stupanj obrazovanja, zaposlenost, ponašanja). Najveću odgovornost za osiguranje životnih uvjeta koji su prijeko potrebni za djetetov razvoj *Konvencija o pravima djeteta* daje roditeljima, ovisno o njihovim sposobnostima i materijalnim mogućnostima, a u tome im je država dužna pomoći (ovisno o nacionalnim prilikama i mogućnostima) i osigurati materijalnu pomoć i programe podrške, osobito glede prehrane, odijevanja i smještaja.

Veliki broj roditelja bez nekretnine za stanovanje djece i bez financijskih mogućnosti za najam stana ili realizaciju stambenog kredita, pokušava ostvariti pravo na stanovanje u **gradskom ili državnom stanu**, suočavajući se pritom s nizom poteškoća. Neki gradovi ne nude najam gradskih stanova, a oni koji nude nemaju dovoljan broj stanova koji bi zadovoljio potrebe socijalno ugroženih građana ili su oni u derutnom stanju. Radi nedovoljnih kapaciteta, ovo pravo ne ostvare ni roditelji djece sa zdravstvenim teškoćama

koji u cijelosti ispune uvjete za dodjelu gradskog stana u najam izvan liste reda prvenstva.

„Pomaka nema, do ovog mjeseca sam plaćala podstanarski stan 3000 kn plus režije u iznosu 1000-1500 kn, ali kako je sve poskupilo, ja više nisam u mogućnosti plaćati najam te se 1.4., ukoliko ne platim, moram iseliti s dvoje djece… Ja se nisam u ovim teškim socijalnim prilikama našla lijenosti i komocije radi, već sam, nažalost, rodila dijete s oštećenjem zdravlja... 6 i pol godina se sama, kao podstanar, na sve načine trudim odgojiti i prehraniti normalnu djecu, odraditi sve preglede... Moja ukupna primanja iznose 1095 kn dječjeg doplatka (300 kn za zdravo dijete i 895 kn za dijete s oštećenjem zdravlja), 600 kn doplatka za pomoć i njegu od CZSS-a te mi je sudski određena alimentacija od 1900 kn (950 kn po djetetu). Sve zajedno iznosi 3595 kn, a nama je samo trošak stanovanja 3000 kn, od toga nemam ni za režije.“
(Iz prijave pravobraniteljici)

Kod svih smo preporuka da se pomogne roditeljima s djecom obaviješteni da, unatoč razumijevanju teških zdravstveno-socijalnih prilika, nema raspoloživih stanova te da se ne može predvidjeti kada će se stvoriti uvjeti za njihovu dodjelu.

Teške prilike i nemogućnost podmirivanja obaveza te nastala dugovanja, korisnicima gradskih ili državnih stanova dodatno otežavaju najave **deložacija.** Roditelji, svjesni obveze podmirivanja dugova, ali i objektivnih nemogućnosti, mole za mogućnost plaćanja u ratama ili odgodu deložacije.

„Nismo našli još uvijek stan, nemamo drugi smještaj, spavam svaku noć sa saznanjem da će oni koji imaju moć doći po vaše dijete, nećaka ili nećakinju da vam ih uzmu, doći svaki tren, i likovat kako dobro rade svoj posao i oglušit se na svaku suzu vašeg djeteta, nećaka ili nećakinje… Poštovani, pogriješio sam, molim vas, preklinjem vas… Molio bih vas da uzmete u obzir i COVID situaciju di je veliki period u 2 god. života bio da smo morali kao dvoje ljudi bez prihoda okolo posuđivat novac da bi samo mogli doslovce prehraniti dvoje maloljetne djece... Mnogo dana nismo sebe prehranjivali da bi mogli njima da damo, također, te sve novce se trebalo i vraćati i dalje ne posjedujemo nikakvu nekretninu i nemamo sredstava za mjesečne najmove stanova od 500 eura na dalje… Molim vas da nam date mogućnost da vam sve platim, da mi date ugovor… Ukoliko zaista nas baš želite baciti na ulicu, molimo vas onda malu odgodu da nađemo novu školu, vrtić, posao, nadam se iskreno ne i državu… Ne tražim vas oprost dugova ili ikakvog vašeg novca, molim vas i preklinjem da nabavim te sve novce po bilo koju cijenu… Oni su nedužna bića u svemu ovome.“
(Iz prijave pravobraniteljici)

Na našu preporuku obaviješteni smo da je Grad odgodio deložaciju za šest mjeseci, „s obzirom na činjenicu da su u stanu malodobna djeca“, uz obvezu roditelja da u tom vremenu za svoju obitelj osiguraju adekvatan smještaj te da predaju stan, slobodan od osoba i stvari, čime će izbjeći daljnje troškove ovršnog postupka radi iseljenja i deložacije (troškovi kamiona, bravara, radnika, sudskog ovršitelja, skladišta, skladištenja stvari). No, to ne rješava egzistencijalni problem ove obitelji.

S obzirom na nedovoljan broj raspoloživih stanova, no i želju da im djeca imaju krov nad glavom, neki roditelji s djecom **bespravno ulaze u gradske ili državne stanove**, nakon čega ih se prisilno iseljava i upućuje na mogućnost javljanja na natječaj za davanje gradskih stanova u najam. O šansi za ostvarenje tog prava govori primjer oca čiji je zahtjev stavljen na 816. mjesto, a ponovljeni zahtjev nekoliko godina kasnije na 501. mjesto. Romskoj obitelji s devetero djece, koja je kao razlog bespravnog useljenje u gradski stan navela namjeru da djeci osigura primjerene uvjete stanovanja i upozorila na ugrožavajuće okruženje za djecu u romskom naselju, gradske su vlasti također naložile iseljenje.

Mnoga djeca s obiteljima žive u **neodgovarajućim, derutnim, vlažnim, premalim stanovima** s instalacijama koje ugrožavaju njihovu sigurnost.

„Dobar dan, ja sam majka dvoje djece iz Petrinje i imamo problema sa stambenim zbrinjavanjem… Molim vas u Ime svog djeteta koje je rođeno u 28. tj. i treba uvjetan prostor za odrastanje… Nas žele vratiti u stan koji nije uvjetan za život malog palčića i bebe od 9 mj… Radi se o stanu od 50kv s jednom sobom u koju su probile fekalije...“
(Iz prijave pravobraniteljici)

Primjerene uvjete stanovanja, kako u gradskim/državnim, tako i u privatnim stanovima, onemogućavaju i narušeni **međuljudski odnosi** radi kojih nerijetko intervenira i policija. Često nas obavještavaju o isključivanju vode ili struje u stanu u kojem žive djeca ili istjerivanju iz stana, bilo od strane člana obitelji ili stanodavca.

U potpuno neprimjerenim uvjetima još uvijek žive mnogi stradalnici **potresa.** Obraćanja građana ogorčenih uvjetima stanovanja u kontejnerima, te dugotrajnim postupcima obnova kuća, ukazuju na neadekvatan odgovor države u kriznoj situaciji, kao i izostanak podrške djeci i odraslima.

Potaknuti veličinom problema, otvorili smo raspravu o ovoj temi na stručnom skupu „***Kako prekinuti začarani krug siromaštva i pružiti djeci jednake prilike***" u Rijeci. Uslijed nedovoljnog kapaciteta gradskih stanova, za razliku od ostalih JLP(R)S-ova (slična je usluga jedino u Labinu), Rijeka socijalno ugroženim građanima nudi i tzv. nužni smještaj. Pohvalno je to nastojanje Grada da potrebitima osigura stanovanje u većem opsegu i s manjim davanjima, no, zaključeno je da je za ostvarenje primjerenog standarda stanovanja djece neophodno uključivanje države i donošenje nacionalne strategije socijalnog stanovanja. Naime, problemi u nužnom smještaju velikim su dijelom uzrokovani zdravstvenim stanjima nekih odraslih korisnika koji, osim u hitnim akutnim situacijama, nisu pod kontrolom psihijatara, pa ugrožavaju druge, sebe i prostor. Iako je namijenjen samcima, ovaj smještaj pomaže i roditeljima te tridesetak djece da izbjegnu beskućništvo, no, radi problematičnih ponašanja odraslih susjeda i uništavanja stambenih jedinica, žive u neprimjerenim i ugrožavajućim uvjetima, u što smo se obilaskom i sami uvjerili.

2.5.3.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Konvencijom o pravima djeteta priznaje se pravo djeteta na zaštitu od ekonomskog, odnosno, gospodarskog iskorištavanja i obavljanja bilo kakvog posla koji može ometati djetetovo obrazovanje, biti opasan za djetetovo zdravlje ili fizički, mentalni, duhovni ili socijalni razvoj.

Primili smo 15 pojedinačnih prijava (za usporedbu, u 2021. bilo ih je sedam) od kojih se devet odnosi na nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, tri na povrede prava učenika tijekom učenja temeljenog na radu (praktična nastava kod poslodavca), jedna na sudjelovanje djece u kulturnim i umjetničkim aktivnostima, a dvije na ostale aktivnosti u kojima djeca sudjeluju.

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca – Nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja djece, kao i sigurnosti i zaštite na radu, provode inspektori rada u području radnih odnosa i inspektori rada u području zaštite na radu Državnog inspektorata. DIRH nas obavještava o nezakonitom postupanju poslodavaca prema maloljetnicima (npr. određivanjem prekovremenog i noćnog rada, neprijavljivanjem tijelima mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, neupućivanjem na pregled radi utvrđivanja zdravstvene sposobnosti), izriče poslodavcima propisane kazne i obavještava CZSS o povredama prava maloljetnika.

Prema podacima DIRH-a u 2022. inspektori rada u području radnih odnosa obavili su ukupno 8 652 nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja. U 16 nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na 25 maloljetnika, i to postojanje osnovane sumnje da je počinjeno ukupno 25 povreda prekršajno sankcioniranih odredaba propisa koji se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika. Nezakonitosti su utvrđene u djelatnosti ugostiteljstva, trgovine, graditeljstva i u uslužnim djelatnostima, a maloljetnici su radili na poslovima konobara, prodavača, pomoćnog pekara, pomoćnim poslovima u kuhinji, pomoćnim poslovima u graditeljstvu i pomoćnim poslovima u uslužnim djelatnostima. Protiv poslodavaca i odgovornih osoba poslodavaca inspektori rada podnijeli su 12 optužnih prijedloga nadležnim sudovima, te izdali dva obvezna prekršajna naloga.

Osim pokrenutih prekršajnih postupaka, inspektori rada u području radnih odnosa donijeli su ukupno 17 rješenja (19 mjera), koja se odnose na: privremenu zabranu obavljanja djelatnosti poslodavcu, ukidanje privremene zabrane obavljanja djelatnosti, zabranu rada maloljetnika na poslovima na

kojima može raditi samo na temelju prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti, zabranu noćnog rada maloljetnika, zabranu određivanja prekovremenog rada maloljetnika, zabranu određivanja rada maloljetnika koji traje duže od osam sati tijekom razdoblja od 24 sata, suglasnost za posredovanje za rad maloljetnog redovitog učenika mlađeg od 15 godina, zabranu rada redovitih učenika protivnog odredbama Pravilnika o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem.

Inspektori rada u području zaštite na radu obavili su ukupno 5 832 nadzora nad provedbom propisa iz područja zaštite na radu. Od toga je provedeno 13 inspekcijskih nadzora u području zaštite maloljetnika u kojima su utvrđene dvije nepravilnosti.

Za razliku od prethodnih godina kada nismo primali prijave povreda prava redovitih **učenika koji rade posredstvom srednjoškolskih ustanova, tzv. učeničkih servisa,** na temelju ugovora o radu redovitog učenika, u 2022. smo primili šest takvih prijava. Roditelji se pritužuju da prava i interesi učenika koji rade preko tzv. učeničkih servisa nisu zaštićeni jer se uređenje nekih pitanja prepušta djeci i roditeljima bez odgovarajućeg nadzora nad poslodavcima od strane Državnog inspektorata.

Prema informacijama dobivenim od Državnog inspektorata i MRMSOSP-a, rad učenika posredstvom učeničkih servisa uređen je *Zakonom o tržištu rad* i *Pravilnikom o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem* te ga valja razlikovati od rada maloljetnika na temelju ugovora o radu sukladno *Zakonu o radu*. Spomenutim propisima nisu regulirana pitanja rada učenika nedjeljom, blagdanima i drugim, zakonom određenim neradnim danima i povećanja zarade s osnove takvog rada, niti su propisane mjere koje bi inspektor rada bio ovlašten poduzeti ako utvrdi takav rad. Cijena rada učenika također nije propisana, već je predmet ugovora o povremenom radu redovitog učenika kojeg poslodavac i učenik sklapaju uz posredovanje srednjoškolske ustanove.

Nije regulirano niti nepriznavanje obavljenog rada od strane poslodavaca uslijed čega učenici koji rade posredstvom učeničkih servisa ostaju bez zarade. Ako je poslodavac potvrdio obavljeni rad, srednjoškolske ustanove koje posreduju u ovom odnosu dužne su zaštititi učenika prilikom potraživanja zarade, te solidarno odgovarati za isplatu zarade. No, ako poslodavac ne prizna obavljeni rad, ne navede ga i ne potvrdi u ugovoru, dijete ostaje bez zarade, a postupak poslodavca izvan odgovarajućeg nadzora državnog tijela kojim se takva povreda može utvrditi i sankcionirati. Roditeljima i djeci u tom slučaju jedino preostaje podnijeti tužbu redovnom sudu opće nadležnosti radi priznavanja obavljenog rada i potraživanja neisplaćene zarade.

Pravilnikom o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem osigurana je samo minimalna zaštita djeteta, pod nadzorom Državnog inspektorata, poput ograničenja broja radnih sati dnevno koji se smatra punim radnim vremenom, zabrane noćnog rada, prava na stanku, dnevni i tjedni odmor, ali **ne i zaštita djeteta od drugih povreda od strane poslodavca**, kao što su neodređivanje i neugovaranje satnice za rad nedjeljom i blagdanom te nepriznavanje obavljenog učenikova rada, što u praksi dovodi do **gospodarskog iskorištavanja djeteta**.

Takve povrede na štetu djeteta roditelji i učenički servisi trebaju prijaviti Državnom inspektoratu, a učenički servisi ne obavljati poslove posredovanja za poslodavce uz saznanje da su isti postupali na štetu djeteta.

Zbog toga smo MRMSOSP-u preporučili da *Pravilnik o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem,* i po potrebi druge propise, dopuni odredbama o zaštiti djece koja rade posredstvom srednjoškolskih ustanova od gospodarskog iskorištavanja od strane poslodavaca, te o nadzoru i mjerama Državnog inspektorata nad poslodavcima, što se MRMSOSP obvezao učiniti.

Povrede prava učenika tijekom učenja temeljenog na radu i naukovanja kod poslodavca – Prijave su se odnosile na prava djeteta na praktičnoj nastavi u strukovnom obrazovanju zbog neprofesionalnog i neprimjerenog odnosa prema djetetu i na nezakonito sklapanje ugovora o stipendiranju učenika kod poslodavca kod kojeg obavlja praktičnu nastavu. Zbog nedostatne uređenosti zaštite prava djece u propisima

iz područja strukovnog obrazovanja i naukovanja zasad nema inspekcije koja bi mogla prekršajno kazniti poslodavca za povrede ugovora o provedbi učenja temeljenog na radu (praktične nastave) i ugovora o naukovanju ili zbog neprofesionalnog ili neprimjerenog odnosa prema učeniku.

U jednom je slučaju poslodavac, bez suglasnosti roditelja, s učenikom sklopio ugovor o stipendiranju kojim ga je obvezao da radi za njega određeno vrijeme nakon završetka srednjoškolskog programa obrazovanja. Zbog nepovoljnih uvjeta rada, učenik nakon završetka srednjoškolskog programa nije želio nastaviti rad kod tog poslodavca, ne shvaćajući značenje ugovora kojeg je potpisao. S obzirom na nezakonitost i neetičnost takvog ugovora, obratili smo se HOK-u, između ostalih, te je nakon upozorenja HOK-a poslodavac odustao od ugovora.

Inspekcijski nadzor nad učenjem temeljenom na radu (praktičnom nastavom) i naukovanjem kod poslodavca osiguran je od strane DIRH-ovih inspektora rada, no, samo u dijelu koji se odnosi na primjenu propisa o radu, sigurnosti i zaštiti na radu, dok je jedina mogućnost zaštite od neprofesionalnog, neetičnog i neprimjerenog ponašanja poslodavca prema učeniku podnošenje prijave Sudu časti Hrvatske obrtničke komore (HOK), o čemu roditelji i djeca nisu dovoljno informirani, niti se u pravilu na to odlučuju. Zbog toga smo u prosincu 2020. objavili publikaciju *„Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama“*[51] i ponovili preporuke za potpuniju zaštitu učenika u ovim oblicima nastave koje smo proteklih godina upućivali nadležnima.

Prema podacima DIRH-a, u cilju sveobuhvatne zaštite učenika za vrijeme izvođenja praktične nastave i vježbi naukovanja, inspektori rada u području zaštite na radu obavili su 905 nadzora kod poslodavaca obrtnika i trgovačkih društava na temelju zahtjeva HOK-a, a u vezi s obvezom ispunjavanja materijalnih i kadrovskih uvjeta iz Pravilnika o postupku i načinu izdavanja dozvola (licencija) za izvođenje naukovanja.

Zbog nedostatne zaštite **prava učenika u strukovnom obrazovanju** u organizaciji i provedbi učenja temeljenog na radu i naukovanja kod poslodavca, MZO-u smo u postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strukovnom obrazovanju* uputili prijedloge da se u tekst uvrsti **obvezna provjera (ne) osuđivanosti mentora** i osobe koja ga zamjenjuje od strane poslodavca, periodično provođenje takvih provjera i obveza poslodavca da o tome obavještava škole, da zapreka za obavljanje poslova mentora i osobe koja ga zamjenjuje bude izrečena **prekršajno-pravna sankcija** i/ili trajanje **zaštitne mjere** propisane *Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji*, prekršajno-pravna sankcija iz *Zakona o suzbijanju diskriminacije* i *Zakona o ravnopravnosti spolova* te trajanje **sigurnosne mjere** obveznog psihijatrijskog liječenja, obveznog liječenja od ovisnosti, obveznog psihosocijalnog tretmana, zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti, zabrane približavanja, uznemiravanja i uhođenja, udaljenja iz zajedničkog kućanstva, zabrane pristupa internetu ili sigurnosne mjere zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora izrečene temeljem *Kaznenog zakona.*[52]

Osim toga, predložili smo jasnije propisati primjenu općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u učenju temeljenom na radu kod poslodavca, nadležnosti i odredbe o inspekcijskom nadzoru nad poslodavcima te sankcije za poslodavce za povrede prava učenika i postupanje protivno odredbama *Zakona o strukovnom obrazovanju*. U izmjenama i dopunama tog zakona uvrštene su odredbe o tome tko obavlja stručni nadzor nad izvođenjem učenja temeljenog na radu kod poslodavca, no, ne i odredbe o inspekcijskom nadzoru nad poslodavcima.

Zaštita djece koja prose – Unatoč višegodišnjem ukazivanju na taj problem, prosjačenje odraslih s djecom redovna je pojava u većim gradovima, osobito u Zagrebu. Iako se navođenjem ili korištenjem djece na prosjačenje krše dječja prava, s čime su upoznati policija, CZSS i prekršajni sud, odgovarajući rezultati u zaštiti djece dosad nisu postignuti. U tim je slučajevima najčešće novčano kažnjavanje te zaštitne mjere protjerivanja iz grada koje nisu učinkovite. Bez identifikacije i prekršajnog sankcioniranja odraslih koji tako iskorištavaju djecu, ne mogu se poduzeti mjere za zaštitu djece, niti prepoznati trgovanje djecom u svrhu iskorištavanja za prosjačenje.

51 https://dijete.hr/hr/publikacije/
52 O tome više govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

Prema podacima MUP-a u 2022. ukupno je evidentirano 245 počinitelja prekršaja prosjačenja od čega su četiri počinitelja maloljetnici.

Već godinama upozoravamo na neodgovarajući pristup tom problemu, izostanak kontinuirane suradnje više resora i planiranja dugoročnih mjera zaštite. Važan je ozbiljan i sveobuhvatan pristup, evidencija svih slučajeva, utvrđivanje uzroka prosjačenja te kontinuirani rad na njihovom otklanjanju i pomoći djeci.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima – Upiti građana odnosili su se na dozvole za sudjelovanje djece u snimanju filmova. Upoznavali smo ih s propisima koji reguliraju pitanja sudjelovanja djece u tim aktivnostima i ukazivali na to da pravobraniteljica nije ovlaštena odobravati rad djece i njihovo sudjelovanje u snimanju filma i sličnih djela, već inspektori rada.

Prema postojećim propisima dijete i maloljetnik[53] koji pohađaju osnovno obrazovanje smiju, samo uz prethodno odobrenje tijela nadležnog za poslove socijalne skrbi, uz naplatu sudjelovati u aktivnostima snimanja filmova, oglašavanja, pripremanja i izvođenja umjetničkih, scenskih ili sličnih kulturnih djela te sportskih natjecanja, na način i u opsegu koji ne ugrožavaju njihovo zdravlje, sigurnost, ćudoređe, školovanje ili razvoj. Ukupno razdoblje trajanja rada i aktivnosti, dnevno i tjedno trajanje aktivnosti te odmori za vrijeme trajanja tih aktivnosti ne smiju ugrožavati zdravlje i sigurnost djeteta i maloljetnika te ispunjavanje obveza vezanih za njihovo školovanje, niti smiju biti nepovoljniji od prava koja su propisima o radu propisana za maloljetnike.

Do stupanja na snagu *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu*, odobrenje je za sudjelovanje maloljetnika u tim aktivnostima uz naplatu izdavao inspektor rada na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika maloljetnika, te dostavljao primjerak nadležnom CZSS-u.

U 2022. godini inspektori rada za radne odnose zaprimili su 358 zahtjeva zakonskih zastupnika djece mlađe od 15 godina za njihovo sudjelovanje uz naplatu u izvođenju različitih umjetničkih djela, snimanju video spotova, tv-reklama, serijala i dr., te su izdali isto toliko odobrenja.

Stupanjem na snagu *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu*, od 1. siječnja 2023. **odobrenje za sudjelovanje maloljetnika** u tim aktivnostima **izdaje tijelo nadležno za poslove socijalne skrbi** na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika djeteta i maloljetnika, a primjerak istoga dostavlja i tijelu nadležnom za poslove inspekcije rada.

Međutim, za razliku od naplatnog, inspektori rada nisu bili nadležni za postupanje u slučajevima nenaplatnog sudjelovanja djece u navedenim aktivnostima, niti je postojala obveza ishođenja odobrenja nadležnog tijela. Zbog toga zaštita interesa i dobrobiti djeteta posve ovise o senzibiliziranosti sudionika i roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta, što nije dovoljno. Nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece, kako uz naplatu tako i bez naplate. Proteklih godina više smo puta upozoravali nadležna ministarstva, Vladu i Hrvatski sabor na nereguliranost ovog područja dječjih aktivnosti i preporučivali iznalaženje cjelovitog rješenja.

Prema *Obiteljskom zakonu* koji je stupio na snagu 1. studenoga 2015., ministar nadležan za poslove obitelji i socijalne politike bio je dužan, u roku od tri mjeseca od stupanja na snagu zakona, donijeti provedbeni propis kojim će urediti ovo područje dječjih aktivnosti, uz suglasnost ministra nadležnog za kulturu, ministra nadležnog za zdravstvo i ministra nadležnog za obrazovanje. Nažalost, taj propis još nije donesen.

2.5.3.3 Zaštita imovinskih prava djeteta

Primili smo 19 pisanih obraćanja stranaka u vezi sa zaštitom imovinskih prava djece, čime je obuhvaćeno

53 U smislu *Zakona o radu* maloljetnik je osoba koja je navršila 15 godina ili je starija od 15, a mlađa od 18 godina.

25 djece i jedna grupa djece, a zabilježili smo i 13 usmenih obraćanja. U praćenju je i nekoliko predmeta iz prijašnjih razdoblja.

Pretpostavljamo da je broj pritužbi u ovom području relativno mali jer veliki broj djece uopće nema ili nema vrjedniju imovinu te da roditelji koji zastupaju dijete rjeđe prijavljuju povrede imovinskih prava djece jer u tim slučajevima interesi djeteta i roditelja mogu biti u koliziji.

Prema podacima MRMSOSP-a za 2021.[54] (podaci za 2022. još nisu objavljeni), CZSS-ovi su zaprimili 94 obavijesti o kršenju djetetovih imovinskih prava. Iste je godine sud donio 15 odluka o određivanju mjere za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta donesenih na prijedlog CZSS-a te još 34 na prijedlog roditelja. U šest slučajeva roditelji su rješenjem suda lišeni prava na upravljanje djetetovom imovinom i prava na zastupanje djeteta u imovinskim stvarima.

Sadržaj pritužbi odnosio se na diobu bračne stečevine i utjecaj raspolaganja imovinom na zajedničku djecu, raspolaganje djetetovom stipendijom, smetanje posjeda nekretnine koju je dijete steklo u vlasništvo ili suvlasništvo darovanjem ili nasljedstvom, nasljeđivanje dugova, raspolaganje sredstvima s djetetovog računa i tumačenje pojma vrjednije imovine, dugotrajnost sudskog postupka u kojem se od suda traži odobrenje za raspolaganje imovinom djeteta, zaštitu interesa djece u različitim sudskim postupcima povodom imovinsko-pravnih sporova u kojima djeca imaju položaj stranke ili u tim postupcima sudjeluju kao zainteresirane osobe, nezadovoljstvo ishodom sudskog postupka radi naknade štete djetetu.

U nekim slučajevima stranke traže pravni savjet ili očekuju postupanje pravobraniteljice i njeno sudjelovanje u sudskom postupku s ciljem rješavanja imovinsko-pravnih odnosa i zaštite prava i interesa djece. Ta očekivanja nisu u skladu s djelokrugom rada Ureda, pa ih upućujemo da se o konkretnim pravnim radnjama konzultiraju s odvjetnikom.

Djeca dužnici – U nekim slučajevima, roditelji neupućeni u pravne propise zastupaju djecu te ugroze njihove interese, pogrešno vjerujući da djeca ne mogu biti dužnici i ovršenici. Primjerice, roditelji u ime djeteta prihvate darovanu nekretninu ili kupe nekretninu na ime djeteta, no, previde da time djeca postaju obveznici plaćanja poreza na promet nekretnina. Osim temeljem *Zakona o porezu na promet nekretnina*, djeca mogu postati porezni dužnici temeljem *Zakona o porezu na dohodak*, *Općeg poreznog zakona* i drugih propisa, a dugove mogu i naslijediti.

Prema podacima Porezne uprave Ministarstva financija na dan 31. prosinca 2022. u evidenciji se nalazi 895 djece poreznih dužnika, 37 njih ima dugovanja od 10.000 kuna na više, 266 duguje između 1.000 i 10.000 kuna, dok se 592 slučaja odnose na dugovanja manja od 1.000 kuna. Najčešće se radi o dugovanjima na ime poreza na promet nekretnina, zatim dohotka, doprinosa i drugih javnih davanja. U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2022. izvršen je otpis duga ili kamata u cijelosti za 25 maloljetnih osoba.

Unatoč pretpostavci da većina savjesno i odgovorno skrbi o imovinskim interesima svoje djece, neki roditelji svojim postupcima naštete djeci, a ponekad i bespovratno potroše dječji novac na sebe i svoje potrebe. Primjer za to je otac koji je trošio novac iz dječje stipendije, kao i majka koja nije živjela s djetetom, a otuđila je i potrošila sredstva koja je dijete naslijedilo iza očeve smrti.

Zastupanje u vezi s vrjednijom imovinom – OBZ se u međuvremenu nije mijenjao, pa su i odredbe kojima se regulira zaštita imovinskih interesa djece ostale iste u odnosu na ranija razdoblja.[55] To znači da i dalje vrijedi zakonska pretpostavka da je jedan roditelj drugom dao pristanak za zastupanje djeteta bez njegove izričite suglasnosti, dok je roditeljevo zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom (imovinskim pravima), valjano uz pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i odobrenje suda u izvanparničnom postupku.

54 Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2021. godini, kolovoz 2022.

55 *Obiteljski zakon*, NN 103/15, 98/19 i 47/20, članci 97. Upravljanje imovinom djeteta, 98. Ograničavanje prava na upravljanje imovinom djeteta, 99. Zastupanje djeteta, 101. Zastupanje u vezi s vrjednijom imovinom odnosno imovinskim pravima djeteta, 178. Vrste mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta, 179. Izmjena ili ukidanje rješenja.

Kako OBZ propušta regulirati visinu novčanog iznosa koji bi se smatrao djetetovom vrjednijom imovinom, u praksi se i dalje primjenjuje *Mišljenje Ministarstva socijalne politike i mladih* (MSPM) od 23. rujna 2014. prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima djeteta u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna.[56] Već niz godina bezuspješno pozivamo na propisivanje zaštitnih mehanizama u vezi primjene navedenog *Mišljenja* (primjerice, zalagali smo se za uvođenje razlike u visini iznosa kojim roditelji mogu samostalno raspolagati ovisno o tome je li riječ o jednokratnoj ili kontinuiranoj isplati te za usklađivanje iznosa mogućih redovitih mjesečnih isplata s iznosima potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta.)

Naša traženja i inicijative argumentiramo činjenicom da jednom kada se protupravno i neodgovorno ponašanje roditelja koji je prisvojio i potrošio djetetov novac otkrije, djetetu i drugom roditelju koji se skrbi o njemu jedino preostaje pokretanje građanskih i kaznenih postupaka pred sudom, što je financijski i emocionalno iscrpljujuće, a često, nažalost, i potpuno neizvjesno.

Uvođenje eura kao nacionalne valute u RH vidjeli smo kao novu priliku za podsjećanje na ugrožavajući karakter važećih propisa i prakse te za ponavljanje preporuke za zaštitu interesa djece. Na to nas je motivirao i prijedlog Hrvatske udruge banaka (HUB) upućen MRMSOSP-u u veljači 2022. o zaokruživanju iznosa do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati u eurima, kako bi se spriječile poteškoće do kojih u praksi može doći uslijed konverzije. U preporuci smo istaknuli kako razumijemo i uvažavamo razloge HUB-a za zaokruživanje iznosa, te načelno podržavamo takav prijedlog, kako bi se olakšalo poslovanje. Međutim, s obzirom na moguće zloupotrebe roditeljskih prava koje za posljedicu imaju povredu prava djece, nismo se složili s prijedlogom HUB-a da 1.400 eura bude iznos za mjesečno raspolaganje sredstvima djeteta, nego eventualno tek za jednokratno podizanje.

Uočavamo i nesnalaženje CZSS-ova u slučajevima zaštite imovinskih interesa djece, a posebice djece koja su bez odgovarajuće roditeljske skrbi i pod skrbništvom, neovisno o tome jesu li naslijedila značajno veliku imovinu ili pak dugove. Zbog toga smo preporučili MRMSOSP-u da pripremi liste za procjenu čimbenika rizika, izda smjernice i naputke za postupanje stručnih radnika CZSS-a tijekom procjene i zaštite imovinskih prava i dobrobiti djeteta te da osigura kontinuirane edukacije za stručne radnike CZSS-a koji rade na poslovima vezanim uz zaštitu imovinskih prava djece. MRMSOSP je našu preporuku primio na znanje.

Nasljeđivanje dugova – Nastavno na rezultate *online* ankete *Zaštita prava i interesa maloljetne djece u ostavinskim postupcima* namijenjene javnim bilježnicima, koju smo proveli godinu ranije, u 2022. smo izradili i uputili preporuke Hrvatskoj javnobilježničkoj komori, MPU-u te MRMSOSP-u. Pritom smo istaknuli zabrinutost zbog neujednačene primjene dvaju zaštitnih mehanizama koje propisuje OBZ: onoga u čl. 101. (prema kojemu je raspolaganje nasljedstvom valjano ako roditelj koji zastupa dijete ima pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb, kao i odobrenje suda u izvanparničnom postupku) te mehanizma iz čl. 240. st.1.t.5. (koji propisuje imenovanje posebnog skrbnika djeci u slučaju kad postoji sukob interesa između djeteta i njegovih zakonskih zastupnika u imovinskim postupcima ili sporovima, odnosno, pri sklapanju pojedinih pravnih poslova).

Vjerujemo da bi ujednačavanju prakse, uz dodatne zajedničke edukacije i radionice različitih dionika, značajno doprinijela izrada protokola postupanja u slučajevima kada u ostavinskim postupcima nasljeđuju ili sunasljeđuju malodobna djeca te se nadamo da će se pristupiti njegovoj izradi.[57]

Iako u 2022. nismo imali takvih pritužbi, i dalje uočavamo problem reguliranja troškova vještačenja procjene imovine u postupcima koji se vode radi davanja odobrenja za odricanje od nasljedstva, a kada postoji sumnja u dugove ostavitelja, te potrebu iznalaženja modela kojim bi se zaštitili interesi djece.

56 U primjeni je i nadopuna tog mišljenja od 17. prosinca 2015. prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kada je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima.

57 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

Uključili smo se u e-savjetovanje o *Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama Zakona o sudskim pristojbama* i predložili oslobađanje od sudskih pristojbi za pokretanje izvanparničnog postupka radi ishođenja odobrenja suda za zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, odnosno, imovinskim pravima. Naš prijedlog nije uvažen, unatoč tome što se ti postupci pokreću i u slučaju kada dijete nema imovine (primjerice, radi osiguranja zaštite interesa djece kod prihvaćanja darova s teretom ili odbijanja ponuđenih darova, raspolaganja nasljedstvom, najčešće u slučajevima kada postoji sumnja u dugove ostavitelja), pa plaćanje pristojbi može opteretiti sredstva koja se koriste za uzdržavanje djeteta[58].

Niz primjedbi koje smo uputili i tijekom izmjena *Ovršnog zakona*, posredno se također odnose na zaštitu imovinskih interesa djece koja se u ovršnim postupcima mogu naći i u ulozi ovrhovoditelja (najčešće potražujući sredstva za uzdržavanje) i ovršenika (u slučaju postojanja dugova).[59] Vezano uz zaštitu djece dužnika, ohrabruje činjenica da je u međuvremenu izmijenjen *Zakon o mirovinskom osiguranju* koji sada predviđa izuzeće od ovrhe na obiteljskoj mirovini kada pravo na obiteljsku mirovinu imaju djeca umrlog osiguranika, za što smo se zalagali prijašnjih godina.

Neke stranke iznosile su nezadovoljstvo postupanjima institucija (primjerice, CZSS-a koji je u odnosu na roditelje pokrenuo postupak lišenja prava na upravljanje djetetovom imovinom) ili pak dinamikom postupaka koji se vode (npr. pritužba na dugotrajnost sudskog postupka za davanje odobrenja za raspolaganje imovinom kojega je roditelj pokrenuo kako bi iz vrijednosti naslijeđenih pokretnina dijelom namirio također naslijeđena kreditna dugovanja). Bilježimo i obraćanja roditelja koji u osobi pravobraniteljice vide *zadnju instancu* za rješavanje dugogodišnjih imovinsko-pravnih sporova i sudskih postupaka, a što su nerealna očekivanja u odnosu na ovlasti ovog Ureda.

Postupci radi naknade štete – Ranijih godina prijavljivan nam je i problem dvostrukog namirenja odvjetnika u postupcima radi naknade štete, u slučajevima kada se ta naknada isplaćuje djeci. Do dvostrukog namirenja dolazi kada zakonski zastupnici, odvjetnicima koji su već izravno namireni od strane osiguravajućih kuća, ugovore plaćanje odvjetničkih provizija u postotku uspjeha u postupku. Iako naše dosadašnje aktivnosti u rješavanju ovih problema nisu polučile uspjeh, takvu praksu i dalje držimo spornom i protivnom interesima djece jer se trošak odvjetnika plaća iz imovine djeteta.

Zaključno, široko tumačenje pojma vrjednije imovine i nepostojanje zaštitnih mehanizama i dalje predstavljaju rizik za povrede imovinskih prava djece. Rizik predstavljaju neodgovorna postupanja roditelja kod kojih se očekuje žurna reakcija sustava. Neujednačena postupanja javnih bilježnika u ostavinskim postupcima ne doprinose pravnoj sigurnosti.

2.5.3.4 Neprimjereno oglašavanje

Potrebno je osigurati učinkovite mehanizme za podnošenje žalbi za zaštitu djece od štetnih medijskih sadržaja, uključujući pornografiju i oglašavanje alkohola, kockanja i klađenja, te utvrditi i primijeniti odgovarajuće sankcije protiv prekršitelja.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

U području oglašavanja prijave se odnose na televizijske oglase te oglase na društvenim mrežama. Četiri slučaja odnosila su se na oglašavanje igara na sreću na televiziji i e-cigareta na Instagramu. Postupali smo i povodom upita za sudjelovanje djece u reklamnom spotu za oglašavanje alkohola, a upiti građana u telefonskom savjetovanju odnosili su se na sudjelovanje djece u reklamama (vina i sredstava za čišćenje toaleta) te na oglašavanje u učeničkom domu. Stranke smo obavještavali o propisima koji reguliraju ovo područje i mogućnostima djelovanja radi zaštite djece, a sudjelovali smo i u općim i normativnim inicijativama.

Pored opće zabrinutosti zbog učinaka televizijskog oglašavanja **igara na sreću** na djecu, građani pojedine

58 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*
59 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*

sadržaje reklama smatraju neprimjerenim i prikrivenim oglašavanjem na štetu djece. U povodu reklamiranja kockarnice na televiziji i aludiranja na pokazivanje srednjeg prsta, Sud časti HURA-e zaključio je da predmetna poruka nije u skladu s odredbama *Kodeksa oglašavanja i tržišnog komuniciranja* jer narušava trenutno prisutne standarde pristojnosti, uz preporuku oglašivaču da ne primjenjuje diskutabilne načine reklamiranja.

Zabrane i ograničenja oglašavanja igara na sreću propisane *Zakonom o igrama na sreću* i *Zakonom o elektroničkim medijima* nisu dovoljne te se zalažemo za njegovo dodatno ograničavanje, poput zabrane i tijekom drugih programskih sadržaja koje u velikoj mjeri prate i djeca (npr. prijenosi sportskih događanja, natjecanja i sl.). Unatoč početnoj namjeri AEM-a da se novim *Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima* oglašavanje „igara u casinima, igara klađenja i igara na sreću u automatima" u audiovizualnim i radijskim programima zabrani u vremenu od 6 do 23 sata, u tome se zbog snažnog pritiska interesnih skupina, nažalost, nije uspjelo. Smatramo da od te inicijative ne treba odustati, nego i dalje težiti strožem ograničavanju, ne samo u elektroničkim medijima, jer ovi izrazito štetni sadržaji mogu potaknuti razvoj ovisnosti.

Unatoč zabranama, djeca sudjeluju u igrama na sreću, posebice u igrama kockanja i klađenja. Smatramo da je nužno spriječiti dostupnost kockanja i klađenja djeci putem *online platformi*, te strože ograničiti njihovo oglašavanje. Prema informacijama Ministarstva financija[60], poseban su problem inozemna trgovačka društva koja priređivanjem igara na sreću putem interneta izbjegavaju ispuniti uvjete regulirane propisima RH obavljajući tako nedozvoljenu gospodarsku djelatnost. Za odvraćanje djece i mladih od sudjelovanja u igrama na sreću, naročito kockanju i klađenju, nužne su preventivne aktivnosti te prijavljivanje slučajeva kršenja tih propisa na štetu djece.

Osim navedenoga, inicijative pravobraniteljice godinama su usmjerene na izmjenu propisa za ograničavanje **oglašavanja alkohola**. Neophodno je smanjiti izloženost djece oglašavanju alkohola, a najviše piva, na televiziji i u drugim elektroničkim medijima, naročito uz prijenose sportskih natjecanja.

Godinama upozoravamo na dostupnost alkohola djeci, najviše zbog nedosljedne primjene zakonskih ograničenja i zabrane prodaje alkoholnih pića djeci, ali i zbog tolerantnog stava društva prema pijenju. Zahvaljujući agresivnom oglašavanju u medijima, konzumacija piva na javnim površinama i sportskim terenima postala je neizostavni dio druženja i često se vezuje uz navijačku kulturu, zajedno s oglašavanjem igara na sreću, posebno sportskih kladionica koje i sponzoriraju sportske aktivnosti i sadržaje.

Na e-savjetovanju o *Prijedlogu Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*, upozorili smo na nužnost odlučnijeg ograničavanja izloženosti djece oglašavanju alkoholnih pića, energetskih napitaka i igara na sreću, no, naši prijedlozi nisu uvaženi.[61]

Roditelji naglašavaju i problem upotrebe ***e-cigareta*** među srednjoškolcima, povezan s tzv. *influencerima* koji mogu snažno utjecati na ponašanje mladih. Prijavitelji navode da su neke objave *influencera* na Instagramu ili web portalima zapravo izravno oglašavanje e-cigareta, jer se u njima hvali taj proizvod, nude popusti i poziva na kupnju, bez obzira na dob. VEM-u smo preporučili da ispita navedene slučajeve oglašavanja te je pružateljima elektroničkih publikacija izrekao upozorenje. Temeljem odredbi *Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih i srodnih proizvoda,* DIRH je proveo inspekcijske nadzore nad nekoliko osoba koje na društvenim mrežama promiču e-cigarete i bave se „influencer marketingom". Zabrinjava da su na Internetu djeca izložena brojnim slučajevima otvorenog i skrivenog oglašavanja, a stručnjaci upozoravaju i na nove izazove, posebno zbog utjecaja na mentalno zdravlje djece.

Proteklih smo godina kontinuirano upozoravali na izostanak regulacije **oglašavanja na teletekstu** i dugotrajno zanemarivanje tog problema koji predstavlja rizik od izloženosti djece potencijalno štetnim sadržajima.

60 https://www.porezna-uprava.hr/bi/Stranice/Nedozvoljeno-obavljanje-gospodarske-djelatnosti-putem-interneta.aspx
61 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*

Naša je inicijativa prihvaćena, a teletekst obuhvaćen regulacijom u području elektroničkih medija stupanjem na snagu novog *Zakona o elektroničkim medijima* u listopadu 2021. čime je u 2022. napokon onemogućeno **oglašavanje pornografskih sadržaja i seksualnih usluga** na televizijskim teletekst kanalima.

U odgovorima na upite stranaka o mogućnostima sudjelovanja djece u reklamama, ističemo potrebu zaštite dobrobiti djece. U upitu za oglašavanje vina upozorili smo da je neprimjereno da djeca na bilo koji način sudjeluju u oglašavanju alkoholnih pića, jer je riječ o sadržajima koji potiču na uporabu alkohola te preporučamo izbjegavanje prizora djece u promidžbenim aktivnostima koje se odnose na alkohol i druge slične proizvode.

U području **oglašavanja hrane** u medijskim sadržajima namijenjenima djeci očekujemo pozitivne pomake, budući da je 2021. osnovana multidisciplinarna *Radna skupina za ograničavanje oglašavanja prehrambenih proizvoda djeci*[62], prvenstveno hrane i pića s povišenom razinom masti, soli i šećera,

Često se susrećemo sa stavom da je zaštita djece od neprimjerenih medijskih sadržaja ponajprije odgovornost roditelja. Međutim, kad govorimo o oglašavanju hrane i pića čija se učestala upotreba ne preporučuje, ta se odgovornost ne može prebaciti samo na roditelje jer oni nemaju dovoljno znanja niti informacija o tome. Rezultati istraživanja AEM-a o medijskim navikama djece i stavovima roditelja, pokazuju da oglašavanje nedvojbeno utječe na ponašanje roditelja i djece, da postoji nekritičnost roditelja i spremnost da pod utjecajem reklama kupuju djeci hranu viđenu na televiziji. Upravo nam to daje uvid u razmjere problema i važnost etičnog postupanja i odgovornosti oglašivača u oglašavanju usmjerenom djeci.

2.5.3.5 Dječji proračun

Država kroz dječji proračun treba jačati mjere za osiguranje raspodjele sredstava tijekom financijskih i ekonomskih kriza i hitnih slučajeva poput prirodnih katastrofa i epidemija, te treba primjenjivati mehanizam za praćenje i procjenu učinkovitosti proračunskih izdvajanja, posebice u korist djece u nepovoljnom i ranjivom položaju.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Izrada dječjeg proračuna obveza je Republike Hrvatske sukladno *Općem komentaru br. 19. (2016.) o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava*, kojem je cilj osigurati da javni proračuni doista pridonose ostvarivanju prava djece i potaknuti stvarnu promjenu u načinu planiranja, donošenja, izvršenja te praćenja proračuna.

Pravobraniteljica još od 2006. godine kontinuirano prati aktivnosti vezane uz dječji proračun, daje preporuke i naglašava važnost ovog mehanizma identificiranja i realiziranja potreba djece, posebice one u nepovoljnom i ranjivom položaju. Također, kako bi dječji proračun što bolje odgovorio na stvarne potrebe djece, promicao socijalnu uključenost te osigurao učinkovitiju potrošnju javnog novca, preporučamo uključivanje djece u njegovo kreiranje i provedbu.

Na važnost dječjeg proračuna podsjećaju nas globalne krize (pandemija bolesti COVID-19, energetska kriza) koje znatno utječu na Državni proračun i definiraju trošenje proračunskih sredstava, prijeteći pravima djece. Poskupljenje energenata i namirnica odražava se i na vrtiće, škole, učeničke domove, pa su tako neki gradovi i općine već prošle godine povećali iznos roditeljskog udjela u ekonomskoj cijeni dječjih vrtića.

Također, zbog velikih regionalnih razlika u javnim izdacima za djecu (u visini novčanih potpora za rođenje djeteta, cijeni dječjih vrtića koju plaćaju roditelji, sufinanciranju udžbenika u srednjim školama i dr.)

62 Radna skupina sastavljena je od predstavnika Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Ministarstva zdravstva, Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva kulture i medija, Ureda pravobraniteljice za djecu, Hrvatske udruge reklamnih agencija, Hrvatske udruge poslodavaca, Hrvatske udruge za zaštitu potrošača, RTL-a, Nove TV, Algebre te Agencije za elektroničke medije.

ističemo važnost dječjeg proračuna koji bi sustavno pratio ulaganje u djecu i programe za djecu, učinak financijskih ograničenja na život i ostvarivanje prava djece te pružao uvid u stvarno stanje.

Stoga još jednom izražavamo zabrinutost oko načina na koji će se u postojećim okolnostima (pandemijska kriza, energetska kriza) pratiti i štititi proračunska sredstva namijenjena ostvarivanju dječjih prava, kako na državnoj tako i na regionalnoj/lokalnoj razini, ako RH **nema djelotvoran dječji proračun** koji vodi računa o općim načelima *Konvencije* i proračunskim načelima djelotvornosti, učinkovitosti, pravičnosti, transparentnosti i održivosti.

Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade (SDUDM) koji ima konsolidacijsku ulogu izrade dječjeg proračuna i godišnjih izvješća o njegovu izvršenju, nastavili smo ukazivati na potrebu aktivnijeg i žurnijeg djelovanja po pitanju obrade prikupljenih podataka dostavljenih od obveznika dječjih proračuna, kao i pravovremenog objavljivanja godišnjeg izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna. SDUDM nas je obavijestio da nije u mogućnosti pratiti točnost podataka dostavljenih od strane proračunskih korisnika te da ne postoji mehanizam provedbe kontrole dostavljenih financijskih pokazatelja, no, u predstojećem će razdoblju pristupiti unaprjeđenju tog sustava s namjerom uključivanja JLP(R)S-ova, kada se za to stvore pretpostavke. Unatoč iskoraku SDUDM-a u 2022. godini i objavi određenih dokumenata (*Dječji proračun za 2020. s projekcijama za 2021. i 2022., Dječji proračun za 2021. godinu s projekcijama za 2022. i 2023., Izvršenje Dječjeg proračuna za 2019. godinu, Dječji proračun 2020. – rebalans*), uspoređivanje prikupljenih podataka i praćenje izvršenja nije moguće radi nedostatka zbirnih podataka.

S obzirom na broj djece u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti u RH te suočavanje s jednom od najtežih gospodarskih kriza izazvanom pandemijom i ratom u Europi, naša je obveza poduzeti sve mjere kako bi se kvaliteta života djece sačuvala, odnosno, poboljšala, na što nas obvezuje i donesena *Strategija EU o pravima djeteta* i *preporuke Vijeća o uspostavi europskog jamstva za djecu*. Upravo zato RH mora jačati mehanizme za zaštitu i praćenje proračunskih izdvajanja za djecu, a posebice onu u nepovoljnom i ranjivom položaju. Pritom je djeci potrebno omogućiti da na sebi primjeren način iskažu svoje potrebe i mišljenja, te sudjeluju u evaluaciji predloženih mjera.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

Dječje siromaštvo

- ***Povisiti iznose novčanih naknada namijenjenih izlaženju iz dječjeg siromaštva.***
- ***Propisati socijalnu uslugu kao podršku djeci u siromaštvu (mentorstvo za djecu).***
- ***Osigurati uvjete za uravnotežene i nutritivno vrijedne (besplatne) školske obroke (školske kuhinje, oprema, osoblje).***
- ***Redovito ispunjavati mjere i aktivnosti iz** NAP Europskog jamstva za djecu**, procjenjivati njihov budući utjecaj na dječju dobrobit te evaluirati postignuta poboljšanja.***

Socijalna prava

- ***Postići kvalitetnije zakonsko uređenje prava na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju.***
- ***Uvesti jedinstvenu metodologije vještačenja za djecu s TUR-om prilikom ostvarivanja prava u različitim sustavima.***
- ***Omogućiti vezivanje jednokratne novčane potpore za novorođeno dijete uz status djeteta, a ne roditelja.***
- ***Redefinirati uvjete za ostvarivanje prava na doplatak za djecu.***

Pravo na primjereni životni standard

- *Osmisliti učinkovitu strategiju osiguravanja primjerenog stanovanja obiteljima s djecom u riziku od siromaštva te pomaganje države onim JLS-ovima koje nemaju proračunskih sredstava za osiguravanje socijalnog stanovanja.*

Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

- *Dodatno regulirati zaštitu djeteta u situacijama koje nisu predviđene Pravilnikom o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem, kao što su prava djece koja rade na temelju ugovora o radu redovitog učenika posredstvom srednjoškolskih ustanova, te propisati nadležnost Državnog inspektorata za nadzor i izricanje mjera poslodavcima.*
- *Uspostaviti u Zakonu o strukovnom obrazovanju cjeloviti nadzor i sankcioniranje poslodavaca za povrede prava učenika; informirati roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme učenja temeljenog na radu i naukovanja; provjeravati prethodnu osuđivanost osoba koje su u kontaktu s učenicima; provoditi učenje temeljeno na radu i naukovanje samo kod poslodavaca koji provode prethodnu provjeru osuđivanosti prije sklapanja ugovora s poslodavcem i periodično o tome obavještavaju škole.*
- *Evidentirati sve slučajeve iskorištavanja djece za prosjačenje, utvrditi uzroke prosjačenja te kontinuirano raditi na njihovom otklanjanju i pomoći djeci.*
- *Donijeti provedbeni propis iz Obiteljskog zakona o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima i regulirati sudjelovanje djece, uz naplatu i bez naplate, u tim aktivnostima.*

Zaštita imovinskih prava djeteta

- *Izmijeniti tumačenje pojma vrjednije imovine te ga prilagoditi realnim društvenim prilikama, odnosno, minimalnim novčanim iznosima potrebnim za djetetovo mjesečno uzdržavanje.*
- *Osigurati edukacije za stručne radnike CZSS-ova, odnosno, pružiti im smjernice i naputke za postupanje, kako bi im olakšali procjenu ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta i procjenu rizika.*
- *Regulirati metodologiju i troškove vještačenja procjene vrijednosti imovine u postupcima koji se vode radi davanja odobrenja za odricanje od nasljedstva, a kada postoji sumnja u dugove ostavitelja.*
- *Dopuniti i unaprijediti propise vezane uz zaštitu imovinskih interesa djece (OBZ, Ovršni zakon i dr.).*
- *Izraditi protokol postupanja u slučajevima kada u ostavinskim postupcima nasljeđuju ili sunasljeđuju malodobna djeca.*

Neprimjereno oglašavanje

- *Podizati svjesnost o potrebi zaštite djece od negativnog utjecaja oglašavanja.*
- *Provoditi kampanje o zdravim životnim navikama i suzbijanju pretilosti i svih oblika ovisnosti.*
- *Unaprijediti zaštitu djece tijekom dječjih programa i programa i događanja čija su publika djeca i mladi (naročito sportska događanja) od oglašavanja s neprimjerenim sadržajem, oglašavanja hrane i pića čija se pretjerana uporaba ne preporučuje, alkohola, e-cigareta i igara na sreću.*
- *Poticati građansku odgovornost za prijavljivanje kršenja odredbi o oglašavanju proizvoda i usluga koje štete djeci.*
- *Učestalije nadzirati i sankcionirati subjekte koje oglašavaju proizvode i usluge koje štete dobrobiti djece na svim mjestima na kojima borave djeca, te čija su publika djeca i mladi, uključujući društvene mreže.*

Dječji proračun

- *Jačati mjere za osiguravanje raspodjele sredstava tijekom financijskih i ekonomskih kriza te mehanizme za zaštitu i praćenje proračunskih izdvajanja za djecu, a posebice za djecu u nepovoljnom i ranjivom položaju.*

2.6 Kulturna prava i pravo na slobodno vrijeme

*Potrebno je osigurati svoj djeci **pristupačna, sigurna i inkluzivna mjesta za igru**, druženje, rekreaciju, kulturne i umjetničke aktivnosti.*

(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Kulturna prava djece odnose se na njegovanje vlastite kulture, slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na pristup informacijama, pravo na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitoga jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju.

Proteklih smo godina primali mali broj prijava koje se odnose na kulturna prava. Ipak, riječ je o važnom području dječjih aktivnosti u kojem uočavamo nedostatno normativno uređenje i brojne propuste nadležnih tijela. Budući da djeca svoja kulturna prava ostvaruju u raznim područjima života, dio njih spominjemo i u drugim dijelovima izvješća (npr. u dijelu koji se odnosi na sigurnost dječjih igrališta).

U 2022. primili smo 50 prijava povreda kulturnih prava, od kojih se najviše odnosi na zaštitu prava djece sportaša (40).[63] Ostalih 10 prijava odnosilo se na organizaciju izložbe na kojoj je izlagač dijete, dječju igru koja smeta susjedima, uvjete na dječjim igralištima, nedostatak skrbi i kvalitetnog provođenja vremena djece tijekom školskih praznika te sudjelovanje i sigurnost djece u aktivnostima u organizaciji udruga.

Početkom 2022. primili smo prijave koje su se odnosile na odluke Stožera civilne zaštite RH u vezi nužnih epidemioloških mjera, kao što je *Odluka o nužnim epidemiološkim mjerama kojima se ograničavaju javna okupljanja i uvode druge nužne epidemiološke mjere i preporuke radi sprječavanja prijenosa bolesti COVID-19 putem okupljanja*. Pritužitelji su, primjerice, isticali da se za pristup klizalištima u Zagrebu za djecu stariju od 12 godina traži predočenje COVID potvrde ili drugog odgovarajućeg dokaza o cijepljenju, preboljenju, odnosno, testiranju. Stožeru smo preporučili da preispita ovu odredbu zbog mogućih nepovoljnih učinaka na djecu stariju od 12 godina. Ravnateljstvo civilne zaštite obavijestilo nas je da je ova mjera bila određena u skladu s preporukama i smjernicama koje je Stožer civilne zaštite RH dobio od HZJZ-a.

Prijave ukazuju na potrebu osiguravanja sigurnih i djeci prilagođenih prostora za igru, dostupnih i besplatnih slobodnih aktivnosti za djecu tijekom školskih praznika te sigurnih i uređenih dječjih igrališta, što je prvenstvena zadaća i odgovornost JLS-a. Obraćaju nam se građani zabrinuti zbog nepostojanja propisa koji bi jamčili ispunjavanje sigurnosnih standarda od strane vlasnika prostora za igru.

Nažalost, **djelatnost igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru** u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta i dalje je neregulirano područje. Iako već godinama preporučujemo nadležnim tijelima donošenje propisa kojim bi se uredili uvjeti rada dječjih igraonica i igrališta te sustav njihova nadzora i na to upozoravamo Vladu, takav propis još nije donesen.[64]

Još nije donesen ni provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona* kojim bi se reguliralo **sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima**, na što smo također više puta upozoravali. Iako je *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o radu* nadležnost za izdavanje odobrenja za

63 O pritužbama, zapažanjima i aktivnostima u tom području više govorimo u poglavlju *Djeca koja se bave sportom.*
64 Više o tome govorimo u poglavlju *Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama.*

sudjelovanje djece u tim aktivnostima, umjesto dosadašnje nadležnosti inspektora rada, dana nadležnom tijelu socijalne skrbi (Hrvatski zavod za socijalni rad) i dalje nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu, tako i bez naplate. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj procjeni i odluci o primjerenosti tog sudjelovanja.[65]

Prijave ukazuju i na potrebu uređenja uvjeta za provoditelje aktivnosti s djecom u organizaciji udruga, potrebu uvođenja stručnog nadzora nad djelatnostima udruga koje nude programe za djecu, kao i provjeru postojanja zapreka za rad s djecom (provjera prethodne osuđivanosti osoba koje rade s djecom). U jednom smo slučaju Gradu Zagrebu ukazali na zabrinutost zbog činjenice da osobe koje dolaze u kontakt s djecom u okviru aktivnosti koje Grad financira udrugama, neovisno o tome jesu li zaposlene ili te poslove obavljaju povremeno ili volonterski, ne prolaze provjeru prethodne osuđivanosti za seksualne delikte. Grad Zagreb uvažio je naše upozorenje i preporuku.[66]

Proteklih smo godina u više navrata ukazivali na potrebu zaštite djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece u okviru djelatnosti udruga, i to kroz propisivanje **zapreka za rad u udruzi za počinitelje seksualnih delikata.** Krajem 2022. izmijenjen je *Zakon o udrugama* na način da je kao zapreka za osnivača koji je u izravnom doticaju s djecom i osobu ovlaštenu za zastupanje udruge propisana pravomoćna osuda za neko od kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta na temelju zakona kojim se uređuju kaznena djela i kaznenopravne sankcije.[67]

Nepostojanje prostora i odgovarajućih uvjeta za igru i slobodno vrijeme, te nedostatak propisa kojim bi se postigla potpunija i bolja zaštita djece od opasnosti i rizika u području igre i slobodnog vremena, ukazuju na razlike u dostupnosti, stupnju sigurnosti, kvaliteti i prilagođenosti mjesta za igru svoj djeci, pa često osiguravanje takvih mjesta ovisi isključivo o mogućnostima i odgovornosti organizatora aktivnosti i JLS-a.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Više ulagati u prostore za dječju igru te osigurati svoj djeci* **pristupačna, sigurna i inkluzivna mjesta za igru**, *druženje i rekreaciju, kulturne i umjetničke aktivnosti, sukladno preporuci Odbora za prava djeteta UN-a.*
- *Učiniti dostupnim i besplatnim što više slobodnih aktivnosti za djecu; za djecu koja žive u siromaštvu naći modele financiranja aktivnosti koje se naplaćuju.*
- *Uključiti djecu na lokalnoj i nacionalnoj razini u planiranje, realizaciju i evaluaciju aktivnosti slobodnog vremena.*
- *Donijeti propis kojim će se regulirati prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada dječjih igraonica, uvjeti uređenja i održavanja dječjih igrališta te sustav nadzora nad njihovim radom.*
- *Donijeti propis kojim će se regulirati sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima.*
- *Uspostaviti posebnu evidenciju udruga registriranih za rad s djecom; u Zakonu o udrugama* **propisati** *posebne uvjete za osnivanje, praćenje rada, obavljanje usluga za djecu i nadzor rada udruga registriranih za rad s djecom.*
- *U Zakonu o udrugama* **osigurati** *pravo djece na sudjelovanje u radu udruge, odnosno, ostvarivanje prava na izražavanje mišljenja o pitanjima koja ih se tiču.*

65 Više o tome govorimo u poglavlju *Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova.*
66 Više o tome govorimo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe.*
67 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*

2.7 Pravosudno-zaštitna prava

Pravobraniteljica za djecu prati rad sustava zaštite djeteta koje sudjeluje u pravosudnom postupku (sudskom ili upravnom), neovisno o tome je li dijete žrtva, svjedok, počinitelj kaznenog ili prekršajnog djela ili sudionik u postupku. Sudjelovanje u postupku pred nadležnim tijelima, osobito sudom, nerijetko je za dijete neugodan i stresan doživljaj.

Tijekom 2022. postupali smo u 139 pojedinačnih slučajeva povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj odnosio se na pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (76) te pravo na dostojanstvo u postupku pred nadležnim tijelima (48). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja vezana uz pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (6), prava djeteta oštećenika i svjedoka (4), na suđenje u razumnom roku (2), te pravo na neodgodivu pravnu pomoć (1). U dva slučaja pratili smo općenito pravo djeteta na sudjelovanje u pravosudnom postupku.

Ponavljaju se pritužbe na postupanje policijskih službenika, djelatnika CZSS-ova, posebnih skrbnika, sudova i državnog odvjetništva. Zamjerke **Državnom odvjetništvu** najčešće se odnose na nedovoljan angažman u procesuiranju počinitelja kaznenog djela, duljinu trajanja postupaka i sporost u potvrđivanju optužnice, izostanak odgovarajuće zaštite djeteta žrtve zbog nedostatnog izricanja mjera opreza u ovlasti državnog odvjetništva, a za dijete žrtvu posebno je razočaravajuće odustajanje od daljnjeg procesuiranja odlukom državnog odvjetništva. **Policijskim službenicima istovremeno se zamjera** nedovoljna zaštita djeteta u slučaju prijetnji i nasilnog ponašanja prema njemu, nepravovremena reakcija na traženje intervencije, neprimjerenost intervencija u prisutnosti djece, prekoračenje policijskih ovlasti ili nepotrebno dovođenje djece u prostore policije. Zaprimali smo pritužbe za izvide u kasnim večernjim satima, uhićenje roditelja pred djecom u trenutku izlaska iz vrtića, ispitivanje djece u školi bez prisutnosti roditelja, primjenu neprimjerene sile prema djeci sudionicima prosvjeda, kao i prijave neosnovanog zadržavanja djece u prostorima policije bez obavještavanja roditelja i pružanja informacija o razlozima zadržavanja.

Dok MUP-ovo Povjerenstvo za rad po pritužbama nije imalo niti jednu prijavu u odnosu na kršenja prava i interese djece, Služba za unutarnju kontrolu MUP-a zaprimila je 99 prijava o postupanju policijskih službenika zbog nepoduzimanja odgovarajućih mjera i radnji za zaštitu djece u predmetima nasilja u obitelji i kaznenopravne zaštite djece (24), te povodom prijave kažnjivih radnji (24), prekoračenja policijskih ovlasti (23), neprimjerenog ponašanja policijskih službenika u prisutnosti djece (5), neprimjerenog odnosa prema strankama (12), nesavjesnog ili nemarnog izvršavanja službenih obveza prilikom izdavanja dokumenata roditeljima djece, te prijave prebivališta djeteta (11). Neutemeljenima je ocijenjeno 66 prijava, 17 je nepotvrđeno, a 13 utemeljeno, od kojih šest djelomično. Prijave su se odnosile na 113 djece.

Zbog propusta u radu policijskih službenika, prema izvješću Službe za unutarnju kontrolu, u tri je slučaja pokrenut disciplinski postupak, u dva zbog teže povrede službene dužnosti. U ostalim slučajevima policijski službenici su opomenuti, a u cilju poboljšanja budućeg rada provedena je edukacija pojedinih službenika ili cijelog operativnog sastava. Ukazivanje na pogreške u postupanju, sankcioniranje utvrđenih propusta u radu te edukacija o potrebi zaštite djece važan su segment zaštite djece.

Nezadovoljstvo radom pojedinih djelatnika CZSS-ova najčešće iskazuju roditelji u postupcima obiteljskopravne zaštite. Riječ je o prijavama pristranosti, neprofesionalnosti, izostanka angažmana ili reakcija na provođenje mjera obiteljskopravne zaštite, najčešće u slučajevima izdvajanja djece iz obitelji koje nezadovoljni roditelji, ne sagledavajući realnu ugrozu djece, smatraju neosnovanima i ishitrenima. Pritužbe su najčešće u konfliktnim roditeljskim odnosima kao rezultat nezadovoljstva roditelja procjenom njihovih roditeljskih kompetencija i iznevjerenih očekivanja od službi socijalne skrbi (više o tome u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb*). Nerijetko uočavamo da se djelatnici nekih CZSS-ova u konfliktnim obiteljskim odnosima odriču svoje uloge posrednika, ne upuštaju u savjetovanje te inzistiraju isključivo na sudskom rješenju svake konfliktne situacije među roditeljima, što dovodi do iscrpljujućih i dugotrajnih sudskih procesa koji dodatno produbljuju sukob među roditeljima i negativno se odražavaju na djecu. Jačanje kapaciteta CZSS-ova, uz stvaranje mreže podrške djelatnicima u rješavanju zahtjevnih situacija, nužan je preduvjet za kvalitetnu zaštitu djece.

Roditelji nam se pritužuju i na postupanje i odluke **suda,** najčešće u obiteljskopravnim postupcima. Već niz godina ukazujemo na potrebu zaštite djeteta koje sudjeluje u postupcima obiteljskopravne zaštite. U tim postupcima koji su za djecu izuzetno stresni, odlučuje se o organizaciji budućeg života djeteta i odnosima s njemu najbližim osobama, a njegovi su roditelji često sukobljene strane koje očekuju da se dijete opredijeli za jednoga od njih. Djeci posebice šteti dugotrajnost postupka u situacijama lišavanja roditeljske skrbi, kad ne žive s roditeljima zbog niza faktora rizičnih po njihovu sigurnost i razvoj te stručne procjene da uslijed neodgovarajućih i ugrožavajućih roditeljskih kompetencija povratak u obitelj nije interesu djece. Roditelji se u takvim situacijama nerijetko koriste zakonskim mogućnostima kako bi spriječili trajno zbrinjavanje djeteta posvojenjem, što, nažalost, rezultira iscrpljujućim i dugotrajnim sudskim postupcima. U jednom je slučaju po okončanju prvostupanjskog postupka uložena žalba koja je odbijena na drugostupanjskom sudu te je pokrenut postupak posvojenja. No, roditelj je podnio prijedlog za dopuštenje revizije, te nedugo nakon toga i prijedlog za vraćanje prava na stanovanje s djetetom (što mu propisi omogućuju), onemogućivši tako posvojenje sve do okončanja ovih postupaka. Djeca od rođenja žive u instituciji, već tri godine čekaju okončanje te pravne agonije, a svakim novim sudskim postupkom uskraćuje im se pravo na život u obitelji.

Sporost sudskog postupka u obiteljsko-pravnoj zaštiti djece i kaznenim postupcima, zamjetna i u ostvarivanju drugih prava djece, također pridonosi neodgovarajućoj zaštiti djece.

Prema podacima Visokog upravnog suda, na razrješenje spora o pravu djeteta na ortopedsko pomagalo u prvostupanjskom postupku čekalo se 10 mjeseci, na osobnu invalidninu i invalidsku mirovinu oko 3 mjeseca, na upis u jaslice 9 mjeseci, o pravu na državljanstvo 11, a razrješenje sporova oko prijave i odjave prebivališta/boravišta i do 7 mjeseci.

Iako je dugotrajnost postupka ponekad opravdana (složenost predmeta, opterećenost suda, odugovlačenje stranaka, potreba provođenja vještačenja i sl.), nedopustivo je da dijete ne vidi drugog roditelja više godina zbog **nepostupanja suda**.

Sud je naložio vještacima da se očituju na prigovore, zakazao drugo ročište u roku od dva mjeseca na kojem ponavlja zahtjev vještacima i odgađa ročište za mjesec dana, međutim, ne dostavlja vještacima niti zapisnike, niti prigovore stranaka, pa se oni ne mogu očitovati. Nove odgode ročišta i tako već dvije godine… Molim i apeliram da se ukaže sucima obiteljskih odjela na potrebu vlastite edukacije i discipline kada je već država ne organizira, kao i na potrebu da skraćuju radnje tamo gdje mogu, a mogu, kao i da vode računa da iza tih spisa odluku čekaju djeca u nadi da će prepoznati njihov interes i dobrobit koja ovakvim postupanjem suda izostaje jer je svaki dan u životu djeteta u kojem nema drugog roditelja zločin…
(Iz pisma stranke)

Problem je i u **neučinkovitosti ovrha** te u neusklađenosti kaznenih, prekršajnih i obiteljskih odluka. Nužno je stvoriti procesne uvjete i osigurati žurnost jer ne donijeti odluku na vrijeme ili ne osigurati njezinu provedbu može ugroziti interes djeteta. Sudska odluka kojom se razrješuje sukob roditelja i donose odluke važne za život djeteta treba biti brza, jasna i precizna, a u slučaju njezina neizvršavanja mora uslijediti brza i učinkovita ovrha. Stoga su nužni specijalizirani i posebno educirani suci za rješavanje predmeta obiteljskopravne zaštite djeteta, ali i stvaranje procesnih, tehničkih i kadrovskih uvjeta koji će u obiteljskom sudovanju osigurati žurnost. Uz obiteljske suce treba osigurati i multidisciplinarne timove koji bi im svojim stručnim znanjima olakšali donošenje odluke, a prije svega osigurali odgovarajući pristup djetetu.

Time bi se umanjila potreba angažiranja vještaka na čije se vještačenje sada dugo čeka, što ne samo da znatno produlje postupak, nego je i znatan financijski trošak za obitelj. Izmjenama i dopunama *Zakona o sudovima* i *Zakona o područjima i sjedištima sudova* u 2022. na općinskim sudovima u sjedištima županijskih sudova osnovani su obiteljski odjeli koji bi trebali jamčiti bolju zaštitu djece. Nadamo se i očekujemo da će specijalizacija općinskih sudova doprinijeti željenom ujednačavanju prakse i izbjegavanju poteškoća na koje roditelji i djeca nailaze zbog nepreciznih i manjkavih odluka. Tu nije riječ o osnivanju obiteljskih sudova za koje se zalažemo, ali jest napredak u promišljanju o nužnim promjenama u obiteljskom sudovanju čiju ćemo učinkovitost pomno pratiti.

Institut posebnog skrbništva važna je karika u zaštiti djece u pravosudnom postupku budući da posebni skrbnici trebaju zastupati interese djeteta pri donošenju odluka bitnih za njegov život (s kojim će roditeljem živjeti, lišenje prava na roditeljsku skrb, osporavanje majčinstva ili očinstva, imovinski postupci i dr.). Međutim, već dulje vrijeme ukazujemo na brojne slabosti tog instituta, unatoč naporima koji se ulažu u njegovo tehničko i kadrovsko unapređivanje. Zbog objektivne preopterećenosti posebnih skrbnika (više od 365 predmeta i 850 ročišta po skrbniku) i dislociranosti stranaka i sudova, posebni skrbnici nisu u mogućnosti ispuniti dio svojih zadaća, zbog čega su dvojbe o učinkovitosti tog instituta i dalje prisutne.

Predmeti u radu CZPS-a u 2022. Izvor: podaci CZPS-a za 2022.

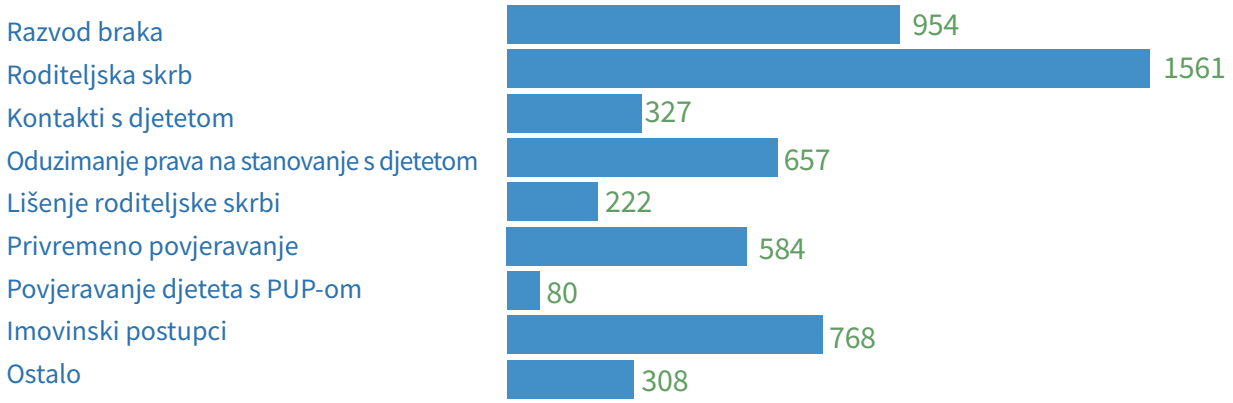

Prijepori prisutni u stručnoj javnosti o ulozi posebnih skrbnika u postupcima mogu dovesti i do razlika u tumačenju i postupanju u praksi. Sve je više zahtjeva za njihovim sudjelovanjem u kaznenim postupcima, što *Zakonom o Centru za posebno skrbništvo* nije predviđeno.

Izvjesno je da smjer kojim je odlučeno osnaživati CZPS vodi stvaranju paralelnog sustava s dvije institucije koje obavljaju sličan posao (CZPS i CZSS), bez jamstva da će se položaj djeteta u pravosudnom postupku poboljšati, da dijete neće biti višestruko ispitivano, da će ista osoba zastupati dijete u svim sudskim postupcima, da će s djetetom biti uspostavljen odnos povjerenja i kvalitetno zastupati njegove interese, uključujući i prisustvovanje svim ročištima. Prema postojećem načinu imenovanja posebnih skrbnika, djetetu se ne imenuje isti skrbnik za sve vrste postupaka, pa se događa da više njih zastupa jedno dijete u različitim sudskim postupcima. Upoznavajući svakog novog skrbnika, dijete iznova prolazi ispitivanje, što ga zbunjuje i dodatno frustrira. Zbog preopterećenosti posebnih skrbnika i nemogućnosti da prisustvuju ročištu, drugostupanjski sud ponekad poništava prvostupanjske odluke i vraća na ponovno suđenje čime se produlje trajanje postupka i dodatno narušavaju interesi djeteta.

> *…žalitelji s pravom ističu da posebna skrbnica nije pristupila niti na jedno ročište, niti je s djecom obavila potreban razgovor, nego je s roditeljima komunicirala telefonom, iz kojih razgovora je zaključila da nije moguć razgovor s djecom, iako je mogla doći u njihovo dislocirano mjesto stanovanja…*
> *(Iz obrazloženja Županijskog suda kojim se postupak vraća na ponovno suđenje)*

Nužna je detaljna analiza dosadašnjih učinaka tako postavljenog sustava u odnosu na zaštitu prava djece te reforma sustava zastupanja djeteta u pravosudnom postupku, u skladu s rezultatima analize.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Jačati kapacitete CZSS-ova i stvarati mrežu podrške djelatnicima u rješavanju zahtjevnih situacija.*
- *Unaprjeđenjem procesnih, tehničkih i kadrovskih uvjeta osigurati žurnost u obiteljskom sudovanju.*
- *Na obiteljskim odjelima osigurati multidisciplinarne timove koji bi stručnim znanjima sucima olakšali donošenje odluke, a prije svega osigurali odgovarajući pristup djetetu.*

- *Analizirati dosadašnji učinak sustava posebnog skrbništva za djecu, te u skladu s rezultatima analize provesti reformu sustava zastupanja djeteta u pravosudnom postupku.*
- *Osigurati žurnost u postupanju državnog odvjetništva u kaznenim predmetima u kojima su djeca žrtve te poticati donošenje mjera opreza kako bi se zaštitila djeca žrtve.*
- *Osigurati suradnju i koordinaciju svih sustava koji sudjeluju u pravosudnoj zaštiti djece.*

2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka

Potrebno je osigurati da se zlostavljanje odmah prijavi i istraži, uz primjenu multisektorskog pristupa prilagođenog djetetu, kako bi se izbjegla njegova ponovna viktimizacija. Audiovizualno svjedočenje djeteta prihvatiti kao primarni dokaz. Djeci žrtvama pružiti sveobuhvatnu podršku za oporavak od traume, te osigurati da se počinitelji primjereno kazne.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Prema podacima MUP-a, u 2022. godini otkrivena su i prijavljena 5 234 kaznena djela na štetu djece, što je povećanje za 5,8 % u odnosu na 2021. U najvećem broju prijavljena su kaznena djela protiv braka, obitelji i djece (3 349) od čega najviše povrede djetetovih prava (2 479), odnosno, zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta, povrede obveze uzdržavanja (618), neprovođenje odluke za zaštitu djeteta (137) te nasilja u obitelji (43). Prijavljen je i 691 spolni delikt nad djetetom, 330 kaznenih djela protiv života i tijela, 357 kaznenih djela protiv osobne slobode (oduzimanje slobode i prijetnje), 239 kaznenih djela protiv imovine, 148 protiv sigurnosti prometa, 34 protiv opće sigurnosti i 40 protiv zdravlja ljudi. U manjem su broju (46) bila zastupljena ostala kaznena djela na štetu djeteta (protiv privatnosti, protiv računalnih sustava, krivotvorenje, protiv službene dužnosti, protiv pravosuđa te protiv javnog reda).

Prijavljenim kaznenim djelima oštećeno je 5 329 djece, od čega 3 205 u dobi do 14 godina, 1 028 u dobi 14-16 godina i 1 096 djece u dobi 16-18 godina. Najveći broj djece (4 986) oštećeno je kaznenim djelima općeg kriminaliteta, kriminaliteta prometa (183), kibernetičkog kriminaliteta (96), organiziranog kriminaliteta (18), kriminaliteta droga (39). U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima (3 356), od čega najviše kaznenih djela povrede prava djeteta (2 484).

Razmatrajući pojedinačne slučajeve, dolazimo do saznanja o povredama prava djece u sudskim postupcima. Najčešće su povrede uzrokovane dugotrajnim sudskim postupcima, preblagim kažnjavanjem ili nekažnjavanjem počinitelja kaznenih djela, neodgovarajućim tretmanom djeteta u postupku, narušavanjem djetetove privatnosti ili nedovoljnom/neodgovarajućom informiranošću žrtve. Unatoč tome što su propisana prava djeteta oštećenika u sudskom postupku, ta se prava nerijetko ne ostvaruju ili se ne ostvaruju potpuno.

Problemi žrtava u pristupu pravosuđu uglavnom proizlaze iz **sporosti u procesuiranju počinitelja, neodgovarajućeg tretmana djeteta u postupku**, **nedostatka informacija, nedovoljne potpore i zaštite** djeci žrtvama, **blagih osuda** počinitelja.

Otac djeci govorio da su gamad, govno, gnjide, da jedva čeka kad će napuniti 18 g. da ih potjera od kuće, tjerao ih da obavljaju težak fizički rad oko stoke, zabranio da griju kuću navodeći da njemu nije hladno, zabranio da dolaze u zagrijani dnevni boravak u kojem on boravi i spava zbog čega su bili primorani boraviti u sobi bez grijanja, spavati odjeveni u skafandere i kape, pokriveni s nekoliko pokrivača, branio im kupovati hranu zbog čega ju je majka kupovala potajno i čuvali je sakrivenu u ormaru u spavaćoj sobi… čime je teško prekršio propise o zaštiti od nasilja u obitelji, dakle, kao roditelj zlostavio dijete za što mu se izriče jedinstvena kazna zatvora u trajanju 11 mjeseci koja se zamjenjuje radom za opće dobro…
(Iz presude suda)

Čekanje na ishod suđenja za dijete može biti vrlo teško iskustvo, a dugotrajni postupci imati negativni učinak na oporavak djeteta i pridonijeti njegovoj dugoročnoj mentalnoj boli. Predmeti se trebaju rješavati u što

kraćem roku kako bi se djetetu dopustilo da iskustvo viktimizacije ostavi iza sebe i započne oporavak.

Radi zaštite djeteta žrtve, ZKP i ZSM propisuju pravo djeteta žrtve na isključenje javnosti i tajnost osobnih podataka. Međutim, saznajemo za slučajeve iz prakse u kojima sud na ovo pravo ne pazi na službenoj dužnosti, već ga isključivo veže uz pravo djeteta žrtve da zahtijeva isključenje javnosti.

> *Točno je da je u zapisniku o raspravi navedeno da je rasprava javna, ali u konkretnom slučaju po mišljenju vijeća radi zaštite oštećenika (opaska: dijete je žrtva kaznenog djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od petnaest godina) to nije bilo potrebno, niti je postavljen zahtjev u tom smjeru. Da je takvo postupanje u sličnim predmetima uobičajeno može se utvrditi uvidom u spise drugih sudaca koji se vode u predmetima kaznenopravne zaštite djece kod ovog suda…*
> *(Iz očitovanja suca)*

Prema tzv. Direktivi o pravima žrtava[68] (Direktiva) zaštita privatnosti žrtve važno je sredstvo za sprečavanje sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Štoviše, Direktiva propisuje potrebu poduzimanja svih zakonitih mjera za sprečavanje javnog širenja informacija koje bi mogle dovesti do otkrivanja identiteta djeteta kao žrtve, kao i poduzimanje mjera za zaštitu djece kao posebno ranjive kategorije žrtava, pa nas stoga posebno zabrinjava takav stav suda, nerazumijevanje potreba djeteta žrtve i odricanje od obveze suda da štiti djetetov interes.

Iako je Zakonom o kaznenom postupku, u skladu s Direktivom, propisana obveza svih tijela koja sudjeluju u pojedinim fazama postupka na informiranje žrtve, praksa pokazuje da su žrtve neinformirane o svojim pravima i načinima njihova ostvarivanja, kao i o fazama postupka u kojima moraju sudjelovati te o tijeku i rezultatima postupka. Pisani obrasci obavijesti nisu prilagođeni niti razumljivi djeci žrtvama kaznenih djela. U njima se citiraju zakonske odredbe o pravima žrtve, ali nema praktičnih informacija koje bi roditeljima i djeci pomogle u boljem snalaženju u postupku koji ih očekuje.

Prema propisima EU-a o pravima žrtava, države članice obvezne su svim žrtvama kaznenih djela osigurati pristup općoj i specijalističkoj potpori koja je povjerljiva, besplatna i prilagođena pojedinačnim potrebama. Prema Direktivi, opće službe za potporu trebaju pružati informacije, savjete i emocionalnu i psihološku potporu te uputiti na liječničku pomoć. Dodatno, te službe trebaju štititi privatnost žrtava i njihovih obitelji. Sve žrtve s posebnim potrebama trebale bi imati pristup specijalističkim službama za potporu koja se temelji na integriranom i ciljanom pristupu koji uzima u obzir posebne potrebe žrtava, težinu pretrpljene štete, odnos između žrtve i počinitelja te situaciju žrtava u njihovoj široj društvenoj okolini.

Nažalost, praćenjem ovog područja zaštite prava djece uočili smo da ono nije sustavno organizirano niti sva djeca ostvaruju isti pristup i tretman u pravosudnom postupku. Stoga je **nužno uspostaviti organizirani sustav zaštite djece žrtava i svjedoka** po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinatora za prava djece žrtava, uspostaviti operativne mobilne timove te, po uzoru na skandinavski model Barnahusa, osnovati interdisciplinarni centar za djecu žrtve i svjedoke. O tome smo obavijestili Vladu RH i ministra pravosuđa, a istovjetni prijedlog uputili smo i radnoj skupini za izradu Nacionalnog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja za razdoblje od 2022. do 2027. godinu. Naš prijedlog je usvojen u dijelu koji se odnosi na osnivanje interdisciplinarnih centara za djecu žrtve i svjedoke. Pravobraniteljica za djecu inicirala je posjet delegacije ministarstva pravosuđa slovenskoj Dječjoj kući u Ljubljani radi upoznavanja s radom i modelom osnivanja, a uz njezino je posredovanje ministar pravosuđa uspostavio kontakt s predstavnicima Vijeća Europe koji zagovaraju uspostavu ovog modela prepoznatog kao europski primjer dobre prakse. Očekujemo da u narednom razdoblju taj model pomoći i podrške djetetu žrtvi bude uspostavljen i u RH.

68 Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP

Uz pomoć i podršku djetetu žrtvi, nužno je postići brže i učinkovitije sudske procese, te osigurati zaštitu djeteta u sudskom postupku neovisno o dobi djeteta. Nesporna je i važnost odgovarajućeg **zastupanja** djetetovih interesa tijekom kaznenog postupka, mogućeg jedino uz odgovarajuću pravnu pomoć, kako određuju i europske *Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci*. Za to je nužna i posebna specijalizacija odvjetnika, pa stoga zagovaramo **donošenje posebnog propisa** koji će razraditi elemente i kriterije za određivanje opunomoćenika te vrstu obvezne edukacije za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Osigurati žurnost u provođenju sudskih postupaka u kojima djeca sudjeluju kao žrtve ili svjedoci.*
- *Osigurati odgovarajuće tehničke, prostorne i kadrovske resurse za ispitivanje djeteta u svim pravosudnim postupcima (konferencijska veza, stručni kadrovi, posebne čekaonice za svjedoke).*
- *Obvezati sve stručnjake koji sudjeluju u pravosudnom postupku (suce, državne odvjetnike, odvjetnike) na kontinuiranu edukaciju.*
- *Uspostaviti organizirani sustav zaštite djece žrtava i svjedoka po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinatora za prava djece žrtava te uspostaviti operativne mobilne timove.*
- *Osigurati dostupnost psihološke i druge stručne pomoći svakom djetetu pod jednakim uvjetima.*
- *Osnovati interdisciplinarni centar za djecu žrtve i svjedoke u kojem će se na jednom mjestu dijete saslušati, liječnički pregledati u forenzičke svrhe, temeljito procijeniti njegove individualne potrebe, izraditi individualni plan zaštite njegove sigurnosti te pružiti sve potrebne terapijske usluge.*
- *Posebnim propisom razraditi elemente i kriterije za određivanje podobnosti opunomoćenika te propisati obveznu edukaciju za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta u pravosudnom postupku.*

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a, u 2022. prijavljeno je 691 kazneno djelo spolne naravi počinjeno na štetu djece. Najviše je prijava kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (242), iskorištavanja djece za pornografiju (171) te upoznavanja djece s pornografijom (106). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela spolnog uznemiravanja (46), bludnih radnji (38), zadovoljavanja pohote pred djetetom (28), silovanja (28), mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba (20), podvođenja djeteta (8), iskorištavanja djece za pornografske predstave (2) te spolne zloupotrebe djeteta starijeg od 15 godina (2).

Pravobraniteljica za djecu je u 2022. zaprimila 76 obavijesti u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe. Najčešće se obraćaju roditelji koji traže savjet o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, izražavaju ogorčenje ishodom sudskog postupka ili odbacivanjem prijave od strane državnog odvjetništva. U nekoliko su nam se slučajeva obraćali roditelji prijavljujući seksualno zlostavljanje djeteta od strane drugog roditelja, no, stručnom procjenom nadležnih tijela ti su slučajevi ocijenjeni neosnovanima te pokušajem da se u visokokonfliktnim odnosima roditelja takvom prijavom diskvalificira drugog roditelja.

Najviše zaprimamo obavijesti odgojno-obrazovnih ustanova o primjeni *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, budući da su one dužne o slučajevima seksualnog nasilja ili uznemiravanja, uz nadležna tijela, obavijestiti i pravobraniteljicu za djecu. Na vlastitu inicijativu pratimo i slučajeve iz prethodnih godina radi uvida u postupanje nadležnih tijela nakon prijave seksualnog nasilja. Škole prijavljuju saznanja o seksualnom zlostavljanju svojih učenika neovisno o tome odnosi li se na događaj u školi ili izvan nje. Seksualno zlostavljanje izvan obrazovne institucije (od strane susjeda ili osoba bliskih obitelji, udomitelja, vršnjaka ili od djetetu nepoznatih osoba) djeca često prijavljuju osobi od povjerenja u školi.

Posebice zabrinjavaju prijave seksualnog nasilja u obitelji koja djetetu treba biti sigurno mjesto. Unatoč tomu, svjesni smo da postoji crna brojka seksualnog zlostavljanja u obitelji, te da maloljetne žrtve oklijevaju ili bivaju obeshrabrivane u prijavljivanju.

Prema podacima MZO-a u 2022. prema Protokolu je prijavljeno 36 slučajeva. Osnovne škole prijavile su 24 slučaja, a srednje 12. Većina prijava odnosila se na seksualno uznemiravanje (28), a prijavljeno je i šest slučajeva seksualnog zlostavljanja te dva silovanja. Počinitelji seksualnog uznemiravanja u školi većinom su vršnjaci, ali prijavljeno je i šest djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova.

Posebno zabrinjavaju prijave **seksualnog uznemiravanja** u okruženju koje za dijete treba biti sigurno, poput sportskog kluba i škole, osobito kad je riječ o seksualnom uznemiravanju od strane odraslih osoba.

> *Sud vjerodostojnim smatra iskaze maloljetnih oštećenica koje su opisale postupanje učitelja informatike koji ih je nazivao "ljepotice, lutke, komadi", tijekom nastave ih gladio po nozi iznad koljena i po kosi, dirao ih po ramenima i leđima, neko od njih dirao ili štipnuo po stražnjici, a kada su radile s mišem stavljao svoju ruku preko njihove što je kod njih izazvalo osjećaj nelagode i srama…*
> *(Iz obrazloženja sudske odluke)*

Zlostavljanje od strane djeci poznatih osoba s kojima su u redovitom kontaktu predstavlja jedan od psihološki najštetnijih oblika seksualnog nasilja. Stoga je važno adekvatno reagirati na prijavu nasilja, dijete zaštititi, a počinitelja sankcionirati. Međutim, odgovarajuća reakcija nerijetko izostaje kada škole „sankcioniranje" počinitelja prepuštaju isključivo pravosudnim tijelima, istovremeno ne poduzimajući ništa da zaštite djecu, iako takvo ponašanje predstavlja povredu radne dužnosti koja za posljedicu treba imati zabranu obavljanja pedagoške djelatnosti. ZOOSŠ-om je propisana obvezna suspenzija djelatnika odgojno-obrazovne ustanove ako je protiv njega pokrenut kazneni postupak, no, ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova pritužuju se da nemaju načina da osobe, čije su neprimjereno ponašanje prema djeci uočili, udalje iz odgojno-obrazovnog procesa, sve dok čekaju početak kaznenog postupka. Nažalost, ponekad početak formalnog kaznenog postupka dugo čeka, pa nastavnik nakon prijave i dalje radi s djecom. Škole nam se često pritužuju da nisu u mogućnosti osigurati suspenziju osumnjičenog djelatnika jer nisu informirane o pokretanju postupka, a državno odvjetništvo, prema izvješćima koja nam dostavlja u konkretnim slučajevima, nije spremno na razmjenu informacija pozivajući se na „nejavnost" svojega postupanja. Takav stav državnog odvjetništva vrlo je zabrinjavajuć jer implicira nerazumijevanje i nesensibiliziranost za dobrobit djece.

Mjere opreza koje bi odgojno-obrazovnog djelatnika **onemogućile da radi s djecom** dok se čeka odluka o njegovoj krivnji, rijetko se izriču, a državno odvjetništvo te kaznene prijave nerijetko odbacuje zbog „beznačajnosti kaznenog djela", ne upuštajući se u procesuiranje. U takvim uvjetima zlostavljači mogu i dalje raditi u odgojno-obrazovnoj ustanovi te, potaknuti izostankom kazne za svoja nedjela, i dalje zlostavljati nove generacije djece. Zbog poruke koju im sustav šalje ne kažnjavajući zlostavljača, druga djeca šutke trpe zlostavljanje. Zato se zalažemo da se osiguraju uvjeti da se osobu koja se neprimjereno ponaša prema učenicima, neovisno o ishodu kaznenog postupka, onemogući da radi s djecom. To je moguće postići **licenciranjem učitelja** čime bi se iz sustava udaljile osobe koje svojim ponašanjem pokazuju da nisu dostojne obavljati odgojno-obrazovni rad. Također držimo da sankcioniranje za prekršaj seksualnog uznemiravanja treba biti zapreka za rad u školi, što unatoč našim prijedlozima o potrebi dopuna zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi i dalje nije slučaj.

Za stvaranje sigurnog okruženja za djecu u odgojno-obrazovnom i svim drugim sustavima u kojima osobe u okviru svojih profesionalnih, volonterskih i drugih aktivnosti dolaze u kontakt s djecom, nužna je **provjera kriminalne prošlosti** osobe koja se angažira. Ta provjera vrši se uz tzv. „potvrdu o nekažnjavanju" koja je dokaz da se protiv osobe trenutno ne vodi kazneni postupak i posebnim uvjerenjem iz kaznene evidencije MPU-a. Riječ je **obvezi** propisanoj *Zakonom o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji.*

Prema podacima MPU-u, u Kaznenoj evidenciji ukupno je evidentirano 1 729 počinitelja spolnih delikata na štetu djece, od toga je 116 upisano u 2022. godini. Tijekom 2022. zatraženo je i izdano 12 467 uvjerenja iz kaznene evidencije temeljem posebnih propisa vezanih uz rad s djecom.

Provjera prethodne osuđivanosti propisana je *Direktivom o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja* kao mjera zaštite djece, a *Zakonom o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* nametnuta kao obveza za poslodavaca. Međutim, pravne praznine i dalje omogućuju da, unatoč načelnoj zabrani, osuđeni počinitelji seksualnih delikata i dalje dolaze u kontakt s djecom. Upozoravamo da zapreke u djelatnostima poput čuvanja djece, igraonica, sportskih, glazbenih i plesnih radionica, poduka za djecu, dječjih kampova i sl., uopće nisu regulirane zakonom, pa tako ne postoji obveza provjere prethodne osuđivanosti. To znači da u kontakt s djecom mogu doći i potencijalno opasne osobe kriminalne prošlosti.

Izdana uvjerenja iz Kaznene evidencije MPU-a o prethodnoj osuđivanosti prema vrsti tražitelja u 2022.

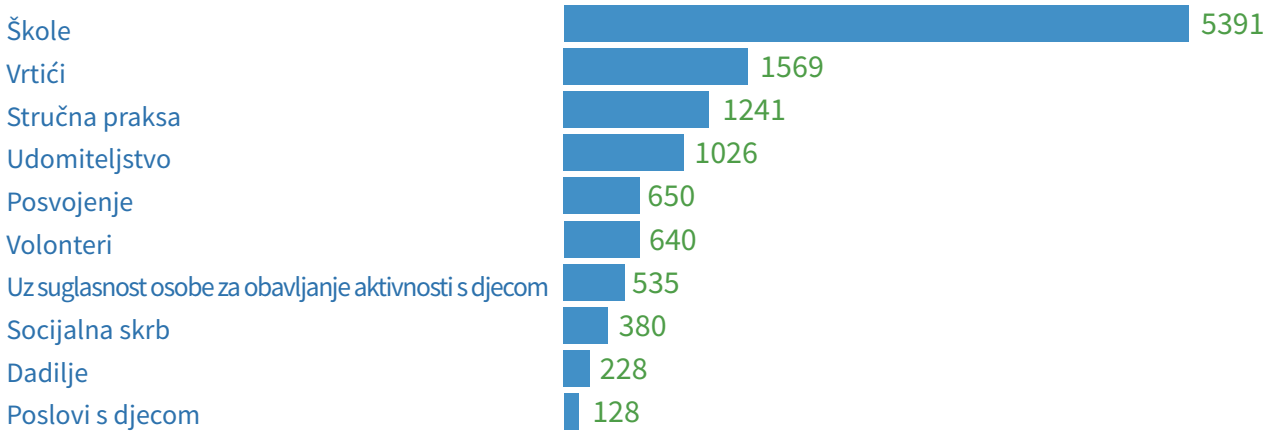

Naša inicijativa za donošenje **posebnog propisa kojim bi se regulirala zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja** prihvaćena je u cijelosti te su u tijeku aktivnosti njegovog donošenja. Ovim propisom trebala bi se propisati obvezna provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom, te sankcije za one koji tu obvezu ne provode. Time bi se ujednačili kriteriji u pojedinim područjima te osiguralo da sva područja u kojima je nužna zaštita djece budu pokrivena bez iznimke. Tim bi se propisom trebalo propisati i tijelo nadzora nad ispunjavanjem obveze, kao i sankcije za propuste u zaštiti djece. Treba osigurati i dugotrajnije čuvanje podataka o prethodnoj osuđivanosti te pravnu osnovu da poslodavci i organizatori aktivnosti s djecom, te tijela koja provode mjere zaštite djece budu i nakon nastupa rehabilitacije upoznati s činjenicom postojanja osude za kazneno djelo koje osobu čini potencijalno ugrožavajućom za djecu te tako preveniraju seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece.

Kako je uz stvaranje kvalitetnog normativnog okvira važno **mijenjati i sudsku praksu**, nadležnome ministarstvu kontinuirano predlažemo uvođenje obvezne **edukacije sudaca** koji donose odluke o kažnjavanju počinitelja seksualnog nasilja nad djecom. Takvu edukaciju smatramo nužnom kako bi se suci upoznali s pojavnim oblicima seksualnog zlostavljanja djeteta i s njegovim dugoročnim posljedicama te uvidjeli nužnost primjerenog kažnjavanja počinitelja. Edukacija je potrebna i zato da bi se ujednačila sudska praksa i onemogućilo donošenje presuda u kojima se interesi počinitelja stavljaju ispred interesa djece – žrtava seksualnih delikata. Bez jasne i snažne osude i promptnog kažnjavanja ne može se postići zaštita djece, što je obveza države, no, **praksa „blagih osuda“** za seksualni zločin protiv djeteta i dalje se nastavlja.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a, tijekom 2022. kazna zatvora počiniteljima seksualnih delikata na štetu djece zamijenjena je radom za opće dobro u 46 slučajeva, i to za bludne radnje (6), spolnu zloupotrebu djeteta mlađeg od 15 godina (16), iskorištavanje djece za pornografiju (15), upoznavanje djece s pornografijom (2), spolno uznemiravanje (2) i mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (1). U dva je slučaja rad za opće dobro izrečen za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta te u dva slučaja za silovanje djeteta. U svega tri slučaja,

sud je uz rad za opće dobro izrekao sigurnosne mjere, od toga samo u jednom zabranu obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti.

Osim što takva osuda djetetu žrtvi šalje poruku da je seksualni zločin koji je pretrpjelo beznačajni čin, ona obeshrabruje djecu u prijavljivanju, a počinitelje osnažuje za činjenje novih delikata. Usto, izricanjem rada za opće dobro, bez izricanja sigurnosne mjere za zaštitu žrtve ili druge djece, otvara se mogućnost da osoba za vrijeme rada za opće dobro ponovno ugrozi djecu.

Upoznati smo sa situacijama u kojima se počinitelji kaznenih djela koji svoju sankciju ili njezin preostali dio izvršavaju na slobodi ili su u praćenju probacijske službe zbog izrečenih posebnih obveza, sigurnosnih mjera ili zaštitnog nadzora u cilju njihove resocijalizacije, upućuju u udruge čiji su korisnici i djeca, npr. terapijsko jahanje za djecu, tečajevi plivanja za djecu i slično. U jednom takvom slučaju osuđeni počinitelj seksualnog nasilja nad djetetom upućen je u udrugu koja se bavi s djecom s posebnim potrebama. Svjesni smo problema s kojima se *Uprava za zatvorski sustav i probaciju* suočava u pronalaženju pravnih osoba voljnih primiti osuđenike, no, sigurnost i zaštita djece moraju biti prioritet. Probacijske službe moraju posebnu pažnju posvetiti zaštiti djece i pomno provoditi provjeru djelatnosti pravnih osoba s kojima surađuju u izvršavanju rada za opće dobro kako bi se rizici sveli na najmanju mjeru. Radi zaštite djece predlagali smo da se izricanje rada za opće dobro za seksualne delikte na štetu djece zakonski zabrani, no, naš prijedlog nije prihvaćen.

Blage kazne imaju za posljedicu i kratko čuvanje podataka o osuđivanosti u kaznenoj evidenciji i brzi nastup rehabilitacije.

*Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a, sudovi su u 17 predmeta za seksualne delikte na štetu djeteta izrekli **uvjetnu ili djelomičnu uvjetnu osudu,** od čega u 11 predmeta uz sigurnosnu mjeru ili posebnu obvezu, a od toga devet obaveznog liječenja (psihijatrijsko liječenje, psihosocijalni tretman, liječenje od ovisnosti ili liječenje nužno radi otklanjanja zdravstvenih smetnji koje mogu poticajno djelovati na počinjenje novog kaznenog djela).*

Tijekom 2022. kaznu zatvora izdržavala su 164 počinitelja seksualnih delikata na štetu djece, od toga jedan maloljetnik. Njih 21 nalazilo se na izdržavanju zatvorske kazne do jedne godine, 23 na izdržavanju kazne od godinu dana, 40 do tri godine te 30 do pet godina. Kaznu zatvora do 10 godina izdržavaju 33 zatvorenika, jedanaestorica su osuđena na zatvorsku kaznu do 15 godina, a petorica do 20 godina. Jedan zatvorenik se nalazi izdržavanju kazne dugotrajnog zatvora (22 godine). Među njima je 46 recidivista.

Nastupom rehabilitacije, provjera kriminalne prošlosti nije moguća, osoba se smatra neosuđivanom i nitko je ne može ograničavati u njezinim pravima. Počinitelji seksualnog delikta nad djetetom, a riječ je o osobama koje rijetko mogu kontrolirati seksualni nagon, mogu nakon toga raditi u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu, postati udomitelji ili posvojiti dijete. I dalje smatramo da bi podatke o osuđenim počiniteljima seksualnog nasilja nad djetetom trebalo trajno čuvati kako bi se onemogućio kontakt s djecom.

Od 164 zatvorenika koji su tijekom 2022. bili na izdržavanju kazne zatvora zbog seksualnih delikata na štetu djece, samo njih 18 uključeno je u **tretman počinitelja seksualnih delikata**. Ukupno 12 zatvorenika izrečene su sigurnosne mjere, od toga trojici mjera liječenja od ovisnosti, dvojici psihijatrijsko liječenje, jednom psihosocijalni tretman, dok je dvojici zabranjen pristup internetu. Dvojica zatvorenika imaju mjeru zabrane približavanja, jedan zatvorenik ima zabranu obavljanja djelatnosti, a samo nad jednim počiniteljem će se po punom izvršenju kazne zatvora provoditi zaštitni nadzor. Zabrinjava i što se počiniteljima seksualnih delikata prilikom uvjetnog otpusta ne izriču posebne obveze koje su na raspolaganju, a osigurale bi veću zaštitu žrtve i spriječile rizična ponašanja počinitelja. Tijekom 2022. od 14 uvjetno otpuštenih počinitelja seksualnih delikata na štetu djeteta, samo petorici je uz uvjetni otpust izrečena posebna obveza, i to samo obveza javljanja nadležnom tijelu (policiji i CZSS-u). Posebno nas zabrinjava i smatramo ozbiljnim propustom to što **seksualni predatori nakon izdržane zatvorske kazne nisu pod nadzorom nadležnih** tijela. Nažalost, sigurnosne mjere koje trebaju zaštiti dijete žrtvu ili spriječiti počinjenje novog kaznenog djela, ne izriču se ili se izriču rijetko.

Prema podacima MPU-a, u Kaznenu je evidenciju tijekom 2022. upisano 116 novih počinitelja seksualnog nasilja nad djetetom, izrečena je samo jedna sigurnosna mjera zabrane obavljanja djelatnosti koja uključuju kontakt s djecom, a niti jedna sigurnosna mjera zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora.

U zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja važnu ulogu imaju i **prevencija i edukacija djece o opasnosti od seksualnog nasilja**. Nažalost, takvi preventivni programi nisu dio redovnog i obveznog obrazovanja djece te tako nisu dostupni svoj djeci pod jednakim uvjetima, na što kontinuirano upozoravamo.

Hrvatska nije izgradila ni **sustav pomoći potencijalnim seksualnim prijestupnicima** kako ne bi počinili kazneno djelo, iako je to zahtjev *Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja* i *Direktive 2011/93/EU za borbu protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece te dječje pornografije*. Naime, države bi osobama koje su svjesne da bi mogle počiniti kazneno djelo na štetu djeteta, kao mjeru prevencije trebale osigurati učinkovit pristup interventnim programima ili mjerama namijenjenima procjeni i sprečavanju rizika od počinjenja takvih kaznenih djela. To, između ostalog, treba uključivati telefonske linije, ali i pristupačne punktove na kojima se pruža odgovarajuća pomoć.

Zaključno, možemo reći da sadašnji sustav zaštite djece od seksualnog nasilja nije dobro uspostavljen te su nužne izmjene. To se mora postići stvaranjem dobrog normativnog okvira, mijenjanjem sudske prakse i prakse državnog odvjetništva te stvaranjem kvalitetnog sustava podrške i pomoći seksualno zlostavljanom djetetu, dok programi prevencije i edukacije djece moraju biti dostupni svoj djeci pod jednakim uvjetima.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Donijeti poseban propis o zaštiti djece od zlostavljanja i iskorištavanja.*
- *Izmjenama propisa onemogućiti da osobe za koje se sumnja da su počinile spolne delikte na štetu djece dolaze u kontakt s djecom, u razdoblju od prijave sumnje do formalnog pokretanja kaznenog postupka.*
- *Zakonski regulirati rad udruga, obrta i trgovačkih društava koji organiziraju aktivnosti s djecom (radionice, tečajevi, poduke, kampovi i sl.) kako bi se onemogućilo da osobe koje su počinile spolne delikte dolaze tim putem u kontakt s djecom.*
- *Otkloniti manjkavosti u zakonskoj regulativi u odnosu na zabranu obavljanja aktivnosti s djecom u pojedinim sustavima (sport, odgoj i obrazovanje itd.).*
- *Propisati obveznu i kontinuiranu edukaciju o zaštiti djece i usavršavanje pravosudnih dužnosnika kao uvjet za obavljanje pravosudne dužnosti.*
- *Osigurati trajno čuvanje i dostupnost podataka o počiniteljima spolnih delikata nad djecom.*
- *Osigurati odgovarajući sustav potpore za svu djecu žrtve seksualnog nasilja, te dostupnost programa prevencije seksualnog nasilja za svu djecu pod jednakim uvjetima.*

2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom

Potrebno je ubrzati sudske postupke koji uključuju djecu i osigurati osposobljavanje o pravosuđu prilagođenom djeci za sve stručnjake koji rade s djecom. Za djecu u sukobu sa zakonom poticati izvansudske mjere, a lišavanje slobode koristiti samo kao krajnju mjeru i u što kraćem trajanju, te u skladu s međunarodnim standardima.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Prema podacima MUP-a, u 2022. je 1 127 djece i maloljetnika počinilo 1 955 kaznenih djela, što je povećanje broja počinitelja od 13 % i kaznenih djela od 13,7 % u odnosu na prethodnu godinu. Od toga je 218 kazneno neodgovorne djece počinilo 269 kaznenih djela, a 909 maloljetnika (kazneno odgovorne

djece) 1 686 kaznenih djela. U obje je skupine počinjeno najviše imovinskih kaznenih djela (976), slijedi spolno zlostavljanje i iskorištavanje djeteta (258) te kaznena djela protiv života i tijela (156,) od čega se tri prijave odnose na kazneno djelo ubojstva, 88 na tjelesnu ozljedu, a 49 na tešku tjelesnu ozljedu.

Tijekom 2022. obraćali su nam se roditelji maloljetnika[69] s pritužbama na postupanje policijskih djelatnika i zaštitara prema djeci osumnjičenoj za kaznena djela i prekršaje. Počiniteljima kaznenih dijela i prekršaja bavili smo se i prateći problematiku vršnjačkog nasilja u školi. Roditelji su tražili i da nadziremo ili se aktivno uključujemo u kaznene postupke prema maloljetnicima te da utječemo na ukidanje mjere istražnog zatvora. Roditelje smo u tim slučajevima informirali o neovisnosti pravosuđa i pravima maloljetnika tijekom kaznenog postupka, te upućivali u ovlasti Ureda.

Jedna je škola tražila savjet o postupanju i naknadi štete nastale zbog vandalizama nad školom u večernjim satima. Primili smo i upite drugih oštećenih građana o mogućnosti naknade materijalne štete nastale počinjenjem više kaznenih djela kazneno neodgovorne djeca iz obitelji slabog materijalnog statusa. Riječ je najčešće o djeci iz disfunkcionalnih obitelji koja dulje vrijeme iskazuju različite probleme u ponašanju. Slučajevi ukazuju na potrebu odlučnijeg poduzimanja mjera CZSS-a te nerijetko i potrebu izuzimanja djece iz ugrožavajućih uvjeta odrastanja.

Pritužbe roditelja vezane za **postupanje službenika policije** najčešće se odnose na ispitivanje djece bez obavješćivanja i/ili prisustva roditelja, za što je jedna PU utvrdila propuste u postupanju svog službenika, dok ostale to nisu utvrdile. U slučaju maloljetnika kojeg je policija lišila slobode iako se slučajno našao na mjestu izvršenja kaznenog djela, zatražili smo dodatne provjere Službe za unutarnju kontrolu, budući da je PU nedostatno objasnila činjenice i ulogu samog djeteta u događaju. U više slučajeva obratili su nam s CZSS-ovi i domovi socijalne skrbi zbog nedostatne međuresorne suradnje sa sudovima za mladež koji tijekom kaznenog postupka maloljetnicima određuju privremeni smještaj u ustanovu socijalne skrbi.

Primili smo nekoliko pritužbi roditelja i odvjetnika za **neprimjereno postupanje zaštitara** prema djeci i maloljetnicima osumnjičenima za krađu u trgovinama. Zaštitari i djelatnici djecu pred drugim kupcima odvode u zasebne prostorije gdje ih, nerijetko uz verbalne grubosti, pretražuju na neprimjeren način i traže da isprazne torbe, a da o tome ne obavijeste niti pozovu roditelje. „Proceduru“ koja ih sramoti pred drugim kupcima djeca stresno doživljavaju, a isprika u slučaju pogreške najčešće izostaje. Zaštitarske tvrtke i trgovačka društva negiraju grubosti, no, najčešće priznaju propust zbog nepozivanja roditelja. Pritužbe ukazuju na nedovoljno uređeno područje zaštite djece i neregulirano postupanje te potrebu dodatne izobrazbe zaštitara za postupanja prema djeci. U ranijem postupku savjetovanja o *Zakonu o privatnoj zaštiti* ukazali smo da propis nužno treba prepoznati poseban položaj djeteta kao subjekta te regulirati obzirno postupanje u primjeni svih ovlasti, posebice kod davanja upozorenja i naredbi, privremenog ograničenja slobode kretanja, pregleda osoba i predmeta te uporabe sredstava prisile. Zaštita djece ne smije biti prepuštena samoregulaciji trgovaca i drugih subjekata koji koriste zaštitarske usluge, niti zaštitarskim tvrtkama, budući da zadire u područje dječjih prava i međunarodnih standarda. Poznato nam je da su u planu izmjene i dopune *Pravilnika o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite* koje će adekvatnije regulirati navedeno područje.

Prema podacima MPU-a za 2022., evidentirano je 1 849 **maloljetnika počinitelja prekršaja,** od kojih su najzastupljeniji oni protiv **javnog reda i mira** (1 019). Prema saznanjima iz pritužbi, dio prekršaja protiv javnog reda i mira odnosi se na ponašanje s elementima nasilja, što se ne prepoznaje i ne sankcionira kao nasilje. Takav tretman nasilja ne pridonosi borbi protiv nasilja ni na pojedinačnoj, ni na općoj razini, niti žrtve ohrabruje na prijavljivanje nasilja.

Podaci MPU-a govore i o 788 maloljetnih počinitelja **prometnih prekršaja** te 15 počinjenih **kaznenih**

69 Izraz maloljetnik u našem se kaznenom zakonodavstvu odnosi na kazneno i prekršajno odgovornu djecu počinitelje u dobi od 14 do 18 godina.

djela protiv sigurnosti prometa tijekom upravljanja automobilom, traktorom, motorom, četverociklom, romobilom ili biciklom. Iako je često riječ o blažim prekršajima poput nenošenja zaštitne kacige, podaci upućuju da se na cesti nalaze i vozači motornih vozila koji nisu dosegli dob za stjecanje prava na osposobljavanje za upravljanje vozilom i/ili posjedovanje vozačke dozvole. Takvi neiskusni vozači nerijetko čine i prometne nesreće sa smrtnim posljedicama. Pojedini roditelji nedovoljno nadziru ili čak dopuštaju maloljetnicima i djeci upravljanje motornim vozilom bez prethodne osposobljenosti i prije stjecanja vozačke dozvole. Bavili smo se i slučajem u kojem je alkoholizirani maloljetnik, uz dopuštenje oca, upravljao automobilom, vozio i alkoholiziranog oca te počinio prometnu nesreću. Takvo ponašanje roditelja ugrožava sigurnost djeteta i drugih sudionika u prometu. Osim što je potrebno roditelja sankcionirati za prometne prekršaje kada je moguće, nužno je pažljivo preispitivati ima li u takvim slučajevima i zanemarivanja djeteta u obitelji.[70]

Prema podacima DORH-a za 2021.[71], za maloljetne počinitelje zaprimljeno je 1 857 kaznenih prijava što je neznatan porast za oko 1 % više u odnosu na godinu ranije. Broj kaznenih prijava koje su državna odvjetništva riješila odbačajem primjenom načela oportuniteta (523), porastao je za 38 % u odnosu na godinu ranije kada je odbačeno njih 379. Kao i ranije, maloljetnici najčešće čine imovinske delikte, zatim kaznena djela nanošenja tijesnih ozljeda te prijetnje. Tijekom 2021. izrečeno je 443 sankcije maloljetnicima što je za oko 15 % više u odnosu na godinu ranije. Od toga je devet kazni zatvora za maloljetnike, 42 pridržaja maloljetničkog zatvora, te 334 odgojne mjere, dok je 56 postupaka obustavljeno.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a, tijekom 2022. u istražni zatvor upućeno je 37 maloljetnika/ca, a ukupno ih je boravilo 41. Najdulje trajanje istražnog zatvora bilo je jedna godina, osam mjeseci i 13 dana. Na stacionarno liječenje u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu tijekom 2022. upućeno je devet maloljetnika. Na izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod upućeno je 34 maloljetnika/ca, a ukupan broj maloljetnika/ca koji su izvršavali navedenu odgojnu mjeru bio je 74.

Maloljetnici još uvijek izvršavaju mjeru **istražnog zatvora** u posebnim zatvorskim jedinicama koje se nalaze u zatvorima jer zatvorene zavodske ustanove čiji osnutak propisuje ZSM nisu osnovane. Na to u svojim preporukama upozorava i Odbor za prava djeteta UN-a.[72] Sobe za maloljetnike identične su onima za odrasle i nisu prilagođene boravku mladih ljudi. Nisu zadovoljeni ni drugi međunarodni i nacionalni standardi propisani ZSM-om. Maloljetnici nisu obuhvaćeni dijagnostičkim postupkom, nije im omogućen rad ni poduka, a onima koji pohađaju redovnu školu, nije osiguran nastavak obrazovanja kojeg prekidaju prilikom lišenja slobode. Uz današnje mogućnosti odvijanja nastave *online*, nastavak je školovanja u istražnom zatvoru moguće osigurati, što zahtijeva nužnu koordinaciju zatvorskog i odgojno-obrazovnog sustava.

Kada je riječ o **liječenju maloljetnika lišenih slobode** u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, nakon što smo uputili upozorenje i preporuku o nužnosti odvajanja odraslih zatvorenika od maloljetnika koji su na liječenju, za maloljetnike je osigurana zasebna soba s dvije postelje i donekle oplemenjenim prostorom. Iako smo informirani da će se tijekom 2022. osigurati zaseban bolnički prostor za maloljetnike/ce prenamjenom nekadašnje kirurške ambulante koja se ne koristi, UZSP nas je obavijestio da su za to planirana sredstva prenamijenjena za druge potrebe Zatvorske bolnice. Iako je većina maloljetnika upućena na liječenje zbog teškoća s mentalnim zdravljem, ustanova nema ni psihijatra specijaliziranog za djecu i mladež.

Zdravstveni sustav još uvijek nije odredio ni psihijatrijsku ustanovu za prisilni smještaj i liječenje maloljetnika koji su tijekom kaznenog postupka **proglašeni neubrojivima**[73]. Iako smo informirani da bi se u jednoj od psihijatrijskih bolnica trebao osnovati forenzički odjel za maloljetnike s osiguranim odvojenim

70 O tome govorimo i u poglavlju *Prometna sigurnost djece.*
71 Izvješće glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske o radu državnih odvjetništava u 2021.
72 Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj 2022.
73 Riječ je o postupku sukladnom *Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama* (NN 76/14).

prostorom i kapacitetima za dugotrajnije psihijatrijsko liječenje druge djece, odgovor na nedavni upit MZ-u o tome kada će odjel biti ustrojen nismo dobili. Neubrojivi se maloljetnici i nakon pravomoćnosti odluke o uputi na prisilni smještaj tako mjesecima nalaze u Zatvorskoj bolnici, u uvjetima neprimjerenim mladim osobama, nakon čega se upućuju u zdravstvenu ustanovu za odrasle neubrojive osobe.

Prema podacima MPU-a za 2022., u većini državnih odvjetništava i sudova zaposleni su stručni suradnici izvanpravne struke što, uz propis koji regulira njihov rad,[74] ukazuje na to da pravosuđe prepoznaje potrebu kontinuirane dostupnosti specijaliziranih stručnjaka u postupcima u koje su uključena djeca kao počinitelji ili žrtve kaznenih djela. Mišljenja i pomoć stručnih suradnika tijekom postupka mogu značajno pridonijeti ostvarivanju prava i interesa djece i maloljetnika u pravosuđu. Ipak, pojedine pritužbe roditelja odnose se na nedostatnu podršku i nerazumijevanje tijekom kaznenog postupka, a neki su nezadovoljni angažmanom odvjetnika koje maloljetnici dobivaju po službenoj dužnosti. Dio roditelja ukazao nam je na dugotrajnost postupaka i nesvrhovitost donesenih sankcija. Problemi ukazuju na potrebu kontinuiranog preispitivanja postupanja i unaprjeđivanja maloljetničkog sudovanja, u čemu neizostavnu ulogu ima educiranje svih djelatnika.

Primili smo i pritužbe ustanova socijalne skrbi zbog teškoća u ostvarivanju suradnje s pojedinim sudovima za mladež prilikom procjene interesa maloljetnika u postupku, pri čemu se sudovi postavljaju „nadređeno“ prema drugom sustavu. U takvim se slučajevima stječe dojam da su sudovi primarno usmjereni rješavanju predmeta, a ne dobrobiti djeteta u postupku. Odgojne ustanove u koje sud upućuje maloljetnike odlukom o privremenom smještaju, nerijetko o tome nisu upitane ni prethodno obaviještene, dijete se dovodi bez provjere slobodnih kapaciteta, mogućnosti prihvata, mogućnosti organiziranja obrazovanja i brige za prava i interese druge djece na smještaju. Nužno je uspostaviti sustavnu koordinaciju i suradnju između ova dva resora kako bi se navedena problematika riješila u interesu maloljetnika i druge djece na smještaju u domovima socijalne skrbi.

Veliki dio maloljetničkog kriminaliteta, sukladno međunarodnim standardima, rješava se izvan suda primjenom načela oportuniteta kojim državni odvjetnik nepokretanje sudskog postupka uvjetuje izvršenjem pojedinih posebnih obveza. Nužno je kontinuirano unaprjeđivati ovaj segment postupanja prema maloljetnicima te održavati dosegnute standarde. Posebno smo zabrinuti zbog urušavanja mjere posredovanja kroz izvansudsku nagodbu kao jednog od najsnažnijih i najučinkovitijih oblika restitucije. Unatoč dokazanoj svrhovitosti, do danas nije donesen propis koji bi jasno regulirao ovu mjeru i zaštitio nužne visoke standarde njezinog provođenja.

Specijalizirano udomiteljstvo kao zamjena za upućivanje u odgojnu ustanovu nije razvijeno, a više o teškoćama u provođenju odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu govorimo u zasebnom poglavlju.[75]

Primili smo obavijest jednog suda o tome da se u blizini odgojnog zavoda za djevojke grade smještajni kapaciteti za odrasle muške zatvorenike, čime se javila bojazan od neželjenog kontakta. UZSP nas je izvijestio da će takav kontakt biti onemogućen te očekujemo izvješće o načinu realizacije preseljenja.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- ***Kontinuirano dodatno educirati sve stručnjake koji rade s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja (zaštitari, policija, pravosuđe, odvjetnici) o dječjim pravima i međunarodnim standardima zaštite djece u sukobu sa zakonom, maloljetničkom sudovanju i komunikaciji s djecom; edukacije trebaju postati obvezni standard i uvjet za rad na ovim slučajevima.***

74 Pravilnik o radu stručnih suradnika izvanpravne struke na poslovima delinkvencije mladih i kaznenopravne zaštite djece u državnim odvjetništvima i na sudovima (NN 84/11 i 143/12)
75 O tome više govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

- *Osigurati da suci i državni odvjetnici za mladež, u skladu sa svojim imenovanjem i specijalizacijom, rade samo na predmetima na koje se primjenjuju odredbe ZSM-a.*
- *Razviti specijalizirano udomiteljstvo za provođenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.*
- *Osnovati zatvorene zavodske ustanove u skladu sa ZSM-om te unaprijediti uvjete izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima; unaprijediti liječenje maloljetnika.*
- *Unaprijediti izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.*
- *Žurno donijeti Pravilnik o dopuni Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi te odrediti zdravstvenu ustanovu za prisilni smještaj maloljetnika koji su proglašeni neubrojivima.*
- *Pravilnikom regulirati provođenje posredovanja kroz izvansudsku nagodbu u prethodnom postupku koju nalaže državni odvjetnik za mladež.*

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuća okruženja

U području zaštite sigurnosti djece zaprimljena je ukupno 121 prijava povreda pojedinačnih prava djece, kojom je obuhvaćeno 128 djece i 31 grupa djece. Najveći broj slučajeva odnosio se na ugroženost i stradavanje djece u prometu (69), te štetan utjecaj okoliša na zdravlje i druge slučajeve ugrožene sigurnosti djece (52).

Pratili smo i problematiku nestale djece, boravka stranaca u RH, sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama, te ugroženost djece zbog raznovrsnih utjecaja kao što su štetne emisije (dim, plinovi, neugodni mirisi), prekoračena razina buke, elektromagnetsko zračenje baznih stanica mobilnih operatera na stambenim i ostalim objektima, te ugroženost djece u blizini dječjih vrtića, škola i dječjih igrališta od opasnih stvari, ruševnih objekata, skladištenja opasnog otpada i ugriza životinja. Pojedinačne prijave bile su osnova za predlaganje općih inicijativa za unapređivanje položaja i zaštitu djece.

2.8.1 Prometna sigurnost djece

*Potrebno je **pojačati mjere za sprečavanje prometnih nesreća** – javnim kampanjama, obrazovanjem u školama i osiguranjem stroge provedbe propisa o sigurnosti u prometu.*
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

U odnosu na prometnu sigurnost, postupali smo u 70 pojedinačnih predmeta – 69 slučajeva odnosilo se na ugroženost djece u **cestovnom prometu,** a jedan slučaj na nalet vlaka na osobni automobil. Pratili smo i opće pojave, upućivali preporuke i sudjelovali u zakonodavnim inicijativama za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece u području cestovnog prometa.

Kao i prijašnjih godina, **prijave roditelja i drugih građana** odnose se na ugroženu sigurnost djece pješaka zbog nedostatne **cestovne infrastrukture** na putu do dječjeg vrtića, škole i područja na kojima djeca provode slobodno vrijeme (trg, dječji park) i zbog nepropisnog kretanja vozila. Česte su pritužbe zbog nepostojanja pješačkih prijelaza, semafora i nogostupa, nepostojanja ili neodgovarajućih ugibališta za autobuse i autobusnih stajališta i neodgovarajuće infrastrukture na novootvorenim dionicama ceste. Problem predstavljaju velike brzine kretanja vozila i nepropuštanje pješaka, naročito prije početka nastave i u blizini škola, nepropisno parkiranje vozila u blizini odgojno-obrazovnih ustanova i neuređena parkirna mjesta za kratkotrajno zaustavljanje roditelja koji dovoze djecu. Pratili smo i rješavanje problema parkiranja za korisnike zdravstvene ustanove za djecu s teškoćama za vrijeme izvođenja radova na objektu, koji ukazuje na nužnost potrebe pažljivog promišljanja praktičnog i sigurnog alternativnog pristupa ustanovi dok se izvode radovi. Obraćali smo se školama, općinama, gradovima, županijama, nadležnim ministarstvima i Hrvatskim cestama i preporučivali poduzimanje žurnih mjera kojima će

se ukloniti potencijalna mogućnost stradavanja djece pješaka te dugoročno riješiti problem. Cilj naših postupanja uspostava je međuresorne suradnje, poboljšanje prometne signalizacije i infrastrukture te sankcioniranje neodgovornih i nesavjesnih vozača. Uključivali smo se i u zaštitu učenika čija je sigurnost ugrožena zbog problema u organizaciji prijevoza do škole.[76]

*Prema podacima MUP-a, u prometnim nesrećama u **2022.** na hrvatskim je cestama stradalo **1 376 djece** (764 putnika, 319 pješaka i 293 vozača)**. Poginulo je 12 djece: šest u svojstvu putnika u vozilima, četiri pješaka i dva vozača** (motocikla i bicikla). Njih **228** zadobilo je **teške tjelesne ozljede** (83 u svojstvu putnika, 75 u svojstvu pješaka, 70 u svojstvu vozača). **Lakše je ozlijeđeno 1 136 djece** (675 putnika, 240 pješaka, 221 vozač).*

Ukupni broj stradale djece u 2022. **veći je u odnosu na protekle tri godine** (2019. – 2021.). U usporedbi s 2021. u kojoj je stradalo 1 353 djece, u 2022. više djece zadobilo je lakše ozljede, dok je manje djece poginulo (**12**, dok je u predpandemijskoj 2019., kao i u 2021. godini bilo čak **18-oro smrtno stradale djece**) i teško ozlijeđeno.

Djeca **najviše stradavaju u cestovnom prometu kao putnici, a potom kao pješaci i vozači**. Od ukupnog broja djece koja su u 2022. stradala u svojstvu vozača (293), najveći je broj upravljao **biciklima, motociklima i mopedima**, a stradavaju i vozeći osobne automobile, traktore i ostala vozila. Petoro djece ozlijeđeno je upravljajući osobnim prijevoznim sredstvima.

Republika Hrvatska je izmjenama i dopunama *Zakona o sigurnosti prometa na cestama* regulirala upravljanje električnim romobilima i sličnim vozilima, stavljajući ih u novu kategoriju vozila nazvanu „osobno prijevozno sredstvo“. Propisano je da njima smije upravljati osoba koja je navršila 14 godina, uz obvezu nošenja zaštitne kacige na glavi za vrijeme vožnje, da se mogu kretati biciklističkom stazom/trakom, ako staza ne postoji, onda površinama namijenjenima za kretanje pješaka te zonama smirenog prometa, a u nedostatku navedenoga, dionicama županijskih, lokalnih i nerazvrstanih cesta, uz predviđena ograničenja. Smatramo da je zbog nedostatne sigurne cestovne infrastrukture za njihovo kretanje, općeg prometnog stanja i kulture na hrvatskim cestama, bez predviđene osposobljenosti za upravljanje tom vrstom vozila, potrebno uložiti dodatne napore kako bi se osigurala sigurnost djece starije od 14 godina kojoj je dopušteno upravljati tim vozilima. Pobornici na globalnoj razini smatraju ova vozila praktičnim oblikom prijevoza, dok protivnici tvrde da zatrpavaju ulice i da mogu biti opasni pri velikim brzinama, te se javlja trend ograničenja njihovog korištenja na ulicama (brzine kretanja, broja vozila, vožnje na pješačkim stazama i drugo).

Zabrinjavaju stradavanja djece vezana uz ponašanja vozača koji krše odredbe propisa o sigurnosti prometa na cestama. Policija je u 2022. evidentirala **1 937 prekršaja nepropisnog prijevoza djece vozilima i 210 prekršaja nevezanja djece pojasom**. Djeca se nepropisno prevoze osobnim automobilima i drugim vozilima na način da nisu smještena u posebnu sigurnosnu sjedalicu/postolje i/ili vezana sigurnosnim pojasom. U jednom je slučaju četvero male djece na stražnjem sjedalu, bez sigurnosnih sjedalica i nevezane, prevozila njihova majka upravljajući osobnim automobilom prije stečenog prava na upravljanje. Dosege neodgovornosti roditelja vidimo u slučaju vozača koji je u teško alkoholiziranom stanju prevozio svoje dvoje djece koja nisu bila vezana sigurnosnim pojasom. U jednoj su prometnoj nesreći na licu mjesta poginule tri osobe, pri čemu vozač i putnik za vrijeme vožnje nisu koristili sigurnosni pojas, a petogodišnje dijete nije bilo smješteno u sigurnosnu sjedalicu/postolje. Dvoje djece u dobi od četiri godine poginulo je u naletu vlaka na osobni automobil: nisu bila smještena u sigurnosnu sjedalicu/postolje, niti propisno vezana. Nažalost, čini se da su djeca danas najizloženija stradavanju kada sudjeluju u prometu kao putnici u vozilima kojima upravljaju njihovi roditelji i druge odrasle osobe.

76 Više o tome govorimo u poglavlju *Obrazovna prava*.

Zabrinjavaju slučajevi upravljanja vozilima pod utjecajem alkohola i prometne nesreće u kojima vozači napuštaju mjesto nesreće, a sudionicima (među njima i djeci) ne pruže pomoć. U javnosti je snažno odjeknuo slučaj 19-godišnjaka uhvaćenog u teškom kršenju prometnih pravila, iako je pravomoćnom presudom prethodno osuđen na tri godine zatvora zbog izazivanja prometne nesreće sa smrtnom posljedicom u maloljetničkoj dobi, na štetu djeteta. Nakon pritiska javnosti i medija, upućen je na izdržavanje kazne.

Djeca stradavaju kao **pješaci** u naletima vozila dok prelaze pješačke prijelaze, a bilježimo i slučajeve stradavanja djece pješaka uslijed nepažnje odraslih osoba u njihovoj pratnji.

Brojni su slučajevi stradavanja djece dok upravljaju **biciklima** bez odgovarajuće osposobljenosti, propisane pratnje, reflektirajućeg prsluka i kacige. Programi osposobljavanja za upravljanje biciklom tijekom 2022. provodili su se u osnovnim školama 11 županija i Gradu Zagrebu, a ispit je položilo 1 292 djece (oko 64 % učenika). Prema podacima MUP-a, u provedbi tog programa osnovne škole iskazuju problem satnice nastavnika i nedostatka prostora. Smatramo da je potrebno uložiti znatno veće napore u promociju i provedbu programa osposobljavanja za upravljanje biciklom za učenike i njegovo uvođenje kao obveznog programa jer njegova korist nije samo za učenike koji u prometu sudjeluju kao biciklisti, već i kao pješaci, o čemu smo uputili preporuku MZO-u, MUP-u, AZOO-u i HAK-u.[77]

Zabrinjava nas što djeca do 18 godina stradavaju na cestama upravljajući **mopedom ili motociklom**, bez prethodne osposobljenosti za upravljanje i važeće prometne dozvole, neregistriranim i neispravnim vozilom i bez kacige. Stoga apeliramo na roditelje da prije položenog vozačkog ispita ne kupuju djeci mopede i motocikle te da vode računa o prevenciji situacija u kojima djeca, sa ili bez znanja roditelja nepropisno upravljaju mopedima i motociklima. Smatramo da je općenito potrebno uložiti dodatne napore u osvještavanje i educiranje roditelja o opasnostima na cesti i ugroženosti djece kao sudionika u prometu, posebno kada upravljaju biciklima, mopedima, motociklima, romobilima i drugim vozilima, ali i same djece o važnosti pridržavanja prometnih propisa i opreza u prometu.

Dopuštanje da djeca prije stjecanja prava upravljaju osobnim automobilima, motociklima, mopedima, traktorima, neregistriranim vozilima, biciklima, ali i novim kategorijama prijevoznih sredstava, bez prethodne osposobljenosti s obzirom na dob, bez kacige i reflektirajuće opreme, kao i nepropisni prijevoz djece u osobnim vozilima bez sigurnosne sjedalice/postolja i sigurnosnog pojasa, predstavljaju svjesno zanemarivanje djece i kršenje njihovih prava, na što ukazujemo u svim prilikama. U takvim slučajevima pratimo postupanja nadležnih zavoda za socijalni rad te uočavamo da se, ovisno o aktualnom stanju u obitelji djece i stavu roditelja prema učinjenim propustima, obavljaju savjetodavni razgovori s roditeljima, izriču usmena upozorenja te se procjenjuje izricanje drugih mjera obiteljsko-pravne zaštite.

U slučajevima kada je prometne propise prekršilo dijete koje nije prekršajno odgovorno (mlađe od 14 godina), o okolnostima stradavanja djeteta obavještava se nadležni zavod za socijalni rad, a u nekim slučajevima pokreće prekršajni postupak protiv roditelja, primjenom članka 9. st. 3. *Prekršajnog zakona* (ako je prekršaj u izravnoj vezi s propuštenim nadzorom). U slučajevima prekršajne odgovornosti djeteta, bilježimo slučajeve oslobađanja od sankcije.[78] Pratimo ishod postupanja nadležnih tijela nakon prometne nesreće koju je skrivio četrnaestogodišnji vozač, upravljajući vozilom pod utjecajem alkohola i prevozeći svog oca, također pod utjecajem alkohola, u kojoj je otac zadobio teške tjelesne ozljede.

U području cestovne sigurnosti pratili smo više *online* aktivnosti i mrežnih seminara u organizaciji belgijske neprofitne organizacije Europskog vijeća za sigurnost prometa (European Transport Safety Council – ETSC), usmjerene na smanjenje broja poginulih i ozlijeđenih u prometu u Europi, koji nam služe kao vrijedan izvor informacija o praksama i stanju sigurnosti prava djece u Europi.

77 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
78 Više o tome govorimo u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom.*

Početkom nove školske godine i u više drugih prigoda, podsjetili smo da je sigurnost djece u prometu prvenstveno briga i odgovornost odraslih. U povodu Nacionalnog dana sigurnosti cestovnog prometa, u Uredu pravobraniteljice za djecu 20. listopada održan je sastanak s predstavnicima MUP-a i MMPI-ja, radi analize daljnjih mogućnosti djelovanja u zaštiti prava i interesa djece u toj domeni. Teme razgovora bile su suradnja MUP-a s tijelima sudbene vlasti i centrima za socijalnu skrb, sadržaj budućeg Nacionalnog plana razvoja biciklističkog prometa koji je u pripremi, te organizirani prijevoz djece i inspekcijski nadzori autobusa koji prevoze djecu. Bilo je riječi i o važnosti infrastrukturnih i drugih uvjeta za samostalan i siguran odlazak djeteta u školu i povratak kući, te je istaknuta presudna važnost sustava odgoja i obrazovanja u prevenciji prometnih nesreća i sigurnosti djece u prometu, kroz osposobljavanje i osvještavanje djece i roditelja.

U cilju prevencije stradavanja djece putnika u prijevozu autotaksijem i osobnim automobilima namijenjenima javnom prijevozu putnika, uključili smo se u javno savjetovanje o Pravilniku o izmjenama pravilnika o posebnim uvjetima za vozila kojima se obavlja javni cestovni prijevoz i prijevoz za vlastite potrebe. Predložili smo da se propiše obveza dostupnosti posebne sigurnosne sjedalice/postolja za djecu. U javnom savjetovanju o Prijedlogu Pravilnika o aktivnostima i postupcima za poboljšanje sigurnosti cestovne infrastrukture i reviziji cestovne sigurnosti, istaknuli smo prijedloge za unaprjeđenje zaštite djece i uspostavu mehanizma sustavne, nezavisne i samostalne analize cestovnih prometnih nesreća. U postupku donošenja Pravilnika o porezu na dodanu vrijednost preporučili smo propisivanje dodatnih olakšica kod nabavke bicikla i zaštitne opreme za bicikle, dječjih autosjedalica, naročito specijalnih sjedalica za automobile za djecu s teškoćama.[79]

Po pitanju organiziranog prijevoza djece, kontinuirano se zalažemo za uspostavu sigurnog i kvalitetnog prijevoza. Iako smo prijašnjih godina preporučivali intervencije u Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca radi povećanja njihove sigurnosti, do najavljenih promjena nije došlo. Centar za vozila Hrvatske obavijestio nas je o nedostacima koji su tijekom 2022. utvrđeni prilikom tehničkih pregleda autobusa za organizirani prijevoz školske djece iz kojih proizlazi da je prosječna starost autobusa koji ispunjavaju uvjete za organizirani prijevoz djece gotovo 13 godina. Manjem broju neispravnosti i potencijalnih kvarova vozila te povećanju sigurnosti djece i svih sudionika u prometu, doprinijelo bi „pomlađivanje“ voznog parka novijim vozilima koja su opremljena dodatnim sigurnosnim sustavima. MUP i MMPI obavijestili su nas o broju provedenih inspekcijskih nadzora autobusa za prijevoz školske djece te utvrđenim propustima iz *Zakona o sigurnosti prometa na cestama*, *Zakona o prijevozu u cestovnom prometu* te *Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu*. Prilikom nadzora autobusa, policijski su službenici u određenom broju slučajeva uočili da se za prijevoz koriste stariji autobusi, s obrazloženjem da djeca uništavaju autobuse. Uočena je i potreba intenziviranja suradnje s jedinicama lokalne samouprave i upraviteljima cesta radi izgradnje adekvatnih i sigurnih autobusnih stajališta te ostale prometne infrastrukture za sudjelovanje djece pješaka u prometu.

Zbog manjkavih propisa, neujednačene prakse i rizika za sigurnost djece tijekom putovanja na natjecanja i turnire, držimo da i dalje postoji potreba donošenja propisa o organizaciji putovanja i prijevoza djece sportaša.[80]

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- ***Kroz kampanje i medije jačati prometnu kulturu u društvu.***
- ***Jačati preventivne aktivnosti i programe za zaštitu djece u prometu s ciljem sveobuhvatnog dosega od predškolske do srednjoškolske dobi u svim vidovima prijevoza.***
- ***Jačati provedbu** Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom, **osvještavati roditelje o sigurnom prijevozu djece i mladih u vozilima, važnosti razvijanja djetetove vještine upravljanja biciklom i romobilom, zakonskim ograničenjima vezanima uz upravljanje vozilima i o roditeljskoj odgovornosti.***

79 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*
80 Više o tome govorimo u poglavlju *Djeca koja se bave sportom*.

- *Snažnije i učestalije sankcionirati počinitelje za „četiri ubojice u prometu“: pojas, brzina, alkohol i mobitel, naročito kada je u pitanju prijevoz djece, uz izvještavanje nadležnog zavoda za socijalni rad radi poduzimanja mjera.*
- *Podići kvalitetu autobusa kojima se prevoze djeca, pratiti sigurnost autobusa te olakšati nabavku novijih autobusa za prijevoz školske djece.*
- *Olakšati nabavu sigurnijih osobnih vozila i opreme za siguran prijevoz djece.*
- *Poboljšati cestovnu infrastrukturu diljem Hrvatske radi zaštite djece pješaka, biciklista, vozača električnih romobila i sličnih vozila.*
- *Maksimizirati sigurne uvjete prijevoza djece u cestovnom, pomorskom, željezničkom i zračnom prometu (uključujući sjedalice za djecu u taksiju i rent-a-caru, obvezu nošenja zaštitne kacige, nadzor…).*
- *Izraditi inventar/evidenciju/registar dobrih praksi, aktivnosti i održivih programa koji se bez puno ulaganja mogu implementirati na više mjesta.*

2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama

*Potrebno je osigurati svoj djeci **pristupačna, sigurna i inkluzivna mjesta za igru**, druženje, rekreaciju, kulturne i umjetničke aktivnosti.*
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Usprkos našim upozorenjima na rizike za sigurnost djece u igraonicama i na dječjim igralištima te potrebu donošenja propisa kojim će se urediti rad dječjih igraonica i nadzor nad tim radom, unaprijediti uvjeti i standardi za sigurnost te nadzor dječjih igrališta, taj propis još nije donesen.

Iako smo o tome više puta izvijestili Ured predsjednika Vlade koji je MRMSOSP-u, MGOR-u, MZO-u i MPUGDI-ju ukazao na potrebu međuresornog pristupa toj problematici i dogovora oko nositelja izrade propisa o radu dječjih igraonica, uz poduzimanje daljnjih koraka za unapređenje sigurnosti djece u tom području, još nije određeno nadležno tijelo koje bi bilo stručni nositelj izrade propisa. Do tada roditelje i osobe koje se skrbe o djeci pozivamo na pojačan oprez, a vlasnike prostora za igru na poštovanje najviših sigurnosnih standarda.

Obraćaju nam se i građani zabrinuti zbog nepostojanja propisa koji bi jamčili sigurnost prostora za igru. Dječje igraonice koje služe igri, proslavama i slobodnom vremenu djece uglavnom se osnivaju kao obrti, trgovačka društva ili udruge i **ne podliježu kontroli** prostora, opreme namijenjene djeci, osoba u kontaktu s djecom ni programa koji se nude djeci. Takvi subjekti nerijetko djeci nude i različite poduke poput učenja stranih jezika ili pripreme za školu, pri čemu roditelji u pravilu nisu informirani o tome da se te djelatnosti organiziraju bez odgovarajućeg nadzora i zaštite djece.

Prijave o stanju sigurnosti na **dječjim igralištima redovito ukazuju na neodržavanje tih prostora za dječju igru**. Vlasnike igrališta (JLS-ovi) upozorili smo na obvezu uređenja, održavanja i redovitih nadzora igrališta i ispravnosti postavljenih sprava te preporučili da ispitaju stanje sigurnosti radi ispunjavanja zahtjeva propisa i normi (HRN EN 1176:2017) koji se odnose na dječja igrališta. Neki su nas obavijestili o obavljenom nadzoru i nabavi nove opreme koja će zamijeniti dotrajalu.

Nailazimo i na dobre primjere brige o dječjim igralištima. Grad Opatija uredio je 31 igralište za djecu te postavio Mape dječjih igrališta – vodiče s opisom, fotografijom i pravilima ponašanja na igralištima. Grad je proveo i niz aktivnosti u okviru akcije „Oživimo dječja igrališta“, poput anketiranja građana o posjećenosti dječjih igrališta u gradu, uvođenja novih sadržaja, postavljanja novih sprava na nekim igralištima i Dana dječjih igara na dječjim igralištima.

Iako je stanje sigurnosti na prostorima za dječju igru prvenstveno zadaća i odgovornost JLS-a, očekujemo da nadležna tijela neodgodivo započnu s međuresornim aktivnostima za predlaganje propisa o prostornim,

tehničkim i kadrovskim uvjetima rada i nadzoru dječjih igraonica i o unaprjeđenju uvjeta i standarda za opremanje, održavanje i sigurnost dječjih igrališta i njihov nadzor.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Poboljšati uvjete i nadzor nad postojećim dječjim igralištima te ih učiniti dostupnima svoj djeci.*
- *Donijeti propis kojim se reguliraju prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada svih dječjih igraonica te sustav nadzora nad njihovim radom.*

2.8.3 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo

Zdrav okoliš bitan je za naše zdravlje. Na europskoj i svjetskoj razini nastoji se podići svijest o važnosti očuvanja zdravog okoliša i smanjenju štetnih utjecaja. Traži se način ograničenja globalnog zagrijavanja, potiče uporaba obnovljivih izvora energije, promjena u poljodjelstvu i transportu bez fosilnih goriva koji uzrokuju emisije stakleničkih plinova, itd. O velikoj važnosti ove teme govori i činjenica da je u sklopu projekta Europske mreže pravobranitelja za djecu ENYA FORUM 2022 tema *ovogodišnje konferencije* ENOC-a bila klimatska pravda iz perspektive djece pod nazivom *"Let's talk young. Let's talk about climate justice!"*. Važnost bavljenja temom klimatske pravde iz perspektive dječjih prava proizlazi iz nerazmjernog i razornog utjecaja *ekološke štete na djecu* danas, kao i na djecu u budućnosti.

Ishod ovogodišnjih aktivnosti Europske mreže pravobranitelja za djecu na tu temu, rezultirale su donošenjem *Stajališta ENOC-a o dječjim pravima i klimatskoj pravdi*[81]. *Stajalište* je posljedica zabrinutosti članica ENOC-a za dječja prava povezana s okolišem, a posebno za to u kojoj mjeri dječjim pravima i interesima prijeti neposredna opasnost od klimatske krize. S tim na umu, članice ENOC-a potiču države, Europsku komisiju i Vijeće Europe da poduzmu sve kako bi prava i sudjelovanje djece postavili u središte nacionalnih i međunarodnih strategija prilagodbe i ublažavanja posljedica klimatskih promjena. Naročito ih pozivaju da poduzmu sve odgovarajuće mjere za ublažavanje klimatske krize kako bi djeci i budući naraštajima osigurali zdravu budućnost i najbolje interese djece u području klime i okoliša te se obrazovala djeca, mladi i odrasli o ljudskim pravima, uključujući ona povezana s okolišem. Pritom je najvažnije djeci osigurati pristup okolišnoj pravdi.

Ujedno je i UN-ov Odbor za prava djeteta u zaključnim primjedbama o objedinjenom petom i šestom periodičkom izvješću[82] Republike Hrvatske u točki 36. preporučio:

- Poduzeti žurne mjere ublažavanja posljedica globalnog zagrijavanja u skladu s ciljevima smanjenja emisije stakleničkih plinova i rokovima u skladu s međunarodnim obvezama navedenima u *Pariškom sporazumu*;
- Povećati svijest i pripremljenost djece na klimatske promjene i prirodne katastrofe uključivanjem predmeta o navedenoj tematici u školski kurikulum i programe usavršavanja učitelja.

O navedenim Stajalištima ENOC-a i preporukama Odbora za prava djeteta UN-a obavijestili smo MINGOR, MZO, MROSP, MZ, MPU, AZOO, Europski parlament (sve zastupnice i zastupnike Ureda u RH i potpredsjednicu Europske komisije za demokraciju i demografiju Dubravku Šuicu). Preporučili smo da kratkoročno i dugoročno poduzmu mjere radi poštovanja, zaštite i ostvarenja prava djece na zdrav okoliš. Očekujemo povratne informacije o planiranim aktivnostima.

U 2022. godini postupali smo po prijavama koje su se odnosile na štetne utjecaje iz okoliša na zdravlje djece te

81 Cjelovito stajalište s konkretnim prijedlogom preporuka dostupno je na mrežnoj stranici ENOC-a https://enoc.eu/wp-content/uploads/ENOC-Statement-on-Climate-Justice-2022-FV.pdf

82 Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj 2022. https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20i%20djeca/Konvencija%20o%20pravima%20djeteta/Zaklju%C4%8Dci%20i%20preporuke%20UN%20Odbora.pdf

na druge slučajeve ugroženosti sigurnosti djece. Neki od razloga podnošenja pritužbi bili su izloženost djece lošoj kvaliteti zraka, prekoračenje dozvoljene razine buke, utjecaj potencijalno štetnog elektromagnetskog zračenja (baznih stanica i odašiljača) u blizini stambenih objekata, vrtića i škola te nepropisno držanje pasa.

Onečišćenje zraka – Više pojedinačnih pritužbi građana odnosilo se na dugotrajnu izloženost djece štetnim emisijama koje utječu na njihovo zdravlje (dim, plinovi, neugodni mirisi). Prijavitelji ističu kako nema odgovarajućeg odgovora nadležnih službi. Najčešće se radi o onečišćenju zraka koje dolazi od susjednog zemljišta, odnosno, objekta. Uputili smo prijavu nadležnim komunalnim službama JLS-a, kao i DIRH-u.

I dalje pratimo slučaj mogućih štetnih utjecaja azbesta i azbestnih crijepova koji otpadaju s ruševne zgrade neodržavanog objekta bivšeg brodogradilišta, te ekološke probleme stanovnika Vranjica. Obratili smo se nadležnom JLS-u i DIRH-u radi otklanjanja navedenih opasnosti.

Prekoračenje dozvoljene razine buke – I ove smo godine primili pritužbe na prekoračenje dozvoljenih granica buke. Nedozvoljena razina buke, osobito u noćnim satima, remeti kvalitetu sna, što utječe na zdravlje djece. Zabilježili smo nekoliko pritužbi roditelja koji su smatrali da buka koja dopire iz ugostiteljskih objekata i noćnih koncerata prelazi dopuštenu razinu, ugrožava zdravlje, izaziva umor i smanjuje radnu sposobnost njihove djece. U skladu sa *Zakonom o zaštiti od buke*, proslijedili smo pritužbe sanitarnoj inspekciji kako bi utvrdili jesu li mjerni parametri sukladni propisanim vrijednostima, odnosno, prelazi li izmjerena buka zakonsku granicu. Uputili smo i preporuku JLS-u da prilikom organiziranja koncerata vode računa o djeci i sugrađanima te izmjeste koncertna događanja na lokacije koje nisu u blizini stambenih objekata.

Štetnost i nepoželjni učinci elektromagnetskog zračenja baznih stanica – Potencijalno štetan utjecaj iz okoliša na zdravlje čovjeka je i elektromagnetsko i ionizirajuće zračenje koje dolazi od antenskih stupova i baznih stanica teleoperatera. Iako Svjetska zdravstvena organizacija ističe da nisu utvrđeni zdravstveni rizici kod izlaganja niskim radio-signalima koje koriste i mobilni operateri, postoji potencijalni rizik za zdravlje osobito osjetljivih skupina građana i djece.[83]

Na mrežnim stranicama Ministarstva zdravstva[84] mogu se pronaći informacije vezane uz utjecaj elektromagnetskih polja na zdravlje ljudi. Pohvaljujemo edukativno promotivne materijale dostupne na navedenim mrežnim stranicama, ali predlažemo snažnije informiranje djece o rizicima elektromagnetskog zračenja, osobito pri dugotrajnom korištenju mobilnih telefona.

Zaprimljene pritužbe roditelja na moguće ugrožavajuće utjecaje na djecu postavljanjem baznih stanica mobilnih operatera na krovove stambenih i ostalih objekata, proslijedili smo DIRH-u.

Životinje – Nažalost, i dalje bilježimo situacije u kojim djeca stradavaju uslijed napada psa. Svjesni smo da veliki broj vlasnika pasa adekvatno skrbi o svojim psima i isto tako pazi na sigurnost drugih osoba. Međutim, roditelji su nas obavještavali o neodgovornim vlasnicima koji dopuštaju psima kretanje bez nadzora i povodca.

Budući da veliki broj kućanstava posjeduje kućne ljubimce raznih pasmina, potrebna je pojačana djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa. U lipnju 2022. godine uputili smo opću preporuku svim jedinicama lokalne samouprave o potrebi pojačane kontrole nadzora pasa koji se zateknu bez vlasnika, pasa koji se zateknu u šetnji s vlasnikom, a nisu na povodcu ili opasnih pasmina koje nemaju brnjicu. Preporučeno je da komunalne službe pojačaju svoje nadzore u provedbi propisa o držanju pasa.

83 Agencija Svjetske zdravstvene organizacije IARC (Međunarodna agencija za istraživanje raka) u svibnju 2011. godine klasificirala je uporabu mobitela kao mogući karcinogen 2B grupe.

84 https://zdravlje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1297/javnozdravstvena-zastita/zastita-odzracenja/komunikacija-ministarstva-zdravstva-sa-stanovnistvom-rh-vezano-za-utjecaj-elektromagnetskih-polja-na-zdravlje-ljudi/1782

Pirotehnika – Nedavne izmjene *Zakona o eksplozivnim tvarima te proizvodnji i prometu oružja* svakako imaju određeni učinak u zaštiti djece od doticaja s pirotehničkim sredstvima. Međutim, ponovo bilježimo slučajeve ozljeđivanja djece od pirotehničkih sredstava.

Vrlo je vrijedna višegodišnja akcija MUP-a „Mir i dobro", kojom se nastoji spriječiti stradavanje djece prilikom uporabe pirotehničkih sredstava. No, najveća odgovornost za sigurnost djece i dalje je na roditeljima, skrbnicima i ostalim odraslima.

Od **ostalih štetnih i ugrožavajući utjecaja** na sigurnost djece bilježimo prijavu za unošenje opasnih stvari (upaljač, petarda) u školu. Primili smo i prijavu roditelja čija djeca pohađaju vrtić u neposrednoj blizini objekta koji se obnavlja, s pritužbom na voditelja i izvođača radova zbog ugroženosti sigurnosti djece prilikom boravka u dvorištu vrtića. Prijava se odnosila na manipulaciju tereta dizalicom te smo zatražili postupanje nadležne inspekcije.

Također smo po prijavi građana za štetni utjecaj iz okoliša pozvali DIRH na djelovanje zbog skladištenja nedozvoljenog otpada u blizini dječjeg vrtića te je isti uklonjen. Jedna prijava odnosila se na ruševni objekt (oštećen nakon potresa u Zagrebu) u blizini dječjeg igrališta koji predstavlja opasnost za djecu te smo zatražili postupanje nadležnog inspektorata.

Po prijavi o opasnosti mogućeg urušavanja „fasade" zgrade na pločnik, zatražili smo postupanje građevinske inspekcije i nadležnih komunalnih službi.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Poduzimati mjere za ublažavanje klimatske krize i ostvarivanja prava djece na zdrav okoliš.*
- *U nastavne planove i programe na svim razinama obrazovanja unijeti sadržaje vezane uz klimatske promjene.*
- *Provoditi informativno-edukativne kampanje za podizanje svijesti djece i mladih o rizicima elektromagnetskog zračenja.*
- *Bolje informirati građane na lokalnoj razini o postavljanju i izgradnji mreže teleoperatera.*
- *Pojačati djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa.*

2.8.4 Nestala djeca

Prema podacima MUP-a, tijekom 2022. zabilježeno je 337 ***udaljenja djece iz obiteljskog doma****. Većinom se iz obiteljskog doma udaljuju djeca starija od 14 godina (283), no, zabrinjava i velik broj djece mlađe dobi (54), većinom djevojčica. Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskog doma su avanturizam i skitnja (203), obiteljski problemi (68) i problemi u školi (10), dok su za 56 slučaja to ljubavni problemi i sl. Zabrinjava podatak da je nad djetetom za vrijeme bijega u 11 slučajeva počinjeno kazneno djelo, i to u 8 slučaja seksualni delikti.*

U ***bijegu iz ustanova*** *(1 198) brojniji su bili dječaci (685) od djevojčica (513). Većinom su to djeca starija od 14 godina (1 033), no, zabilježeni su i bjegovi djece mlađe dobi (165). Djeca „bježe" iz ustanova najčešće zbog problema adaptacije u ustanovi (287), avanturizma (262) i izbjegavanja odgojne mjere u ustanovi (97), dok je veliki broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće nisu vratili u ustanovu (263). Kao razlog bijega iz ustanove navodi se i sklonost skitnji (41). U 248 slučajeva nije utvrđen razlog bijega iz ustanove, a čak u 22 slučaja nad djecom u bijegu iz ustanove počinjeno je kazneno djelo.*

Problematiku vezanu uz nestanak djeteta pravobraniteljica prati na temelju obraćanja stranaka, medijskih napisa i na vlastitu inicijativu, praćenjem MUP-ove Nacionalne evidencije nestalih osoba dostupne na stranici www.nestali.hr, te praćenjem rada Centra za nestalu i zlostavljanu djecu koji vodi **Nacionalni telefonski broj za nestalu djecu 116000**.

Uvidom u Nacionalnu evidenciju nestalih osoba 1. veljače 2023. utvrđeno je da se kao nestalo vodi 47 djece. Dok se 21 dijete u evidenciji vodi „kraće" vrijeme (oko mjesec dana, iako je i to za dijete koje se nalazi na ulici predug period), posebno zabrinjava što se u evidenciji nalaze djeca čije je nestanak zabilježen i prije nekoliko mjeseci, a neka se u evidenciji nalaze i godinu dana. Riječ je većinom o djeci koja učestalo bježe iz organiziranog smještaja te se njihov bijeg doživljava kao odraz njihovog neprilagođenog ponašanja i otpora prema društvenim pravilima te se stječe dojam da se manje napora ulaže u njihovo traganje. Bilo da je riječ o otmici ili bijegu od kuće ili iz ustanove u koju je dijete smješteno, nestala djeca uvijek su u rizičnoj situaciji. Ona nerijetko postaju žrtve nasilja i iskorištavanja, i to upravo onih odraslih koji im pružaju „utočište" i uz koje se djeca vezuju jer su ranjiva zbog svoje dobi i najčešće nesređenih obiteljskih prilika te nesvjesna rizika kojem se izlažu. Mnoga „dobrovoljnim bijegom" iz roditeljskog doma najčešće uspostavljaju izvanbračnu zajednicu, prestaju sa školovanjem, prerano postaju roditelji.

Stoga je važno raditi na prevenciji nestanka djece. Rano prepoznavanje obitelji u riziku i mijenjanje njihovog načina i stila života, važan je segment prevencije. Nedopustivo je da se kod visoko rizičnih obitelji u tretmanu CZSS-a ne prepoznaju obrasci kršenja prava djece te pravovremeno ne poduzmu mjere za njihovu zaštitu. Zabrinjava veliki broj bjegova djece iz ustanova u kojima su smještena, posebice ako dijete odlazi zbog loših uvjeta u odgojnim ustanovama, neodgovarajućeg tretmana i pristupa djeci ili vršnjačkog nasilja, zbog čega se u ustanovi ne osjećaju sigurno. Važno je da se bjegovi djece iž odgojnih ustanova ne toleriraju kao uobičajeno ponašanje te da im se pristupa kao važnom problemu koji se mora istražiti i prevenirati.

Svakom slučaju nestanka djeteta treba posvetiti punu stručnu i institucionalnu pozornost i pristupiti mu cjelovito. Aktivnosti moraju biti usmjerene na sustavno jačanje suradnje policije, socijalne skrbi, zdravstva, odgoja i obrazovanja, medija i organizacija civilnoga društva. Kontinuirano upozoravamo na nužnost izrade protokola, smjernica ili nekog drugog načina definiranja suradnje nadležnih tijela u postupanju u slučaju nestanka djeteta. Također, kontinuirano preporučujemo uvođenje univerzalnog sustava uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta, poput tzv. *Amber Alert* sustava. Stoga smo snažno poduprli MUP-ov projekt NENO Alarm, odnosno, uvođenje sustava upozorenja o nestanku djeteta korisnicima Facebooka i Instagrama u RH u krugu od 60 km od mjesta nestanka djeteta, koji je u funkciji od studenoga 2022.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Redovno ažurirati bazu podataka Nacionalne evidencije nestalih osoba.*
- *Pospješiti učinkovitost u pronalasku nestalog djeteta.*
- *Donijeti protokol, smjernice ili na neki drugi način definirati oblik suradnje nadležnih tijela u postupanju u slučaju nestanka djeteta.*
- *Uspostaviti kontinuiranu suradnju svih resora koji su uključeni u postupanje prilikom nestanka djeteta.*
- *U cilju prevencije bjegova djece iz ustanova sustavno unapređivati uvjete u odgojnim ustanovama.*

2.9 Diskriminacija

Potrebno je osigurati provedbu propisa kojima se zabranjuje diskriminacija, te sustavno educirati javnost, posebno stručnjake koji rade s djecom, odrasle i djecu u školi, o diskriminaciji, netoleranciji i govoru mržnje prema djeci pripadnicima etničkih manjina, izbjeglicama i migrantima, djeci s teškoćama u razvoju i LGBT djeci, kako bi se spriječila diskriminacija i uznemiravanje ove djece u školama.

(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

U 2022. godini primili smo 31 prijavu u kojoj smo postupali na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije (ZSD), što je 18 prijava manje nego u 2021 godini. Svih 13 godina od stupanja na snagu ZSD-a, najzastupljenije su prijave u području **odgoja i obrazovanja** u kojem su u 2022. prijavljena 23 slučaja

diskriminatornog postupanja. U četiri slučaja prijave su se odnosile na **pristup dobrima i uslugama**, u dva na **diskriminaciju općenito**, a po jedan slučaj prijavljen je u području **pravosuđa** i **socijalne skrbi.**

U najvećem broju slučajeva diskriminatorno postupanje prijavljeno je prema grupama djece (13) i prema dječacima (13), u 11 slučajeva prema djevojčicama, a u jednom je slučaju spol djeteta bio nepoznat. Prijave su se odnosile na postupanja pravnih osoba s javnim ovlastima u 14 slučajeva, tijela državne uprave u sedam slučajeva, tijela JLP(R)S-ova i fizičkih osoba u po četiri slučaja, a u po jednom slučaju prijavljeno je postupanje pravne osobe i pravosudnog tijela.

U 2022. diskriminacija je prijavljivana po manje osnova nego u 2021. godini. Najzastupljenije su bile prijave po osnovi vjere (7), obiteljskog statusa (5) i etničke pripadnosti (4). Tri su se prijave odnosile na zdravstveno stanje, po dvije na invaliditet, uvjerenje, rodni identitet ili izražavanje te slučajeve u kojima nije bilo diskriminacijske osnove po ZSD-u. Po jedna prijava odnosila se na dob, društveni položaj, nacionalno podrijetlo i spol. U odnosu na 2021. izostale su prijave po osnovi imovnog stanja, obrazovanja, genetskog naslijeđa i one u kojima je isticana višestruka diskriminacija (po više osnova), a primili smo dvije prijave po osnovi rodnog identiteta ili izražavanja koje su izostale u 2021. Smanjen je broj prijava po osnovi obiteljskog statusa kojih je u 2021. bilo 13, nacionalnog podrijetla kojih je bilo četiri i zdravstvenog stanja kojih je bilo šest, a povećan je broj prijava po osnovi vjere kojih je u 2021. bilo dvije.

U 12 su se slučajeva prijave odnosile na izravnu diskriminaciju, u 14 na neizravnu, a u 5 slučajeva diskriminatorno se postupanje odnosilo na uznemiravanje.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u prema osnovama diskriminacije, 2022.

Diskriminacijska osnova	Broj prijava
Bračni ili obiteljski status	5
Članstvo u sindikatu	
Dob	1
Društveni položaj	1
Genetsko nasljeđe	
Imovno stanje	
Invaliditet	2
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	1
Obrazovanje	
Političko ili drugo uvjerenje	2
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	4
Rodni identitet ili izražavanje	2
Socijalno podrijetlo	
Spol	1
Spolna orijentacija	
Vjera	7
Zdravstveno stanje	3
Višestruka diskriminacija	
Nema osnove po ZSD-u	2
UKUPNO	**31**

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u prema oblicima diskriminacije, 2022.

Oblici diskriminacije	Broj prijava
Izravna	12
Neizravna	14
Uznemiravanje	5
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	
UKUPNO	**31**

Radi ispitivanja osnovanosti prijava, redovito smo tražili izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U **13 slučajeva** uputili smo **preporuke** za poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije i pružanja zaštite djeci ili provođenje nadzora od strane nadležnog tijela nad prijavljenim tijelom ili osobom. U ostalim smo slučajevima prijaviteljima uputili mišljenje o slučaju i/ili ih obavijestili o pravima i mogućnostima zaštite. U pojedinim smo slučajevima obaviješteni o usvajanju naših preporuka, o stajalištu prijavljenog tijela ili osobe ili o provedenome nadzoru, dok u nekima još očekujemo obavijesti o poduzetim aktivnostima. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a, ispitivali smo ostvarivanje i/ili povrede prava djece na temelju *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

U području su **odgoja i obrazovanja** najzastupljenije bile prijave po osnovi **vjere**, odnosno, uvjerenja. Prijave su se odnosile na dovođenje u neravnopravan položaj djece koja ne pohađaju vjeronauk i za koju nisu osigurani odgovarajući sadržaji i skrb za vrijeme slobodnog sata te djece koja nisu vjernici i kojoj nisu osigurani odgovarajući sadržaji i skrb za vrijeme vjerskih aktivnosti (molitve, blagoslovi hrane) tijekom obilježavanja *Dana zahvalnosti za plodove zemlje (Dani kruha)* čije bi obilježavanje trebalo biti vjerski neutralno i namijenjeno svim učenicima.

O ovim pitanjima već niz godina izražavamo svoje stajalište i preporuke školama, MZO-u i drugim dionicima u odgojno-obrazovnom sustavu. Zbog činjenice da se ove vrste prijava ponavljaju iz godine u godinu, ponovno naglašavamo kako nije prihvatljivo da vjeronauk i svi ostali izborni predmeti u školama po rasporedu budu u sredini nastave, a da se pritom djeci koja ih ne pohađaju ne osigura odgovarajući sadržaj, zaštita, skrb i kvalitetno provođenje vremena. Nastava izbornog predmeta treba biti na početku ili na kraju dnevnog rasporeda sati, a u slučaju kada to nije moguće, škola za to vrijeme treba primjereno zbrinuti djecu. Proteklih smo godina naglašavali i potrebu uvođenja alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju vjeronauk, o čemu redovito u našim izvješćima o radu obavještavamo Vladu i Hrvatski sabor. Očekujemo skoro uvođenje alternativnog izbornog predmeta vjeronauku u osnovnim školama, s obzirom da je još prošle godine imenovana radna skupina za izradu nacrta prijedloga kurikuluma novog nastavnog predmeta.

Osim toga, ponovno naglašavamo da dovođenje učenika u položaj ili njihovo obvezivanje da sudjeluju u vjerskim sadržajima, uključujući učenike koji nisu vjernici ili su pripadnici drugih vjeroispovijedi, ukazuje na njihovu diskriminaciju po osnovi vjere i/ili uvjerenja. Očekivanje odgojno-obrazovnih ustanova da će djeca koja nisu vjernici i/ili ne žele prisustvovati vjerskim sadržajima, ipak pristati na te sadržaje u nedostatku drugačijeg sadržaja, znači ujedno nepoznavanje potreba, osjećaja i prava djece i nerazumijevanje obveze da se svakom djetetu zajamči ravnopravan položaj u sustavu odgoja i obrazovanja. Ne samo da škole na ovaj način ne uvažavaju, već ignoriraju i zanemaruju različitosti koje postoje među djecom. Time se djeci u najmanju ruku šalje zbunjujuća poruka iz koje će ona teško iščitati da su u njihovoj školi, odnosno, društvu, svi ljudi jednakopravni i jednako vrijedni neovisno o svojoj vjeri i svjetonazoru.

Postupali smo u povodu dvije prijave **diskriminirajućih sadržaja u školskim udžbenicima**. Jedna prijava odnosila se na sljedeći odlomak u udžbeniku Etika 1 za I. razred srednje škole:

> *No ta određenja našeg identiteta nisu uvijek jednostavna. Primjerice, osoba je rođena sa ženskim spolnim obilježjima, no u tijeku odrastanja ne osjeća ugodu u ponašanjima koja se u društvu opisuju kao ženska. Ne voli se šminkati, ne zanimaju je aktivnosti poput kuhanja ili čavrljanja s prijateljicama ni izlasci u noćne klubove s kolegicama iz razreda. Nosi odjeću kakvu uglavnom odijevaju njezini muški prijatelji i uživa u punk-glazbi. Ne mašta o princu na bijelom konju niti zamišlja svoju budućnost u ulozi majke i supruge, nego se nakon završetka fakulteta vidi kao uspješna poduzetnica. Povremeno joj neki mladić privuče pozornost, no katkad su joj jednako zanimljive i neke djevojke. Za tu bismo osobu rekli da je njezin spol ženski, a da je po seksualnoj orijentaciji biseksualna. No, kada je riječ o rodnom identitetu, uglavnom se ne prepoznaje u rodnim ulogama (ponašanjima) koje se u društvu smatraju ženskima i očekuju se od žena.*

Upozorili smo MZO da su **spolni i rodni stereotipi i predrasude** sadržani u tom odlomku potencijalna platforma za diskriminacijske stavove. MZO-u smo preporučili da provede nadzor nad sadržajima udžbenika i poduzme potrebne radnje i mjere radi uklanjanja sadržaja koji se protive ciljevima odgoja i obrazovanja iz ZOOSŠ-a i zahtjevima iz *Zakona o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu* da udžbenici i drugi obrazovni materijali budu *usklađeni* s Ustavom te da štite ljudska i manjinska prava, temeljne slobode i prava čovjeka i građanina i ravnopravnost spolova. MZO nas je obavijestio da je stručno povjerenstvo koje je prosuđivalo udžbenik zatražilo uklanjanje diskriminacijskih stavova što su autori udžbenika izmijenili u udžbeniku, ali je nakladnik slučajno u tisak poslao pogrešnu elektronsku datoteku udžbenika bez izmjena. U međuvremenu je tiskano ispravljeno izdanje.

Druga prijava odnosila se na knjigu *Moj tata spava s anđelima* (*Mali ratni dnevnik*) koja se prije nalazila na popisu lektire za 6. razred. Iako ta knjiga već odavno nije na popisu lektire, učitelji je i dalje mogu preporučiti djeci i obrađivati je na nastavi. No, pritom trebaju ponajprije voditi računa o zaštiti dobrobiti i najboljeg interesa sve djece. Zbog toga smo MZO upozorili da ako nisu jasni odgojno-obrazovni ishodi i ciljevi koji se prema kurikulumu trebaju postići obrađivanjem te knjige i ako nema jamstva da će učenici biti upoznati s njezinim sadržajem uz nužan kritički osvrt, pojedini dijelovi knjige mogu biti platforma za negativne stereotipe, netoleranciju i nepoštivanje različitosti te usvajanje diskriminacijskih stavova i praksi po osnovi **etniciteta i nacionalnog podrijetla**. Preporučili smo MZO-u da osigura da lektira, svi udžbenici i pomoćna nastavna sredstva budu bez sadržaja koji vode usvajanju negativnih stereotipa, netolerancije i nepoštivanja različitosti te mogućih diskriminacijskih stavova i praksi.[85]

Prijava diskriminacije po osnovi **etniciteta** odnosila se na školovanje učenika pripadnika romske nacionalne manjine u međimurskoj školi u kojoj je niz godina nastava organizirana na način da popodnevnu smjenu pohađaju samo učenici pripadnici romske manjine. Vodstvo škole svjesno je da postojeća praksa nije primjerena, no, takvu organizaciju obrazlažu nedostatkom prostornih kapaciteta škole, nedostatkom romskih pomagača i organiziranog prijevoza za romske učenike, te nepodržavajućim stavovima roditelja koji nisu pripadnici romske manjine i ne žele da njihova djeca iz jutarnje prijeđu u popodnevnu smjenu. Škola ulaže napore za podizanje kvalitete obrazovanja romskih učenika i za njihovo uključivanje u život zajednice, a kao ključni uvjet za promjenu te prakse vidi mogućnost nadogradnje škole. Škola se planira javiti na natječaje za prikupljanje financijskih sredstava za proširenje škole i pristupit će izradi eksperimentalnog programa koji bi trebao proširiti mogućnosti za pronalaženje novih izvora financiranja (organizacija prijevoza romskih učenika, zapošljavanje novog kadra, ulaganje u izradu i tisak odgojno-obrazovnih materijala za rad s romskim učenicima i slično). Preporučili smo napraviti plan za promjenu organizacije te pripremiti učenike, odgojno-obrazovne djelatnike i roditelje na novu organizaciju i uvjete rada. Naglasili smo da je prvo potrebno razgovarati s učenicima i saznati njihovo mišljenje o ovome pitanju te i njihova mišljenja uzeti u obzir pri donošenju odluke o promjenama smjene. Kako je za promjenu postojeće prakse obrazovanja romskih učenika potreban angažman širokog kruga dionika, ključnim uvjetom smatramo uspostavljanje kvalitetne, transparentne i učinkovite međuresorne suradnje (ministarstva, županija, lokalna zajednica, škola, vrtić, organizacije civilnog društva).

Zabrinjavajući je bio slučaj maturalne fotografije prenesene u medijima, na kojoj nekoliko učenika završnog razreda srednje škole pozira s razrednicom s uzdignutim rukama u znak fašističkog pozdrava, što je primjer **uznemiravanja** prema ZSD-u, a prema izvješću policije i slučaj sumnje na kazneno djelo poticanja na nasilje i mržnju. Iz izvješća MZO-a i AZOO-a koji su proveli nadzore, vidljivo je da je škola nastojala popraviti posljedice koje je fotografija izazvala za reputaciju djece, nastavnice i škole, nastojeći zaštititi djecu uključenu u događaj od izlaganja u medijskom prostoru. Unatoč tome, vidljivo je nesnalaženje odraslih i djece u percepciji instituta diskriminacije i njenih pojavnih oblika, mogućih posljedica iskazivanja diskriminacijskih stavova i mogućnosti zaštite djece u takvim situacijama.

Iz sustava predškolskog odgoja i obrazovanja ističemo prijavu za neosiguravanje upisa djece u jaslice čime se ta djeca dovode u nepovoljniji položaj u odnosu na onu koja pohađaju vrtićki program. Imajući

85 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

u vidu da je potrebno osigurati **rani i predškolski odgoj i obrazovanje** svakome djetetu zbog njegove dobrobiti, preporučili smo osnivaču da ispita ukupne potrebe sve djece rane i predškolske dobi sa svojeg područja i pronađe odgovarajući način da sva djeca pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje, a do osiguravanja odgovarajućih jasličkih i vrtićkih kapaciteta na svom području, u koordinaciji s drugim JLS-ovima i MZO-om pronađe odgovarajući način sufinanciranja boravka djece s njegova područja na području drugih JLS-ova. MZO-u smo preporučili da inicira osiguravanje sredstava iz državnog proračuna za boravak djece u vrtiću s obzirom da je ZPOO-om omogućeno da se u državnom proračunu osiguraju sredstva nužna za završetak investicija financiranih iz projekata Europske unije za izgradnju dječjih vrtića kojima je osnivač JLP(R)S, a koji se nalaze na područjima jedinica koje su prema vrijednosti indeksa razvijenosti ispodprosječno rangirane.

U jednom slučaju prijavljeno nam je različito sufinanciranje, odnosno, financiranje toplog obroka u **osnovnim školama** od strane grada, ovisno o mjestu **prebivališta** djeteta. Grad je istaknuo kako niti jednom djetetu nije uskraćen školski obrok, već su roditelji djece koja nemaju prebivalište na gradskom području morali platiti punu cijenu obroka. Iako prebivalište nije jedna od pobrojanih diskriminacijskih osnova iz ZSD-a, smatramo da ne bi smjelo biti osnova za različito tretiranje učenika u zadovoljavanju osnovnih potreba. Nažalost, svjedoci smo da se uvjeti obrazovanja razlikuju od škole do škole, oviseći o financijskoj moći i kapacitetima osnivača (općine ili grada). Iako je osnovno obrazovanje obvezno i besplatno, povezano je s brojnim troškovima i nesumnjivo predstavlja veliki ekonomski teret za obitelj. Očekujemo da će *Odluka o kriterijima i načinu financiranja, odnosno sufinanciranja troškova prehrane za učenike osnovnih škola za drugo polugodište školske godine 2022./2023.* koju je donijela Vlada, a prema kojoj se troškovi prehrane u osnovnoj školi osiguravaju iz državnog proračuna, pridonijeti da svi osnovnoškolski učenici ostvare pravo na besplatnu školsku prehranu.

Prijava diskriminacije po osnovi **spola** odnosila se na postupak formiranja razrednih odjela osnovne škole pri kojem su u jednom razrednom odjelu ostali samo dječaci. Škola je odluku opravdavala organizacijskim razlozima, prepuštajući roditeljima i djeci izbor razrednog odjela u koji djeca žele ići i ne vodeći pritom računa o mogućem negativnom ishodu za dobrobit djece. S obzirom na ulogu škole kao obrazovne, ali i odgojne ustanove čiji je zadatak ostvarivanje ciljeva koji uključuju i odgoj za ravnopravnost spolova, te kao mjesta intenzivne socijalizacije i interakcije vršnjaka, u najboljem je interesu djece organizacija spolno mješovitih razrednih odjela. Time se dječake i djevojčice od najranije dobi potiče na međusobno prihvaćanje, druženje, razumijevanje i toleranciju različitosti, te se pridonosi prevenciji i suzbijanju spolnih predrasuda i stereotipa. Preporučili smo školi da vodi računa o potrebi ostvarenja ciljeva odgoja i obrazovanja i stručno-pedagoškog postupanja kroz odgoj i obrazovanje u mješovitim razrednim odjelima, posebno pri formiranju razrednih odjela u idućoj školskoj godini.

U području diskriminacije u **pristupu dobrima i uslugama**, najzastupljenije nakon odgoja i obrazovanja, primili smo prijavu kojoj je osnova diskriminacije **invaliditet** djeteta. Roditelj se pritužio na postupanje privatnog iznajmljivača kod kojeg obitelj ljetuje niz godina, a koji je roditeljima otkazao rezervaciju zbog djetetovih teškoća u razvoju. Županiji u kojoj su apartmani i nadležnoj turističkoj zajednici preporučili smo da organiziraju edukacije za turističke djelatnike i građane koji pružaju turističke usluge s ciljem podizanja svijesti i znanja o pravima i potrebama djece s TUR-om i njihovih obitelji, kako bi se prevenirala diskriminacijska praksa prema djeci i njihovim obiteljima. Turistička zajednica prihvatila je našu preporuku, no, od županije nismo dobili odgovor.

Od prijava po osnovi **obiteljskog statusa**, ističemo slučaj nemogućnosti uvida u podatke djeteta u sustavu e-Građani od strane partnera-skrbnika djece koja su rođena i žive u obiteljskoj zajednici životnih partnera prema Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola, o čemu smo pisali i u prošlogodišnjem izvješću. Ista situacija odnosi se i na posvojenu djecu. Tada smo MPU-u bili preporučili da detaljno i brižljivo razmotri navedenu problematiku te se zauzme za uklanjanje diskriminatornih učinaka pojedinih propisa i prakse, na što nas je MPU obavijestio da je u planu dorada aplikacije državnih matica. Nakon zaprimanja nove prijave u 2022. ponovno smo se obratili MPU-u preporukom da žurno ispitaju mogućnosti rješavanja uočenih poteškoća i svim roditeljima koji ostvaruju roditeljsku skrb omoguće pristup uslugama i podacima

djeteta u sustavu e-Građani. U svom odgovoru MPU otklanja mogućnost da je riječ o diskriminatornim učincima propisa navodeći da je pribavljanje isprava elektroničkim putem trenutno ograničeno iz osobito opravdanih razloga vođenih zaštitom interesa djece i sprečavanjem mogućih zlouporaba od strane roditelja kojima je oduzeta roditeljska skrb. U odnosu na doradu sustava, MPU ukazuje na potrebu cjelokupnog reinženjeringa i modernizacije sustava s visokim zahtjevima zaštite i sigurnosti te unosa podataka u odgovarajućem obliku, a što iziskuje vrijeme i značajna financijska sredstva. MPU se obvezao, u suradnji s drugim nadležnim tijelima, preispitati mogućnost rješavanja problema.[86]

Postupali smo povodom prijave osobe imenovane partnericom skrbnicom djeteta, koja se pritužila na primjenu i tumačenje dvije odredbe *Temeljnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama*: odredba prema kojoj zaposlenik ima pravo na pomoć u slučaju rođenja ili posvojenja svakog djeteta u visini 50 % jedne proračunske osnovice i odredba kojom je regulirano pravo na dar za dijete u prigodi Dana sv. Nikole, pri čemu se ta prava ne priznaju partnerima skrbnicima. U suglasnosti sa stavom pravobraniteljice za ravnopravnost spolova da se radi o diskriminatornom postupanju, Povjerenstvu za tumačenje *Temeljnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama* preporučili smo žurno poduzimanje radnji radi zaštite prava i interesa konkretnog djeteta, ali i ostale djece koja se mogu zateći u istoj situaciji. Preporučili smo razmotriti i izraditi tumačenje spomenutih odredbi u slučajevima preuzimanja svakodnevne skrbi o djetetu kroz institute skrbništva za djecu, kao i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi i udomiteljskoj obitelji temeljem odredbi Obiteljskog zakona.[87] Iz objavljenog tumačenja spomenutih odredbi proizlazi stav da partner skrbnik ne ostvaruje pravo na pomoć u slučaju rođenja ili posvojenja djeteta uz obrazloženje da se radi o raskidivom odnosu između djeteta i partnera skrbnika, dok se pravo na dar u prigodi Dana sv. Nikole priznaje i partnerima skrbnicima.

Zaključno, kontinuitet većine prijava u području odgoja i obrazovanja ukazuje na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatornog postupanja i praksi te na izraženu potrebu sustavnog obrazovanja odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i zabrani diskriminacije, kako bi razumjeli, prepoznali i primjereno reagirali na neprimjerena i diskriminatorna ponašanja odraslih i djece.

Izražena je i potreba edukacije o dječjim pravima i zabrani diskriminacije predstavnika tijela javne vlasti, posebno JLP(R)S-ova čiji opći i pojedinačni akti često ukazuju na nerazumijevanje pojma i pojavnih oblika diskriminacije te načina njena sprječavanja i pružanja zaštite djeci, posebno ugroženim skupinama djece (djeca s teškoćama u razvoju, djeca stranaca).

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Provoditi preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta o osiguranju* **provedbe propisa kojima se zabranjuje diskriminacija, te o sustavnoj edukaciji javnosti, posebno stručnjaka koji rade s djecom, odraslih i djece u školi**, *o diskriminaciji, netoleranciji i govoru mržnje prema djeci pripadnicima etničkih manjina, izbjeglicama i migrantima, djeci s teškoćama u razvoju i LGBTI djeci.*
- *Ubrzati proces uvođenja alternativnog predmeta vjeronauku u osnovnim školama.*
- *U školskim aktivnostima u kojima se očekuje sudjelovanje sve djece zajamčiti svakom djetetu ravnopravan položaj, izgrađivati zajedništvo učenika, odgojno-obrazovnih radnika i roditelja u ostvarivanju zadaća odgoja i obrazovanja, isticati važnost znanja, učenja i sadržaja koji su svima zajednički.*
- *Razvijati mehanizme za praćenje i reagiranje u slučaju pojavnih oblika diskriminacije po bilo kojoj osnovi u odgojno-obrazovnom sustavu.*

86 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*
87 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

- *Ulagati dodatne napore za sprječavanje segregacije učenika pripadnika romske manjine u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja.*
- *Ulagati dodatne napore za osiguravanje pohađanja predškolskog odgoja i obrazovanja svoj djeci predškolske dobi, neovisno o statusu zaposlenja ili prebivalištu/boravištu roditelja.*
- *Provoditi edukacije za predstavnike tijela javne vlasti, posebno JLP(R)S-ova, o ljudskim pravima i zabrani diskriminacije.*

2.10 Ostala prava i nenadležnost

Tijekom 2022. zaprimili smo 38 prijava te 34 upita i telefonska poziva koji se nisu odnosili na povrede prava djece i ne pripadaju području stvarne nadležnosti pravobraniteljice za djecu.

Pritužbe su se najčešće odnosile na sustave i područja u društvu u kojima može doći do povrede prava odraslih osoba. Upiti i pritužbe koje se odnose na punoljetne osobe upućujemo nadležnim institucijama ili savjetujemo pritužitelja kome se obratiti. Sukladno *Sporazumu o međuinstitucionalnoj suradnji*, pritužbe su proslijeđene na postupanje u okvirima nadležnosti pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Elektroničkom poštom ili telefonom upućeni su nam upiti i traženi savjeti o tome kome se obratiti u konkretnoj situaciji. Podnositelje smo obavijestili o načinu na koji mogu potražiti rješenje problema ili zaštitu prava, ovisno o sustavu ili području o kojem je riječ.

3 DJEČJE SUDJELOVANJE

*RH treba osigurati **sudjelovanje djece u razvoju politika za djecu** te u donošenju odluka o svim pitanjima važnim za djecu, uključujući pitanja zaštite okoliša… Jačati podršku **Mreži mladih savjetnika** pravobraniteljice za djecu.*

(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

3.1 Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+

Mreža mladih savjetnika (MMS), stalno savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu, djeluje od 2010. godine. Članove biraju djeca iz prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnica. Forum mladih 16+ (FM 16+) savjetnička je skupina djece na pragu punoljetnosti koju čini petnaest članova. Rad FM-a 16+ i rad MMS-a temelje se na istim načelima.

Članovi su MMS-a i FM-a 16+ savjetnici i suradnici pravobraniteljice, te svojevrsni ambasadori koji svojim vršnjacima prenose informacije o svojim aktivnostima i radu pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. U okviru svoje savjetničke uloge, upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece i mladih u društvu i problemima s kojima se suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda te putem zatvorenog elektroničkog foruma na kojem razmjenjuju mišljenja. Komunikacija s članovima MMS-a i FM-a 16+ odvija se i putem WhatsApp grupe.

Ostvarivanje participativnih prava djece iznimno je važna tema u radu Ureda pravobraniteljice za djecu. U ostvarivanju ovih prava ogleda se spremnost odraslih da doista uvaže djecu kao članove društvene zajednice, da im otvore prostor i mogućnost da izraze svoje mišljenje te to mišljenje ozbiljno razmotre i uzmu u obzir prilikom donošenja odluka koje se odnose na različita područja života djece.

Danas je aktivna peta generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2021. i traje do rujna 2024. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne skupinu, školu niti grad.

„Uživo“ smo održali dva sastanka MMS-a i jedan FM-a 16+ te četiri *online* sastanka, a članovi MMS-a bili su aktivni i u obilježavanju 15. obljetnice rada regionalnih ureda pravobraniteljice u Osijeku i Rijeci te na međunarodnom planu kroz sudjelovanje u projektu Europske mreže mladih savjetnika pravobranitelja za djecu (ENYA). Gostovali su i na Prvom programu Hrvatskoga radija u emisiji za djecu i mlade *„U trendingu“*, u cijelosti posvećenoj dječjim pravima.[88]

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS)

Na **prvom *online*** sastanku MMS-a održanom 23. veljače, raspravljalo se o tome kako učenici ostvaruju pravo na sudjelovanje ili participaciju u školi za vrijeme trajanja pandemije bolesti COVID-19. Članovi MMS-a razmijenili su svoja iskustva o radu školskih vijeća učenika, u kojoj se mjeri za vrijeme pandemije u njihovim školama slušao, uvažavao i poticao glas učenika, odnosno, koliko su djeca bila uključena u donošenje odluka u školi, te koliko su općenito mogli izraziti svoje mišljenje i prijedloge prilikom donošenja odluka na razini razreda i škole. Bilo je govora i o prijedlozima i preporukama za poboljšanje ostvarivanja participativnih prava djece.

Opći je zaključak rasprave da je pandemija utjecala na dodatno smanjenje mogućnosti za dječju participaciju u školama koja ni ranije nije bila osobito razvijena. Rasprava je još jednom potvrdila potrebu djece da ih se više potiče na sudjelovanje u procesima donošenja odluka koje se odnose na različite aspekte života u školi te potrebu da odrasli pokažu razumijevanje i interes za dječju perspektivu.[89]

88 https://dijete.hr/hr/gostovanje-mms-a-u-radioemisiji-u-trendingu/

89 Rezultati ove fokus-rasprave objavljeni su u radu autorica Borić, I., Ćosić, A., Osmak-Franjić, D. (2022) *„Ostvarivanje participativnih prava djece u školama u vrijeme pandemije“*, u monografiji *„Prema pandemijskom obrazovanju: kako osnažiti sustav odgoja i obrazovanja?“* (Ur.): Zovko, A., Vukelić, N., Miočić, I., Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Rijeka.

MMS sastanak 8. i 9. travnja 2022.

Članovi pete generacije MMS-a prvi su se put sastali uživo 8. i 9. travnja.[90] Na tom su sastanku mogućnosti dječjega sudjelovanja istraživane u odnosu na klimatske promjene i klimatska prava, što je ujedno tema kojom su se u 2022. bavila djeca iz ENYA-e u okviru projekta *"Let's talk young. Let's talk about climate justice!"*[91] Članovi MMS-a raspravljali su o utjecaju klimatskih promjena na naš život i prava djece, što sve pridonosi očuvanju okoliša, a što ga ugrožava te kako i sami mogu pridonijeti. Dodatni poticaj za raspravu dala im je gošća meteorologinja Dunja Mazzocco Drvar, ravnateljica Uprave za klimatske aktivnosti Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, koja je iznijela vrijedne podatke i informacije o klimatskim promjenama.

U raspravi su članovi MMS-a dali svoje prijedloge za

- razvrstavanje otpada u svim školama i obvezu komunalnih službi da otpad redovito odvoze u reciklažna dvorišta;
- bolju organizaciju prijevoza učenika i javni prijevoz u gradovima;
- edukaciju djece i odraslih o važnosti i mogućnostima očuvanja okoliša, a naročito o pozitivnim aspektima prelaska na održive izvore energije koji trebaju biti pristupačniji i jeftiniji.

Djeca su dala i konkretne prijedloge za svoje uključivanje u donošenje odluka o očuvanju okoliša, primjerice, kroz dječja gradska i općinska vijeća, rad udruga i sudjelovanje u ekološkim akcijama u školi i lokalnoj zajednici, ali i kroz upoznavanje sektora, profesija i stručnjaka koji djeluju u području očuvanja okoliša i održivog razvitka. Predstavnice MMS-a ove su prijedloge prezentirale na sastanku ENYA-e održanom u lipnju.

MMS se na ovom sastanku bavio i temom komunikacije s odraslima o pitanjima važnima za djecu i mlade, prilikama i mjestima za iznošenje stavova djece i mladih, te o spremnosti odraslih da čuju i ozbiljno razmotre njihove prijedloge i daju povratnu informaciju o postupanju s tim prijedlozima. Budući da su kontakti MMS-a s medijima jedna od mogućnosti komuniciranja s javnošću o dječjim pravima, u završnoj su se aktivnosti članovi MMS-a pripremali za moguće nastupe u medijima i odgovaranje na pitanja novinara, uz kratko upoznavanje s nekim od medijskih prava djece.

MMS sastanak 30. rujna i 1. listopada 2022.

Tema drugog godišnjeg susreta MMS-a[92] bila je participacija djece i njihovo uključivanje u rasprave i odlučivanje o pitanjima koja ih se tiču, s posebnim naglaskom na ostvarivanje tih prava u školi.

Članovi su upoznati s najnovijim aktivnostima ENYA-e na čijim su međunarodnim sastancima u Bilbaou i Reykjaviku sudjelovale i dvije predstavnice MMS-a.

U radionici *„Kakvu školu želimo"* članovi su se pripremali za sudjelovanje u događanjima koja podrazumijevaju i javne nastupe poput panel-rasprave koju je pravobraniteljica 4. listopada organizirala u MZO-u pod nazivom *„Participacija djece u školi – važan čimbenik mentalne dobrobiti djeteta"*. Mladi su savjetnici na radionici razradili i prezentirali svoje viđenje participacije djece u školi te odgovarali na pitanja o trenutnom stanju participacije i prijedlozima za njezino poboljšanje, a nakon radionice dogovorili da će njihovi predstavnici na panel-raspravi biti Jan Veljača i Karla Lea Čerkuć.

Savjetnici su raspravljali i o stajalištima vezanima uz sudjelovanje na *Okruglom stolu „Što nam treba da bismo imali škole u kojima se osjećamo dobro?"* na poziv Zagrebačkog psihološkog društva. Okrugli stol

90 https://dijete.hr/hr/peta-generacija-mms-a-odrzala-svoj-prvi-sastanak-uzivo/
91 Europska mreža mladih savjetnika – ENYA, tijelo je putem kojega djeca i mladi od 13 do 17 godina sudjeluju u radu Europske mreže pravobranitelja za djecu – ENOC, a koje djeluje od 2010. godine. ENOC se u svojem radu konzultira s mladim savjetnicima o svim važnim temama u vezi s pravima djece, a svake godine odabire i posebnu temu o kojoj oni raspravljaju i na međunarodnoj razini.
92 https://dijete.hr/hr/veliki-sastanak-clanova-mms-a-kakvu-skolu-zelimo/

održan je 11. studenoga na godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa u Tuheljskom Toplicama. Mladi savjetnici MMS-a, Iva Jakopović, Ben Lacković i Erik Černeka, tom su se prilikom osvrnuli na podatak iz istraživanja Ureda pravobraniteljice za djecu[93] o gotovo 25 % učenika koji iskazuju kako u svojim školama nisu sretni te se ne osjećaju povezano sa svojim vršnjacima i odraslima u školi. Ovaj nalaz komentirali su u kontekstu pandemije i doživljenog potresa. Govorili su i o problemima djece i mladih kojima bi se odrasli trebali više baviti, o suradnji roditelja i škole, o tome kako bi se suradnja mogla unaprijediti i što bi moglo pridonijeti smanjenju pritiska pri ocjenjivanju, kao i povećanju osjećaja povezanosti i zadovoljstva učenika u školi. Potaknuti da u nekoliko riječi pretoče što trebaju od odraslih kako bi se u školi dobro osjećali, odabrali su *podršku, razumijevanje* i *osjećaj ugodnosti u školi*.

Forum mladih 16+ (FM 16+)

Glavna aktivnost prvog ovogodišnjeg ***online* sastanka** Foruma mladih 16+ održanog 23. veljače,[94] bila je rasprava o dječjem siromaštvu i socijalnoj isključenosti djece u Hrvatskoj. Članovi su na poziv UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku sudjelovali u raspravi u okviru priprema Nacionalnog akcijskog plana (NAP) usmjerenog, između ostalog, rješavanju problema dječjega siromaštva. NAP je izrađen u okviru inicijative Europske komisije (EK) pod nazivom *„Jamstvo za svako dijete"*. S obzirom na važnost koju EK pridaje ostvarivanju participativnih prava djece i mladih, u procesu izrade NAP-a bilo je važno uključiti i njihovu perspektivu, te saznati što smatraju potrebnim za učiniti kako bi se i najranjivijoj djeci osiguralo sretnije djetinjstvo.

Članovi FM-a 16+ predlagali su kako država može pomoći djeci u riziku od siromaštva i djeci iz ranjivih skupina: da im omogući dostupni i po mogućnosti besplatni smještaj u jaslice i dječji vrtić, da osigura bolju evidenciju potreba obitelji prilikom raspodjele pomoći siromašnima kako bi je dobili svi koji je doista trebaju, da različiti resori (npr. socijalne skrbi i obrazovanja) međusobno surađuju u osiguranju socijalne skrbi i bolje se povežu s humanitarnim udrugama, da ulaže napore kako bi se nejednakosti među učenicima u školi što manje isticale, da osigura zdravu školsku prehranu, pogotovo u osnovnoj školi, te da redovito organizira edukacije o prihvaćanju različitosti, toleranciji i suradnji. Važno je da svako dijete u školi dobije podršku kad se loše osjeća. U tim je prilikama nužno da školski pedagozi i psiholozi budu pristupačni i spremni podržati učenike, kao i da nastavnici općenito budu podrška djeci u odrastanju, a u školi bi djeca trebala biti informirana i o službama podrške izvan škole. Prijedlozi FM-a 16+ proslijeđeni su UNICEF-u, kao doprinos mladih kreiranju politika suzbijanja dječjeg siromaštva i društvene isključenosti.

Članovi FM-a 16+, Lara Mrzljak, Norma Marčec, Ana Jerčinović i Ivan Gudelj, tom su se temom i dokumentom nastavili baviti sudjelujući u panel-raspravi na *Stručnom skupu u svrhu konzultacija s predstavnicima djece i zainteresiranom javnošću o prijedlogu Nacionalnog akcijskog plana za provedbu preporuka Vijeća EU o uspostavi Europskog jamstva za djecu*. Skup je održan 22. prosinca u organizaciji MRMSOSP-a. Mladi sudionici rasprave izrazili su zadovoljstvo pruženom prilikom za sudjelovanje, te istaknuli kako je važno osigurati participaciju upravo djece i mladih koji odrastaju u uvjetima koji ih čine potencijalno ranjivima. Upozorili su i na nejednak pristup uslugama, nejednake prilike te važnost kontinuiranog truda u postizanju razumijevanja između djece i odraslih. Osim preporuka o kojima je bilo govora tijekom konzultacija koje su prethodile izradi NAP-a, u ovoj su raspravi istaknuli važnost stambene potpore za najugroženije skupine djece, među kojima i djece koja izlaze iz alternativne skrbi, zauzeli se za više pedijatara i liječnika školske medicine, za radionice o reproduktivnom zdravlju te bolji pristup uslugama mentalnog zdravlja diljem Hrvatske.

Članovi FM-a 16+ **prvi sastanak** uživo imali su u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu 18. svibnja.[95] Ključna

93 Rezultati istraživanja objavljeni su 2019. u znanstvenoj publikaciji *„Participacija djece u školi"* u nakladi Pravobranitelja za djecu i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te u ilustriranoj knjižici za djecu *„I ja želim sudjelovati! Participacija djece u školi"*, u kojoj su glavni zaključci sažeti i izloženi na način prilagođen djeci.

94 https://dijete.hr/hr/forum-mladih-16-raspravljao-o-djecjem-siromastvu/

95 https://dijete.hr/hr/forum-mladih-16-raspravljao-o-utjecaju-klimatskih-promjena-na-djecja-prava/

tema za istraživanje mogućnosti dječjega sudjelovanja bile su klimatske promjene i klimatska pravda. Predstavljen im je ENOC i projekt ENYA koji se bavi klimatskim promjenama i klimatskom pravdom, a pozvani su da se uključe i u online konzultacije UN-ovog Odbora za prava djeteta koji priprema novi Opći komentar (br. 26) o utjecaju klimatskih promjena na dječja prava.

U uvodu u temu, meteorologinja, ravnateljica Uprave za klimatske aktivnosti MGOR-a, Dunja Mazzocco Drvar, informirala je sudionike o klimatskim promjenama, štetnom utjecaju globalnog zatopljenja i emisija ugljičnog dioksida, te o naporima da se štetni procesi umanje i uspore, da se više koriste obnovljivi izvori energije i sl. U raspravi su članovi FM-a 16+ istaknuli da je važno bolje i učinkovitije educirati javnost o temi klimatskih promjena i klimatske pravde te pronaći načine poticanja na odgovorniji odnos prema okolišu. Preporučili su da se u radu s djecom i mladima više koriste radionice, igre i aktivno djelovanje na terenu, u prirodi, s vidljivim rezultatima i pozitivnim promjenama. Upozorili su da odrasli nemaju povjerenja u djecu i nisu svjesni da djeca doista mogu doprinijeti raspravama o očuvanju okoliša. Iznijeli su i neke primjere dobre prakse iz svojih škola, poput odvajanja otpada, recikliranja, sudjelovanja u akcijama sadnje biljaka, poticanja odlaska u školu biciklom tamo gdje za to postoje odgovarajući uvjeti.

Njihove preporuke i prijedlozi uvršteni su u zajedničke preporuke MMS-a i FM-a 16+, predstavljene najprije mladim savjetnicima europskih pravobranitelja u projektu ENYA, a potom upućene ministarstvima te drugim važnim dionicima u Hrvatskoj, posebice donositeljima odluka u području zaštite okoliša.[96]

Članovi MMS-a i FM-a 16+ zajedno su sudjelovali na **dva *online* sastanka** održana 23. ožujka**.** Sastanke je inicirao MRMSOSP u okviru savjetovanja s javnošću o *Nacrtu prijedloga Nacionalnog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 2022. do 2026. godine* i *Nacrtu prijedloga Akcijskog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2024. godine.* Nacrte prijedloga tih važnih strateških dokumenata predstavile su voditeljica i zamjenica voditeljice radne skupine MRMSOSP-a.[97] U tim su raspravama mladi savjetnici izrazili zadovoljstvo postojanjem dokumenata koji se bave pitanjem ostvarivanja dječjih prava, a time i unapređivanja kvalitete života djece i mladih u Hrvatskoj. No, istodobno su izrazili i zabrinutost te određene sumnje u mogućnosti provedbe planiranih aktivnosti. Postavljeno je pitanje na koji se način mjeri uspješnost i realizacija zacrtanih ciljeva, kako će se provoditi ciljevi vezani uz medijsku pismenost i participaciju, te kako će se djeca informirati o postojanju ovih strateških dokumenata. Iznesen je i dojam da iz sadržaja predstavljenih dokumenata nije jasno kako točno pridonijeti poboljšanju pravosudnih prava djece i kojim će se mjerama to postići.

Istaknuli su da neki dijelovi i teme u tim dokumentima nisu dovoljno razrađeni, primjerice, pitanje sudjelovanja djece u donošenju odluka u pojedinim područjima života, poput obrazovanja, ali i drugih područja te da bi djeca trebala imati više izbora, više mogućnosti sudjelovanja u raspravi o razvoju sustava obrazovanja. Čini se da su djeca izostavljena iz procesa koji se odnose na promjene u obrazovanju, nisu u prilici iskazati svoje prijedloge i na taj način sugerirati odraslima smjer u kojem bi promjene mogle ići. Osvrnuli su se i na rad Vijeća učenika koje u školama često samo zadovoljava formu, bez stvarnoga utjecaja na odluke. U pogledu funkcioniranja stručne službe u školi i odnosa djece prema mogućnosti da potraže pomoć i podršku stručnjaka za mentalno zdravlje, istaknuli su kako je vrlo važno da su na tim mjestima ljudi koje će djeca doživjeti osobama od povjerenja. Djeci je važno da je osoba pristupačna, te da traženje pomoći bude sastavni dio kulture škole kako ne bi osjećala strah od stigmatizacije. Kao poseban problem istaknute su sredine bez zaposlenog psihologa u školi.

Članovi MMS-a i FM-a istaknuli su da je važno posvetiti više pažnje mjerama usmjerenima na medijsku pismenost odraslih koji rade s djecom i djece, osobito u pogledu zaštite u digitalnom svijetu. Bilo je govora i o važnosti prepoznavanja djece u obiteljima čiji su odnosi narušeni, radi pravodobne pomoći i podrške djeci u čemu škola ima važnu ulogu i utjecaj, o problemu vršnjačkog nasilja i iskustvima vezanima uz odnos prema rješavanju tog problema. Predstavnice MRMSOSP-a nastojale su odgovoriti na postavljana

96 O tome više govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu – Preporuke djece ENYA 2022.*
97 https://dijete.hr/hr/clanovi-mms-a-i-fm-16-raspravljali-o-nacionalnom-planu-za-prava-djece/

pitanja i dvojbe, te su mladim savjetnicima pravobraniteljice zahvalile na sudjelovanju.

Europska mreža mladih savjetnika (ENYA)

Članice 5. generacije MMS-a, Gita Špoljarić i Lucijana Tapalović, sudjelovale su od 27. do 30. lipnja u Bilbau[98] u Španjolskoj na međunarodnom Forumu ENYA-e održanom u okviru projekta „Neka mladi govore. Neka govore o klimatskoj pravdi." Skup u organizaciji pravobranitelja Baskije u Španjolskoj okupio je predstavnike mladih i njihovih koordinatora iz 17 europskih zemalja i regija. Na njemu su mladi razmijenili svoje preporuke, iskustva i stavove i usvojili zajedničke preporuke ENYA-e za aktivnosti ENOC-a. Članice MMS-a, Gita i Lucijana, ovom su prigodom svojim vršnjacima i odraslima predstavile aktivnosti MMS-a i FM-a 16+ kojima su se bavili uz tu temu, kao i aktivnosti planirane na nacionalnoj razini.

U okviru godišnje konferencije ENOC-a u Reykjaviku[99] na Islandu u rujnu, održan je susret mladih u sklopu projekta ENYA FORUM2022 na kojem je sudjelovala mlada savjetnica Gita Špoljarić kao predstavnica MMS-a i FM-a 16+.

Preporuke mladih iz ENYA-e u čijem su donošenju aktivno sudjelovala i djeca iz MMS-a i FM 16+, postale su sastavni dio Izjave mreže ENOC-a za 2022. o klimatskoj pravdi i dječjim pravima.

3.2 Susreti s djecom

Osnovna je zadaća susreta i razgovora s djecom podržati ih u boljem poznavanju dječjih prava te potaknuti i osnažiti u ostvarivanju prava na participaciju (sudjelovanje).

Održali smo šest susreta s djecom u našim uredima u Rijeci, Osijeku i u Maloj kući dječjih prava pri zagrebačkom uredu pravobraniteljice te četiri susreta s djecom u njihovim školama radi promocije dječjih prava. Sudjelovali smo na dva sastanka s mladima iz odgojnih ustanova koji su članovi Savjetodavnog odbora za unapređenje procjene i tretmana djece i mladih s PUP-om „Iskorak", u okviru UNICEF-ovog projekta u kojem naš Ured aktivno sudjeluje. Prilikom obilazaka škola i drugih ustanova i mjesta za boravak djece, razgovaramo s predstavnicima Vijeća učenika i Vijeća korisnika te po potrebi i s drugom djecom koja za to pokažu interes i potrebu.[100]

Susreti s djecom su koncipirani kao radionice kroz koje djeci predstavljamo instituciju Ureda pravobraniteljice za djecu i naš način rada, informiramo djecu o UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta te ih kroz igru i grupni rad potičemo na razmišljanje o dječjim pravima, o povezanosti prava i potreba djece, te o tome po čemu se prava razlikuju od dječjih želja. S djecom razgovaramo i o odgovornom odnosu prema ostvarivanju prava koja su im zagarantirana i s kojima su rođena, uz istodobno poštovanje prava druge djece i odraslih koje susreću u društvu. Također nastojimo dobiti uvid u to kako djeca procjenjuju aktualno stanje u ostvarivanju svojih prava, što sve otežava ostvarivanje dječjih prava u društvu te tko bi i na koji način mogao pomoći da se prepreke prevladaju.

Na tim susretima djeca dobiju informacije i o Mreži mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu i načinu na koji se mogu obratiti pravobraniteljici. Na kraju im ponudimo sudjelovanje u kratkome, zabavnom kvizu o dječjim pravima. Kao podsjetnik na ovaj susret, djeca dobiju edukativne letke o radu pravobraniteljice za djecu, Mreži mladih savjetnika te pravu djece na participaciju ili sudjelovanje.

98 https://dijete.hr/hr/mlade-savjetnice-pravobraniteljice-za-djecu-gita-i-lucijana-na-forumu-enya-u-bilbau/
99 https://dijete.hr/hr/godisnja-konferencija-enoc-a-o-utjecaju-klimatskih-promjena-na-djecja-prava/
100 O tome više govorimo u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta.*

U uredima pravobraniteljice za djecu susreli smo se s djecom iz Osnovne škole „Nikola Tesla” iz Rijeke, OŠ „Braća Ribar” iz Siska, OŠ „Gornja Vežica“ iz Rijeke, OŠ „Hugo Kon“ iz Zagreba, OŠ „Sveti Petar Orehovec“ iz istoimene općine i djecom iz Dječjeg Gradskog vijeća Grada Osijeka koje djeluje u okviru osječkoga Društva „Naša djeca”.

Radi promocije dječjih prava u školama susreli smo se s djecom u OŠ „Dolac“ u Rijeci i OŠ „Retfala“ u Osijeku, a u Osnovnoj školi „Kajzerica“ održali smo radionice u dva druga razreda.

Poruke i prijedlozi djece s tih susreta važni su u našem radu i u komunikaciji o potrebama djece i njihovim očekivanjima s donositeljima odluka i drugim relevantnim institucijama.

Susreti s djecom na drugim mjestima – Sudjelovali smo na dva sastanka s mladima iz odgojnih ustanova koji su članovi Savjetodavnog odbora za unapređenje procjene i tretmana djece i mladih s PUP-om, u okviru UNICEF-ovog projekta „Iskorak“. Takav oblik susreta s mladima procjenjujemo izuzetno važnim za stjecanje uvida u način na koji djeca i mladi doživljavaju ostvarivanje svojih participativnih i drugih prava u ustanovama u koje su smješteni, ali i kao važan uvid u njihov doživljaj kvalitete odnosa s odgajateljima, komunikacije, odnosa i pristupa koji procjenjuju korisnim u procesu promjene njihovog ponašanja. Također, ovakav način rada s mladima prilika je i za dragocjene uvide u njihov doživljaj funkcioniranja cjelokupnog sustava zaštite prava djece u RH.

S djecom smo se susretali, družili te razmjenjivali informacije, dojmove i mišljenja o načinu na koji vide i žive dječja prava u Hrvatskoj i u nešto neformalnijem okruženju. Bilo je to na 60. Reviji hrvatskog filmskog stvaralaštva djece, od 29. rujna do 2. listopada u Malom Lošinju, na 14. Susretu gradova i općina prijatelja djece, održanom 7. listopada u Rijeci, te na Okruglom stolu pod nazivom „Pod pritiskom: Djeca i mladi o mentalnom zdravlju”, održanom 12. listopada u Zagrebu u okviru 14. Festivala prava djece čiji je organizator Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator.

4 IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

4.1 Djeca pripadnici nacionalnih manjina

Osigurati odgovarajući životni standard za svu djecu…

Podizati svijest o štetnosti dječjih brakova, posebice u romskoj zajednici, te o štetnim učincima dječjih brakova na tjelesno i mentalno zdravlje i dobrobit djevojčica.

(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

U ovom području bilježimo pad prijava u odnosu na prošlu godinu, s 43 na 23 prijave od kojih se najviše (16) odnosilo na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine. Bavili smo se i ostvarivanjem prava djece srpske, talijanske i češke nacionalne manjine. Ovu godinu obilježile su deložacije romskih obitelji na području Novog Vinodolskog i Grada Zagreba. Odgojno-obrazovni sustav i ove se godine pokazao kao najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina. Dostupnost odgoja i obrazovanja, posebice ranog i predškolskog, i dalje predstavlja problem za djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Osim putem pojedinačnih prijava, prava djece pripadnika nacionalnih manjina pratimo i kroz suradnju s udrugama nacionalnih manjina, zatim putem medija, na stručnim skupovima i sastancima, putem istraživanja, sudjelovanja u projektima, putem sudske prakse te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija. Iako smo ove godine imali izražen aktivitet u području stambenog zbrinjavanja deložiranih romskih obitelji i u području odgoja i obrazovanja, bavili smo se i zdravstvenim, pravosudno-zaštitnim te ekonomskim pravima te skupine djece.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine – Prijave u 2022. odnose se na nedostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja, zanemarivanje i napuštanje školovanja, segregirano obrazovanje romskih učenika, vršnjačko nasilje u školama, maloljetničke brakove, nedostatnu roditeljsku brigu i skrb o djeci.

Ove su se godine dogodile **dvije deložacije Roma iz romskih naselja**, jedna u Novom Vinodolskom, a druga u Gradu Zagrebu. U oba su naselja Romi živjeli u neprimjerenim uvjetima koji su ugrožavali njihovo zdravlje i sigurnost. Na primjerima ovih deložacija može se vidjeti koliko je važno, prije provedbe same ovrhe nekretnine, provesti analizu potreba stanara te pristupiti procesu pronalaženja rješenja za hitni privremeni smještaj. Slučaj deložacije iz Novog Vinodolskog, pri kojoj su se stanovnici jednoga grada trebali smjestiti na područje drugoga grada, ukazao je na složenost procesa u kojem sudjeluje velik broj dionika s različitih razina vlasti. Pritom je važno napomenuti da veća neizvjesnost procesa traženja privremenog smještaja stvara veći strah i anksioznost kod stanovništva za koje se traži smještaj, a što proces dulje traje, to građani više gube vjeru u sustavno rješavanje problema i samostalno poduzimaju različite inicijative za rješavanje stambenog pitanja.

U **Novom Vinodolskom**, na adresi Nova Krasa 87, provedena je u lipnju 2022. godine deložacija, odnosno, ovrha nekretnine u kojoj su godinama stanovale romske obitelji. Iako se za ovrhu znalo od 2021., do njezine provedbe nisu pronađena djelotvorna rješenja za smještaj šest deložiranih romskih obitelji, među kojima je oko 20-ak maloljetne djece. Zbog toga smo, zajedno s drugim dionicima i u partnerstvu s pučkom pravobraniteljicom, pokušavali pronaći rješenje koje će obiteljima osigurati prvo privremeni, a zatim i dugoročni smještaj. Nakon deložacije, odrasli članovi obitelji boravili su na nogometnom igralištu Bahalin, dok su djeca privremeno boravila kod obitelji i prijatelja. Na igralištu nije postojala mogućnost korištenja pitke vode ni sanitarnog čvora što im je dodatno otežalo boravak uslijed visokih temperatura tijekom ljetnih mjeseci. Stoga smo Gradu Novom Vinodolskom, Primorsko-goranskoj županiji, tadašnjem Centru za socijalnu skrb Crikvenica i Gradskom društvu Crvenog križa preporučili da obiteljima osiguraju dovoljne količine hrane, pića, pitke vode i higijenskih potrepština, mogućnost korištenja sanitarnog čvora te, ukoliko se ukaže potreba, psihološku i druge vrste podrške za djecu.

Odredbama čl. 291. st. 3. *Zakona o socijalnoj skrbi* propisano je kako su, u kriznim situacijama, kada obitelj s maloljetnom djecom ostane bez svog doma i nije u mogućnosti sama osigurati smještaj, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (u ovom slučaju Grad Novi Vinodolski i Primorsko-goranska županija), dužni osigurati toj obitelji smještaj u socijalnom stanu ili na drugi način, kako bi se spriječilo odvajanje djece od odraslih članova obitelji. Prva ponuđena mogućnost hitnog smještaja bio je smještaj u Prihvatilištu za beskućnike „Ruže sv. Franje" u Rijeci. Iako je samo jedna obitelj prvotno izrazila želju (pa odustala) za spomenutim smještajem, nakon zajedničkog obilaska Prihvatilišta od strane predstavnika CZSS-a, Ureda pučke pravobraniteljice i našeg Ureda, saznajemo kako Prihvatilište ne može primati obitelji s maloljetnom djecom. Druga opcija za privremeni smještaj odnosila se na najam stanova na dulji period koji bi financirao Grad Novi Vinodolski. No, u jeku turističke sezone, uz postojeće predrasude prema Romima, teško je bilo pronaći stan za najam. Ovdje valja napomenuti kako je neiznajmljivanje stanova Romima – zato što su Romi, protuzakonito, odnosno, diskriminatorno postupanje iznajmljivača. Kako bi se to preduhitrilo, preporučili smo Gradu Novom Vinodolskom da kontaktira agencije za iznajmljivanje nekretnina te njih i privatne iznajmljivače upozori na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije. Kako Grad Novi Vinodolski nije uspio pronaći stanove za najam na području Novog Vinodolskog ili Rijeke, preporučeno je da Primorsko-goranska županija i Grad Novi Vinodolski razmotre sve mogućnosti za rješavanje hitnog kriznog smještaja tih obitelji na području županije. Naš je Ured dodatno preporučio da obitelji s maloljetnom djecom trebaju imati prioritet u pronalasku smještaja, kao i da se treba voditi računa da smještaj odgovara potrebama djece. Osim navedenih objektivnih razloga, pronalazak hitnog smještaja otežavali su i nepotpuni podaci o deložiranim romskim obiteljima, s obzirom na to da su sa raznih strana (od strane Grada, CZSS-a, romskih predstavnika) dolazile različite informacije o broju romskih obitelji koje trebaju smještaj. Uz to, Grad nije proveo kvalitetnu analizu potreba romskih obitelji, što bi znatno pomoglo u traženju kako privremenog, tako i dugotrajnog, smještaja. Također, usklađivanje, informiranje i koordinirano djelovanje velikog broja predstavnika s različitih razina vlasti (državne i lokalne) dodatno je usložilo ovaj ionako kompleksan proces.

Dok su se tražila privremena rješenja, usporedno se radilo i na pronalaženju dugoročnog rješenja. MPUGDI je pronašao šest stanova u Gradu Rijeci u vlasništvu Republike Hrvatske koji se mogu darovati ili dati na raspolaganje jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Iako romske obitelji nisu željele napustiti Novi Vinodolski, mogućnost preseljenja u Rijeku ipak su prihvatili. Stoga je spomenuto Ministarstvo dalo uputu Primorsko-goranskoj županiji (budući da se stanovi nalaze izvan područja samoupravnog djelokruga Grada Novog Vinodolskog) da podnese zahtjev u svrhu dodjele državnih stanova, sukladno ranije spomenutom čl. 291. st. 3. Zakona o socijalnoj skrbi. Grad Novi Vinodolski obvezao se financirati adaptaciju stanova. Grad Rijeka izrazio je neslaganje s tim prijedlogom stambenog zbrinjavanja romskih obitelji jer smatra da je prvotno potrebno riješiti stambeno zbrinjavanje postojećih 580 građana koji se nalaze na Listi prioriteta Grada Rijeke. S obzirom na neslaganje lokalne jedinice na čijem se području nalaze državni stanovi, Primorsko-goranska županija odbila je potpisati ugovore s Ministarstvom. Županija je ponudila pomoć u osiguravanju stambenih i sanitarnih kontejnera, no, nije se uspjela pronaći komunalno uređena lokacija na području Novog Vinodolskog za postavljanje kontejnera. Kako je vrijeme prolazilo, romske su obitelji samostalno pronašle smještaj kod obitelji i prijatelja te je Grad odlučio sufinancirati taj oblik smještaja kao što je i osigurao određenu financijsku podršku za spomenute obitelji. Do kraja 2022. godine nije pronađeno ni privremeno ni dugoročno sveobuhvatno rješenje stambenog zbrinjavanja tih obitelji.

U Gradu Zagrebu, na adresi III. Struge iza broja 40, provedena je u kolovozu druga deložacija romskih obitelji u 2022. Situaciju s romskim obiteljima koje su stanovale na spomenutoj adresi pratimo od 2021. godine kada smo bili i u obilasku spomenute lokacije. Po ovome pitanju održano je više sastanaka i prije same deložacije šest romskih obitelji, a zatim i nakon deložacije, s ciljem pronalaženja rješenja za kratkoročne, a potom i dugotrajne mjere za osiguravanje primjerenog smještaja za obitelji, posebice one s maloljetnom djecom. Sudjelovali smo na tematskoj sjednici Odbora za nacionalne manjine i Gradske koordinacije za ljudska prava Grada Zagreba pod nazivom „Uvjeti života i stanovanja Roma u Gradu Zagrebu" koja se održala u travnju 2022. godine.

Ujedno je u srpnju 2022., pravobraniteljica za djecu na sastanku sa zamjenicom gradonačelnika Grada Zagreba Danijelom Dolenec naglasila kako je prije provedbe deložacije romskih obitelji, potrebno imati gotova rješenja za njihov privremeni smještaj. Naglasila je potrebu uspostavljanja kvalitetne i kontinuirane komunikacije s romskim obiteljima (ili njihovim predstavnicima) s ciljem upoznavanja potreba tih obitelji, posebice potrebe za smještajem obitelji s maloljetnom djecom. Također je naglasila da se u osiguravanju privremenog smještaja posebno treba voditi računa o smještaju djece (primjerenost okruženja potrebama djece i odabir smještaja u odnosu na mogućnost pohađanja škole/vrtića za djecu).

U Gradu Zagrebu osnovana je radna skupina koja se bavila pronalaženjem načina za rješavanje stambenog zbrinjavanja romskih obitelji. Grad je, kao kratkoročno rješenje, osigurao izniman privremeni smještaj u kriznim situacijama za pet romskih obitelji u Prihvatilištu za beskućnike Hrvatskog Crvenog križa u Velikoj Kosnici (prilagodbom jednog paviljona za smještaj romskih obitelji) te za jednu obitelj u Hostelu Arena. Djecu koja su preseljenjem promijenila vrtić/školu, Grad je upisao u najbližu školu/vrtić po novom mjestu prebivališta.

Predstavnici udruge Ambidekster klub i Saveza Roma u RH „Kali Sara“, koji su u izravnom kontaktu s romskim obiteljima, navode da su romske obitelji zadovoljne s trenutnim smještajem, no, da postoje i određene teškoća na koje obitelji nailaze u Prihvatilištu. Po prvi puta obitelji žive u zajedničkim prostorijama (paviljonu) što je drugačiji način života od onoga kako su prije živjeli. Također se trebaju naviknuti na pridržavanja pravila samog Prihvatilišta. Ujedno navode kako djeci nedostaje prostor za igru, druženje, pisanje zadaća i slično.

Preporučili smo Gradu Zagrebu i Crvenom križu da s posebnom pažnjom razmotre mogućnost za osiguravanjem prostora za igru i druženje djece (unutarnji i vanjski prostor). Također smo preporučili da, u suradnji s organizacijama civilnog društva, za djecu pokušaju osigurati i provedbu određenih aktivnosti za provođenje slobodnog vremena.

Temeljem medijskih objava vezanih za smještaj djece u Prihvatilištu, u rujnu 2022. Samostalni je sektor za upravni i inspekcijski nadzor u socijalnoj skrbi MRMSOSP-a proveo izvanredni inspekcijski nadzor nad radom Hrvatskog Crvenog križa, Gradskog društva Crvenog križa Zagreb te upravni nadzor nad radom Grada Zagreba u vezi zakonitosti Odluke o socijalnoj skrbi Grada Zagreba, temeljem koje su romske obitelji s djecom smještene u Prihvatilište. Utvrđeno je kako spomenuta Odluka nije usklađena sa *Zakonom o socijalnoj skrbi* jer nije moguće djecu smjestiti u prihvatilište ili prenoćište za beskućnike. Stoga je Grad pristupio usklađivanju spomenute Odluke sa *Zakonom o socijalnoj skrbi* i *Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga* u dijelu koji se odnosi na pružanje usluge smještaja u prihvatilište/prenoćište i odredbe kojom se preciziraju kategorije korisnika usluga prihvatilišta/prenoćišta. Grad je ujedno proveo postupak izmjene i dopune ugovora s Gradskim društvom Crvenog križa Zagreb radi jasnog određivanja svrhe odvojenog objekta (paviljona) u Prihvatilištu kako bi se omogućilo pružanje usluge smještaja obiteljima s maloljetnom djecu, sukladno čl. 291. st. 3. *Zakona o socijalnoj skrbi*. Na taj su način i s pravne strane ispunjeni uvjeti za pružanje usluga smještaja romskim obiteljima s maloljetnom djecom.

Romske obitelji na privremenim lokacijama mogu biti najdulje do srpnja 2023. godine. Grad Zagreb obvezao se da će do početka šk. god. 2023./2024. pronaći i dugoročno rješenje za te romske obitelji. Grad je također pristupio izmjenama *Odluke o najmu stana* na način da ona bude primjenjivija za korisnike koji nemaju desetogodišnje kontinuirano prebivalište u Gradu Zagrebu (poput romskih obitelji koje, iako žive na određenom lokalitetu dulji niz godina, tamo nisu prijavljeni). U takvim situacijama treba razmotriti i mogućnost da se prebivalište izjednači s prebivanjem te da se ono dokazuje činjenično (putem potvrda odgojno-obrazovnih institucija koje djeca polaze, potvrda liječnika, centra za socijalnu skrb i slično), a ne jedino putem formalne potvrde o prebivalištu.

Ove godine nastavljena je **analiza stanja i potreba škola s većim brojem učenika pripadnika romske nacionalne manjine** koju smo započeli prošle godine zajedno s pučkom pravobraniteljicom. Ovu je aktivnost preuzeo MZO te je uz analizu dokumentacije uključio i održavanje stručnih sastanaka s dionicima s lokalne/županijske razine u školama s većim brojem učenika romske nacionalne manjine.

Sudjelovali smo na stručnom sastanku u organizaciji MZO-a na temu segregiranog obrazovanja za romske učenike u **OŠ Tomaša Goričanca u Maloj Subotici**. Kako je za smanjenje „romskih" razreda potrebno mijenjati smjene učenika, jer je popodnevna smjena godinama organizirana kao „romska" smjena, smatramo da je takvu promjenu nužno unaprijed planirati te raditi na pripremi učenika i roditelja za novu organizaciju rada u školi. No, za ostvarivanje veće inkluzije romskih učenika u školi, potrebne su promjene na više razina (nadogradnja škole, organizacija prijevoza za obje smjene, organizacija romskih pomagača u obje smjene, jačanje kompetencija romske djece prije polaska u prvi razred, učenje hrvatskog jezika i sl.), što zahtijeva koordinirano djelovanje širokog kruga dionika (ministarstva, županije, lokalne zajednice, škole, vrtića, organizacija civilnog društva i dr.). U sklopu stručnog sastanka organiziran je i posjet romskom naselju Piškorovcu (više o tome govorimo u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*).

Obratila nam se i Romska organizacija mladih Hrvatske u vezi školovanja učenika romske nacionalne manjine u **OŠ Frana Krste Frankopana u Brodu na Kupi** zbog ukidanja „romskih" razreda. U procesu provedbe obrazovne desegregacije, svaka se promjena treba uvesti postepeno, uz pripremu cjelokupnog procesa te uvažavajući posebnosti u radu s romskim učenicima (potreba individualnog rada) na koje ukazuje Romska organizacija mladih koja je provodila aktivnosti u školi kao i sam ravnatelj škole. Stoga smo preporučili MZO-u da prije donošenja odluke o ustroju razrednih odjela organizira konferenciju slučaja kako bi se odluka mogla sagledati s različitih aspekata (Škole, MZO-a, AZOO-a, osnivača Škole, učenika i njihovih roditelja te predstavnika romske zajednice). Ujedno smo preporučili da se promjena ustroja razreda unaprijed planira, osmisli na koji će se način romskim učenicima omogućiti individualan rad u novim uvjetima rada te pripremi učenike, odgojno-obrazovne djelatnike i roditelje na novi način i uvjete rada.

Jedan od učestalih razloga škola za formiranjem „romskih" razreda odnosi se na nedovoljno poznavanje hrvatskog jezika. Zbog toga ovdje još jednom ističemo preporuku pravobraniteljice za djecu o **nužnosti uvođenja obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole** za romsku djecu jer se program predškole još uvijek provodi samo u minimalnom opsegu.

I ove su nam se godine obraćale škole zbog **odustajanje od školovanja romskih djevojčica** zbog ranih brakova i/ili maloljetničkih trudnoća. Kako smo se ovom temom detaljno bavili u prošlogodišnjem izvješću, ovdje samo naglašavamo kako je, s ciljem zaštite romskih djevojčica, potrebno poduzimati različite aktivnosti poput provedbe preventivnih programa u školama i romskim naseljima, razvoja programa socijalnih usluga u zajednici (npr. usluge socijalnog mentorstva), osnaživanja djevojčica i dječaka kako bi ih se potaknulo na kritičko preispitivanje tradicionalnih rodnih uloga te jačanja kapaciteta djevojčica kroz uključivanje u različite izvannastavne aktivnosti i programe na temu edukacije o reproduktivnom zdravlju, planiranju obitelji, kontracepciji, zdravstvenim rizicima rane trudnoće i slično.

U **Međimurskoj županiji** posjetili smo **resursne centre u zajednici** koji su izgrađeni u sklopu pilot-programa EU-a *Jamstvo za svako dijete* (Faza III: Testiranje Jamstva za svako dijete u Hrvatskoj) čiji je nositelj Ured UNICEF-a u Hrvatskoj. Kako su pilot-programom postavljeni temelji za pružanje usluga za djecu i njihove obitelji, usluga rane intervencije te neformalnog predškolskog obrazovanja u Međimurskoj županiji, pravobraniteljica za djecu je podržala taj program te ministru rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Marinu Piletiću preporučila poduzimanje aktivnosti za nastavak pružanja spomenutih usluga. Krajem 2022. godine potpisan je Sporazum o suradnji između Međimurske županije i spomenutog Ministarstva čijim je potpisivanjem Republika Hrvatska postala osnivač Centara za pružanje usluga u zajednici.

Ured pravobraniteljice za djecu aktivno se uključio u provedbu projekta **„Obrazovane Romkinje, osnažene romske zajednice!“** čiji je nositelj Savez Roma u Republici Hrvatskoj „Kali Sara“. Pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica sudjelovale su kao panelistice na okruglim stolovima „Kako iz začaranog kruga siromaštva?“ koji su se održali u Osijeku, Čakovcu i Zagrebu.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine – Praćenje zaštite prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine najvećim se djelom odnosi na prijave vršnjačkog nasilja između učenika Srba i Hrvata u školi. U takvim smo slučajevima tražili postupanje nadležnih institucija (PU, AZOO, Prosvjetna inspekcija, CZSS) te ponovno ukazali na potrebu zajedničkog i koordiniranog uključivanja različitih dionika u rješavanje problema međuvršnjačkog nasilja.

Prava djece pripadnika talijanske nacionalne manjine – Praćenje zaštite prava djece pripadnika talijanske nacionalne manjine također se odnosi na prijavu međuvršnjačkog nasilja u školi. Stoga smatramo potrebnim škole uputiti na potrebu kreiranja i provedbe preventivnih školskih programa vezanih uz prevenciju vršnjačkog nasilja.

Prava djece pripadnika češke nacionalne manjine – Postupali smo po prijavi koja se odnosila na nastavak obrazovanja djeteta u Republici Češkoj, u kojoj, s obzirom na djetetove razvojne teškoće, ono ima veće mogućnosti školovanja, s čime se ne slaže otac koji trenutno ima skrb nad djetetom.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Uspostaviti čvršće mehanizme međuresorne suradnje, djelotvoran sustav koordinacije i bolju upotrebu resursa s ciljem kvalitetnog provođenja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece pripadnika romske nacionalne manjine.*
- *Uvesti obvezatni najmanje dvogodišnji program predškole za djecu pripadnike romske nacionalne manjine.*
- *Ukinuti formiranje tzv. „romskih” razreda u osnovnoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja.*
- *Razvijati i jačati preventivne programe i usluge u zajednici s ciljem smanjenja dječjih brakova u romskim zajednicama.*
- *Dodatno razvijati i jačati školske preventivne programe vezane uz prevenciju vršnjačkog nasilja te u procese kreiranja i provedbe programa uključiti učenike kako bi program mogao pružiti odgovore na situacije koje su im bliske.*

4.2 Djeca s problemima u ponašanju

Uz razvoj postupaka i kriterija za procjenu, potrebno je dosljedno uzimati u obzir najbolji interes djeteta u svim postupcima koji se odnose i na djecu koja imaju probleme u ponašanju; razvijati sveobuhvatne socijalne usluge za obitelji i djecu u riziku, posebice u nerazvijenim i ruralnim područjima.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Primili smo nekoliko desetaka pritužbi koje se odnose na djecu s različitim problemima u ponašanju (PUP), od najblažih do najtežih u vidu činjenja kaznenih djela i prekršaja.[101] Primili smo i desetak telefonskih poziva koji se odnose na tu djecu. Najčešće su nam se obraćali roditelji, zatim djelatnici škola, ustanova socijalne skrbi, dječje psihijatrije, a nekoliko pritužbi uputila su nam i djeca koja se nalaze u domovima.

101 O tome više govorimo u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom.*

Prema podacima MZO-a, u školskoj godini 2021./2022. evidentirano je 4 103 učenika s PUP-om i teškoćama mentalnog zdravlja u osnovnoj školi, te 886 u srednjoj školi.

Pritužbe za neprimjereno ponašanje djece s PUP-om **u školi** najčešće se odnose na vršnjačko fizičko i verbalno nasilje,[102] zatim ometanje nastave i nepoštivanje autoriteta učitelja, neopravdano izostajanje i neizvršavanje školskih obveza, uništavanje stvari, krađe i druga kaznena djela. Dio pritužbi ukazuje na internalizirane probleme u ponašanju i teškoće mentalnog zdravlja učenika od kojih su najvidljivija samoozljeđivanja i pokušaji suicida, ponekad i u prostoru škole.

Zbog neprimjerenog ponašanja i nerazvijenih socijalnih vještina, djeca s PUP-om često su neprihvaćena od strane druge djece. I pojedini roditelji pokazuju nerazumijevanje za djetetove teškoće, te ponekad i organizirano upućuju peticije kojima inzistiraju da se dijete s PUP-om izmjesti iz razreda i/ili škole. Pritom nerijetko dolazak svoje djece na nastavu uvjetuju udaljavanjem djeteta s PUP-om iz razreda. Na pritiske drugih roditelja i djelatnika škole, roditelji djeteta s PUP-om reagiraju povlačenjem i nesuradnjom, pojedini i nasilno, što ne pridonosi suradnji i razumijevanju, a nerijetko nam se i sami obraćaju s pritužbom da škola ne poduzima dostatne mjere za pomoć njihovom djetetu.

I pojedini djelatnici škole, iako deklarativno pružaju pomoć djetetu, nerijetko traže način da se dijete izmjesti iz njihove sredine, ne pokušavajući razumjeti njegove potrebe i pozadinu koja dovodi do PUP-a. Neprihvatljivo ponašanje djeteta i njegov neposluh doživljavaju osobno i vide ga isključivo kao disciplinski problem koji ometa rad škole, a ne kao priliku za pružanje potrebne pomoći djetetu u riziku te kao profesionalni izazov za unaprjeđivanje stručnog rada.

U **izvješćima škola i AZOO-a** uočavamo da velik dio odgojno-obrazovnih ustanova nema razvijen sustavni ni planski pristup odgojno-obrazovnim potrebama te djece. S njima se radi tek povodom neprimjerenog događaja kada se izvješćuju druga tijela, obavljaju razgovori i izriču pedagoške mjere. Pojedine škole ne primjenjuju savjete i edukacije AZOO-a o načinu izrade plana intervencija i programa rada s djetetom s PUP-om koji se temelji na procjeni stanja i potreba djeteta, te na rizičnim i zaštitnim čimbenicima u njegovom životu. Izostaje i evaluacija poduzetih mjera, pa nije moguće utvrditi što je škola poduzela i koji su razlozi neuspjeha, a odgovornost za neuspjeh prebacuju isključivo na dijete i njegove roditelje.

Jedna je škola sedmogodišnjem učeniku 1. razreda zbog neprimjerenog ponašanja već nakon tri mjeseca školovanja izrekla pedagošku mjeru ukora te udaljenje s nastave. S obzirom na dob, nejasno je da li je dijete razumjelo takvu vrstu kažnjavanja, što dovodi u pitanje i njegovu svrhovitost.

Prema podacima MZO-a, u ovoj školskoj godini izrečeno je ukupno 7556 pedagoških mjera ukora i strogog ukora, od čega 14 ukora i 38 strogih ukora učenicima već u prvom razredu OŠ. Od 15 ukupno izrečenih pedagoških mjera preseljenja u drugu školu, pet se odnosilo na učenike nižih razreda.

Učenicima s PUP-om često se izriču **pedagoške mjere**, ponekad i više njih u istoj školskoj godini. Pedagoške mjere trebaju potaknuti učenike na odustajanje od neprihvatljivih oblika ponašanja i na usvajanje onih prihvatljivih, u skladu s pravilima i kućnim redom.[103] No, pojedine škole ne vode računa o najboljem interesu i potrebama djeteta niti svrsi sankcija, jer kažnjavanje koje dijete ne razumije ili mu nije primjereno, neće dovesti do očekivane promjene djetetovog ponašanja. Pojedine škole ne poštuju ni propisanu proceduru izricanja pedagoških mjera, pa one često budu ukinute i kada su opravdane i svrhovite. Uočavamo i da pedagoška mjera preseljenja u drugu školu nema korisnih ishoda po dijete, već samo po školu koja se djeteta želi riješiti. Interes je djeteta u primjeni ove pedagoške mjere upitan jer se uz postojeće teškoće suočava i s osjećajem odbačenosti iz škole te potrebom prilagodbe na novu sredinu.

Pojedine škole zanemaruju činjenicu da što dijete ranije iskazuje PUP, to mu je potrebnija intenzivnija stručna pomoć, a ne isključivo kažnjavanje. Rani PUP upućuje na izloženost djeteta različitim rizicima

102 Više o vršnjačkom nasilju u školi govorimo u poglavlju *Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja.*
103 Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera

koje je potrebno utvrditi i djetetu pružiti nužnu podršku. PUP se u djece ne razvija preko noći te je važno prepoznati signale, posebice ako su PUP-ovi internalizirani i/ili se pojavljuju teškoće s mentalnim zdravljem. Rano uočavanje problema i rana intervencija imaju ključnu preventivnu važnost u školskom sustavu, budući da je škola druga odgojna sredina u kojoj dijete boravi iza obitelji i u kojoj provodi najveći dio dana, a obuhvaća i svu djecu. Važno je da učitelji budu educirani i senzibilizirani za prepoznavanje rizika u životu djeteta i odstupanja u ponašanju. Takvo je dijete potrebno pojačano pratiti te u intervencije uključili djelatnike stručne službe ili vanjske institucije, najčešće CZSS.

Djecu u riziku i onu s PUP-pm potrebno je obuhvatiti **selektivnom i indiciranom prevencijom** koje u školama nema dovoljno**.** Vrlo dobra selektivna prevencija poludnevni je boravak koji temeljem rješenja CZSS-a u školama provode djelatnici domova socijalne skrbi. Intervencija je ograničena na sredine u kojima se nalaze domovi. S obzirom na dokazanu učinkovitost intervencije te školu kao prirodnu sredinu djece, u interesu je djece s PUP-om da je sustav odgoja i obrazovanja samostalno provodi za što su potrebni educirani kadrovi i odluka sustava.

Bavili smo se slučajem djeteta s izrazitim PUP-om kojemu je izrečen primjereni oblik obrazovanja i upućeno je u poseban razredni odjel. Budući da se ovaj odjel nalazi u udaljenijoj školi, a javni prijevoz nije prilagođen nastavi, dijete je prisiljeno koristiti taxi. Zbog dugotrajnosti postupka podmirenja troškova od strane osnivača sukladno propisima, majka prijevoz plaća sama kada ima novca, a kada nema, dijete izostaje s nastave te zaostaje u gradivu.

Pojedinim učenicima s PUP-om određeni su **primjereni oblici odgoja i obrazovanja** što može pridonijeti boljem ostvarivanju njihovih odgojno-obrazovnih prava, posebice ako zbog svojih emocionalnih teškoća otežano udovoljavaju obrazovnim zahtjevima u redovnom odjelu. Nužno je prilikom primjene primjerenih oblika školovanja voditi računa o sveobuhvatnoj dobrobiti djeteta, a kod upute u poseban odjel i o organizaciji pohađanja udaljenije škole. Uočavamo da neke škole za dijete koje je preplavljeno različitim tegobama i teško prati nastavu, organiziraju privremenu *online* nastavu. Na taj je način obrazovanje prilagođeno djetetovim potrebama, a ne obrnuto, kada po cijenu djetetove dobrobiti sustav pokušava dijete uklopiti u njemu neodgovarajući okvir.

Prema podacima MZO-a, u ovoj školskoj godini u 927 matičnih i 1 101 područnoj osnovnoj školi upisano je 309 396 učenika. Uposleno je 4 114 stručnih suradnika od kojih neki rade i u više škola. Najmanje je logopeda (151) i socijalnih pedagoga (169). Tijekom 2022. u osnovnim je školama novo zaposleno 107 stručnih suradnika, od toga 70 psihologa, 25 pedagoga i 12 knjižničara. Nije zaposlen niti jedan stručni suradnik edukacijsko-rehabilitacijskog profila.

U 502 srednjoškolske odgojno-obrazovne ustanove (441 srednja škola i 61 učenički dom) ove školske godine upisano je 147 773 učenika. Zaposleno je 362 pedagoga, 190 psihologa i 40 stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila.

Uočavamo da je u sustavu nema dovoljno **stručnih suradnika** s obzirom na broj škola i učenika. Za učinkovitu zaštitu prava i interesa djece s PUP-om nužno je da škola ima cjeloviti stručni tim, posebice socijalne pedagoge koji su u svom bazičnom obrazovanju specijalizirani za prevenciju, detekciju i intervenciju kod PUP-a u djece. Uočavamo da se škole koje imaju socijalne pedagoge sustavnije bave djecom s PUP-om te imaju i kvalitetniju preventivnu strategiju na svim razinama. Neke škole koje imaju posebne odjele za djecu s PUP-om za potrebe više škola, unatoč upućenom zahtjevu MZO-a za zapošljavanjem socijalnog pedagoga, ne mogu dobiti ovog stručnjaka na neodređeno vrijeme. No, saznali smo i da je jednoj školi s izraženim potrebama za socijalnim pedagogom, tog stručnjaka odlučio financirati osnivač, što je primjer dobre prakse u suradnji škole i lokalne zajednice u interesu djece. Uočili smo da brojne škole s velikim brojem učenika nemaju dovoljno ni drugih stručnjaka u stručnoj službi. Brojne škole s većim brojem učenika nemaju niti jednog edukacijsko-rehabilitacijskog stručnjaka ili imaju jedan profil koji radi sa svim teškoćama djece, što nije stručno opravdano i nije u interesu djece. U više smo navrata upućivali preporuku da se za potrebe više manjih škola osnuje mobilni stručni tim.

Škole u kojima se školuju **djeca iz domova socijalne skrbi za djecu s PUP-om** koja su izuzeta iz obitelji, svakodnevno se nose sa specifičnim odgojno-obrazovnim zahtjevima djece s najtežim oblicima PUP-a. Te škole osiguravaju učenicima s izrazitim teškoćama pravo na inkluzivno obrazovanje, pri čemu je potreban visok stupanj tolerancije i fleksibilnosti te uska suradnja s drugim institucijama. Nastavni sadržaji i procesi odgoja i obrazovanja ovdje se nužno prilagođavaju djetetovim potrebama i dobrobiti, a ne obrnuto. Unatoč vrlo zahtjevnom odvijanju nastave i nespornim problemima, uočili smo da nam roditelji iz takvih škola ne upućuju pritužbe vezano za PUP djece, a škole ne iskazuju nemoć u djelovanju. Većina učitelja u ovim školama nije kruta i usko fokusirana na akademska postignuća, već svjesna težine životnih okolnosti s kojima se ta djeca suočavaju. Za razliku od djece koja žive u poticajnim životnim uvjetima u obitelji te su ohrabrivana za akademska postignuća, djeca iz odgojnih domova ponekad se doslovce bore za emocionalno preživljavanje. Velika je uloga i moć škole u tome da dijete s PUP-om osnaži u tom nastojanju.

Međuresorna suradnja od primarne je važnosti u zaštiti prava i interesa djece s PUP-om, jer potrebe pojedine djece nadilaze mogućnosti, ovlasti i kompetencije škole. Škole nam se nerijetko pritužuju da CZSS-ovi „ne reagiraju“ na njihove prijave dok CZSS-ovi navode da su škole pasivne i od njih očekuju da riješe sve probleme djeteta s teškoćama. U slučaju složenijih teškoća djeteta i međusobnog nerazumijevanja, školama preporučujemo sazivanje međuresornih sastanaka i umreženu suradnju koja pridonosi definiranju i podjeli odgovornosti među institucijama te zajedničkom planiranju intervencija. Dobra suradnja ima zajednički fokus, a to je usmjerenost na dobrobit djeteta umjesto na odnos među institucijama.

Zaključno, možemo reći da odgojno-obrazovni sustav potrebama djece s PUP-om još uvijek pristupa stihijski, bez dovoljno jasnog zakonskog okvira i bez ujednačenog stručnog postupanja. Pojedine škole teško prihvaćaju da je dijete s PUP-om učenik s teškoćama koji ima pravo ina inkluzivno obrazovanje i ostvarivanje svih svojih specifičnih odgojno-obrazovnih potreba u redovnoj školi. Unaprjeđivanju stanja ne pridonosi niti izostanak jasne regulative, budući da dugo najavljivani *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj PUP i učenika s PUP,* još uvijek nije donesen, čime se stječe dojam da je odgojno-obrazovni sustav odustao od strukturiranog, znanstveno utemeljenog i stručnog pristupa u sveobuhvatnom ostvarivanju prava te izrazito ranjive skupine učenika. Za sada dobar doprinos unaprjeđivanju sustava daju edukacije AZOO-a i savjetovanja o postupanju s djecom i o izradi strukturiranog programa i planova intervencija, no, toga se ne pridržavaju sve škole.

Kada je riječ o **zdravstvenom sustavu**, pritužbe ukazuju da velikom broju djece s PUP-om koja iskazuju i teškoće mentalnog zdravlja, a najčešće je riječ o kombinaciji, nije kontinuirano dostupan psihijatar za djecu i mlade te ih nerijetko liječe psihijatri za odrasle. Prijave koje nam upućuju CZSS-ovi i domovi za odgoj ukazuju i da pojedini odjeli dječjih psihijatrija s posteljama nerijetko odbijaju primiti na stacionarno liječenje djecu iz domova u visoko uzbuđenom ili kriznom stanju s obrazloženjem da je riječ o PUP-u zbog kojih djecu ne zadržavaju na liječenju. U takvim slučajevima nužno je poštivati načelo najboljeg interesa i potrebe svakog djeteta.

Potrebno je osigurati dovoljno alternativnih mogućnosti za skrb u obitelji i zajednici za djecu koja ne mogu ostati u svojim obiteljima; izdvojiti dostatna sredstva i ojačati potporu za udomiteljstvo, posebice ono specijalizirano za djecu s PUP-om.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Prema podacima MRMSOSP-a za 2021.[104] evidentirano je 7 804 djece s PUP-om prema kojoj su poduzimane različite mjere; evidentirano je 757 djece s problemima ovisnosti (alkohol, droga, kocka – klađenje i dr.) od kojih je šestoro starijih od 16 godina smješteno na liječenje i postupak odvikavanja; evidentirano je i 455 djece s teškoćama mentalnog zdravlja kojima je nužno osigurati psihoterapijski tretman; 219 djece smješteno je tijekom 2021. u domove socijalne skrbi za djecu i mladež s PUP-om, a 14 djece je smješteno privremenom mjerom suda za mladež za vrijeme trajanja kaznenog postupka.

104 Godišnje statističko izvješće o promijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2021. godini

Prema djeci s PUP-om, sustav **socijalne skrbi** poduzima brojne mjere, najčešće u suradnji s drugim sustavima: odgojno-obrazovni, policija, pravosuđe i sustav zdravstva. Obuhvaća djecu u riziku i s početnim PUP-om, pa do djece koja čine kaznena djela i prema kojima se vode kazneni postupci.

Uočavamo da izvaninstitucionalne intervencije za pomoć djeci i obiteljima u riziku nisu dovoljno razvijene niti dostupne svim obiteljima, posebice u manjim sredinama. Mnoga djeca zbog toga ostaju bez nužne podrške i iskazuju sve složenije PUP-ove i/ili teškoće s mentalnim zdravljem.

U pojedinim slučajevima u kojima roditeljsko ponašanje ugrožava primjeren razvoj djece, CZSS nedovoljno odlučno poduzima mjere **izdvajanja djeteta iz obitelji** te više godina u obitelji primjenjuje mjere kojima pokušava roditelje neuspješno potaknuti na promjene. Nikako ne zagovaramo olako izdvajanje djece iz obitelji, no, u pojedinim slučajevima otezanje odluke o izdvajanju, djetetu nanosi veliku štetu jer ugrožava njegov razvoj i dobrobit.

Tako smo se bavili slučajevima kazneno neodgovorne djece koja serijski čine imovinska kaznena djela u svojoj sredini te veliku materijalnu štetu oštećenicima. Zbog siromaštva roditelja djeteta, oštećenici na mogu naplatiti ponekad i veliku štetu, pa osim što ugrožava dijete, ta situacija reflektira se i na zajednicu i izaziva revolt građana. Budući da učestalo činjenje kaznenih djela u ranoj dobi ukazuje na vrlo nepovoljne razvojne uvjete, izdvajanje djeteta iz takvih obitelji trebalo se puno ranije ozbiljno razmotriti.

Iako propisi predviđaju mogućnost smještaja djeteta s PUP-om i izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu koja će se provoditi u **specijaliziranom udomiteljstvu**, ta mjera nije dovoljno razvijena, na što je u svojim preporukama ukazao i Odbor za prava djeteta UN-a. Razvojem specijaliziranog udomiteljstva, djeca s PUP-om izdvojena iz obitelji mogla bi dobiti potrebnu stručnu pomoć bez upućivanja u institucije.

Primili smo nekoliko pritužbi djece koja se nalaze u **domovima socijalne skrbi za djecu s PUP-om** i njihovih roditelja. Pritužbe se odnose najčešće na neprimjerena postupanja i komunikaciju djelatnika domova koje je sustav ocijenio neutemeljenima. Pojedini roditelji u pritužbama traže da se dijete smjesti u dom, a nakon toga traže da se vrati u obitelj. Pojedini postavljaju nerealne zahtjeve djelatnicima doma te svojim nekonzistentnim ponašanjem i nesuradnjom otežavaju odgojni i tretmanski rad i čine štetu svojoj djeci.

Pritužbe koje zaprimamo od CZSS-ova odnose se na nemogućnost smještaja djeteta u dom za djecu s PUP-om, nakon što CZSS ili sud donesu odluku o izdvajanju. Domovi odbijaju zahtjeve najčešće zbog nedostatka kapaciteta za prihvat djece. Prema podacima MRMSOSP-a za 2021., značajno je više zaprimljenih zahtjeva za sve usluge u domovima za djecu s PUP-om od onih koji su realizirani, osim poludnevnog boravka koji se provodi u školama. U domovima se formiraju „liste čekanja“, a pojedina djeca na izdvajanje čekaju i više mjeseci. Za to vrijeme najčešće nastavljaju živjeti u nepovoljnim obiteljskim uvjetima zbog kojih je naloženo izdvajanje te razvijaju sve složeniji PUP. Nedostatak smještajnih kapaciteta u domovima uslijed procesa deinstitucionalizacije i transformacije traje godinama i upućuje na sustavni problem koji nepovoljno utječe na ostvarivanje prava i interesa te iznimno ranjive skupine djece. Problem je tim naglašeniji jer sam proces zbog kojeg su smanjeni smještajni kapaciteti nije donio očekivane pomake u razvoju izvaninstitucionalnih usluga koje bi izdvajanje prevenirale.

Obraćali su nam se i domovi za djecu s PUP-om kojima je sud za mladež naložio prihvat djeteta prema kojem se vodi kaznen postupak, izričući žurnu mjeru **privremenog smještaja temeljem ZSM-a**. Toj se djeci upućivanje u istražni zatvor, sukladno međunarodnim i nacionalnim standardima, zamjenjuje alternativnom mjerom privremenog smještaja u dom socijalne skrbi. Takav iznenadni dolazak djeteta u dom bez ranije provjere smještajnih i drugih uvjeta, dovodi ustanovu pred gotov čin i nerijetko remeti planiranje života i organiziranje odgojnog rada s djecom koja su već na smještaju. Nerijetko je riječ i o djeci koja su izrazito agresivnog i kriminaliziranog ponašanja i koja se teško uklapaju u već postojeće

skupine. U tim slučajevima krše se prava djece koja se nalaze u ustanovi i koja imaju pravo na primjerenu stručnu pomoć, ali i pravo djeteta u sukobu sa zakonom koje iznenada dolazi. Budući da takvo postupanje pravosuđa bez ranijeg dogovora i konzultacija s domom u koji dijete upućuje nije u interesu djece, nužno je da sustavi uspostave međuresornu umreženu suradnju i komunikaciju te da dogovore način postupanja usmjeren isključivo dobrobiti sve djece, a ne pukom rješavanju predmeta.

Teškoće koje smo uočili u radu domova godinama upućuju na manjkavosti sustava. Dio domova nalazi se u velikim, „institucionaliziranim" prostorima koji su nedovoljno iskorišteni, poneki i zapušteni, i čije održavanje od sustava zahtijeva ogromna materijalna sredstva koja ne unaprjeđuju položaj same djece. I za djecu i za sustav u cjelini primjereniji bi bili manji, topliji prostori uređeni sukladno potrebama manjih skupina. Stručni rad i tretman u većini domova stihijski je i nedostatan, bez jasne teorijske podloge u smislu prevencije i na razini tretmanskih intervencija. Zabrinjava i nedostatna stručna podrška djeci koja uz PUP iskazuju i teškoće mentalnog zdravlja i/ili TUR. Osim u većim središtima, ta djeca teško dolaze do dječjeg psihijatra, a ne provodi se ni psihoterapija. Dio kadra koji radi u domovima i dalje nije bazično stručno educiran, edukacije i supervizija ne provode se redovito i kontinuirano, a djelatnici nemaju mogućnosti prevenirati profesionalni stres i sagorijevanje. Uočavamo i da se participativna prava djece nedovoljno i formalno ostvaruju.

Prema podacima MUP-a za 2022., evidentirano je 1 198 **bjegova djece iz domskih ustanova** što je povećanje od 36,1 % u odnosu na godinu ranije. Kao razlozi bjegova navode se problemi adaptacije, izbjegavanje izvršenja odgojne mjere, nevraćanje s dopusta, sklonost skitnji, avanturizam i ostalo. Za vrijeme bijega, evidentirana su 22 različita kaznena djela na štetu djeteta koje je bilo u bijegu. Bjegovi ukazuju na potrebu učinkovitije prevencije udaljenja djece iz domova, posebice jer su za to vrijeme djeca u riziku za brojne zlouporabe.

Bavili smo se i slučajem djeteta mlađeg od 16 godina koje je razvilo **ovisnost** o drogama te ga je potrebno uputiti u terapijsku zajednicu, budući da mu dom socijalne skrbi ne može osigurati cjelovitu stručnu pomoć. CZSS nas je izvijestio da zbog dobi niti jedna terapijska zajednica ne želi primiti dijete, što upućuje na nedostatak resursa za zbrinjavanje i liječenje djece ovisnika mlađe od 16 godina.

Od 2020. u domovima za djecu s PUP-om provodio se program „Iskorak"[105] u suradnji ministarstva za područje socijalne skrbi s MPU-om i UNICEF-om te znanstvenicima s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Provedena je sveobuhvatna znanstvena analiza stanja i potreba odgojnih ustanova. Očekujemo da će analiza biti polazište za planiranje konkretnih aktivnosti usmjerenih podizanju razine zaštite prava i interesa djece smještene u odgojnim ustanovama. U analizi stanja aktivnu ulogu imala su i djeca, odgajanici u ustanovama, ostvarivši tako svoje participativno pravo.

Zaključno, možemo reći da se prava i interesi djece s PUP-om krše u svim sustavima – odgoja i obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, u pravosuđu, tijekom postupanja policije te izvršenja pojedinih odgojnih mjera. Ostvarivanje njihovih prava nerijetko je veliki izazov za sve stručnjake i sustave u cjelini i traži kontinuirano ulaganje u edukaciju svih djelatnika te unaprjeđivanje sustava. Odgoj i obrazovanje djece s PUP-om treba biti inkluzivno, a preventivne i tretmanske intervencije u svim sustavima znanstveno utemeljene, strukturirane i s mogućnošću evaluacije ishoda. Od ključne je važnosti primijeniti multidisciplinarni pristup u radu s djecom s PUP-om, uspostaviti umreženu međuresornu suradnju, a interes djeteta saviti u fokus svih postupanja.

105 Program za unaprjeđenje procjene i intervencija za djecu i mlade s problemima u ponašanju u ustanovama socijalne skrbi i pravosuđa

4.3 Djeca čiji su roditelji u zatvoru

Potrebno je osigurati osobne odnose između djece i njihovih roditelja koji su u zatvoru, uključujući redovite posjete te pružati odgovarajuće usluge kao i odgovarajuću podršku skrbnicima za vrijeme dok su roditelji u zatvoru.

(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Prema podacima UZSP-a, tijekom 2021. na izdržavanju kazne zatvora nalazila su se 1 723 zatvorenika i maloljetnika koji su roditelji malodobne djece, i to 1 585 očeva i 138 majki. Na dan 31. prosinca 2021. bilo je 1 615 djece čiji su roditelji u tom trenutku bili u zatvoru. Ostvareno je ukupno 2 756 posjeta djece roditeljima koji izvršavaju kaznu zatvora. Ostvareno je i ukupno 5 993 videoposjeta u koje su bila uključena djeca zatvorenika i istražnih zatvorenika. Na Odjelu za rodilje u Kaznionici u Požegi tijekom 2021. s majkama je boravilo četvero djece. U program „Zatvorenik kao roditelj" bilo je uključeno ukupno 87 zatvorenika.

Tijekom 2022. primili smo 15 **pojedinačnih prijava** koje se odnose na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode. Postupali smo u desetak općih inicijativa te zaprimili nekoliko telefonskih obraćanja. Posjetili smo Zatvor u Gospiću, Zatvor u Rijeci i Kaznionicu u Lepoglavi.

Pojedinačne prijave upućivali su nam roditelji djece, oni na slobodi i oni u zatvoru, ponekad i putem drugih pravobraniteljskih ureda te bake djece.

Pojedini roditelji nam se obraćaju sa zamolbom da utječemo na odluke pravosuđa o odgodi upućivanja na izvršavanje kazne zatvora, korištenju izvanzatvorskih pogodnosti izlaska u mjesto prebivališta te premještaju u kazneno tijelo bliže mjestu stanovanja. Prijavitelje smo upućivali u ovlasti pravobraniteljice za djecu te nemogućnost da utječemo na postupke i odluke pravosudnih tijela koja su neovisna u svom postupanju. Upućivali smo ih i da je roditeljstvo samo jedan od kriterija za donošenje odluka tijekom izvršenja kazne zatvora te da zatvorski sustav procjenjuje i niz drugih okolnosti utemeljenih na pojedinačnom programu izvršenja kazne zatvora.

Dio pritužbi zatvorenika odnosio se na drugog roditelja i njegovo zanemarivanje djece te na onemogućavanje kontakata s djecom. Riječ je bila o narušenim odnosima među roditeljima, a u takvim smo slučajevima od CZSS-a tražili uvid u obiteljske prilike, uz preporuku o nužnosti osiguranja prava djeteta na kontakt i posjete, osim kada je to protivno interesima djeteta. U jednom nas je slučaju CZSS obavijestio da su kontakti oca s djecom prekinuti na njihov prijedlog, jer su procijenili da su susreti oca zatvorenika s djecom protivni interesima djece.

Pojedine se pritužbe odnose na djelatnike kaznene ustanove koji navodno onemogućavaju ili uskraćuju posjete djece, ograničavaju raspolaganje novcem potrebnim za telefonsku karticu, uskraćuju videoposjete i smanjuju vrijeme fizičke posjete. Pritužbe je zatvorski sustav ocijenio neutemeljenima.

Jedan istražni zatvorenik ukazao je na kraće posjete djece u odnosu na posjete djece roditeljima osuđenima na kaznu zatvora (zatvorenici) što još uvijek upućuje na postojeću nejednakost djece s obzirom na zakonski temelj lišenja slobode njihovih roditelja. Povodom pritužbi istražnih zatvorenika, UZSP naglašava da njihove kontakte s vanjskim svijetom regulira i nadzire istražni sudac. Primili smo i pritužbu da je istražni zatvorenik uputio pismo djetetu čije je podatke saznao iz medija, zbog čega su se i dijete i roditelj osjećali nelagodno i uplašeno. Istražni sudac nam je odgovorio da je kontakt odobren, jer iako poslano na adresu škole, nije bilo jasno da je pismo upućeno djetetu.

Obratila nam se i majka koja je supočinitelj u kaznenom djelu zbog kojeg je otac u istražnom zatvoru, dok se ona brani sa slobode. Zbog zabrane kontakta majke s ocem tijekom istražnog postupka, onemogućeno joj je da malu djecu dovodi u posjetu ocu, a onemogućene su i videoposjete djece. Naša je preporuka upućivala na mogućnost da djecu u posjetu dovode drugi članovi obitelji.

Zatvorski je sustav već godinama svjestan potrebe ostvarivanja prava i interesa djece čiji su roditelji lišeni slobode. Iako različite razine opremljenosti, zasebni prostori za posjete djece uređeni su u svim kaznenim tijelima. U pojedinim kaznenim ustanovama, unatoč našim preporukama te uputama Središnjeg ureda UZSP-a, djeca starija od 14 godina prilikom posjete ne koriste prostore za djecu, već roditelje posjećuju u prostorima za odrasle posjetitelje, ponegdje i preko pregrade od pleksiglasa. Dobro je da su u svim kaznenim tijelima za sve skupine osoba lišenih slobode osigurane videoposjete za djecu koja ne mogu fizički posjećivati roditelje.

Za roditelje koji izvršavaju kaznu zatvora, unatrag desetak godina provodi se i edukativno-razvojni program za unaprjeđivanje roditeljskih kompetencija „Zatvorenik kao roditelj", a u kaznenim ustanovama omogućene su i aktivnosti udruga koje se odnose na roditeljstvo. No, ovaj kvalitetni program koji je prema našem praćenju bio odlično evaluiran i od zatvorenika – polaznika i od djelatnika zatvora, pohađa vrlo mali broj zatvorenika. Prema izvješćima UZSP-a, tijekom 2021. program je pohađalo 87 zatvorenika ili 1,9 % svih zatvorenika i maloljetnika, a na dan 31.12.2021. program je pohađalo 37 zatvorenika ili 1,5 % zatvorenika i maloljetnika. Potrebno je uložiti dodatne napore i pojačati angažman zatvorskog osoblja u motiviranju zatvorenika za pohađanje tog programa i drugih aktivnosti.

Neke kaznene ustanove pokazuju dodatnu osjetljivost za djecu. Jedna je od njih zatvorenicima koji koriste izvanzatvorske pogodnosti tako omogućila izlaske u vrijeme održavanja završnih priredbi i svečanosti u vrtićima i školama te izlaske u rujnu za prvi dan vrtića ili škole.

Iako je zatvorski sustav već godinama svjestan potrebe ostvarivanja prava i interesa djece čiji su roditelji lišeni slobode te se bavi roditeljstvom zatvorenika, standardi još uvijek nisu ujednačeni, što se nerijetko može pripisati osobnom angažmanu i osjetljivosti zatvorskog osoblja. Nužno je da zatvorski sustav kontinuirano održava postignute standarde te unaprjeđuje daljnju zaštitu ove iznimno ugrožene skupine djece u svim kaznenim ustanovama, budući da postoje značajne razlike u količini aktivnosti i kvaliteti djelovanja.

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu

Osim u pojedinačnim slučajevima ostvarili smo i **niz drugih aktivnosti** za djecu roditelja lišenih slobode.

Knjigu „S obje strane rešetke: Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru" objavljenu u izdanju Ureda pravobraniteljice za djecu krajem 2021. predstavili smo tijekom 2022. stručnoj javnosti u *Zagrebu*, *Osijeku* i *Rijeci* kao poticaj za trajno zagovaranje i unapređivanje prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Pravobraniteljica i autorice pritom su promovirale važnost integrativnog pristupa pravima ove ranjive skupine djece i pozvale na širenje krugova podrške koju im treba pružiti. Nakon 17 godina bavljenja ovom temom željeli smo učiniti još jedan korak u osvještavanju stručnjaka i javnosti o potrebama djece zatvorenika, o načinima podrške i pomoći, uvažavanju, dostojanstvu i empatiji.

Medijski interes i objave o knjizi koristili smo za jačanje zagovaranja prava djece čiji su roditelji lišeni slobode u različitim fazama pravosudnog postupka i koja trebaju podršku osoba iz svoje okoline. Nekoliko je obitelji i zatvorenika zatražilo knjigu, a potaknut knjigom napisan je i jedan diplomski rad na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu. Nenaplatno smo je dostavljali svima koji su bili zainteresirani te je dijelili na skupovima i događanjima, nastojeći time umanjiti nevidljivost potreba djece čiji su roditelji u zatvoru. Na temelju knjige započeo je krajem godine i školski projekt OŠ Nikole Tesle u Rijeci pod nazivom „S obje strane rešetke – podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru". Projekt se provodi u okviru *Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo*.

Povodom međunarodne lipanjske kampanje za djecu čiji su roditelji u zatvoru, razmijenili smo preporuke i informacije s UZSP-om, informirali medije o kampanji, obišli zatvor u Gospiću i Rijeci. Osim sudjelovanja u kampanji, u 2022. smo s polaznicima temeljnog tečaja za pravosudne policajce posjetili prostor za posjete u Kaznionici u Lepoglavi, surađivali na ovu temu s Udrugom RODA, Udrugom za kreativni

socijalni rad te poljskom udrugom Pro Civium. Započeli smo i aktivnosti uključivanja u platformu Childhub za edukaciju, osvješćivanje i prava djece u prostoru jugoistočne Europe .

Nastavili smo partnerstvo s Centrom za izobrazbu UZSP-a i održali radionice i predavanja na tri temeljna tečaja za pravosudnu policiju te na *online* edukaciji za djelatnike zatvorskog sustava. O pravima djece zatvorenika govorili smo studentima psihologije, kineziologije i socijalnog rada.

Sudjelovali smo u javnom savjetovanju o *Pravilniku o maticama, osobniku, očevidniku, osobnom listu i evidencijama koje se vode u zatvorskom sustavu* (o tome više u poglavlju *Normativne aktivnosti*).

Na preporuku Ureda, djeca zatvorenika su u *Nacionalnom jamstvu za djecu* prepoznata kao djeca koja imaju otežan pristup uslugama, u riziku su od socijalne isključenosti te im je potrebna podrška i zaštita u okviru zaštite mentalnog zdravlja i povećanja psihološke otpornosti.

Više naših aktivnosti u izvršnom birou i Upravnom odboru europske mreže *Children of Prisoners Europe (COPE)* rezultiralo je pripremom publikacije za skrbnike djece čiji su roditelji u zatvoru, projektom MAPING za jačanje svjesnosti i osjetljivosti sudaca i publikacijom za policijske djelatnike, studijom o vrijednosnom okviru i standardima mreže COPE te sudjelovanjem na Godišnjoj konferenciji i pratećim aktivnostima. Ured se naglašenije bavio podrškom vrtića i škole djeci zatvorenika, te povezanošću smještaja djeteta u institucijama alternativne skrbi i obiteljske situacije u kojoj je jedan ili su oba roditelja u zatvoru, o čemu pišemo u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

Započeli smo suradnju u zagovaranju prava djece čiji su roditelji u zatvoru između mreža ENOC i COPE. Kako je Ured pravobraniteljice za djecu član obje mreže i ima predstavnice u njihovim upravnim odborima, razmjenjujemo dobre prakse i načine jačanja javnih politika za promicanje jednakih mogućnosti za djecu koja su u riziku od diskriminacije i socijalne isključenosti.

U više smo kontakata s UN-ovim Odborom za prava djeteta i s UN-ovom organizacijom Child Rights Connect tijekom 2022. naglašavali važnost osvještavanja prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom kao posebno ranjive skupine djece, što je ugrađeno i u završna razmatranja i preporuke Hrvatskoj kao državi članici i potpisnici *Konvencije o pravima djeteta*.

Zaključujemo da su u zatvorskom sustavu ostvarena zamjetljiva i značajna unapređenja usmjerena djeci čiji su roditelji u zatvoru. Njih treba održavati i razvijati. Da bi ona bila još potpunija, potrebno je u pravima djece na kontakt s roditeljem izjednačiti djecu zatvorenika i istražnih zatvorenika, kako u vremenu trajanja posjete, tako i u specifičnim situacijama poput one kada su oba roditelja suizvršitelji u kaznenom djelu te su zbog toga u istražnom postupku suočeni s nizom ograničenja u odnosu na kontakte. Sva djeca, a ne samo ona mlađa od 14 godina, trebala bi posjećivati svoga roditelja u prostoru prilagođenom djeci (tzv. *child friendly*). Nužno je stvoriti i uvjete da što više zatvorenika bude uključeno u program jačanja roditeljskih kompetencije „Zatvorenik kao roditelj".

Osim zatvorskog, i svi drugi sustavi mogu i trebaju biti podrška toj skupini djece, uočavati njihove potrebe i voditi o njima računa u svom radu. Pri tome mislimo na suce, policiju, učitelje i odgojitelje, trenere i druge. Sustav socijalne srbi posebno je okruženje unutar kojeg dijete i roditelj u zatvoru, roditelj/skrbnik s kojim dijete živi te cijela obitelj trebaju dobiti snažnu podršku.

4.4 Djeca i mediji

U području medijskih prava djece pratimo zaštitu njihove privatnosti u medijima i zaštitu od potencijalno štetnih medijskih sadržaja[106], primjenu i donošenje propisa u vezi s medijima, te ostvarivanje prava na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima, u skladu s člancima 13., 16., 17. i 40. *UN-ove Konvencije o pravima djeteta*. Pratimo objave o djeci u medijima, primamo pritužbe, izvješćujemo nadležna tijela o povredama medijskih prava djece, dajemo prijedloge i preporuke za zaštitu prava, te unapređivanje medijskih propisa, a medijska prava djece zagovaramo i u brojnim javnim istupima. Podržavamo razvoj medijske pismenosti, te potičemo dječje medijsko stvaralaštvo, najviše putem suradnje s festivalima dječjeg filmskog stvaralaštva. Redovito surađujemo s medijima i potičemo ih na izvještavanje o pravima djece.

4.4.1 Mediji i zaštita dječjih prava

Suradnja s medijima – U 2022. brojni su mediji pratili naše aktivnosti, prenosili naša priopćenja i preporuke i često nam se obraćali s pitanjima. Na web portalima o našem je radu bilo ukupno 1337 objava, na televizijskim kanalima (uglavnom s nacionalnom koncesijom) 111 objava, a na radiju 94.[107] U 10 tiskanih medija koje smo pratili zabilježene su 134 objave, a još najmanje desetak širih priloga o našem radu, uključujući intervjue s pravobraniteljicom i njezinom zamjenicom, objavljeno je u drugim medijima, stručnim i strukovnim časopisima te lokalnim glasilima.

Među više od 130 novinarskih upita najbrojniji su bili oni o vršnjačkome nasilju, potaknuti medijskim izvještavanjem o konkretnim slučajevima, ali i našim stručnim skupom o prevenciji vršnjačkoga nasilja u školi. Česti su bili novinarski upiti o zaštiti djece od seksualnog nasilja i slabostima pravosudnog sustava u zaštiti žrtava. Brojni upiti odnosili su se na odgojno-obrazovni sustav, uključujući prava djece s teškoćama, školsku prehranu, sadržaj udžbenika, lektiru itd. Aktualna je bila tema zaštite mentalnog zdravlja djece, posebno manjak dječjih psihijatara i nedovoljni kapaciteti dječje psihijatrije u bolnicama. Pažnju medija privukao je i apel pravobraniteljice da se osiguraju dovoljni kapaciteti za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a također se više pitanja odnosilo na naše aktivnosti u zaštiti prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Veliku pozornost mediji su dali i našem predstavljanju preporuka koje je UN-ov Odbor za prava djeteta uputio Hrvatskoj u pogledu ostvarivanja *Konvencije o pravima djeteta*.

Medijske objave o pojedinim slučajevima kršenja prava djece više su puta potaknule naše uključivanje i praćenje postupanja nadležnih tijela. Moguće je da je medijski pritisak ponekad ubrzao reagiranje nadležnih institucija u zaštiti djece, no, objave nisu uvijek bile u skladu s dobrom praksom izvještavanja o djeci u ranjivim situacijama.

Slika o djeci u medijima – Vjerojatnost da će dijete biti tema medijskog izvještavanja povećava se kada je ono žrtva nesreće ili nasilja – obiteljskog, vršnjačkog, seksualnog ili nasilja putem interneta, te žrtva nebrige ili nepravde. Prateći desetak dnevnih i tjednih tiskanih izdanja novina u RH tijekom 2022. evidentirano je ukupno 2202 vijesti (u 2021. u istim medijima 2597) koje se odnose na djecu, od toga se 542 vijesti (24,61 %) odnosilo na nasilje nad djecom i među djecom, što je gotovo svaka četvrta vijest.[108] No, u pogledu njihove učestalosti, među medijima postoje velike razlike prikazane u tablici.

106 U ovom dijelu bavili smo se pretežno tiskanim i elektroničkim medijima u kojima postoji jasna nakladnička i urednička odgovornost i koji podliježu regulaciji usmjerenoj na zaštitu dječjih prava u medijima (npr. *Zakon o medijima, Zakon o elektroničkim medijima* i dr.)
107 Prema podacima agencije za praćenje medija, u prethodnoj 2021. godini zabilježeno je 1228 objava na webu, 93 na tv-kanalima i 104 na radiju
108 Napominjemo da nije riječ o znanstvenoj analizi, već o evidentiranju priloga agencije za praćenje medija putem pretrage ključnih riječi.

Medijske objave o nasilju nad djecom i među djecom u 2022.

Dnevni tisak	Ukupno objava o djeci	Objave o nasilju	Objave o nasilju %
Jutarnji list	320	99	30,94 %
Večernji list	406	96	23,64 %
24 sata	405	167	41,23 %
Novi list	514	70	13,61 %
Slobodna Dalmacija	427	87	20,37 %

Uočavamo da *Novi list* već godinama redovito i znatno više od ostalih izvještava o temama vezanim uz djecu, uključujući i participaciju djece, a udio vijesti o nasilju nad djecom najniži je u odnosu na ostale. S druge strane, od svakih pet vijesti o djeci u tiskanom izdanju *24 sata,* dvije govore o nasilju! Također uočavamo da *Jutarnji list* ima najmanje objava o djeci/dječjim pravima, pri čemu je skoro svaka treća o nasilju.

Istraživanja o zastupljenosti vijesti o djeci općenito potvrđuju da se o djeci najviše izvještava kada su ona u osobito ranjivoj situaciji, bilo da su žrtve nasilja ili zanemarivanja, ili su pogođena obiteljskom tragedijom, teškom bolešću, siromaštvom, ratnim razaranjima... Upravo zato je iznimno važno da mediji štite njihovu privatnost, da se novinari i urednici educiraju o tome kako objave o djeci utječu na njihove osjećaje, sliku o sebi, odnose s okolinom i kako izbjeći da izvještavanje nanese štetu djetetu. Medijski djelatnici trebaju imati na umu i da način na koji izvještavaju o djeci utječe na percepciju, a time i na položaj djece u društvu i ponašanje odraslih prema njima.

Zaštita prava djece na privatnost i dostojanstvo

Pravo djeteta na privatnost u medijima najčešće se vezuje uz zaštitu identiteta, no, ono je znatno šire i odnosi se na zaštitu dobrobiti djeteta, te u svakom konkretnom slučaju zahtijeva promišljanje o njegovom najboljem interesu. Obveza zaštite privatnosti djece u medijima propisana je *Zakonom o medijima,*[109] *Zakonom o elektroničkim medijima*[110] i *Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima.* Nažalost, vrlo se često susrećemo s kršenjem ili proizvoljnim tumačenjem tih zakonskih odredbi, dijelom zato što nakladnici i urednici s njima nisu upoznati. No, mnogi ih i svjesno krše, znajući da je malo vjerojatno da će za to biti sankcionirani. Vijeće za elektroničke medije (VEM) koje nadzire primjenu propisa, kao kaznu za povredu privatnosti djeteta u elektroničkim medijima najčešće izriče *upozorenje*. U rijetkim slučajevima postupak pokreće državno odvjetništvo, najčešće zbog nedopuštenog izvještavanja o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju.

Nije svaka objava identiteta djeteta u medijima ujedno i kršenje njegovih prava. U nekim je situacijama to nužno i opravdano, primjerice, prilikom potrage za nestalim djetetom ili u nizu objava u pozitivnom kontekstu. Upravo radi zaštite najboljeg interesa djeteta, zakonom su propisane situacije u kojima, **neovisno o suglasnosti roditelja**, nije dopušteno objaviti identitet djeteta. Riječ je o situacijama u kojima je dijete izrazito ranjivo (npr. kad je žrtva nasilja) te bi ga izlaganje javnosti dodatno ugrozilo i uznemirilo, izložilo reakcijama okoline koje mogu biti neugodne, pa i opasne, što može prouzročiti dugoročne negativne posljedice.

Prikrivanjem identiteta djeteta u situaciji u kojoj bi mu medijsko izlaganje moglo štetiti, mediji štite njegovu osobnost i integritet, štite ga od neželjenih reakcija okoline, ali i od ponovnog suočavanja s

109 *Zakon o medijima*, čl. 16.: 1. Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji, bez obzira na spol i spolno opredjeljenje. Zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta.

110 *Zakon o elektroničkim medijima*, čl. 24.: Nije dopušteno objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet djeteta do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira je li svjedok, žrtva ili počinitelj ili je dijete pokušalo ili izvršilo samoubojstvo, a niti iznositi pojedinosti iz djetetovih obiteljskih odnosa i privatnog života.

doživljenom traumom. Pritom nije dovoljno zaštititi samo identitet djeteta, već je nužno s osobitom pažnjom i obzirom štititi **djetetovo dostojanstvo** i izbjeći senzacionalizam. Primjerice, kad mediji intenzivno izvještavaju o nekom osjetljivom slučaju poput zlostavljanja djeteta, njegov je identitet vjerojatno već dostupan javnosti zahvaljujući društvenim mrežama. Stoga je važno ne iznositi informacije zbog kojih bi dijete moglo biti izloženo poruzi ili opasnosti, razviti lošu sliku o sebi ili trpjeti druge posljedice. Djetetova okolina najčešće zna da se djetetu nešto dogodilo, ali ne treba znati što je sve proživjelo i na koji je način zlostavljano, kao ni detalje iz službenih zapisnika ili medicinske dokumentacije. Valja imati na umu i da će se, prije ili kasnije, dijete i samo susresti s objavama koje se na njega odnose (uključujući neugodne komentare) jer one godinama ostaju vidljive na internetu, a nerijetko ih prenose i mediji drugih zemalja u regiji.

*Prema izvješću **Hrvatskog novinarskog društva (HND)**, njihovo je Vijeće časti u 2022. raspravljalo o ukupno 68 prijava, od kojih su se samo 4 odnosile na povredu prava djeteta. Sve četiri prijave vezane su uz isti slučaj vršnjačkoga nasilja među mladim sportašima, tri prijave za objavu u Dubrovačkom dnevniku (dubrovackidnevnik.net.hr), a jedna na portalu Dalmacija danas (**www.dalmacijadanas.hr**). Vijeće časti zaključilo je da su urednici oba medija prekršili univerzalna novinarska načela, te navelo da je senzacionalistička objava u kojoj je imenovan sportski klub i navedene druge informacije koje omogućuju identifikaciju žrtve i počinitelja, te opisan način zlostavljanja, dovela do sekundarne viktimizacije žrtve, a ugrozila i ostalu djecu sudionike događaja. Inzistiranje na podjeli „žrtva – nasilnik" stvara medijsku sliku koja znatno utječe na ponašanje odraslih prema djeci te uzrokuje reakciju okoline koja nerijetko dovodi do novih oblika nasilja, što otežava i oporavak i resocijalizaciju sudionika. Stoga je Vijeće istaknulo da mediji o svakom slučaju nasilja među djecom trebaju izvještavati s posebnom pozornošću i odgovornošću za sve uključene sudionike.*

Podržavamo nastojanja medija da izvještavaju o svim oblicima nasilja nad djecom i odlučno se zalažu za pravovremeno sprečavanje nasilja, za odgovorno i žurno postupanje institucija, te za zaštitu i podršku žrtvama. No, medijski djelatnici pritom moraju biti svjesni da izvještavanje o djeci u ranjivim situacijama zahtijeva pridržavanje najviših profesionalnih standarda i etičkih načela kako se položaj žrtava ne bi dodatno otežao. Nažalost, u medijskoj praksi nerijetko uočavamo manjak znanja o zaštiti prava djece i nepoznavanje medijskih propisa, a ponekad i nedostatak spremnosti da se dobrobit djeteta stavi ispred ostalih interesa. Već godinama apeliramo na novinare i urednike da prilikom svakog izvještavanja o djeci i situacijama koje ih uključuju, razmisle o tome kako će njihove objave utjecati na djecu u sadašnjosti, ali i nakon što ih još godinama budu pratile i vezivale se uz njihova imena na internetu.

U svojim preporukama medijima redovito ističemo da je **poseban oprez novinara nužan prilikom izvještavanja o osjetljivim situacijama** kao što su nasilje nad djecom, osobito o žrtvama seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, vršnjačko nasilje, nestala djeca, djeca s teškoćama u razvoju, djeca u alternativnoj skrbi, djeca oboljela od teških, rijetkih i kroničnih bolesti, ali i zaraznih bolesti, djeca migranti, djeca koja su počinila ili pokušala suicid, humanitarne akcije za pomoć bolesnoj ili siromašnoj djeci, djeca s problemima u ponašanju i djeca počinitelji kažnjivih djela, djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom i drugim ranjivim skupinama.[111] Nakladnicima preporučujemo i da djelatnike upoznaju s medijskim propisima, uključujući *Kodeks časti hrvatskih novinara*, kao i da izrade vlastite etičke kodekse koji će pomoći novinarima i urednicima u etičnom izvještavanju i zaštiti dobrobiti djece.

O zaštiti privatnosti djece u medijima govorili smo i na stručnim skupovima. Na konferenciji Childhub projekta „Dijete iznad svega" izlagali smo na panelu „Položaj djeteta u medijima" (Zagreb, 17. ožujka), a na Okruglom stolu Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade „Djeca i mediji" (Zagreb, 25. listopada) održali smo izlaganje „Zaštita privatnosti i dostojanstva djece u medijima – preporuke pravobraniteljice za djecu".

111 Detaljnije preporuke pravobraniteljice za djecu o zaštiti privatnosti djece u medijima dostupne su na http://dijete.hr/press/.

Vijeće za elektroničke medije u 2022. godini izreklo je 23 mjere koje se odnose na zaštitu maloljetnika u elektroničkim medijima. Od toga se 19 odnosi na povredu privatnosti djeteta u izvještavanju o vršnjačkom nasilju nad 15-godišnjim dječakom, pri kojem je izravno otkriven identitete žrtve, što predstavlja kršenje ZEM-a. Na slučaj je upozorila pravobraniteljica za djecu, a VEM izrekao upozorenja većem broju pružatelja medijskih usluga koji su prekršili zakon: HTV1, jutarnji.hr, index.hr, dnevnik.hr, net.hr, Z1, narod.hr, direktno.hr, dalmatinskiportal.hr, sjever.hr, totalinfo.hr, nacional.hr, telegram.hr, glasistre.hr, tportal.hr, dugoselo.info, srednja.hr, vecernji.hr i vijesti.hr. Preostale izrečene mjere odnose se na zaštitu od štetnih sadržaja.

Prijave pravobraniteljici za djecu – Iako neprimjereno izvještavanje o djeci u medijima nije rijetkost, primili smo mali broj prijava povreda prava na privatnost. Tom problematikom bavili smo se u 16 predmeta koji su se odnosili na neprimjerene objave o djetetu, prikaz djeteta na način koji bi mogao narušiti njegov ugled i dostojanstvo, iznošenje podataka o djetetu bez suglasnosti roditelja ili na način koji ga može uznemiriti ili mu nanijeti drugu štetu, objave o roditeljima u izrazito negativnom kontekstu koje posredno pogađaju i dijete, neprimjerenu komunikaciju novinara s djecom, mogućnost da se objave u medijima u vezi s djecom koriste za političku promidžbu odraslih i drugo. Sedam prijava podnijeli su roditelji, pet ostali građani, dvije centri za socijalnu skrb, a dva su postupanja bila na našu inicijativu.

U svim slučajevima u kojima su nam se obratili roditelji uputili smo ih u korake koje mogu poduzeti radi zaštite prava djeteta: obratiti se nakladniku i tražiti da se uklone podaci ili snimke djeteta, podnijeti prijavu VEM-u, a u težim slučajevima i državnom odvjetništvu, te pokrenuti privatnu tužbu. U vezi sa zaštitom privatnosti djeteta, u tri smo slučaja medijima izravno uputili upozorenje ili preporuku, a u dva tražili postupanje VEM-a. Na temelju jedne naše prijave za izravno otkrivanja identiteta žrtve nasilja, VEM je izrekao upozorenja za ukupno 19 nakladnika. O jednom smo slučaju izvijestili Agenciju za zaštitu osobnih podataka (AZOP) koja je pokrenula postupak, a jedan smo slučaj prijavili Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva.

U javnosti se i dalje susrećemo s mišljenjem da je zadaća pravobraniteljice za djecu zaustaviti, spriječiti i zabraniti objave o djeci, iako ona nema takve ovlasti, nije regulator u području medija i ne može izricati sankcije. Najčešće apeliramo na medije putem općih preporuka, ponekad i pojedinačnim preporukama upućenim nakladniku ili glavnom uredniku medija, a u pojedinim slučajevima nastojimo potaknuti aktivnost nadležnih tijela (VEM, AZOP, ODO itd.). No, očekivanja javnosti od pravobraniteljice ipak su razumljiva uzme li se u obzir doista vrlo mali broj slučajeva u kojima je regulator prepoznao i sankcionirao povrede privatnosti djece u medijima. Iako valja pozdraviti poboljšanje zakonskog okvira u elektroničkim medijima, upozoravamo na nužnost intenzivnijeg praćenja njegove provedbe i dosljednog kažnjavanja kršenja propisa.

U protekloj smo se godini susreli s više slučajeva u kojima su roditelji obavijestili medije o vršnjačkom nasilju smatrajući da nadležne ustanove i tijela – škola, policija, centar za socijalnu skrb, nisu zaštitili njihovu djecu na odgovarajući način. U načelu ne preporučujemo izvještavanje o konkretnim slučajevima nasilja jer to često dovodi do rizika za daljnje kršenje prava djeteta žrtve, a ponekad i ugrožavanje djeteta počinitelja nasilja, čak i uz zaštitu njihovog identiteta. Iako je moguće da je u pojedinim situacijama medijsko izvještavanje ubrzalo postupanje institucija, obraćanje medijima nije pravi put rješavanja takvih problema.

Za medije su to posebno izazovne situacije u kojima ponekad zaboravljaju na mjere opreza: da svaki slučaj prije objave treba dobro provjeriti, procijeniti je li objava u interesu djeteta, obvezno izbjeći otkrivanje identiteta, paziti da se objavom dodatno ne ugrozi djecu žrtve i svjedoke, kao i da se ne potiče daljnje nasilje i „osveta“ nad počiniteljem. Nažalost, roditelji, ali i urednici, ponekad smatraju da počinitelje nasilja treba kazniti „ocrnjivanjem“ u medijima, što u komentarima čitatelja naknadno bude popraćeno pozivima na nasilje i linč nad djecom.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima

Obveza je države osigurati odgovarajuće mehanizme za zaštitu djece od izloženosti medijskim sadržajima koji mogu naštetiti njihovu razvoju. S obzirom na intenzivan razvoj digitalnih medija i dostupnost najrazličitijih sadržaja putem digitalnih platformi, danas ta zaštita postaje sve zahtjevnija. Novim su propisima u protekle dvije godine ostvarena poboljšanja u tom području, ali stvarni napredak ovisit će o dosljednoj primjeni propisa i sankcioniranju prekršaja. Za stvarno poboljšanje zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja važno je i sustavno educiranje medijskih djelatnika, ali i roditelja o tome što znači štititi najbolji interes djeteta u pristupu medijskim sadržajima.

U pogledu zaštite djece od neprimjerenih sadržaja, VEM je na vlastitu inicijativu razmatrao četiri slučaja. Izrekao je tri upozorenja zbog izostanka dobne oznake prilikom emitiranja sadržaja neprimjerenog za djecu za Kanal RI, Trend TV i HTV1, te jednu opomenu za Novu TV zbog kršenja zabrane prikazivanja znaka tvrtke ili pokrovitelja tijekom emitiranja dječjeg programa.

Osim toga, VEM je intervenirao u još dva slučaja. U jednom je zbog prikrivenog oglašavanja sportske kladionice na HTV1 izrekao prekršajni nalog, a u drugom upozorenje Poljoprivrednoj TV zbog oglašavanja jakog alkoholnog pića. VEM ističe da je u 2022. došlo do znatnog porasta oglašavanja kockarnica u tv-programima, te je općenito izražena problematika oglašavanja igara na sreću, kockarnica i kladionica, pa navodi da u sljedećem razdoblju predstoji izazov učinkovitijeg reguliranja.

U vezi sa zaštitom interesa djece, AEM je pripremio i „Koregulacijski sporazum o audiovizualnim komercijalnim komunikacijama hrane i pića u dječjim programima“, u čijem je sastavu i dokument o graničnim vrijednostima udjela masti, šećera i soli kao kriterijima za određivanje proizvoda koji su prikladni za oglašavanje djeci. Cilj je smanjiti izloženost djece oglašavanju nezdravih prehrambenih proizvoda, ponajprije u dječjim programima, ali nakladnici, nažalost, dosad nisu pokazali spremnost prihvatiti tražena ograničenja, smatrajući da će im to znatno ograničiti prihod od oglašavanja, te se u vezi s time nastoji postići kompromis.

Naš je Ured u 2022. primio **16 prijava koje se odnose na potencijalno štetne sadržaje u medijima**, od čega se 11 odnosi na elektroničke medije, a pet na različite medijske sadržaje – filmove i publikacije za djecu i drugo. Prijavitelji se žale na neprimjereni sadržaj ili način izvještavanja o djeci, primjerice vulgarnosti u TV serijama, neetični prikaz uznemirujućih vijesti o stradanju djece, neprimjerene poruke u oglašavanju ili objavama na platformama i društvenim mrežama pojedinih medijskih nakladnika, objave u kojima se općenito vrijeđa djecu i mlade ili se banaliziraju i relativiziraju teška kršenja prava djece kao što su seksualno iskorištavanje ili kršenje sudske zabrane približavanja djetetu. U vezi s time, uputili smo upozorenje uredništvu jednog časopisa, a tri prijave proslijedili na nadležno postupanje VEM-u. VEM je na temelju naše prijave prikrivenog oglašavanja e-cigareta uputio upozorenja nakladnicima.[112]

U nekoliko pritužbi tražilo se stajalište pravobraniteljice o kvaliteti i primjerenosti sadržaja namijenjenih djeci u odnosu na dob te poruke i vrijednosti koje se njima promiču. Iz pritužbi proizlazi potreba da uz osnovne informacije o filmovima, slikovnicama i knjigama za djecu te preporučenu dob, nakladnici osiguraju i kvalitetnu širu informaciju o temi i namjeni sadržaja. Informacije o sadržajima za djecu općenito su oskudne, prvenstveno usmjerene na oglašavanje, i rijetko sadrže stručne preporuke koje roditeljima mogu olakšati izbor odgovarajućeg sadržaja, osobito za predškolsku i ranu školsku dob. U medijskim se propisima istovremeno ističe roditeljska odgovornost u zaštiti djece od štetnih sadržaja, no, roditelji u tome trebaju bolju podršku – kroz regulatorne mehanizme, ali i odgovarajuću prezentaciju sadržaja, savjete o utjecaju medija na dječji razvoj, kao i praktične savjete o korištenju usluge „roditeljske zaštite“ u pristupu medijima. Država se treba više angažirati u pružanju ove podrške roditeljima.

112 Mjere su izrečene u 2023.

Medijski propisi

Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima – Nakon što je krajem 2021. stupio na snagu novi *Zakon o elektroničkim medijima* (ZEM), u 2022. uslijedilo je donošenje novog *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. U procesu e-Savjetovanja predložili smo da se sadržaji s dobnom oznakom 12 ne prikazuju prije 20 sati, da se proširi opis sadržaja koji mogu naštetiti djeci, da se odlučnije ograniči izloženost djece oglašavanju alkoholnih pića i energetskih napitaka, da se u oglašavanju igara na sreću propisano obvezno upozorenje o postojanju rizika za razvijanje ovisnosti o igrama na sreću emitira i u tekstualnom u zvučnom obliku, da se izričito navede kako najave igranog programa ne smiju sadržavati prizore nasilja, seksa, zastrašujuće zvukove i vulgarnosti te da se prijenos snimki stvarnoga nasilja nad i među djecom u elektroničkim publikacijama izričito zabrani.

Naši prijedlozi nisu prihvaćeni, uglavnom s obrazloženjem da su navedena pitanja već uključena i primjereno regulirana tim *Pravilnikom* ili *ZEM-om*, te da bi se novim ograničenjima derogirala dosadašnja stečena prava i značajno otežao rad nakladnicima AV programa. Time je propuštena prilika da se ograniči izloženost djece neprimjerenim nasilnim ili vulgarnim sadržajima u **televizijskim najavama** igranog programa koje se učestalo ponavljaju tijekom dana, ponekad i uzastopce, i pojavljuju iznenada, pa roditelj ne stigne reagirati, a mogu snažno uznemiriti djecu, npr. djecu s teškoćama u razvoju. *Novi Pravilnik*, slično prethodnome, navodi da najave *trebaju biti primjerene vremenu emitiranja* i da *ne smiju sadržavati prizore za koje je vjerojatno da mogu naštetiti fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika.*[113] Međutim, dosadašnja praksa pokazuje da tv-nakladnici ne prepoznaju prizore koje bi, u interesu djece, trebalo izbjegavati.

Propuštena je i prilika za zabranu prenošenja videosnimki stvarnog zlostavljanja djece ili tučnjave među djecom i mladima koje nerijetko dijele i sami zlostavljači, kako bi dodatno ponizili žrtvu. Te snimke povećavaju ranjivost žrtve te dugo ostaju dostupne na portalima, a prenose ih i inozemni mediji. Iako u takvim prilozima mediji uglavnom prikriju lica sudionika, njihov je identitet zbog objava na društvenim mrežama često poznat u njihovoj sredini, a i šire. Takve su objave neetične i štetne ne samo za žrtvu i sudionike, već i za mladu publiku jer nerijetko potiču širenje nasilja.

Nažalost, AEM kao predlagatelj nije uspio u početnoj nakani da se oglašavanje „igara u kasinima, igara klađenja i igara na sreću u automatima“ u audiovizualnim i radijskim programima, u vremenu od 6 do 23 sata izričito zabrani. Tome su se snažno usprotivile interesne skupine koje takvu zabranu tumače kao „povredu slobode poduzetništva“. Uz obrazloženje da ZEM nije predvidio takvo ograničenje, pa se ono stoga ne može uvesti *Pravilnikom*, odredba je izbačena iz konačne verzije, čime je propuštena još jedna prilika za davanje prednosti najboljem interesu djece.

Drugim je propisom otprije uvedena obveza da se uz ove oglase objavi upozorenje da igre nisu dopuštene osobama mlađim od 18 godina i da mogu dovesti do razvoja ovisnosti, no, u oglasima je ta objava tek diskretna napomena koja se gotovo i ne primjećuje. Zato smo tražili da se u AV medijima obvezno emitira i zvučno upozorenje uz takve oglase (slično su tražili i medicinski stručnjaci iz klinika za liječenje ovisnosti), no, i taj je prijedlog odbačen. Oglašavanje igara na sreću je u porastu, izloženost djece tim oglasima drastično je porasla u proteklih par godina, a štetne će se posljedice u budućnosti zacijelo osjetiti. Stoga smatramo da je nametanje strožih ograničenja tog oglašavanja nužno, ne samo u medijima, već i na digitalnim platformama i drugdje.

Iako naši prijedlozi izmjena nisu prihvaćeni, novim *Pravilnikom* poboljšana je zaštita djece od štetnih sadržaja, budući da je sada, u skladu s novim ZEM-om, obuhvaćen i teletekst, te usluge platformi za razmjenu videozapisa. Posebno pozdravljamo nastojanja da se dodatno zaštite dostojanstvo i integritet djeteta koje sudjeluje u medijskim prilozima, kao i to što *Pravilnik* ukazuje na neprihvatljive medijske

113 *Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*, NN 106/22, čl. 10., stupio na snagu 14. rujna 2022.

prakse, poput izlaganja djeteta u osjetljivim situacijama ili iskorištavanje djece u političke svrhe.[114]

Ugovor između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2023. do 31. prosinca 2027. – Uključili smo se u javnu raspravu HRT-a o *Prijedlogu Ugovora između HRT-a i Vlade RH* za novo petogodišnje razdoblje. HRT-u smo uputili prijedloge da se u programskim sadržajima odredi minimalni udio programa za djecu i mlade, kako bi se spriječilo daljnje reduciranje tih programa, da se odredi obvezni minimalni udio ulaganja u te programe u odnosu na ukupna ulaganja HRT-a,[115] da svi programski sadržaji za djecu budu prilagođeni djeci s oštećenjem vida ili sluha, da se sadržajima koji potiču čitanje i razvoj jezičnih sposobnosti djece posveti veća pozornost, da se djeci pripadnicima nacionalnih manjina omoguće sadržaji na njihovom materinskom jeziku i da se potiče stvaranje sadržaja za djecu na romskom jeziku, da se iskoristi potencijal HRT-a za razvoj medijske pismenosti djece i mladih. Od ukupno šest, prihvaćena su i uključena u završnu verziju *Ugovora* od 27. lipnja 2022. tri naša prijedloga – o određivanju minimuma sadržaja za djecu (300 minuta dnevno), sadržajima koji potiču čitanje i jezični razvoj, te razvoju medijske pismenosti djece. Preostala tri naša prijedloga ponovili smo kada je Ministarstvo kulture i medija potom zatražilo naše mišljenje o novom tekstu *Ugovora*, ali oni nisu prihvaćeni.

Popis značajnih događaja – U e-Savjetovanju o propisu kojim se utvrđuju važni događaji za koje se regulira način na koji će biti dostupni putem elektroničkih medija, prihvaćen je naš prijedlog da se na popis uvrsti i otvaranje Međunarodnog dječjeg festivala u Šibeniku (MDF), te se tako poveća njegova vidljivost. MDF održava se od 1958. i jedinstvena je godišnja multimedijalna kulturna manifestacija za djecu koja tijekom dva ljetna tjedna Šibenik pretvara u *grad djece*. Objedinjuje **stvaralaštvo za djecu**, prikazujući najbolja scenska ostvarenja domaćih ili inozemnih autora i izvođača, te **stvaralaštvo djece** kroz dramske, lutkarske, glazbeno-scenske, filmske, literarne i likovne radionice u koje se mogu uključiti sva djeca koja se u to vrijeme zateknu u gradu. Želja nam je da se time medije potakne da prepoznaju i druge važne kulturne i umjetničke manifestacije koje prezentiraju sadržaje posebno oblikovane za djecu te da im posvete više medijskoga prostora.

Pravo na pristup kvalitetnim sadržajima i druga medijska prava

Prema *Konvenciji o pravima djeteta*, država je dužna osigurati djeci pristup informacijama važnim za njihovu dobrobit, prilagođenim njihovoj dobi, potrebama i interesima te dostupnim na njihovom materinskom jeziku. Kvalitetni medijski sadržaji primjereni različitim dobnim skupinama, važni su za razvoj djece u jezičnom, socijalnom i emocionalnom području te u području očuvanja i zaštite zdravlja, sigurnosti i dobrobiti djece. Važno je poticati domaću proizvodnju kvalitetnih sadržaja koji prikazuju djetetu poznato okružje i odnose s kojima se ono može identificirati, te ulagati u obrazovanje medijskih djelatnika o učinkovitom i razvojno poticajnom medijskom komuniciranju s dječjom publikom. Medijske sadržaje za djecu, odgovarajućom prilagodbom treba učiniti dostupnima djeci s oštećenjima vida ili sluha.

VEM svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija za poticanje kvalitetnih programa za djecu i mlade kojima je cilj promicanje njihove dobrobiti. U 2022. za tu je namjenu dodijeljeno 2.551.011 kuna (u 2021. godini 2.573.362). Od toga su radijski nakladnici dobili 1.467.590, televizijski 925.221, a neprofitni proizvođači 158.200 kuna.

Sadržaji za djecu na Hrvatskoj radioteleviziji – U području medijskih sadržaja za djecu pratimo kako HRT ispunjava svoje zakonske obveze u pogledu osiguravanja programa za djecu i mlade.[116] U više smo navrata preporučivali povećanje opsega programa, osobito za djecu od 8 do 12 godina, kao i ulaganja u proizvodnju sadržaja za djecu i mlade. Svake godine od HRT-a tražimo izvješće o sadržajima za djecu na

114 *Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*, čl. 21.: (1) U slučajevima sudjelovanja maloljetne osobe u programu, pružatelj medijske usluge treba osigurati da se poštuje njezino dostojanstvo i da doprinos te osobe u programu bude prilagođen njezinoj dobi, moralnom, fizičkom i mentalnom razvoju. (2) U audiovizualnim programima nije dopušteno omalovažavanje i diskriminacija maloljetnika po bilo kojoj osnovi iz članka 14. *Zakona o elektroničkim medijima*, otkrivanje informacija o osjetljivim obiteljskim problemima, korištenje maloljetnika u političke svrhe ili izlaganje maloljetnika okolnostima u kojima može osjetiti strah, stid, bijes ili tjeskobu.

115 Udio ulaganja u program za djecu i mlade na HRT-u proteklih je godina oko 2 %, što treba znatno povećati, pogotovo ima li se na umu da djeca čine oko 17 % stanovništva RH.

116 *Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji*, u sklopu usluga javnoga servisa HRT-a, propisane su obveze koje se odnose na proizvodnju i objavljivanje sadržaja za različite dobne skupine djece, od predškolske i rane školske do adolescentske dobi. Obveze HRT-a definirane su i *Ugovorom Vlade RH s HRT-om*, a u prošloj godini bio je snazi ugovor za razdoblje 2018. – 2022.

Hrvatskoj televiziji i Hrvatskome radiju, o sudjelovanju djece u tim emisijama, o sadržajima za djecu na jezicima nacionalnih manjina te o prilagodbi sadržaja za djecu s oštećenjem vida ili sluha.

HRT nas je izvijestio da je u 2022. na HTV-u prikazano 147 446 minuta programskih sadržaja za djecu, čime se količina znatno povećala u odnosu na prethodnu godinu (96 398 minuta u 2021.). Iskazano je gotovo dvostruko povećanje sadržaja za djecu na HR-u, uključujući regionalne radijske postaje, te je emitirano ukupno 44 499 minuta programa, pretežno obrazovnih emisija, ali i dramskog programa za djecu (u 2021. bilo je 22 290 minuta). Napredak je iskazan i u količini programa na HTV-u prilagođenih djeci s oštećenjem sluha i vida: za gluhu i nagluhu djecu 5 894 emisije prilagođene su titlovima (44 360 minuta), 65 emisija (533 minute) prijevodom na znakovni jezik, a za slijepu i slabovidnu djecu audiodeskripcijom prilagođeno je 45 emisija (396 minuta). Sadržaji s prijevodom na znakovni jezik i s audiodeskripcijom uglavnom su dostupni putem platforme juhuhu.hr.

Samo 300 minuta audiovizualnih sadržaja za djecu dostupno je na romskom (*romani chib*) i bajaškom jeziku, i to na platformi *juhuhu.hr.*[117] Iako u linearnom emitiranju na HRT-u nema sadržaja koji bi ciljano bili proizvedeni za djecu pripadnike nacionalnih manjina, teme koje se odnose na njih ponekad su zastupljene u emisiji HR-a *Multikultura*, te u emisiji *Prizma* HTV-a. *Prizma* se često bavi tematikom obrazovanja na manjinskim jezicima i školovanja djece Roma, a u tim prilozima u pravilu sudjeluju i djeca koja govore na svom materinskom jeziku. Zanimljiva je novost serijal *Zoomeri* koji donosi portrete mladih koji svjedoče o tome kako žive svoje manjinske identitete.

Sveukupno je na HRT-u emitirano 191 945 minuta programa za djecu i mlade, najviše na televiziji, i to na HTV2 i HTV3. Ukupna sredstva utrošena u 2022. za ove namjene iznosila su 3.685.530 kuna, nešto više od 1 % ukupnih ulaganja HRT-a u 2022. i znatno manje od planiranog. Kad se tome dodaju neovisna produkcija i znatno povećana ulaganja u strani program, ukupan je iznos 8.551.502 kune, što čini 2,60 % ukupnih ulaganja. Za 2023. planira se smanjenje tog udjela na 2,53 %.

Iako je udio ulaganja HRT-a u programe za djecu donekle porastao u odnosu na 2021., smatramo da bi on trebao biti znatno veći.

Unatoč našim prijašnjim preporukama, programi za djecu na HTV-u i dalje su pretežno namijenjeni djeci predškolske i rane školske dobi. Na HR-u uočavamo kvalitetan razvoj informativno-obrazovnog programa za mlade koji daje aktivnu ulogu mladima, poput emisije na HR1 *U trendingu* čiji su voditelji učenici i koja uključuje i objave na TikToku, Facebooku itd. I regionalne radijske postaje emitiraju sadržaje o temama iz dječje svakodnevice, o dječjem sudjelovanju u umjetničkim, sportskim i drugim aktivnostima, o knjigama i drugim sadržajima za djecu, te nastoje uključiti perspektivu djece.

Sve HRT-ove emisije domaće proizvodnje za djecu i mlade mogu se pratiti na nelinearnim platformama (HRT-i, aplikacija *Juhuhu*, web portali *juhuhu.hr* i *skolski.hr*). Zanimljiv iskorak u bavljenju aktualnim izazovima mladih internetska je platforma za mlade *Meeting*, projekt HRT-a nastao u suradnji sa znanstvenicima, a na temelju istraživanja mentalnog zdravlja mladih i njihovih medijskih preferencija. Ti su videosadržaji dostupni putem YouTubea, Instagrama, Facebooka i TikToka.

HRT izvješćuje da je u 2022. završen njegov strateški projekt „Razvoj programskih usluga za djecu i mlade“, u kojem je uspješno razvijen brend *Juhuhu* s kvalitetnim programima pretežno za djecu predškolske i rane školske dobi, od kojih su mnogi iz domaće produkcije. Ističe se da je YouTube kanal *Juhuhua* ostvario milijunske preglede, a istoimena mobilna aplikacija više od 100 tisuća skinutih aplikacija. Od rujna 2022. dječji program na HTV-u dobio je dulje vrijeme emitiranja od oko šest sati dnevno, te je premješten na HTV3.

Očekujemo da se u sljedećem razdoblju i na televiziji razviju atraktivni programi za djecu starije školske dobi, te da ponudi više cjelovečernjih igranih filmova za djecu i mlade. Nedostaju mozaične emisije koje

117 Na romskom i bajaškom dostupni su animirani film *Mišo i Robin*, te emisije *Ručice čarobnice* i *Volim životinje*, namijenjeni predškolskoj i ranoj školskoj dobi.

bi se bavile važnim pitanjima odrastanja, identiteta, komuniciranja mladih s okolinom, predstavljale literaturu i medijske sadržaje namijenjene djeci i mladima, omogućile im da sami postavljaju pitanja i tragaju za odgovorima, te poticale interakciju s mladom publikom i participaciju djece i mladih.

Dječje stvaralaštvo u medijima – Jedna od manifestacija dječje participacije je i sudjelovanje djece u stvaranju medijskih sadržaja, stoga su važna ulaganja u osposobljavanje djece za aktivno sudjelovanje u učeničkim časopisima/portalima, školskim i izvanškolskim dječjim filmskim klubovima itd. Doprinos njihovoj vidljivosti i kvaliteti daju smotre i festivali na kojima djeca predstavljaju svoje medijske radove. Godinama pratimo festivale filmskog stvaralaštva djece koje smatramo vrijednom potporom ostvarivanju dječjih medijskih prava.

Na **Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih Varaždin – VAFI & RAFI**, u organizaciji Filmsko-kreativnog studija VANIMA u Varaždinu, zajedno s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku i portalom *Medijskapismenost.hr* sudjelujemo u žiriju za nagradu *Plavi VAFI* za film koji promiče dječja prava. Na 13. VAFI & RAFI festivalu[118] održanom od 2. do 5. lipnja 2022. godine, u VAFI je selekciji prikazano 100 animiranih filmova koji su se natjecali u tri kategorije: MINI za djecu do 10 godina, MIDI za djecu od 11 do 14 i MAXI od 15 do 18 godina. Proteklih godina sve više djece sudjeluje u stvaranju animiranih filmova, te je vidljivo da filmsku animaciju prepoznaju kao prostor vlastite slobode, kreativnosti, igre, humora i zabave, a pokazuju i da su sve vještija u baratanju tehnologijom. Pojedini filmovi djece ističu se autentičnim i dojmljivim prikazom dječjih potreba i problema, poput malih „manifesta“ dječjih prava.

Redovito sudjelujemo i na **Revijama hrvatskog filmskog stvaralaštva djece**, učenika osnovnih škola, koje organizira Hrvatski filmski savez (HFS). Ove je godine održana jubilarna 60. filmska revija, a njezin je domaćin od 29. rujna do 2. listopada 2022. bila OŠ Marija Martinolića u Malom Lošinju. Od ukupno 247 prijavljenih filmova učenika osnovnih škola, odabrano je 86 koji su se natjecali u šest kategorija: igrani, dokumentarni i animirani film, TV reportaža, slobodni stil, te *radionički* film. Predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu dugogodišnja je članica stručnog žirija ove filmske revije iz čije se selekcije odabiru i filmovi za Festival prava djece. Dječja filmska revija na završetku obvezno uključuje i razgovor članova stručnog žirija s mladim autorima o njihovim filmovima. Proteklih su godina festivalske projekcije vidjele desetine tisuća djece iz cijele Hrvatske jer se mogu pratiti i *online*.

U povodu 60. jubileja ove revije, HFS objavio je tematski broj časopisa „Zapis“ i predstavio ga u popratnim događanjima festivala. Tom je prilikom Vera Robić, dugogodišnja tajnica HFS-a, osobito zaslužna za kontinuitet dječje filmske revije, govorila o desetljećima razvoja i jačanja filmskog stvaralaštva djece u RH, a savjetnica pravobraniteljice za djecu o njegovu doprinosu ostvarivanju prava djece.

Već niz godina Ured pravobraniteljice za djecu sudjeluje u pripremi **Festivala prava djece** (FPD) čiji je glavni nositelj i organizator Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, u suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku, HFS-om i drugim partnerima. Od 12. listopada do 15. studenoga 2022. održavao se 14. FPD u nekoliko gradova u Hrvatskoj, koji se prenosio i *online*. Osim vrijednih filmova profesionalnih autora za djecu i mlade, na FPD-u se prikazuju odabrani filmovi čiji su autori učenici osnovnih škola, te izbor filmova srednjoškolaca koji se tematikom vezuju uz dječja ili općenito ljudska prava.[119]

Medijska pismenost – Zagovaranje razvoja medijske pismenosti trajna je sastavnica aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu. Godinama se zalažemo za to da ti sadržaji postanu obvezni dio kurikuluma u sustavu odgoja i obrazovanja, te pozivamo Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) da se sustavnije pozabavi tim područjem obrazovanja i jednom od ključnih životnih kompetencija današnjice. Iako MZO tvrdi da je medijska pismenost ugrađena u sadržaje više nastavnih predmeta (hrvatski jezik, informatika) i međupredmetne teme, time nije obuhvaćena u dovoljnoj mjeri kritička analiza medija važna za prepoznavanje lažnih vijesti,

118 RAFI selekcija odnosi se na animirane filmove profesionalnih autora za djecu. Taj se dio festivala odvija u Rijeci, u suradnji s Javnom ustanovom u kulturi Art-kino Rijeka, a osobito je zanimljiv po tome što filmove ocjenjuje isključivo dječji žiri.

119 Više o tome govorimo u poglavlju *Skupovi i događanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu.*

prikrivenog oglašavanja, diskriminacije, govora mržnje, stereotipnog prikaza spolova u medijima i dr.

Zasad pristup djece medijskom obrazovanju ponajviše ovisi o sklonosti i angažmanu pojedinih entuzijasta u školi koji se u tome najviše oslanjaju na dionike izvan sustava odgoja i obrazovanja. Programi se najčešće provode u suradnji s udrugama, među kojima je **Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu** kontinuirano prisutno i poznato po kvalitetnome radu. Proteklih godina znatni napredak i širenje edukativnih materijala i stručnih poticaja razvoju medijske pismenosti ostvareni su zahvaljujući portalu *Medijskapismenost*.hr, te projektu AEM-a pod nazivom *Dani medijske pismenosti* koji se ostvaruje u suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku. Iako AZOO i MZO surađuju s AEM-om u realizaciji pojedinih projekata, i dalje se ne vidi spremnost da se razvoju medijske pismenosti pristupi sustavno po cijeloj odgojno-obrazovnoj vertikali, počevši od predškolskoga odgoja.

Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta – U području prava djece na pristup odgovarajućim informacijama Odbor preporučuje Hrvatskoj da osigura dovoljne resurse za kvalitetne tv-programe za djecu, uključujući djecu pripadnike manjinskih skupina i djecu s oštećenjima sluha ili vida, sveobuhvatne obvezne kurikulume medijske pismenosti u školama koji uključuju i informacije o zaštiti od sadržaja štetnih za djecu, te o prepoznavanju lažnih vijesti i govora mržnje, učinkovite mehanizme za podnošenje žalbi za zaštitu djece od štetnih medijskih sadržaja, uključujući pornografiju i oglašavanje alkohola, kockanja i klađenja, te da provodi sankcije protiv prekršitelja propisa. Državi se preporučuje i da izradi pravila postupanja za sve medije i poslovni sektor u digitalnom okruženju radi zaštite privatnosti djece, o čemu treba provoditi i kampanje među djecom i roditeljima.[120] Dodajmo tome i preporuku da svi stručnjaci koji rade s djecom i za dobrobit djece, uključujući i medijske djelatnike, trebaju završiti obveznu obuku o pravima djece.[121]

Sve ove preporuke u suglasju su s **preporukama pravobraniteljice za djecu** za poboljšanje zaštite prava djece u medijima. Zaključno valja istaknuti da je u 2022. Hrvatska nastavila unapređivati regulatorni okvir u području elektroničkih medija, ali nužno je poboljšati praćenje provedbe propisa i dosljedno sankcionirati prekršaje. Potrebno je kontinuirano ulagati u educiranje medijskih djelatnika o medijskim propisima, etičkim kodeksima i dječjim pravima, te općenito razvijati njihovu osjetljivost za perspektivu ranjivih društvenih grupa o kojima izvještavaju.

4.4.2 Prava djece u digitalnom okruženju

Ostvarivanja prava djece u digitalnom okruženju pratimo kroz prijave roditelja i stručnjaka, putem medija, sudjelovanjem na stručnim skupovima i sastancima te putem izvješća državnih institucija i organizacija civilnog društva. Pratili smo međunarodne i nacionalne propise i dokumente iz tog područja te sudjelovali u radnoj skupini Europske komisije „Sigurniji internet za djecu“. Praćenje se odnosilo na različita područja zašite prava djece u digitalnom okruženju, od jednake dostupnosti interneta, različitih oblika nasilja na internetu, štetnih sadržaja, zloupotrebe osobnih podataka i povrede privatnosti djece. Rad po pojedinačnim pritužbama zahtijevao je obraćanje MUP-u, prosvjetnim tijelima i tijelima socijalne skrbi te savjetovanje roditelja i stručnjaka o načinima i protokolima zaštite djece na internetu. Obraćali su nam se i novinari s različitim upitima o zaštiti i stanju prava djece u digitalnom okruženju. Radi što kvalitetnijeg praćenja tog područja, u radu smo se oslanjali na suradnju sa stručnjacima iz akademske zajednice i civilnog sektora.

Osim praćenja ostvarivanja prava djece, aktivnosti su Ureda u ovom području obuhvatile promociju prava djece u digitalnom okruženju kroz sudjelovanje na skupovima usmjerenima djeci i odraslima, tiskanje promotivnih materijala, organizaciju sastanaka sa stručnjacima iz područja zaštite djece u digitalnom okruženju te diseminaciju Općeg komentara br. 25. UN-ovog Odbora za prava djeteta koji se odnosi na digitalno okruženje.

120 *Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj 2022.*, čl. III. D, st. 21. i 22.
121 *Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj 2022.*, čl. III. A, st. 12. (b)

Pratimo i niz projekata čiji je cilj zaštita prava djece u digitalnom okruženju u okviru odgojno-obrazovnih ustanova, civilnog društva i akademske zajednice. Kao i svake godine, sudjelovali smo u obilježavanju Dana sigurnijeg interneta povodom kojeg je pravobraniteljica za djecu na *online* konferenciji „Potraga za boljim internetom" u organizaciji Udruge Suradnici u učenju u suradnji s CARNET-om i Nacionalnim CERT-om te ostalim partnerima, govorila o pravima djece u digitalnom svijetu, te predstavila Opći komentar br. 25 (2021.) UN-ovog Odbora za prava djeteta koji se odnosi na prava djece u odnosu na digitalno okruženje.

Kako se digitalno okruženje odnosi na gotovo sva dječja prava, tu problematiku spominjemo i u drugim dijelovima izvješća u kojima pišemo o nasilju među djecom, obrazovanju, medijima i privatnosti. Praćenje pojedinačnih povreda prava djece u digitalnom okruženju otežano je **nepostojanjem jedinstvene baze podataka.** Stoga se uz pojedinačne pritužbe Uredu, u cilju praćenja stanja prava djece i digitalnih trendova, koristimo podacima drugih tijela kao i rezultatima međunarodnih i nacionalnih istraživanja.

Unatoč malom broju prijava koje se odnose na nasilje putem interneta i mobitela svjesni smo razmjera stvarnih problema i rizika za djecu. Ipak, iz navedenih prijava razvidno je nesnalaženje i nesigurnost škola u postupanju u slučaju ovih oblika nasilja. Škole nam se obraćaju za savjet i uputu te nerijetko očekuju od nas da prijavimo ove oblike nasilja policiji i socijalnoj skrbi. Nasilje nad i među djecom u digitalnom okruženju, zahtjeva jednako postupanje odraslih kao i u svim drugim slučajevima nasilja. Nažalost, posljedice su često i teže od izravnoga nasilja te je nužno pravovremeno postupanje. Sedam prijava odnosilo se na **objave slika ili podataka djece na društvenim mrežama** Facebook i Instagram. Od toga se pet prijava odnosilo na objave osoba bliskih djetetu, npr. majke prijavljuju da njihovi bivši partneri objavljuju slike ili podatke o djeci ili da očeva nova partnerica objavljuje slike djeteta, da baka objavljuje slike svoje unuke bez dopuštenja roditelja. Jedna je prijaviteljica upozorila da „majka iskorištava bolesno dijete za samopromociju" objavljujući njegove slike. Druge dvije prijave odnosile su se na **objave na društvenim mrežama u vezi s vršnjačkim nasiljem**. U jednoj smo obaviješteni o širenju vulgarnosti i uvreda o nekolicini učenika jedne osnovne škole, što je škola prijavila policiji te nas obavijestila da će educirati učenike o rizicima, zaštiti i odgovornom ponašanju u komunikaciji putem interneta. Druga se prijava odnosila na snimku nasilničkog ponašanja punoljetne djevojke (srednjoškolke) prema drugoj djevojci, koju je majka žrtve objavila na FB-u. Tri prijave odnosile su se na neprimjerene sadržaje u objavama na društvenim mrežama, među kojima se posebno ističe opasnost zbog izloženosti djece rizičnim i opasnim „izazovima" na TikToku, kao i **utjecaju tzv. *influencera*** koji putem IG-a promiču korištenje e-cigareta. Problem **izazova na TikToku** kojima su djeca prerano izložena, dodatno naglašava koliko je važno razvijati medijsku pismenost djece, roditelja i odgojitelja/učitelja, kako bi se djeci omogućio siguran pristup korištenju digitalnih uređaja u skladu s dobi i na način koji im ne šteti, već podupire njihov razvoj, a i kako bi se umanjio generacijski jaz u pristupu digitalnom okružju. Roditelji i učitelji svakako trebaju pomoć da bi mogli preuzeti svoj dio odgovornosti u procesu medijskoga odgoja djece, zaštititi djecu od potencijalnih opasnosti, te ih uputiti u to kako se i sama mogu zaštititi. Pritom je osobito važna odgovornost škole u razvijanju medijske pismenosti, čemu država mora dati snažniju podršku.

U jednom nam se slučaju škola obratila za savjet jer je **roditelj snimao nastavu** putem aplikacije na mobitelu djeteta. Škole su i ove godine tražile **stajalište pravobraniteljice o korištenju mobitela u školi**. Iako ne postoji zakonski propis koji priječi nošenje mobitela u škole, nema zapreke da se kućnim redom škole uspostave pravila za korištenje mobitela. Propisi definiraju jedino zabranu korištenja mobitela na nastavi, navodeći da učenik *„može koristiti uređaje kojima je moguć pristup mrežnom povezivanju i mrežnim komunikacijama tijekom odgojno-obrazovnog rada samo uz odobrenje odgojno-obrazovnog radnika* (čl. 19. *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*), kao i da je učenik koji ometa odgojno-obrazovni rad predmetima koje nastavnik nije odobrio dužan te predmete predati nastavniku, a on će mu ih vratiti na kraju nastavnoga sata (čl. 20). Problem „neovlaštenog snimanja, slikanja, zlouporabe društvenih mreža" ne može se riješiti zabranom korištenja mobitela, već jedino sustavnim i dosljednim radom s djecom, kako na sprečavanju nasilja i razvoju vještina nenasilnog rješavanja sukoba, tako i na

poučavanju učenika o sigurnom i odgovornom korištenju mobitela, odnosno, interneta. I djecu i roditelje važno je detaljno upoznati s pravilima, objasniti razloge za njihovo uvođenje i koja je njihova dobrobit za djecu, te inzistirati na njihovoj dosljednoj provedbi.

Podaci MUP-a za 2022. pokazuju da je 96 djece bilo oštećeno djelima iz domene kibernetičkog kriminaliteta a djeca su počinila 124 djela protiv računalnih sustava, programa i podataka.

Nadalje, rezultati istraživanja Centra za nestalu i zlostavljanu djecu o navikama korištenja društvenih mreža među djecom i mladima, njihovim korisnicima, pokazuju da većina djece ima više profila na društvenim mrežama, posebice na TT-u, od kojih su neki otvoreni za roditelje, a neki nisu. Rezultati istraživanja s Ekonomskog fakulteta u Osijeku pokazuju da su djeca izložena brojnim otvorenim i skrivenim oglašavanjima. Posebno je naglašeno **korištenje djece u marketinške svrhe putem uloge tzv. *infuencera*** na društvenim mrežama koje prati veliki broj vršnjaka, što je vrlo privlačno oglašivačima proizvoda/usluga za određenu dobnu skupinu. Osim nedostatne pravne regulacije te prakse, otvara se i pitanje velike zarade djece *influencera*. Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu i Nastavni zavod za javno zdravstvo, proveli su **istraživanje „DeShame 1 Hrvatska" o *online* seksualnom uznemiravanju i mentalnom zdravlju srednjoškolaca u Hrvatskoj.** Podaci pokazuju da je petina srednjoškolaca doživjela ili svjedočila seksualnom uznemiravanju na internetu u posljednjih godinu dana, dok 40 % ne bi prijavilo takvo ponašanje. Polovica je srednjoškolaca svjedočila dijeljenju seksualnih sadržaje od strane svojih vršnjaka na grupnom *chatu*, profilu ili forumu. Djeca i mladi primaju i šalju seksualne sadržaje i osobama koje poznaju i onima koje ne poznaju, a dio djece to čini na nagovor druge osobe ili zbog ucjene ili prijetnje. Više od 30 % navodi da njihovi vršnjaci potajno fotografiraju gole, polugole ili neprimjereno odjevene osobe ili za vrijeme određene seksualne radnje te ih dijele na internetu. Također, više od 30 % ispitanih srednjoškolaca svjedočilo je da njihovi vršnjaci dijele fotografije seksualnog sadržaja na kojima su osobe njihovih godina. Nadalje 37,6 % srednjoškolaca na internetu provede pet i više sati dnevno, od čega više od 10 % provodi 10 i više sati, a 56 % srednjoškolaca koristi internet više nego prije pandemije.

Od važnijih pokazatelja posljednjeg vala istraživanja 2019. godine, među učenicima srednjih škola u dobi od 16 godina (rođeni 2003. godine) istaknuto je da su reakcije bliskih osoba u okruženju u vidu iskazivanja zabrinutosti ili prigovaranja važan pokazatelj izraženosti problema pretjeranog provođenja vremena na društvenim mrežama i mobilnim aplikacijama za komunikaciju. Tako se 64,1 % naših učenika jako ili djelomično slaže s tvrdnjom da im roditelji prigovaraju zbog vremena provedenog na društvenim mrežama. To ukazuje na potrebu za dodatnom podrškom roditeljima i njihovim osnaživanjem jer bespomoćnost koju mogu osjećati zbog nemogućnosti utjecaja na promjenu ponašanja koja ih zabrinjavaju kod djece i stres koji iz te bespomoćnosti proizlazi, mogu predstavljati faktor rizika za neprimjerene postupke i ponašanja roditelja prema djeci.

Rezultati dobiveni u okviru Europskog istraživanja o pušenju, pijenju i uzimanju droga 2019. godine u Hrvatskoj (ESPAD 2019.) pokazuju da suvremeni način života, dostupnost i digitalno okruženje zasigurno doprinose **problemu ponašajnih ovisnosti kod mladih**. Ponašajne ovisnosti predstavljaju sve veći izazov stručnjacima i kad je riječ o problemima mladih. Ovisnost se razvija iz ponašanja koja iz navike prelaze u ponavljajuće i primoravajuće, odnosno, u ovisničko ponašanje (npr. pretjerano provođenje vremena u *online* okruženju, provjeravanje društvenih mreža, *online* kupovina, igranje kompjutorskih igara, patološko kockanje, *online* klađenje).

Zbog stanja u području mentalnog zdravlja djece i mladih, uključujući i mogući razvoj različitih ovisničkih ponašanja – pa tako i onih povezanih s pretjeranim korištenjem digitalne tehnologije i interneta, a posebno videoigara, pravobraniteljica za djecu pozvala je na sastanak stručnjake koji se bave ovim pitanjima, kako bi se zajednički razmotrilo stanje i mogućnosti učinkovitije zaštite djece. Sudionici su istaknuli da videoigre nisu isključivo štetne, odnosno, da mogu imati i pozitivan utjecaj na razvoj nekih vještina i sposobnosti djece, ali je važno prepoznati rizike koji vode njihovom prekomjernom korištenju

i štetnim posljedicama kao što su smanjeno psihosocijalno funkcioniranje, neuspjeh u školi i izvršavanju drugih obveza, pogoršanje odnosa s roditeljima, okolinom i vršnjacima, a mogu voditi i težim poremećajima. Sve je veći broj djece i mladih kod kojih su prepoznate negativne psihosocijalne posljedice povezane s prekomjernim korištenjem interneta, odnosno, digitalne tehnologije. Djeca koja dolaze u tretman stručnih institucija sve su niže kronološke dobi, primjerice već s 8 ili 9 godina. Najveća je odgovornost za prevenciju nepovoljnih posljedica na roditeljima te je nužno krenuti od njihove edukacije kako prekomjerno i nekontrolirano korištenje digitalne tehnologije ne bi prešlo u roditeljsko zanemarivanje. Uočeno je da roditelji djece koja su razvila teškoće toga tipa često uopće nisu svjesni svoje uloge i odgovornosti u postavljanju ograničenja djetetu u korištenju uređaja, u organizaciji djetetovih dnevnih aktivnosti i slično, čak i kad je riječ o djeci rane školske dobi. Istaknuto je kako je već od predškolske dobi nužno razvijati odgovorno korištenje igrica i interneta, pri čemu je odlučujuća uloga roditelja, uz nužno sudjelovanje odgojitelja i učitelja. Svi sudionici suglasni su u tome da je nužno u društvu pojačati intervencije u odnosu na ovaj problem, od provedbe kvalitetnih prevencijskih programa kojima će se educirati učitelji, roditelji i djeca, do razvoja tretmanskih kapaciteta u kojima će se raditi s djecom koja su već razvila ozbiljne teškoće u ponašanju, a pritom je u tretman nužno uključiti i roditelje. Valja prepoznati i mogućnosti koje videoigre namijenjene djeci nude u području kvalitetnih odgojno-obrazovnih sadržaja i razvoja važnih životnih kompetencija, te digitalizacijom unaprijediti školsko učenje i poučavanje. Svakako je potrebno poticati istraživanja te pojave i širiti stručno-znanstvenu osnovu za učinkovite intervencije – i preventivne, i tretmanske, kao bazu za učinkovito djelovanje u zaštiti djece. Neophodno je i informirati roditelje, učitelje i djecu o tome gdje djeca s takvim problemima mogu dobiti odgovarajuću pomoć.

Na sastanak pod nazivom „**Zaštita djece u digitalnom okruženju – uvid u mjere i aktivnosti"** pozvali smo predstavnike brojnih ministarstava i državnih agencija koji su važni dionici u ostvarivanju prava djece, kako bismo razmijenili informacije o mjerama i aktivnostima koje se u okviru njihovih resora i područja djelovanja u ovom trenutku poduzimaju za zaštitu prava i interesa djece u digitalnom okruženju. MUP i Ravnateljstvo policije izvijestili su nas o svojim aktivnostima u području otkrivanja kaznenih djela počinjenih na štetu djece putem interneta, s posebnim naglaskom na zaštiti djece od kaznenih djela seksualnog nasilja i iskorištavanja putem interneta koja su u porastu. Osim o policijskoj aplikaciji *Red Button* koja omogućuje brzu i anonimnu prijavu nasilja i nezakonitih sadržaja na internetu, izvijestili su nas i o podizanju razine zaštite djece putem NENO Alarma. MUP je ove godine u suradnji s s tvrtkom Metom pokrenuo sustav uzbunjivanja radi potrage za nestalim djetetom NENO Alarm kako bi, uz pomoć građana, povećao vjerojatnost brzog pronalaska i zaštite nestalog djeteta. Ako dijete nestane, MUP će e-porukom obavijestiti tvrtku Meta koja će podijeliti upozorenje, odnosno, NENO Alarm, korisnicima *FB-a* i *IG-a* u krugu od 160 kilometara od mjesta u kojem je dijete posljednji put viđeno. Upozorenje će sadržavati osnovne podatke o nestalom djetetu i poveznicu na njegov profil na internetskoj stranici Nacionalne evidencije nestalih osoba. Korisnici društvenih mreža moći će podijeliti upozorenje prijateljima i tako doprijeti do šire publike te pomoći identificirati i locirati nestalo dijete u kratkom vremenu. HZJZ upozorio je na to da različiti oblici nasilja putem interneta, među ostalim, dovode i do teškoća mentalnog zdravlja, što se dodatno pogoršalo u vrijeme pandemije. Svi sudionici sastanka suglasili su se kako su iznimno važne edukacije o prevenciji nasilja, te aktivnije uključivanje odgojno-obrazovnog sustava u provođenje prevencijskih programa. Osim o rizicima za djecu u digitalnom okruženju o kojima ni stručna ni šira javnost još nije dovoljno osviještena, izvijestili su i o različitim projektima razvoja medijske pismenosti i digitalne sigurnosti, te vrijednim programima za djecu, učitelje i roditelje. Sastanak je pokazao da se u različitim resorima dosta toga poduzima i radi u vezi sa zaštitom prava djece u digitalnom okruženju, prevencijom, smanjivanjem rizika za djecu, zaštitom od nasilja, te pružanjem pomoći žrtvama u oporavku od nasilja, ali **nedostaje baza podataka, razmjena informacija te suradnja i koordinacija djelovanja.**

Evidentno je da su djeca u digitalnom okruženju izložena brojnim rizicima te da su nužne aktivnosti cjelokupnog društva na zakonodavnoj, praktičnoj i osobito na preventivnoj razini. UN-ov **Odbor za prava djeteta preporučuje Republici Hrvatskoj** da je nužno **razviti sveobuhvatnu politiku sprečavanja, suzbijanja i praćenja svih oblika nasilja nad djecom**, **seksualnog nasilja i iskorištavanja djece, te nasilja putem interneta. Ujedno preporučuje osigurati provedbu sveobuhvatnih obveznih kurikuluma medijske pismenosti u školama.**

Rizici i potrebe djece u digitalnom okruženju prepoznate su u međunarodnim i nacionalnim politikama. UN-ov Odbor za prava djeteta objavio je u ožujku 2021. **Opći komentar br. 25**. koji dodatno pojašnjava i razrađuje odgovornosti i dužnosti država članica u pogledu načina primjene *Konvencije o pravima djeteta* u odnosu na korištenje digitalnih uređaja, ali i na položaj djeteta u suvremenom digitalnom svijetu. On izravno potvrđuje da se dječja prava jednako primjenjuju i *offline,* i *online, odnosno, u fizičkom kao i u digitalnom svijetu*. Da bi se taj dokument približio djeci, Ured pravobraniteljice izabrao je tu temu kao okosnicu svog godišnjeg kalendara o dječjim pravima za 2022., pod naslovom *„Izgradimo digitalni svijet po mjeri djece i mladih"* na jeziku bliskom djeci.

Europska je komisija ove godine usvojila novu **Europsku strategiju za bolji internet za djecu (BIK+)** kako bi poboljšala digitalne usluge primjerene dobi i osigurala da je svako dijete zaštićeno, osnaženo i poštovano na internetu. Nova *Europska strategija za bolji internet za djecu* za cilj ima pristupačan, dobno primjeren i informativan *online* sadržaj i usluge koje su u najboljem interesu djece. Ta bi strategija trebala osigurati da djeca uživaju ista prava *online* i *offline*, pri čemu ni jedno dijete neće biti zanemareno bez obzira na svoje geografsko, ekonomsko i osobno porijeklo. Strategijom se postavljaju visoki sigurnosni standardi i promiče osnaživanje djece i njihovo aktivno sudjelovanje u digitalnom desetljeću diljem svijeta. Nova *Europska strategija za bolji internet za djecu* dio je sveobuhvatne strategije EK-a o pravima djeteta te podržava provedbu zakonodavstva EU-a o sigurnosti djece, uključujući *Direktivu o audio-vizualnim medijskim uslugama (AVMSD)*, *Opću uredbu o zaštiti podataka (GDPR)*, pojačane odredbe o sigurnosti djece na internetu u *Zakonu o digitalnim uslugama (DSA)* i novousvojeni prijedlog novog zakonodavstva EU-a za zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja.

Strategija za bolji internet za djecu pomoći će u provedbi ovih zakona EU-a putem opsežnog kodeksa ponašanja EU-a o dizajnu primjerenom dobi. Kodeks će imati za cilj riješiti, primjerice, nedostatak učinkovite provjere dobi, prikupljanje osobnih podataka i komercijalnu manipulaciju djecom, kao i potrebu za komunikacijom primjerenom djetetu. Promicat će aktivnosti medijskog i digitalnog opismenjavanja, također za učitelje i roditelje. Posebna pozornost posvetit će se ranjivoj djeci jer se djeca mogu naći u različitim i izazovnim situacijama, a istovremeno mnoga od njih još nemaju pristup digitalnim tehnologijama. Također se Strategijom potiču vršnjačke aktivnosti, oslanjajući se na dobar rad BIK-ovih ambasadora mladih, grupe mladih ljudi koji razvijaju aktivnosti participacije mladih.

Centri za sigurniji internet na nacionalnoj i lokalnoj razini organizirat će akcije medijskog opismenjavanja, podizati svijest o rizicima za djecu kao korisnika digitalnih proizvoda i usluga, uključivati djecu i mlade kroz tribine mladih i ambasadore mladih kako bi podijelili svoje stavove o digitalnom svijetu, promicati vršnjačku obuku i omogućiti brzo prijavljivanje štetnog i nezakonitog sadržaja putem linija za pomoć i vrućih linija. Napredak u državama članicama pratit će se putem alata *BIK Map* koji prikuplja, uspoređuje i razmjenjuje informacije o provedbi Strategije za bolji internet za djecu u državama članicama svake dvije godine, a izvješće će se objavljivati na internetu. Ispred radne skupine Europske komisije „Sigurniji internet za djecu" ove smo godine ažurirali Kartu Bolji internet za djecu (BIK) za RH.

Donesen je **Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine, kao i Akcijski plan za prava djece u Republici Hrvatskoj 2022. – 2024**., dio kojih je i Sustavna potpora za djecu u digitalnom okruženju. Navedeni propisi temelj su za poduzimanje mjera zaštite i promocije prava djece u digitalnom okruženju te očekujemo veći angažman cjelokupnog društva.

Dječja prava moramo poštovati, ostvarivati i štititi u stvarnosti u kojoj dijete živi, a ona danas u velikoj mjeri obuhvaća i digitalni svijet. Pandemijsko vrijeme potvrdilo nam je na nebrojene načine u praksi da digitalno okruženje pruža brojne nove mogućnosti ostvarivanja prava djeteta, ali ujedno donosi i niz rizika i opasnosti od povrede i zlouporabe tih prava. Važna promjena koja se mora dogoditi u našem odnosu prema digitalnom svijetu stoga je prepoznati koje sve mogućnosti digitalno okruženje donosi djeci u ostvarivanju dječjih prava. Digitalni svijet svakom djetetu pruža mogućnost da pristupi informacijama koje su mu važne i otkrije nove mogućnosti učenja, da se zabavi kroz igre namijenjene djeci, da

se poveže s članovima obitelji koji udaljeno žive, da iznosi svoja mišljenja o temama koje su mu važne. Pritom je djeci potrebna podrška odraslih osoba, a važno je i da aktivnosti u digitalnom okruženju ne budu zamjena za uobičajene aktivnosti djeteta i usluge za djecu koje se pružaju uživo. Djeca govore o važnosti digitalnih tehnologija u svom životu te naglašavaju kako je potrebno kreirati digitalni svijet koji će podržavati, promovirati i štititi sigurnu i ravnopravnu uključenost svakog djeteta.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Osigurati dostupnost interneta svoj djeci podjednako na području cijele države.*
- *Uvesti medijsku pismenost kao obvezan sadržaj u školama; širiti mogućnosti razvoja medijske i digitalne pismenosti odraslih u odgojno-obrazovnom sustavu, uključujući cjeloživotno obrazovanje.*
- *Osigurati edukaciju roditelja i nastavnika o zaštiti djece na internetu te sustav podrške u slučaju povrede prava; kreirati jedinstvenu bazu podataka o povredama prava djece u digitalnom okruženju.*
- *Informirati djecu, roditelje i učitelje o mogućnostima zaštite te ustanovama i organizacijama koje pružaju psihosocijalnu podršku nakon doživljene povrede prava na internetu i u slučaju razvoja ovisničkih ponašanja.*
- *Osigurati uključivanje djece u osmišljavanje, provedbu i evaluaciju zakona, politika, mehanizama, praksi, tehnologija i resursa kojima je cilj poštivanje, zaštita i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju.*
- *Uključivati djecu u edukacije vršnjaka, ali i odraslih o digitalnom okruženju.*

4.5 Djeca koja se bave sportom

U 2022. godini postupali smo u 62 slučaja koji se u širem smislu odnose na zaštitu prava i dobrobiti djece sportaša, od kojih se 40[122] odnosi na dostupnost, kvalitetu i sigurnost sporta kao načina provođenja slobodnog vremena. Ostali se odnose na problematiku kojom se bavimo u drugim poglavljima, primjerice na zaštitu privatnosti i zaštitu od nasilja, kao i na opće inicijative vezane uz prava djece sportaša – promociju i zagovaranje prava ove skupine djece kroz izlaganja i sudjelovanja na stručnim skupovima, opće preporuke te kroz normativnu aktivnost. Radi se o najvećem broju predmeta u području sporta u posljednjih pet godina (za usporedbu, 2021. imali smo 48 predmeta).

Pritužbe u pojedinačnim slučajevima i dalje najčešće podnose roditelji i sportski djelatnici, a u proteklom razdoblju bilježimo i tri anonimne prijave te jedno obraćanje djeteta koje se pritužilo na organizaciju sportskog natjecanja. Odgovarali smo na upite te smo pritužitelje upućivali na mogućnosti zaštite interesa djece koje nude važeći zakonski propisi. Ovisno o okolnostima svakog konkretnog slučaja, uključivali smo se u praćenje pojedinih slučajeva te prijave prosljeđivali tijelima nadležnima za postupanje u odnosu na konkretnu problematiku (policija, DORH, sportska inspekcija, klubovi, sportski savezi), tražili njihova izvješća te im upućivali preporuke.

Pravni okvir – 2022. će biti obilježena kao godina u kojoj je napokon okončan rad na novom, godinama očekivanom *Zakonu o sportu*. Donesen je u studenome 2022., u prosincu 2022. je objavljen u Narodnim novinama, a stupio je na snagu 1. siječnja 2023. Osim što smo prijašnjih godina poticali njegovo donošenje (zadnji put inicijativom iz prosinca 2021.), iznoseći konkretne prijedloge od kojih su neki inkorporirani u zakonski tekst, u izradi *Zakona o sportu* sudjelovali smo i kroz niz prijedloga i komentara koje smo objavili u e-savjetovanju na *Nacrt zakona* u kolovozu 2022. Iako novi *Zakon o sportu* donosi neke dobrodošle novine, dio naših prijedloga za unaprjeđivanje položaja i prava djece sportaša nije bio uvažen,

122 Broj slučajeva koji se iznosi u poglavlju *Kulturna prava i pravo na slobodno vrijeme*

odnosno, tek je primljen na znanje. O konkretnim će prijedlozima i zapažanjima biti riječi u nastavku teksta. U konačnici, kakav će učinak ovaj propis polučiti na prava i dobrobit djece sportaša biti će vidljivo u narednom razdoblju kroz njegovu primjenu.

U 2022. nastavili smo sudjelovati u projektu EU-a i Vijeća Europe „Child Safeguarding in Sport (CSiS)“ čiji je važan cilj uspostava posebnih *zaštitnika*, odnosno povjerenika zaduženih za zaštitu djece u sportu[123]. U okviru projekta smo iznosili prijedloge i primjedbe[124] na tekst *Smjernica za provedbu učinkovite strategije za zaštitu djece u sportu*, a u srpnju 2022. sudjelovali smo na njihovom javnom predstavljanju.

Trener… je izvrijeđao i omalovažio dijete iz svog kluba na način da se izderao na njega pred svim gledateljima s riječima “izlazi pi.ka ti materina bezobrazna” i natjerao ga da radi sklekove pored terena... jer je pogriješio. U dvorani tome su svemu svjedočili gledatelji i roditelji tog djeteta. Uputio je on još grubih riječi, i ovo nije prvi puta da se trener ponaša na ovaj način. Konstantne psovke, “kretenu”, “ti si dijete s posebnim potrebama”, “debilu” i sl...

***

Moja je kćer četiri godine trenirala… Kako je ulazila u starije, ozbiljnije natjecateljske kategorije treneri su pokazivali sve manje pedagoških, a sve više natjecateljskih kompetencija. Pobjeda je postala najvažnija… Upisala se u klub zbog druženja, igre i natjecanja. Sada je opterećena prekomjernom težinom (koja ne postoji), ali je trener uvjerio da ne igra više zato što bi trebala smršaviti.

(Iz obraćanja roditelja pravobraniteljici za djecu)

Prijave nasilnog ili drugog neprimjerenog i nepedagoškog ponašanja trenera i drugih sportskih djelatnika i dalje su zastupljene, a ukazuju najčešće na verbalno i psihičko zlostavljanje djece sportaša, a ponekad i na ostale pojavne oblike nasilja kojemu su izložena djeca u sportskim klubovima (tjelesno i seksualno zlostavljanje i uznemiravanje).

O sumnji na počinjenje kažnjivih radnji obavještavamo policiju i državno odvjetništvo, a obraćamo se i sportskoj inspekciji kako bi se utvrdilo ispunjava li osoba, koja je prijavljena da je počinila nasilje prema djetetu, uvjete za rad s djecom u sportu koje je predviđao tada važeći propis. Po zaprimanju izvješća najčešće se pokaže da osoba ima zadovoljene formalne uvjete, što je ukazivalo na manjkavost propisa koji je propuštao na učinkovitiji način zaštititi djecu.

Prema podacima MTS-a, sportska inspekcija provela je 309 inspekcijskih nadzora u slučajevima koji se posredno i neposredno odnose na zaštitu djece sportaša te izrekla 21 mjeru u slučajevima koji se odnose na primjenu članka 9. Zakona o sportu[125] (uvjeti za obavljanje poslova trenera) te dvije mjere prilikom nadzora nad primjenom odredbe članka 13. Zakona o sportu (pravne posljedice pravomoćne osude, vođenja kaznenog i prekršajnog postupka).

Da bi interesi djece sportaša bili zaštićeni nužno je, osim osiguravanja najviših stručnih kompetencija osoba koje obavljaju stručne poslove u sportu, predvidjeti i zaštitne mehanizme u slučaju da se radi o osobama koje su počinitelji kažnjivih radnji. Zalagali smo se za uvođenje sustava licenci za rad s djecom u sportu, čime bi se vodilo računa o stručnim, ali i o pedagoškim kompetencijama osoba koje su u kontaktu s djecom, dok bi se sigurnost djece dodatno jamčila obveznom periodičnom provjerom kaznene evidencije. Raniji propis bio je manjkav u svim ovim aspektima: s djecom su mogle raditi osobe bez stručnih kompetencija te je dovoljno bilo da je osoba *osposobljena* putem ustanove za osposobljavanje kadra u sportu, nisu se vrednovale pedagoške kompetencije, manjkava je bila i odredba koja je regulirala pravne posljedice pravomoćne osude[126], a sustav licenci za koji smo se zalagali nije ni postojao.

Prilikom izrade novog Zakona o sportu naglašavali smo da je nužno, s obzirom na dob djece koju obilježava intenzivan tjelesni, motorički, socio-emocionalni i kognitivni razvoj, osigurati poseban pristup i

123 Zaštitnik djece (*Child safeguarding officer*)
124 Više o tome govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti.*
125 NN 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 19/16, 98/19, 47/20, 77/20.
126 Osuda koja nije uključivala zatvorsku kaznu (već, primjerice, određivala rad za opće dobro), uvjetna osuda i osuda na zatvorsku kaznu u trajanju kraćem od šest mjeseci, nisu predstavljale zapreku za obavljanje poslova u sportu.

odredbe, različit od pristupa i odredbi kojim se reguliraju prava odraslih sportaša te smo se zalagali da se stručni poslovi u radu s djecom, kao i uvjeti za njihovo obavljanje nomotehnički izdvoje kroz zasebnu odredbu. Isticali smo i da je nužno kao uvjet predvidjeti pedagoško-psihološke kompetencije za sve trenere koji rade s djecom, neovisno o njihovoj trenerskoj razini[127] za koju smatramo da bi trebala biti što viša. Zalagali smo se također i za osiguravanje dopunskog pedagoško-psihološkog obrazovanja u okviru sustava sporta za osobe koje trenutno obavljaju trenerske poslove, a koje nemaju formalne uvjete i pravo upisa na takve programe. Naše primjedbe samo su primljene na znanje.

Nova odredba kojom su regulirane pravne posljedice pravomoćne osude, za razliku od ranijeg propisa, ne sadrži uvjet vrste i duljine izrečene kazne prilikom reguliranja zapreka za obavljanje poslova u sportu. Međutim, ona sadrži i određene manjkavosti, koje nisu dopunjene ni nakon naše intervencije u e-savjetovanju. Primjerice, odredba predviđa da će se osobu udaljiti od obavljanja poslova u sportu u kojima dolazi u kontakt s djecom u slučaju saznanja da se vodi kazneni postupak za kazneno djelo na štetu djeteta, ali ne i za kazneno djelo počinjeno na štetu odrasle osobe. Naglašavali smo da neka kaznena djela, osobito seksualni delikti i kaznena djela nasilja počinjeni na štetu odrasle osobe mogu predstavljati rizik za djecu. Tražili smo da se i u takvim slučajevima predvidi i osigura njihova zaštita, kao i u slučaju počinjenja prekršaja, osobito vezano za prekršajna djela spolnog uznemiravanja (koja se sankcioniraju kroz odredbe *Zakona o suzbijanju diskriminacije* i *Zakona o ravnopravnosti spolova*) te nasilna ponašanja (primjerice, fizičko nasilje odraslih osoba prema djetetu) koja se također u praksi vrlo često tretiraju kao prekršaj protiv javnog reda i mira.

Licenciranje stručnih kadrova u sportu regulirano je novim Zakonom, ali samo kao mogućnost, ne i kao obveza. Stoga daljnja zaštita interesa djece ovisi o angažmanu nacionalnih sportskih saveza.

I u 2022. smo primali pritužbe u čijoj su pozadini **konfliktni odnosi odraslih** kojima je izloženo dijete, a u srpnju 2022. pravobraniteljica za djecu sudjelovala je na tematskoj sjednici Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora o stanju u sportskim savezima. Na sjednici je bilo riječi i o ostalim problemima vezanim uz odnos nacionalnih sportskih saveza prema onima na lokalnoj razini te prema sportskim klubovima i udrugama kao i negativnom utjecaju osobnih i financijskih sukoba u savezima na mlade sportaše.

U pojedinačnim slučajevima, roditelji su nam se obraćali pritužbama da je zbog konflikta odraslih njihovoj djeci narušena privatnost ili pak čast i ugled. Dio pojedinačnih pritužbi odnosi se i na vršnjačko nasilje među djecom u sportskim klubovima, kao i nasilje drugih odraslih osoba prema djeci sportašima, najčešće roditelja druge djece, u situacijama njihovog nesportskog navijanja. Slučajevi ukazuju na izostanak adekvatne reakcije sportskih djelatnika i klubova, njihovo nesnalaženje i nespremnost za nošenje s ovim zahtjevnim situacijama, kao i na izostanak protokola postupanja. Za naglasiti je da su prihvaćeni naši prijedlozi da se *Zakonom o sportu* kao zadaća Hrvatskog olimpijskog odbora, Hrvatskog paraolimpijskog odbora i Hrvatskog sportskog saveza gluhih predvidi i koordiniranje pri izradi protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom u sportskim klubovima.

U proteklom se periodu sedam slučajeva odnosilo na nemogućnost **korištenja sportskih građevina** od strane pojedinih sportskih klubova. U većini takvih slučajeva u pozadini su također odnosi odraslih. Kako se u svim slučajevima radi o infrastrukturi koja je u vlasništvu JLS-a, obraćali smo im se preporukama i upozorenjima, ukazivali na moguću diskriminaciju te se zalagali za osiguravanje unaprijed utvrđenih i transparentnih pravičnih kriterija za korištenje sportskih građevina, kao i pravične raspodjele proračunskih sredstava, kako bi se time osiguralo stvaranje odgovarajućih i jednakih uvjeta za svu djecu, u skladu s odredbama *Konvencije o pravima djeteta*.

127 *Zakon o sportu* (2022.) predviđa trenere pet razina, ovisno o stupnju obrazovanja i poslovima koje mogu obavljati.

Pritužbe na odluke klubova i sportskih saveza koje smo primali u 2022. i dalje se najčešće odnose na poteškoće oko ishođenja ispisnica za djecu iz sportskih klubova, koje djeca traže u želji prelaska u drugi klub. I dalje zapažamo da su otpori za izdavanjem ispisnica veći što je dijete talentiranije za sport. Nerijetko se znalo događati da klubovi ispisnicu uvjetuju plaćanjem novčane naknade. Dok o ovoj problematici nije bilo riječi u ranije važećem *Zakonu o sportu*, novi propis predviđa zaštitu interesa djece na način da nije dopuštena odredba akta nacionalnog sportskog saveza kojom se prilikom prelaska sportaša amatera koji zadržava amaterski status iz jednog sportskog kluba u drugi traži isplata naknade za prijelaz. Time su uvažene ranije inicijative pravobraniteljice za djecu. Također, novim je *Zakonom* predviđena i zaštita djece u slučajevima zaključivanja ugovora jer je njime, između ostaloga, propisano da nije dopuštena odredba akta nacionalnog sportskog saveza ili sportskog kluba kojom se sportašu nameće obveza prihvaćanja ponude sportskog kluba na zaključenje novog ugovora. Ovime je također uvažena primjedba koju smo isticali ranijih godina.

U svom dosadašnjem radu zalagali smo se za jednostavnije procedure ishođenja ispisnica za djecu koja se amaterski bave sportom, odnosno, koja s klubovima nemaju potpisane ugovore te mogućnost promjene članstva u klubu neovisno o rokovima prelaska za profesionalne sportaše. Kako novi *Zakon* nije regulirao rokove za prelaske, preostaje da željeni standard zaštite djece osiguraju nacionalni sportski savezi svojim općim aktima.

Osim poteškoća u izdavanju ispisnica, bilježimo i slučajeve jednostranog isključivanja djeteta iz članstva sportskog kluba. Takve su odluke u određenim slučajevima donesene u **stegovnim postupcima,** ali nekada i bez ikakvog postupka koji bi im prethodio te bez znanja i sudjelovanja djeteta i njegovih roditelja. Stoga smo se i kroz prijedloge u e-savjetovanju o *Zakonu o sportu* založili za rješavanje tog problema i za zaštitu interesa djece u slučaju vođenja stegovnih postupaka. Predložili smo da se predvide ujednačeni kriteriji i jamstva za djecu koja su osumnjičena da su počinila određeni stegovni prekršaj, posredno da se propiše donošenje posebnog pravilnika kojim bi se reguliralo vođenje stegovnih postupaka prema djeci sportašima. Njime bi se, prema našem prijedlogu, djeci i njihovim zakonskim zastupnicima zajamčilo pravo na informaciju i pravo na sudjelovanje u postupku, koja se u praksi ponekad krše, ujednačilo postupanja i mjere za djecu za koju se utvrdi da su počinila stegovni prekršaj, uvažavajući princip postupnosti, proporcionalnosti, pravednosti i pravodobnosti te posebice cijeneći preventivni karakter sporta u životu djeteta. Prijedlog je primljen na znanje uz komentar kako stegovnu odgovornost nije moguće ujednačeno propisati za više od 100 sportova te 12 000 sportskih udruga uvažavajući sve njihove specifičnosti. Stoga i ovdje očekujemo veći angažman nacionalnih sportskih saveza, a u skladu s preporukom u odnosu na problematiku vođenja stegovnih postupaka koju smo im uputili još 2019. godine.

Nekoliko obraćanja odnosilo se na pritužbe na **organizaciju i regularnost sportskih natjecanja.** U odnosu na tu problematiku posebno ističemo primjedbu koja se odnosi na natjecanja školskih sportskih društava, konkretno vezano uz vrednovanje rezultata za upis u I. razred srednje škole. Učenici koji nemaju priliku sudjelovati u natjecanju, zbog toga što u njihovim školama nema osnovanog školskog sportskog društva ili im nije dostupno sudjelovanje u svim sportovima iz *Propisnika Državnoga prvenstva školskih sportskih društava RH*, dovedeni su u nepovoljniji položaj u odnosu na djecu koja takvu priliku imaju i koja dalje svojim sportskim uspjesima imaju i priliku osvojiti dodatne bodove za upis u školu. Zbog toga smo se *upozorenjem i preporukom* obratili MZO-u i Hrvatskom školskom sportskom savezu.[128]

U području **zaštite zdravlja djece sportaša** objavljivali smo stajališta o sudjelovanju djece u kontaktnim borilačkim sportovima, koja se oslanjaju na preporuke zdravstvene struke, konkretno, *Povjerenstva za sprečavanje ozljeda sportaša djece i adolescenata Hrvatskog društva za dječju neurologiju,* prema kojima se, između ostaloga, djeci i adolescentima ne preporuča treniranje sportova u kojima se namjerno udara u glavu.

128 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

Načinom na koji je do sada bila regulirana zdravstvena zaštita sportaša nismo bili zadovoljni. Izostajala je sveobuhvatna i sustavna briga za zaštitu fizičkog i mentalnog zdravlja sportaša, poglavito djece, a predviđala se samo obveza utvrđivanja opće zdravstvene sposobnosti sudionika na natjecanju. Posebno je zabrinjavajuće bilo to da nikada nisu bili doneseni provedbeni propisi u ovom području. Novi *Zakon o sportu* sadrži odredbe vezane uz zdravstvenu zaštitu na način da sudjelovati u sportskom natjecanju i sportskoj pripremi može sportaš za kojega je utvrđena zdravstvena sposobnost za navedeni sport i dobnu skupinu, a zdravstveni se pregled mora obaviti najkasnije mjesec dana od dana početka bavljenja sportskom pripremom. Na našu inicijativu skraćeni su rokovi za donošenje provedbenih propisa.

I dalje postoje pravne praznine vezane uz **organizaciju putovanja i prijevoza na natjecanja,** pa je stoga i dalje aktualna *Preporuka za nacionalne saveze i športske udruge o organiziranom prijevozu športaša na natjecanja i pripreme,* koju su ondašnji Središnji državni ured za šport i Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture (MMPI) pripremili krajem 2018. Aktualna je i preporuka pravobraniteljice za djecu iz 2019. godine kojom se nastojalo potaknuti nacionalne sportske saveze, županijske sportske zajednice te Hrvatski olimpijski odbor kao krovnu sportsku udrugu, na donošenje internih akata kojima će u svom djelokruga regulirati ovo područje i osigurati najviši standard sigurnosti djece. Nije prihvaćen naš prijedlog u e-savjetovanju o *Zakonu o sportu* da se prijevoz djece na natjecanja posebno istakne kao javna potreba u sportu.

U dva pojedinačna slučaja bavili smo se problematikom **sigurnosti djece sportaša.** Jedan se odnosio na prihvat, pratnju i rad s djecom predškolske dobi koja treniraju plivanje, dok smo se u drugom slučaju bavili pravima djece tijekom njihovih aktivnosti u planinarskim društvima[129].

O važnosti tjelesnih aktivnosti i sporta za razvoj djece te zaštiti prava djece sportaša pravobraniteljica je govorila na skupu „Djeca u sportu" koji se u organizaciji ureda održao 2. lipnja 2022. u Splitu. Također, u listopadu 2022. zamjenica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je na panelu o pretilosti djece i mladih u Hrvatskoj na Kineziološkom fakultetu (KIF) u Zagrebu gdje je iznijela viđenja i preporuke vezane uz dostupnost tjelesnih aktivnosti, pozivajući se i na stajališta i preporuke Odbora za prava djeteta UN-a[130]. Saznaje se tom prilikom da je RH sedma po pretilosti mladih od 39 zemalja Europe. Otprije zabrinjavaju i podaci koji ukazuju na visoku prevalenciju nedovoljne razine tjelesne aktivnosti djece i adolescenata[131], a pretpostavka je da je u proteklom razdoblju, uslijed proglašene epidemije i različitih restrikcija koje su između ostaloga ograničavale i bavljenje sportom, situacija po tom pitanju sve lošija. Zbog poražavajućih podataka, i dalje smatramo da je važno osmisliti strategiju uključivanja fizički neaktivne djece u sportske i rekreativne aktivnosti, a primarno radi pozitivnih učinaka sporta na njihov sveukupni psihofizički razvoj. Očekujemo da donositelji odluka na svim razinama (tijela državne uprave, JLP(R)S-ovi, sportske udruge) ulože znatno veći angažman pri osiguravanju poticajnih uvjeta za bavljenje sportom, kako bi različiti sportski sadržaji djeci bili fizički i materijalno pristupačni. Vjerujemo da je za neku djecu demotivirajuća i fokusiranost sportskih klubova i saveza isključivo na vrhunske sportske rezultate, radi čega dio njih, nažalost, odustaje od bavljenja sportom. Važno je stoga od najranije dobi djecu uključivati u sport, da fizička aktivnost postane dio njihove svakodnevnice i stila života. Držimo da je neizmjerno važno da već od svojih prvih „sportskih koraka" imaju stručno vodstvo kineziologa, neovisno radi li se o sadržajima slobodnog vremena ili nastavi tjelesne i zdravstvene kulture u okviru sustava odgoja i obrazovanja. S tim u vezi, podržavamo najavljeni plan MZO-a da nastavu tjelesne i zdravstvene kulture učenicima od prvog do četvrtog razreda osnovne škole vode magistri kineziologije te preporučamo njegovu što skoriju provedbu.

129 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*

130 Odbor za prva djeteta UN-a u lipnju 2022. pozvao je RH da adresira *dječju pretilost, uključujući zagovaranje zdravog načina života, prehrane koja uključuje dnevni unos voća i povrća i vježbanje, te ustroji međusobno povezane sustave probira težine za praćenje napretka u smanjenju broja djevojčica i dječaka s prekomjernom težinom.*

131 Izvori: 1. stručni članak: Jurakić D., Heimer S. Prevalence of Insufficient Physical Activity in Croatia and in the World, Arh Hig Rada Toksikol 2012;63 (Supplement 3): 3-12; te 2. Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012. – 2020.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Osigurati veću dostupnost sporta, dostupnost informacija i dostupnost mehanizama zaštite osobnih i imovinskih prava djece sportaša.*
- *Čim prije pristupiti donošenju provedbenih propisa temeljem novog Zakona o sportu.*
- *Osigurati zaštitu interesa djece kroz licenciranje stručnih kadrova u sportu.*
- *Regulirati ulogu i djelokrug zaštitnika u sportu (Child safeguarding officer).*
- *Ujednačiti odredbe koje reguliraju sudjelovanje djece u stegovnim postupcima.*
- *Normirati organizaciju i prijevoz djece sportaša na natjecanja/turnire i pripreme.*
- *Osmisliti strategiju uključivanja fizički neaktivne djece u sportske i rekreativne aktivnosti*
- *Poticati osnivanje školskih sportskih društava i njihovo osnaživanje.*
- *Osigurati čim prije da nastavu tjelesne i zdravstvene kulture učenicima od prvog do četvrtog razreda osnovne škole vode magistri kineziologije.*
- *Osigurati prostorne uvjete za bavljenje sportom i treniranje, a sportske građevine u vlasništvu JLP(R) S-ova učiniti jednako dostupnima uz jasne, transparentne i pravične kriterije za njihovo korištenje.*

4.6 Djeca u pokretu

Okončati praksu prisilnog povratka obitelji i djece u migracijskim situacijama, poboljšati prihvat, ojačati okvire skrbništva nad djecom bez pratnje, ojačati podršku za oporavak i socijalnu integraciju, osigurati pristup obrazovanju i zdravstvenoj skrbi i omogućiti djeci bez pratnje smještaj u udomiteljske obitelji.
(Iz preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj 2022.)

Pravobraniteljica za djecu prati ostvarivanje prava djece u migracijama, i to djece pristigle s obiteljima te djece bez pratnje, djece koja su u nezakonitom boravku i koja su tražitelji međunarodne zaštite. U 2022. posebno smo pratili i prava djece u RH, raseljene iz Ukrajine.

Najveći broj prijava povreda prava Uredu su uputili aktivisti, a prijavama je bilo obuhvaćeno 144 djece i 5 grupa djece. Radi se o otežanom pristupu sustavu međunarodne zaštite osobama koje su prešle granicu i došle na teritorij RH, te o sumnji na nezakonita pojedinačna i kolektivna protjerivanja, na granici s BiH. Po pitanju migracija i nasilnog protjerivanja izdvajamo dva slučaja koja su ukazivala na razdvajanje majke od djece prilikom kretanja, onemogućavanje traženja međunarodne zaštite i grubosti u postupanju policijskih službenika. Zbog prijave nasilja policije Odboru za prava djeteta UN-a, jedan slučaj vodi Europski centar za ustavna i ljudska prava. Ovi su slučajevi ukazali i na teškoće utvrđivanja cjelokupnog postupanja policije.

Iz podataka mreže Border Violence Monitoring, proizlazi da je tijekom 2022. protjerano najmanje 120 djece, dok je stvarni broj veći zbog protjerivanja velikih grupa u kojima se točan broj djece nije mogao utvrditi. Veliki dio grupa izrazio je namjeru za međunarodnom zaštitom, no, protjerane su unatoč tome. Organizacije civilnog društva upozoravaju da su mlađa djeca bila izložena psihičkom i verbalnom nasilju, a starija i fizičkom. Djeca su bila izložena i nasilju policijskih službenika prema njihovim roditeljima, a oduzimala im se i imovina. Organizacije navode i kako se osobama zatečenim u RH nalagalo da u roku od 7 dana napuste zemlju, odnosno, teritorij Europskog gospodarskog prostora, bez ponuđene mogućnosti da zatraže međunarodnu zaštitu. Ipak, neke od nevladinih organizacija navode da su tijekom 2022. primile znatno manje poziva u pomoć koji su se ticali djece u obitelji, djece bez pratnje na teritoriju RH ili one koja su prethodno bila nezakonito protjerana.

Pratili smo postupak izvršenja presude *M.H. i drugi protiv Hrvatske*, u kojoj je Europski sud za ljudska prava utvrdio niz povreda *Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, uključujući i neučinkovitu istragu za smrt djevojčice, povrede u odnosu na višemjesečni smještaj većeg broja maloljetne djece zatvorenog tipa i protjerivanje iz RH. Presuda je postala konačna u travnju 2022. nakon čega je u roku od šest mjeseci trebalo dostaviti akcijski plan o mjerama izvršenja. Predstavnici Odbora ministara Vijeća Europe boravili su u listopadu 2022. u radnom posjetu u RH radi razmatranja otvorenih pitanja vezanih uz izvršenje ove presude. Tijekom boravka, održan je i sastanak s Pučkom pravobraniteljicom i Pravobraniteljicom za djecu te predstavnicima Ureda zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava, a razgovaralo se o akcijskom planu i radu pravobraniteljskih ureda u području međunarodne zaštite i iregularnih migracija, prihvata, smještaja i zadržavanja djece u prihvatnim centrima te uvjetima boravka. Konačni akcijski plan koji uključuje individualne i opće mjere izvršenja objavljen je u prosincu 2022. i njegova će se provedba pratiti tijekom narednog razdoblja.

U lipnju 2021. uspostavljen je *Nezavisni mehanizam nadzora postupanja policijskih službenika u području nezakonitih migracija i međunarodne zaštite* (dalje *Mehanizam*), osnovan na temelju *Sporazuma o suradnji radi provedbe nadzora* između MUP-a i Udruge Akademije medicinskih znanosti RH, Udruge Akademije pravnih znanosti RH, Udruge Centar za kulturu dijaloga, Udruge Hrvatskog crvenog križa i profesorice dr. sc. Iris Goldner Lang kao neovisne pravne stručnjakinje. Dana 4. studenog 2022. potpisan je novi *Sporazum o suradnji radi provedbe nadzora*, s posebnim naglaskom na poštivanje načela zabrane prisilnog udaljenja ili vraćanja, zabrane kolektivnog protjerivanja, zabrane mučenja ili drugih oblika zlostavljanja. Pravobraniteljica za djecu prihvatila je članstvo u Savjetodavnom odboru koji daje smjernice i preporuke za rad *Mehanizma*, kako bi se ojačala njegova uloga i ovlasti. U prvom *Godišnjem izvješću Mehanizma* za razdoblje od lipnja 2021. do lipnja 2022. navedene su preporuke čijim se usvajanjem očekuje znatno smanjenje rizika od nezakonitih postupanja policijskih službenika u području neregularnih migracija i međunarodne zaštite, a *Mehanizmu* se u narednih godinu dana omogućuje procjena učinkovitosti mjera. Nakon prvog *Godišnjeg izvješća,* Savjetodavni odbor uputio je *Mehanizmu* preporuke u cilju proširenja aktivnosti promatranja, posvećivanja dodatne pažnje djeci, te jačanja njegove vidljivosti. Očekujemo da će *Mehanizam* pridonijeti poštivanju temeljnih ljudskih prava te svojim zalaganjem i nadalje posebnu pozornost posvetiti ranjivim skupinama migranata.

Prema podacima MUP-a za 2022., 4 773 djece zatražilo je međunarodnu zaštitu, što je znatno povećanje u odnosu na prošlu godinu (1 376 djece tražitelja). Od ukupnog broja djece tražitelja međunarodne zaštite, 436 bilo je bez pratnje odrasle osobe odgovorne za dijete, dok ih je prethodne godine bilo 195. Čak je 74 djece bez pratnje bilo u dobi 14-15 godina. Od strane djece bez pratnje, podnesena su ukupno 104 zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Od toga je postupak obustavljen za 32 tražitelja, dva su zahtjeva odbačena, dok je još u postupku traženja još 70 tražitelja. Međunarodna zaštita odobrena je za 17 djece, od kojih je jedno bez pratnje. Neovisno o godini podnesenog zahtjeva, u 2022. donesena je 121 odluka za djecu bez pratnje, tražitelje međunarodne zaštite. Od toga je jedna pozitivna, 116 postupaka je obustavljeno (zbog odustanka od zahtjeva), tri su zahtjeva odbačena, a jedan je poništen. U Prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite smješteno je bilo 329 djece bez pratnje, a u domove socijalne skrbi 107.

O znatnom porastu broja djece bez pratnje ukazuju i podaci centara za pružanje usluga u zajednici i ustanova koje im pružaju smještaj i imenuju posebne skrbnike.

Prema podacima MUP-a za 2022. o djeci nezakonitim migrantima, zatečenoj u nezakonitom prelasku granice i nezakonitom boravku u RH, postupano je prema 8 449 djece, što je značajan porast u odnosu na 2 075 djece u 2021. Od navedenog broja, 708 djece bilo je bez pratnje, što je također znatan porast u odnosu na 411 djece prethodne godine. Broj je djece smještene u prihvatne centre manji nego prijašnjih godina. U Prihvatni centar Ježevo bilo je smješteno petero djece bez pratnje sa skrbnicima, a u Tranzitno-prihvatni centar za strance Tovarnik, dvoje djece bez pratnje sa skrbnicima.

Migranti, obitelji s djecom u pokretu, tijekom 2022. postali su primjetniji u nekim hrvatskim gradovima, posebice na kolodvorima u Zagrebu i Rijeci. O migrantima na riječkom kolodvoru Ured je zaprimio prijave za neprimjerene uvjete boravka i postupanje policije. Radi se o osobama u tranzitu kojima je naloženo da u roku od 7 dana napuste zemlju. Grad Rijeka brzo je reagirao na ovu situaciju nastojeći osigurati šatore i kontejnere na lokaciji željezničkog kolodvora. U listopadu 2022. građani su se samoorganizirali u pomoći i poticanju institucija na strukturirani angažman kako bi se uspostavio tranzitni punkt za migrante, pa su stvoreni uvjeti za nužnu humanitarnu pomoć ljudima koji dalje putuju. Humanitarni punkt uspostavljen je krajem godine i u Zagrebu.

Osobe koje dolaze u RH te im je odobrena međunarodna zaštita, često dolaze iz ratom zahvaćenih zemalja u kojima su im ostale obitelji. U **svrhu spajanja obitelji,** u 2022. odobrena su četiri privremena boravka s osobama s odobrenom međunarodnom zaštitom koja se odnose na djecu, dok je u postupku pet podnesenih zahtjeva. Budući da zahtjev za spajanjem podnosi član obitelji nadležnom diplomatsko-konzularnom predstavništvu RH, taj je proces često dugotrajan i otežan zbog pribave dokumenata, složenog postupka, udaljenosti diplomatskog predstavništva i financijskih izdataka, što produljuje vrijeme povezivanja s obitelji te djeci otežava ostvarivanje njihova prava.

Prateći prihvat i smještaj, odnosno, zbrinjavanje djece i provedbu *Protokola o postupanju prema djeci bez pratnje* (dalje: *Protokol*) kojeg je Vlada RH usvojila 2018., uočili smo poteškoće i probleme o kojima smo izvještavali i ranijih godina. Dodajemo i da je radi unaprjeđenja suradnje tijela uključenih u zaštitu djece bez pratnje, odlukom Vlade RH osnovano Međuresorno povjerenstvo za zaštitu djece bez pratnje koje se tijekom 2021. nije sastalo niti jednom. Novo Povjerenstvo osnovano 5. siječnja 2022. sastalo se dva puta te raspravljalo o djeci iz Ukrajine, poteškoćama pri uključivanja djece bez pratnje u obrazovni sustav, smještaju djece u domove za djecu s problemima u ponašanju, imenovanju posebnih skrbnika, procjeni starosnoj dobi djece i inicijalnom zdravstveno pregledu kao i radu Hrvatskog pravnog centra.

Kada govorimo o **smještaju djece bez pratnje**, iskustva i zapažanja djelatnika ustanova i organizacija uključenih u njihov prihvat i rad ukazuju da je on i dalje neprimjeren. Odlukom MRMSOSP-a, za prihvat djece bez pratnje određene su dvije kontaktne točke: Centar za pružanje usluga u zajednici (CPUZ) Zagreb i Centar za pružanje usluga u zajednici Split. Međutim, djecu prihvaćaju i druge ustanove socijalne skrbi, odnosno, domovi za odgoj djece i mladeži. Prema podacima MRMSOSP-a, tijekom izvještajne godine priznata je socijalna usluga smještaja kod pružatelja socijalnih usluga za 367 djece bez pratnje. Najveći broj smješten je CPUZ Zagreb – Dugave, te u domove za odgoj djece i mladeži Osijek i Ivanec, dok je u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, od kojih najviše u Dječji dom Zagreb, smješteno 37 djece mlađe od 14 godina.

Na **nedostatak smještajnih kapaciteta** ukazuju podaci iz nekoliko ustanova, a ponajviše CPUZ-a Zagreb u kojem je broj prihvata djece bez pratnje udvostručen u odnosu na prethodnu godinu. I iz drugih domova dobivamo podatke o manjku raspoloživih smještajnih i kadrovskih kapaciteta, što onemogućuje adekvatno zbrinjavanje i osigurava tek minimum uvjeta.

Djeca bez pratnje i dalje se smještaju u domove za odgoj djece i mladeži. Takav smještaj nije predviđen za djecu mlađu od 14 godina, iako mlađa djeca tamo borave. Za djecu do 14 godina u pravilu se koriste kapaciteti Dječjeg doma Zagreb koji su popunjeni, zbog čega je otežano osiguravanje smještaja u kriznim situacijama. Djeca se smještaju bez anamneze, osobnih dokumenata i dokumenata vezanih uz obrazovanje, a uslijed uznemirenosti i iscrpljenosti često ni ne znaju gdje se nalaze. Zbog zajedničkog smještaja s domicilnom djecom koja su u domovima zbog kriznih situacija poput skitnje, bijega ili žurnog izdvajanja u obitelji, dolazi do problema prihvaćanja djece bez pratnje, što predstavlja izazov u svakodnevnom radu. Iako je u nekim domovima prostor fizički izoliran, to nije pravilo, te se u prihvatne stanice smještaju sva djeca zajedno, ponekad i s djecom kojima je izrečena sudska mjera privremenog smještaja u ustanovu socijalne skrbi do okončanja kaznenog postupka ili se provode tretmani i izvršavanje sudskih odgojnih mjera. To pokazuje da je zajednički smještaj neprikladan i stručno neopravdan te da zbog potencijalnog izlaganja nasilju i sukobima može pogoršati psihosocijalnu dobrobit djece.

Protokol postupanja prema djeci bez pratnje predviđa smještaj djece starije od 16 godina, koja izraze namjeru za međunarodnom zaštitom, u Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite, ukoliko se posebni skrbnik suglasi. Zbog ograničenosti kapaciteta, djeca se smještaju s drugim punoljetnim tražiteljima međunarodne zaštite i izlažu riziku od krijumčarenja, iskorištavanja i zlostavljanja. Domovi nam ukazuju i na financijsko opterećenje ustanova jer djecu često treba u potpunosti opremiti zbog neadekvatne odjeće i obuće. UNHCR Hrvatska izvijestio nas je o pozitivnoj suradnji nadležnih tijela i privatnog sektora, u vidu opremanja novim namještajem Centra za pružanje usluga u zajednici Split, a prihvatna stanica Dugave također je opremljena novim namještajem.

Imenovanje posebnih skrbnika za djecu bez pratnje jedna je od najvažnijih mjera koje služe zaštiti djece bez pratnje, osiguravajući im pristup pravima i zaštiti, ali prije svega, izgradnju povjerenja. *Protokolom o postupanju,* dužnosti su posebnih skrbnika opsežne i sveobuhvatne, a najčešće se imenuju iz centara za socijalnu skrb. Tijekom 2022. doneseno je 706 rješenja o imenovanju posebnih skrbnika stručnih radnika centara, što je znatno više nego 2021. (477 rješenja). Stručni radnici centara susreću se sa specifičnim situacijama i složenim procedurama u koje su nerijetko uključene i druge službe (primjerice, kod spajanja obitelji ili uključivanja u obrazovanje). Često nemaju posebna znanja koja se očekuju kod složenih pravnih postupka priznavanja međunarodne zaštite. Kako je stručnim radnicima centara posao posebnog skrbnika dodatna obveza koja često iziskuje dodatno zalaganje i vrijeme, to se ponekad može negativno odraziti na redovni posao, ali i na interese djeteta bez pratnje. Kako te okolnosti dovode do nemotiviranosti i needuciranosti dijela posebnih skrbnika, javljaju se poteškoće u primjeni *Protokola*. Mnoga djeca ne znaju tko je njihov posebni skrbnik niti kako ga kontaktirati, a susreću se tek kod podnošenja zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Djeca ne znaju kako doći do informacija o spajanju obitelji, o dostupnim uslugama i upisu u školu. Stoga je potrebna češća i pravovremena komunikacija sa skrbnikom i njihova stvarna, a ne samo formalna dostupnost.

I dalje nas domovi obavještavaju o izostanku **prevoditelja** koje je nužno osigurati ne samo tijekom prijema, već i tijekom boravka korisnika. Mali broj osoba govori materinji jezik djece bez pratnje te se stručni djelatnici često sporazumijevaju putem internetskih prevoditelja ili engleskog jezika, dok je komunikacija s djecom s francuskog govornog područja otežana, kao i u slučaju kad djeca ne znaju čitati ni pisati. I dalje postoje problemi kod procedure odabira prevoditelja i plaćanja.

Prisutan je i dalje problem **nedostatka centraliziranog prikupljanja podataka o djeci bez pratnje,** na što upozorava i UNHCR Hrvatska. Naime, iako postoji razmjena podataka nadležnog ministarstva, centara za socijalnu skrb i dječjih domova, podaci koje smo zaprimili od MRMSOSP-a i domova se razlikuju. Postojanje baze podataka omogućilo bi uvid u točan broj djece bez pratnje na području države, smještaj i pravni status, podatke o uključivanju u obrazovanje i o skrbnicima, čime bi se svima uključenim u njihovu zaštitu olakšalo planiranje učinkovite podrške.

Navedeno ukazuje na potrebu za **specijaliziranom ustanovom** koja bi bila osnova za kvalitetan sustav skrbi o djeci bez pratnje. U nedostatku stručnih kapaciteta, u takvoj bi ustanovi poslove obavljali posebno osposobljeni stručni radnici, pa bi ustanova, uz osigurane prevoditelje, mogla preuzeti skrb o svim dječjim potrebama. Potrebno je osigurati kontinuitet odgajatelja i prevoditelja, uz edukaciju zaposlenika o kulturološkim specifičnostima i običajima. Budući da u ustanovama u koje se djeca smještaju ne postoje specijalizirane usluge prilagođene posebnim potrebama djece bez pratnje, nema usluga psihosocijalne podrške niti kulturnih medijatora. Djeca su smještena u ustanove u različitim gradovima, što zbog koncentriranosti stručnjaka na području Zagreba također predstavlja poteškoće u praktičnom radu. Stručna psihološka pomoć potrebna je djeci zbog nošenja sa stresom i traumama koje su proživjela u zemlji iz koje dolaze ili tijekom putovanja, a koja se često ne organizira radi neuviđanja potreba ili organizacijskih razloga. U manjim sredinama nema resursa ni dostupnosti kulturnih medijatora. Kako bi se uspješno realizirao, smještaj mora biti prilagođen dobi i specifičnim potrebama djece bez pratnje, mora pružati socijalnu i emocionalnu sigurnost te zaštićenost od opasnosti koje ugrožavaju njihovu dobrobit.

Poteškoće se javljaju i u provođenju *Zakona o udomiteljstvu* koji predviđa mogućnost smještaja djeteta bez pratnje u udomiteljsku obitelj. Iako se time iskazuje spremnost na sveobuhvatniju skrb o djeci bez pratnje, tijekom 2022. realiziran je samo jedan smještaj, dok su i dalje prisutne poteškoće u vidu jezičnih barijera, nedostatka prevoditelja i kulturnih medijatora, kao i potreba za dodatnim znanjima koja iziskuje skrb o djeci bez pratnje.

U kontinuitetu se bilježe i poteškoće pri uključivanju u **odgojno-obrazovni sustav**, prije svega djece srednjoškolskog uzrasta. U pitanju je nepripremljenost obrazovnih institucija za rad s djecom iz populacije migranata, nedovoljan angažman posebnih skrbnika za uključivanje u školu, organizacija i podjela odgovornosti skrbnika i djelatnika ustanove oko upisa i prijevoza iz ustanove u kojoj je dijete smješteno. S druge strane, starija se djeca ne uključuju u obrazovanje i zbog vlastite nezainteresiranosti, nepismenosti, nedostatka formalnog obrazovanja u zemlji podrijetla ili tijekom putovanja, ali i brzog samovoljnog napuštanja ustanove. Iako su pokrenuta 74 postupka uključivanja djece u odgojno-obrazovni sustav, realizirano je samo 18. Dok je broj upisa u program predškole i srednje škole ostao isti kao i prošle godine (jedno dijete uključeno je u vrtić, a četvero u srednju školu), u osnovnu je školu upisano samo trinaestero djece.

Pravo djece tražitelja azila i djece pod međunarodnom zaštitom obuhvaća uključivanje djece u pripremnu nastavu iz hrvatskog jezika koju je škola dužna osigurati. Škola šalje zahtjev za odobrenje pripremne nastave upravnom odjelu u županiji, odnosno, Gradskom uredu za obrazovanje sport i mlade Grada Zagreba i MZO-a, te ne može započeti s provedbom tečaja dok ne dobije odobrenje. Početak nastave za svakog učenika čeka se minimalno dva mjeseca, kao i mogućnost dodatnog ciklusa od 70 sati te dopunskog rada izvan kurikuluma, što odgađa podršku djetetu.

Čekajući odobrenje nastave, djeca borave u razredu s drugim učenicima, a nepoznavanje jezika i sadržaja izaziva frustracije u odnosu na vršnjake, otežava integraciju, uzrokuje teškoće u redovnom praćenju nastave i potrebu individualizacije postupaka u nastavi. Neka djeca nisu godinama pohađala niti jedan odgojno–obrazovni sustav, a razinu-obrazovanja teško je utvrditi i zbog nedostatka dokumenata. Stoga se djeca često svrstavaju u niže razrede od svojih vršnjaka, što otežava socijalizaciju i jača izolaciju. Na problem jezika i nedostatka asistenta u nastavi koji bi pomogao u svladavanju gradiva, ukazuju i udruge koje rade s djecom u odgojno-obrazovnom sustavu. Često je jedina sustavna podrška djeci s traumama školski psiholog, što je nedovoljno u odnosu na potrebe.

Podaci udruga i škola koje rade s djecom tražiteljima azila ukazuju na razlike u obrazovnom sustavu, u tretiranju djece tražitelja i djece s odobrenom međunarodnom zaštitom te djece pod privremenom zaštitom. Odobrenje za provođenje pripremne nastave dijete sa statusom međunarodne zaštite čeka dok ga ne dobije, pa u nekim slučajevima ima nastavu od jedan do dva sata tjedno, dok djetetu s odobrenom privremenom zaštitom pripremna nastava hrvatskog jezika od dva sata dnevno, odnosno, deset sati tjedno, počinje danom polaska u školu. Time se djeca s odobrenom međunarodnom zaštitom stavljaju u nepovoljniji položaj.

Premda uključivanje u obrazovni sustav nije zaživjelo i zbog kratkotrajnog zadržavanja djece u RH, to nije razlog da ova ranjiva i ugrožena skupina djece ne ostvari svoje pravo na obrazovanje. Proizlazi da podrška djeci u sustavu obrazovanja ovisi o inicijativama škole i suradnji s organizacijama civilnog društva, fakultetima i drugim institucijama.

Zbog prekapacitiranosti ustanova i neispunjavanja uvjeta zaposlenosti oba roditelja, pristup vrtićima djeci u dobi od jedne do pet godina i dalje je otežan. Jedan roditelj često nije zaposlen jer nema priliku aktivno tražiti posao u RH i brine o djetetu, a uključivanje djece u vrtiće nužno je u procesu integracije i socijalizacije.

Odgojno-obrazovna podrška za djecu tražitelje azila unutar Prihvatilišta za tražitelje azila Porin bila je u vrijeme epidemije koronavirusa onemogućena većini organizacija civilnog društva, no, to traje i dalje. Zbog toga su neke organizacije provodile radionice na vanjskom prostoru izvan Prihvatilišta.

Polaznici tih radionica ukazali su na nedostatak organiziranih aktivnosti za djecu, osim na računalima. Organizacije civilnog društva, premda uz ograničen pristup, pružale su usluge korisnicima Prihvatilišta kroz socijalne samoposluge i tečajeve hrvatskog jezika. Doznajemo o manjku sadržaja za odrasle i djecu te slaboj internetskoj vezi koja otežava ostvarivanje komunikacije s prijateljima i obitelji.

Više je primjera dobre prakse. Kroz program podrške tražiteljima međunarodne zaštite pod nazivom **„Socijalne usluge i psihosocijalne podrške tražiteljima međunarodne zaštite“** koji se provodi u Prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite Zagreb i Kutina, temeljem suradnje MUP-a i Hrvatskog crvenog križa, djeci koja čine trećinu korisnika omogućeno je uključivanje u proces oporavka od stresnih događaja, pomoć pri učenju te informatičke i dječje radionice.

Kroz projekt „**Pravno savjetovanje u postupku odobrenja međunarodne zaštite 2021.“**, Hrvatski pravni centar je na temelju ugovora s MUP-om pružao pravne savjete i informacije djeci bez pratnje, tražiteljima međunarodne zaštite, i to najčešće u ustanovama socijalne skrbi ili preko aplikacija, ali i skrbnicima, posebno oko zakonodavnih pitanja. Izrađen je i informativni materijal, vizualno i terminološki/jezično prilagođen na sedam jezika.

Primjer dobre prakse rada škole u integraciji osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom, je OŠ Gustav Krklec koja je Odlukom Grada Zagreba (siječanj 2017.) imenovana organizacijskim punktom za djecu tražitelje međunarodne zaštite iz trećih zemalja smještenih s obiteljima u Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu. Škola aktivno sudjeluje u prihvatu učenika i uključivanju u odgojno-obrazovni sustav za 19 škola s područja Novog Zagreba za pripremnu nastavu hrvatskog jezika za učenike inojezičare.

Na Svjetski dan izbjeglica, u suradnji s UNHCR-om Hrvatska, održali smo **Okrugli stol na temu „Zaštita djece tražitelja azila, djece izbjeglica, djece bez državljanstva i djece u riziku od bezdržavljanstva u Hrvatskoj: trenutno stanje i daljnji koraci“,** s ciljem sagledavanja situacije oko zaštite i skrbi o djeci, analize problema, te izrade preporuka za poboljšanje.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Djeci u nezakonitom boravku ili prelasku državne granice osigurati pravo na pristup međunarodnoj zaštiti i provesti neovisnu istragu o svim optužbama za nasilna i nezakonita protjerivanja djece.*
- *I dalje jačati uključivanje djece u odgojno-obrazovni sustav i osigurati strukturirano, sustavno i intenzivno učenje hrvatskog jezika od prvog dana dolaska, kao i druge socijalne aktivnosti uz dostupnost prevoditelja i psihosocijalnu pomoć za djecu kojoj je to potrebno.*
- *Osigurati postojanje jedinstvene ažurirane baze podataka o djeci bez pratnje i povezanost sustava.*
- *Uvesti mehanizam evaluacije i praćenja rada posebnih skrbnika, standardiziranu i redovitu edukaciju, kao i sredstva za naknadu za rad skrbnika.*
- *Educirati djelatnike ustanova i udomitelje o specifičnim potrebama djece bez pratnje.*
- *Povećati smještajne kapacitete i broj stručnog osoblja za domove koji su određeni kao kontaktne točke za prihvat korisnika i domove za prihvat djece bez pratnje.*
- *Osigurati odgovarajući smještaj djece bez pratnje u vidu specijalizirane ustanove u kojoj bi se na jednom mjestu evidentirala sva djeca bez pratnje, provela procjena potreba i osigurali svi resursi za rad i pomoć u cilju osiguranja bolje skrbi i zaštite njihovih interesa i potreba.*
- *Pojačati informativne i organizacijske aktivnosti kako bi se uspješnije provodile odredbe Zakona o udomiteljstvu o smještaju djece bez pratnje u udomiteljske obitelji.*
- *Pojednostaviti ostvarivanje prava na spajanje obitelji roditelja i djece bez pratnje.*

Djeca iz Ukrajine

Ured pravobraniteljice za djecu posebnu pažnju posvetio je praćenju prava djece raseljene iz Ukrajine zbog rata. Europska unija donijela je još 2001. ***Direktivu o minimalnim standardima za dodjelu privremene zaštite u slučajevima masovnog priljeva raseljenih osoba***, aktiviranu 4. ožujka 2022. Radi se o izvanrednom postupku kojim se u slučaju masovnog priljeva osoba raseljenih iz trećih zemalja koje se ne mogu vratiti u zemlju podrijetla, predviđa neodgodiva i privremena zaštita. Mnoga djeca iz Ukrajine, protjerana iz domova, lišena zaštite i odvojena od obitelji, zatekla su se na granicama država Europe u dodatnom riziku od trgovine ljudima, nasilja i zlostavljanja te kršenja mnogih prava, poput prava na *život, zdravlje, život u obitelji, odgoj i obrazovanje te životni standard.*
Za provedbu prihvata i zbrinjavanja stanovništva iz Ukrajine, Vlada RH osnovala je Međuresornu skupinu kojom koordinira MUP, dok stručnu, tehničku i administrativnu podršku pruža Ravnateljstvo civilne zaštite. Na mrežnoj stranici MUP-a kreirana je poveznica „*Hrvatska za Ukrajinu*" s informacijama o pomoći, propisima, i aktivnostima pojedinih ministarstava, a uspostavljen je i broj 114 za informacije o pravima. Mnoge udruge civilnog društva pokazale su izuzetan interes za doprinos u pružanju pomoći, te smo se, s drugim pravobraniteljskim uredima i predstavnicima udruga, odmah uključili u sastanke MUP-a i civilne zaštite. Sastanci su se učestalo održavali radi informiranja o provedenim aktivnostima i usklađivanju te razmjene iskustava, uočenih problema i davanja preporuka. Na taj smo način imali uvid u rad tijela koja pružaju pomoć i podršku, no, praksa redovitih sastanaka prekinuta je u lipnju 2022.-

U cilju poboljšanja i povećanja prava raseljenih osoba, uputili smo prijedloge i preporuke donositeljima odluka. Naglasili smo važnost brižljivog postupanja prema djeci i djeci bez pratnje, osiguranja smještajnih kapaciteta za djecu iz alternativne skrbi, predložili dopunu zakonskih okvira koji omogućuju provedbu i zaštitu dječjih prava te smo kontinuirano ukazivali na nužnost pružanja različitih vrsta psihološke pomoći i psihosocijalne podrške. Obilazili smo kolektivne smještaje obitelji s djecom te preporučili unaprjeđenje boravka kroz organizirane aktivnosti i psihološku pomoć, uključivanje djece predškolske dobi u vrtiće te premještaj s lokacije u Motelu Plitvice, koja se pokazala neodgovarajućom za boravak i integraciju.

Posebno smo pratili boravak djece iz alternativne skrbi i djece koja nisu stigla s roditeljima, već s osobom od povjerenja. Obišli smo djecu iz alternativne skrbi u Svetoj Nedelji te pratili prava većeg broja djece sportaša smještene u Splitu i Zadru u pratnji trenera ili roditelja. Ustanovili smo da su djeca u praćenju nadležnih centara, uz podršku lokalne zajednice, volontera i udruga, te da su se prilagodila životu u novoj zajednici. Tijekom ljeta je u sklopu projekta UNICEF-a „Podrška najugroženijoj djeci i adolescentima iz Ukrajine u SD županiji" provedena analiza potrebe djece, uključujući i potrebe školovanja, a potom individualizirani psihološki rad kroz igru i radionice.

Pratili smo proces uključivanja djece u lokalnu zajednicu, posebice u odnosu na **obrazovanje** i prilagodbu novoj školskoj sredini, dostupnost odgoja i obrazovanja i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena i igre.

Prema podacima MUP-a, do 31. prosinca 2022. u RH je ušlo 7 443 raseljene djece od kojih je mnogima prekinuto školovanje. Prema podacima MZO-a, djeca iz Ukrajine uključivala su se u odgojno-obrazovni sustav na području cijele RH, tijekom čitave školske godine. Trenutno je u odgojno-obrazovne ustanove uključeno 1 680 učenika, od toga 1 528 u osnovne škole, 254 u srednje škole i 152 djece u dječje vrtiće. Provodi se niz aktivnosti za uključivanje učenika u odgojno-obrazovne ustanove te pružanje potpore učenicima i roditeljima. Omogućeno je uključivanje u pripremnu nastavu hrvatskog jezika, a učenici se vrednuju prema sposobnostima vodeći računa o stresnim iskustvima i psihofizičkom stanju. Organizirano je i stručno usavršavanje za učitelje i nastavnike te su u suradnji s AZZO-om izrađene smjernice za učitelje, nastavnike i stručne suradnike s ciljem osnaživanja djece, mladih i roditelja u kriznim situacijama. MZO je uputio obavijest svim dječjim vrtićima o jačanju uključivanja djece i izradio bazu učitelja i nastavnika te drugih osoba poznavatelja ukrajinskog jezika i kulture koji su izrazili spremnost za pomoć. Učenicima su osigurani besplatni udžbenici i prijenosna računala onima koji su pohađali *online* nastavu iz Ukrajine.

Jedan od glavnih problema s kojima su se susretale odrasle osobe raseljene iz Ukrajine i njihova djeca, **nedostupnost je predškolskog odgoja**, posebno na području Grada Zagreba, o čemu je i Ured zaprimao prijave. Majke pri upisu trebaju dostaviti potvrdu o zaposlenju, a ne mogu početi raditi dok dijete ne krene u vrtić. S druge strane, kad su djeca uključena u vrtić, postoji dobra suradnja vrtića i lokalne vlasti, bez većih problema oko sufinanciranja.

Prilagodba obrazovnom sustavu otežana je prvenstveno radi nepoznavanja jezika. U školama su organizirani ciklusi pripremne nastave hrvatskog jezika, dio učenika prati nastavu na hrvatskom i uključen je u redovne školske programe. Međutim, dio učenika prati i nastavu na ukrajinskom. Kako bi djeca zadržala vezu sa svojim jezikom i obrazovanjem, sukladno zamolbi ukrajinske pravobraniteljice za djecu, preporučili smo učiniti dostupnim *Informacijski vodič za djecu i roditelje* s mrežnim stranicama i školskim materijalom na engleskom i ukrajinskom jeziku, kojeg je pripremio Ukrajinski parlament. Saznajemo da nastava i na ukrajinskom djeci oduzima veliki dio dana i uzrokuje manjak slobodnog vremena, a gradivo koje uče u hrvatskim školama razlikuje se od onog koje slušaju u *online* formatu na ukrajinskom. Mnoga djeca nisu uključena u škole te prate samo *online* nastavu, nadajući se da će se uskoro vratiti kući, premda bi školsko okruženje i izvanškolske aktivnosti te druženje s vršnjacima mogli pomoći u savladavanju emocionalnih poteškoća.

Za uspješnu integraciju i razumijevanje iskustava raseljene djece, nedostaje i **podrška i osnaživanje nastavnika i stručnih osoba**, pa pozdravljamo provođenje edukacija u vidu potpore dobrobiti i mentalnom zdravlju učenika i stvaranju inkluzivnog okruženja.

U aktivnosti i rad na terenu uključeni su **Hrvatski crveni križ i mnoge nevladine udruge i organizacije** koje pružaju pomoć, daju prijedloge za unaprjeđenje postupanja i podrške te olakšavanje prilagodbe, posebno djeci iz alternativne skrbi. Organizacije pružaju pomoć pri pronalasku nužnog smještaja, raspodjeli hrane i potrepština, nude besplatnu pravnu pomoć, održavaju kreativne radionice i tečajeve jezika. Također pružaju pomoć u pronalasku zaposlenja te stvaranju kulturnog okruženja u suradnji s lokalnom zajednicom.

Pohvalan je i angažman Centra za nestalu i zlostavljanu djecu u pružanju usluga Dječjeg kutka u okviru Dnevnog centra za raseljene osobe i organizaciju aktivnosti za djecu vrtičke i predškolske dobi.

Vrijedan je projekt „Očuvanje mentalnog zdravlja i pružanje psihosocijalne podrške i djeci i skrbnicima iz Ukrajine u Hrvatskoj, koji se odvija u suradnji Društva za psihološku pomoć i UNICEF-a s ciljem jačanja kapaciteta stručnjaka koji rade s izbjeglicama, kroz mobilne timove unutar centara za socijalnu skrb i volontere te prevoditelje, edukacije prevoditelja za posredovanje u psihosocijalnom savjetovanju kao i superviziju djelatnika koji rade s izbjeglicama. Projektom je omogućen pristup podršci mentalnom zdravlju za 333 djece kroz grupni rad u školama i u kolektivnom smještaju te putem individualnog savjetovanja koje se provodi i *online,* pa je usluga dostupna na području cijele RH. Tijekom pružanja **usluge psihosocijalne podrške,** općenito su uočeni problemi s adaptacijom, depresija i posttraumatski stresni poremećaj. Djeca su iskazala snažne emocije straha, tuge i ljutnje, poteškoće oko jezične barijere i potrebu za većim razumijevanjem i pomoći nastavnika te za organiziranjem dopunske nastave. Zato je i dalje važno uključivati djecu u radionice kako bi izrazili neugodne emocije i jačali psihološku otpornost na stresne situacije. Zauzetost prevoditelja uzrokuje poteškoće pri održavanju radionica, a njihov se nedostatak očituje i u drugim segmentima.

Povremeno se uočavaju poteškoće u **kolektivnom smještaju.** Takav oblik smještaja omogućuje međusobnu podršku ljudima u sličnoj situaciji, ali s druge strane vodi do složenih međusobnih odnosa, pa se u organiziranom smještaju ukazuje potreba za intenzivnijim radom. Također, kolektivni smještaji nisu primjereni djeci s teškoćama u razvoju i s invaliditetom. Doznajemo i o slučajevima **nasilja u obitelji** koje su pojedine organizacije uočile tijekom pružanja pravne i psihosocijalne pomoći te o potrebi premještaja nasilnog roditelja uz pomoć službenika civilne zaštite. Žrtva se zbog jezične barijere, promjene okoline

i manjka socijalne mreže teže odlučuje prijaviti nasilje, osobito u privatnom smještaju. Time se onemogućuje i zaštita djetetovih prava i interesa. Stoga je i tu važna podrška prevoditelja i njihova dostupnost tijekom psihološkog savjetovanja ili psihoterapijskog rada.

U odnosu na **zdravstvenu zaštitu**, nedostupni su prevoditelji bez kojih liječnici ne žele provesti specijalistički pregled, a nedovoljni su i kapaciteti pedijatrijskih ordinacija. Uz razne edukativne aktivnosti o roditeljstvu u krizi, UNICEF je u partnerstvu s Liječnicima svijeta, uspostavio MED-info centar koji je pružio informacije o pristupu i pravu na zdravstvene usluge u odnosu na 1100 djece i skrbnika iz Ukrajine. Centar organizira i *online* radionice o hrvatskom zdravstvenom i socijalnom sustavu i pristupu uslugama, što je povećalo broj korisnika te usluge, posebice onih u privatnom smještaju. Ovaj je Centar ujedno i pristupna točka za podršku u slučaju rodno uvjetovanog nasilja.

Budući da je pružanje podrške i pomoći djeci u krizi zbog ratnih zbivanja obveza i dužnost svih u RH, Ured kroz uključenost u aktivnosti ENOC-a i EUROCHILD-a razmjenjuje informacije i iskustva u prihvatu i integraciji raseljenih osoba iz Ukrajine.

PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJA

- *Dugoročno osigurati usluge brige o mentalnom zdravlju kako bi se umanjile posljedice posttraumatskog stresa i teškoća koje uzrokuje prilagodba te intenzivirati rad stručnjaka u organiziranom smještaju.*
- *Omogućiti veću dostupnost predškolskog odgoja, poticati na uključivanje djece u škole te školsko okruženje učiniti prijateljskim.*
- *Povećati broj prevoditelja.*
- *Povećati dostupnost zdravstvenih usluga.*
- *Izraditi informativne materijale prilagođene djeci o mogućnostima zaštite od nasilja u obitelji i zlostavljanja.*

4.7 Prava djece koja žive na otocima

S namjerom uvida u stvarno stanje života otočke djece, pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici kontinuirano obilaze javne i državne ustanove na otocima. Razgovaramo s djecom i stručnjacima zaduženima za zaštitu, skrb, odgoj i obrazovanje djece te obilazimo prostore u kojima djeca borave. Ove smo godine obišli otoke Hvar, Šoltu, Mali Lošinj i Cres. Stanje prava djece na otocima pratimo i kroz pojedinačne pritužbe i obraćanja roditelja i stručnjaka.

Djeca na otocima imaju jednaka prava te zaslužuju jednaku brigu kao djeca u drugim dijelovima Hrvatske. Jednakopravni status djece na otocima proizlazi i iz *Ustava RH* koji ističe da su otoci razvojno jednakopravni dijelovi Hrvatske te područja od državnog interesa i pod osobitom zaštitom. Definirani su i *Ugovorom o Europskoj uniji* kojim je regulirana nužnost provedbe politika u cilju smanjenja razlika u stupnju razvijenosti među različitim regijama. Otoci su u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji RH do 2030. godine* prepoznati kao jedan od prioriteta razvojne politike RH. Donesen je *Nacionalni plan razvoja otoka za razdoblje 2021. – 2027. godine* koji pokriva višesektorsko područje i uključuje javne politike koje trebaju sinergijski djelovati u području razvoja otoka. Navedenim je propisima nedvojbeno stvoren temelj za poboljšanje kvalitete života stanovništva na otocima. No, unatoč postojećim propisima, djeca, njihovi roditelji i radnici odgojno-obrazovnih ustanova na otocima suočavaju se s brojnim preprekama u ostvarivanju svojih prava u različitim područjima života.

Problemi djece i odraslih koji brinu o njima na otocima, razlikuju se kako u pogledu prostornih, sigurnosnih, kadrovskih i organizacijskih uvjeta odgojno-obrazovnih i zdravstvenih ustanova te drugih

javnih službi, tako i u pogledu ponude sadržaja slobodnog vremena, dostupnosti usluga stručnog kadra različitih profila i prometne povezanosti mjesta na otoku i otoka s kopnom.

U području **odgoja i obrazovanja** velike su razlike u broju djece/učenika, prostornim i kadrovskim uvjetima te u organizaciji rada odgojno-obrazovnih ustanova na otocima.

U odnosu na **sustav predškolskog odgoja i obrazovanja na otocima** uočeno je da u brojnim jedinicama lokalne samouprave predškolski odgoj nije organiziran. Osim Lastova, ni jedan manji otok nema organiziran predškolski odgoj, a od većih otoka Mljet nema organiziran predškolski odgoj. Neki su dječji vrtići nenamjenski građeni, a neki dijele prostor sa školom. U postojećim predškolskim ustanovama najčešće nije zaposlen niti jedan stručni suradnik ili su zaposleni na pola radnog vremena, što rezultira nepravovremenim detektiranjem problema djece te neodgovarajućim tretmanom. Nerijetko i u većim vrtićima ravnatelji istovremeno obavljaju i posao odgajatelja. Stanje prava djece u području predškolskog odgoja na otocima najčešće ovisi o senzibilitetu i financijskim mogućnostima osnivača.

Otoci imaju **40 osnovnih škola, 13 srednjih škola** i ukupno 10 705 učenika, a od toga 8664 učenika osnovnih škola i 2041 učenik srednjih škola. Vidljiva su ulaganja u prostorne uvjete te didaktičku i informatičku opremu gotovo svih škola. Raste broj škola koje se zatvaraju i propadaju. U školama su stručni suradnici zaposleni na pola radnog vremena, što otežava kvalitetno praćenje i rad s učenicima koji imaju potrebu za stručnim tretmanom. Nedostatak stručnih suradnika ravnatelji ističu kao najveći problem koji se produbio u postpandemijskom razdoblju u kojem veliki broj djece ima potrebu za podrškom stručnih suradnika, posebno psihologa. Posebno je zabrinjavajuće stanje kod **djece s teškoćama u razvoju** koja trebaju opservaciju, rješenje o primjerenom obliku školovanja i rad sukladno *Pravilniku o školovanju djece s teškoćama*. Učitelji na otocima prepušteni su sami sebi. Teškoće stvara i sporost sustava, kada je riječ o školovanju i skrbi o djeci s teškoćama u razvoju koja imaju rješenje za školovanje i smještaj u Centrima za odgoj i obrazovanje, ali se i dalje školuju u redovnom sustavu. Njihovi roditelji najčešće su primorani mijenjati mjesto boravišta jer na otoku ne mogu dobiti odgovarajuću pomoć, što umnožava probleme obitelji. Uočena je i potreba osnivanja posebnih razrednih odjela za djecu s većim teškoćama u razvoju, sukladno *Pravilniku o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* kako bi se djeca i roditelji zadržali na otoku i dobili odgovarajuće obrazovanje i skrb.

Svjesni važnosti pružanja pravovremene i sveobuhvatne stručne pomoći u životu svakog djeteta, a posebno djece na otocima koja osim u školi takvu pomoć nigdje na otoku ne mogu dobiti te zabrinuti zbog stanja na koje su nam ukazali ravnatelji otočnih škola, već godinama apeliramo na zapošljavanje stručnih suradnika, neovisno o broju djece u ustanovi ili osiguravanje tzv. **mobilnih timova stručnih suradnika** koji bi bili zaduženi za djecu iz više otočnih odgojno-obrazovnih ustanova.

Učestale su promjene učitelja koji često putuju i ovise o trajektnom i autobusnom prijevozu, rade u više škola ili se ne mogu zaposliti na puno radno vrijeme. Poticaji za njihovo zadržavanje na otocima još uvijek su nedostatni. Uočen je i problem odlaska odgojno-obrazovnih djelatnika na stručna usavršavanja, kao i nemogućnost pronalaženja zamjene za odsutnog djelatnika. Nedostatni knjižni fond školskih knjižnica i nedostatak stručnog suradnika knjižničara također je istaknut kao jedan od problema. Uočeno je da radnici odgojno-obrazovnih ustanova na otocima nerijetko krše pravo na privatnost djece te postupanje sukladno čl. 70 *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* prema kojem su obvezni svako kršenje prava djece, a posebno nasilje, prijaviti nadležnim službama. Nerijetko se miješaju privatni i profesionalni odnosi te im je u tako malim sredinama, navode, teško postaviti granicu profesionalne uloge. Ujedno im je teško pronaći osobu kojoj se dijete može povjeriti ili osobu koja će, primjerice, voditi nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi u obitelji.

Osim u obrazovnim ustanovama, **nedostatak stručnog kadra na otocima** ističu i djelatnici zdravstvenih ustanova i ustanova socijalne skrbi. Na pojedinim otocima veliki je broj djece razvedenih roditelja, djece s različitim obiteljskim, socijalnim i zdravstvenim teškoćama često povezanih s problemima u učenju,

konzumiranjem droga i alkohola, problemima u ponašanju i cjelokupnom odrastanju, kao i otežanom suradnjom škole i njihovih roditelja. Zbog nedostatka stručnog kadra, djeca i obitelji nemaju gdje dobiti stručnu psihološku pomoć i obiteljsko-pravnu zaštitu. Financijske teškoće i udaljenost otoka mnogim obiteljima onemogućuju odlazak u najbliže gradove na kopnu na savjetovanje i drugu vrstu tretmana (psihološkog, psihijatrijskog, defektološkog, logopedskog, liječničkog).

U okviru **sustava socijalne skrbi,** za područje naseljenih otoka u RH nadležno je 12 CZSS-ova, od kojih samo četiri imaju sjedište na otoku. Geografski položaj i prometna povezanost utječu na dinamiku postupanja CZSS-ova na otocima te na ostvarivanje prava djece. Dojam stručnih radnika CZSS-ova jest da propisi koji reguliraju organizaciju njihovog rada ne zadovoljavaju stvarne potrebe djece. Kao i u ostatku RH, zastupljena je česta fluktuacija stručnih radnika u CZSS-ovima, uzrokovana mijenjanjem radnih mjesta odlaskom iz sustava ili osobnim stanjima. Specifičnosti otočne sredine – zatvorenost, povezanost obiteljskim vezama i poznanstvima, često se ističu kao otežavajuće okolnosti u radu s obiteljima i utječu na prijave povreda prava djece. CZSS-ovi se suočavaju i s poteškoćama pronalaska voditelja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece (stručna pomoć i podrška, mjere nadzora nad roditeljskom skrbi). Suradnja CZSS-a s raznim institucijama uglavnom je ocijenjena vrlo dobrom, ali zabrinjavaju pojedini izolirani slučajevi nedostatne suradnje.

Na Cresu i Lošinju nalaze se **domovi socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju** koja dolaze iz cijele Hrvatske. Zbog udaljenosti od mjesta prebivališta i organizacije i troškova prijevoza, većina roditelja nije u mogućnosti posjećivati djecu u instituciji, a djeca dulje vrijeme putuju do svog doma kamo imaju mogućnost povremeno otići na vikend i praznike. Zbog istih razloga djecu rjeđe obilaze socijalni radnici iz nadležnih centara za socijalnu skrb te suci koji su dužni obilaziti djecu koja izvršavaju odgojne mjere sukladno *Zakonu o sudovima za mladež*. Djeci je otežan pristup i uslugama koje su im potrebne, primjerice, dječjeg i adolescentnog psihijatra, a velik broj te djece ima teškoće s mentalnim zdravljem. Određene šanse imaju mladići iz Odgojnog doma u Malom Lošinju koji lakše mogu pronaći posao u turizmu pri kraju izvršenja odgojne mjere ili nakon što dovrše školu i budu otpušteni iz ustanove.

Zdravstvena zaštita djece na otocima nije uvijek pravodobna i sveobuhvatna. Zbog nepostojanja liječnika specijalista (pedijatri, školski liječnici, psihijatri, fizijatri, stomatolozi ginekolozi...) djeca su "prisiljena" odlaziti na kopno što predstavlja dodatno financijsko opterećenje za roditelje te dulji izostanak djece s nastave.

Stručnjaci na otocima također su nam ukazali na nedostatak policijskog osoblja, posebice ljeti. **Sigurnost djece** u kopnenom i pomorskom prometu, zaštita od različitih vrsta nasilja, nadziranje provedbe odredbe o zabrani noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina, zaštita od zlouporabe droga i alkohola, intervencije kod razbojništva i krađe kao i opća prevencija i zaštita kod kažnjivih radnji, dio su aktivnosti u kojima se očekuje pravodobna i učinkovita akcija policijskih službenika, a koju je nerealno očekivati od jednog policijskog službenika, posebice u ljetnim mjesecima.

Djeca i stručnjaci istaknuli su nedostatak **kulturnih sadržaja na otoku** zbog kojih djeca moraju putovati u obližnji grad na kopnu. Ponuda sadržaja slobodnih aktivnosti djeci na otocima razlikuje se od otoka do otoka. Neke odgojno-obrazovne i kulturne ustanove, kao i nevladine udruge, nastoje upotpuniti slobodno vrijeme djece ponudom različitih slobodnih aktivnosti, no, na većini je otoka ta ponuda i dalje nedostatna. Nedostaje i prostor za druženje i zabavu djece. Zbog nedostatka prijevoza u popodnevnim satima i slabe prometne povezanosti među otočnim mjestima, neka djeca nemaju priliku za uključenost u nenastavne aktivnosti.

Želeći ukazati na specifične izazove u ostvarivanju prava djece na otocima, pravobraniteljica je u suradnji s OŠ Grohote organizirala dvodnevni 2. interdisciplinarni stručni skup na temu **Jednake mogućnosti za djecu na otocima** u Splitu i u Grohotama na otoku Šolti. Cilj skupa bio je ukazati na potrebe i izazove otočne djece i svih koji brinu o njima, predložiti rješenja i resurse kojima će se djeci na otocima pružiti jednake mogućnosti za razvoj njihovih potencijala. U radu skupa sudjelovali su predstavnici ministarstava,

drugih državnih institucija i lokalnih vlasti te brojni istaknuti stručnjaci koji rade s djecom. Više o skupu može se pročitati na poveznici https://dijete.hr/hr/zakljucci-i-poruke-sa-skupa-o-zastiti-prava-djece-na-otocima/.

Iz panel rasprava proizišli su sljedeći zaključci koji su ujedno i preporuke za poboljšanje:

Predškolski odgoj

- *Potrebno je osigurati pravo na predškolski odgoj svoj djeci na otocima, te međusobnim sporazumom i sufinanciranjem JLS-ova na većim otocima osigurati mogućnost upisa u dječji vrtić djeci iz općina i gradova koji nemaju vrtiće.*

Osnovna škola

- *Potrebno je podupirati opstanak i rad otočnih škola, a zatvorene područne škole oživjeti i koristiti u svrhu organiziranja odgojno-obrazovnih i kulturnih aktivnosti za djecu i mlade. Uvesti materijalne i financijske poticaje te stambeno zbrinjavanje za prosvjetni i stručni kadar u svim resorima na otocima.*
- *Djeci na otocima treba osigurati podršku stručnjaka psihologa/logopeda/edukacijskog rehabilitatora/socijalnog pedagoga.*
- *U vezi s provedbom opservacije i određivanja primjerenog oblika školovanja te za rad s učenicima s teškoćama u razvoju i onima koji imaju teškoće mentalnog zdravlja, školama treba pravovremeno pružiti stručnu pomoć, osobito onima koje nemaju stručne suradnike.*
- *Valja poticati sudjelovanje djece u svim segmentima školskog života, a posebno aktivnosti vijeća učenika te različite oblike suradnje škole s roditeljima, a u osmišljavanju slobodnih aktivnosti za djecu ponajprije polaziti od interesa same djece.*
- *Potrebno je organizirati stručna usavršavanja za učitelje na otoku te intenzivirati stručno pedagoški nadzor i savjetovanje. Poželjno je poticati školske knjižnice na uključivanje u program „Ruksak pun kulture“ u okviru aktualne Nacionalne strategije za poticanje čitanja 2017. – 2022. Predloženo je i da Ministarstvo kulture i medija i Ministarstvo znanosti i obrazovanja zajednički financiraju održavanje književnih susreta na državnoj razini u školama na otocima.*

Socijalna skrb

- *Poboljšati prostorne i kadrovske uvjete centara za socijalnu skrb na otocima, kako bi bili dostupniji djeci i obiteljima. Pojačati aktivnosti Obiteljskih centara na otocima kako bi se njima obuhvatilo što više obitelji i djece.*

Međuresorna suradnja

- *Intenzivirati međuresornu suradnju i razmjenu iskustava među institucijama i stručnjacima na otoku i među otocima. Intenzivirati sastanke ili studije slučaja odgojno-obrazovnih i ustanova socijalne skrbi radi razmjene informacija i pravovremene i cjelovite zaštite djece.*

Promet i komunikacije

- *Potrebno je osigurati dobru prometnu povezanost otoka s kopnom i unutar otoka po pristupačnoj cijeni ili besplatno za djecu, te prijevoz djece u sigurnim uvjetima. Osigurati pristup brzom internetu za svu djecu na otocima. Intenzivirati policijsku zaštitu djece na otocima, posebice tijekom ljetnih mjeseci.*

Jedinice lokalne samouprave

- *U JLS-ovima u kojima postoje vijeća za prevenciju, kroz rad tih vijeća inicirati provedbu preventivnih aktivnosti u kojima su djeca ciljana zaštitna skupina.*
- *Zajedno s djecom planirati i osigurati što više sadržaja za djecu te aktivirati dječja gradska/općinska vijeća na otocima.*

4.8 Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj

Nakon što je UN-ov Odbor za prava djeteta u svibnju 2022. razmatrao objedinjeno 5. i 6. izvješće Republike Hrvatske i o tome vodio dijalog s predstavnicima Vlade RH, u lipnju je objavio Zaključna razmatranja i preporuke Republici Hrvatskoj te preporučio da se one učine dostupnima široj javnosti.

Svaka država koja je ratificirala Konvenciju o pravima djeteta, a Hrvatska je to učinila 1991., dužna je svakih pet godina podnositi Odboru za prava djeteta izvješće o tome kako provodi odredbe Konvencije Podnošenje toga izvješća jedan je od ključnih mehanizama nadzora nad time kako države članice ostvaruju obveze preuzete ratificiranjem ovoga važnog međunarodnog dokumenta. U izvješću se iznose glavni pokazatelji o zaštiti prava i dobrobiti djece, te se odgovara na konkretna pitanja o dostupnosti i kvaliteti usluga važnih za život i razvoj djece, o poduzetim mjerama za zaštitu sigurnosti, dobrobiti i uključenosti djece i drugim aspektima prava djece.

Procedura izvješćivanja o implementaciji *Konvencije o pravima djeteta* uključuje niz aktivnosti različitih dionika, od države stranke do nezavisnih institucija za ljudska prava djece, poput pravobranitelja za djecu, nevladinih organizacija, nezavisnih pojedinaca i same djece. Uključuje i niz dokumenata kao što su izvješće države, alternativna izvješća, popis pitanja i tema za izvještavanje, te odgovore na pitanja Odbora i niz *online* sastanaka. Sam izvještajni krug, od jednog do drugog izvješća, traje više godina u pojedinom ciklusu. Nakon što država podnese izvješće, može proteći i više godina do zaključivanja izvještajnog kruga, uz stalno dopunjavanje informacija. Odbor može postaviti i dodatna pitanja u bilo kojem trenutku izvještajnog kruga.

Odbor neprekidno naglašava da nezavisne institucije za ljudska prava, civilno društvo i nevladine organizacije, imaju temeljnu ulogu u izvještavanju o implementaciji Konvencije i u pripremi pitanja na koja država treba odgovoriti u svom izvještaju, i od njih se očekuju sugestije za dijalog između Odbora i predstavnika države. Odbor ohrabruje aktivno sudjelovanje institucija poput pravobranitelja, nevladinih organizacija poput UNICEF-a, udruga za djecu i same djece.

UN-ov Odbor procjenjuje napredak država, te kako u tome sudjeluju civilni sektor i pravobraniteljica za djecu. U izvještavanje Odbora sve se češće uključuju i djeca, uglavnom putem udruga. Tako je zadnjem alternativnom izvješću Ureda pravobraniteljice za djecu svoj prilog dala i *Mreža mladih savjetnika*. To također predstavlja novu kvalitetu u konzultacijama s UN-ovim Odborom kojem je važno i da sam proces izvještavanja donese izravna poboljšanja za djecu u državi stranci. Tako više nije dovoljno da država samo nabroji planirane aktivnosti i mjere za djecu, već se traži i procjena na koji će način mjere stvarno pridonijeti dobrobiti djece.

Na temelju izvješća Vlade RH, alternativnih izvješća organizacija civilnog društva i pravobraniteljice za djecu, Odbor formulira zaključna razmatranja i preporuke za državu. Hrvatska je do sada podnijela četiri izvješća, prvo 1996., a zadnje, 5. i 6. objedinjeno izvješće, dostavljeno je Odboru 2020. godine.

Sadržaj izvješća države stranke

Razmjena informacija s Odborom ili njegovim pomoćnim tijelom kao i izrada alternativna izvješća, odvijaju se prema zadanoj strukturi koja predstavlja ključna područja zabrinutosti za dječja prava. Prvo područje izvještavanja su opće mjere za provedbu *Konvencije* poput zakonodavstva, politika i strategija, koordinacije tijela vlasti odgovornih za implementaciju, financijskih ulaganja u djecu, prikupljanja podataka, neovisnog praćenja, širenja informacija, podizanja svjesnosti, edukacije i na kraju, suradnje s civilnim društvom. Drugo područje se odnosi na definiciju pojma dijete i na četiri osnovna načela *Konvencije*. Same preporuke slijede strukturu šest osnovnih područja zabrinutosti i preporuka: 1. građanska prava i slobode; 2. nasilje nad djecom; 3. obiteljsko okruženje, roditeljska i alternativna skrb; 4. teškoće u razvoju; 5. zdravlje (zdravstvena skrb i zdravlje adolescenata) i životni standard; 6. obrazovanje, slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti; 7. posebne mjere zaštite i krizne situacije.

Pravobraniteljica za djecu dužna je govoriti o preporukama Odbora, upoznavati s njima i javnost i izvršnu vlast te zahtijevati daljnju implementaciju Konvencije. Zbog toga smo nakon objave preporuka, predsjedniku Vlade RH uputili informaciju o Zaključnim napomenama i preporukama Odbora za prava djeteta i preporučili da se preporuke Odbora učine dostupnima stručnoj i široj javnosti, da se prevedu, te da ih ministarstva i druga tijela iz nadležnosti Vlade RH implementiraju u svoje strateške dokumente i druge forme djelovanja i političkog utjecaja. Osim prevođenja, širenja i implementiranja preporuka Odbora, naglasili smo i važnost redovitog procjenjivanja i evaluiranja učinaka poduzetih aktivnosti na život i dobrobit djece u RH. MRMSOSP je na svojim stranicama objavio neslužbeni prijevod preporuka.

U povodu *Svjetskog dana prava djece* – 20. studenoga, dana kada su Ujedinjeni narodi donijeli *Konvenciju o pravima djeteta*, u Uredu pravobraniteljice za djecu 16. studenoga 2022. održana je konferencija za medije na kojoj su predstavljene Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj. Tom je prilikom naglašeno kako *Konvencija o pravima djeteta* nije tek „popis lijepih želja", već međunarodni ugovor koji obvezuje sve države članice, te da primjedbe i preporuke Odbora pomažu kao korektiv i putokaz za sveobuhvatno ostvarivanje i zaštitu prava djece.

Preporuke UN-ovog Odbora za Hrvatsku su obvezujuće smjernice u zaštiti prava djece, ali i poticaj za donošenje budućih nacionalnih strategija i planova za prava djece. One će ujedno biti i kriterij za procjenu ostvarenoga napretka Hrvatske u zaštiti dječjih prava u sljedećem petogodišnjem razdoblju. Sedmo i osmo objedinjeno izvješće Hrvatska je obvezna podnijeti 2027.

Preporuke Republici Hrvatskoj

UN-ov Odbor u svojim je zaključnim primjedbama prepoznao i pozdravio ostvareni napredak u raznim područjima života djece u Hrvatskoj, uključujući izmjene i dopune zakona, donošenje strategija i planova za djecu, te ratifikaciju međunarodnih dokumenata. No, ujedno je pozvao državu na izdvajanje dovoljno financijskih i drugih resursa koji će jamčiti ostvarivanje zacrtanih planova i stvarnu provedbu propisa koji se odnose na djecu.

Odbor je i upozorio na nedostatke koji izazivaju zabrinutost i zahtijevaju žurno djelovanje, a kao ključna područja zabrinutosti istaknuo je **zaštitu od diskriminacije,** osobito manjinskih skupina**, zaštitu od nasilja i zlostavljanja –** u obitelji, u školi, na internetu – i podršku žrtvama, osobito žrtvama seksualnog nasilja**, prava djece s teškoćama u razvoju**, **zdravlje i zdravstvene usluge**, **odgoj i obrazovanje te pravosuđe prilagođeno djeci**. Radi jačanja pravosuđa prilagođenog djeci nužno je odgovarajuće osposobljavanje stručnjaka koji rade s djecom, te je važno ubrzanje svih sudskih postupaka koji uključuju djecu. Odbor je preporučio i da se ojača skrb u zajednici o djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima, te da im se osigura pristup zdravstvenim uslugama i uključivom odgoju i obrazovanju.

Osim toga, među ranjivim je skupinama istaknuo i LGBTI djecu, djecu čiji su roditelji u zatvoru, te djecu migrantskog porijekla.

Odbor preporučuje osigurati kvalitetne specijalizirane zdravstvene usluge za svu djecu, uključujući i manja mjesta, ruralne i otočne sredine, povećati obuhvat obveznim cijepljenjem, poboljšati palijativnu skrb za djecu, osigurati djeci i mladima usluge i programe mentalnog zdravlja, smanjiti pretilost djece, osigurati mladima edukaciju o spolnom i reproduktivnom zdravlju, kao i razvijati programe prevencije zlouporabe alkohola i droga, te prevencije samoozljeđivanja i samoubojstva.

U području obrazovanja i slobodnog vremena Odbor preporučuje povećati dostupnost vrtića, poboljšati stručnu podršku nastavnicima i učiteljima, otkloniti slabosti u ishodima učenja nastale tijekom pandemije bolesti COVID-19, posebno za siromašne, djecu s teškoćama u razvoju, djecu s problemima u ponašanju i Rome, te spriječiti rano napuštanje školovanja, osigurati građanski odgoj i razvoj medijske pismenosti u školi, te pružiti svoj djeci pristupačna, sigurna i inkluzivna mjesta za igru.

Također se preporučuje jačati podršku obiteljima, razvijati roditeljske kompetencije, širiti socijalne usluge u zajednici, jačati resurse centara za socijalnu skrb, jačati obiteljske sudove, te ubrzati deinstitucionalizaciju i posvojenja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ali i osigurati dovoljne kapacitete alternativne skrbi o djeci te jačati potporu udomiteljstvu.

Među ostalim se navode i preporuke za povećanje participacije djece, zaštitu posebno ranjivih skupina, povećanje sigurnosti djece u prometu, te se poziva na obveznu edukaciju o pravima djece i zaštiti najboljeg interesa djece za sve stručnjake koji rade s djecom – u pravosuđu, socijalnoj skrbi, zdravstvu, obrazovanju, alternativnoj skrbi, službi za migracije, medijima itd.

Država stranka dužna je i izvještavati Odbor o provedbi triju fakultativnih protokola uz *Konvenciju*: *Fakultativni protokol glede sudjelovanja djece u oružanim sukobima*, *Fakultativni protokol o trgovini djecom, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji* i *Fakultativni protokol o postupku povodom pritužbi*. Posebno nas zabrinjava to što RH dosad ni jednom nije podnijela izvješće po *Fakultativnom protokolu o trgovini djecom, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji*.

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

U cilju podizanja razine zaštite dječjih prava i interesa pravobraniteljica za djecu institucijama, tijelima ili pravnim osobama upućuje preporuke, upozorenja, prijedloge, priopćenja i stajališta. Tijekom 2022. pravobraniteljica je uputila 68 općih preporuka, upozorenja i priopćenja u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina djece.

Preporuke pravobraniteljice po područjima u 2022.

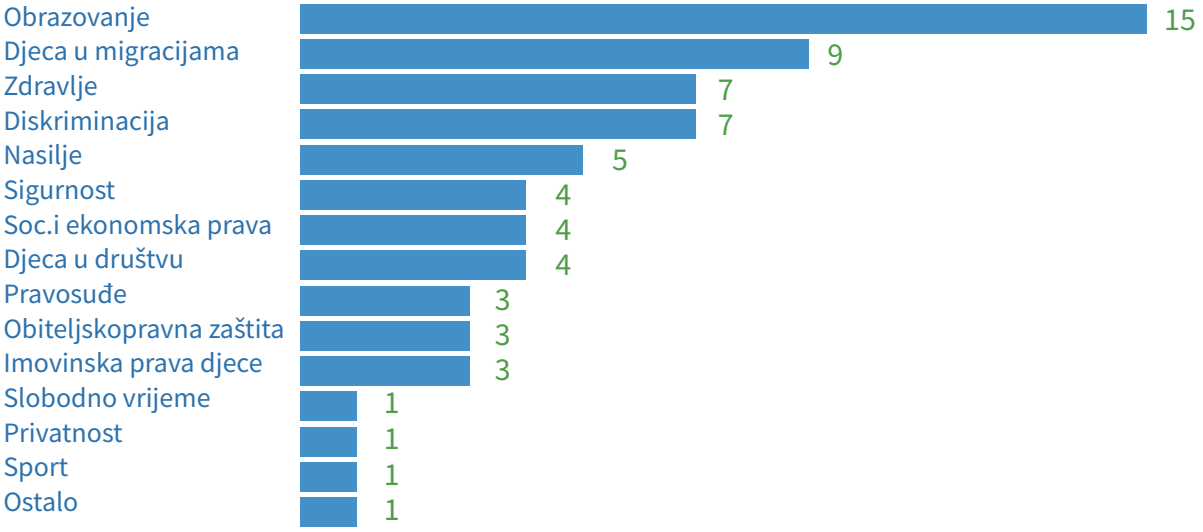

Preporuke su u najvećem broju upućivane nadležnim ministarstvima, posebice MZO-u, MRMSOSP-u, MUP-u i MPU-u, pri čemu su neke upućivane istovremeno na više nadležnih tijela te Vladi RH. Upućivali smo ih i drugim državnim tijelima, gradovima, županijama i ustanovama. Od ukupno 68 preporuka, deset je načelne naravi ukazujući nadležnim tijelima na potrebu zaštite najboljeg interesa djece. Reakcije na ostalih 58 preporuka varirale su od potpune prihvaćenosti do izostanka povratne informacije.

Reakcije javnih tijela i institucija na preporuke pravobraniteljice za djecu u 2022.

Ukupno preporuka 58					
Prihvaćeno 32 (55 %)				Nije prihvaćeno 4 (7 %)	Bez povratne informacije 22 (38 %)
Potpuno prihvaćeno 21 (36 %)		Načelno prihvaćeno* 7 (12 %)	Djelomično prihvaćeno 4 (7 %)		
Realizirano 10 (17 %)	Nije realizirano 11 (19 %)				

* Realizacija u postojećim okolnostima nije moguća

U nastavku slijede opisi preporuka po pojedinim područjima zaštite prava djece.

5.1 Obrazovanje

ZAŠTITA PRAVA DJECE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Početkom školske godine 2022./2023. pravobraniteljica je MZO-u, ASO-u i AZOO-u uputila 23 preporuke vezane za zaštitu prava i interesa sve djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, uključujući djecu s teškoćama u razvoju, djecu pripadnike nacionalnih manjina, djecu s problemima u ponašanju, darovite učenike, kao i novopridošle učenike i djecu migrante. Pozvali smo na osiguranje sigurnih uvjeta uključujući zaštitu od nasilja te neprofesionalnog, neetičnog i kažnjivog postupanja odgojno-obrazovnih

djelatnika, zaštitu mentalnog zdravlja djece i zdravstvenu zaštitu djece u okviru odgojno-obrazovnih ustanova. Upozorili smo na potrebu osiguranja kvalitetne prehrane za djecu, dodatnih sadržaja i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu, te na osiguranje prava djeteta na sudjelovanje i na informaciju. Založili smo se za osiguravanje produženog boravka svim učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole, siguran prijevoz djece u vrtić i školu te osposobljavanje djece za upravljanje biciklom. Preporuke koje kontinuirano ponavljamo na početku školske godine detaljnije su prikazane u našoj publikaciji *„Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama“* (2020.) MZO smo pozvali da o našim preporukama obavijesti sve odgojno obrazovne ustanove te da svojim zalaganjem pripomogne u njihovom ostvarivanju. U međuvremenu nismo informirani o prihvaćanju i realizaciji preporuka.

FINANCIRANJE RADA POMOĆNIKA U NASTAVI I STRUČNIH KOMUNIKACIJSKIH POSREDNIKA NA PODRUČJU ZAGREBAČKE ŽUPANIJE

S obzirom na važnost pravovremenog osiguravanja modela podrške za učenike s TUR-om te planiranja i organizacije rada odgojno-obrazovnih institucija, u lipnju 2022. preporučili smo MZO-u što žurnije raspisivanje novog natječaja za financiranje pomoćnika/komunikacijskih posrednika u školskoj godini 2022./2023. (prije završetka postojećeg projekta „Prsten potpore IV“), kako se ne bi ponovila situacija da djeca s TUR-om školsku godinu započnu bez ove podrške. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

NASTAVA NA DALJINU

U vrijeme naglog širenja pandemije bolesti COVID-19 početkom 2022. godine, te ponovnog prelaska sve većeg broja škola na model nastave na daljinu, preporučili smo MZO-u ulaganje dodatnih napora za pružanje pomoći i podrške odgojno-obrazovnim djelatnicima u pogledu strukturiranja, provođenja i praćenja uspješnosti provedbe nastave na daljinu, te određivanja samoizolacije za učenike. Posebno smo naglasili ulogu učitelja/nastavnika u obrađivanju i ujednačavanju količine nastavnih sadržaja u *online* nastavi: dati jasne upute učenicima za rad, izbjegavati isključivo pisane upute učenicima što trebaju samostalno obraditi iz udžbenika ili koje zadatke trebaju riješiti, učiniti dostupnim osnovne materijale za učenje, pratiti rad učenika, pružiti im podršku u izvršavanju zadataka, te izbjegavati prebacivanje poučavanja na roditelje, posebice roditelje mlađe djece i djece s teškoćama u razvoju. Naglasili smo nužnost dvosmjerne komunikacije na relaciji učenik-učitelj/nastavnik te potrebu održavanja *online* nastave u istim vremenskim okvirima u kojima bi se nastava inače pohađala u školi. Također smo preporučili ujednačavanje postupaka škola u određivanju samoizolacije učenika kao i pri povratku učenika u školu nakon završetka samoizolacije. Preporuka je načelno prihvaćena.

ORGANIZACIJA ŽUPANIJSKIH STRUČNIH VIJEĆA ZA STRUČNE SURADNIKE I RAVNATELJE DJEČJIH VRTIĆA

Više ravnatelja i stručnih suradnika dječjih vrtića upozorilo nas je na problem nedostatka županijskih stručnih vijeća. Intenzivne promjene i zahtjevi odgoja i obrazovanja u proteklom razdoblju, kao i sve raznovrsnije potrebe djece i roditelja, zahtijevaju cjelovitu i pravovremenu podršku u radu stručnih suradnika i ravnatelja dječjih vrtića. Nedvojbeno važan oblik podrške za njih su stručna usavršavanja na županijskoj razini. Županijska stručna vijeća omogućila bi im razmjenu važnih informacija, iskustava i primjera dobre prakse, komunikaciju većeg broja sudionika o stručnim i aktualnim temama koje mogu pridonijeti njihovom profesionalnom razvoju, a time i pravovremenoj i sveobuhvatnoj zaštiti svih prava i najboljih interesa djece. Stoga smo preporučili AZOO-u da se po uzoru na osnovnoškolski i srednjoškolski sustav obrazovanja i u području predškolskog odgoja formiraju županijska stručna vijeća stručnih suradnika kao i ravnatelja dječjih vrtića. U međuvremenu nismo zaprimili odgovor AZOO-a.

OSIGURANJE ODGOVARAJUĆIH VRTIČKIH KAPACITETA U IMOTSKOJ KRAJINI

Na području Imotske krajine djeci je, zbog nedostatka kapaciteta, uskraćen predškolski odgoj i obrazovanje. Splitsko-dalmatinskoj županiji i MZO-u smo preporučili osiguravanje dovoljnih kapaciteta smještaja u vrtiću i jaslicama sukladno potrebama građana. Prihvaćajući preporuku, MZO je podsjetilo na obvezu JL(R)S-a vezanu za POO te obavijestilo da je povećanje vrtićkih kapaciteta važan strateški cilj i prioritetno područje u NPOO-u 2021. – 2026. i NRS-u RH do 2030. godine, kao i na mogućnost dodjele bespovratnih sredstava za izgradnju, dogradnju, rekonstrukciju i opremanje predškolskih ustanova.

PRIJEVOZ UČENIKA S TUR-OM KOJI SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE NASTAVLJAJU U USTANOVAMA IZ SUSTAVA SOCIJALNE SKRBI

Zbog teškoća u osiguravanju prijevoza za učenike Centra za odgoj i obrazovanje „Dubrava" i Centra za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj" u Zagrebu čije su se škole, uslijed radova na objektima, privremeno preselile na druge adrese, preporučili smo MZO-u i MRMSOSP-u žurno rješavanje pitanja prijevoza za sve učenike. Dodatno smo preporučili da prijevoz učenika s TUR-om, koji srednjoškolsko obrazovanje nastavljaju u ustanovama iz sustava socijalne skrbi, odnosno u sustavu MRMSOSP-a, riješe zajedničkom i koordiniranom akcijom kako toj djeci obrazovanje ne bi bilo uskraćeno.

MZO-u smo preporučili proširenje *Odluke o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza i posebnih nastavnih sredstava i pomagala za školovanje učenika s teškoćama u razvoju u srednjoškolskim programima za školsku godinu 2022./2023.* i na posebne ustanove odgoja i obrazovanja koje su u nadležnosti MRMSOSP-a, kako učenici s TUR-om koji se školuju u tim ustanovama ne bi bili u nepovoljnijem položaju od onih koji se školuju u posebnim ustanovama odgoja i obrazovanja u nadležnosti MZO-a. Preporuka je djelomično prihvaćena, realiziran je samo prijevoz za učenike COO-a Dubrava, dok odgovor ministarstava na integriranu preporuku u vezi prijevoza nismo još primili.

NASTAVAK OBRAZOVANJA ROMSKIH UČENIKA U OŠ FRANA KRSTE FRANKOPANA

U vezi školovanja učenika romske nacionalne manjine u OŠ Frana Krste Frankopana u Brodu na Kupi, preporučili smo MZO-u da se, prije donošenja odluke o ustroju razrednih odjela, organizira konferencija slučaja uz sudjelovanje predstavnika Škole, MZO-a, AZZO-a, osnivača Škole, roditelja kao i predstavnika romske zajednice. Također smo, u slučaju promjene ustroja razreda, ukazali na potrebu da se promjena planira unaprijed, kao i da se učenici, odgojno-obrazovni djelatnici i roditelji unaprijed pripreme za novi način i uvjete rada. MZO nije odgovorio na preporuku.

ZAPOŠLJAVANJE STRUČNIH SURADNIKA U ŠKOLAMA

Povodom ukazivanja pojedinih škola na nedostatak stručnih suradnika, uputili smo preporuke MZO-u za davanje suglasnosti školama za njihovo zapošljavanje. Preporučili smo:

- uzimati u obzir stvarne potrebe djece, a ne samo broj učenika kao uvjet zapošljavanja stručnih suradnika, a u cilju pravodobne i sveobuhvatne zaštite djece i podizanja kvalitete rada ustanove;
- obaviti objektivnu procjenu kadrovskih potreba za svaku školu;
- u slučaju nemogućnosti zapošljavanja stručnih suradnika odgovarajućeg profila u svakoj ustanovi, osigurati zajednički mobilni tim stručnih suradnika za više ustanova na određenom području.

Ujedno smo istaknuli da je, u cilju zaštite mentalnog zdravlja djece, potrebno osigurati dovoljan broj stručnjaka, dostupnost psihološke pomoći, kao i povećati pismenost odgojno-obrazovnih radnika o mentalnom zdravlju u čemu veliku ulogu imaju stručni suradnici psiholozi. Skrenuli smo pozornost da zbog nedovoljne ekipiranosti stručno-razvojne službe, škole ne mogu udovoljiti standardima rada i pružiti podršku svim učenicima u riziku i onim s teškoćama u razvoju. Nadalje, s ciljem povećanja kvalitete odgojno-obrazovnog uključivanja učenika s TUR-om i stvaranju inkluzivnog okruženja u školi, preporučili smo osigurati stručnjake koji rade s učenicima s TUR-om, odnosno s učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. U školama koje bilježe kontinuiran porast učenika s TUR-om, potrebno je voditi računa o zapošljavanju ili povećanju satnice edukacijskog rehabilitatora te, prema potrebi, formiranju posebnih razrednih odjela.

Zabrinjavajuće je što postoje škole koje nemaju niti jednog zaposlenog stručnog suradnika, unatoč važećim propisima u sustavu odgoja i obrazovanja. Najčešće je riječ o školama na otocima koje spadaju u škole s otežanim uvjetima rada, za koje, prema odredbama DPS-a mjerila za utvrđivanje broja radnika mogu biti i niža od onih propisanih za škole koje rade u redovitim uvjetima. Stoga su potrebna veća ulaganja u odgojno-obrazovne ustanove na otocima i izoliranim mjestima, posebno u pogledu kadrovskih uvjeta i zapošljavanja mobilnih timova stručnih suradnika.

Tijekom 2022. uputili smo osam preporuka za zapošljavanje stručnih suradnika: psihologa u Prvoj osnovnoj školi Petrinja, pedagoga i psihologa u OŠ Ante Anđelinovića iz Sućurja (otok Hvar), psihologa ili edukacijskog rehabilitatora u SŠ Ivana Šveara, Ivanić-Grad i OŠ Jože Šurana u Višnjanu, edukacijskog rehabilitatora u OŠ Ivana Meštrovića, Zagreb, stručnog suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila (socijalnog pedagoga) u OŠ Vladimira Nazora Pazin, stručnog suradnika edukacijskog rehabilitatora i odobravanje ustroja PRO-a za učenike s TUR-om u OŠ Vis i OŠ Župe Dubrovačke u Mlinima. Jedna preporuka nije prihvaćena, dvije su načelno prihvaćene, jedna djelomično, a za četiri preporuke do sada nismo primili odgovor.

5.2 Djeca u migracijama

PODRŠKA I POMOĆ DJECI IZBJEGLOJ IZ UKRAJINE

Na početku agresije na Ukrajinu, premijeru i ministru unutarnjih poslova smo preporučili da se, uz što jednostavnije granične kontrole, definira jasan zaštitni pravni status djece (naročito djece bez pratnje) i obitelji, te da se razvije osjetljiv sustav registracije djece i izdavanja dokumenata, posebno one djece koja stižu s odraslima, a nepoznat je odnos odraslih i djeteta. Preporučili smo da je pri ulasku u RH potrebno transparentno i jasno informirati izbjegle ljude o mjestima dostupnog smještaja, kontaktnim brojevima za pomoć, te o promjenama u planu smještaja.

Preporučili smo i osigurati smještajne kapacitete za djecu i mlade koji su se u Ukrajini nalazili u alternativnim oblicima skrbi, te za djecu koja u RH ulaze bez pratnje, a nakon ulaska u zemlju procjenjivati potrebe za kolektivnim smještajem, tražiti dugoročnija rješenja za smještaj i osigurati minimalni paket usluga (mjesto za informiranje i pružanje podrške, prostori prilagođeni djeci, uključujući kutak za majke i malu djecu), osigurati psihosocijalnu podršku, identificirati ranjivu djecu i obitelji u visokom riziku, osigurati zdravstvenu skrb, sigurno mjesto za spavanje i pristup sanitarnom čvoru, tople obroke i neprehrambene artikle, posebno za djecu i žene, te korištenja WIFI mreže radi komunikacije s obitelji. Naglasili smo da valja voditi računa o tome da mnoga djeca dovode sa sobom kućne ljubimce što može za dijete biti važan izvor podrške, pripremiti se za pružanje različitih vrsta psihološke pomoći, ustrojiti detaljne evidencije udruga i pojedinaca uključenih u pružanje pomoći i podrške (po mogućnosti onih koje imaju iskustvo rada s djecom, ranjivim skupinama ili u mobilnim timovima, kako bi se spriječili kontakti s osobama koje mogu ugroziti djecu). Također, valja osigurati pohađanje nastave, izraditi plan mogućnosti za uključivanje djece u dječje vrtiće te voditi računa o uvjetima za provođenje slobodnog vremena i igre. Osim podrške djeci izbjegloj iz Ukrajine, valja voditi računa i o tome kako razgovarati s djecom u Hrvatskoj o ratu u Ukrajini i patnji njihovih vršnjaka.

OSTVARIVANJE PRAVA NA POMOĆ DJECI IZBJEGLOJ IZ UKRAJINE

MUP-u smo preporučili da se djecu izbjeglu iz Ukrajine te djecu bez pratnje, u zakonskim odredbama istakne kao posebno ranjivu skupinu uz naglašavanje njihovih prava. Predložili smo i da se zakonskim izmjenama osigura priznanje ili odobrenje naknada i usluga u sustavu socijalne skrbi stranim državljanima pod privremenom zaštitom u istom opsegu kao strancima pod supsidijarnom zaštitom i azilantima. Preporučili smo da se apelira na JLP(R)S-ove za uključivanje djece u obvezni predškolski program. Naše preporuke su prihvaćene.

DOSTUPNOST INFORMACIJA O OBRAZOVANJU RASELJENE DJECE IZ UKRAJINE

Prateći boravak i uključivanje djece iz Ukrajine u obrazovni sustav, pravobraniteljica za djecu je u suradnji s Europskom mrežom pravobranitelja za djecu i Pravobraniteljicom za djecu iz Ukrajine, preporučila da se na stranici Ministarstva unutarnjih poslova „Hrvatska za Ukrajinu“ učini dostupnim *Informacijski vodič za djecu i roditelje* koji sadrži web stranice i materijale sa školskim lekcijama i udžbenicima, na engleskom i ukrajinskom jeziku koji je pripremio Ukrajinski parlament, a kako bi djeca iz Ukrajine, pored uključivanja u odgojno-obrazovni sustav RH, zadržala i vezu sa svojim jezikom i obrazovanjem. Preporuka nije prihvaćena.

EVIDENCIJA DJECE BEZ PRATNJE IZ UKRAJINE

Reagirajući na apel ukrajinske pravobraniteljice za djecu upućen Europskoj mreži pravobranitelja za djecu, pravobraniteljica je uputila preporuku MUP-u da se o registraciji djece iz Ukrajine koja su bez pratnje roditelja ili skrbnika na području RH izvijesti Ukrajinsko veleposlanstvo. Nemamo povratnu informaciju o prihvaćenosti preporuke.

UKLJUČIVANJE DJECE IZ UKRAJINE U DJEČJE VRTIĆE

Reagirajući na informacije o poteškoćama uključivanja u vrtiće djece predškolske dobi koja su smještena u Motelu Plitvice u Zagrebu, pravobraniteljica je Gradu Zagrebu preporučila da se djeci smještenoj na ovoj prometno izoliranoj lokaciji, omogući upis u vrtić sukladno slobodnim kapacitetima, ali vodeći računa o mogućnosti prijevoza s ove lokacije. Prema našim saznanjima, Grad je povećao broj autobusnih linija koje prometno povezuju navedenu lokaciju s drugim gradskim područjima, ali pitanje nedostatnosti kapaciteta u vrtićima nije riješeno.

UNAPREĐENJE UVJETA SMJEŠTAJA DJECE IZ UKRAJINE U GRADU MLADIH

Pravobraniteljica za djecu posjetila je u Zagrebu kolektivni smještaj u Gradu mladih. Prilikom obilaska uočeno je kako centar za socijalnu skrb, kao i djelatnici Crvenog križa tek povremeno dolaze na tu lokaciju, te kako nema mobilnih timova koji bi obilazili obitelji. Također je uočeno da djeca slobodno vrijeme ne provode strukturirano. Stoga se pravobraniteljica obratila MUP-u i preporučila da se djeci i njihovim roditeljima osigura pružanje stručne psihološke pomoći, te strukturirano provođenje slobodnog vremena djece kroz pomoć u učenju i organizaciju slobodnih aktivnosti, posebice tijekom ljeta. Preporuka je prihvaćena.

PREMJEŠTAJ DJECE IZ UKRAJINE IZ MOTELA PLITVICE I GRADA MLADIH

S obzirom na nedostatke smještaja u motelu Plitvice, utvrđene nakon obilaska (prometna izoliranost, nestrukturirano provođenja vremena, izostanak odgovarajućeg prostora za dječju igru, nedostatak psihosocijalne podrške za majke), preporukom smo se obratili MUP-u. Poduprli smo premještaj obitelji iz motela Plitvice, kao i iz Grada mladih, s ciljem da se raseljenim osobama omoguće bolji uvjeti za život u RH i općenito, integracija u društvo, osobama koje su zaposlene nastavak radnog odnosa, a djeci smanji dodatni stres oko preseljenja na novu lokaciju, kojem će i oni i obitelj biti izloženi. Apelirali smo da se planirani budući premještaji na novu lokaciju ne odvijaju za vrijeme trajanja nastave, odnosno, polugodišta, kao i da se plan za premještaj i razlozi za njegovu nužnost pravovremeno i na razumljiv način najave korisnicima smještaja. Preporuka je prihvaćena.

PSIHOLOŠKA POMOĆ DJECI IZ UKRAJINE SMJEŠTENOJ U SV. NEDELJI

Prateći boravak djece iz alternativne skrbi pristigle u RH iz Ukrajine, Pravobraniteljica za djecu posjetila je djecu smještenu u Svetoj Nedelji, u organizaciji vjerske zajednice Udruge Nešto više. Riječ je o posebno ranjivoj djeci – djeci koja su doživjela nasilje i čiji su roditelji lišeni prava na roditeljsku skrb, te djeci bez roditelja, dodatnoj traumatiziranoj ratnim okolnostima i poteškoćama pri izlasku iz Ukrajine i dolasku u novu sredinu. Uočavajući nužnost psihološke pomoći u cilju brže prilagodbe na novu sredinu i pripreme za iduću školsku godinu, preporučili smo DPP-u uključivanje i procjenu potreba djece za psihološkom pomoći i podrškom, kao i mogućnosti različitih dionika za pružanje te pomoći, a uz suradnju s Centrom za socijalnu skrb Samobor. Preporuka je prihvaćena te smo obaviješteni da je DPP osigurao djeci psihološku pomoć i radionice na tjednoj bazi, te da je djeci dostupna podrška psihologinje iz Udruge „Nešto više“.

PRIVREMENO ZBRINJAVANJE DJECE MIGRANATA U RIJECI

Željeznički kolodvor Grada Rijeke jedna je od privremenih stanica na kojima se migranti koji dolaze vlakovima zaustavljaju i borave kraće vrijeme, tražeći zaklon i predah na svojem putovanju. Uočili smo kako je Grad Rijeka pravovremeno reagirao na ovu situaciju nastojeći, u suradnji s drugim nadležnim tijelima, osigurati smještaj, odnosno, šatore i kontejnere na lokaciji željezničkog kolodvora. Međutim, kako lokacija uz kolodvor i prugu ne pruža uvjete za humano zbrinjavanje djece (minimum higijenskih standarda, posebice

sanitarni čvor, topli obrok, voda, mjesto za predah i spavanje), preporučili smo osigurati uvjete na nekoj od prihvatljivih lokacija. Grad Rijeka izvijestio nas je o poduzetim radnjama i aktivnostima koje se planiraju poduzeti u cilju pomoći migrantima u tranzitu. Preporuka je primljena na znanje.

5.3 Zdravlje

POBOLJŠANJE UVJETA LIJEČENJA DJECE S PROBLEMIMA MENTALNOG ZDRAVLJA

Problem liječenja djece i adolescenata s problemima mentalnog zdravlja koji imaju potrebu za hospitalizacijom, osobito kada su nužne mjere odvajanja i ograničavanja, postoji više godina. MZ-u smo preporučili povećati broj specijalizacija dječjih i adolescentnih psihijatara te povećati kapacitete za hospitalizaciju u ustanovama koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba, ne samo u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež, već i u KBC-u Zagreb, Osijek i Rijeka, uz osiguranje uvjeta za 24-satnu hitnu psihijatrijsku ambulantu za prijem djece. Isto bi trebalo osigurati i u KBC-u Split koji se još ne nalazi na listi ustanova u kojima se djeca liječe odvojeno od odraslih. Preporučili smo da svaki zavod/odjel KBC-a koji se bavi dječjom i adolescentnom psihijatrijom, unutar stacionarnih kapaciteta osigura zasebno odvojeni smještaj djece i mladih, kao i da ustroji jedinicu zatvorenog tipa s primjenom mjera odvajanja i ograničavanja za djecu. Preporučili smo i da se cijene dijagnostičkih i terapijskih postupaka (DTP) prilagode složenosti pregleda i obrade te da se osigura model ugovaranja s HZZO-om kako bi cijena pružene usluge pokrila sve troškove rada uvjetovane normativima. Radi veće zašite prava djece počinitelja kaznenih djela u stanju neubrojivosti, predložili smo da se osigura psihijatrijska ustanova koja ispunjava potrebne uvjete za prisilni smještaj neubrojive djece te za njihovo liječenje na slobodi. Do sada nemamo povratnu informaciju.

PROTOKOL O POSTUPANJU U ŠKOLI S UČENICIMA OBOLJELIMA OD ŠEĆERNE BOLESTI

Povodom saznanja da se pojedine škole i dalje isključivo vode Protokolom o postupanju u školi s učenicima oboljelima od šećerne bolesti Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu iz 2014., konkretno, odbijaju primijeniti glukagon djeci iako je riječ o pružanje prve pomoći djetetu u slučaju teške hipoglikemije, Pravobraniteljica se obratila Hrvatskom društvu za školsku i sveučilišnu medicinu. Preporučili smo da se odmah pristupi izmjeni i dopuni Protokola iz 2014. u dijelu koji se odnosi na postupanje u odnosu na dijete u slučaju teške hipoglikemije, i to u skladu sa stručnim mišljenjima o pružanju prve pomoći djetetu što uključuje i primjenu glukagona. Naveli smo kako je izmjena i dopuna Protokola prilika i za definiranje načina na koji će biti osmišljena i provedena edukacija zaposlenika odgojno-obrazovnih ustanova o načinu pružanja prve pomoći djetetu u slučaju teške hipoglikemijske reakcije, uključujući edukaciju o primjeni *glukagona.* Preporuka je prihvaćena.

DJECA OBOLJELA OD DIJABETESA (GLUKAGON U SPREJU)

Unatoč našim višegodišnjim nastojanjima i preporukama da se odgojno-obrazovni radnici educiraju i osposobe za pružanje prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje korištenje injekcije glukagona, i dalje se suočavamo s otporom dijela zaposlenika odgojno-obrazovnoga sustava koji ne prihvaćaju ovu odgovornost. Nerijetko svoj otpor opravdavaju osjećajem nesigurnosti vezanim za injekciju glukagona i strahom od igle. Stoga smo s velikom nadom i optimizmom primili informaciju o postojanju glukagona u spreju – Baqsimi za kojeg vjerujemo da bi pridonio otklanjanju otpora i nesigurnosti osoba koje se brinu o djetetu u slučajevima potrebe za primjenom glukagona. Dostupnost glukagona u spreju, čija je primjena jednostavnija i lakša, mogla bi se pozitivno odraziti i na sveukupni osjećaj sigurnosti djeteta i roditelja tijekom djetetova boravka u vrtiću ili školi, te na taj način imati pozitivne učinke i na mentalno zdravlje djece koja boluju od dijabetesa. Imajući u vidu potencijalne prednosti korištenja glukagona u spreju u odnosu na onaj koji se primjenjuje u injekciji, HZZO-u smo preporučili da razmotri stavljanje glukagona u spreju na Osnovnu listu lijekova HZZO-a i time ga učini besplatno dostupnim djeci koja boluju od dijabetesa. Preporuka nije prihvaćena.

RASTEREĆENJE HITNOG PRIJEMA ODJELA ZA PEDIJATRIJU OPĆE BOLNICE ZADAR

Pravobraniteljica za djecu je na temelju obraćanja stručnog kolegija specijalista pedijatrije Odjela za pedijatriju Opće bolnice Zadar upoznata s apelom liječnika o potrebi rasterećenja hitnog prijema Odjela za

pedijatriju Opće bolnice Zadar i prijedlogom za reorganizaciju rada primarne zdravstvene zaštite djece. Zabrinuti za zdravstvenu skrb djece i adolescenata u Zadarskoj županiji preporučili smo MZ-u i Zadarskoj županiji neodgodivo postupanje s ciljem otklanjanja problema na koje ukazuju liječnici – članovi stručnog kolegija Odjela za pedijatriju Opće bolnice Zadar te osiguranje pretpostavki za sigurnu i učinkovitu zdravstvenu zaštitu djece na području Zadarske županije. Preporuka je prihvaćena, no, unatoč tome, nije došlo do očekivanih promjena u reorganizaciji rada u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

REORGANIZACIJA RADA PSIHIJATRIJSKE BOLNICE ZA DJECU I MLADEŽ NAKON POTRESA

Povodom zamolbe za pomoć gradonačelnika Grada Zagreba u rješavanju preopterećenosti bolničkih kapaciteta Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež i osiguranjem kontinuiteta pružanja zdravstvene zaštite djeci i adolescentima koji boluju od najtežih mentalnih poremećaja s visokim rizikom za auto i heteroagresivna ponašanja, obratili smo se MZ-u. Preporučili smo da MZ da suglasnost Gradu Zagrebu u pogledu predložene reorganizacije poslovanja Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež tijekom provedbe građevinskih radova u projektu obnove nakon potresa. S obzirom da se djeca čije zdravstveno stanje zahtijeva bolničko liječenje hospitaliziraju isključivo u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu, koja jedina u zemlji ima Odjel s primjenom mjera odvajanja i ograničavanja za djecu, a da potrebe za hospitalizacijom premašuju njezine kapaciteta, preporučili smo da se žurno osigura povećanje tih kapaciteta i u drugim psihijatrijskim ustanovama koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba (KBC Zagreb, KBC Osijek i KBC Rijeka), uz osiguranje uvjeta za 24-satnu hitnu psihijatrijsku ambulantu za prijem djece u tim KBC-ima. Do sada nismo zaprimili odgovor.

ZAŠTITA DJECE OD PREKOMJERNE BUKE U OPĆINI RAŽANAC

Po pojedinačnoj pritužbi oca djece koja su izložena prekomjernoj buci, poslali smo preporuku Općini Ražanac. Preporučili smo da Općina Ražanac kao organizator manifestacija veću pažnju posveti djeci i njihovim potrebama i interesima te da se kod svih odluka koje se donose, a imaju utjecaj na djecu i njihova prava, preispituje najbolji interes djece. Preporuka je prihvaćena.

SIGURNOST DJECE PRI KORIŠTENJU BOJA ZA GRAFITE

Po pojedinačnoj pritužbi zabrinutog građanina poslali smo preporuku Gradu Zagrebu kao organizatoru manifestacije u kojoj su sudjelovala i djeca. Preporučili smo da se ubuduće prilikom rukovanja sprejevima i bojama za grafite djeci mora osigurati zaštitna oprema – maske i rukavice. Odgovor na preporuku za sada nismo primili.

5.4 Diskriminacija

KORIŠTENJE KNJIGE „MOJ TATA SPAVA S AN̄ĐELIMA – MALI RATNI DNEVNIK“ U OSNOVNOJ ŠKOLI

Zbog pritužbe na pojedine dijelove knjige „Moj tata spava s anđelima – Mali ratni dnevnik“ koja se koristi kao izborna lektira u osnovnoj školi, upozorili smo MZO da ako nisu jasni odgojno-obrazovni ishodi i ciljevi koji se prema kurikulumu trebaju postići obrađivanjem ove knjige te ako nema jamstva da će učenici biti upoznati sa sadržajem ove knjige uz nužan kritički osvrt, pojedini dijelovi knjige mogu biti platforma za negativne stereotipe, netoleranciju i nepoštivanje različitosti te usvajanje diskriminacijskih stavova i praksi, što nije u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja prema ZOOSŠ-a. Preporučili smo MZO-u da poduzme potrebne radnje kako bi se osiguralo da lektira, udžbenici i pomoćna nastavna sredstva, ne uključuju sadržaje koji mogu dovesti do usvajanja negativnih stereotipa, netolerancije i nepoštivanja različitosti te mogućih diskriminacijskih stavova i praksi, a što nije u skladu s Ustavom i proklamiranim načelima demokratskog poretka koja se posebice odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava i temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina. O našoj preporuci obavijestili smo Srpsko narodno vijeće, AZOO i pučku pravobraniteljicu. Preporuka nije prihvaćena.

DISKRIMINIRAJUĆI SADRŽAJ U UDŽBENIKU IZ ETIKE ZA 1. RAZRED SREDNJE ŠKOLE

U povodu pritužbe na diskriminirajući sadržaj u udžbeniku *Etika 1* za I. razred srednje škole, upozorili

smo MZO na pojedine spolne i rodne stereotipe i predrasude koji mogu poticati diskriminacijske stavove. Preporučili smo provođenje nadzora nad sadržajima udžbenika i poduzimanje mjera radi uklanjanja onih sadržaja koji se protive ciljevima odgoja i obrazovanja iz *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* i zahtjevima iz *Zakona o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu koji propisuju da* udžbenici i drugi obrazovni materijali moraju biti u skladu s Ustavom i da se njima štite ljudska i manjinska prava, temeljne slobode i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova. O našoj preporuci obavijestili smo i pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova. MZO je uvažio preporuku te je u međuvremenu tiskano ispravljeno izdanje udžbenika.

PRISTUP PODACIMA O DJECI U SUSTAVU E-GRAĐANI

U 2022. godini nastavili smo aktivnosti započete u 2021., vezane uz nemogućnost pristupa podacima o djetetu u sustavu e-Građani. Naime, 2021. preporučili smo MPU da se zauzme za uklanjanje diskriminatornih učinaka pojedinačnih propisa, kao i pravne prakse te zaštitu prava i interesa djece koja su rođena i žive u obiteljskoj zajednici životnih partnera, a zbog nemogućnosti pristupa podacima o djetetu u sustavu e-Građani. Pristup podacima u sustavu e- Građani onemogućen je i roditelju djeteta u slučaju kada je drugom roditelju izrečena mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, konkretno, mjera lišenja roditeljske skrbi koja se upisuje u državne matice. Roditelju kojem nije izrečena mjera i koji uredno skrbi o djetetu tako je onemogućen pristup djetetovim podacima u sustavu e-Građani. Kako je iz odgovora MPU-a proizašlo da je do problema u pristupu podacima došlo zbog tehničkih ograničenja aplikacije, preporučili smo žurno rješavanje uočenih poteškoća kako bi se roditeljima omogućio nesmetan pristup podacima, uz istovremeno ograničavanja pristupa onim roditeljima koji su lišeni roditeljske skrbi. Preporuka je načelno prihvaćena, uz napomenu da je za njezinu realizaciju potreban cjelokupni reinženjering i modernizacija sustava uz značajna financijska sredstva.

VREDNOVANJE REZULTATA POSTIGNUTIH NA NATJECANJIMA ŠKOLSKIH SPORTSKIH DRUŠTAVA ZA UPIS U SREDNJU ŠKOLU

MZO i HŠSS smo upozorili na diskriminatornu praksu prilikom vrednovanja rezultata postignutih na natjecanjima školskih sportskih društava. Naime, neke škole ne nude svojim učenicima mogućnost sudjelovanja u svim sportovima koji se nalaze u sustavu školskog sporta, a neke nemaju ni školsko sportsko društvo. Njihovi učenici u nepovoljnijem su položaju u odnosu na djecu koja imaju priliku sudjelovati na natjecanjima i osvajati dodatne bodove koji se vrednuju prilikom upisa u srednje škole. Naglasili smo da bi se bodovanje za upis u srednju školu trebalo prakticirati samo za sportove koji su podjednako zastupljeni u svim školskim sportskim društvima, a uključivanje u sustav natjecanja je dostupan svoj djeci. Radi višestruke dobrobiti bavljenja sportom u dječjoj dobi preporučili smo MZO-u i HŠSS-u da svojim daljnjim angažmanom potiču osnivanje školskih sportskih društava u svim školama. Do sada nismo zaprimili odgovor na preporuku.

OSTVARIVANJE PRAVA KORISNIKA USLUGA U DJEČJEM VRTIĆU VUKOVAR

Prema *Pravilniku o upisu djece i ostvarivanju prava i obveza korisnika usluga u dječjem vrtiću Vukovar I,* upis djece i sufinanciranje od strana osnivača uvjetuje se prebivalištem oba roditelja na području Vukovara. Ukoliko roditelji nemaju prebivalište na području Grada Vukovara plaćaju ekonomsku cijenu vrtića, što predstavlja diskriminaciju po obiteljskom statusu. O tome smo upozorili vrtić i Grad Vukovar te preporučili otklanjanje ove diskriminatorne odredbe. Do sada nismo primili odgovor na preporuku.

DISKRIMINACIJA PRILIKOM UPISA DJECE U VRTIĆ

Kod dodjeljivanja bodova za upis u dječji vrtić na Krku u 2021. godini, radi stranog državljanstva, ocu nije „priznato“ prebivalište utvrđeno „elektroničkim zapisom o prebivalištu“ iz MUP-a te dijete zbog toga nije upisano u vrtić. Preporukom smo ravnateljici vrtića i osnivaču ukazali na ovu diskriminatornu praksu. Naknadno je u 2022. godini izmjenama Pravilnika dodatno dio djece stavljen u nepovoljniji položaj po obiteljskom statusu, pa smo preporučili vrtiću i osnivaču uklanjanje sporne odredbe te provođenje upisa po pravilima koja ne diskriminiraju djecu. Inspekcijskim nadzorom je utvrđeno da odredba Pravilnika o upisima nije u skladu sa *Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju*, te je sporna odredba naknadno brisana.

DOSTUPNOST DJEČJIH VRTIĆA U ŠIBENIKU

Gradu Šibeniku uputili smo preporuku po pritužbi roditelja na diskriminaciju i nejednaki položaj djece koja pohađaju privatne i vjerske vrtiće u odnosu na djecu polaznike gradskih vrtića. S obzirom da Grad nije osigurao mogućnost upisa u gradske vrtiće za svu djecu, preporučili smo iznalaženje načina za jednako subvencioniranje cijene iznosa vrtića za svu djecu, neovisno je li osnivač vrtića privatna osoba, vjerska osoba ili jedinica lokalne samouprave. Odgovor na preporuku nismo zaprimili.

5.5 Nasilje

POSEBAN REGISTAR UDRUGA ZA DJECU

Uočili smo kako ne postoji poseban registar udruga za djecu koje svoje programe usmjeravaju na djecu kao korisnike usluga (igraonice, kampovi, poduke, tečajevi i sl.). Nepostojanje takvog registra onemogućuje praćenje kvalitete sadržaja koji se nude djeci te provjeru osoba koje u okviru tih aktivnosti dolaze u doticaj s djecom, sukladno odredbi Direktive 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije. Stoga smo se obratili MPU-u s preporukom da se djelatnosti i usluge koje se pružaju djeci izdvoje u poseban registar udruga radi lakšeg i učinkovitijeg evidentiranja, te u konačnici učinkovitijeg nadzora i kontrole nad tim djelatnostima i uslugama s ciljem sveobuhvatne zaštite djece. Odgovor na preporuku do sada nismo zaprimili.

NACIONALNI PLAN SUZBIJANJA SEKSUALNOG NASILJA I SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA

U tijeku izrade strateškog dokumenta za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja, obratili smo se MRMSOSP-u kao nositelju aktivnosti s preporukama za uvrštavanje u ovaj važan dokument. Predložili smo da se u Nacionalnom planu posebno poglavlje posveti zaštiti djece od seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja, da se kao posebna mjera predvidi donošenje posebnog zakona o zaštiti djece od nasilja, uključujući i seksualno nasilje, kojim bi se otklonili uočeni propusti i pravne praznine u sadašnjem normativnom okviru. Također smo predložili da se predvidi uspostava cjelovitog sustava podrške djetetu žrtvi seksualnog nasilja po uzoru na uspostavljeni sustav zaštite od trgovanja ljudima te predvidi imenovanje nacionalnog koordinatora za zaštitu djece od seksualnog nasilja te uspostava regionalnih interdisciplinarnih centara za djecu žrtve seksualnog nasilja po uzoru na skandinavski model Barnahusa koji je prepoznat kao primjer dobre prakse i u europskoj Strategiji za prava žrtava (2020.). Odgovor na preporuku nismo primili, no, u dokumentu koji je usvojila Vlada RH prihvaćen je prijedlog o donošenju posebnog zakona o zaštiti djece od nasilja te o uspostavi Dječje kuće, po modelu Barnahusa, kao interdisciplinarnog i multisektorskog centra za djecu žrtve i svjedoke.

PROVJERA PRETHODNE OSUĐIVANOSTI OSOBA KOJE SUDJELUJU U AKTIVNOSTIMA S DJECOM

Prilikom obilaska Doma Crvenog križa Zagreb „Villa Rustica“ u Novom Vinodolskom saznali smo da u izravnom radu s djecom kao volonteri na stručnoj praksi sudjeluju studenti Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Hrvatskom Crvenom križu, Gradskom društvu Crvenog križa uputili smo preporuku da kao organizatori aktivnosti s djecom provode i sigurnosne provjere prethodne osuđivanosti studenata. O potrebi sigurnosne provjere osoba koje sudjeluju u aktivnostima s djecom također smo upozorili i organizatora aktivnosti za djecu u prirodi Outward Bound Croatia. Odgovor na preporuku za sada nismo dobili.

ZAŠTITA DJECE OD NASILJA OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

Zbog neučinkovite zaštite djece od nasilja pojedinih osoba s duševnim smetnjama (najčešće susjeda djece) koje nisu primjereno liječene niti nadzirane, organizirali smo međuresorni sastanak. Kako su sudionici sastanka iskazali otežanu suradnju s liječnicima, zatražili smo mišljenje MZ-a o navedenoj problematici te uputili preporuku. Preporučili smo da zdravstveni sustav pronađe učinkovitije načine suradnje i razmjene informacija u interesu djece s drugim sustavima, uz poduzimanje učinkovitijih mjera za zaštitu djece od nasilja osoba s duševnim smetnjama. Potrebu učinkovitijeg djelovanja su podržali i ostali pravobraniteljski uredi. Odgovor MZ-a nismo zaprimili.

OBRAZAC ZA EVIDENCIJU NASILJA U ŠKOLAMA

Sukladno obvezi evidentiranja nasilja u ustanovama odgoja i obrazovanja, MZO nas je obavijestio da je temeljem planiranih aktivnosti sukladno *Akcijskom planu za prevenciju nasilja u školama od 2020. do 2024.* unaprijedio postojeći *Obrazac za evidenciju o pojedinačnom slučaju nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama* koji je bio nejasan i terminološki nedovoljno prikladan. Utvrdili smo da su i uvid i pristup Obrascu na web stranicama MZO-a ograničeni samo na djelatnike odgojno-obrazovnog sustava koji ga popunjavaju i automatski (*online*) šalju MZO-u, dok stručna javnost nema uvid niti u izgled dokumenta, niti u kriterije određene za prikupljanje podataka. Stoga smo MZO-u uputili preporuku da izgled Obrasca učine javno dostupnim, a samo unos podataka ograniče na djelatnike odgoja i obrazovanja. Odgovor na preporuku nismo zaprimili.

5.6 Sigurnost

SIGURNOST DJECE TIJEKOM LJETNIH ŠKOLSKIH PRAZNIKA

U cilju zaštite sigurnosti djece za vrijeme ljetnih praznika, putem medija uputili smo apel roditeljima te trinaest pojedinačnih preporuka MUP-u, MKM-u, MTS-u i DIRH-u. Nadležna tijela pozvali smo da osiguraju više sadržaja i aktivnosti za svu djecu, a osobito za djecu korisnike socijalne pomoći i djecu s TUR-om. Pozvali smo roditelje na pojačan oprez u korištenju dječjih igrališta i sprava za igru, a vlasnike dječjih igrališta, posebno jedinice lokalne samouprave, na njihovu obvezu redovitih nadzora uređenosti igrališta i ispravnosti postavljenih sprava te obvezu održavanja dječjih igrališta.

Vlasnike i organizatore aktivnosti u dječjim igraonicama upozorili smo na nužnost najvišeg stupnja sigurnosti djece te na oprez u angažiranju osoba koje nadziru djecu u igraonicama i rade s njima, što uključuje i provjeru da protiv osobe nije započeo kazneni progon te da nije osuđivana za kaznena djela. Pozvali smo i roditelje da s posebnom pažnjom biraju organizatore aktivnosti za djecu i informiraju se o tome kome povjeravaju djecu te da prije odlaska djece u ljetne kampove provjere s kim i u kakvim uvjetima će djeca u kampovima boraviti. Organizatore ljetnih kampova i škola upozorili smo da vode računa o kvaliteti prostornih i kadrovskih uvjeta te organizaciji aktivnosti, kako boravak u kampu ne bi doveo u pitanje ostvarenje i zaštitu dječjih prava.

Roditelje smo upozorili i na poseban oprez i pojačani nadzor, posebice djece neplivača, Podsjetili smo na zaštitu djece od sunca i dehidracije te izbjegavanje boravka na suncu. Ujedno smo upozorili roditelje i voditelje sportskih klubova, posebice opasnih adrenalinskih sportova i organizatore raznih sportskih manifestacija, da izbjegavaju boravak na suncu, a pogotovo treninge i utakmice te druge manifestacije na otvorenom sredinom dana. Apelirali smo na roditelje, posebice djece predškolske dobi, da ih ne ostavljaju bez nadzora odrasle osobe te da ni u kojem slučaju dijete ne ostavljaju samo u automobilu, osobito za vrijeme ljetnih vrućina jer to može ozbiljno ugroziti njihovo zdravlje i život. Apelirali smo na roditelje i trgovce da zaštite djecu od konzumacije energetskih pića koja su za djecu iznimno štetna i opasna, a roditelje smo posebno pozvali da svoje nerazriješene partnerske odnose ne prenose na djecu te djeci omoguće kvalitetno provođenje vremena s roditeljem s kojim ne žive. Pozvali smo i na zaštitu sigurnosti djece u prometu, zaštitu od štetnih poslova i gospodarskog iskorištavanja, uključujući i zaštitu djece koja prose, zaštitu djece pri noćnim izlascima i poštovanje zabrane prodaje alkohola maloljetnicima, zaštitu djece na internetu te zaštitu djece od koronavirusa.

OBRAZOVANJE ZA SIGURNOST DJECE U CESTOVNOM PROMETU

Sukladno Zaključnim primjedbama Odbora za prava djeteta UN-a o kombiniranom petom i šestom periodičnom izvješću Hrvatske koji je RH preporučio poduzimanje mjera i aktivnosti u području sigurnosti cestovnog prometa i prometne kulture, preporučili smo MZO-u, MUP-u, AZOO-u i HAK-u poduzimanje mjera kako bi se implementirale preporuke Odbora i maksimizirali pozitivni učinci za djecu u Hrvatskoj. Podsjetili smo na obveze države, prema UNECE-ovoj Bečkoj konvenciji o cestovnom prometu, u području osiguranja obrazovanja o sigurnosti u cestovnom prometu u školama na svim razinama te smo dostavili informacije o međunarodnim praksama. Istaknuli smo da je potrebno uložiti znatno veće napore u promociju i provedbu

programa osposobljavanja učenika za upravljanje biciklom, razmotriti proširenje ovog osposobljavanja za sve učenike i njegovo uvođenje kao obaveznog programa jer korist nije samo za učenike koji u prometu sudjeluju kao biciklisti, već i kao pješaci. Povratne informacije dobili smo od AZOO-a i od MUP-a.

ZAŠTITA DJECE OD UGRIZA PASA

Radi zaštite djece od ugriza pasa svim JLP(R)S-ovima u RH uputili smo preporuku o potrebi snažnijeg angažmana službi komunalnog redarstva u nadzoru provedbe propisa o držanju pasa. Više puta smo upozoravali na potrebu pojačane kontrole komunalnih redara i apelirali na savjest i odgovornost vlasnika pasa, pogotovo pasa koje spadaju u opasne pasmine, na obvezu vođenja psa na povodcu te s brnjicom sukladno propisima. Naše prijave i preporuke su upućene i nadležnom komunalnom redarstvu i policiji radi kažnjavanja prekršitelja, odnosno, sprečavanja daljnjeg nedopuštenog ponašanja vlasnika pasa. Smatramo kako bi se dosljednom primjenom kaznenih i prekršajnih odredbi važećih gradskih odluka o komunalnom redu i Zakona o zaštiti životinja prema vlasnicima pasa, glede nepropisnog načina držanja i nadzora kretanja pasa na javnim površinama, postigla učinkovitija zaštita djece u javnome prostoru. Odgovor na preporuku do sada nismo zaprimili.

SIGURNOST DJEČJIH IGRALIŠTA U DUBROVNIKU I SLAVONSKOM BRODU

Upozoreni na stanje dječjih igrališta u Dubrovniku i Slavonskom Brodu, preporukama smo se obratili gradonačelnicima ovih gradova. Upozorili smo na obvezu jedinica lokalne samouprave na uređenje, održavanje i redovit nadzor igrališta i ispravnosti postavljenih sprava te preporučili ispitati stanje sigurnosti na dječjim igralištima. Odgovor na preporuku do sada nismo dobili.

5.7 Socijalna i ekonomska prava

UKIDANJE NOVČANE NAKNADE RODITELJIMA ODGOJITELJIMA U GRADU ZAGREBU

Potaknuti pritužbama roditelja odgojitelja na *Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja* koju je Grad Zagreb donio 8. rujna 2022., u kojima iznose probleme s kojima se suočavaju zbog ukidanja mjere novčane pomoći i izražavaju zabrinutost zbog njena ukidanja, uputili smo preporuku gradonačelniku Grada Zagreba. Upozorili smo da bi trebalo uzeti u obzir socijalno-ekonomski status svake pojedine obitelji i realnu procjenu situacije u kojoj se one oslanjaju na ovu novčanu pomoć kao izvor prihoda za život, te razmotriti individualne potrebe svake obitelji ili kategorija obitelji korisnika i uzeti u obzir posljedice ukidanja ove mjere na svako pojedino dijete/obitelj. Ukazali smo i na to da bi dulji prijelazni rok za prilagodbu obitelji u prestanku korištenja ove mjere bio primjereniji.

Preporučili smo Gradu Zagrebu oformiti stručni tim podrške/potpore za roditelje i djecu korisnike mjere kako bi se pružila stručna i savjetodavna potpora roditeljima koji „izlaze iz mjere“, koordinirale aktivnosti radi olakšavanja roditeljima pronalaženja zaposlenja i ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi te koordinirale radnje i aktivnosti radi upisa djece korisnika mjere u dječje vrtiće. Preporučili smo također poduzimanje svih radnji i aktivnosti radi omogućavanja upisa u vrtić djece roditelja korisnika mjere koji se zaposli, od trenutka zapošljavanja (uključivši i tijekom pedagoške godine), pružanje potpore roditeljima kroz, primjerice, programe skrbi za predškolsku djecu korisnika mjere za vrijeme dok roditelji pohađaju neki od programa iz kompenzacijskih mjera Grada Zagreba, odnosno, dok traže posao te ulaganje dodatnih napore radi uključivanja sve djece rane i predškolske dobi u vrtićke programe, kako uključivanje djece korisnika mjere u vrtiće ne bi utjecalo na dostupnost mjesta ostaloj djeci predškolske dobi. Odgovor na preporuku do sada nismo dobili.

POBOLJŠANJE UVJETA NUŽNOG SMJEŠTAJA U LABINU

Nakon obilaska nužnog smještaja u vlasništvu Grada Labina, namijenjenog osobama koje ostvaruju prava iz socijalne skrbi, pročelniku Upravnog odjela za društvene djelatnosti uputili smo preporuku o potrebi poboljšanja uvjeta stanovanja, posebice zajedničkog prostora za tuširanje i toalete, kako bi se omogućila zaštita dostojanstva i privatnosti korisnika nužnog smještaja. Predložili smo i redoviti obilazak nužnog smještaja od strane osobe koju će korisnici moći kontaktirati u slučaju potrebe za popravkom, opremom, zaštitom.

Preporuka je djelomično uvažena te Grad planira do proljeća 2023. godine dovršiti započeto uređivanje zasebnog prostora, stana u prizemlju iste zgrade u kojem će jedna obitelj s djecom ubuduće biti adekvatno zbrinuta. Zbog izostanka informacije planira li se u postojećem prostoru nužnog smještaja (na gornjim katovima) ulagati u bolje uvjete za slučaj potrebe smještaja više od jedne obitelji s djecom, nastavljamo s postupanjem.

SMJEŠTAJ DELOŽIRANIH ROMSKIH OBITELJI U ZAGREBU

Ured pravobraniteljice za djecu bio je uključen u rješavanje pitanja žurnog stambenog zbrinjavanja deložiranih romskih obitelji u Gradu Zagrebu. Gradu i nadležnom CZSS-u preporučili smo da uspostave kvalitetnu i kontinuiranu komunikaciju s romskim obiteljima (ili njihovim predstavnicima), s ciljem upoznavanja njihovih potreba, posebice potrebe za smještajem obitelji s maloljetnom djecom. Također smo preporučili da se u osiguravanju privremenog smještaja posebno vodi računa o smještaju djece (primjerenost okruženja potrebama djece i odabir smještaja u odnosu na mogućnost pohađanja škole/vrtića za djecu). Preporuka je prihvaćena i realizirana.

SMJEŠTAJ DELOŽIRANIH ROMSKIH OBITELJI U NOVOM VINODOLSKOM

Ured pravobraniteljice za djecu bio je uključen u proces pronalaženja rješenja za smještaj deložiranih romskih obitelji u Novom Vinodolskom. S obzirom na kompleksnu situaciju te neprimjereno dugo razdoblje pronalaženja smještaja za ove obitelji, pravobraniteljica se u više navrata obraćala različitim dionicima. Primorsko-goranskoj županiji i Gradu Novom Vinodolskom preporučili smo da zajedničkim i koordiniranim djelovanjem žurno pronađu, barem privremeni smještaj za deložirane romske obitelji, pri čemu smo naglasili potrebu prioritetnog rješavanja smještaja za obitelji s maloljetnom djecom. Također smo naglasili da se prilikom pronalaska smještaja vodi računa o primjerenosti smještaja potrebama djece. Ujedno smo naglasili potrebu uključivanja MPGI-ja i MRMSOSP-a u rješavanje ovoga pitanja. Gradu Novom Vinodolskom, CZSS-u Crikvenica i Gradskom društvu Crvenog križa Novog Vinodolskog preporučili smo da, svatko iz svoje nadležnosti, pruži potrebnu pomoć i podršku obiteljima. Preporuka je djelomično prihvaćena.

5.8 Pravosuđe

PREPORUKE ZATVORIMA U RIJECI I GOSPIĆU

U sklopu lipanjske paneuropske kampanje za djecu čiji su roditelji u zatvoru pod nazivom „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest“, nakon obilaska Zatvora u Rijeci i Gospiću, MPU-u, Upravi za zatvorski sustav i probaciju uputili smo preporuke. Zatvoru u Rijeci preporučili smo prikupljanje podataka o djeci za svaku kategoriju zatvorenika i evidentiranje svih vidova ostvarenih posjeta, ulaganje napora da se djeci starijoj od 14 godina omogući održavanje susreta s roditeljem u posebnoj, za to namijenjenoj i adolescentima primjerenoj prostoriji, dodatno uređenje prostora „razgovaraonice“, intenzivniji angažman za provođenje „roditeljskog“ programa sa zatvorenicima koji imaju djecu te njihovo motiviranje za uključivanje u program. Zatvoru u Gospiću također smo preporučili prikupljanje podataka o djeci za svaku kategoriju zatvorenika i evidentiranje svih vidova ostvarenih posjeta, ulaganje napora u organizaciju programa roditeljstva sa zatvorenicima koji imaju djecu, kao i motiviranje zatvorenika za uključivanje u program, proširenje prostora za posjete, te planiranje i osiguravanje takvih prostora u novoizgrađenim objektima zatvora. Odgovori na preporuke upućuju na njihovu prihvaćenost, posebno u dijelu unapređenja roditeljstva za vrijeme izvršavanja kazne zatvora.

PRISILNI SMJEŠTAJ U PSIHIJATRIJSKU USTANOVU ZA MALOLJETNIKE KOJI SU TIJEKOM KAZNENOG POSTUPKA PROGLAŠENI NEUBROJIVIMA

Zbog nedostatka psihijatrijske zdravstvene ustanove za izvršenje mjere prisilnog smještaja maloljetnika koji su tijekom kaznenog postupka proglašeni neubrojivima, 2021. smo uputili MZ-u preporuku za žurnim osnivanjem takve ustanove. Ni tijekom 2022. sudovi nisu imali mogućnost uputiti maloljetnike na liječenje u primjerenu ustanovu. Na međuresornom sastanku koji smo zbog toga održali, predstavnici MZ-a su prisutne informirali da će se takav odjel za maloljetnike oformiti u zasebnom prostoru

Neuropsihijatrijske bolnice „Dr. Ivan Barbot“ u Popovači koji će zadovoljavati sve prostorne i kadrovske standarde psihijatrijskog smještaja i liječenja maloljetnike. Obavijest o početku rada odjela očekujemo.

ZAŠTITA MALOLJETNICA U ODGOJNOM ZAVODU

Nakon obavijesti sudaca za mladež da se u neposrednoj blizini Odgojnog zavoda za žensku populaciju u Požegi grade prostorni kapaciteti za muške punoljetne zatvorenike, što je zbog mogućeg kontakta procijenjeno ugrožavajućim za maloljetnice, uputili smo preporuku Upravi za zatvorski sustav MPU-a i Odgojnom zavodu. Preporučili smo da se ove okolnosti uzmu u obzir te spriječi svaki mogući kontakt ove dvije skupine osoba lišenih slobode. Predstavnici zatvorskog sustava iskazali su motivaciju da se iznađu arhitektonska i građevinska rješenja koja će u potpunosti otkloniti mogućnost kontakta. Zatraženo je izvješće o dovršetku objekta i preseljenju zatvorenika te načinu na koji je rizik otklonjen. Izvješće očekujemo.

5.9 Obiteljskopravna zaštita

UNAPREĐENJE BRIGE O DJECI BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI

Situacija u području brige o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Hrvatskoj nije zadovoljavajuća, te je ona trenutačno teža nego ikada prije. Dvadeset ustanova socijalne skrbi koje brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi nemaju kapacitet za daljnji prijem djece. Obaviješteni smo da nema slobodnih mjesta za prijem djece niti u udomiteljskim obiteljima, od kojih neke imaju sedmero i više djece na smještaju. Unatoč nastojanjima stručnjaka socijalne skrbi da promoviraju udomiteljstvo, među građanima nema interesa za obavljanje udomiteljske djelatnosti. Zbog toga stotine djece ostaju živjeti u ugrožavajućim uvjetima u bioloških obiteljima.

Situacije u kojima centri za socijalnu skrb u ustanovu ili udomiteljsku obitelj ne mogu smjestiti dijete za koje je procijenjeno da je životno ugroženo u svojoj obitelji, predstavljaju kršenje djetetovih prava i potencijalnu opasnost od mogućih tragedija kakvima smo, nažalost, svjedočili u zadnjih nekoliko godina. Zbog navedenog smo apelirali na nadležno Ministarstvo da poduzme radnje kako bi se zaštitila prava i dobrobit djece čiji je život i zdravlje ugrožen u obitelji, kroz otvaranje novih smještajnih kapaciteta (npr. kroz proširenje kapaciteta organiziranog stanovanja) i reorganizaciju postojećih u ustanovama koje za to imaju prostornih i kadrovskih mogućnosti, a da se pri tome ne smanjuje već postignuta razina zaštite djece. Također smo predložili uvođenje novih usluga na terenu kako bi se zaštitila djeca koja odrastaju u obiteljima u riziku, a za koju nije moguće pravovremeno pronaći odgovarajući smještaj. Odgovor na preporuku nismo zaprimili.

ZAŠTITA DJECE U DJEČJEM DOMU MAESTRAL

Nakon obilazaka Dječjeg doma Maestral u Splitu i podružnice Miljenko i Dobrila u Kaštel Lukšiću, pravobraniteljica za djecu obratila se MRMSOSP-u sa preporukom za žurnu provedbu inspekcijskog i stručnog nadzora. Preporuci ministarstvu prethodila su usmena upozorenja Domu vezana uz smirivanje tenzija među djecom te saniranje materijalnih oštećenja u ustanovi. Dom je reagirao na usmena upozorenja i preporuke: napravljena je reorganizacija rasporeda smještaja po jedinicama, popravljena su oštećenja, uklonjeni opasni elementi te prostor renoviran i oplemenjen novim namještajem i dekorom. Naknadno smo Domu uputili i pisane preporuke vezane uz participativna prava djece: poticati razvoj odnosa povjerenja kroz izbor aktivnosti koje će doprinijeti unaprjeđivanju odnosa između djece i odgajatelja, uključivanje djece i drugih osoba koje imaju aktivnu ulogu u njihovom životu u proces izrade, praćenja i evaluacije individualnih planova skrbi djece, informiranje djece o svim aspektima skrbi o njima na način primjeren njihovoj dobi i zrelosti, uvođenje mogućnosti anonimnog obraćanja djece kroz tzv. sandučić povjerenja, poticanje djece na sudjelovanje i predlaganje tema za naredne sastanke vijeća korisnika. Preporučili smo također rješavanje problema kašnjenja u isplati uvećane naknade za osobne potrebe (džeparca) u visini koju propisuje novi *Zakon o socijalnoj skrbi*. Odgovor na preporuke do sada nismo primili.

PROMJENA MJESNE NADLEŽNOSTI CZSS-A U SLUČAJU DONOŠENJA PRIVREMENE MJERE

Praćenjem niza pojedinačnih slučajeva uočili smo učestale promjene mjesne nadležnosti centara za socijalnu skrb u slučajevima konfliktnih roditeljskih odnosa do kojih dolazi kada roditelji mijenjaju adrese stanovanja ili sud svojim privremenim odlukama mijenja adresu stanovanja djeteta. Preseljenjem u drugu sredinu mijenja se i nadležnost CZSS-a, pa u slučaju vođenja spora (o ostvarivanju sadržaja roditeljske skrbi, odlučivanja o bitnom osobnom pravu i odnosima roditelja i djece) za djecu postaje nadležan centar novog prebivališta roditelja s kojim pretežito borave. U slučajevima u kojima su obitelji otprije bile u tretmanu CZSS-a kroz intenzivan neposredni rad i kroz mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, promjenom mjesne nadležnosti izostaje ono potrebno predznanje obiteljske dinamike i odnosa, bolji uvid u položaj djeteta i davanje kvalitetnije procjene njegovog najboljeg interesa. Stoga smo MRMSOSP-u preporučili mogućnost zadržavanja mjesne nadležnosti centra/područnog ureda Zavoda u takvim privremenim situacijama, odnosno, da odluke o eventualnoj promjeni nadležnosti može donositi Ministarstvo, uzimajući u obzir prvenstveno okolnosti i procjenu najboljeg interesa djeteta u svakom konkretnom slučaju. Odgovor na preporuku do sada nismo primili.

5.10 Prava djece kao članova društvene zajednice

ETIČKI KODEKS ISTRAŽIVANJA S DJECOM

Povodom saznanja da nisu svi članovi etičkih povjerenstava znanstvenih ustanova i ustanova visokog obrazovanja informirani o postojanju drugog, revidiranog izdanja *Etičkog kodeksa istraživanja s djecom* iz lipnja 2020. godine, obratili smo se MZO-u. Budući da je riječ o izuzetno važnom dokumentu čije je donošenje prošlo bez većeg odjeka u stručnoj i široj javnosti, preporučili smo da o postojanju ovog revidiranog izdanja obavijesti sve znanstvene ustanove i ustanove visokog obrazovanja, kako bi informacija postala dostupna svim etičkim povjerenstvima tih ustanova. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

PREPORUKE DJECE ENYA 2022

Ured pravobraniteljice za djecu je s djecom i mladima iz Hrvatske sudjelovao u projektu europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC) pod nazivom ENYA 2022 "Let's talk young, Let's talk about climate justice!". Djeca su govorila o svojoj ulozi u klimatskom aktivizmu, akcijama za ublažavanje utjecaja na okoliš i sudjelovanju u ekološkoj politici i donošenju odluka, što je rezultiralo donošenjem *Stajališta ENOC-a o dječjim pravima i klimatskoj pravdi.* O aktivnostima djece, stajalištu ENOC-a te preporukama Odbora za prava djeteta UN-a, pravobraniteljica za djecu obavijestila je MINGOR, MZO, MROSP, MZ, MPU, AZOO, Europski parlament, sve zastupnice i zastupnike Ureda u RH i potpredsjednicu Europske komisije za demokraciju i demografiju Dubravku Šuicu. Preporučili smo da kratkoročno i dugoročno poduzmu mjere radi poštovanja, zaštite i ostvarenja prava djece na zdrav okoliš. Povratne informacije o načelnim stavovima i aktivnostima dobili smo od MPU-a, MZ-a i AZOO-a.

SUDJELOVANJE DJECE U RADU DJEČJEG GRADSKOG VIJEĆA GRADA OSIJEKA

Nakon sastanka s dječjim vijećnicima Grada Osijeka i saznanja kako Grad Osijek još uvijek nije organizirao sastanak niti pozvao djecu vijećnike na sjednicu Dječjeg gradskog vijeća, poslana je preporuka Gradu Osijeku za poboljšanje suradnje s Dječjim gradskim vijećem. Podsjetili smo da *Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godin*e kao jedan od ciljeva ovog razdoblja navodi poticanje gradova na osnivanje i djelovanje dječjih vijeća, sudjelovanje djece u odlučivanju na lokalnoj i nacionalnoj razini i u školskim aktivnostima, organizaciju edukacija za stručnjake u sustavu odgoja i obrazovanja o važnosti participacije djeca. Stoga smo preporučili osnažiti i poboljšati suradnju Grada Osijeka s Dječjim gradskim vijećem kako bi se u stvarnosti i ostvarila prava djece na aktivnu participaciju u lokalnoj zajednici. Odgovor na preporuku do sada nismo primili.

ČEKAONICE ZA DJECU U PP OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

Uobičajene su gužve i duža čekanja na šalteru MUP-a za upravne postupke prijave boravišta ili prebivališta, kao i ishođenje osobnih dokumenata za odrasle i djecu. Iako djeca do 12 godine nisu u obvezi biti

nazočni prilikom ishođenja osobnih dokumenata, već to za njih čine roditelji, odnosno, skrbnici, ponekad roditelji nemaju mogućnost povjeriti dijete nekom na čuvanje, pa dolaze s malom djecom. Kako roditelji koji dolaze s malom djecom nemaju prednost (odnosno, prednost nije naznačena), događa se da čekaju više sati. Preporučili smo u takvoj situaciji dati prednost roditeljima/skrbnicima koji su došli s malom djecom, bilo od strane samih službenika, bilo naznačiti u vidu natpisa. Kako bi se djeci olakšao nužni boravak u čekaonici, preporučili smo da se u dijelu čekaonice postavi „kutak za djecu" (slično postoji u nekim ustanovama i bankama) koji bi sadržavao bojanke, informativne letke prilagođene djeci, edukativne igračke i slično. Nemamo povratnu informaciju o prihvaćenosti preporuke.

5.11 Imovinska prava

RASPOLAGANJE NOVČANIM SREDSTVIMA DJETETA

Povodom dopisa koji je MRMSOSP-u uputila Hrvatska udruga banaka (HUB), a koji se odnosi na problematiku primjene važećeg tumačenja pojma vrjednije imovine i mjesečnih raspolaganja novčanim sredstvima djeteta, u kontekstu skorašnjeg uvođenja eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj, preporukom smo se obratili MRMSOSP-u. HUB u svom dopisu predlaže zaokruživanje dozvoljenog iznosa za raspolaganje novčanim sredstvima djeteta na iznos od 1.400 eura, čime se povećava dozvoljeni iznos kojim roditelji mogu raspolagati bez odobrenja suda.

Smatrajući da je uvođenje eura prilika za korekciju dosadašnje štetne prakse na koju niz godina ukazujemo, MRMSOSP-u smo preporučili da zakonski regulira visinu novčanih sredstava koji se smatraju vrjednijom imovinom te propiše obveza ministra nadležnog za poslove socijalne skrbi da o tome odluči jednom godišnje svojom odlukom. Ujedno smo preporučili da korigiraju iznos do kojeg roditelji mogu samostalno (bez odobrenja suda) raspolagati djetetovim novčanim sredstvima, da se pritom predvidi razlika između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta, te da visinu kontinuiranih (mjesečnih) isplata usklade s iznosima uzdržavanja prema prosječnim potrebama maloljetnog djeteta u skladu s dobi djeteta. Također smo preporučili da pripreme liste za procjenu čimbenika rizika za povrede imovinskih prava, izdaju smjernice i naputke za postupanje stručnih radnika CZSS-ova tijekom procjene i zaštite imovinskih prava i dobrobiti djeteta te osiguraju kontinuirane edukacije za stručne radnike CZSS-ova koji rade na poslovima vezanim uz zaštitu imovinskih prava djece. Preporuka je primljena na znanje.

ZAŠTITA PRAVA I INTERESA MALOLJETNE DJECE U OSTAVINSKIM POSTUPCIMA

Hrvatskoj javnobilježničkoj komori, MPU-u te MRMSOSP-u obratili smo se preporukama za zaštitu prava i interesa maloljetne djece u ostavinskim postupcima. Uočili smo različitu praksu javnih bilježnika koja šteti pravnoj sigurnosti, a načelno i interesima djece zbog čega smo preporučili izradu protokola postupanja u slučajevima kada u ostavinskim postupcima nasljeđuju ili sunasljeđuju malodobna djeca. Kako se u okviru ostavinskog postupka u načelu ne utvrđuje vrijednost ostavine (te stoga ne postoji mogućnost uvida u konačni ishod ostavinskog postupka po dijete), smatramo da bi protokol trebao sadržavati uputu da javni bilježnici uvijek i neizostavno upućuju zakonske zastupnike koji u ostavinskom postupku zastupaju djecu da u ime djeteta pokrenu postupak u kojem bi se utvrđivalo što je u interesu djeteta s obzirom na vrijednost imovine, postojanje dugova, ostale nasljednike i druge specifične okolnosti svakog konkretnog slučaja.

Naglasili smo da bi se u slučaju sumnje u moguću koliziju interesa djeteta i njegovog zakonskog zastupnika, već u okviru tog postupka djetetu trebao imenovati posebni skrbnik. Preporučili smo i izradu obrazaca prijedloga za pokretanje postupaka radi odobrenja suda za raspolaganje nasljedstvom, a kako bi se zakonskim zastupnicima djece olakšalo pokretanje ovih postupaka te umanjili njihovi troškovi. Također smo preporučili ujednačavanja prakse po pitanju utvrđivanja visine duga te mogućnost uvođenja liste za procjenu vrijednosti imovine za potrebe postupaka pred sudom koji se pokreću temeljem odredbe čl. 101. OBZ-a., kao i da se potiče međuinstitucionalna suradnja i ujednačeni pristup u rješavanju uočenih

poteškoća kroz zajedničke edukacije i radionice vezane uz zaštitu imovinskih interesa djece u ostavinskim postupcima. Odgovor na preporuku nismo dobili.

KAZNENOPRAVNA ZAŠTITA DJETETOVOG PRAVA NA UZDRŽAVANJE

Radi zaštite prava djece na uzdržavanje MPU-u i DORH-u smo preporučili promjenu prakse i tumačenja odredbe KZ-a prema kojoj nema kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja ako počinitelj dokaže da iz opravdanih razloga nije bio u mogućnosti plaćati uzdržavanje. U praksi se događa da državno odvjetništvo odbacuje kaznene prijave čim obveznik uzdržavanja povremeno nešto uplati ili je nezaposlen, što nije u interesu djeteta. Smatramo da bi svaki eventualni odustanak od kaznenog progona trebalo uvjetovati ispunjavanjem svih dospjelih obveza prema djetetu te daljnjim redovitim uplatama. Stoga smo preporučili da državno odvjetništvo svojim angažmanom i odlukama potiče obveznike na ispunjenje svojih dospjelih i tekućih obveza prema djetetu. Iz istog razloga preporučili smo razmotriti praksu državnog odvjetništva koja se odnosi na upute strankama da se kaznene prijave za kazneno djelo povrede dužnosti uzdržavanja mogu podnijeti tek nakon isteka šest mjeseci od nastanka obaveze, jer držimo da se takvim stavom otežava pozicija djeteta žrtve i odugovlači nužna žurna reakcija sustava u kojoj je kazneni progon najčešće zadnja šansa za zaštitu prava. Također smo preporučili razmotriti primjedbe na obračun dugovanja i redoslijeda uplata koje obveznici uzdržavanja plate tijekom kaznenog postupka te uskladiti postupanja državnih odvjetništava u skladu s interesom djeteta žrtve, a kako bi mu se kroz mehanizme kaznenopravnog postupanja pomoglo da naplati sva svoja dospjela potraživanja (troškovi, kamate i glavnica). Preporučili smo češće izricanje posebnih obveza uz uvjetnu osudu (ispunjavanje obveze uzdržavanja uz stručnu pomoć nadležnog tijela za probaciju) ili obvezu isplate dospjelog zakonskog uzdržavanja temeljem rješenja državnog odvjetnika, s obzirom na činjenicu da sankcioniranje počinitelja zatvorskom kaznom posredno otežava realizaciju djetetovog prava na uzdržavanje. Odgovor na preporuku do sada nismo primili.

5.12 Slobodno vrijeme

ZAŠTITA DJECE U PLANINARSKIM DRUŠTVIMA

Zbog želje i potrebe planinarskih društava da bolje reguliraju zaštitu prava i interesa djece tijekom aktivnosti u okviru svojih udruga, planinarskom društvu smo uputili odgovore na upite, preporuke i upute za postupanje. Preporučili smo da za osobe koje neposredno rade s djecom pribave uvjerenje da se protiv njih ne vodi kazneni postupak za kaznena djela na štetu djece te da pribave izvod iz kaznene evidencije koji će potvrditi da osoba nije ranije osuđivana za navedena kaznena djela te da takvu obvezu provjeravanja unesu u svoje interne propise. Također smo preporučili da djecu na izlete vode isključivo licencirani planinarski vodiči. Upozorili smo na koji način treba surađivati s roditeljima djece te što bi sve trebao sadržavati *Obrazac za suglasnost zakonskog zastupnika djeteta* (dobrovoljnost sudjelovanja, informacije o posebnom zdravstvenom stanju djeteta koje traži povećan oprez, suglasnost za pružanje žurne zdravstvene intervencije u slučaju potrebe, suglasnost za fotografiranje djeteta i objavu u medijima, potreba zaštite podataka djeteta u skladu s propisima). Odgovor na preporuku do sada nismo primili.

5.13 Privatnost

ZAŠTITA PRIVATNOSTI DJECE I NJIHOVIH OSOBNIH PODATAKA OD STRANE UDRUGA KOJE SE FINANCIRAJU IZ JAVNIH IZVORA

Povodom pritužbe da udruge koje djeluju na području lokalne samouprave Grada Lepoglave na svojim javnim profilima na društvenim mrežama redovito objavljuju fotografije maloljetne djece bez prethodnog saznanja i privole njihovih roditelja, obratili smo se Uredu za udruge Vlade RH i Gradu Lepoglavi. Preporučili smo da udruge kojima dodjeljuju financijsku potporu za provedbu programa i projekata od interesa za opće dobro, odnosno, udruge koje se financiraju iz javnih izvora, upozore na nužnost postupanja u skladu s postojećim propisima prilikom prikupljanja i obrade osobnih podataka djece.

Naglasili smo da je potrebno voditi računa o načelima i pravnim temeljima obrade osobnih podataka djece te poduzeti mjere koje će doprinijeti zaštiti njihovih osobnih podataka, odnosno, prikupljati isključivo podatke koji su nužni i neophodni i za koje postoji pravna osnova prikupljanja, kako bi se izbjeglo prekomjerno prikupljanja podataka, osobito onih koji nisu neophodni i čijim bi se prikupljanjem nepotrebno i neosnovano zadiralo u djetetovu privatnost. Istaknuli smo da objava podataka o djeci na javno dostupnim društvenim mrežama može, ovisno o sadržaju, izložiti djecu neželjenim komentarima i reakcijama okoline te da se djecu ne bi smjelo snimati ili fotografirati ni objavljivati njihove snimke ili fotografije bez privole roditelja ili skrbnika djeteta. Preporuka je prihvaćena te je Ured za udruge Vlade RH o preporuci obavijestio sva tijela državne uprave i urede Vlade RH te pozvao na zaštitu privatnosti djece.

5.14 Sport

PREPORUKE JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE ZA OSIGURAVANJE UVJETA ZA BAVLJENJE SPORTOM

U više pojedinačnih slučajeva postupali smo povodom pritužbi sportskih klubova na poteškoće oko organiziranja treninga za djecu sportaše, najčešće zbog nemogućnosti korištenja sportskih građevina. Zabrinutost zbog ionako nedovoljne uključenosti djece u sportske aktivnosti dodatno pojačavaju navodi iz pritužbi o tome da i neka djeca odustaju od bavljenja sportom zbog problema oko organizacije treninga. U takvim slučajevima obraćali smo se preporukama jedinicama lokalne samouprave te ih pozivali na rješavanje problema s kojim se klubovi suočavaju te za osiguravanje adekvatnih uvjeta za treninge djece. Preporučivali smo gradovima/općinama da osiguraju jasne, transparentne i pravične kriterije za korištenje sportskih terena u njihovom vlasništvu. Gradu Zagrebu preporučili smo da prilikom izrade budućih kriterija za financiranje sportskih aktivnosti nipošto ne izostavi vrednovati i aktivnosti onih klubova koji ne sudjeluju u natjecanjima, kao i sportske programe koji nemaju nužno natjecateljski karakter (primjerice, univerzalne dječje sportske škole) u kojima se djeca sportom bave rekreativno. Preporuke koje smo upućivali odnose se na korištenje nogometnog igrališta u Gradskoj četvrti Gornja Dubrava, korištenje ledenih površina u Gradu Zagrebu, korištenje dvorane Centra za društvene, kulturne i javne potrebe Općine Strahoninec za djecu karataše, korištenje stadiona Gospin dolac u Imotskom, financiranje sporta u Malom Lošinju. Od Grada Zagreba čekamo dopunu izvješća, odnosno, odgovor na preporuku u odnosu na kriterije financiranja. Općina Strahoninec nam do sada nije odgovorila na preporuku unatoč požurivanju. Grad Imotski je preporuku načelno uvažio.

5.15 Ostalo

PREPORUKE ODBORA ZA PRAVA DJETETA UN-A

Nakon što je UN-ov Odbor za prava djeteta razmatrao i s predstavnicima Vlade diskutirao o izvješću o stanju prava djece u RH te objavio završne zaključke, predsjednika Vlade smo zamolili da svojim autoritetom doprinese da ove preporuke postanu dostupne stručnoj i široj javnosti, a posebice da ih ministarstva i druga tijela iz nadležnosti Vlade RH implementiraju u svoje strateške dokumente i druge forme djelovanja i političkog utjecaja. Također smo preporučili da se, uz prevođenje, širenje i implementiranje preporuka, predvidi i redovito procjenjivanje i evaluiranje njihovih učinaka na život i dobrobit djece u Hrvatskoj, te da Vlada RH osigura njihovo ostvarivanje i da se maksimiziraju pozitivni učinci za djecu. Ured predsjednika Vlade dao je podršku širenju, primjeni i dostupnosti preporuka široj javnosti te ga je proslijedio MRMSOSP-u. Ministarstvo nas je izvijestilo da je izradilo neslužbeni prijevod Zaključaka te ih predstavilo Vijeću za djecu, uputilo svim nadležnim tijelima državne uprave od kojih će tražiti na godišnjoj razini izvješće/evaluaciju o poduzetom i o napretku u provedbi Zaključaka i preporuka, te će ih učiniti široko dostupnima.

6 NORMATIVNE AKTIVNOSTI

U poboljšanju normativnog okvira zaštite prava djece sudjelujemo dajući prijedloge i mišljenja na nacrte propisa, inicirajući njihovu izmjenu ili donošenje novih, sudjelujući u radu radnih skupina te saborskih odbora. Ove aktivnosti uvjetovane su dinamikom predlaganja novih ili izmjena postojećih zakonskih prijedloga upućenih od strane nadležnih tijela u zakonodavnu proceduru.

Kao poseban problem ističemo kratkoću roka u kojem su se provodila savjetovanja za strateški važne dokumente poput *Nacionalnog plana za prava djece, Nacionalnog plana za suzbijanje seksualnog nasilja* i njihovih pripadajućih akcijskih planova. Smatramo kako u roku od devet, odnosno, petnaest dana, nije moguće osigurati cilj javnog savjetovanja, što podrazumijeva prikupljanje širokog spektra podataka, ideja i stručnih mišljenja te pravodobno otkrivanje mogućih problema u provedbi ovih važnih strateških dokumenata.

I nadalje smatramo kako je potrebno veće uključivanje, informiranje i uvažavanje pravobraniteljice za djecu kao partnera u kreiranju propisa koji se odnose na prava djece ili uređivanju pitanja od značaja za djecu. Tijekom 2022. sudjelovali smo u radu četiri **radne skupine** za izradu prijedloga za *Akcijski plan suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2022.-2023., Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Protokol o postupanju i suradnji između zdravstvenog, socijalnog i kazneno-represivnog sustava pri tretmanu osoba s problemom ovisnosti o drogama* te *Smjernice za provedbu učinkovite strategije za zaštitu djece u sportu*. Sudjelovanje u radu radnih skupina omogućuje najveći doprinos uređenju pitanja od značaja za djecu, no, zbog širokog angažmana savjetnika pravobraniteljice za djecu u drugim područjima, nismo u mogućnosti sudjelovati u svim radnim skupinama u koje nas se poziva. Stoga držimo posebno važnim da nas se uključuje i traži mišljenje u fazi izrade nacrta prijedloga propisa, prije upućivanja u javnu raspravu, kad je mogućnost intervencije u predloženi sadržaj veća. Nemogućnost pravovremenog utjecaja na sadržaj propisa u fazi njegove pripreme smanjuje mogućnost intervencija u kasnijim fazama njegovog donošenja. Naime, primjećujemo da se prijedlozi pravobraniteljice u postupku e-Savjetovanja sa zainteresiranom javnošću najčešće načelno prihvaćaju i primaju na znanje za buduće izmjene, no, nakon toga ne slijedi njihovo stvarno ugrađivanje u propise.

Tijekom 2022. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjene 37 propisa, od toga pet strateških dokumenata.

Predložili smo ukupno 179 konkretnih promjena u vezi zaštite djece dajući mišljenje na predložene nacrte propisa, ali i inicirajući donošenje novih ili izmjene postojećih.

Inicijativu za donošenje ili izmjenu propisa dali smo u osam slučaja, predlažući donošenje novog propisa radi zaštite djece, te predlažući konkretne izmjene postojećih propisa (*Kazneni zakon, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o obveznom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u RH, Zakon o izvršavanju kazne zatvora, Pravilnik o prekršajnoj evidenciji i registru neplaćenih kazni, Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama* te dopune propisa u vezi sa zapošljavanjem učenika posredstvom srednjoškolskih ustanova, tzv. učeničkih servisa). Raduje nas što je prihvaćena inicijativa za donošenje novog propisa o zaštiti djece te je osnovana radna skupina u okviru MPU-a u koju su uključeni i predstavnici Ureda.

Unatoč tome, ne možemo biti zadovoljni uvažavanjem prijedloga pravobraniteljice za djecu kao partnera i suradnika u kreiranju boljeg normativnog okvira za djecu. Od ukupno 172 konkretna prijedloga u odnosu na propise čija je procedura donošenja okončana, u propise je ugrađeno 33 (18 %) naših prijedloga.

Reakcije nadležnih tijela RH na prijedloge Pravobraniteljice za djecu za poboljšanje normativnog okvira zaštite prava djece u 2022.

Ukupno preporuka 179					
Prihvaćeno			Nije prihvaćeno 77 (43 %)	Primljeno na znanje 45 (25 %)	Bez povratne informacije 7 (4 %)
Načelno prihvaćeno 17 (10 %)	Djelomično prihvaćeno 4 (2 %)	Prihvaćeno i ugrađeno u propis 29 (18 %)			

U nastavku donosimo pregled propisa za koje smo uputili konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

1. NACIONALNI PLAN ZA PRAVA DJECE U REPUBLICI HRVATSKOJ ZA RAZDOBLJE OD 2022. DO 2026.

U postupku javnog savjetovanja o *Nacionalnom planu za prava djece u RH za razdoblje od 2022. do 2026.* izrazili smo nezadovoljstvo zbog kratkoće roka u kojem se savjetovanje s javnošću provodilo (15 dana). Uslijed tako kratkog roka upitno je prikupljanje širokog spektra podataka, ideja i stručnih mišljenja te pravodobno otkrivanje mogućih problema u provedbi ovog dokumenta.

Pozdravili smo donošenje tog strateškog nacionalnog dokumenta za prava djece, uvažavanje prioritetnih područja *EU Strategije o pravima djeteta 2021. – 2024.* te nastojanja da se sukladno preporuci pravobraniteljice za djecu u proces izrade uključe i djeca. Međutim, djeca u procesu izrade ovog dokumenta nisu zaista ostvarila participativna prava: u radnu skupinu uključeno je samo jedno dijete, a dokument je djeci predstavljen tek u fazi javnog savjetovanja. Zabrinjava nas što se dokument fokusira na samo pet područja dječjih prava te pri tom izostavlja važna područja života djece (odgoj i obrazovanje, zdravstvena zaštita, socijalna sigurnost, zaštita u pravosudnom sustavu, slobodno vrijeme, kulturne i sportske aktivnosti itd.) Time se implicira očekivanje da će po pitanju drugih, ne manje bitnih područja, donositelji odluka i javnih politika, praktičari i šira javnost posezati za više desetaka sektorskih dokumenata koji se ne odnose isključivo na djecu. Zabrinuti smo i što segmentiranje krovnog dokumenta za prava djece vodi do zanemarivanja nužnog integrativnog, međuresornog i interdisciplinarnog pristupa ostvarenju dječjih prava. Osim toga, u dokumentu nisu prepoznate sve ranjive skupine djece, a za područja obuhvaćena strategijom ne postoje jasni, vjerodostojni, aktualni, usporedivi i razvrstani podaci o potrebama djece, uslugama koje nedostaju, dostupnim uslugama, praksi i mjestima potpore.

Ozbiljnim nedostatkom tog dokumenta smatramo nepovezanost njegovih ciljeva i mjera s *Preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta* nakon 3. i 4. periodičnog izvješća RH prema *Konvenciji o pravima djeteta* objavljenih 2014. Osim toga, ovaj plan ne sadrži sveobuhvatni strateški okvir dječjih prava koji bi uključio sva područja iz *Konvencije o pravima djeteta* i uz koji bi se prioritetna područja razrađivala srednjoročnim nacionalnim planovima i pratećim akcijskim planovima, uz planiranje i praćenje izvršenja dječjeg proračuna.

Posebno zabrinjava, što naglašavaju i članovi MMS-a pravobraniteljice za djecu, nedostatak pokazatelja ishoda i ostvarenosti pojedinih mjera, te procjene i evaluacije njihove učinkovitosti u odnosu na dječja prava. Naši prijedlozi proizišli iz ovih zapažanja nisu prihvaćeni.

2. STRATEŠKI OKVIR RAZVOJA MENTALNOG ZDRAVLJA 2022. – 2030.

U postupku e-savjetovanja o *Nacrtu Strateškog okvira razvoja mentalnog zdravlja 2022. – 2030.* uputili smo prijedloge vezane uz odgojno-obrazovni sustav, lokalnu zajednicu, zdravstvene ustanove i djecu počinitelje kaznenih djela.

U **odgojno-obrazovnom sustavu:** unaprijediti mentalno-zdravstvenu pismenost djelatnika putem temeljnog i cjeloživotnog obrazovanja; zaposliti veći broj stručnih suradnika različitih struka, posebice u školama koje imaju odjele za djecu s teškoćama u razvoju i djecu s problemima u ponašanju; za potrebe više manjih škola koje nemaju cjelovite stručne timove, angažirati mobilne stručne timove; predvidjeti provođenje probira rizika i ranih teškoća u školi te implementirati upitnik za probir djece. S ciljem prevencije i ranog prepoznavanja problema mentalnog zdravlja provoditi znanstveno utemeljene programe univerzalne prevencije dokazane učinkovitosti za razvoj psihosocijalnih kompetencija i emocionalne pismenosti, vještina samoregulacije, osnaživanja i razvoja otpornosti te programe i intervencije za probleme u ponašanju, posebice nasilja i ovisničkog ponašanja; osnovati savjetovalište za učenike i roditelje, a roditelje obuhvatiti i edukativnim programima.

U **lokalnoj zajednici**: osigurati razvoj prevencijskih aktivnosti kroz rad savjetovališta i druge usluge za unaprjeđivanje mentalnog zdravlja djece i roditelja; promovirati zdrave stilove života i osigurati besplatne kulturne i sportske aktivnosti za djecu, a financijskim mjerama utjecati na smanjenje stope siromaštva i rizika za pojavu siromaštva; osigurati dovoljan broj savjetovališta i stručnjaka pri ZJZ-ima i obiteljskim centrima te olakšati pristup i dolazak djeci i roditeljima, posebice prilikom obiteljskih i razvojnih kriza; unaprijediti međuresornu suradnju na svim razinama.

U **zdravstvenim ustanovama**: povećati broj specijalizacija i zapošljavanje dječjih i adolescentnih psihijatara u cijeloj Hrvatskoj; osigurati dovoljan broj postelja u zdravstvenim ustanovama za psihijatrijsko liječenje djece te zatvorene odjele tamo gdje nisu osigurani; unaprijediti postupanje i liječenje djece koja su pokušala suicid te njihovo sustavno praćenje nakon liječenja; osigurati uvjete za stacionarno psihijatrijsko liječenje djece na području Dalmacije te povećati sredstva i kapacitete Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu.

Za **djecu (maloljetnike) počinitelje kaznenih djela**: sukladno *Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama*, žurno osigurati zdravstvenu ustanovu za prisilni smještaj onih koji su tijekom kaznenog postupka proglašeni neubrojivima; da maloljetnike tijekom kaznenog postupka vještače isključivo psihijatri za djecu i mladež; unaprijediti dostupnost i standarde psihijatrijskog liječenja maloljetnika u institucionalnom smještaju i onih lišenih slobode u užem smislu koji se nalaze u odgojnom zavodu, istražnom zatvoru ili zatvoru za maloljetnike. Dokument je donesen u studenom 2022. i svi su naši prijedlozi načelno prihvaćeni.

3. NACIONALNI PLAN ZA SUZBIJANJE SEKSUALNOG NASILJA I SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA ZA RAZDOBLJE OD 2022. DO 2027.

Radnoj skupini za izradu *Nacrta Nacionalnog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja za razdoblje od 2022. do 2027. godine* preporučili smo da se predvidi **donošenje posebnog zakona o zaštiti djece od nasilja** uključujući i seksualno nasilje, te posebno poglavlje posveti zaštiti djece od seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja. Predložili smo i da se kao mjera predvidi uspostava cjelovitog **sustava podrške djetetu žrtvi** seksualnog nasilja po uzoru na sustav zaštite od trgovanja ljudima, imenovanje nacionalnog koordinatora za zaštitu djece od seksualnog nasilja te **uspostava regionalnih interdisciplinarnih centara za djecu žrtve seksualnog nasilja** po uzoru na skandinavski model Barnahusa, prepoznat kao primjer dobre prakse i u europskoj *Strategiji za prava žrtava* (2020.).

U e-savjetovanju o predloženom *Nacrtu Nacionalnog plana* pozdravili smo prihvaćanje naših prijedloga te najavljenu analizu zakonodavnih i drugih mjera za zaštitu djece od svih oblika nasilja koja će pokazati opravdanost izrade jednog zakonskog propisa za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja. Također smo pozdravili što je obveza provjere prethodne osuđivanosti za kaznena djela počinjena na štetu djece svih osoba koje u okviru profesionalnih ili organiziranih djelatnosti dolaze u izravne i redovite kontakte s djecom, pa i po nastupu rehabilitacije, prepoznata kao pretpostavka osiguravanja potpune zaštite prava djece. Pozdravili smo usvajanje našeg prijedloga o uspostavi Dječje kuće,

po modelu Barnahusa, kao interdisciplinarnog i multisektorskog centra za djecu žrtve i svjedoke. Naš prijedlog o tome da se financiranje udruga koje osiguravaju usluge pomoći i podrške žrtvama seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja uvjetuje prethodnom detaljnom provjerom ranije osuđivanosti svih osoba koje u okviru rada u udrugama mogu doći u kontakt s djecom, kao i prethodnom evaluacijom sadržaja i ishoda projekata udruga, kako bi se proračunski novac zaista izdvajao za projekte u interesu djece, nije prihvaćen. Upozorili smo i na to da uz svaku predviđenu mjeru nisu predviđeni pokazatelji ishoda, te da predviđene pokazatelje učinkovitosti pojedinih mjera smatramo nedovoljnim i nepreciznim.

4. AKCIJSKI PLAN ZA SUZBIJANJE SEKSUALNOG NASILJA I SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA ZA RAZDOBLJE OD 2022. DO 2024. GODINE

U e-savjetovanja o *Nacrtu Akcijskog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja za razdoblje od 2022. do 2024. godine* predložili smo da se za svaku mjeru utvrde početne i ciljne vrijednosti kako bi se mogla pratiti njihova učinkovitost. Predložili smo da se **provjera prethodne osuđivanosti,** osim na osobe koje se zapošljavaju za rad s djecom ili u okviru svog rada dolaze u kontakt s djecom, primijeni i na one koji **organiziraju aktivnosti s djecom** (povremeno ili volonterski) te da se takva provjera, uz opću zabranu u propisu o radu, regulira i posebnim propisom. Dodatno, da se provjera ranije osuđivanosti ne ograniči samo na kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, odnosno, seksualne delikte počinjene *prema* djetetu, već na **sve seksualne delikte, uključujući i prekršaje** iz *Zakona o nasilju u obitelji* te seksualno uznemiravanje po posebnim propisima (*Zakon o suzbijanju diskriminacije* i *Zakon o ravnopravnosti spolova*). Naši su prijedlozi primljeni na znanje.

5. STRATEGIJA RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA DO 2030. GODINE

Tijekom javne rasprave o *Nacrtu strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine*, krovnog dugoročnog akta strateškog planiranja hrvatskog turizma, ukazali smo na važnost uspostave sigurnog i kvalitetnog socijalnog, dječjeg i omladinskog turizma. Predložili smo da se vodi računa o **turističkim ponudama i događajima za djecu i mlade**, izazovima i smjernicama za razvoj održivog turizma u odnosu na djecu i mlade kao korisnike, posebno one koji su u riziku od socijalne isključenosti. Naglasili smo važnost uspostave **kvalitetnih prostornih kapaciteta, usluga i kadrova koji rade s djecom** i mladima. Ujedno smo podsjetili na potrebu reguliranja **sigurnosti** i organizacije rada djece u okviru praktične nastave u turističkoj sezoni. Istaknuli smo i naše očekivanje da će se planiranim *Nacionalnim planom razvoja održivog turizma do 2027. godine* osigurati smanjenje negativnog utjecaja turizma i klimatskih promjena na okoliš te (za)održati prirodne ljepote, nezagađeno more, dostupna pitka voda i zelena Hrvatska. Naši su prijedlozi primljeni na znanje.

6. ZAKON O ZAŠTITI DJECE OD NASILJA

Nastavili smo zagovarati donošenje posebnog zakona o zaštiti djece od seksualnog nasilja. Ukazali smo na **pravne praznine u propisivanju zapreka za rad s djecom** u cilju zaštite od osoba s kriminalnom prošlošću seksualnih delikata. Naime, prethodna osuđivanost za određena kaznena djela kao zapreka za obavljanja poslova koji uključuju kontakt s djecom, propisana je tek nekim posebnim propisima koji reguliraju određena područja, poput sustava odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, udomiteljstva, sporta, volonterstva i dr. Svaki sustav na drugačiji način regulira ove zapreke, što rezultira pravnim prazninama koje omogućuju da, **unatoč načelnoj zabrani, osuđeni počinitelji seksualnih delikata i dalje dolaze u kontakt s djecom**. S druge strane, u nekim područjima zapreke uopće nisu regulirane, kao ni potreba prethodne provjere u *Kaznenoj evidenciji*. Primjerice, **ne nadzire se rad udruga čiji su korisnici djeca, kao ni pružanje usluga za djecu** u organizaciji pravnih osoba, trgovačkih društava i sl. (npr. organizirane igre i čuvanje djece, sportske i glazbene igraonice, poduke za djecu, dječji kampovi).

Kako bi se ove pravne praznine otklonile, u nekoliko smo navrata Vladi RH i MPU-u predlagali donošenje posebnog zakona o zaštiti djece od nasilja kojim će se, između ostalog, regulirati zaštita djece od

seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja tako da se, uz druge mjere zaštite, **propiše obvezna provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom, te sankcije za one koji tu obvezu ne provode**. Time bi se ujednačili kriteriji u svim područjima te osiguralo da sva područja u kojima je nužna zaštita djece budu pokrivena bez iznimke. Naš je prijedlog prihvaćen te je MPU formirao radnu skupinu za izradu nacrta ovog propisa.

7. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O RADU

U postupku javnog savjetovanja o *Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o radu* predložili smo **propisati zaštitu djeteta** i maloljetnika ne samo kad se radi o njihovom naplatnom sudjelovanju, već i kad se radi o njihovom **sudjelovanju *bez naplate,*** u snimanju filmova, oglašavanju, pripremanju i izvođenju umjetničkih, scenskih i sličnih kulturnih djela te u sportskim natjecanjima. Predložili smo da se u cilju **zaštite djece od pravomoćno osuđenih počinitelja,** obveza poslodavca da vodi računa o nepostojanju zapreka kod osobe koja je u redovitom kontaktu s djetetom odnosi na sve poslodavce, neovisno o tome sudjeluju li djeca uz naplatu ili ne; da se proširi katalog kaznenih djela čije se počinjenje smatra zaprekom za rad s djecom sukladno *Zakonu o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* te da se kao zapreka za rad s djecom još propišu pravomoćna osuda za prekršaj u domeni seksualnog nasilja i nasilja u obitelji te izrečena sigurnosna mjera zabrane obavljanja dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u kontakt s djecom. Tražili smo da se propiše i obveza poslodavca da po službenoj dužnosti pribavi uvjerenje iz kaznene evidencije. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

8. ZAKON O STRUKOVNOM OBRAZOVANJU

U postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strukovnom obrazovanju,* MZO-u smo predložili da se **prošire zapreke za obavljanje poslova** mentora učeniku u učenju temeljenom na radu sukladno katalogu kaznenih djela iz *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji,* da se zabrana odnosi i na počinitelje seksualnih delikata iz *Zakona o suzbijanju diskriminacije*, *Zakona o ravnopravnosti spolova* i *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* te na osobe kojima su izrečene sigurnosne mjere. Predložili smo propisati obveznu provjeru neosuđivanosti mentora i osobe koja ga zamjenjuje od strane poslodavaca, periodično provođenje takvih provjera i obvezu poslodavaca da o tome obavještavaju škole. Predložili smo i jasnije propisati da se na područje učenja temeljenom na radu kod poslodavaca primjenjuju opći propisi o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu, odredbe o inspekcijskom nadzoru i nadležnosti za provedbu nadzora nad poslodavcima te sankcije za povrede prava učenika i postupanje protivno dužnosti poslodavaca propisanih *Zakonom o strukovnom obrazovanju.* Zatražili smo da se u prijelaznim odredbama precizira tko i u kojem roku donosi *Program stjecanja osnovnih znanja o poučavanju učenika*. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

9. ZAKON O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI

U javnom savjetovanju o *Zakonu o dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* predložili smo da se **financiranje, odnosno, sufinanciranje prehrane za učenike osnovnih škola propiše kao obveza**, a ne samo kao mogućnost, kako bi se svim učenicima ubuduće zajamčila prehrana u OŠ. Naš prijedlog nije prihvaćen. Zbog nužne i neodgodive potrebe zaštite najboljeg interesa djece, predložili smo **zaštitu djece od pravomoćno osuđenih počinitelja prekršajnih djela** iz *Zakona o suzbijanju diskriminacije, Zakona o ravnopravnosti spolova* i *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* te u slučaju izricanja mjere opreza, zaštitne ili sigurnosne mjere koje radnika čine nepodobnim i neprihvatljivim za odgojno-obrazovni rad; reguliranje zaštite prava djece prije pokretanja kaznenog postupka protiv radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta i obvezivanje poslodavca na periodično provjeravanje postojanje zapreka za rad u školi. Također smo uputili prijedloge vezane uz **zaštitu djece od neprimjerenih postupanja učitelja** (zabrana rada u školi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece i posebna provjera sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom).

Predložili smo propisati **pravo na nastavu u kući,** odnosno, zdravstvenoj ustanovi učenika koji zbog privremeno narušenog zdravstvenog stanja, privremeno narušenog psihosocijalnog stanja ili psihičkih (emocionalnih) teškoća ne mogu polaziti nastavu. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni s obrazloženjem da je planirana samo dopuna ZOOSŠ-a kojom će se omogućiti sufinanciranje, odnosno, financiranje prehrane za učenike osnovnih škola te da će se prijedlozi razmotriti prilikom izrade novog ZOOSŠ-a čije donošenje je planirano u 2023. Ove prijedloge ponovili smo i tijekom savjetovanja o *Obrascu prethodne procjene* za *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.* Dodatno smo predložili da se propišu uvjeti i način provođenja i sufinanciranja alternativnih programa i uključivanje djece u nastavak obrazovanja po završetku tih programa, da se u izradi teksta novog ZOOSŠ-a rukovodi preporukama pravobraniteljice za djecu koje smo proteklih godina dostavljali, kao i *Zaključnim primjedbama/komentarima o objedinjenom petom i šestom periodičkom izvješću Republike Hrvatske Odbora za prava djeteta UN-a*. Naši su prijedlozi primljeni na znanje.

10. ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJECE KOJA RADE POSREDSTVOM SREDNJOŠKOLSKIH USTANOVA (UČENIČKI SERVISI)

Upoznati s negativnom praksom **neplaćanja rada nedjeljom i blagdanima** te nepriznavanja takvog rada od strane poslodavca **učenicima koji rade posredstvom učeničkih servisa,** MRMSOSP-u smo uputili inicijativu za dopunu propisa. Istaknuli smo da se u slučajevima koji nisu regulirani *Pravilnikom o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem* niti drugim propisima, radi o gospodarskom iskorištavanju djece koje je zabranjeno *Konvencijom o pravima djeteta,* predložili smo dodatno regulirati zaštitu djeteta u tim slučajevima, odnosno, dopuniti spomenuti pravilnik i po potrebi druge propise kako bi se regulirale situacije u kojima prava djece nisu zaštićena, te istodobno propisati nadležnost Državnog inspektorata za nadzor u tim situacijama i izricanje mjera poslodavcima.

MRMSOSP je prihvatio našu inicijativu i obavijestio nas da će u II. tromjesečju 2023. uputiti u proceduru *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu rada* te izvršiti usklađivanje podzakonskih akata u okviru kojih će se dodatno regulirati zaštita djece koja rade posredstvom učeničkih servisa.

11. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O MIROVINSKOM OSIGURANJU

Kako se obiteljska mirovina, neovisno o broju njezinih korisnika koji žive u zajedničkom kućanstvu, isplaćuje u jedinstvenom iznosu na račun nositelja računa, u slučaju zaplijene tog računa neka su djeca ostajala bez obiteljske mirovine. Događa se i da roditelj kojemu je sudskom odlukom oduzeto pravo na stanovanje s djetetom te o djetetu skrbi druga osoba, i nadalje prima obiteljsku mirovinu djeteta. Stoga smo u postupku e-savjetovanja o *Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju* predložili **odvojenu isplatu obiteljske mirovine na djetetov vlastiti račun**, no, naš prijedlog nije prihvaćen.

12. ZAKON O OBVEZNOM ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU I ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI STRANACA U RH

Zbog otežanog pristupa zdravstvenom osiguranju djece stranaca na privremenom boravku, MZ-u smo uputili inicijativu za izmjene i dopune *Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj*. Naime, stranci na privremenom boravku, uključujući i djecu, neovisno o svrsi odobrenja privremenog boravka, obveznici su plaćanja doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje što utječe na dostupnost zdravstvene zaštite i skrb o djetetu. Osim što smo se založili **da se u državnom proračunu osiguraju sredstva za njihovu zdravstvenu zaštitu,** predložili smo da se **početak obveze plaćanja doprinosa veže uz početak boravka djeteta u RH**, kako se roditelji ne bi teretili za usluge zdravstvenog osiguranja za dijete u periodu u kojem ih dijete nije moglo koristiti jer tada nije boravilo u RH. Odgovor očekujemo.

13. ZAKON O SUDSKIM PRISTOJBAMA

U e-savjetovanju o *Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama Zakona o sudskim pristojbama* ukazali smo na različito postupanje sudova pri naplati sudske pristojbe u izvanparničnim postupcima radi ishođenja odobrenja suda za **zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom,** odnosno, imovinskim pravima. Predložili smo **oslobađanje od plaćanja sudskih pristojbi** u tim postupcima jer se u praksi oni često vode radi zaštite prava i interesa djeteta, pa sudska pristojba opterećuje sredstava koja se koriste za uzdržavanje djeteta. Oslobađanjem od plaćanja sudskih pristojbi roditelji bi se lakše odlučili na pokretanje ovih postupaka, kao posebnog mehanizma za pravnu zaštitu imovinskih interesa djece. Riječ je o postupcima poput prihvaćanja darova s teretom ili odbijanja ponuđenih darova, sklapanja ugovora između djeteta i fizičkih ili pravnih osoba čiji je predmet raspolaganje budućim imovinskim pravima djeteta u vezi s njegovim sportskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima, kao i radi raspolaganja nasljedstvom (najčešće u slučajevima kada postoji sumnja u dugove ostavitelja koji bi potencijalno mogli opteretiti i dijete i obiteljski budžet namijenjen uzdržavanju djeteta). Naš prijedlog nije prihvaćen.

14. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O UDRUGAMA

U postupku e-savjetovanja o *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama zakona o udrugama*, ukazali smo na potrebu sveobuhvatne zaštite interesa djece kroz propisivanje zapreka za rad u udruzi za počinitelje seksualnih delikata. Iako temeljem *Izvješća o provedenom savjetovanju* naši prijedlozi deklarativno nisu bili prihvaćeni, naknadno su ipak uvaženi u postupku donošenja. *Zakon o udrugama* izmijenjen je shodno tome, pa je propisano da osnivač udruge koja je u izravnom doticaju s djecom, kao i osoba ovlaštena za zastupanje takve udruge, ne može biti osoba pravomoćno osuđena za neko od kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta na temelju zakona kojim se uređuju kaznena djela i kaznenopravne sankcije. Također, utvrđena je obveza nadležnog upravnog tijela da u postupcima upisa u registar udruga i registar stranih udruga, provjeri u službenoj evidenciji podatke o osnivaču udruge, osobi ovlaštenoj za zastupanje udruge i likvidatoru, a koja postoji i za strane udruge u Republici Hrvatskoj.

15. ZAKON O SPORTU

U postupku donošenja *Zakona o sportu* uputili smo niz prijedloga vezanih uz stručne kompetencije osoba koje rade s djecom u sportu, licenciranje za rad s djecom, propisivanje zapreka za rad s djecom u sportu, osiguranje zaštite djece u sportu od nasilja, zaštitu zdravlja djece sportaša te zaštitu njihovih interesa. Založili smo se za sustavno praćenje uključenosti djece u sportske aktivnosti, stvaranje uvjeta za dostupnost sportskim sadržajima i sigurno bavljenje sportom. Tražili smo zaštitne mehanizme prilikom prelaska sportaša amatera iz kluba u klub i prilikom potpisivanja ugovora. Prihvaćeni su prijedlozi koji su se odnosili na dopunu odredbe koja regulira osobe u sustavu sporta (konkretno, status rekreativaca), tri primjedbe koje su ukazivale na potrebu angažmana krovnih sportskih saveza na izradi protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom u sportskim klubovima, primjedba u odnosu na odredbu o financiranju sporta vezana uz nužnost obnove i održavanja sportskih građevina te primjedba koja je pozivala na skraćivanje rokova za donošenje provedbenih propisa. Djelomično su uvažene primjedbe koje se odnose na zaštitne mehanizme prilikom prelaska sportaša amatera iz kluba u klub, te primjedba koja je upućivala na važnost da se poticanje bavljenja djece sportom uvrsti kao javna potreba. Ostali prijedlozi nisu prihvaćeni.

16. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O RODILJNIM I RODITELJSKIM POTPORAMA

U savjetovanju o *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama,* predložili smo **zaštitu prava djece čiji je roditelj stranac na privremenom boravku i** uvažavanje specifičnosti **alternativnih oblika skrbi za djecu vezano uz korištenje vremenskih i novčanih potpora**. Ukazali smo na moguće poteškoće koje se odnose na pravo na očinski dopust, na moguću koliziju odredbi ZORRP-a i Obiteljskog zakona u slučaju kada pravo na korištenje roditeljskih potpora traži roditelj

koji temeljem odluke suda ne stanuje s djetetom te na potrebu uvažavanja specifičnih potreba u slučaju poroda blizanaca, trećeg i svakog daljnjeg djeteta.

Ukazali smo na potrebu **ujednačavanja kriterija** i uvjeta korištenja prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete vezano uz ovlaštenja koja ZORRP daje jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, **proširenje dobne granice** za korištenje roditeljskog dopusta nakon osme godine života i za djecu koja su posvojena, potrebu **ukidanja prekluzivnih rokova** za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje prava iz ZORRP-a, potrebu ujednačavanja kriterija i mogućnosti za roditelje djece s teškoćama. Prijedlozi nisu prihvaćeni.

17. KAZNENI ZAKON

S ciljem efikasnije zaštite djetetovog prava na uzdržavanje u kaznenim postupcima, MPU-u smo uputili inicijativu za dopunom *Kaznenog zakona* vezano uz kazneno djelo povrede dužnosti uzdržavanja. Predložili smo **sankcionirati svako nemarno postupanje roditelja neplatiše**, neovisno o postojanju ovršne isprave. Očekujemo da će naš prijedlog biti prihvaćen.

18. ZAKON O IZVRŠAVANJU KAZNE ZATVORA

MPU-u smo uputili inicijativu za izmjenom *Zakona o izvršavanju kazne zatvora* kako bi se zaštitilo pravo na uzdržavanje djece. Iz važećih propisa proizlazi da su sredstva ostvarena radom zatvorenika prihod kaznionica i zatvora, od čega se dio isplaćuje na ime naknade za rad i nagrade zatvorenicima, a ostatak koristi za poboljšanje uvjeta života i rada zatvorenika u kaznenim institucijama. U skladu s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta, predložili smo da se **sredstva ostvarena radom zatvorenika obveznika uzdržavanja** u najvećem dijelu, umjesto u korist kaznionice/zatvora, **uplaćuju za uzdržavanje djeteta**. Očekujemo da će naš prijedlog biti prihvaćen.

19. ZAKON O PUTNIM ISPRAVAMA HRVATSKIH DRŽAVLJANA

U postupku donošenja *Zakona o putnim ispravama* podržali smo predložene izmjene kojima je olakšano ishođenje putne isprave za dijete, budući da se više **ne inzistira na sudjelovanju oba roditelja u postupku**. Time su prihvaćeni naši raniji prijedlozi i izbjegnuto dodatno parničenje i eventualni sukob roditelja. Predviđeni su i zaštitni mehanizmi u slučaju da zahtjev za izdavanjem putne isprave za dijete podnese ili putnu ispravu djetetu ishodi roditelj koji je temeljem sudske odluke lišen roditeljske skrbi, ograničeno mu je pravo njezina ostvarivanja ili je lišen poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na ishođenje putne isprave.

20. ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

MRMSOSP-u smo uputili inicijativu za izmjenu *Zakona o socijalnoj skrbi* u dijelu određivanja mjesne nadležnosti centara za socijalnu skrb za djecu. Preporučili smo mogućnost zadržavanja mjesne nadležnosti centra/područnog ureda Zavoda u privremenim situacijama preseljenja djece zbog podstanarskog statusa, promjene privremene odluke suda ili promjene adrese stanovanja u slučajevima neslaganja roditelja oko mjesta življenja djeteta. U slučajevima u kojima su obitelji otprije bile u tretmanu CZSS-a kroz intenzivan neposredni rad i kroz mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, promjenom mjesne nadležnosti izostaje ono potrebno predznanje obiteljske dinamike i odnosa te bolji uvid u položaj djeteta radi davanja kvalitetnije procjene njegovog najboljeg interesa. Stoga smo predložili da se zakonski regulira mogućnost da se radi zaštite djece u slučajevima manipulativnih postupaka roditelja, odnosno, za vrijeme trajanja sudskog postupka do konačne sudske odluke, omogući zadržavanje nadležnosti CZSS-a u čijem je praćenju obitelj, odnosno, da odluku o tome može donositi nadležno ministarstvo. Očekujemo prihvaćanje ove inicijative.

21. OVRŠNI ZAKON

U cilju zaštite financijskog opterećivanja djeteta kao ovrhovoditelja u ovršnom postupku, prilikom izmjena *Ovršnog zakona* predložili smo da se predvidi **predujmljivanje troškova postupka iz sredstava suda**, u svim slučajevima **kada je ovrhovoditelj ili predlagatelj osiguranja dijete**, neovisno o predmetu ovrhe. Naime, dijete kao ovrhovoditelj u pravilu pokreće ovršni postupak jer potražuje sredstva nužna za svoje osnovne životne potrebe te najčešće ne raspolaže dostatnim sredstvima kojima bi predujmio troškove vještaka, procjenitelja i sl.

Također smo predložili da FINA svoje troškove provedbe ovrhe ne naplaćuje iz iznosa uzdržavanja djeteta, da od **ovrhe bude izuzeta obiteljska mirovina koju ostvaruje dijete** nakon smrti roditelja i novčana sredstva koja se koriste za svakodnevne i egzistencijalne potrebe djeteta ovršenika. Predložili smo i da u svim ovršnim i stečajnim postupcima, **ovrha radi namirenja uzdržavanja djeteta ima prioritet** u odnosu na druge ovrhovoditelje te da se u slučaju više ovrhovoditelja radi ostvarenja uzdržavanja djece, treba osigurati njihovo razmjerno namirenje. Predložili smo **ubrzati prijenos zaplijenjenih novčanih sredstava** radi ostvarenja uzdržavanja djece skraćivanjem rokova za prijenos. Po pitanju zapljene po pristanku dužnika, upozorili smo da je potrebno **izbjeći mogućnost manipulacije obveznika uzdržavanja** u svrhu izbjegavanja ili ograničavanja dostupnih novčanih sredstava za potrebe ovrhe „radom na crno", prijavljivanjem na minimalnu plaću, uzimanjem kredita i sl. Ovaj prijedlog nije prihvaćen, kao niti prijedlog vezan za zapljene po pristanku dužnika, dok su drugi prijedlozi primljeni na znanje.

22. ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

U e-savjetovanju o *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenoj zaštiti,* ukazali smo na potrebu **da se svakom djetetu u Hrvatskoj osigura dostupna, redovita i besplatna zdravstvena zaštita**. Predložili smo da se **mreža zdravstvenih ustanova**, zdravstvenih stručnjaka, mobilnih timova i zdravstvenih usluga organizira tako da budu teritorijalno (regionalno) dostupne svakom djetetu, uključujući i djecu koja žive na izoliranim područjima poput otoka, brdskih, prometno nedostupnih i slabije razvijenih područja. Ukazali smo na potrebu propisivanja i osiguravanja **preventivnih pregleda za djecu**, poduzimanje mjera radi **skraćivanja liste čekanja** na zdravstvene usluge, te osiguravanje dovoljnih **smještajnih kapaciteta za roditelje uz dijete na liječenju**. Radi zaštite sigurnosti djece, predložili smo propisivanje dodatnih **zapreka za obavljanje poslova u zdravstvenoj djelatnosti** koja uključuje rad s djecom. Naši prijedlozi primljeni su na znanje.

23. ZAKON O OBVEZNOM ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU

U e-savjetovanju o *Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju* kojim se, između ostalog, predlaže povećanje iznosa sudjelovanja u troškovima zdravstvene zaštite za pojedine zdravstvene usluge, ukazali smo na obvezu države da djeci osigura **besplatnu zdravstvenu zaštitu, sve zdravstvene usluge i pomagala – bez iznimke te bez skrivenih troškova**. Predložili smo da se zakonskom odredbom predvidi da kod razmatranja mogućnosti liječenja djeteta u Hrvatskoj ili u inozemstvu, prednost mora biti najbolji interes djeteta, a ne financijske uštede, te da se djetetu mora osigurati zdravstvena zaštita žurno ili u primjerenom roku. Ponovo smo predložili bolju **zaštitu zdravstvenih prava djece stranaca** i djece kojima je odjavljeno prebivalište te usklađivanje terminologije pojedinih odredbi tog *Zakona* s *Obiteljskim zakonom*. Naši prijedlozi primljeni su na znanje.

24. PRAVILA ZA SUFINANCIRANJE PROJEKATA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA

U javnom savjetovanju o *Pravilniku o sufinanciranju projekata organizacija civilnog društva* predložili smo da se **za sve osobe** koje će kroz provedbu projektnih aktivnosti biti u **kontaktu s djecom iz kaznene evidencije, kao i prekršajne evidencije traže podaci vezani uz osuđivanost za prekršaje u odnosu na kažnjive radnje spolnog uznemiravanja**. Ovaj prijedlog je prihvaćen. Naš prijedlog da zapreka za rad s djecom u okviru projekta budu i neki drugi prekršaji počinjeni na štetu djece koji upućuju na neodgovor-

no ponašanje kojim se mogu ugroziti djeca, nije prihvaćen. Prijedlog da se u procjeni prihvatljivosti prijava za sufinanciranje projekata usmjerenih na djecu vrednuje i prethodna evaluacija sadržaja projekta, kao i plan evaluacije ishoda projekta za koji se sufinanciranje traži, također nije prihvaćen.

25. PRAVILNIK O FINANCIRANJU UDRUGA IZ PRORAČUNA GRADA ZAGREBA

U postupku javnog savjetovanja o *Nacrtu Pravilnika o financiranju udruga iz proračuna Grada Zagreba,* istaknuli smo važnost **onemogućavanja da u okviru udruga** od javnog interesa financiranih iz proračuna, u kontakt **s djecom dođu osobe koje mogu biti ugrožavajuće za djecu**, neovisno o tome jesu li zaposlene ili te poslove obavljaju povremeno ili volonterski, kao vanjski suradnici i animatori. Predložili smo da **uvjet za dobivanje sredstava iz proračuna** Grada Zagreba bude da osobe koje dolaze u kontakt s djecom ne budu pravomoćno osuđene za seksualne delikte počinjene prema djeci, ali ni počinitelji seksualnih delikata prema odraslim osobama, počinitelji nasilnih kaznenih djela, preprodaje droga i sl. te osobe kojima su izrečene mjere zaštite (sigurnosne mjere, mjere opreza, zaštitne mjere). Također smo predložili **da se financiranje udruga** iz proračuna Grada Zagreba **uvjetuje prethodnom evaluacijom sadržaja projekta** i plana evaluacije ishoda projekta za koji se financiranje traži. Naši su prijedlozi djelomično prihvaćeni.

26. INICIJATIVA ZA IZMJENU PRAVILNIKA O PREKRŠAJNOJ EVIDENCIJI I REGISTRU NEPLAĆENIH KAZNI

Prateći zaštitu prava djece od seksualnog nasilja, uočili pravnu prazninu u **provjeri prekršajne osuđivanosti za seksualne delikte**. Naime, u pojedinim se sustavima zaštita prava djece od seksualnog nasilja ostvaruje i propisivanjem zapreka za rad osobama pravomoćno osuđenima za prekršajna djela koja uključuju i seksualno uznemiravanje propisano *Zakonom o ravnopravnosti spolova* i *Zakonom o suzbijanju diskriminacije,* te seksualno nasilje propisano *Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji*. Ovi posebni propisi određuju prekršajne sankcije koje se evidentiraju u prekršajnoj evidenciji. Međutim, da bi poslodavci, organizatori aktivnosti s djecom, tijela javne vlasti i ustanove u postupcima zaštite prava i interesa djece mogli provjeriti postojanje ove zapreke, neophodno je omogućiti im pravo traženja uvjerenja iz prekršajne evidencije, što prema postojećim odredbama *Pravilnika o prekršajnoj evidenciji i registru neplaćenih kazni* nije moguće. Naime, prema postojećim odredbama *Pravilnika*, podaci iz prekršajne evidencije smiju se dati samo tijelima nadležnima za vođenje prekršajnog postupka ili pravosudnim i državnoodvjetničkim tijelima za postupke iz njihove nadležnosti, odnosno, za potrebe upravnog postupka nadležnih upravnih tijela na njihovo službeno traženje, a fizičkoj ili pravnoj osobi samo ako ta osoba dokaže da su joj podaci potrebni radi ostvarivanja prava u stranoj državi. Kako su ove odredbe ograničavajuće u pogledu sveobuhvatne zaštite djece, MPU-u smo uputili inicijativu za izmjenu Pravilnika te predložili da se po uzoru na *Zakon o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*, predvidi mogućnost dobivanja posebnog uvjerenja iz prekršajne evidencije za potrebe postupaka povjeravanja određenih poslova i zadataka u radu s djecom, odnosno, za potrebe postupaka zaštite prava i interesa djece. Očekujemo prihvaćanje ove inicijative.

27. PRAVILNIK O ZAŠTITI MALOLJETNIKA U ELEKTRONIČKIM MEDIJIMA

U e-savjetovanju o *Prijedlogu Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*, uputili smo prijedloge vezane uz **neprimjerene sadržaje u najavama igranog tv-programa**, **kao i u oglašavanju te općenito, uz prikazivanje potencijalno štetnih medijskih sadržaja** tijekom dana.

Predložili smo da se prikaz teških stradanja ljudi i ozljeda u nesrećama i katastrofama, te eksplicitni prizori seksa smatraju sadržajima štetnima za djecu, da se zaštita djece pojača na način da se programi s kategorijom 12 ne smiju prikazivati od 06:00 do 20:00 sati. Upozorili smo da televizijske najave programa ne smiju sadržavati prizore nasilja, zlostavljanja, seksa, te zastrašujuće zvukove i vulgarno izražavanje; da se odlučnije ograniči izloženost djece oglašavanju alkoholnih pića i energetskih napitaka; da se

upozorenje o rizika za razvijanje ovisnosti, u oglašavanju igara na sreću emitira i u zvučnom i u tekstualnom obliku. Također smo predložili da se pružatelje usluga platformi za razmjenu videozapisa obveže na zaštitu od štetnih sadržaja u skladu s dobnim kategorijama navedenim u *Pravilniku* te da se u elektroničkim publikacijama zabrani prenošenje snimki stvarnoga nasilja nad i među djecom. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

28. PRAVILNIK O IZMJENAMA I DOPUNAMA PRAVILNIKA O ELEMENTIMA I KRITERIJIMA ZA IZBOR KANDIDATA ZA UPIS U I. RAZRED SREDNJE ŠKOLE

U postupku javnog savjetovanja o *Pravilniku o izmjenama i dopunama Pravilnika o elementima i kriterijima za vrednovanje kandidata za upis u I. razred srednje škole,* predložili smo da se predvide posebne odredbe o vrednovanju kandidata koji su **prethodno obrazovanje završili u inozemstvu,** kako bi im se olakšao pristup srednjoškolskom obrazovanju. Predložili smo zadržati i postojeće rješenje u pogledu **vrednovanja uspjeha učenika sa zdravstvenim teškoćama i onih koji se obrazuju u otežanim uvjetima uslijed ekonomskih, socijalnih i odgojnih čimbenika**. Upozorili smo da treba detaljnije razjasniti mogućnost provedbe provjere posebnih znanja od strane srednjih škola te razjasniti biraju li škole iz kojih će predmeta provoditi provjeru posebnih znanja ili se ona provodi iz svih nabrojanih predmeta.

Ukazali smo na potrebu propisivanja roka do kojeg škole trebaju **objaviti** provode li **posebne provjere** i iz kojih predmeta te na potrebu vremenskog usklađivanja provedbe provjera znanja u različitim školama. Upozorili smo na **važnost osiguravanja prilagodbe i podrške za učenike s TUR-om u odnosu na njihov primjereni program obrazovanja** kod provjere posebnih znanja. Upozorili smo da se odredbe ovog *Pravilnika* ne bi smjele primjenjivati na upise u I. razred od školske godine 2022./2023., već odrediti školsku godinu od koje će se izmjene i dopune primjenjivati uzimajući u obzir potrebu učenika da se pravovremeno upoznaju s novim elementima i kriterijima vrednovanja. Naši prijedlozi su djelomično prihvaćeni.

29. PRAVILNIK O IZMJENAMA PRAVILNIKA O POSEBNIM UVJETIMA ZA VOZILA KOJIMA SE OBAVLJA JAVNI CESTOVNI PRIJEVOZ I PRIJEVOZ ZA VLASTITE POTREBE

U cilju prevencije stradavanja djece putnika u prijevozu autotaksijem i osobnim automobilima namijenjenima javnom prijevozu putnika, predložili smo da se propiše **obveza dostupnosti posebne sigurnosne sjedalice/postolja za djecu**. Naš prijedlog nije prihvaćen s obrazloženjem kako prilikom naručivanja prijevoza roditelji i sada imaju mogućnost odabira vozila s dječjom sjedalicom.

30. PRAVILNIK O POREZU NA DODANU VRIJEDNOST

U postupku donošenja *Pravilnika o porezu na dodanu vrijednost* preporučili smo **uvođenje smanjenja stope PDV-a** na isporuke pomagala za djecu s teškoćama u razvoju, dječju odjeću i obuću (uključujući sportsku), dječju opremu, dječju kozmetiku, pelene, proizvode za njihovu zaštitu i sigurnost, igračke, bicikle i zaštitnu opremu za djecu koja se bave sportom (npr. biciklističke zaštitne kacige te posebna sjedala za vožnju djece na biciklima, naročito onu čija je upotreba propisana zakonom ili se preporučuje, primjerice, u borilačkim sportovima). Preporučili smo i dodatno smanjenje PDV-a na isporuke dječjih sjedalica za automobile, naročito onih za djecu s teškoćama. Naši prijedlozi primljeni su na znanje.

31. PRAVILNIK O AKTIVNOSTIMA I POSTUPCIMA ZA POBOLJŠANJE SIGURNOSTI CESTOVNE INFRASTRUKTURE I REVIZIJI CESTOVNE SIGURNOSTI

U javnom savjetovanju o Prijedlogu *Pravilnika o aktivnostima i postupcima za poboljšanje sigurnosti cestovne infrastrukture i reviziji cestovne sigurnosti,* predložili smo da se kao „zaštićeni sudionik u cestovnom prometu“ kategoriziraju i putnici, budući da u prometnim nesrećama u cestovnom prometu najviše djece

do 18 godina strada upravo u svojstvu putnika. Predložili smo i da se prilozima *Pravilnika* doda točka koja bi se odnosila na djecu do 18 godina, kako bi se pratile okolnosti **stradavanja djece** kao posebno ranjive skupine sudionika **u prometu**. Budući da se u propisivanju **uvjeta za nositelja programa osposobljavanja** i usavršavanja i revizora zahtjeva samo da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak, predložili smo dodavanje i **neosuđivanost za kazneno djelo** iz domene kaznenih dijela protiv sigurnosti prometa, naročito obijesne vožnje u cestovnom prometu i izazivanja prometne nesreće u cestovnom prometu. Ovi prijedlozi nisu prihvaćeni. Na znanje su primljeni prijedlozi o potrebi uvođenja mehanizma sustavne, nezavisne i samostalne analize cestovnih prometnih nesreća, po uzoru na *Agenciju za istraživanje nesreća u zračnom, pomorskom i željezničkom prometu,* radi utvrđivanja uzroka nesreća te davanje sigurnosnih preporuka s ciljem njihovog sprječavanja u budućnosti, kao i potrebi izrade izvješća o prometnim nesrećama u svakom slučaju smrtnog stradavanja djeteta i zadobivanja teških tjelesnih ozljeda.

32. PRAVILNIK O MATICAMA, OSOBNIKU, OČEVIDNIKU, OSOBNOM LISTU I EVIDENCIJAMA KOJE SE VODE U ZATVORSKOM SUSTAVU

Prilikom javnog savjetovanja o *Nacrtu Pravilnika o maticama, osobniku, očevidniku, osobnom listu i evidencijama koje se vode u zatvorskom sustavu,* naglasili smo da podaci o djeci trebaju biti istovjetni u svim vrstama evidencija na koje se *Pravilnik* odnosi, bez obzira vode li se u pisanom ili elektroničkom obliku. Također, smatramo potrebnim **prikupiti** i usporediti relevantne **informacije koje se odnose na djecu zatvorenika** te ih ažurirati tijekom razdoblja u kojem je osoba lišena slobode. Trebaju se prikupljati podaci za svu djecu, bez obzira jesu li roditelji u zatvoru ili kaznionici, u istražnom zatvoru, prekršajno su zadržani, u maloljetničkom su zatvoru ili u odgojnom zavodu. Uz postojeće podatke, trebaju se prikupljati i podaci o aktualnom roditeljskom statusu te voditi evidencija o kontaktima s djecom, opažanjima učinaka kontakata s djecom na ostvarenje individualnog programa izvršavanja kazne zatvora te eventualnim specifičnostima kontakta, kao i o uključenosti u programe jačanja roditeljskih kompetencija. Ovi naši prijedlozi nisu prihvaćeni. Prihvaćen je samo prijedlog da se posebnom odlukom propiše vođenje evidencije o posjetama djece roditelju u kaznenom tijelu (broj posjeta, specifičnosti posjete ili posebne situacije, osobe u djetetovoj pratnji).

33. ODLUKA O UPISU UČENIKA U I. RAZRED SREDNJE ŠKOLE U ŠKOLSKOJ GODINI 2022./2023.

U javnom savjetovanju o *Odluci o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2022./2023.*, predložili smo voditi računa da **rok za provođenje dodatnih ispita** i provjera te unos rezultata uključuje i dane vikenda. Ukazali smo na neusklađenost roka za provođenje dodatnih ispita, provjera i unos rezultata s rokom za prigovor, zbog čega je ugroženo pravo učenika na prigovor. Upozorili smo da osnivači škola i MZO, pri promjeni strukture, broja razrednih odjela i broja učenika u razrednim odjelima, između ljetnog i jesenskog upisnog roka, prvenstveno vode računa o najboljem interesu djece, **pravovremeno informiraju djecu** i roditelje o promjeni te pomognu djeci pri prijavi i upisu u drugi odgovarajući program. Naši prijedlozi su prihvaćeni.

34. SMJERNICE ZA PROVEDBU UČINKOVITE STRATEGIJE ZA ZAŠTITU DJECE U SPORTU

Tijekom 2022. nastavljena je provedba projekta EU-a i Vijeća Europe „Child Safeguarding in Sport (CSiS)“. Svojim primjedbama i prijedlozima sudjelovali smo u izradi nacionalnih *Smjernica za provedbu učinkovite strategije za zaštitu djece u sportu* koje su javnosti predstavljene u srpnju 2022. Primjedbe koje smo uputili u protekloj godini odnosile su se na korištenje jasnije terminologije i usklađivanje teksta *Smjernica* s važećim propisima, nazivima i djelokrugom institucija, te na **zaštitu djece žrtava nasilja u sportu** kroz uključenost i pomoć kompetentnih stručnjaka.

35. UGOVOR IZMEĐU HRVATSKE RADIOTELEVIZIJE I VLADE REPUBLIKE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE OD 1. SIJEČNJA 2023. DO 31. PROSINCA 2027.

U javnoj raspravi o *Prijedlogu Ugovora između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2023. do 31. prosinca 2027.*, predložili smo da se u programskim sadržajima **odredi minimalni udio programa za djecu i mlade** kako bi se spriječilo daljnje reduciranje tih programa; da se odredi obvezni minimalni udio ulaganja u te programe u odnosu na ukupna ulaganja HRT-a, te da svi programski **sadržaji za djecu** budu **prilagođeni djeci s oštećenjem vida ili sluha**. Predložili smo i da se veća pozornost posveti sadržajima koji **potiču čitanje i razvoj jezičnih sposobnosti** djece, da se djeci pripadnika nacionalnih manjina omoguće **sadržaji na** njihovom **materinskom jeziku** i potiče stvaranje sadržaja za djecu na romskom jeziku te da se potencijal HRT-a iskoristi u **razvoju medijske pismenosti djece i** mladih. Prihvaćeni su prijedlozi o određivanju minimuma sadržaja za djecu (300 minuta dnevno), o sadržajima koji potiču čitanje i jezični razvoj, te o razvoju medijske pismenosti djece.

36. TEMELJNI KOLEKTIVNI UGOVOR ZA SLUŽBENIKE I NAMJEŠTENIKE U JAVNIM SLUŽBAMA

Povodom pritužbe stranke kojoj poslodavac, iako je imenovana partnericom skrbnicom djeteta, nije htio isplatiti novčane naknade sukladno odredbama *Temeljnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama* za dijete nad kojim ostvaruje roditeljsku skrb, obratili smo se Povjerenstvu za tumačenje *Temeljnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama*. Preporučili smo razmotriti i izraditi tumačenje odredbi kolektivnog ugovora u slučajevima preuzimanja svakodnevne skrbi o djetetu, uključujući i skrbništvo za djecu, povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi i udomiteljskoj obitelji temeljem odredbi *Obiteljskog zakona*. Iako odgovor Povjerenstva nismo zaprimili, inicijativa je prihvaćena i tumačenja su javno objavljena.

37. POPIS ZNAČAJNIH DOGAĐAJA

U povodu e-Savjetovanja Agencije za elektroničke medije o *Popisu značajnih događaja* kojim se utvrđuju događaji značajni za društvo i za koje se propisima regulira način na koji će biti dostupni javnosti putem elektroničkih medija, predložili smo **da se među** takve **značajne događaje uvrsti i Međunarodni dječji festival u Šibeniku** (MDF), odnosno, otvaranje ove manifestacije. Naš je prijedlog prihvaćen.

7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U ovom poglavlju donosimo pregled podataka dobivenih iz ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i podataka koji se odnose na djecu čiji su roditelji u zatvoru, a nalaze se u ustanovama alternativne skrbi.

7.1 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Ured je i 2022. u cilju praćenja zaštite prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi proveo **Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici**.

Podatke smo prikupili putem upitnika koji je proslijeđen u 20 institucija:

- sedam domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH (Dječji dom „Maslina“, Dubrovnik, Dječji dom „Maestral“, Split, Dječji dom „I. B. Mažuranić“, Lovran, Dječji dom „Ruža Petrović“, Pula, Dječji dom „Zagreb“, Zagreb, Dječji dom „Vrbina“, Sisak i Dječji dom „Sv. Ana“, Vinkovci);
- dva doma socijalne skrbi drugih osnivača (SOS Dječje selo Ladimirevci, Ladimirevci i SOS Dječje selo Lekenik, Lekenik);
- šest centara za pružanje usluga u zajednici („Izvor“, Selce, „V. Nazor“, Karlovac, „Svitanje“, Koprivnica, „Lipik“, Lipik, „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod i „Klasje“, Osijek);
- pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Hrvatska provincija Karmeličanki Božanskog srca Isusova, Zagreb, „Kuća milosrđa“, Majmajola, Vodnjan, „Nova budućnost“, Samobor i Ordinarijat križevačke eparhije – Paviljon za nezbrinutu djecu „Sveti Marko Križevčanin“, Križevci).

Zanimao nas je broj djece i mladih u odnosu na spol, dob, vrstu smještaja, pravni temelj smještaja, kao i eventualni smještaj koji je prethodio sadašnjem, a tražili smo i podatke o broju djece kojoj je priznata usluga boravka u domovima. Dio upitnika odnosi se na razloge prekida smještaja i daljnji tijek skrbi, obilježja različitih grupa djece te na socijalne usluge savjetovanja i pomaganja pojedincu ili obitelji koje pružaju stručni djelatnici ustanova u cilju prevladavanja i stvaranja uvjeta za svakodnevno funkcioniranje.

Ukupan broj **djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju** u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici na dan 31. prosinca 2022. godine bio je 882, što je za 9 više nego u 2021. Od ukupnog broja djece i mladih 818 je djece i 64 mlade osobe. Od 818 djece je 426 djevojčica i 392 dječaka. 242 djece mlađe je od sedam godina, 239 djece je u dobi 15-18 godina, 205 u dobi 11-14 godina i 132 u dobi od osam do 10 godina.

Broj djece koja ostvaruju socijalnu uslugu smještaja na dan 31. prosinca 2022. bio je 568, što je za šest više nego u 2021. godini, dok je uslugu organiziranog stanovanja ostvarilo 250 djece, što je također za šest više nego u 2021. Unatoč nastojanjima da se pronađu zamjenski prostori kako bi se povećao broj djece u organiziranom stanovanju, isto nije polučilo željene rezultate.

Djeca i mladi koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, 31. prosinca 2022.[132]

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2021.	Broj djece na dan 31.12.2022.			Broj mladih na dan 31.12.2022.			UKUPNO
		Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
CPUZ „Izvor" Selce	7	0	3	3	0	6	6	9
Dom „Maslina" Dubrovnik	18	23	0	23	2	1	3	26
CPUZ „Lipik"	37	32	8	40	1	1	2	42
Caritas Zagrebačke nadbiskupije	68	62	0	62	6	0	6	68
Dom „I. B. Mažuranić" Lovran	36	41	0	41	0	0	0	41
CPUZ „Klasje" Osijek	55	55	5	60	0	1	1	61
CPUZ „Kuća sretnih ciglica" Slavonski Brod	30	0	28	28	0	1	1	29
Dom „Ruža Petrović", Pula	26	23	0	23	2	1	3	26
SOS Dječje selo Ladimirevci	98	17	76	93	8	0	8	101
Udruga Nova Budućnost	26	8	11	19	0	3	3	22
SOS Dječje selo Lekenik	92	20	71	91	4	0	4	95
Dom „Zagreb"	132	89	16	105	1	8	9	114
Dom „Maestral" Split	92	67	7	74	1	5	6	80
CPUZ „Svitanje" Koprivnica	1	0	4	4	0	0	0	4
Dom „Vrbina" Sisak	11	11	0	11	0	2	2	13
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	56	37	14	51	0	5	5	56
CPUZ „V. Nazor" Karlovac	23	20	5	25	1	0	1	26
„Kuća milosrđa" Majmajola, Vodnjan	11	10	0	10	1	0	1	11
Dom „Sv. Ana" Vinkovci	37	29	2	31	2	1	3	34
Ordinarijat Križevačke eparhije, Paviljon za djecu „Sv. Marko Križevčanin"	16	24	0	24	0	0	0	24
UKUPNO	**872**	**568**	**250**	**818**	**29**	**35**	**64**	**882**

Na dan 31. prosinca 2022. u ustanovama za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi nalazilo se **242 djece mlađe od sedam godina, od čega 103 mlađe od tri godine**. Od njih se 176 nalazilo na smještaju, a tek 66 u organiziranom stanovanju. Sveukupno se na smještaju u institucijama nalazilo 30,99 % djece u dobi do sedam godina, što zabrinjava obzirom da je ZSS-om[133] definirano da se djetetu, a posebno djetetu mlađem od sedam godina, pravo na uslugu smještaja priznaje prvenstveno u udomiteljskoj obitelji.

Na smještaju i organiziranom stanovanju bile su 64 mlade osobe, 29 na smještaju i 35 u organiziranom stanovanju.

132 Caritas Zagrebačke nadbiskupije, popunjavajući upitnik za 2022., iskazao je različite brojeve o djeci i mladima na smještaju i organiziranom stanovanju u svojim ustanovama na dan 31.12.2022., u odnosu na podatke koje su naveli u upitniku za 2021. i koje smo objavili u našem *Izvješću o radu* u 2021.

133 *Zakon o socijalnoj skrbi*, čl. 111., NN 18/2022

Na dan 31. prosinca 2022. u institucijama se nalazilo 224 djece koja su bila smještena u kriznim situacijama zbog ugroženosti života, zdravlja ili dobrobiti u neposrednom okruženju. 203 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi ostvarivalo je uslugu smještaja u drugim slučajevima – ako im skrb nije bilo moguće osigurati u vlastitom domu i pružanjem socijalnih usluga u udomiteljskoj obitelji. 141 dijete se nalazilo na smještaju sukladno prethodnom ZSS-u[134].

Broj djece **u organiziranom stanovanju** uz stalnu ili povremenu pomoć na dan 31. prosinca 2022. bio je 250 (od toga 231 dijete uz organiziranu stalnu pomoć), što znači da je i dalje višestruko veći broj djece na smještaju nego u organiziranom stanovanju.

Od 231 djeteta u **organiziranom stanovanju uz stalnu pomoć** bilo je 126 djevojčica i 105 dječaka, od kojih 15 u dobi 0-3 godine, 51 u dobi 4-7 godina, 43 u dobi 8-10 godina, 72 u dobi 11-14 godina i 50 u dobi 15-18 godina. Od 19 djece koja su se nalazila u **organiziranom stanovanju uz povremenu pomoć**, devet je djevojčica i 10 dječaka, a svi su u dobi 15-18 godina.

U organiziranom stanovanju nalazilo se 35 mladih osoba, od kojih šest u organiziranom stanovanju uz stalnu pomoć i 29 uz povremenu pomoć.

Zakonski temelji smještanja djece i mladih u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u CPUZ-ove tijekom 2022.

Temeljem *Obiteljskog zakona*	Spol	Ž	176
		M	162
	Ukupno		**338**
	Dob	0 - 3	92
		4 - 7	64
		8 - 10	66
		11 - 14	56
		15 - 18	60
		18 +	0
Temeljem *Zakona o socijalnoj skrbi*	Spol	Ž	115
		M	102
	Ukupno		**217**
	Dob	0 - 3	23
		4 - 7	33
		8 - 10	34
		11 - 14	60
		15 - 18	56
		18+	11
UKUPNO			**555**

Tijekom 2022. u domove i CPUZ-ove smješteno je 555 djece i mladih, od čega 544 djece i 11 mladih osoba. Gledajući pravni temelj smještaja, u domove i CPUZ-ove je, temeljem Obiteljskog zakona tijekom godine smješteno 338 djece i mladih, a temeljem Zakona o socijalnoj skrbi njih 217.

Sveukupni broj djece i mladih smještenih tijekom 2022. manji je nego u 2021., kada ih je bilo smješteno 563. Tijekom 2022., odlukom je suda u institucije smješteno 338 djece, dok je u 2021. taj broj bio 329. Broj djece smještene temeljem ZSS-a je 206, dok je 2021. taj broj bio 234.

134 *Zakon o socijalnoj skrbi,* NN 157/13, 76/14,147/14,152/14,18/15,99/15,52/16,16/17, 130/17,98/19,138/20

U promatranom je razdoblju 291 dijete bilo smješteno u ustanovu temeljem izrečene žurne mjere sukladno ZSS-u. Navedena je mjera izrečena u odnosu na 77 djece mlađe od tri godine, 40 u dobi 4-7 godina, 60 u dobi 8-10 godina, 75 u dobi 11-14 godina i 39 u dobi 15-18 godina. Nakon isteka trajanja navedene mjere, 154 djece ostalo je i dalje u institucijama temeljem sudske odluke.

Od 206 djece koja su temeljem ZSS-a povjerena na svakodnevnu skrb ustanovama, za njih 38 tijekom godine pokrenut je sudski postupak oduzimanja prava roditelju/ima na stanovanje s djetetom. Za 46 djece taj je postupak u tijeku i za tu se djecu čuvaju mjesta u ustanovama, s obzirom na to da CZSS-ovi već tijekom postupka moraju sudovima dostaviti podatak u koju će ustanovu ili udomiteljsku obitelj dijete biti smješteno.

Od ukupno 555 djece i mladih koji su primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2022., njih čak 360 izdvojeno je iz biološke obitelji, iz okruženja u kojem bi trebala biti najzaštićenija i najsigurnija. 49 ih je primljeno iz drugih domova i u najvećem je broju slučajeva razlog premještaja nastavak školovanja u željenim školama ili približavanje obitelji. 41 dijete došlo je u dom iz zdravstvenih ustanova i tu se u najvećem broju slučajeva radi o novorođenoj djeci ili djeci za koju je tijekom hospitalizacije utvrđeno da bi im povratak u obitelj bio visoko rizičan i potencijalno opasan za život, 17 iz rodbinskih obitelji, a njih 40 je prije smještaja bilo na nekom drugom mjestu (skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, djeca bez pratnje, djeca strani državljani zatečeni u skitnji).

Značajan broj djece, njih 48, premješteno je iz udomiteljskih obitelji u domove, a među njima 21 djevojčica i 27 dječaka, od kojih 17 mlađih od osam godina i 31 dijete starije od osam godina. Do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na zahtjev udomitelja, jer nisu bili u mogućnosti odgovoriti na potrebe djece koja su iskazivala složene probleme, a nije im pružena kontinuirana pomoć i podrška sustava, zatim na obostrani zahtjev djece i udomitelja zbog neslaganja, učestalih konflikata, zdravstvenih poteškoća udomitelja te nesuglasica s biološkim roditeljima udomljenog djeteta. Bilo je i slučajeva kada je CZSS procijenio da djeci u udomiteljskim obiteljima nije pružena odgovarajuća skrb, odnosno, da udomitelj ne postupa u interesu djeteta.

U 2022. povećan je broj djece kojoj je odobrena usluga boravka, te je njome bilo obuhvaćeno 545 djece (51 djece više nego u 2021.), od kojih 27 cjelodnevnim i 518 poludnevnim boravkom. Od toga je 259 djece u 2022. po prvi put bilo obuhvaćeno tom uslugom, dok je za samo osmero djece usluga smještaja i organiziranog stanovanja zamijenjena uslugom boravka. Razvijanje usluge boravka u domovima/CPUZ-ovima izuzetno je korisno za djecu jer se njome prevenira njihovo izdvajanje iz obitelji, pomaže se roditeljima i djeci na način da se djeci osigurava zadovoljavanje životnih potreba kroz pružanje usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanja, odgoja, radne aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije, organiziranja slobodnog vremena, organiziranog prijevoza, a sve u skladu s potrebama djeteta.

Tijekom 2022. ustanove je napustilo 471 dijete, od čega se 198 vratilo u biološku obitelj, a 87 premješteno u drugi dom (45 u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 24 u dom za djecu s PUP-om i 18 u dom za djecu s TUR-om). 71 dijete premješteno je u udomiteljske obitelji, 39 ih je posvojeno, a 27 je smješteno u obitelj rodbine. Za 49 djece je smještaj prestao zbog završetka školovanja, punoljetnosti te drugih razloga (osamostaljivanje, nastavak obrazovanja ili zapošljavanje u drugom gradu, sklapanje braka ili navršena 21 godina života).

Ukupno je 87 djece tijekom 2022. iz domova/CPUZ-ova premješteno u druge ustanove socijalne skrbi. Najveći broj djece, njih 45, premješten je u drugi istovrsni dom koji je po adresi bliži biološkim obiteljima ili su djeca premještena zbog nastavka školovanja u većim gradovima. Za dio djece smještaj je prekinut rješenjem CZSS-a, budući da je djeci priznata nova socijalna usluga – organizirano stanovanje, koja se provodi unutar iste ustanove, ali na drugoj lokaciji.

Stručni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ova smatraju da bi, s obzirom

na vrstu oštećenja ili smetnji koje iskazuju djeca, njih još 72 trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 29 slučaja riječ o djeci s PUP-om, u 30 slučaju o djeci s TUR-om, dok se za 13 djece predlaže smještaj u ustanove koje skrbe o djeci s kombiniranim smetnjama PUP-a i TUR-a.

Među djecom i mladima smještenima u ustanovama njih 160 ima dijagnozu neke psihičke bolesti, 120 ih je na farmakoterapiji, a sveukupno je 369 djece u **psihološko-psihijatrijskim tretmanima** psihijatrijskih bolnica, kliničkih bolničkih centara i općih bolnica, Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, službi za mentalno zdravlje pri HZJZ-u i drugih pružatelja terapijskih usluga. Velikom broju djece psihološko savjetovanje i tretmanski rad osiguran je od psihologa i licenciranih terapeuta zaposlenih u ustanovama, kao i vanjskih suradnika. U ovom je izvještajnom razdoblju ponovno prepoznata potreba uključivanja djece u tretmane zaštite mentalnog zdravlja, no, zbog nedovoljnog broja stručnjaka, uočavamo velike teškoće u dogovaranju pravovremenog i kontinuiranog tretmana.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na **maloljetne trudnice i majke s djecom** koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji, trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Tijekom 2022. u ustanovama je bilo zbrinuto pet malodobnih trudnica, četiri u dobnoj skupini 16-17, te jedna u skupini 17-18 godina. Također su se na smještaju nalazile i četiri malodobne majke s djecom, jedna u dobnoj skupini 15-16, dvije u skupini 16-17 godina i jedna u dobnoj skupini 17-18 godina.

Djeca u ustanovama koja ispunjavaju uvjete za posvojenje, prema spolu i dobi, 2022.

Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18	
80	60	6	11	23	43	57	**140**

Na dan 31. prosinca 2022. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ovima nalazilo se 140 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za **posvojenje**, što je za 29 djece više nego u 2021. Samo 17 djece s ispunjenim uvjetima za posvojenje bilo je mlađe od sedam godina, dok je najveći broj djece, njih 100, u dobi od 11 do 18 godina. Tijekom godine realizirano je 39 posvojenja, što je za dva više nego u 2021. Od 140 djece koja bi mogla biti posvojena, 44 je s TUR-om i četvero boluje od kroničnih bolesti. Od ukupnog je broja 34 djece romskog podrijetla.

Među djecom koja imaju ostvarene pretpostavke za posvojenje nalaze se braća i sestre koji se ne žele razdvajati i žele biti zajedno posvojeni, ali za njihovo posvajanje nema iskazanog interesa. Ima i djece za čije posvajanje ne postoji interes zbog dobi ili psihofizičkog stanja. Međutim, ima i djece koja se protive posvojenju.

Od ukupno 818 djece koja se nalaze u domovima i CPUZ-ovima, njih 162 **ne ostvaruju osobne odnose s roditeljima,** a razlozi su nezainteresiranost roditelja ili djece, lišenje roditeljske skrbi ili zabrana održavanja osobnih odnosa s djecom, smrt roditelja ili se roditelji nalaze u zatvoru.

U domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ove, tijekom 2022. bilo je smješteno 71 **dijete – strani državljani bez pratnje**[135] koji su došli iz Pakistana, Turske, Afganistana, Burundija, Srbije, Ukrajine, Konga, Gvineje, Sirije, Iraka, Sjeverne Makedonije, Bosne i Hercegovine, Belgije i Francuske. Do prekida smještaja te djece došlo je zbog spajanja s obitelji, premještaja u druge ustanove i bjegova. Za 57 djece smještaj je trajao do 30 dana, 12 ih je u ustanovama provelo do šest mjeseci, a jedno dijete i dulje.

Tijekom 2022. u domovima je 375 djece i 359 djelatnika oboljelo od bolesti **COVID-19**, a cijepilo se 21 dijete.

135 O tome više govorimo u poglavlju *Izdvojena područja zaštite prava djece / Djeca u pokretu.*

Osim skrbi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ustanove pružaju i **izvaninstitucijske usluge** za djecu i obitelji u lokalnoj zajednici, čime se utječe na prevenciju institucionalizacije djece. Tako je tijekom 2022. 407 obitelji (primarnih i udomiteljskih) ostvarilo usluge savjetovanja i pomaganja. Najveći broj obitelji ostvarivao je usluge savjetovanja i pomaganja od strane stručnih djelatnika dječjih domova „Zagreb" i „Maestral", te centara za pružanje usluga u zajednici „Izvor-Selce" i „Klasje". 179 djece i mladih koji su se nalazili u ustanovama i udomiteljskim obiteljima ostvarivalo je uslugu savjetovanja i pomaganja nakon izlaska iz skrbi. Domovi su uključili i 136 djece u uslugu rane intervencije.

Zaključno, možemo reći da je u 2022. blago povećan broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja se nalaze na smještaju i u organiziranom stanovanju u ustanovama. I dalje je veći broj djece na smještaju nego u organiziranom stanovanju. Velik se broj djece mlađe od sedam godina nalazi u institucijama zbog nedostatnih kapaciteta u udomiteljskim obiteljima. I dalje je najveći broj djece stiglo u ustanove iz bioloških obitelji. Tijekom 2022. nastavljen je trend povećanja broja djece obuhvaćene uslugom boravka. Zabrinjava podatak da je veliki broj djece koja se nalaze u ustanovama uključen u psihosocijalni tretman i savjetovanje, a neki i u psihološko-psihijatrijski tretman. Tijekom 2021. realizirano je 39 posvojenja iz ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U ustanovama se i dalje nalazi 140 djece s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje.

7.2 Djeca u alternativnoj skrbi čiji su roditelji u zatvoru

Među negativna iskustva u djetinjstvu[136] spadaju sve vrste nasilja i zanemarivanja te disfunkcionalno okruženje kao što su mentalne bolesti roditelja ili skrbnika, nasilje u obitelji, razvod, zlouporaba psihoaktivnih supstanci i član obitelji u zatvoru. Djeca u alternativnoj skrbi nerijetko imaju više takvih negativnih iskustava. Dijete se u većini slučajeva smješta u ustanovu[137] kad roditelj nema kapacitet za izvršavanje roditeljske skrbi ili iz drugih razloga.

Djeca u alternativnoj skrbi i djeca čiji su roditelji lišeni slobode u praksi se ne razmatraju kao dvije odvojene, ali ranjive skupine djece. No, smještaj djeteta u ustanovu je i skrb o djetetu kada roditelj odlazi u zatvor, a o djetetu nema tko brinuti, što je posebno ranjiva situacija. Unutar europske mreže Children of Prisoners Europe, često raspravljamo o nedostatku podataka i istraživanja o odrastanju djece u alternativnoj skrbi čiji je roditelj u zatvoru.

Nastojeći što integrativnije razmatrati potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru, zanimalo nas je koliko se prepoznaju njihove potrebe u institucijama alternativne skrbi. Riječ je o djeci čiji su **roditelji ili bliski članovi obitelji** (brat, sestra, baka, djed) lišeni slobode, bilo u **zatvoru, pritvoru/istražnom zatvoru, bili su u zatvoru ili su bili uhićeni.** To je skupina djece i mladih koji se nalaze u višestruko ranjivoj situaciji (marginalizacija zbog roditeljeva ponašanja, izdvajanje iz obitelji, razvojne poteškoće ili ponašajni problemi).

Iako neka od te djece dobivaju pažnju i zaštitu društva kroz druge dimenzije zaštite, zanimalo nas je koliko su činjenice o njihovoj obiteljskoj situaciji, zbog roditeljevog kršenja zakona, poznate institucijama u kojima se djeca nalaze, te kakvi su **institucionalni kapaciteti za zadovoljavanje njihovih potreba i ostvarivanje njihovih prava**. Zbog toga smo ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, za djecu s TUR-om i djecu s PUP-om uputili upitnik pripremljen za ovu svrhu.

Ovdje nije riječ o istraživanju u užem smislu, ni o primjeni znanstvene metodologije, već o prikupljanju podataka upitnikom o vidljivosti djece u ustanovama u koje su smješteni, o tome kako ih djelatnici ustanova vide i kakva imaju stajališta u odnosu na neke okolnosti njihova odrastanja, te o kvalitativnom kontekstu u kojem ona borave. Zanimalo nas je i koliko su njihovi odgovori usklađeni s poznatim činje-

136 Termin uveden 1998. na temelju studije o negativnim iskustvima u djetinjstvu te nastanku i prevalenciji zdravstvenih problema (The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study)
137 Koristit ćemo riječ *ustanova* za sve vrste institucija prema *Zakonu o socijalnoj skrbi*.

nicama o djeci zatvorenika i s dosegnutim europskim standardima. Upitnik sadrži više setova pitanja. Na temelju analize odgovora, prikazat ćemo neke podatke, te sažeti ili citirati prikupljene odgovore.

Upitnike smo početkom 2022. dostavili na 20 adresa domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici (svi su popunili upitnike), na 13 adresa domova/centara za odgoj djece i mladeži, odgojnih domova za djecu i centara za odgoj i obrazovanje djece s **problemima u ponašanju** (popunjeno šest upitnika) i na adrese 12 centara za odgoj i obrazovanje i centra za rehabilitaciju za **djecu s teškoćama u** razvoju (popunjeno sedam upitnika).

Djeca u ustanovama čiji je član obitelji u zatvoru u 2022.

Vrsta ustanove	Ukupan broj djece	Djeca čiji su roditelji u zatvoru	Djeca čiji su roditelji u zatvoru %	Djeca / član obitelji koji je u zatvoru
Ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (popunjeno 20/20)	991[138] (od 5 do 147)	121 (od 1 do 18 djece)	12,2 % (4,3 % - 50 %)	83 djece / otac 14 djece / majka 21 dijete / oba roditelja[139] 1 dijete / brat 2 djece / baka
Ustanove za djecu s PUP-om (popunjeno 6/13)	110 (od 11 do 26)	34 (od 2 do 10 djece)	30,9% (7,7 % - 63,6 %)	19 djece / otac 4 djece / majka 7 djece / brat 1 dijete / sestra 3 djece / djed
Ustanove za djecu s TUR-om (popunjeno 7/12)	309*			

* Osim ukupnog broja djece u sedam ustanova, nismo dobili druge podatke koje je moguće prikazati.

U ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi svako je osmo dijete (12,2 %) dijete čiji su roditelji lišeni slobode, dok je u domovima u kojima su smještena djeca s PUP-om to gotovo svako treće dijete (30,9 %). Podaci o očevima, majkama, oba roditelja u zatvoru i drugima odnose se i na trenutno i na prijašnje iskustvo djelatnika ustanova.

Domovi i centri za pružanje usluga u zajednici za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Svih 20 ustanova vratilo nam je popunjeni upitnik (dostavljeno nam je ukupno 25 upitnika s obzirom na to da su Dječji dom Zagreb i Caritas Zagrebačke nadbiskupije dostavili zasebno popunjene upitnike svojih podružnica).

Informaciju da je djetetov član obitelji u zatvoru djelatnici 19 ustanova, prema navodima[140], saznaju od CZSS-a iz socijalnih anamneza djeteta, osam od roditelja, šest od djeteta, tri od drugih članova obitelji. Dvije ustanove takav podatak dobivaju od policije i ODO-a, a jedna od odvjetnika roditelja. I u ustanovama za djecu s TUR-om i djecu s PUP-om u pravilu se informacije dobivaju od CZSS-a iz socijalnih anamneza. Jedino u ustanovama za djecu s PUP-om uz CZSS-ove dominiraju informacije dobivene od same djece.

Informaciju o **kaznenom djelu roditelja** djelatnici imaju ako se radi o kaznenom djelu na štetu djeteta, no, često imaju informacije i o drugim kaznenim djelima i prekršajima roditelja. Jedna ustanova navodi da u slučaju kada nemaju informaciju o kaznenom djelu i trajanju kazne, komuniciraju o tome sa

138 Broj djece u ustanovi na dan 31.12.2021. nije isti kao u drugim tekstovima ovog izvješća, jer su neke ustanove iskazivale i djecu kojima je priznata usluga poludnevnog ili cjelodnevnog boravka.
139 U ovom je broju šestero djece istih roditelja.
140 U odgovorima otvorenog tipa navodilo se više odgovora na pitanje

zatvorskim osobljem kako bi djetetu na njemu prihvatljiv i razumljiv način mogli dati povratnu informaciju koja je u njegovom interesu. U ustanovama za djecu s TUR-om i za djecu s PUP-om u podjednakom omjeru znaju ili ne znaju o kojem se kaznenom djelu roditelja radi.

Na pitanje **zna li dijete da je roditelj u zatvoru ili je bio u zatvoru**, zaprimljeni odgovori upućuju na to da većina djece starije od osam i 10 godina te djece bez teškoća u razvoju zna da je roditelj u zatvoru ili bio u zatvoru, a da tu informaciju dobiju od roditelja, srodnika, stručnih djelatnika ili SOS mame. Neka djeca znaju i razlog i trajanje kazne, posebice ako se radi o nasilju u obitelji i prema djetetu ili ako je dijete bilo žrtva seksualnog zlostavljanja. Predškolska djeca uglavnom ne znaju, kaže im se da roditelj radi u inozemstvu. Školskoj djeci o roditeljevoj kazni informaciju daje drugi roditelj ili rodbina. Dijete tinejdžerske dobi nije znalo da mu je majka u istražnom zatvoru, a doznalo je to tek kad su mu rođaci javili da je majka u zatvoru umrla. Navodi se i da s mnogom malom djecom smještenom u ustanovama roditelj i prije odlaska na izdržavanje kazne nije održavao kontakt, pa ga dijete ne poznaje i ne pita za njega.

Iz odgovora na pitanje **kontaktira li dijete s roditeljem ili članom obitelji koji je u zatvoru i kako**, saznajemo da većina djece kontaktira primarno telefonom (ovisi o financijskim mogućnostima i pravilima zatvora), pismima, razglednicama i čestitkama (odgojitelji pomažu djeci u sastavljanju i slanju pisma) i videokontaktima. Domovi ponekad organiziraju posjete djeteta roditelju u zatvoru, snose troškove puta, a djelatnik ga prati. Kada je moguće, dijete odlazi u obitelj kada roditelj ima izlaz zbog dobrog vladanja i ako je kontakt reguliran sudskom odlukom. Ima slučajeva u kojima dijete želi komunicirati pismima, ali ne i direktno. Ocu djeteta u dobi od jedne i pol godine koje se s majkom nalazi u zatvoru, omogućeni su jednom tjedno videopozivi u organizaciji zatvora. Nemamo informaciju o kontaktima s njegovom drugom djecom smještenom u ustanovu.

Ponekad dijete ne ostvaruje osobne odnose s roditeljem u zatvoru jer to ne želi ili drugi roditelj odbija voditi dijete u posjetu ili to priječi sudsko rješenje o kontaktima. U više slučajeva se roditelj u pratnji pravosudne policije (u civilu) susreo s djetetom u ustanovi, primjerice, nakon sudske rasprave. Jednoj djevojčici su oba roditelja bila u zatvoru, kontakti su u početku bili zabranjeni, no, djevojčica je često pisala pisma koja nije slala. Nakon nekog vremena zatražila je odgajatelje da pošalju pismo majci koja je bila u istražnom zatvoru, što je i učinjeno posredovanjem CZSS-a.

Specifične su i situacije u obiteljima s više djece koja različito reagiraju i različito verbaliziraju svoje želje i potrebe u odnosu na roditelja u zatvoru, a različita su im i sudska ograničenja u odnosu na kontakte. Poseban pristup u radu s djetetom čiji je roditelj u zatvoru zahtjeva slučaj kada su oba roditelja lišena slobode ili kada je jedno dijete izmješteno iz obitelji, a drugo nije.

Opširni su odgovori o tome **kako se dijete suočava s činjenicom da mu je roditelj u zatvoru, ili da je bio u zatvoru.** Odgovori pokazuju da se djeca značajno razlikuju u **odnosima s drugom djecom**. Neka lako, spontano, otvoreno i rado komuniciraju o obitelji i nestrpljivo čekaju roditeljev povratak. Za neke se stječe dojam da im je to normalno budući da oba roditelja provedu po nekoliko mjeseci u zatvoru i često su ponovno osuđeni ili u pritvoru. Neka se igraju zatvora, pljačke i lopova. Djeca mlađa od 12 godina nalaze opravdanja za roditelja i zanima ih kada izlazi i kako će kontaktirati. Neka se ponašaju nasilno i agresivno prema drugoj djeci, potiču sukobe, prijete drugoj djeci ili djelatnicima riječima *Kad moj tata izađe, vidjet ćete vi*. Drugi su zabrinuti, uplašeni, povučeni, potišteni, zamišljeni, razdražljivi, taje obiteljsku situaciju, kažu da je roditelj na radu u Njemačkoj, ne pričaju o tome s djecom, ali pričaju s odraslima.

U odnosima s odraslima (odgojiteljima, drugim djelatnicima i članovima obitelji) neka su djeca buntovna, impulzivna, ne poštuju pravila, druga su zabrinuta, uplašena, distancirana, govore o tome s nelagodom, ako imaju povjerenja razgovaraju otvoreno i s povjerenjem. Pokazuju brigu, verbaliziraju da im roditelj nedostaje, brinu se i opravdavaju ga. Dvoje djece koja su imala dobar odnos s ocem i smatrali su da nije kriv lako je pričalo o svim obiteljskim okolnostima. Dva mlađa djeteta čiji su očevi kažnjeni zbog seksualnog zlostavljanja i zanemarivanja nisu željeli razgovarati o njima, niti ih posjećivati. Djeca

mlađa od 12 godina traže informacije, pojašnjenja, postavljaju pitanja o obiteljskoj situaciji, pokazuju zabrinutost. Stariji izbjegavaju govoriti o tome ili se šale, traže podršku i informacije o roditelju – kada će zvati ili doći. Neki se opiru zahtjevima odgojitelja, koriste neprimjeren rječnik, bježe iz ustanove ili izostaju s nastave.

Neka djeca većinu vremena djeluju uplašeno, traumatizirano, potreseno, uznemireno, potišteno, tužno zbog odvojenosti, zabrinuto, preuzimaju dio odgovornosti i brigu za roditelje. Mlađa pokazuju regresivna ponašanja, potrebu prisustva odraslih pred spavanje ili odbijaju hranu.

Iz jedne ustanove zaključuju da su djeca zatvorenika nevidljive žrtve kaznenog sustava koja propituju koliko su slična, a koliko različita u odnosu na roditelja, neka ne verbaliziraju puno, već prihvaćaju obiteljske okolnosti ili su im poznate jer se ponavljaju. Dijete čiji je otac u zatvoru zbog obiteljskog nasilja je zabrinuto, nada se da će se on promijeniti, želi ga viđati uz drugu odraslu osobu, a s drugom djecom ne razgovara o tome.

Kada je riječ o **djeci s težim teškoćama u razvoju** ili s težom mentalnom retardacijom, djelatnici smatraju da obiteljske okolnosti ne utječu na odnose s drugom djecom ni s odraslima.

Stručnim je djelatnicima u ustanovama teško procijeniti je li činjenica da je roditelj u zatvoru promijenila **vrstu i kvalitetu roditeljske skrbi, bilo roditelja zatvorenika, bilo drugog roditelja**, s obzirom da su kontakti roditelja i te djece ionako smanjeni. U većini se slučajeva radi o roditeljima koji su zlostavljali i/ili grubo zanemarivali potrebe djeteta. Istovremeno u ustanovama naglašavaju da je kvaliteta roditeljske skrbi sigurno ograničena zbog zakonskih pravila kaznionica, drugi roditelj se postupno distancira i zanemaruje roditeljsku ulogu i teško se nosi s izazovima roditeljstva. U više se odgovora navodi da činjenica da je roditelj u zatvoru nije mogla dodatno pokvariti ono što je i prije bilo loše zbog disfunkcionalnosti obitelji, sniženih roditeljskih kapaciteta, zanemarivanja i zlostavljanja, povijesti konzumacije alkohola i droge, nasilnog ponašanja, psihičkih oboljenja ili obiteljskog nasilja.

Poneki roditelj se iz zatvora čak češće javlja djetetu nego prije, no, kontakti i dalje ostaju jednako nekvalitetni. Tijekom boravka u zatvoru, roditelj uglavnom ima zabranu ostvarivanja osobnih odnosa stjecajem drugih okolnosti, a ne samo zbog činjenice da je u zatvoru. Odlazak roditelja u zatvor je i dodatni razlog za izricanje mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom te utječe na regulaciju osobnih odnosa roditelja i djeteta. Ipak, u zadnje vrijeme se događa da je roditelj za vrijeme boravka u zatvoru, kroz stručnu pomoć i podršku iz zatvora, ozbiljnije shvatio svoju ulogu roditelja, što je pak pridonijelo kvaliteti roditeljske skrbi.

U svim se odgovorima potvrđuje **važnost održavanja osobnih odnosa s članom obitelji koji se nalazi na izdržavanju zatvorske kazne** uz uvjet da je to u interesu djeteta, ako se ne radi o kaznenom djelu na štetu djeteta ili nasilju u obitelji, ovisno o ranijim odnosima, želji za kontaktom i utjecaju kontakta na dijete. Održavanje kontakta s roditeljem ne treba uvjetovati pitanjem gdje se roditelj nalazi, no, oni se trebaju poticati tek ukoliko je između djeteta i roditelja već razvijena privrženost, kad dijete izrazi želju i potrebu za kontaktima s roditeljem, a sve to uz uvjet da protiv roditelja nije izrečena neka od zaštitnih mjera i mjera opreza. *Dopustiti kontakt ili ne, ovisi i o tome kako dijete doživljava roditelja i kakve sve scenarije stvara u svojoj glavi, što može utjecati na njegovo mentalno stanje,* kaže se u jednom odgovoru.

Stručni rad s ovom skupinom djece se prema odgovorima maksimalno individualizira, uzevši u obzir dob, kapacitete i mogućnost razumijevanja djeteta. Uključuje psihoterapijski tretman, osigurava povjerljivost i razumijevanje, podršku u prorađivanju emocija. U njega se uključuje psiholog, a po potrebi i psihijatar. Odsustvo kvalitetnije suradnje s CZSS-om i izostanak pravovremenih i detaljnih informacija o roditeljima ponekad je otegotna okolnost jer djeca ne znaju uvijek gdje su im roditelji, jesu li dobro, jesu li živi, te mole djelatnike doma da to saznaju. *Djeci se pruža sveobuhvatna podrška kroz razgovore, dodatne aktivnosti i šetnje, ponekad uz savjetodavno-edukacijske razgovore o zatvoru kao dobroj resocijalizacijskoj mjeri.*

S djecom se planiraju i dogovaraju mogućnosti za daljnje kontakte uz zagrljaje i tople, ohrabrujuće riječi. Ponekad ih poučavamo kako da s vršnjacima razgovaraju ako ih u školi upitaju gdje im je roditelj koji je u zatvoru. Ne osuđujemo roditelja u zatvoru, primjereno dobi pažljivo objašnjavamo razloge zatvorske kazne i govorimo djeci da ona nisu kriva ni odgovorna.

Posebno su za djelatnike u domovima zahtjevne situacije u kojima su oba roditelja u zatvoru, a izuzetno teške one u kojima je jedan roditelj usmrtio drugog roditelja, a dijete je smješteno u dom jer nije mogla biti osigurana druga vrsta skrbi. To su situacije u kojima ponekad djeca nemaju kontakt s biološkom obitelji ili se članovi dvije obitelji međusobno optužuju, *svaka priča svoju priču*, na neprimjeren način informiraju dijete o tragičnom događaju, a dijete je u poziciji da bira za koju će se obitelj opredijeliti. Djeca, navodi se, o tragičnom događaju rijetko govore, osim za rođendana i obljetnica kad pokazuju tjeskobu ili prepričavaju ono što znaju o događaju. *Uz podršku, zagrljaje, dijete se ohrabruje i neupitno se uvažava svaki njegov iskazani osjećaj.*

U jednom slučaju sudac nije dozvoljavao djeci posjet majci u istražnom zatvoru pozivajući se na neadekvatni prostor i negativni emocionalni utjecaj na djecu, ali na inzistiranje djelatnika doma koji su se pozvali na zakonsko pravo djece, posjet je realiziran. Djeca su nakon posjeta bila zadovoljna i manje se brinula za majku jer su se uvjerila da je živa.

Ustanove navode da bi **u zadovoljavanju potreba i ostvarivanju prava djece čiji su roditelji u zatvoru** bilo potrebno intenzivirati susrete i druženja, djeca kojima su oba roditelja u zatvoru trebaju za vrijeme obiteljskih blagdana i dijela školskih praznika boraviti u udomiteljskim obiteljima zbog obiteljskog ozračja i okruženja. Nužna je edukacija stručnjaka, ujednačavanje prakse u postupanjima, stručnjaci koji bi posredovali u ostvarivanju osobnih odnosa roditelja i djeteta i individualan pristup. Ne smije se stavljati u prvi plan roditelja, već potrebe djece, trebao bi biti osiguran dječji psihoterapeut dostupan u svim ustanovama u RH, makar i *online*, potrebna je senzibilizacija i edukacija stručnih djelatnika u domovima, ojačati suradnju i umreženost svih dionika skrbi o djetetu koje dolazi na smještaj kako bi se razmjenjivale relevantne informacije, utvrdila postupanja i načini rada s djetetom i roditeljima i s obitelji.

U okviru pravosudnog i zatvorskog sustava treba organizirati intenzivni savjetodavni rad s takvim roditeljima, educirati ih i ojačati svijest o roditeljskim ulogama, obvezama i odgovornosti prema djeci. Potrebna je veća povezanost i međuresorna suradnja s CZSS-ovima. *Ukoliko je kontakt s roditeljima negativno utjecao na dijete te nema mogućnosti za povratak djeteta u obitelj, sudski postupci bi se trebali ubrzati i roditelja lišiti roditeljske skrbi, kako bi dijete ostvarilo pretpostavke za posvojenje.* Valja poboljšati i suradnju stručnih timova ustanova za djecu i stručnih suradnika u kaznionicama. Iz jedne ustanove poručuju: *Imamo dobru volju nastaviti ovu suradnju te se po potrebi angažirati u pitanjima održavanja redovnih kontakata kako bismo pomogli djeci da ranjivu obiteljsku situaciju integriraju u svoje životno iskustvo.*

Ustanove koje pružaju socijalne i/ili obrazovne usluge za djecu s teškoćama u razvoju

Upitnik smo uputili na 12 adresa ustanova u koje su smještena, obrazuju se ili dobivaju druge socijalne usluge djeca s TUR-om. Odgovorilo nam je njih sedam (Centar za rehabilitaciju – CR Rijeka, CR sv. Filip i Jakov, CR Varaždin – podružnica Pustodol, Centar za odgoj i obrazovanje – COO Velika Gorica, COO Slava Raškaj – Split, COO Tuškanac – Zagreb i COO Šubićevac, Šibenik). Odgovori nam omogućavaju tek za dvije ustanove iskazati broj djece čiji su roditelji lišeni slobode. U jednoj od njih, od 14 smještene djece, njih petero ima roditelja u zatvoru, troje oca, jedno majku, a jedno oba roditelja, a u drugoj ustanovi od osmero djece jedno dijete ima roditelja lišenog slobode. Za dvoje je označeno da se radi o ocu i ujaku.

Odgovori otvorenog tipa ukazuju na to da su informacije o djeci čiji je član obitelji u zatvoru vidljive iz socijalne anamneze CZSS-a, te da ustanove uglavnom ne znaju o kojim se kaznenim djelima radi. Kontakti djeteta s roditeljem su rijetki, a mnoga djeca ne razumiju obiteljsku situaciju. Kontakti su nužni ako su u interesu djeteta, a podrška se prilagođava djetetovim mogućnostima. Neka djeca pokazuju strah zbog izlaska roditelja iz zatvora i traže da ostanu u domu. Ustanove smatraju da je djeci nužna psihološka podrška i psihoterapija i da treba poticati članove šire obitelji na intenzivnije odnose s djecom, te uključiti i druge službe – socijalne radnike, psihologe i pedagoge.

Ustanove koje pružaju socijalne i/ili obrazovne usluge za djecu s problemima u ponašanju

Upitnik smo uputili na 13 adresa na kojima su smještena djeca s PUP-om. Odgovorilo nam je njih šest (CPUZ Split, Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka, Dom za odgoj djece i mladeži Pula, Odgojni dom Ivanec, Centar za pružanje usluga u zajednici Zagorje, COO Lug). Osim od CZSS-ova, u ovim se ustanovama informacije o roditelju u zatvoru dobivaju u velikom broju i od same djece.

U ustanovama se često ne zna o kojim se kaznenim djelima radi. Djeca uglavnom **znaju da je roditelj u zatvoru ili je bio u zatvoru,** a nekada i sama o tome upoznaju socijalnog radnika i razgovaraju bez nelagode. No, ima i suprotnih situacija. Dijete žrtva dva najbliža srodnika zna da su oni bili u zatvoru, rijetko o tome razgovara, vrlo je zatvoreno i teško je procijeniti njegove potrebe.

Djeca s roditeljima u zatvoru kontaktiraju na različite načine. Najčešće telefonom, pismima, razglednicama, a ponekad posjetu organizira ustanova koja osigura prijevoz, pratnju i pokriva trošak. Neka djeca nakon jedne posjete više ne žele kontakt s roditeljem. Neki roditelji koji mogu izići na vikend zbog dobrog vladanja, posjete dijete u ustanovi.

S drugom djecom tek rijetka djeca otvoreno govore i prihvaćaju lišavanje slobode kao normalan status roditelja, neka se tuže na zadirkivanje u školi, neke pogađa što djeca imaju loš dojam o njihovom ocu. **U odnosima s odraslima,** češće nego s djecom, otvoreno govore, preispituju zašto je do toga došlo te opravdavaju roditelje. Pojedina djeca ne pokazuje tugu ni uznemirenost, već vrstu ponosa, poistovjećuju se s ocem i krive sustav. Druga ne žele o tome govoriti, ne pokazuju emocije, burno reagiraju kod zadirkivanja.

O tome kako se **drugi roditelj i/ili drugi članovi obitelji suočavaju** s obiteljskom situacijom često nemaju informaciju, niti mogu procijeniti. No, suočavanje je različito/individualno, netko traži psihološku pomoć, drugi bježe od stvarnosti i koriste se raznim obrambenim mehanizmima. *Obzirom da radimo s djecom s problemima u ponašanju koja su i djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, činjenica da je neki član obitelji bio ili jest u zatvoru, samo je još jedan od rizika za tu djecu.*

Činjenica da je roditelj u zatvoru mijenja **vrstu i kvalitetu roditeljske skrbi** i kvalitetu odnosa između djeteta i roditelja. Da roditelj nije u zatvoru, dijete možda ne bi ni bilo u ustanovi, a budući da je povjereno domu na skrb, članovi obitelji ne mogu sudjelovati u odgoju djeteta. Roditeljski kapacitet drugog roditelja često je i prije odlaska jednog roditelja u zatvor, bio slab. Lišenje slobode jednog roditelja, često je za obitelj i drugog roditelja oslobođenje od nasilja i zlostavljanja.

Održavanje osobnih odnosa s članom obitelji koji se nalazi na izdržavanju zatvorske kazne svakako je u interesu djeteta, osim ako se radi o nasilnom roditelju ili onom koji psihički zlostavlja dijete ili ga nagovara na kaznena djela. *Bez rehabilitacije nasilnika i podrške žrtvi kontakt nije preporučljiv.*

U stručnom radu, djelatnici domova nastoje senzibilizirati okolinu za strpljenje i razumijevanje, rade na poboljšanju odnosa s drugim članovima obitelji, provodi se savjetodavni rad u koji je uključen i psiholog. O temi lišavanja slobode (ne i o djetetu) razgovara se i s drugim korisnicima.

U ustanovama za djecu s PUP-om smatra se da je za **zadovoljavanje potreba** djece čiji su roditelji u zatvoru nužna psihološka podrška i dječja psihoterapija, poticanje članova šire obitelji na intenzivnije odnose s djecom, bolja suradnja između ustanova; nadležni bi CZSS-ovi više pozornosti trebali posvetiti zaštiti i pravima djece čiji su članovi na odsluženju kazne u smislu pojačanog praćenja ekonomskih, socijalnih i ostalih prilika.

Podaci koje smo prikupili pokazuju visoku osjetljivost stručnjaka iz ustanova za različitost djece čiji su roditelji u zatvoru, a koja su smještena u domove. Iz svih odgovora proizlaze napori za prepoznavanje potreba djece i uključivanje djece u uobičajenu svakodnevnicu i kontakte s vršnjacima. To je sve dobar temelj za jačanje kvalitete individualiziranog pristupa potrebama djece i za jačanje institucionalnih ka-

paciteta za skrb o toj heterogenoj skupini djece koja dolaze iz različitih životnih okolnosti i različito reagiraju, što može pomoći u stvaranju programskog okvira za rad s njima. Postojanje osobe od povjerenja, a koja se spominje u nekim odgovorima, posebno je važno za djecu koja žive u ustanovama čiji su roditelji lišeni slobode.

U nedostatku podataka o djeci čiji su roditelji u zatvoru, a smještana su u dom, niz različitih primjera reakcija te djece proširuje perspektive stručnjaka, ali i izazove za rad. Posebno su korisni prijedlozi stručnjaka o tome što može pomoći u zadovoljavanju potreba i ostvarivanju prava djece čiji su roditelji u zatvoru.

Zaključno citiramo jedan navod: *Stručni radnici zatvora zatražili su mišljenje doma tijekom donošenja odluke o čestini i trajanju video posjeta. To nam je bilo prvo takvo iskustvo i smatramo ga pozitivnim primjerom. Video posjetama je prisustvovala socijalna radnica doma, a odvijale su se prema zajedničkom planu za jedan video susret mjesečno od sat vremena.* Ovo je ohrabrujući primjer dobre prakse u kojoj, usmjereni na najbolju moguću odluku za dijete i kontakt s roditeljem, komuniciraju djelatnici dvije institucije.

8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

U skladu sa zakonskom ovlasti pravobraniteljice za djecu te pravom pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno, trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, među redovitim su godišnjim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu i obilasci ustanova i drugih mjesta na kojima djeca organizirano borave. U 2022. godini obišli smo ukupno **51 ustanovu**: **13** ustanova socijalne skrbi, **dva** centra za socijalnu skrb, **dva** skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, **14** odgojno-obrazovnih ustanova, **pet** zdravstvenih ustanova, **tri** kaznene ustanove, **jedno** mjesto na kojem djece provode slobodno vrijeme, **šest** mjesta za smještaj raseljenih osoba iz Ukrajine, te **pet** ostalih mjesta na kojima djeca borave ili su privremeno ili trajno smještena. Nakon obilazaka nadležnim smo službama, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

8.1 Ustanove socijalne skrbi

Tijekom 2022. posjetili smo 13 ustanova socijalne skrbi koje uključuju domove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (8), djecu s problemima u ponašanju (3) i djecu s teškoćama u razvoju (2).

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

U 2022. posjetili smo osam domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

1. Dječji dom „Maestral“, Split,
2. Dječji dom „Maestral“, Podružnica „Miljenko i Dobrila“, Kaštel Lukšić,
3. Dječji dom „Ruža Petrović“, Pula,
4. Centar za pružanje usluga u zajednici „Sveta Ana“, Vinkovci,
5. Centar za pružanje usluga u zajednici „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod,
6. Dječji dom „Kuća milosrđa”, Majmajola, Vodnjan,
7. Ordinarijat križevačke eparhije, Paviljon za djecu „Sveti Marko Križevčanin”, Križevci,
8. Centar za pružanje usluga u zajednici „Izvor”, Selce, Dnevni boravak – Brinje.

Prilikom posjete navedenim domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece i djelatnike (njihovo zvanje, godine staža i edukacije), posebna je pažnja bila usmjerena na izradu i evaluaciju individualnog plana promjena, sudjelovanje djece u donošenju odluka i organizaciji domskog života, proces pripreme djece za izlazak iz sustava skrbi, slučajeve nasilja (vršnjačko i djelatnika prema djeci) u domu, školi i na drugim mjestima, provođenje deinstitucionalizacije i transformacije doma te trajanje smještaja, tijek obrazovanja djece, suradnju s CZSS-ovima i drugim institucijama, brigu o mentalnom zdravlju djece, suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva) te na prostorne uvjete u domu.

Djelatnost obiđenih ustanova ostvaruje se kroz razne usluge, kao što su smještaj, organizirano stanovanje uz sveobuhvatnu ili povremenu podršku, te cjelodnevni ili poludnevni boravak. Neke od obiđenih ustanova pružaju sve navedene usluge, dok „Kuća milosrđa”, Majmajola i Paviljon za djecu „Sveti Marko Križevčanin” pružaju samo uslugu smještaja koja obuhvaća i druge usluge za smještenu djecu, ovisno o njihovim potrebama (usluge socijalnog rada, psihosocijalne rehabilitacije, aktivnog provođenja vremena, odgoja i obrazovanja i dr.). Neki su od domova u opis usluga uvrstili i pružanje usluga savjetovanja i pomaganja primarnim, posvojiteljskim i udomiteljskim obiteljima, te uslugu savjetovanja i pomaganja pojedincu i djeci koja su izašla iz sustava skrbi i djeci koja se nalaze u udomiteljskim obiteljima. Dom „Maestral“ pruža i uslugu smještaja trudnicama ili roditeljima s djetetom do jedne godine starosti djeteta. Iako je jedan od zadataka stručnih timova domova pripremanje i osnaživanje djece i mladih za

siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije, zamjećujemo da je način pripreme djece i mladih za izlazak iz sustav skrbi i dalje manjkav.

Kroz usluge cjelodnevnog i poludnevnog boravka, domovi za djecu „Maestral“, „Ruža Petrović“, „Sveta Ana“, „Kuća sretnih ciglica“ i „Izvor” Selce djeci osiguravaju zadovoljavanje životnih potreba pružanjem usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanja, odgoja, njege, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije, organiziranja slobodnog vremena, organiziranog prijevoza, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika. U odnosu na prijašnje godine, primjećujemo veći broj uključene djece, posebno u poludnevni boravak, što ukazuje na prepoznavanje ove usluge kao oblika preventivne intervencije za djecu koja odrastaju u nedovoljno poticajnim ili rizičnim uvjetima.

Obilaskom ustanova obaviješteni smo **da su smještajni kapaciteti u svim ustanovama bili popunjeni**, te da postoje liste čekanja za prijem. Domovi „Kuća milosrđa” Majmajola i Paviljon za djecu „Sveti Marko Križevčanin” iskazuju potrebu za dodatnim zapošljavanjem određenog broja djelatnika (odgajatelji i pomoćno osoblje) čiji im nedostatak predstavlja teškoću u svakodnevnom funkcioniranju. Zaposlenici domova uključuju se u razne edukacije u cilju dodatnog razvijanja vještina koje su im potrebne za rad s djecom.

Najveći broj djece smješten je u domove izmještanjem iz vlastitih obitelji zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja. Kod velikog broja smještene djece prisutne su izražene psihičke teškoće zbog kojih su uključeni u psihološki ili psihijatrijski tretman u domu i izvan doma (KBC Split – Firule, Križine; OB „Dr. Josip Benčević”, KBC Zagreb, KBC Rijeka; OB Pula, Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Poliklinika Doktus, Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, Dječji dom „Tić“ te Služba za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti pri NZJZ-u Istarske županije). Veliki broj djece sa smetnjama u psihofizičkom razvoju ukazuje na **izostanak ranih intervencija i prekasno reagiranje u odnosu na obiteljsko-pravnu zaštitu djece**. Dio te djece uključen je u psihološko-psihijatrijski tretman, a neka od njih primaju i farmakoterapiju.

Iako svjesni važnosti individualnog planiranja za svako dijete, u većini posjećenih domova, zbog izostanka suradnje s roditeljima, CZSS-om, zdravstvenim ustanovama, školama i drugim dionicima koji imaju važnu ulogu u životu djeteta, izrađuju se **manjkavi individualni planovi promjena za dijete** koji u većini slučajeva ne sadrže kratkoročne ciljeve, već samo dugoročne, pa je i njihova evaluacija samo zadovoljavanje zakonske forme. Da bi svrha tog dokumenta bila ostvarena, treba ga kontinuirano pratiti, evaluirati i procjenjivati. Da bi se ostvarila planirana promjena kod djeteta, ali i kod roditelja, potrebno je uskladiti individualne planove promjena djeteta i roditelja. Niti u jednom od posjećenih domova nismo naišli na situaciju zajedničkog promišljanja CZSS-a i doma u planiranju aktivnosti za što brži povratak djeteta u biološku obitelj.

Iako su na većini individualnih planova promjena djeca potpisana te se stječe dojam da su sudjelovala u njegovoj izradi, činjenica je da su djeca samo obaviještena o postojanju tog dokumenta. Navedeno predstavlja kršenje prava djeteta na sudjelovanje u postupcima koji se na njih odnose te na izražavanje mišljenja.

Djeca koja se nalaze u organiziranom stanovanju sudjeluju u donošenju svih odluka zajedno s odgajateljima, dok djeca smještena u domovima, ovisno o dobi, participiraju u domskom životu kroz Vijeće korisnika, redovite sastanke u odgojnim skupinama te kroz rad Komisije za izradu jelovnika.

Značajnom broju djece u domovima osigurani su stambena štednja i životno osiguranje, a kroz razne donacije djeci se osiguravaju dodatne edukacije, tečajevi, vozački ispiti i sl.

Obaviješteni smo da je tijekom 2022. bilo slučajeva verbalnog vršnjačkog nasilja u kojima djelatnici provode individualne razgovore s djecom uključenom u te događaje, ali i radionice sa svom drugom djecom. U takvim slučajevima, stručni djelatnici, u skladu s kućnim redom, u odnosu na djecu ponekad

izriču sankcije, i to najčešće kroz dodatna dežurstva i kroz kratkotrajna uskraćivanja povlastica ili onoga što je djeci posebno važno (gledanje televizije, igranje na računalu, izlasci).

U prošloj smo godini dva puta posjetili djecu u Dječjem domu „Maestral", Podružnica „Miljenko i Dobrila". Povod navedenom bile su prijave zbog fizičkog, psihičkog i seksualnog zlostavljanja djece od strane nekoliko vršnjaka koji su imali agresivne ispade i prema odgajateljima, te uništili značajan dio domskog inventara. Ta su djeca ugrožavala i vlastiti život, zbog čega su u Domu bile učestale intervencije hitne pomoći i policije. Situacija u Domu se smirila nakon premještanja djece u druge odgovarajuće ustanove. Inspekcijskim nadzorom koji je u Domu proveden na preporuku Ureda, utvrđeno je da Dom nema rješenje o ispunjavanju uvjeta za pružanje socijalnih usluga smještaja, te da unutarnji ustroj određen *Pravilnikom* ne odgovara realnom stanju/organizaciji rada koja se provodi. Ovo je jedini od obiđenih domova koji nema utvrđen kapacitet korisnika.

Za većinu smještene djece, smjer obrazovanja nije određen njihovim individualnim talentima i sklonostima, već se djecu usmjerava prema obrazovnim izborima koji su lakši i praktičniji u smislu blizine škole te uspostavljenih kontakata institucije i škole. Nažalost, takva praksa dovodi do toga da djeca i mladi završavaju zanimanja koja ne odgovaraju niti njihovim interesima i mogućnostima, niti potrebama tržišta rada. Možemo zaključiti da je većina djece i mladih iz domova u prosjeku slabije obrazovana od opće populacije djece i mladih, što ih nakon izlaska iz sustava stavlja u dodatno nepovoljniji položaj na tržištu rada.

Organiziranje slobodnog vremena predstavlja sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa. Unutar domova organizirane su razne radionice, a djeca uključena i u aktivnosti izvan doma, i to najčešće sportske aktivnosti. Zbog nedostatnog poticanja djece da ustraju u odabranoj aktivnosti, bavljenjem njome je u pravilu kratkotrajno.

Većina djece susretala se s roditeljima sukladno sudskim odlukama ili kućnom redu doma. U slučajevima kad je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, odvijaju se pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu.

Svi obiđeni domovi ukazuju na poboljšanu suradnju s CZSS-om, te ističu odličnu suradnju s dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku ili psihijatrijsku pomoć djeci, nevladinim organizacijama te gradovima i županijama.

Većina posjećenih domova opremljena je funkcionalnim namještajem koji nije u svim ustanovama nov, ali je uglavnom uredno održavan. Prostori su uređeni u skladu s dobi djece i sadržajima koji su djeci zanimljivi. Higijenski su uvjeti u svim ustanovama zadovoljavajući. Dom „Ruža Petrović" privremeno se nalazi u prostoru bivše psihijatrije OB Pula, s obzirom da se kroz Projekt „Ruža" adaptira šest lokacija na kojima se Dom nalazio, u cilju unapređenja postojeće infrastrukture. Osim poboljšanja uvjeta stanovanja, cilj Projekta je i sprečavanje institucionalizacije djece kroz življenje u stanovima, što je najsličnije obiteljskom načinu života. Kroz navedeni je Projekt predviđeno širenje novih usluga i njihova dostupnost na području cijele županije, kao i rad s roditeljima, udomiteljima, posvojiteljima, udomljenom djecom i mladima. Radovi na adaptaciji prostora trebali bi završiti sredinom 2023. godine.

Za razliku od drugih domova, samo Paviljon za djecu „Sveti Marko Križevčanin" ima skromne uvjete u kojima žive djeca, nemaju kuhinju za pripremanje hrane sukladno HACCP sustavu, te se zato ručkovi naručuju iz restorana.

U svim obiđenim ustanovama, ukazano nam je na **problem pronalaska udomiteljskih obitelji** kako bi se djeci osiguralo odrastanje u obiteljskom okruženju, ali i na problem prekida udomiteljske skrbi i smještaja u ustanove zbog izraženih teškoća kod djece.

Tijekom obilazaka domova razgovarali smo i s djecom te primijetili da su kroz radionice koje organiziraju

stručni djelatnici dobro informirani o dječjim pravima. Osim o kvaliteti prehrane i stambenim uvjetima, djeca su najveći interes pokazala za sudjelovanje u odlukama koje ih se izravno tiču, kao i za organizaciju života u domu. Sva djeca s kojom smo razgovarali ističu da se njihovo mišljenje ne uvažava u dovoljnoj mjeri. Kao najveći problem ističu vršnjačko verbalno i fizičko nasilje, ali govore i o neprimjerenim ponašanjima odraslih osoba u domovima. Kada se pritužuju na odrasle, uglavnom im se ne vjeruje i to ih ljuti. Djeca jasno komuniciraju da imaju u domu odraslu osobu od povjerenja s kojom individualno komuniciraju, ali o grupnoj dinamici vole razgovarati i na zajedničkim sastancima. Stručnim smo djelatnicima na temelju razgovora s djecom preporučivali da više pažnje treba posvetiti dječjoj participaciji i njegovanju odnosa koji počivaju na istinskom razumijevanju potreba svakog pojedinog djeteta.

Domovi za djecu s problemima u ponašanju

Posjetili smo tri doma u kojima su smještena djeca s problemima u ponašanju (PUP):

1. Centar za pružanje usluga u zajednici (CPUZ) Zagreb – Dugave,
2. Odgojni dom Mali Lošinj,
3. Odgojni dom Mali Lošinj, Podružnica Cres.

CPUZ Zagreb ustanova je koja je u procesu transformacije i deinstitucionalizacije zadržala svoje kapacitete što je, uz provođenja različitih socijalnih usluga, značajno i zbog prihvata djece migranata. Osim u matičnom prostoru, CPUZ provodi uslugu poludnevnog boravka u 21 osnovnoj školi u kojima je formirano 26 skupina, a s djecom rade socijalni pedagozi i socijalni radnici koji su djelatnici CPUZ-a. Riječ je o selektivnoj prevenciji koja daje izvrsne rezultate. U ustanovi se na dvije lokacije pruža više socijalnih usluga za djecu oba spola, a na trećoj se provodi organizirano stanovanje u kućama koje im na korištenje ustupa Grad Zagreb. U ustanovi se provodi dijagnostički postupak za potrebe CZSS-a i sudova za mladež, a provodi se i privremeni smještaj te više odgojnih mjera koje je maloljetnicima u sukobu sa zakonom izrekao sud za mladež. Ustanova intenzivno surađuje sa školama, policijom i zdravstvenim sustavom u interesu djece i mladih korisnika, iako dječje psihijatrije nerado na stacionarno liječenje primaju djecu s izrazitim PUP-om u akutnim kriznim stanjima. U ustanovi su zaposlena 103 djelatnika, a od toga je 80% stručnog kadra što povećava razinu stručnog djelovanja i intervencija. Djeci se nude aktivnosti slobodnog vremena u ustanovi i lokalnoj zajednici. Uočava se da je prostor ustanove velik i „institucionaliziran“ te njegovo održavanje traži velika materijalna ulaganja. Kuća koja služi za organizirano stanovanje je čista, no, potrebno je uložiti sredstva u njezino održavanje.

Odgojni dom Mali Lošinj ustanova je za djecu i mladež do 21 godine muškog spola iz cijele Hrvatske koji iskazuju intenzivne probleme u ponašanju, uključujući i kaznena djela zbog kojih izvršavaju odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu. Odgojne grupe su dislocirane i smještene u pet zasebnih kuća u gradu izgrađenih po zastarjelim standardima, u kojima djeluju tri skupine: grupa organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku, grupa privremenog smještaja uz provođenje kraćih (tretmanskih) programa te grupa organiziranog stanovanja uz povremenu podršku. Kako je nekadašnji kapacitet ustanove bio 150 mjesta, sadašnji kapacitet od 27 mjesta ukazuje na prevelik prostor za ovako mali broj korisnika koji svojim „hladnim pogonom“ značajno financijski opterećuje sustav, a nije usmjeren unaprjeđivanju standarda djece. Dječaci se školuju u internoj strukovnoj školi za više trogodišnjih (SSS) i dvogodišnjih (NSS) zanimanja. Škola se nalazi u prostoru ustanove u kojoj su i radionice za praksu za pojedina zanimanja. U školi je zaposleno 15 nastavnika i strukovnih učitelja. Osnovna škola djeluje prema programu obrazovanja odraslih. Ustanova surađuje s CZSS-om, sudovima, policijom i zdravstvenim sustavom. Postoje problemi zbog dugotrajnosti sudskih postupaka na sudovima za mladež. Zbog udaljenosti dječjeg psihijatra, dječaci u akutnim kriznim stanjima ne dobivaju nužnu žurnu pomoć. Uočava se svakodnevna briga osoblja o dnevnim životnim potrebama korisnika, no, stručni preventivni i tretmani intervencije ne provode se sustavno ni kontinuirano.

Odgojni dom Mali Lošinj, Podružnica Cres provodi stalni i poludnevni smještaj djece oba spola do 14 godina s PUP-om iz cijele Hrvatske. Djeca pohađaju OŠ Frane Petrića u Cresu, većina ima rješenja za poseban razredni odjel u okviru škole. Škola i Dom dobro surađuju. Trenutno u Domu boravi dvadesetak

korisnika koji se nalaze u velikom objektu čija površina daleko premašuje potrebe ovako malog broja djece. Puno je neiskorištenog, hladnog, velikog i zapuštenog prostora čije održavanje značajno materijalno opterećuje sustav, a nije usmjeren unaprjeđivanju kvalitete života djece. U Domu se provodi i poludnevni boravak za djecu u riziku iz Cresa. Ova selektivno-preventivna intervencija u drugim dijelovima Hrvatske provodi se u školama, što je primjerenije interesima djece. Zbog udaljenosti dječjeg psihijatra, djeca ne dobivaju kontinuiranu psihijatrijsku pomoć, osobito u akutnim kriznim stanjima. U Domu nema dovoljno stručnog rada umjerenog na problematiku PUP-a djece.

Domovi za djecu s teškoćama u razvoju

Posjetili smo dva centra za odgoj i obrazovanje (COO) za djecu s teškoćama u razvoju:

1. Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava, Zagreb,
2. Centar za odgoj i obrazovanje Slave Raškaj, Zagreb.

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava ustanova je koja pruža srednjoškolsko obrazovanje djece s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima. U sklopu srednjoškolskog obrazovanja, učenici se mogu osposobiti za zanimanja po redovitim, prilagođenim i posebnim programima, a provodi se i program samozbrinjavanja za učenike koji ne mogu nastaviti obrazovanje za zanimanje te program radno-okupacijskih aktivnosti za odrasle osobe s višestrukim teškoćama. Osim obrazovnih programa, u Centru se provodi i niz edukacijsko-rehabilitacijskih i medicinskih programa te program psihosocijalne podrške.

U sklopu projekta „Veliko srce“ provodi se dogradnja, rekonstrukcija, uređenje i opremanje prostora Centra sa svrhom provođenja izvaninstitucijskih socijalnih usluga. Zbog toga su školsku godinu 2022./2023. započeli s radom u promijenjenim uvjetima, odnosno, na drugoj lokaciji, prvo kao gosti u COO Slave Raškaj, a zatim u objektu na Jarunu koji je u kratkom roku preuređen i pripremljen za rad škole. U novom se objektu prostorije nalaze na nekoliko katova, a postoji samo jedno dizalo, zbog čega se ponekad stvara gužva za njegovo korištenje, osobito u međusmjeni. Najveći problem, zbog kojeg nam se obratila i skupina roditelja, odnosio se na **nepostojanje prijevoza do nove lokacije** za učenike koji nemaju pravo na uslugu organiziranog prijevoza. Zbog promjene lokacije škole, mnogi su učenici trebali putovati na drugi kraj grada, što je za njih i njihove roditelje predstavljalo problem jer se zbog svojih teškoća ne mogu samostalno koristiti javnim prijevozom, a ne ostvaruju pravo na organizirani prijevoz (npr. djeca s motoričkim teškoćama koja su pokretna, djeca s poremećajima iz autističnog spektra i sl.). Iako je nakon nekoliko mjeseci i taj problem riješen na način da je Centar osigurao dodatni prijevoz, smatramo da su nadležne institucije na razini države i Grada trebale zajednički i koordinirano djelovati kako bi pomogle Centru za rješavanje pitanja prijevoza učenika.

Privremeno preseljenje na novu lokaciju nije utjecalo na gubitak usluga koje Centar pruža. Nakon prijelaznog razdoblja, učenici su se naviknuli na novi prostor. U Centru djeluje Vijeće učenika koje sudjeluje u organizaciji kulturno-umjetničkih manifestacija i sportskih natjecanja te predlaže rješenja za poboljšanje uvjeta rada u školi. Učenici se uključuju na različita sportska natjecanja i manifestacije te s Učeničkom zadrugom „Ispod duge“ sudjeluju na smotrama, sajmovima, natjecanjima, izložbama i radionicama.

Centar za odgoj i obrazovanje Slave Raškaj Zagreb ustanova je koja pruža osnovnoškolsko i srednjoškolsko strukovno obrazovanje za djecu oštećena sluha, uredna sluha s poremećajem govorno-jezične komunikacije, korisnicima s komunikacijskim teškoćama iz spektra autizma i pervazivnog razvojnog poremećaja te korisnicima s višestrukim teškoćama. Osim obrazovnih programa, Centar pruža i niz edukacijsko-rehabilitacijskih programa i socijalnih usluga. U Centru se provodi program integracije, odnosno, pomoći pri uključivanju djece u programe odgoja i redovitog obrazovanja koji pokazuje vrlo dobre rezultate, kako za djecu, tako i za odgojno-obrazovne djelatnike i roditelje. Ističu rastuću potrebu za pružanjem usluga rane intervencije, boravka, psihosocijalne podrške te integracije.

U sklopu projekta „Slavimo život zajedno“ provodi se rekonstrukcija i prilagodba Centra za pružanje

izvaninstitucijskih usluga. Zbog toga su učenici srednje škole koji su i prije bili u dislociranoj jedinici, privremeno promijenili lokaciju škole. I ova je škola uspješno savladala sve organizacijske izazove. Učenici koji pohađaju ovaj Centar nemaju motoričke teškoće, pa problem prijevoza kod njih nije bio u tolikoj mjeri izražen kao kod učenika iz COO-a Dubrava. Učenici su se jako dobro priviknuli na novu školu i izražavaju zadovoljstvo privremenom lokacijom. U sklopu ovoga projekta sagrađen je i senzorni park površine oko 1000 m^2 na lokaciji u Nazorovoj ulici.

Centar vrlo aktivno sudjeluje u mnogobrojnim domaćim i međunarodnim projektima. Dio projekata usmjeren je na usavršavanje i jačanje kompetencija djelatnika, a dio izravno na unapređenje znanja i vještina samih učenika. U Centru djeluje Vijeće učenika, a srednjoškolci su vrlo aktivni dionici u donošenju promjena u školi. U Centru se provodi i projekt „Društvene igre za društvene vještine“ s ciljem jačanja psihosocijalnih kompetencija srednjoškolaca. Centar ima Učeničku zadrugu „Slavuji” koja sudjeluje na brojnim smotrama, sajmovima, natjecanjima, izložbama i radionicama.

8.2 Centri za socijalnu skrb

Posjetili smo dva centra za socijalnu skrb:

1. CZSS Samobor
2. CZSS Pula

U sklopu obilazaka institucija u Gradu Puli i Istarskoj županiji, te Samoboru/Svetoj Nedelji, posjetili smo dva centra za socijalnu skrb – CZSS Pula i CZSS Samobor. U oba smo Centra razgovarali s djelatnicima Odjela za djecu, mlade i obitelj. Za razliku od CZSS-a Samobor koji se nalazi u prostoru koji odgovara potrebama djelatnika i korisnika, CZSS Pula nema adekvatne uvjete za rad i nedostupan je osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. Iz razgovora s djelatnicima Odjela u oba CZSS-a uočeno je da se pritužuju na iste probleme, a to je prije svega **preopterećenost**, s obzirom na to da rade s dvostruko i više obitelji u odnosu na broj predviđen *Pravilnikom o sistematizaciji o unutarnjem ustroju i sistematizaciji poslova*, a koji nije usklađen s *Pravilnikom o minimalnim uvjetima prostora, opreme i broja potrebnih stručnih i drugih radnika*. U CZSS-u Samobor, sukladno navedenim *Pravilnicima* zaposlen je propisan broj djelatnika, no, zbog složenosti i obima poslova od MRMSOSP-a je zatraženo dodatno zapošljavanje još tri stručna radnika.

Problem u radu im predstavljaju i **nedostatni smještajni kapaciteti** i „medijski linč“ kojem su učestalo izloženi. Djelatnici oba CZSS-a vrlo su angažirani u promociji udomiteljstva, no, nažalost, izostaje interes za obavljanjem te djelatnosti. Kao veliku poteškoću u radu navode **slabu suradnju s pravosudnim tijelima** (sudovi i državno odvjetništvo) pri čemu posebno naglašavaju njihovu sporost u postupanju i izostanak „dvosmjerne komunikacije“. Suradnju s Obiteljskim centrima procjenjuju kvalitetnom. Veliki problem u radu Odjela predstavlja i nedostatak stručnjaka za mentalno zdravlje djece, kao i stručnih djelatnika za pružanje psihološkog tretmana i savjetovanja. S postojećim pružateljima usluga ostvaruju dobru suradnju, no, brine ih nedovoljan broj stručnjaka za mentalno zdravlje, što dovodi do nepravovremenog pružanja pomoći djetetu i obitelji.

8.3 Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja

Posjetili smo dva skloništa za žrtve obiteljskog nasilja:

1. Sklonište za djecu i odrasle žrtve nasilja u obitelji, Split,
2. Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, Osijek.

Smještaj korisnika u skloništa obavlja se isključivo putem nadležnog CZSS-a uz dobru suradnju. Prostorni i stambeni kapaciteti su zadovoljavajući. Osobe u skloništu borave do šest mjeseci, a iznimno im se smještaj može i produljiti. Korisnici u smještaju ostaju u prosjeku oko tri mjeseca.

S korisnicima se provode programi psihosocijalne pomoći i zaštite koji za cilj imaju osnažiti osobu pružanjem psihosocijalne i savjetodavne pomoći, informiranjem o pravima i osposobljavanjem za samostalni život. Korisnicima skloništa osiguran je smještaj, hrana, sredstva za osobnu higijenu, pomoć socijalnog radnika, pravnika i psihologa. U skloništu se osobita briga vodi o djeci koja su često žrtve, a gotovo uvijek svjedoci nasilničkog ponašanja u svojim obiteljima.

Istaknut je **problem upisa djece u dječji vrtić**, s obzirom da vrtići upise i organizaciju vrtićkih grupa ograničuju na lipanj i nisu otvoreni za naknadne upise. Dolaskom u sklonište, djeca tako i po nekoliko mjeseci budu isključena iz sustava predškolskog odgoja i obrazovanja. Svjesni smo problema nedostatka kapaciteta vrtića koji bi zadovoljili potrebe sve djece, ali u takvim je situacijama potrebna suradnja vrtića i osnivača u pronalasku rješenja za upis te posebno ranjive skupine djece.

8.4 Odgojno-obrazovne ustanove

Posjetili smo 14 odgojno-obrazovnih ustanova: tri dječja vrtića, pet osnovnih škola, tri srednje škole i tri učenika doma. Obilaske smo ostvarili uvidom u prostore u kojima borave djeca, razgovorom s djelatnicima ustanova i djecom. Razgovor s djecom – predstavnicima vijeća učenika u školama, uključivao je upoznavanje djece s *Konvencijom o pravima djeteta* te institucijom Pravobranitelja za djecu. Bila je to prilika i da čujemo mišljenje djece o razini ostvarivanja njihovih prava, posebno prava na sudjelovanje u životu i radu škole, poteškoćama s kojima se suočavaju, te prilikama u kojima žive. Nakon obilazaka, nadležnim smo službama, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

Predškolske ustanove

Posjetili smo tri dječja vrtića:

1. DV „Osijek", Osijek,
2. DV „Pahuljica", Gospić,
3. DV „Biokovsko zvonce", Makarska.

Tijekom obilazaka, uočene su znatne razlike u prostornim, kadrovskim, sigurnosnim i organizacijskim uvjetima, radu i pristupu djeci s teškoćama u razvoju, motivaciji djelatnika, postignućima te ulaganjima i interesu osnivača za potrebe vrtića. Vrtići su i dalje **nedovoljnih kapaciteta** za potrebe lokalne zajednice, a broj djece u skupinama nije u skladu s *Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe*. U ovoj pedagoškoj godini, primjerice u DV „Osijek" ostalo je neupisano oko 200 djece. Kadrovski uvjeti nisu usklađeni s realnim potrebama cjelokupne ustanove. Prostorni uvjeti u svim vrtićima, prema navodima ravnateljica vrtića nisu u potpunosti prilagođeni potrebama te kvalitetnoj skrbi, odgoju i obrazovanju djece predškolskog uzrasta. Osnivači imaju u planu izgradnju i nadogradnju, no, nužna su dodatna ulaganja i napori kako bi svi prostori, uključujući i dječja igrališta u sklopu vrtića, bili prilagođeni djeci i njihovim potrebama.

Vrtići su uključeni u brojne projekte te provode niz programa i aktivnosti usmjerenih ostvarivanju prava i interesa djece te jačanju kompetencija djelatnika. Kao najveće teškoće procjenjuju **nedostatak stručnog kadra** i rad s roditeljima.

Preporuke koje smo upućivali vrtićima odnosile su se prvenstveno na organizaciju sastanaka s osnivačima na kojima će razmotriti sve potrebe vrtića (kadrovske, prostorne, materijalne i organizacijske) te pronaći načine njihovog osiguravanja u cilju podizanja kvalitete skrbi, odgoja i obrazovanja djece, upoznavanje roditelja s propisima koji se odnose na rad vrtića i zaštitu prava i interesa djece, prijenos informacija o djeci na relaciji vrtić-škola, suradnju s nadležnim CZSS-om u cilju razmjene informacija i pravovremene i cjelovite zaštite djece, provođenje samoprocjene rada, revidiranje kriterija za upis, privatnost djece, rad s darovitom djecom, izvod iz kaznene evidencije za djelatnike i stručno usavršavanje djelatnika.

Osnivačima smo preporučili ulaganje dodatnih napora u poboljšanje prostornih uvjeta za boravak djece te podršku dječjim vrtićima radi jačanja dostupnosti predškolskog odgoja marginaliziranim i socijalno isključenim skupinama kroz povećano djelovanje u zajednici, te za djecu s teškoćama u razvoju.

Osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove

Posjete školama iskoristili smo za detaljnije upoznavanje djelatnika s preporukama pravobraniteljice za djecu o zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, a osobito onima koje se odnose na intenziviranje rada vijeća učenika, zapošljavanje stručnih suradnika, mogućnosti suradnje s roditeljima, poučavanje djece o načinima i mogućnostima prijave kršenja njihovih prava tijelima i institucijama izvan škola, postupanje u skladu s načelom najboljeg interesa djeteta, traženje od MPU-a uvjerenja o ranijoj osuđivanosti s podacima iz kaznene evidencije prilikom zapošljavanja djelatnika.

Posjetili smo osam škola – pet osnovnih škola (OŠ) i tri srednje škole (SŠ):

1. OŠ dr. Franje Tuđmana, Korenica,
2. OŠ Hvar, Hvar,
3. OŠ Frane Petrića, Cres,
4. OŠ „Nikola Tesla“, Rijeka,
5. OŠ „Vladimir Nazor“, Virovitica,
6. Prva riječka hrvatska gimnazija, Rijeka,
7. SŠ Plitvička jezera, Korenica,
8. Trgovačka i komercijalna škola „Davor Milas“, Osijek.

U školama su također uočene znatne razlike u prostornim, kadrovskim, sigurnosnim i organizacijskim uvjetima, motivaciji djelatnika, postignućima, participaciji djece i roditelja u životu i radu škole te brojnosti i sadržaju izvannastavnih aktivnosti. U odnosu na kadrovske uvjete, pojedine škole i dalje nam ukazuju na problem **nedostatka stručnog kadra**, osobito stručnih suradnika psihologa i logopeda, kao i na **nedostatne prostorne uvjete**.

Prilikom posjete OŠ dr. Franje Tuđmana i SŠ Plitvička jezera u Korenici, koje pohađa veći broj djece iz Ukrajine, škole su nam ukazale na određene probleme na koje su nailazili **učenici iz Ukrajine** zbog različitosti ukrajinskog i hrvatskog obrazovnog sustava, poput priznavanja inozemnih obrazovnih kvalifikacija, pripremne nastave i dodatnog praćenje online nastave iz ukrajinskih škola. Unatoč tome, djeca su se dobro uklopila, a posebno je istaknuto gostoprimstvo s kojim su raseljene osobe dočekane te pomoć koju im pružaju učenici i cijela lokalna zajednica.

Prilikom posjete OŠ Frane Petrića u Cresu posebnu pozornost obratili smo na zaštitu odgojno-obrazovnih prava i interesa **učenika s PUP-om** koji se nalaze u Odgojnom domu Mali Lošinj, Podružnica Cres i pohađaju navedenu školu. To je jedina osnovna škola na području Cresa, a pohađa ju 209 učenika. Prilikom obilaska prostora, uočava se da je škola iznimno lijepo i moderno uređena i opremljena, a sva djeca u školi imaju topli obrok. U pogledu opremljenosti i prostornih uvjeta škola je u nadstandardu u odnosu na prosječnu školu u državi.

U školi je ustrojen poseban razredni odjel koji pohađaju učenici s PUP-om iz viših razreda koji su smješteni u Odgojni dom Mali Lošinj, Podružnica Cres, a pokrenuli su i postupak za dobivanje odobrenja MZO-a za ustrojavanje posebnog odjela za djecu u nižim razredima. U školi je ustrojena i posebna odgojno-obrazovna skupina za djecu s teškim TUR-om i za odrasle do 21 godinu s invaliditetom. Škola iznimnu pažnju i brigu posvećuje odgoju i obrazovanju djece s PUP-om iz Odgojnog doma koja se školuju kod njih. Navode da su često prepušteni sami sebi, nemaju pomoć i podršku sustava, a situacija s pojedinom djecom iznimno je složena. No, trudom i razumijevanjem rješavaju svakodnevne izazove i velike teškoće s kojima se druge škole ne suočavaju. Ističu dobru suradnju s Odgojnim domom, policijom i lokalnom zajednicom.

Preporuke koje smo upućivali školama odnosile su se na rad učeničkog vijeća i participaciju djece, osmišljavanje slobodnih aktivnosti, zapošljavanje potrebnog stručnog kadra, organizaciju sastanaka s osnivačima na kojima će razmotriti sve potrebe škole (kadrovske, prostorne, materijalne i organizacijske) te iznaći načine njihovog osiguravanja, upoznavanje roditelja s propisima koji se odnose na rad škole i zaštitu prava i interesa djece, posebice *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja nad i među djecom, Protokolom o postupanju u kriznim situacijama* kao i kućnim redom škole, suradnju s nadležnim CZSS-om u cilju razmjene informacija i pravovremene i cjelovite zaštite djece, organizaciju sastanaka studije slučaja s ciljem razmjene informacija te planiranja jasnih intervencija, nositelja i rokova kako bi svi uključeni u pomoć djetetu mogli pravovremeno postupati i donijeti odluke u interesu djeteta, provođenje samoprocjene rada, rad s darovitom djecom, revidiranje kriterija za upis, potrebu ishođenja posebnog uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije prije zapošljavanja djelatnika, privatnost djece, stručno usavršavanje djelatnika i poboljšanje prostornih uvjeta te energetsku obnovu škola.

Učenički domovi

Posjetili smo tri učenika doma:

1. Učenički dom Trgovačke i komercijalne škole „Davor Milas“, Osijek,
2. Učenički dom „Dora Pejačević“, Zagreb,
3. Učenički dom Franje Bučara, Zagreb.

Tijekom obilazaka obavljen je uvid u uvjete smještaja i prehranu djece, kadrovske uvjete, mogućnosti participacije djece u odlučivanju o pitanjima koja su od njihova interesa, ponuđene aktivnosti slobodnog vremena i suradnju domova s roditeljima i nadležnim institucijama.

Prostor i uvjeti smještaja u domovima razlikuju se u odnosu na starost, obnovljenost i uređenost, no, u svakom su domu **potrebna ulaganja u obnovu i uređenje** unutarnjeg ili vanjskog prostora.

U svim domovima postoji **potreba za zapošljavanjem stručnih i pomoćnih radnika**: psihologa, knjižničara, kuharica, spremačica, noćnog odgajatelja, portira, a u jednom domu i potreba za formiranjem nove odgojno-obrazovne skupine te zapošljavanjem dodatnog odgajatelja.

Djelatnici domova ističu zadovoljavajuću suradnju s roditeljima, kao i s drugim institucijama, no, ocjenjuju da bi suradnja s CZSS-ovima koja se uglavnom svodi na obavještavanje o problemima učenika, trebala biti bolja.

Djelatnici domova navode **problem neredovitog plaćanja troškova smještaja** od strane nekih roditelja, no, ističu da takve situacije prvenstveno rješavaju dogovorom s roditeljima. U tim slučajevima domove upućujemo da od CZSS-a zatraže pomoć za dijete i obitelj radi podmirenja sredstava potrebnih za boravak djeteta u domu.

Za srpanj i kolovoz, kad učenika nema na smještaju, učenički domovi ne dobivaju sredstva od osnivača što se odražava na materijalnu situaciju domova jer i u tim mjesecima moraju isplaćivati plaće i podmirivati ostale obveze. Zbog toga smatraju svrsishodnim **osigurati njihovo sufinanciranje od strane osnivača i u ljetnim mjesecima**, po uzoru na škole. Ukazuju i na to da se, unatoč velikom povećanju cijena energenata, iznos sufinanciranja troškova smještaja od strane osnivača nije mijenjao godinama.

Preporuke koje smo uputili prilikom posjeta odnosile su se na sudjelovanje učenika u vijeću učenika i participaciju djece, zapošljavanje potrebnog stručnog i pomoćnog osoblja, adaptaciju i uređenje prostora u korist djece, organizaciju prehrane, usluga i potrepština namijenjenih djeci, provođenje samoprocjene rada, potrebu ishođenja posebnog uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije prije zapošljavanja djelatnika te organizaciju sastanaka s osnivačima na kojima će se razmotriti sve potrebe domova u pogledu prostora, osoblja i podmirenja ostalih troškova smještaja djece i održavanja domova.

8.5 Zdravstvene ustanove

Posjetili smo pet zdravstvenih ustanova u kojima se liječe ili rehabilitiraju djeca:

1. Klinika za pedijatriju KBC-a Osijek,
2. Zavod za kliničku psihijatriju s dječjom i adolescentnom psihijatrijom KBC-a Split,
3. Opća bolnica Pula,
4. Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih u Dubrovniku,
5. Nastavni zavod za javno zdravstvo (NZJZ) Splitsko-dalmatinske županije.

Tijekom obilazaka komuniciramo s osobama koje su odgovorne za kvalitetu zdravstvene usluge i usmjereni smo na pitanja koja se odnose na humanizaciju bolničkog liječenja djece i ostvarivanje prava djece – pacijenata.

U **KBC-u Osijek** prikupili smo informacije vezane za realizaciju naše preporuke upućene u srpnju 2021. koja se odnosila na uvjete liječenja i organizaciju posjeta djeci koja se liječe u Zavodu za dječju i adolescentnu psihijatriju. Upoznati smo s aktivnostima koje su poduzete s ciljem realizacije naše preporuke. Obaviješteni smo o zadovoljavajućoj kadrovskoj situaciji u KBC-u i dobrim uvjetima rada koji tome pridonose. Obišli smo prostor Klinike za pedijatriju. U pogledu posjeta djece, proizlazi kako su one i tijekom pandemije bile dozvoljene, a zabrana je u načelu postojala za odrasle pacijente. Postoje i apartmani za boravak roditelja uz dijete tijekom hospitalizacije, a njihovo korištenje se naplaćuje. Posebna pažnja posvećuje se dojenju, pa postoje posebni prostori za dojilje kojima je osigurana podrška instruktorica dojenja, a postoji i banka humanog mlijeka. U pogledu postupanja s pritužbama, saznajemo kako odgovaraju na svaku pritužbu. Vidljivi su napori usmjereni humanizaciji prostora i njegovom uređenje koje bi omogućilo ugodan boravak djeci. To je osobito vidljivo u nedavno obnovljenom prostoru koji djeluje svjetlo i prozračno. No, ima i prostora koji djeluju zatvoreno i mračno, što je u velikoj mjeri odraz arhitektonskih rješenja i starosti zgrade.

Zavod za kliničku psihijatriju s dječjom i adolescentnom psihijatrijom u KBC-u Split pruža usluge psihijatrijske skrbi za djecu i adolescente kroz polikliniku i ambulantu te Dnevnu bolnicu za djecu i mlade. Tim koji radi s djecom čine dva dječja psihijatra, educirani obiteljski terapeut, dva specijalizanta dječje i adolescentne psihijatrije, radni terapeut, psiholog, socijalni radnik i medicinska sestra. Osim grupne psihoterapije, djeci i mladima nudi se psihoedukativni tretman kroz terapiju igrom, biblioterapiju, filmske radionice i radnu terapiju. Zbog nedostatka potrebnog stručnog kadra, pri Zavodu još ne postoji stacionarna skrb za djecu i mlade, pa se u slučaju potrebe stacionarnog liječenja djeca upućuju u Zagreb. Otvaranje stacionarnog dijela Zavoda u planu je do 2028. godine.

Opća bolnica Pula od 2020. godine nalazi se u novom modernom prostoru sagrađenom EU sredstvima. Tijekom posjeta bolnici istaknut je problem nedostatka medicinskih sestara i psihijatara dječje i adolescentne psihijatrije, kao i nedovoljna razmjena informacija o pacijentu unutar različitih sustava. Radi nedostatka kadra, usporena je realizacija plana osnivanja Dnevne bolnice za adolescente na Odjelu za psihijatriju. Saznajemo kako će ustrajati u realizaciji ovog plana, posebice radi povećanog broja pregleda adolescenata u Hitnoj psihijatrijskoj ambulanti koje, zbog nepostojanja Dnevne bolnice, sada upućuju u KBC Rijeka.

Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih u Dubrovniku radi kao psihodijagnostički centar, a pruža i usluge rehabilitacije i habilitacije te terapije za djecu s razvojnim problemima. Zapošljava osam terapeuta iz područja psihologije, edukacijske rehabilitacije, logopedije, artikulacijske fonetike i radne terapije, a djelatnice su osposobljene i za rad na NF aparatu te u senzornoj sobi koja je jedina tog tipa, a u planu je njezin daljnji razvoj.

Prilikom posjeta **Nastavnom zavodu za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije** obišli smo

prostore Službe za mentalno zdravlje u kojima se provodi tretman i liječenje djece i mladih. U sklopu Službe djeluje i Savjetovalište za djecu i mlade, telefonsko i e-savjetovalište, te je izrađena aplikacija za mentalno zdravlje. Informirani smo o poteškoćama mentalnog zdravlja djece na području Splitsko-dalmatinske županije te o preventivnim programima koje provode u odgojno-obrazovnim ustanovama. Ukazano nam je na nedostatak stručnjaka i prostora za stacionarno liječenje djece koja trebaju psihijatrijsku pomoć na području ove županije, na povećan broj djece i mladih koji pate od anksioznosti i depresije, na problem poremećaja prehrane, kao i na pretilost djece, što je dijelom uzrokovano i nedostatkom rekreativnog sporta za djecu i nedostatkom uravnotežene školske prehrane i toplog kuhanog obroka u odgojno-obrazovnim ustanovama. Primijećen je porast broja djece ovisne o internetskim igrama, a koja primarno dolaze u tretman zbog drugih teškoća.

Postoji problem sve većeg broja neprocijepljene djece na području županije, kao i najmanji postotak djece cijepljene protiv HPV-a u RH. Naglašena je važnost univerzalne prevencije te preventivnih programa usmjerenih na djecu i mlade u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Savjetovalište je prepoznato kao mjesto na kojem djeca i njihovi roditelji mogu dobiti pomoć i podršku, pa se roditelji i sama djeca sve više javljaju. Unatoč deficitu stručnog kadra, Služba za mentalno zdravlje djece izrazito je aktivna u primarnoj prevenciji te je razvila široku mrežu suradnika na području županije.

8.6 Kaznene ustanove

Posjetili smo tri kaznene ustanove:

1. Zatvor u Rijeci,
2. Zatvor u Gospiću,
3. Kaznionica u Lepoglavi.

U sklopu lipanjske paneuropske kampanje za djecu čiji su roditelji u zatvoru, koju pod nazivom „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!“ provodi i koordinira mreža COPE-a (*Children of Prisoners Europe*) čiji je član i Ured pravobranitelja za djecu, posjetili smo Zatvor u Rijeci i Zatvor u Gospiću. Obilasci su realizirani radi uvida u uvjete u kojima se odvijaju posjete djece roditeljima zatvorenicima te uvida u uvjete u kojima maloljetnici izvršavaju mjeru istražnog zatvora. Posebna pozornost prilikom obilaska posvećena je prostornim uvjetima u kojima se odvijaju dječje posjete roditeljima, kao i kvaliteti i načinima njihovog kontakta te informiranju o programima i aktivnostima za zatvorenike čiji je cilj održavanje i unapređivanje roditeljstva za vrijeme izvršavanja zatvorske kazne.

Prilikom obilaska **Zatvora u Rijeci** doznajemo da nema gužvi ni čekanja za posjete koje se ,radi bolje organizacije rada, najavljuju telefonom. Posjete djece zatvorenika i istražnih zatvorenika odvijaju se pod nadzorom pravosudnih policajaca u posebnoj prostoriji koja je lijepo uređena i opremljena (koristi se za djecu do 14 godina). Za djecu stariju od 14 godina posjete se odvijaju u prostoru *razgovaraonice* koji je dotrajao, s tragovima vlage i potrebno ga je urediti. Videopozivi održavaju se u prostoru biblioteke. Na raspolaganju je jedna virtualna soba te jedno računalo za roditelja i jedno računalo za pravosudnog policajca koji je nazočan posjeti i tehnička je podrška.

Zatvor u Gospiću ima posebno uređenu i renoviranu malu prostoriju u kojoj se održavaju neposredne posjete, bez prisutnosti djelatnika osiguranja, za djecu do 18 godina. Posjetitelji ne čekaju na ulazak te se organizacija čekanja i ulaska u prostor za posjete prilagođava interesu i dolasku djece. Osim toga, zatvorenicima su omogućeni i videopozivi tijekom kojih nije nazočan djelatnik osiguranja, već je zatvorenik sam, a sigurnosna se situacija prati iz susjedne sobe.

Nakon obilaska i uočenog stanja, MPU-u smo uputili preporuke o potrebi prikupljanja podataka o djeci za svaku kategoriju zatvorenika i evidentiranja svih vidova ostvarenih posjeta, potrebi ulaganja napora

u organizaciju programa roditeljstva sa zatvorenicima koji imaju djecu, kao i motiviranja zatvorenika za uključivanje u program, te dodatnog uređenja i proširenja prostora za posjete.[141]

U okviru 40. temeljnog tečaja za pravosudnu policiju u organizaciji Centra za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav i probaciju, obišli smo, zajedno s polaznicima tečaja, prostor **Kaznionice u Lepoglavi** u kojemu djeca i članovi obitelji čekaju na ulazak u prostor za posjetu, prostor kojim djeca i drugi posjetitelji prolaze sigurnosnu provjeru, samu sobu za posjete, kao i videosobe za videokontakte. U obilasku smo pratili dosadašnja unapređenja, s polaznicima razgovarali o dobrim i lošim aspektima zatečenog stanja, o nekim europskim standardima i praksama, te im omogućili postavljanje pitanja i raspravu na licu mjesta u autentičnom prostoru. Obilazak je pokazao da je potrebno uložiti napore da se, nakon prilagodbe ograničenjima vezanima uz epidemiju, što prije vrati uobičajeni raspored namještaja, a prostorija za posjete primjereno restrukturira za što kvalitetnije druženje djece s roditeljima.

8.7 Mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme

Redovito posjećujemo i mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme kao što su igraonice, odmarališta, rekreacijski centri i sportski objekti. U 2022. posjetili smo **Outward Bound Croatia, Edukacijski centar Veliki Žitnik** kraj Gospića.

Edukacijski centar u Velikom Žitniku otvoren je 2016. godine i član je Outward Bound Internationala, mreže koja objedinjuje Outward Bound škole u 34 države diljem svijeta, a temelji se na iskustvenom učenju u prirodi.

Edukacijski centar nudi smještaj hostelskog tipa. Programi se najčešće provode u grupi od 10 do 15 sudionika, s dva instruktora. Za djecu nude raznovrsne programe poput škole u prirodi, školske ekskurzije, jednodnevnog izleta u Liku, jednodnevnog programa u samoj školi, ali i programe po dogovoru. Istaknuta je dobra suradnja s lokalnom zajednicom, kao i s MZO-om i MRMSOSP-om.

Obišli smo unutarnji prostor Edukacijskog centra i obližnji kamp, razgovarali s voditeljem programa o specifičnostima i prednostima programa za organizirani boravak djece, kao i provođenja slobodnog vremena djece i mladih. Ujedno smo upozorili na važnost provjere prethodne osuđivanosti svih osoba koje rade s djecom.

8.8 Smještaj raseljenih osoba iz Ukrajine

Posjetili smo šest lokacija na kojima borave ili su privremeno smještena djeca raseljena iz Ukrajine. Uglavnom je riječ o lokacijama na kojima su smještene obitelji iz Ukrajine, većinom majke s djecom:

1. smještaj djece iz Ukrajine pristigle iz alternativne skrbi – Sv. Nedelja,
2. smještaj djece izbjegle iz Ukrajine u Hotelu Zagreb, Split,
3. smještaj obitelji iz Ukrajine u Hotelu Macola i Wooden Hauses, Korenica,
4. kolektivni smještaj obitelji iz Ukrajine u Motelu Plitvice, Zagreb,
5. kolektivni smještaj obitelji iz Ukrajine u Gradu mladih, Zagreb,
6. Dnevni centar za raseljene osobe iz Ukrajine, Osijek.

U **Svetoj Nedelji,** u organizaciji Udruge „Nešto više“, smještena su djeca iz Ukrajine pristigla iz alternativne skrbi. Riječ je o desetero djece koja su došla u Hrvatsku sa zakonskim zastupnikom iz doma u kojem su živjeli, te su svi zajedno smješteni u kuću u kojoj imaju brigu i skrb odgajatelja iz njihovog ukrajinskog doma i volontera iz Udruge.

141 Više o tome govorimo u poglavljima *Preporuke pravobraniteljice za djecu i Djeca čiji su roditelji u zatvoru.*

Posjetili smo i djecu iz Ukrajine smještenu **u Hotelu Zagreb**, u splitskom **Duilovu,** većinom članove podmlatka nogometnog kluba Šahtar iz Ukrajine. Djeca su pristigla organiziranim prijevozom nogometnih klubova u pratnji trenera i odgajatelja, a neka su djeca došla s majkama.

Obišli smo **Dnevni centar za raseljene osobe iz Ukrajine u Osijeku**, kojeg vodi Centar za nestalu i zlostavljanu djecu, a otvoren je u okviru Akcijskog plana Osječko-baranjske županije „Slavonsko srce za obitelji Ukrajine". U Dnevnom centru omogućeno im je dobivanje informacija, učenje hrvatskog jezika, individualna i grupna psihosocijalna pomoć, te rad s osnovnoškolskom djecom. Prostor s više prostorija i opremljenom kuhinjom i sanitarnim čvorom, ujedno je i centralno mjesto za druženje i provođenje radionica za djecu i odrasle. Majkama i djeci osigurana je i usluga prevoditelja. Prilikom posjeta, pravobraniteljica je razgovarala s majkama i djecom o njihovom boravku u Hrvatskoj te o teškoćama s kojima se suočavaju u ovom teškom životnom razdoblju.

Sva djeca školske dobi uključena su u obrazovni sustav, a neka su i dodatno pratila *online* nastavu iz svojih ukrajinskih škola. Djeca uspješno uče hrvatski jezik, a lokalna zajednica je uključena u organizaciju slobodnog vremena i aktivnosti. Nakon obilazaka uputili smo preporuke za osiguranje stručne psihološke pomoći djeci i roditeljima, strukturirano provođenje slobodnog vremena djece kroz pomoć u učenju i organizaciju slobodnih aktivnosti, te ukazali na nužnost osiguranja adekvatnih kolektivnih smještaja.[142]

8.9 Ostala mjesta

Posjetili smo i pet ostalih mjesta na kojima borave ili su privremeno ili trajno smještena djeca:

1. Udruga udomitelja za djecu i mlade „Cibale", Vinkovci,
2. romsko naselje Piškorovec,
3. Prihvatilište za beskućnike „Ruže sv. Franje", Rijeka,
4. nekretnina u Novom Vinodolskom u kojoj su boravile romske obitelji prije deložacije,
5. nogometno igralište u Novom Vinodolskom na kojem su boravile romske obitelji nakon deložacije.

Udrugu udomitelja za djecu i mlade „Cibale", Vinkovci čine četiri udomiteljske obitelji u kojima je smješteno 16 djece. Udruga je izrazito aktivna u lokalnoj zajednici, ima veliku podršku i potporu Grada te ostvaruju kvalitetnu suradnju s CZSS-om Vinkovci. Članovi udruge uključeni su u brojne edukacije, te i sami aktivno rade na osvješćivanju i senzibiliziranju javnosti o tome što znači biti udomitelj i kolika je potreba za udomiteljskim obiteljima.

U sklopu stručnog sastanka u OŠ Tomaša Goričanca, Mala Subotica, obišli smo **romsko naselje Piškorovec** čija djeca pohađaju spomenutu školu. Naselje je izolirano i udaljeno od središta grada. Za djecu je organiziran prijevoz do škole školskim autobusom. Infrastruktura u naselju je vrlo loša. Većina stambenih objekata je u vrlo lošem stanju, dio njih bez struje i grijanja. Dio naselja ima cestu, ali ne postoji kolnik za pješake, pa djeca hodaju i voze bicikle po cesti. U naselju se nalaze velike količine otpada. Iz razgovora s djecom koju smo zatekli u naselju, saznajemo da se boje pasa koji slobodno šeću po naselju. Djeca izražavaju zadovoljstvo školom i s osmjehom pozdravljaju svoje učitelje koji su s nama bili u obilasku.

U lipnju smo u **Novom Vinodolskom**, nakon sastanka održanog radi pomoći pri **smještaju romskih obitelji** prije njihove deložacije, obišli navedenu lokaciju – nekretninu u vlasništvu lokalnog komunalnog društva, u kojoj je živjelo pet romskih obitelji (oko 40 osoba, od kojih je 15 djece). Prilikom obilaska, uočeni su neprimjereni uvjeti u kojima obitelji žive. Kuća je od 2015. godine procijenjena kao opasna za život, ugrožavajuća za stanare i druge ljude, a u dijelu dvorišta nalazilo se smetlište. Obitelji na navedenoj nekretnini žive već 50 godina, od kada im je dano odobrenje za njezino korištenje. Gradonačelnik

142 Više o tome govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

Grada Novi Vinodolski istaknuo je da stanari za navedenu nekretninu ne plaćaju najam, te već godinama ni jedan režijski trošak, uključujući vodu i struju. Grad se zalaže za pronalaženje rješenja u vidu najma nekretnine uz financijsku pomoć Grada, s obzirom da nemaju nekretninu koju im mogu ponuditi za smještaj.

Stanari su naveli da ne ostvaruju nikakva socijalna prava, niti djeca dobivaju materijalnu naknadu za obrok u školi. Također su izjavili da nisu imali nikakvu pravnu pomoć u ovršnom postupku radi kojeg im prijeti deložacija, niti su podnosili zahtjeve za rješavanje stambenog pitanja. Izrazili su želju za normalnim životom u urednom i čistom prostoru.

Nakon deložacije obitelji s navedene nekretnine, kuća je srušena, a obitelji su ostale bez mjesta za stanovanje te se privremeno smjestile na nogometno igralište u Novom Vinodolskom. To smo igralište obišli i apelirali na sve uključene da žurno pronađu odgovarajući smještaj za deložirane romske obitelji. Više o tome pišemo u poglavlju *Djeca pripadnici nacionalnih manjina*.

Prihvatilište za beskućnike „Ruže sv. Franje“, Rijeka posjetili smo u sklopu međuresorne suradnje radi razmatranja mogućnosti smještaja obitelji iz Novog Vinodolskog. Prihvatilište je 2007. godine pokrenuo Franjevački svjetovni red Mjesnog društva Trsat u prostorima koje je osigurala Riječka nadbiskupija, a registrirani su samo za smještaj punoljetnih osoba i nemaju uvjete za smještaj obitelji i obitelji s djecom. Prihvatilište ima 14 kreveta, korisnike primaju putem CZSS-a Rijeka, a uz smještaj, korisnici ostvaruju pravo na topli obrok iz pučke kuhinje.

9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE

Među ostalim našim aktivnostima usmjerenim zagovaranju i unapređivanju prava djece, u nastavku navodimo skupove i događanja koje smo organizirali samostalno ili u suradnji s drugim organizatorima, ostvarene izdavačke projekte, izlaganja održana na skupovima i *online* događanjima, tekstove koje su pravobraniteljica i njezine suradnice objavile u raznim publikacijama, prikaz suradnje s institucijama i organizacijama, te pregled projekata u kojima smo sudjelovali ili smo ih podržali.

9.1 Skupovi i događanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Tijekom 2022. organizirali smo ili sudjelovali u organizaciji ukupno 20 skupova, manifestacija i stručnih tematskih sastanaka. Od toga smo 16 organizirali samostalno (osam većih javnih skupova, sedam tematskih stručnih sastanaka i jednu konferenciju za medije), a četiri događanja ostvarili smo u suradnji s drugim organizatorima.

Obilježavanje 15. obljetnice rada područnih ureda pravobraniteljice za djecu

U 2022. navršilo se 15 godina otkako su ustanovljeni naši područni uredi u Splitu, Osijeku i Rijeci, što je bila i jedna od preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta, kako bi se rad pravobranitelja za djecu približio djeci i roditeljima izvan glavnog grada RH. Protekle su godine potvrdile ispravnost te odluke jer su djelovanjem područnih ureda podrška i pomoć pravobraniteljice u zaštiti prava djece postali dostupniji, a njezin rad vidljiviji na područjima dalmatinske, slavonske i primorske regije.

Područni ured u Splitu otvoren je 2. ožujka 2007., što je tada bio pionirski iskorak među svim pravobraniteljskim uredima u Hrvatskoj.[143] Petnaestogodišnji jubilej toga ureda obilježen je višednevnim aktivnostima te susretima s djecom, stručnjacima i predstavnicima tijela zaduženih za zaštitu i ostvarivanje prava djece. Pravobraniteljica i njezine dvije savjetnice iz splitskoga ureda održale su sastanak s ravnateljima dječjih vrtića, na kojem je bilo riječi o potrebama i problemima u području predškolskog odgoja. Uslijedio je sastanak s vodstvom CZSS-a, te susret s gradonačelnikom Splita, s kojim su razgovarale o zaštiti prava i interesa djece na području grada. Pravobraniteljica se susrela i s gradonačelnikom Solina, te održala radni sastanak s ravnateljima solinskih osnovnih škola.

Središnji događaj kojim je obilježena 15. obljetnica splitskoga ureda bio je susret pravobraniteljice s djecom članovima Dječjeg gradskog vijeća Grada Solina, koji je održan 1. ožujka u prostorijama Doma kulture Zvonimir u Solinu. Tom su prilikom djeca – vijećnici i njihova voditeljica predstavili na koji način sudjeluju u donošenju odluka koje se odnose na djecu u njihovom gradu i koji su im planovi za sljedeće razdoblje.[144]

Područni ured u Osijeku[145] svoj je jubilej svečano obilježio tribinom „Petnaest godina osječkog ureda pravobraniteljice za djecu – postignuća i izazovi“, koja je održana na Filozofskom fakultetu u Osijeku, 15. lipnja 2022. Na tribini su se okupili predstavnici brojnih institucija i organizacija na ovom području, uključujući i bivše i sadašnje članove MMS-a. Savjetnica iz osječkoga ureda prikazala je povijest i razvoj ove regionalne ispostave pravobraniteljstva za djecu, a član MMS-a Paolo Grgić predstavio je to dječje savjetodavno tijelo pravobraniteljice za djecu i njegovo djelovanje. U drugom dijelu tribine predstavljena je publikacija pravobraniteljice za djecu, knjiga „S obje strane rešetke – Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru“.[146]

143 Pučka pravobraniteljica svoj je prvi područni ured otvorila 2014. godine.
144 https://dijete.hr/hr/obiljezena-15-obljetnica-podrucnog-ureda-pravobraniteljice-za-djecu-u-splitu/
145 Područni ured u Osijeku otvoren je 18. lipnja 2007.
146 Ured pravobraniteljice u Osijeku – 15 godina s djecom i za djecu – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)

Toj je tribini prethodio sastanak s predstavnicima Grada Osijeka, susret i razgovor s gradonačelnikom Osijeka i djecom članovima osječkog Dječjeg gradskog vijeća, te posjet Dnevnom centru za raseljene osobe iz Ukrajine kojeg vodi Centar za nestalu i zlostavljanu djecu u Osijeku. U sklopu obilježavanja obljetnice osječkoga ureda organiziran je i posjet gradskoj ustanovi DV Osijek, gdje su održani predavanje i radionica za odgojitelje o mogućnostima zaštite prava djece u području predškolskog odgoja.

Područni ured u Rijeci svoju je obljetnicu obilježio tribinom održanom 5. listopada u riječkoj Dječjoj kući u Art-kvartu „Benčić". Uz pravobraniteljicu za djecu, o brojnim aktivnostima i izazovima od nastanka toga ureda osnovanog 1. listopada 2007., govorile su riječke savjetnice pravobraniteljice. Naglasile su i važan doprinos MMS-a u zagovaranju dječjih prava, čije je djelovanje i misiju zatim predstavila njegova bivša članica Martina Vidović. A članica Foruma mladih 16+ (FM16+) Katarina Mišetić predstavila je rad tog novog savjetodavnog tijela pravobraniteljice. Okupljene je na tribini pozdravio i riječki gradonačelnik. U drugom dijelu tribine, knjigu „S obje strane rešetke - Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru" predstavile su njezine autorice.[147]

Jubilej riječkog ureda pravobraniteljice za djecu obilježen je i stručnim skupom o zaštiti prava djece u predškolskom odgoju, koji je organiziran 6. listopada u Dječjoj kući u Rijeci, u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje. Predavanje su pratili ravnatelji, odgojitelji i stručni suradnici iz predškolskih ustanova Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije. U sklopu obilježavanja obljetnice, naknadno je, 22. studenoga, održan sastanak s gradonačelnikom Rijeke te razgovor o važnim pitanjima zaštite prava djece.

Stručni skupovi

Predstavljanje publikacije „S obje strane rešetke – Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru" održano je 10. svibnja u Zagrebu, pred velikim brojem stručnjaka, kao i predstavnika institucija i organizacija, akademske zajednice i medija. O knjizi su govorile autorice Maja Gabelica Šupljika, zamjenica pravobraniteljice za djecu i Višnja Biti, novinarka i publicistkinja, zatim recenzentica dr. Marina Ajduković i pravobraniteljica Helenca Pirnat Dragičević. O svojem sudjelovanju u stvaranju knjige govorili su i brojni suautori iz zatvorskog, zdravstvenog, odgojno-obrazovnog te sustava socijalne skrbi. Knjiga donosi pregled djelovanja Ureda pravobraniteljice koji od 2006. radi na unapređivanju zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru, u suradnji s kaznenim ustanovama, OCD-ima i stručnjacima, donosi priloge znanstvenika, stručnjaka iz različitih sustava i udruga, kao i dirljive osobne priče ljudi kojih se na različite načine dotaknula sudbina djece čiji su roditelji dospjeli „iza rešetaka". Pravobraniteljica i autorice istaknule su da je cilj knjige potaknuti promjene, povećati svjesnost o potrebama djece zatvorenika, te potaknuti stvaranje okruženja podrške za djecu.[148]

Kasnije su uslijedila i predstavljanja knjige u Osijeku i Rijeci, a u planu je i nastavak u drugim gradovima, čime Ured pravobraniteljice želi pridonijeti vidljivosti ove tematike i daljnjem širenju krugova podrške za djecu zatvorenika.

Stručni skup „Djeca u sportu" održan je 2. lipnja u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu, a njegov je cilj bio naglasiti važnost tjelesnih aktivnosti i sporta za cjelokupni razvoj djece, te odgovornost odraslih da svakom djetetu osiguraju dostupnost, kvalitetu i zaštitu od bilo kojeg oblika nasilja u sportu. Istaknuto je da treba unaprijediti mehanizme zaštite djece – sportaša koja prijavljuju nasilje, a osobe koje rade s djecom u sportu educirati o pomoći djetetu koje je žrtva nasilja, te o drugim temama iz psihologije i pedagogije. Potrebno je uvesti sustav licenci za trenere i stručno-pedagoški nadzor nad njihovim radom, te protokole za zaštitu prava djece u sportu. Uz pravobraniteljicu i njezinu savjetnicu, izlaganja su održali predstavnici sveučilišta u Zagrebu i Splitu, MTS-a i jedinica lokalne samouprave, koji su govorili o prevenciji nasilja u sportu, istraživanjima o iskustvima mladih sportaša u vezi s nasiljem, tjelesnim aktivnostima i *fitness* statusu mladih, te o dostupnosti sporta i rekreacije djeci u izoliranim sredinama, npr.

147 https://dijete.hr/hr/u-djecjoj-kuci-u-rijeci-proslavljen-jubilej-rijeckoga-ureda-pravobraniteljice-za-djecu/
148 Predstavljena knjiga "*S obje strane rešetke*…" – širenje krugova podrške za djecu zatvorenika – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)

na otocima. Jedan od ciljeva skupa bio je potaknuti lokalne zajednice da omoguće kvalitetnu, sigurnu i pristupačnu ponudu tih aktivnosti za svu djecu.[149]

Okrugli stol „Vršnjačko nasilje u školi – od prevencije do reakcije: Možemo li bolje?“, održan je u Osijeku 15. rujna 2022., na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Poticaj za ovaj skup bile su višegodišnje pritužbe o tome da su preventivni programi u školama nedovoljno učinkoviti, da reakcija škole u konkretnim slučajevima vršnjačkoga nasilja nije dovoljno odlučna ni snažna da bi spriječila daljnje nasilje, te da odgojno-obrazovni radnici nisu dovoljno osnaženi da bi se uspješno nosili s tim problemima. Na skupu smo upozorili da je nužno unaprijediti temeljno obrazovanje nastavnika i osigurati dodatne edukacije o prevenciji nasilja, osigurati dovoljan broj različitih stručnih suradnika u školama, uključujući i socijalne pedagoge, te ujednačiti kvalitetu preventivnih programa u školama, kao i postupanja škola u slučajevima vršnjačkoga nasilja. Uz pravobraniteljicu i njezinu savjetnicu, izlaganja na skupu održali su stručnjaci osječkog Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, AZOO-a, te Policijske uprave osječko-baranjske. Zajednički je zaključak da je za učinkovitiju prevenciju i praćenje vršnjačkoga nasilja nužna interdisciplinarna i međuresorna suradnja, bolje poznavanje problema i uspješnih modela prevencije, te preuzimanje vlastitog dijela odgovornosti svih subjekata u djetetovu okružju.[150]

Panel-raspravu „Participacija djece u školi – važan čimbenik mentalne dobrobiti djeteta“, održali smo u povodu Dječjeg tjedna, 4. listopada, u dvorani MZO-a. Cilj skupa bio je naglasiti važnost dječje uključenosti i sudjelovanja u životu škole za sveukupni djetetov pozitivni doživljaj škole i njegovu mentalnu dobrobit, što je potkrijepljeno i nalazima našeg istraživanja o participaciji učenika. Voditeljica tog istraživanja dr.sc. Ivana Borić s ERF-a predstavila je i novije spoznaje o dječjoj participaciji, a pravobraniteljica je ponudila pomoć svojega Ureda u edukaciji učitelja i nastavnika o ovim temama. U panelu koji je vodila savjetnica pravobraniteljice o potrebi i mogućnostima kvalitetnijega sudjelovanja učenika, govorili su stručnjaci iz MZO-a, AZOO-a, Foruma za slobodu odgoja, te članovi MMS-a Karla Lea Čerkuć i Jan Veljača. Prenoseći poruke MMS-a, učenici su naveli kako bi dječjoj participaciji u školi pridonijelo razvijanje dobrih odnosa među učenicima te između učenika i nastavnika, redovito održavanje sata razrednika i više prilika za individualne razgovore s razrednikom, te redoviti sastanci i učinkoviti rad učeničkih vijeća. Zaključeno je da bi najbolji poticaj participaciji bio stvaranje odnosa uzajamnog uvažavanja i ravnopravnog dostojanstva, u kojem se cijeni doprinos djeteta u zajedničkom rješavanju problema.[151]

Stručni skup „Kako prekinuti začarani krug siromaštva i pružiti djeci jednake prilike“ održali smo 14. prosinca u Gradskoj vijećnici Grada Rijeke. Na skupu se raspravljalo o problemima u ostvarivanju ekonomskih i socijalnih prava djece, o novijim rezultatima istraživanja dječjeg siromaštva, kao i ostvarivanju obveza RH u iskorjenjivanju dječjeg siromaštva prema *EU jamstvu za djecu*, o aktualnim mjerama u vezi sa školskom prehranom djece, o socijalnim inicijativama u lokalnim zajednicama, doprinosu organizacija civilnog društva i drugim temama. Izlaganja su, uz pravobraniteljicu i njezinu savjetnicu, održali predstavnici MRMSOSP-a, Grada Rijeke, CZSS-a Rijeka i udruge Centar za kulturu dijaloga, te stručnjaci Pravnog fakulteta u Zagrebu, Ekonomskog instituta u Zagrebu i Medicinskog fakulteta u Rijeci. Zaključeno je da siromaštvo uskraćuje djeci mnoge prilike za rast i razvoj i utječe na sva područja života – zdravlje, kognitivni razvoj, obrazovanje, socijalizaciju, stanovanje, obiteljske odnose – a s time i povećava izglede da će dijete i u odrasloj dobi živjeti u siromaštvu. Stoga je potreban veći angažman države u zaštiti djece od posljedica siromaštva i socijalne isključenosti, a osim novčanih pomoći i socijalnog stanovanja, potrebno je propisati i socijalnu uslugu *mentorstva za djecu*, koja uključuje podršku u obrazovanju i sudjelovanju u aktivnostima slobodnog vremena, te stručnu pomoć u slučaju teškoća djeteta.[152]

Stručni tematski sastanci

Aktualne teme i potrebe poboljšanja u ostvarivanju i zaštiti prava djece, a u nekim slučajevima akutni

149 Za veću dostupnost sporta djeci i bolju zaštitu od nasilja – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)
150 Kako do učinkovitijeg odgovora na nasilje među djecom u školi – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)
151 Želimo da se svako dijete dobro osjeća u svojoj školi! – Pravobranitelj za djecu
152 Za veći angažman države u dokidanju dječjeg siromaštva – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)

problemi i urgentne situacije, bili su poticaj pravobraniteljici za sazivanje tematskih multidisciplinarnih sastanaka sa stručnjacima i predstavnicima nadležnih institucija i tijela. Sastanci su, osim prvoga, održani u Maloj kući dječjih prava.

„Zaštita djece i mladih od štetnih utjecaja videoigara – uvid u aktualnu problematiku“, **bila je tema sastanka** održanog 10. veljače putem platforme Zoom, kao jedna od aktivnosti u sklopu Dana sigurnijeg interneta. Sudjelovali su stručnjaci iz NZJZ-a „Dr. Andrija Štampar“, Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, Savjetovališta „Luka Ritz“ iz Zagreba, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta iz Zagreba, Psihijatrijske bolnice Sv. Ivan iz Zagreba, Centra za sigurniji internet i Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, te udruge *Suradnici u učenju*.[153]

Zaštita djece u području rada udruga razmatrana je na sastanku održanom 26. travnja s ciljem normativnog i praktičnog unapređivanja zaštite djece u djelovanju organizacija civilnog društva koje pružaju usluge djeci. Na sastanku su sudjelovali predstavnici Ureda za udruge Vlade RH, Sektora za probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave te Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, branitelje i osobe s invaliditetom Grada Zagreba.[154]

Nedovoljni smještajni kapaciteti za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi bili su tema sastanka održanog 27. travnja, potaknutog akutnim nedostatkom mjesta za djecu i upozorenjima stručnjaka u sustavu socijalne skrbi. Sudjelovali su predstavnici MRMSOSP-a, CZSS-ova, ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, Foruma za kvalitetno udomiteljstvo, te Hrvatske komore socijalnih radnika, a pravobraniteljica je tom prilikom uputila apel nadležnima za žurnim rješavanjem ovoga problema.[155]

Zaštita djece od nasilja odraslih osoba narušenog duševnog zdravlja razmatrana je na sastanku održanom 5. svibnja, na kojem su sudjelovali predstavnici MZ-a, Ravnateljstva policije, MPU-a, MRMSOSP-a, Centra za posebno skrbništvo, CZSS-a Zagreb, te ureda pučke pravobraniteljice i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica je upozorila da djeca stradavaju i zbog neodgovarajućeg liječenja i nadziranja osoba s duševnim smetnjama te je pozvala na tješnju međuresornu suradnju.[156]

Aktualno stanje u dječjoj i adolescentnoj psihijatriji razmatrano je na sastanku održanom 8. srpnja, a govorilo se o nedovoljnim kapacitetima i drugim teškoćama te neophodnom poboljšanju uvjeta liječenja djece i adolescenata s problemima mentalnoga zdravlja. Na sastanku su sudjelovali predstavnici KBC-a Zagreb, Split i Rijeka, Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež iz Zagreba (Kukuljevićeva), Neuropsihijatrijske bolnice „Dr. Ivan Barbot“ iz Popovače, Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom Grada Zagreba te MZ-a.[157]

Zaštita prava i interesa djece u prometu bila je tema sastanka održanog 20. listopada, u povodu Nacionalnog dana sigurnosti cestovnog prometa. Sudjelovali su predstavnici MUP-a i Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, te su zajednički razmatrani aktualni problemi i mogućnosti daljnjega djelovanja u zaštiti sigurnosti djece u prometu i drugih dječjih prava povezanih s tim područjem.[158]

„Zaštita djece u digitalnom okruženju – uvid u mjere i aktivnosti“, naziv je sastanka održanog 13. prosinca, kako bi se razmotrilo aktualno stanje i aktivnosti koje se poduzimaju te raspoložive mogućnosti u ostvarivanju prava djece ali i njihovoj zaštiti prilikom korištenja interneta i društvenih mreža. O različitim aspektima rizika i izazova za djecu u digitalnom svijetu govorile su predstavnice MUP-a i ravnateljstva policije, AZOO-a, HZZO-a, Ministarstva kulture i medija, AEM-a, Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva, MPU-a, MZ-a, te HAKOM-a.[159]

153 https://dijete.hr/hr/zastititi-djecu-od-prekomjernog-koristenja-digitalne-tehnologije/
154 U Uredu pravobraniteljice održan sastanak o zaštiti djece u području djelovanja udruga – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)
155 https://dijete.hr/hr/potrebno-zurno-otvaranje-novih-ustanova-za-djecu-bez-odgovarajuce-roditeljske-skrbi/
156 Zaštita djece od nasilja odraslih osoba narušenog duševnog zdravlja – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)
157 Nužna žurna poboljšanja u dječjoj i adolescentnoj psihijatriji – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)
158 Uz Nacionalni dan sigurnosti cestovnog prometa 21. listopada – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)
159 https://dijete.hr/hr/kako-do-ucinkovitije-zastita-djece-u-digitalnom-okruzenju/

Konferencija za novinare

Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj bile su tema konferencije za novinare koju smo organizirali 16. studenoga, u povodu *Svjetskog dana prava djece.* Pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica tom su prilikom predstavile zaključne preporuke koje je UN-ov Odbor uputio našoj državi, nakon što je razmotrio objedinjeno 5. i 6. izvješće RH o provedbi *Konvencije o pravima djeteta*. Objasnile su da je podnošenje izvješća UN-ovom Odboru jedan od ključnih mehanizama nadzora nad tim kako države članice ostvaruju obveze preuzete ratificiranjem *Konvencije*, te su opisale samu proceduru i značenje toga procesa. Ujedno su pozvale medije da s ovim preporukama upoznaju javnost, te da svojim angažmanom pridonose podizanju svjesnosti o važnosti ostvarivanja svih dječjih prava za svako dijete u Hrvatskoj.[160]

Skupovi i događanja u suorganizaciji s drugima

Među događajima koje smo u protekloj godini organizirali u suradnji s drugima, posebno ističemo dvodnevni skup o zaštiti prava djece na otocima koji je, cjelovitim pristupom i uključivanjem velikog broja izlagača iz brojnih resora, obuhvatio kompleksnu problematiku različitih aspekata života djece na otocima.

Interdisciplinarni stručni skup „Jednake mogućnosti za djecu na otocima“ održan 9. i 10. studenoga u Splitu i na otoku Šolti, organizirali smo u suradnji s Osnovnom školom Grohote na Šolti. Prvi dan skupa odvijao se u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu, a drugi u Domu kulture Grohote na Šolti. Sudjelovali su brojni predstavnici ministarstava (MZO, MRMSOSP, MRRFEU, MZ, MKM), NZJZ-a Splitsko-dalmatinske županije, predstavnici lokalnih vlasti, te socijalnih, zdravstvenih, odgojno-obrazovnih i kulturnih ustanova na otocima Mali Lošinj, Hvar, Brač, Šolta, Korčula i Vis. Skup su otvorili učenici iz Debatnog kluba Gimnazije „Vladimir Nazor“ iz Splita, debatom o uvjetima života djece i mladih na otoku, a djeca i mladi sudjelovali su i u pojedinim raspravama i pratećim programima. Teme rasprava bile su: Stanje prava djece na otocima – pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu; Obitelj i socijalna skrb; Zdravstvena zaštita djece; Pravo na kvalitetno obrazovanje; Sigurnost djece, prijevoz i infrastruktura otoka; Uloga lokalne zajednice u zaštiti prava djece i poboljšanju kvalitete njihova života; te Kulturni sadržaji, slobodno vrijeme i participacija djece. Na temelju zaključaka skupa izrađene su preporuke o zaštiti prava djece na otocima i pružanju jednakih mogućnosti za njihov razvoj, koje je pravobraniteljica uputila ministarstvima i drugim nadležnim tijelima.[161]

Sastanak „Ostvarivanje prava i interesa djece (maloljetnika) u sukobu sa zakonom koja su tijekom kaznenog postupka proglašena neubrojivom“, održali smo u MKDP-u 3. svibnja 2022., u suradnji s Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Na sastanku su bili predstavnici MPU-a i njegovoga Povjerenstva za osobe s duševnim smetnjama, Uprave za zatvorski sustav i probaciju, te Zatvorske bolnice u Zagrebu, zatim MZ-a, MRMSOSP-a i njegovog Zavoda za socijalni rad, Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu Neuropsihijatrijske bolnice „Dr. I. Barbot“ u Popovači, Klinike za psihijatriju Vrapče iz Zagreba, te Ureda pučke pravobraniteljice. Budući da u RH zasad ne postoje kapaciteti za neubrojive maloljetne počinitelje kaznenih djela, ta se djeca prema odluci suda upućuju na prisilni smještaj i psihijatrijsko liječenje u ustanove za odrasle neubrojive osobe, čime se krše njihova prava na liječenje odvojeno od odraslih. Najavljeno je da se u Neuropsihijatrijskoj bolnici u Popovači planira osnivanje posebnog odjela za smještaj i liječenje neubrojive djece, u zasebnom prostoru koji će biti odvojen od odraslih pacijenata i prilagođen potrebama djece i mladih. Predstavnici svih resora i institucija suglasili su se da se taj problem mora hitno riješiti.[162]

Okrugli stol „Zaštita djece tražitelja azila, djece izbjeglica, djece bez državljanstva i djece u riziku od bezdržavljanstva u Hrvatskoj: Trenutno stanje i daljnji koraci“, održan na Svjetski dan izbjeglica 20. lipnja, organizirali smo zajedno s Agencijom UN-a za izbjeglice – UNHCR-om. Na skupu su sudjelovali predstavnici državnih vlasti, međunarodnih organizacija i OCD-a koje rade s djecom u migracijama i djecom pogođenom posljedicama migracija. Cilj je bio sagledati aktualno stanje zaštite i skrbi o ovoj djeci

160 Što UN-ov Odbor za prava djeteta preporučuje Hrvatskoj – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)
161 https://dijete.hr/hr/zakljucci-i-poruke-sa-skupa-o-zastiti-prava-djece-na-otocima/
162 https://dijete.hr/hr/zastita-i-psihijatrijsko-lijecenje-neubrojive-djece/

u Hrvatskoj, posebice u odnosu na smještaj, skrbništvo, obrazovanje, zdravstvenu skrb i organizirane slobodne aktivnosti djece, te pridonijeti rješavanju uočenih problema, uz preporuke o načinima poboljšanja zaštite prava djece. Djeca izbjegla iz svojih domova posebno su ranjiva, te je uz skrb o njihovim osnovnim potrebama nužno osigurati i podršku pri uključivanju u obrazovanje i svladavanju različitih teškoća, za što treba pripremiti i škole i odgojno-obrazovne radnike.[163]

14. Festival prava djece (FPD) trajao je oko mjesec dana, a održavao se u nekoliko gradova u Hrvatskoj i *online* od 12. listopada do 15. studenoga. Glavni nositelj i organizator FPD-a je Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, a Ured pravobraniteljice za djecu jedan je od partnera u pripremi i organizaciji, zajedno s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku, Predstavništvom Europske komisije u RH i Hrvatskim filmskim savezom. Financijsku podršku dali su HAVC, AEM i Grad Zagreb. Središnja tema bila je mentalno zdravlje djece i mladih, stoga je FPD započeo Okruglim stolom „Pod pritiskom: Djeca i mladi o mentalnom zdravlju", u kojem su glavna izlaganja održali djeca i mladi. Na svečanom otvaranju FPD-a, koje se odvijalo u Centru mladih Ribnjak u Zagrebu, okupljenoj publici obratili su se predstavnici organizatora i suradnika, među kojima i zamjenica pravobraniteljice, a putem videolinka pozdravila ih je potpredsjednica i povjerenica Europske komisije za demokraciju i demografiju Dubravka Šuica. Festivalske projekcije, radionice, rasprave i druge programe pratilo je više od 34.000 učenika iz više od 400 osnovnih i srednjih škola iz cijele Hrvatske. Na FPD-u su prikazani filmovi profesionalnih autora za djecu i mlade, te filmsko stvaralaštvo djece i mladih. Filmove učenika osnovnih škola odabrala je savjetnica pravobraniteljice za djecu.[164]

9.2 Izdavački projekti

Tijekom 2022. tiskali smo šest publikacija manjeg opsega, većinom namijenjenih djeci i stručnjacima koji rade s djecom, među kojima i neke na engleskom jeziku. Također smo objavili naše promidžbene letke na engleskom.

„Participation of Children in School", **podlistak** uz knjigu Borić. I., Osmak-Franjić, D. (2019.) Participacija djece u školi, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Uz opsežnu znanstvenu publikaciju, o našem smo istraživanju o participaciji djece u odgojno-obrazovnom sustavu provedenom 2017. – 2018. godine, naknadno priredili i sažetak na engleskom, u kojem su ukratko predstavljeni sama publikacija, istraživanje i njegovi rezultati, te zaključne preporuke proizišle iz istraživanja. Podlistak je tiskan u 200 primjeraka.

Tematski letak-poster „Participacija djece – što je to" i isti letak na engleskom **„Child Participation – What is That?"**

Hrvatski i engleski letak-poster nastali su iz potrebe da se i djeci i odraslima približi smisao i svrha dječjeg prava na participaciju, da se objasni što jest, a što nije dječja participacija i kako se uz zagovaranje tog prava djeci trebaju osigurati i prilike za stvarno sudjelovanje, mogućnost utjecanja na odluke koji donose odrasli, a koje se tiču djece, kao i kvalitetna podrška odraslih. Posebno je istaknuta i detaljno opisana participacija djece u školi, a objašnjeno je i sudjelovanje djece u zajednici, kao i djelovanje MMS-a. Tematski letak može se koristiti i kao mini-poster te kao materijal za poučavanje djece o participaciji. Letak na hrvatskom tiskan je u 1000, a na engleskom u 300 primjeraka.

Infografika na hrvatskom i engleskom jeziku „Tko sve može biti podrška djetetu čiji je roditelj u zatvoru?/ Who can provide support to children of incarcerated parents?", prilog uz knjigu Gabelica Šupljika, M., Biti, V. (2021.) S obje strane rešetke – Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

163 Okrugli stol pravobraniteljice i UNHCR-a o zaštiti djece u migracijama – Pravobranitelj za djecu (dijete.hr)
164 https://dijete.hr/hr/festival-prava-djece-zapoceo-skupom-o-mentalnom-zdravlju-mladih/

Infografika prikazuje široku mrežu aktera i čimbenika – od onih iz najbliže djetetove okoline, zatim državnih sustava i civilnoga društva, do tijela i organizacija na lokalnoj, nacionalnoj, europskoj i svjetskoj razini. Svi oni mogu i trebaju pomoći prepoznavanju potreba i ostvarivanju prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Namijenjena je uglavnom stručnjacima koji se bave ovom tematikom, te je korisna u edukaciji za rad s djecom zatvorenika. Objavljena je u nakladi od 500 primjeraka.

Kalendar za 2023. – Konvencija o pravima djeteta i 20 godina pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Naš najnoviji godišnji kalendar, uz priču o UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta*, donosi i priču o djelovanju Ureda pravobraniteljice u protekla dva desetljeća na zaštiti i promicanju dječjih prava u Hrvatskoj. On predstavlja temeljna načela Konvencije – nediskriminaciju, zaštitu života i opstanka djeteta, najbolji interes djeteta i participaciju – te dječja prava na roditeljsku skrb, zaštitu od nasilja, zdravlje, obrazovanje, slobodno vrijeme i igru, slobodno izražavanje mišljenja, podršku djeci s teškoćama u razvoju i druga prava. Paralelno s time opisuje i ulogu i način rada pravobraniteljice za djecu, te rad MMS-a. Kalendar je ilustrirala Zrinka Ostović, a dizajnirala Valentina Dominić (Smak kolektiv). Objavljen u nakladi od 600 primjeraka i dostavljen školama, domovima za djecu i drugim ustanovama, organizacijama i pojedincima koji se bave dječjim pravima.

Slikovnica „Poznajem i poštujem dječja prava – Konvencija o pravima djeteta na jeziku bliskom djeci“, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Slikovnica namijenjena djeci rane školske dobi donosi osnovne informacije o UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta*, te skraćene i djeci prilagođene opise njezinih članaka, popraćene ilustracijama Zrinke Ostović. U drugom dijelu na jednostavan način objašnjava ulogu i djelovanje pravobraniteljice, a ujedno potiče djecu na komunikaciju s pravobraniteljicom i informira o kontaktima središnjeg i područnih ureda. Dio teksta koji se odnosi na članke UN-ove Konvencije oslanja se na prijevod postera „Child friendly summary of the Convention on the Rights of the Child“ (CRIN). Slikovnicu je oblikovao Smak kolektiv, a tiskana je u nakladi od 1000 primjeraka.

Sve naše tiskane publikacije mogu se u digitalnom obliku preuzeti na *www.dijete.hr*.

Promidžbeni materijali

U 2022. preveli smo naše promidžbene letke „Pravobraniteljica za djecu – zaštitnica prava djece“, s djeci primjerenim objašnjenjem uloge i ovlasti pravobraniteljice, kao i „MMS – za snažniji glas djece u društvu!“, o sastavu i djelovanju Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice (MMS, na engleskom NYA – *Network of Young Advisors*), te ih otisnuli i na engleskom jeziku, pod naslovima „Ombudsman for Children – Protector of children's rights“ i „NYA – Strengthening the voice of children in society“. Leci na engleskom tiskani su u nakladi od po 300 primjeraka.

U povodu 20. obljetnice Pravobranitelja za djecu u RH pripremili smo prigodni promidžbeni materijal s našim jubilarnim logom: bilježnice, kemijske olovke, šalice, sportske ruksake i bočice za vodu, USB uređaje i drugo.

Publikacije objavljene na www.dijete.hr

Na našoj mrežnoj stranici *www.dijete.hr*, u rubrici *Izvješća/Izvješća o radu Pravobranitelja za djecu* objavljena su i javno dostupna sva dosadašnja izvješća pravobraniteljica za djecu. U 2022. objavili smo *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2021.*, *Sažetak Izvješća 2021.* te prijevod sažetka na engleskom jeziku *Summary Report on the Work of the Ombudsman for Children for 2021*. Uz redovito godišnje izvješće, u 2022. smo Hrvatskome saboru predali i dodatno izvješće pod naslovom „Djeca na čekanju – dječja prava u vrijeme pandemije 2020. – 2021.“, te smo i to izvješće objavili na našoj mrežnoj stranici, kao i njegov prijevod na engleski jezik „Children on Hold – Children's Rights at the Time of the Pandemic 2020 – 2021“.

Na našoj mrežnoj stranici objavljujemo i prijevode međunarodnih dokumenata koji se odnose na prava djece kako bismo pridonijeli njihovoj diseminaciji. U 2022. preveli smo i objavili **dokumente ENOC-a**: *Stajalište ENOC-a: „COVID-19: Učenje za budućnost“* i *ENYA – preporuke mladih: Utjecaj pandemije COVID-19 na prava* djece, iz rujna 2021., te *Stajalište ENOC-a: „Dječja prava i klimatska pravda“* i *Preporuke Europske mreže mladih savjetnika (ENYA) o klimatskoj pravdi*, iz rujna 2022.

Priredili smo i sažetak Zaključaka i preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj iz 2022., koji smo objavili na www.dijete.hr pod naslovom „Što UN-ov Odbor za prava djeteta preporučuje Hrvatskoj“.

9.3 Izlaganja na stručnim skupovima

O pravima djece, njihovim povredama i potrebi zaštite, izlagali smo na brojnim skupovima u Hrvatskoj. Od toga u nastavku navodimo 71 izlaganje razvrstano u 12 područja.

Zdravstvena prava

- Izlaganje o pravu djece na zdrav život i nezagađen okoliš, na tribini „Pravo na zdrav život i okoliš i utjecaj klimatskih promjena“, u organizaciji *Zelene pravne klinike* Pravnog fakulteta u Osijeku i udruge *Zeleni Osijek*, u Osijeku 2. svibnja.
- Izlaganje i sudjelovanje u raspravi o spolnom odgoju i edukaciji adolescenata, na kongresu „Psihozij“ u organizaciji Kluba studenata psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, 21. svibnja.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Koje smo lekcije naučili u pitanju ljudskih prava tijekom *Covid krize* u Hrvatskoj“ u organizaciji Kluba zastupnika Socijaldemokrata u Hrvatskom saboru, u Zagrebu 28. lipnja.
- *Online* izlaganje na Okruglom stolu „Konzumacija alkohola kod djece“ u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, 30. lipnja.
- Izlaganje na znanstvenoj konferenciji „Život u doba Covida-19 – socijalne implikacije za sigurnost i dobrobit ranjivih skupina u europskom kontekstu“ na Pravnom fakultetu u Rijeci, 7. – 8. srpnja.
- Izlaganje na zajedničkoj tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost spolova i Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora, o mentalnom zdravlju djece i mladih, u Zagrebu 12. srpnja.
- Izlaganje na završnom skupu provedbe edukativnog programa *PoMoZiDa* u sklopu projekta „Živjeti zdravo“ Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo, u Zagrebu 7. listopada.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Pod pritiskom: Djeca i mladi o mentalnom zdravlju“ na 14. Festivalu prava djece, u organizaciji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, u Zagrebu12. listopada.
- Izlaganje na panelu „Pretilost djece i mladih u Hrvatskoj“, u organizaciji Kineziološkog fakulteta u Zagrebu, 13. listopada.
- Sudjelovanje u raspravi na konferenciji „Mreže podrške mentalnom zdravlju djece i mladih“ (RELOAD) u organizaciji Grada Osijeka, u suradnji sa Studijem socijalnog rada Pravnog fakulteta u Osijeku, Centrom za nestalu i zlostavljanu djecu i Dječjim kreativnim centrom DOKKICA, u Osijeku, 15. studenoga.
- „Zaštita djece od štetnog utjecaja energetskih pića“ na Okruglom stolu „Rezultati ankete o korištenju energetskih pića među učenicima osnovnih škola na području Varaždinske županije“, u organizaciji Kluba zastupnika HDZ-a, u Hrvatskom saboru, 1. prosinca.

Obrazovna prava

- „Prava darovite djece u raskoraku između propisa i prakse“, u sklopu I. Modula edukacije djelatnika vrtića stručnog razvojnog centra za poticanje darovitosti djece rane i predškolske dobi, DV „Cvit Mediterana“ u Splitu, 18.veljače, te istoimeno *online* izlaganje na međužupanijskom stručnom skupu u organizaciji AZOO-a, 28. ožujka.
- „Prava djece u osnovnoj školi između propisa i prakse“, na državnom stručnom skupu ravnatelja osnovnih škola, u organizaciji AZOO-a, u Dubrovniku 29. ožujka.
- Izlaganje na međunarodnom znanstveno-stručnom skupu „Interkulturalnost i obrazovanje na manjinskim jezicima i pismima“, u organizaciji Srpskog narodnog vijeća, u Zagrebu 23. – 24. svibnja.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u području predškolskog odgoja“, predavanja i radionice za djelatnike DV „Osijek” 14. lipnja, te za djelatnike dječjih vrtića Primorsko-goranske, Istarske i Ličko-senjske županije, u organizaciji AZOO-a, u Rijeci 6. listopada.
- „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u osnovnoj školi“, predavanje i radionica za djelatnike OŠ „Vladimir Nazor“ u Virovitici, 25. listopada.
- „Međuresorna suradnja iz perspektive pravobranitelja za djecu“, na Državnom stručnom skupu za stručne suradnike pedagoge „Međuresorna suradnja u zaštiti dobrobiti djece“, u organizaciji AZOO-a, u Valpovu 11. studenoga.
- „Zaštita prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama“, predavanje i radionica za voditelje školskih preventivnih programa na području Splitsko-dalmatinske županije, u organizaciji AZOO-a, u Splitu 21. prosinca.

Djeca u ranjivim situacijama

- Izlaganje na Okruglom stolu u povodu obilježavanja završetka projekta „Integrativna podrška djeci bez pratnje“, u organizaciji Hrvatskog Crvenog križa, u Zagrebu 27. travnja.
- Izlaganje na stručnom skupu „Interdisciplinarni pristup u radu s djecom i mladima zasnovan na znanjima o traumi“, u organizaciji SOS Dječjeg sela Ladimirevci, u Osijeku 23. svibnja.
- „Zločin nije njihov, a kazna? Prava i potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru“, predavanja i radionice na 40., 41. i 42. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju, koji su održani u Kaznionici u Lepoglavi 28. travnja, te u Centru za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave u Remetincu u Zagrebu 24. svibnja i 4. studenoga.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Zaštita djece tražitelja azila, djece izbjeglica, djece bez državljanstva i djece u riziku od bezdržavljanstva u Hrvatskoj: Trenutno stanje i daljnji koraci“, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu i UNHCR-a, u Zagrebu 20. lipnja.
- Izlaganje na skupu „Odgojni zavod kao odgojna mjera ili kazna zatvora“, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade, u Zagrebu 7. srpnja.
- *Online* izlaganje „Potrebe i prava djece čiji su roditelji u zatvoru“ za službenike i službenice zatvorskoga sustava i probacije, 4. studenoga.
- Predavanje o dječjim pravima i ulozi pravobraniteljice za djecu, na Specijalističkom tečaju za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji, u organizaciji Policijske akademije, u Zagrebu 29. studenoga.

Predavanja za studente

U suradnji s visokoškolskim ustanovama, održali smo osam predavanja za studente, o *Konvenciji o pravima djeteta*, te ulozi i načinu rada pravobraniteljice za djecu. Predavanja su održana:

- studentima Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, 5. listopada,

- studentima Pravnog fakulteta u Zagrebu, 3. i 24. studenoga,
- studentima socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu, 2. i 25. studenoga,
- studentima pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, 2. prosinca,
- studentima psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, 7. prosinca,
- studentima Pravnog fakulteta u Rijeci, 15. prosinca,
- studentima socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Osijeku, 21. prosinca.

Pravo na sudjelovanje

- „Glas djece i mladih za zelenu Europu“, predavanje u sklopu manifestacije „Dani Europe“ *n*a Pravnom fakultetu u Osijeku, 9. – 13. svibnja.
- Izlaganje o dječjoj participaciji u školi, na 14. Međunarodnoj konferenciji u području obrazovanja *„Education Reforms: The Role of Policy and Educational Research“,* u Splitu 2. – 3. lipnja.
- „Participacija djece u školi – važan čimbenik mentalne dobrobiti djeteta“, izlaganja na skupu i panel raspravi u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, u Zagrebu 4. listopada.
- „Participacija djece u školi“, u sklopu znanstveno-stručnog skupa „Dječja prava – moć i(li) odgovornost“ na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, 26. studenoga.
- Izlaganja na predstavljanju „Studije o participaciji djece iz ranjivih skupina“ i na panel-raspravi, u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, u Zagrebu 30. studenoga.
- Izlaganje o dječjoj participaciji na Savjetovanju „Gradovi i općine – prijatelji djece“, u organizaciji Saveza društava „Naša djeca” Hrvatske, u Zagrebu 5. prosinca.

Promicanje dječjih prava

- Izlaganje na predstavljanju kampanje Zaklade „Hrvatska za djecu“ „Učini mali korak velikim“, u Zagrebu 15. ožujka.
- Izlaganje o dječjim pravima na prvoj sjednici Savjeta za ljudska prava, međuresornog savjetodavnog tijela Vlade RH, u Zagrebu 18. ožujka.
- „Rad Pravobranitelja za djecu – podrška djeci u krizi“, *online* izlaganje na 6. znanstveno-stručnom skupu „Dijete/djetinjstvo u krizi“, u organizaciji Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, 4. listopada.
- Izlaganja na 2. interdisciplinarnom stručnom skupu „Jednake mogućnosti za djecu na otocima“, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, u suradnji s OŠ Grohote na otoku Šolti, u Splitu 9. i u Grohotama 9. i 10. studenoga.
- „Međunarodno humanitarno pravo i djeca – Nacionalna provedba zaštitnih mjera“, na Okruglom stolu „Međunarodno humanitarno pravo: razvoj i izazovi današnjice“, u organizaciji Hrvatskog Crvenog križa, u Zagrebu 28. studenoga.

Roditeljska skrb

- Izlaganje o međunarodnoj otmici djece na panel raspravi „Oteti život: Djeca između sukobljenih roditelja“, u organizaciji Pravnog fakulteta u Rijeci, 4. svibnja.
- *Online* izlaganje na konferenciji „Pravo djece na uzdržavanje“, u organizaciji Udruge za unaprjeđenje kvalitete življenja LET iz Zagreba, 5. srpnja.

- Izlaganje na 14. Nacionalnom susretu udomiteljskih obitelji, u organizaciji Udruge udomitelja djece Primorsko-goranske županije „Damdom“, u Rijeci 3. rujna.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Manipulacija djetetom u situacijama razdvojenog konfliktnog roditeljstva“, u sklopu 29. Godišnje konferencije hrvatskih psihologa, u Tuheljskim Toplicama 10. studenoga.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu i teškoće u preventivnim aktivnostima u školi“, *online* izlaganje na Okruglom stolu „Mozaik preventivnog djelovanja“, u organizaciji AZOO-a, 6. svibnja.
- Izlaganje o vršnjačkom nasilju na Okruglom stolu u organizaciji Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora, u Osijeku 3. lipnja.
- Sudjelovanje u raspravi na tematskoj sjednici Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora, o zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju i prava njihovih roditelja, u Zagrebu 9. lipnja.
- Izlaganje na stručnom skupu „Odgojni zavod kao odgojna mjera ili kazna zatvora“ u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade, u Zagrebu 7. srpnja.

Slobodno vrijeme i sport

- Izlaganja na skupu „Djeca u sportu“, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu, 2. lipnja.
- Izlaganje o pravima djece u sportu, na tematskoj sjednici Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora, o stanju u sportskim savezima, u Zagrebu 7. srpnja.
- Sudjelovanje na predstavljanju nacionalnih *Smjernica za provedbu učinkovite strategije za zaštitu djece u sportu*, u okviru zajedničkog projekta EU-a i Vijeća Europe „Child Safeguarding in Sport“, u organizaciji Ministarstva turizma i sporta, u Zagrebu 12. srpnja.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Važnost i značaj dječjih igrališta danas“, u organizaciji DND-a Opatija, 4. listopada.

Siromaštvo

- Sudjelovanje u raspravi na Okruglom stolu „Suradnjom do rješavanja izazova u radu s korisnicima nužnog smještaja Grada Rijeke“, u organizaciji Udruge za beskućnike i socijalno ugrožene osobe Oaza, u Rijeci 10. studenoga.
- Izlaganje „Maloljetničko roditeljstvo, ukradeno djetinjstvo“, na Okruglom stolu „Kako iz začaranog kruga siromaštva“, u organizaciji Saveza Roma u RH „Kali Sara“ u Čakovcu, 24. studenoga.
- Izlaganje o maloljetničkom roditeljstvu te kršenju prava maloljetnih majki na Okruglom stolu „Kako iz začaranog kruga siromaštva“, u organizaciji Saveza Roma u RH „Kali Sara“, u Zagrebu 13. prosinca.
- Izlaganje na stručnom skupu „Kako prekinuti začarani krug siromaštva i pružiti djeci jednake prilike“, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, u Gradskoj vijećnici Grada Rijeke, 14. prosinca.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- „Zabrana fizičkog kažnjavanja djece – zaštita dječje dobrobiti“, u povodu obilježavanja Međunarodnog dana odgoja bez batina, u organizaciji Vijeća za prevenciju kriminaliteta Grada Pule, u Puli 29. travnja.
- Izlaganje o seksualnom nasilju nad djecom na Okruglom stolu „Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2022.

godine – Što je učinjeno i što nam predstoji“, u organizaciji *Ženske sobe* i Povjerenstva za ravnopravnost spolova Gradske skupštine Grada Zagreba, u Zagrebu 23. studenoga.

- Sudjelovanje u raspravi na Okruglom stolu „Djeca kažu NE nasilju u vezama“, u organizaciji PU primorsko-goranske te u suradnji s OŠ „Nikola Tesla“ u Rijeci i Uredom pravobraniteljice za djecu, u Rijeci 25. studenoga.

Mediji i digitalno okruženje

- Izlaganje na *online* konferenciji „Potraga za boljim internetom“, u organizaciji Udruge Suradnici u učenju, u suradnji s CARNET-om i Nacionalnim CERT-om, 8. veljače.
- Izlaganje o položaju djece u medijima na konferenciji projekta Childhuba „Dijete iznad svega“, u Zagrebu 17. ožujka.
- „Zaštita privatnosti i dostojanstva djece u medijima – preporuke pravobraniteljice za djecu“, na Okruglom stolu „Djeca i mediji“, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade, u Zagrebu 25. listopada.

9.4 Objavljeni radovi i tekstovi

Tijekom 2022. godine, u zbornicima i drugim publikacijama objavljeno je šest tekstova o pravima djece, odnosno aktivnostima Pravobranitelja za djecu, čiji su autori ili suautori bili članovi multidisciplinarnog tima Ureda pravobraniteljice za djecu.

- Borić, I., Ćosić, A., Osmak Franjić, D. (2022) *The role of student's voice in the transformation of educational practices – experiences from the pandemic period*, u: Program and Abstracts, ICFE 2022, 14th International Conference in Field of Education, Education Reforms: The Role of Policy and Educational Research, June 2 – 3, 2022, University of Split, Faculty of Humanities and Social Science in Split
- Flego, M. (2022) *Važnost Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece u kontekstu ostvarivanja dječjih prava*, Zapis, Bilten Hrvatskog filmskog saveza, broj 85/2022., Hrvatski filmski savez, Zagreb
- Romstein, K., Gabelica Šupljika, M. (2022) *ICT in prison during Covid-19 pandemics: Connection beyond bars and wires*, u: Book of Abstracts (ed. Đurđević Babić, I., Galzine, V.), – 1st international scientific conference IC in Life, 13. May 2022 in Osijek, Faculty of Education, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek and Croatian Academy of Science and Arts, Center for Scientific Work in Vinkovci, Republic of Croatia
- Šego, M., Belaj I. (2022) *Sudjelovanje djece u radu tijela lokalne samouprave, uključivanje djece u život zajednice / Children's participation in the work of local self-government bodies and their involvement in the community life*, u: Zbornik radova RJU – Međunarodna konferencija Razvoj javne uprave, Tuhelj/Vukovar 2022
- Šego, M., Žagar, D. (2022) *Climate change and children rights to live in healthy environment*, u: Yearbook „Human rights protection from childhood to the right to a dignified old age human rights and institutions“, Provincial Protector of Citizens – Ombudsman and Institute of Criminological and Sociological Research in Belgrade, Novi Sad, 2022
- Žagar, D., Gabelica Šupljika, M. (2022) *Children on Hold – Children's Rights at the time of Pandemic 2020-2021*, u: Life in the time of COVID-19 – Social Implications on the Security and Well-Being of Vulnerable Groups in the European context – Book of Abstracts, University of Rijeka, Faculty of Law.

9.5 Suradnja s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama

S ciljem sveobuhvatne zaštite i promicanja prava i interesa djece, ostvarili smo i nastavili suradnju i komunikaciju s brojnim tijelima državne uprave (ministarstvima i državnim upravnim organizacijama), tijelima lokalne i područne (regionalne) samouprave, ustanovama s javnim ovlastima i organizacijama civilnog društva, svim pravobraniteljskim uredima i ostalim organizacijama koje provode aktivnosti na području obrazovanja, kulture, socijalne skrbi, zdravlja, pravosuđa i svim drugim područjima kojima se poboljšava kvaliteta života djece i razvijaju potencijali djece. Pružali smo podršku različitim inicijativama i projektima, o čemu detaljnije izvještavamo u poglavlju *Projektne aktivnosti*.

U skladu sa zakonskim ovlastima Pravobranitelja za djecu, surađivali smo s odborima Hrvatskoga sabora u postupcima donošenja ili izmjena i dopuna zakona. Na tematskim smo sjednicama odbora, između ostalog, ukazivali na potrebu otvaranja novih dječjih domova, štetne posljedice pandemije na mentalno zdravlje djece i mladih, pritisak školskih obveza i ostale probleme s kojima se susreću djeca i mladi. Sudjelovali smo i u raspravama o stanju u sportskim savezima (slijedom donošenja novog *Zakona o sportu*), zaštiti prava djece s teškoćama u razvoju, te o pravima njihovih roditelja, o problemima vršnjačkog nasilja i dr.

Nastavili smo pratiti položaj djece izbjegle iz Ukrajine u suradnji s UNHCR-om i Hrvatskim pravnim centrom. Suradnja je nastavljena i s brojnim visokim učilištima, čijim smo studentima predstavili UN-ovu *Konvenciju o pravima djeteta* i njezina temeljna načela, te ulogu i djelovanje pravobraniteljice, kao i način postupanja u povodu pritužbi zbog kršenja prava djeteta.

9.6 Projektne aktivnosti

U 2022. sudjelovali smo u provedbi različitih projekata s područja prava djece kao partneri i suradnici, te smo pružili podršku provođenju projekata drugih organizacija.

Partnerstvo, suradnja i sudjelovanje u projektima

Ured pravobraniteljice za djecu, kao partnerska organizacija, sudjeluje u projektu Ženske sobe ***Seksualno nasilje – edukacijski i preventivni program 2 – Junior (SNEP 2 – Junior)***, koji je namijenjen učenicima osnovnih škola, a financira ga Europska komisija u okviru Programa za prava, jednakost i građanstvo (*Rights, Equality and Citizenship Programme* - REC program). Projekt je započeo u veljači 2021. i provodit će se do kraja siječnja 2023. u partnerstvu Ženske sobe, kao nositelja projekta, te Pravobraniteljice za djecu, Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – CESI, Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, organizacija *Rape Crisis Network* (Irska) i *Change Attitude* (Švedska), te sedam osnovnih škola: OŠ Dragutina Tadijanovića u Petrinji, OŠ Kantrida u Rijeci, OŠ Bedekovčina, OŠ Slave Raškaj u Ozlju, OŠ Antuna Mihanovića u Slavonskom Brodu, OŠ Veruda u Puli i OŠ Matka Laginje u Zagrebu. Opći cilj projekta je pridonijeti smanjivanju rizika seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima. U okviru projekta planira se provesti niz treninga namijenjenih odgojno-obrazovnim radnicima za implementaciju programa te razviti radionice za rad s učenicima.

Na poziv Ministarstva turizma i sporta (MTS) sudjelujemo u projektu ***Child Safeguarding in Sport (CSiS)***. Riječ je o zajedničkom projektu EU-a i Vijeća Europe, u kojem sudjeluje šest država partnera: Austrija, Belgija, Hrvatska, Izrael, Norveška i Portugal. Glavni partner na projektu iz RH je MTS, a Ured pravobraniteljice za djecu sudjeluje kao član Upravnog odbora, uz MRMSOSP, MZO, MPU, MUP, HOO, Hrabri telefon, Fakultet hrvatskih studija, te Učiteljski, Kineziološki i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet u Zagrebu, Hrvatski školski športski savez, Hrvatski nogometni savez, Hrvatski rukometni savez i Hrvatski odbojkaški savez. Cilj projekta je ojačati sposobnost europskih zemalja da spriječe nasilje nad djecom i promiču dobrobit djece u sportu razvojem učinkovitih politika koje uključuju zapošljavanje, obuku, opremanje i umrežavanje službenika za zaštitu djece u sportu. U srpnju 2022. javnosti su predstavljene nacionalne *Smjernice za*

provedbu učinkovite strategije za zaštitu djece u sportu, u čijoj je izradi sudjelovao i naš Ured.[165]

Ured pravobraniteljice za djecu uključen je u trogodišnji projekt ***Moje mjesto pod suncem*** (2021. – 2023.), usmjeren na problem urbanog siromaštva djece u Rijeci i Gospiću, a financiran iz programa Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj, u okviru financijskih mehanizama Europskog gospodarskog prostora i Kraljevine Norveške. Nositelj projekta je udruga Centar za kulturu dijaloga, Rijeka, a partneri Grad Rijeka, CZSS Rijeka, udruga Kreativni kolektiv Kombinat, Centar za studije mira i konflikata Sveučilišta u Rijeci, Ekonomski institut Zagreb, DND Gospić, Grad Gospić, Norveški istraživački institut *Fafo Research Foundation* i Rotary Club Rijeka – Sveti Vid. U okviru projekta sudjelujemo u intersektorskoj platformi koja je na temelju preporuka iz provedenog istraživanja o dječjem siromaštvu na području Rijeke i Gospića, izradila strateški okvir za podršku djeci u siromaštvu, te potiče dionike lokalne zajednice na pomoć sugrađanima i društvene promjene.

Na poziv SOS Dječjeg sela Hrvatska sudjelovali smo u projektu ***Sigurna mjesta i nesmetan razvoj djece – integriranje praksi temeljenih na znanjima o traumi u sustav alternativne skrbi*** (skraćenog naziva *Skrb temeljena na znanjima o traumi*), koji se provodio od ožujka 2020. do srpnja 2022. Projekt koji je financirala Europska komisija u okviru REC programa, provodio se u partnerstvu *SOS Children's Villages International*, Centra izvrsnosti za brigu i zaštitu djece (CELCIS) Sveučilišta Strathclyde, te šest SOS Dječjih sela – Belgija, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Mađarska i Srbija. Cilj projekta bio je ojačati sustav podrške i pomoći djeci i mladima s iskustvom traume putem osposobljavanja stručnjaka u sustavu socijalne skrbi. U okviru projekta sudjelovali smo u radu Nacionalnog povjerenstva za praćenje provedbe projekta, a jedan od rezultata praćenja su preporuke, o kojima više pišemo u poglavlju *Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi.*

Ured pravobraniteljice za djecu bio je uključen u projekt ***B-II: Jačanje pravosudne suradnje između Hrvatske i Slovenije u predmetima roditeljske odgovornosti i međunarodne otmice djeteta,*** čiji je nositelj Hrvatski pravni centar, u partnerstvu s MRMSOSP-om, MPU-om i Mirovnim inštitutom iz Slovenije. Projekt je usmjeren na unapređenje pravosudne suradnje putem istraživanja normativnog okvira i procedura, izrade praktičnih preporuka i zajedničkih edukacija za sve relevantne sudionike unutar sustava. U projekt su, kao suradničke institucije s hrvatske strane, bili uključeni Vrhovni sud RH i Ured pravobraniteljice za djecu, a sa slovenske Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo za rad, obitelj, socijalnu politiku i jednake prilike te Pučki pravobranitelj. Kao suradnici u projektu sudjelovali smo u radu Projektnog odbora te u provedbi pojedinih projektnih aktivnosti. Projekt je financirala Glavna uprava EU-a za pravosuđe i potrošače, a provodio se od 2021. do 2022. godine.

Na poziv Hrabrog telefona sudjelovali smo u Radnoj skupini projekta ***Leaving with care – Living with care*** usmjerenog osnaživanju stručnjaka koji sudjeluju u postupcima izdvajanja djeteta i smještanja izvan obitelji, u području pružanja tzv. trauma-informiranih usluga kako bi se izbjegla dodatna traumatizacija djeteta i olakšala njegova prilagodba na novu okolinu. Projekt je započeo u travnju 2020. i provodio se do travnja 2022., a financirala ga je Europska komisija u okviru REC programa.

Kao partneri sudjelovali smo u projektu Foruma za slobodu odgoja ***Oboji svijet! – misli, odluči, djeluj, uključi***, koji je financirao Grad Zagreb kroz natječaj za programe i projekte udruga iz područja ljudskih prava. Projekt se provodio od rujna do prosinca 2022, a cilj mu je bio potaknuti učenike i učenice, putem natječaja „Oboji svijet", da svojim likovno-literarnim radovima progovore o tri aktualne društvene teme: ravnopravnost spolova te prava LGBTI osoba, važnost i načini integracije stranaca, raseljenih osoba i nacionalnih manjina, te suzbijanje svih oblika diskriminacije. Za koordinatore kreativnog natječaja u školama provedene su edukacije, a projekt je završio odabirom najboljih radova te promocijom učeničkih radova i poruka.

Nakon obilježavanja 15. godišnjice Pravobranitelja za djecu u Rijeci i predstavljanja publikacije „S obje

165 O tome više govorimo u poglavljima *Djeca koja se bave sportom* i *Normativne aktivnosti.*

strane rešetke – Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru“, OŠ Nikole Tesle u Rijeci pozvala nas je da kao partner sudjelujemo u školskom projektu građanskog odgoja i obrazovanja kojeg su nazvali ***S obje strane rešetke – podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru***. Projekt je planiran u okviru *Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo*, a u njegovim će aktivnostima sudjelovati učenici sedmih i osmih razreda. Sudjelovanjem u projektu i svojom građanskom akcijom, učenici će doprinijeti prepoznavanju važnosti teme i rizika kojem je izložena ta ranjiva skupina djece. Provođenje aktivnosti projekta podići će svjesnost građana, kao i razinu specifičnih znanja i vještina djece i odraslih u pružanju podrške djetetu u izvanrednim okolnostima lišavanja slobode članova najuže obitelji. Većina će se projektnih aktivnosti ostvarivati tijekom 2023. godine.

Podrška projektima drugih organizacija

Podržali smo prijave i aktivnosti sljedećih projekata:

- ***Centar za sigurniji Internet*** Centra za nestalu i zlostavljanu djecu (na natječaj Europske komisije u okviru programa Digital Europe Programme)
- ***ASAP – A Systemic APproach to social media and pre-adolescents through thinking skills education***, uključivanje Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK) u Erasmus+ program koji koordinira Fondazione Politecnico u Milanu
- ***Filmom do senzibilizacije*** Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator (na natječaj MZO-a za dodjelu bespovratnih sredstava projektima udruga u području izvaninstitucionalnog odgoja i obrazovanja djece i mladih u školskoj godini 2022./2023.)
- ***Utjecaj, a ne ukras!*** Saveza društava „Naša djeca” Hrvatske (na natječaj Europske komisije u okviru programa Građani, jednakost, prava i vrijednosti (*Citizens, Equality, Rights and Values programme* – CERV)
- ***CHILD ACT: Children as active change makers in the society: creating child friendly networks and innovation tools for child participation*** *(Djeca kao pokretači promjena u društvu: stvaranje mreže podrške i inovativnih alata za dječju participaciju)* Foruma za slobodu odgoja (na natječaj Europske komisije u okviru programa CERV)
- ***It's never too early for equality!*** Udruge za ljudska prava i građansku participaciju Pariter (na natječaj Europske komisije u okviru programa CERV)
- ***Jačanje kapaciteta i kompetencija stručnjaka u sustavu zaštite djece i odgojno-obrazovnih djelatnika za adekvatnije reagiranje i pružanje podrške djeci koja imaju iskustvo zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji*** Ambidekster kluba (na natječaj Europske komisije u okviru programa CERV)
- ***Umjetnost je u meni i u tebi*** Udruge za kreativni socijalni rad, u partnerstvu s Odgojnim zavodom u Turopolju, OŠ Bedekovčina i OŠ Nikole Tesle u Zagrebu, s ciljem poticanja djece i mladih s problemima u ponašanju na sudjelovanje u likovnim radionicama, ishod čega će biti stjecanje novih znanja i vještina, razvoj pozitivnih potencijala, izgradnja samopoštovanja i pozitivne slike o sebi.

10 MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI

Na međunarodnom smo planu komunicirali i surađivali s međunarodnim organizacijama, mrežama organizacija, institucijama, tijelima i neovisnim stručnjacima te aktivno sudjelovali na relevantnim skupovima.

Zbog epidemiološke situacije, dio se ovih aktivnosti i u 2022. odvijao putem videokonferencija, virtualnih sastanaka i mrežnih seminara te u hibridnom obliku.

10.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama, tijelima i stručnjacima

ODBOR ZA PRAVA DJETETA UJEDINJENIH NARODA – Tijekom pripreme i nakon raspravljanja Odbora o 5. i 6. periodičnom izvješću o pravima djece u Republici Hrvatskoj, dostavili smo Odboru dodatne informacije ukazujući na slabosti sustava, naglasili ključna pitanja za razmatranje i tako doprinijeli sagledavanju stanja prava djece u Hrvatskoj i donošenju zaključnih primjedbi Odbora Hrvatskoj kao državi stranci *Konvencije o pravima djeteta*. Virtualno smo 19. i 20. svibnja pratili dijalog Odbora za prava djeteta i predstavnika Vlade RH na 90. sjednici Odbora, a zaključne primjedbe Odbora javnosti smo predstavili 16. studenoga.

Nakon poziva Odbora za prava djeteta upućenog djeci i mladima iz cijeloga svijeta da se uključe u pripremu novog *Općeg komentara br. 26 o dječjim pravima i okolišu*, s posebnim fokusom na klimatske promjene, konzultirali smo se s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu i Foruma mladih 16+ i pozvali ih na uključivanje, kako bi se i njihov glas, kao glas djece iz Hrvatske, čuo na globalnim *online* konzultacijama o pravima djece, okolišu i klimatskim promjenama.

URED VISOKOG POVJERENIKA UN-A ZA IZBJEGLICE (UNHCR) – Ostvarena je intenzivna suradnja u odnosu na položaj i zaštitu djece pristigle iz Ukrajine. Na Svjetski dan izbjeglica 20. lipnja, Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je s UNHCR-om okrugli stol **„Zaštita djece tražitelja azila, djece izbjeglica, djece bez državljanstva i djece u riziku od bezdržavljanstva u Hrvatskoj: Trenutno stanje i daljnji koraci"**. Okrugli stol okupio je predstavnike državnih vlasti, međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva koji rade s djecom u migracijama i drugom djecom pogođenom posljedicama migracija.

CHILD RIGHTS CONNECT – S ovom smo globalnom mrežom organizacija koja koordinira aktivnosti prema Odboru za prava djeteta UN-a, u 2022. intenzivno surađivali prije sjednice na kojoj je Odbor razmatrao 5. i 6. periodično izvješće o pravima djece u Republici Hrvatskoj. Aktivnosti ove mreže značajne su za sudjelovanje nevladinih organizacija, pravobranitelja i drugih dionika u procesu izvještavanja Odbora, a posebno za sudjelovanje djece i mladih u sagledavanju stanja prava djece u državi.

VIJEĆE EUROPE (*Council of Europe*) – Na poziv Ministarstva turizma i sporta, pravobraniteljica za djecu sudjeluje u projektu Vijeća Europe *Child Safeguarding in Sport* (CSIS), čiji je cilj jačanje sposobnosti europskih zemalja da spriječe nasilje nad djecom i promoviraju njihovu dobrobit u sportu, razvijanjem učinkovitih politika koje uključuju zapošljavanje, obuku, opremanje i umrežavanje službenika za zaštitu djece. Pratili smo i donošenje nove Strategije VE-a o pravima djeteta od koje se očekuje da nastavi jačati položaj djece u pojedinim državama i osigura poštivanje univerzalnih pravnih standarda u odnosu prema djeci. U svojstvu člana Upravnog odbora ENOC-a u, pravobraniteljica za djecu nazočila je proglašenju ove strategije u Rimu.

EUROPSKA KOMISIJA *(European Commission)* – Kao predstavnica RH u radu ekspertne radne skupine EK-a „Sigurniji internet za djecu" (*Safer Internet for Children*), savjetnica pravobraniteljice za djecu i ove je godine sudjelovala na sastancima skupine te na Forumu za sigurniji internet (*Safer Internet Forum*) u Briselu 27. listopada. Forum za sigurniji internet glavna je godišnja konferencija koja okuplja roditelje, odgojno-obrazovne djelatnike, nevladine organizacije, kreatore politika, predstavnike industrije, djecu

i mlade i na kojoj se raspravlja o najnovijim trendovima vezanim uz sigurnost djece na internetu. Tema Foruma bila je „Digitalno desetljeće za djecu i mlade: Bolji internet za djecu radi zaštite, osnaživanja i poštovanja“ (***A Digital Decade for children and youth: BIK+ to protect, empower and respect!***). Na njemu su raspravljeni i ključni ciljevi i aktivnosti nove strategiju EK-a (*BIK – Better Internet for Kids*) koja je nadopuna *Strategije prava djeteta* po pitanju digitalnog okruženja.

Aktivno smo pratili i donošenje *Strategije EU-a o pravima djeteta* i *Prijedloga preporuke Vijeća o uspostavi europskog jamstva za djecu* kojim se države članice pozivaju da osiguraju pristup kvalitetnim ključnim uslugama za djecu koja trebaju pomoć u području predškolskog odgoja i obrazovanja, zdravstvene skrbi, prehrane i stanovanja. Pratili smo i podržali kampanju Europske komisije o podizanju svijesti o *Povelji EU-a o temeljnijim pravima* (*Charter of Fundamental Rights of the EU*), o čemu smo informirali javnost na našoj mrežnoj stranici. Nakon objave *Strategije*, prijavom smo se pridružili formiranju EU-ove mreže za dječja prava.

EUROPSKI PARLAMENT – Zastupnike RH u Europskom parlamentu u prosincu smo informirali o projektu pod nazivom ENYA 2022 “Let’s talk young. Let’s talk about climate justice!” u kojem su tijekom 2022. intenzivno sudjelovala i djeca iz Hrvatske – članovi savjetodavnih tijela Mreže mladih savjetnika i Foruma mladih 16+.

EUROPSKA MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU (*European Network of Ombudspersons for Children, ENOC*) – Kao dugogodišnji član, aktivno smo sudjelovali u radu ove mreže razmjenjujući informacije o klimatskoj pravdi, pravima djece iz Ukrajine, utjecaju povećanja cijena energije na prava djece i drugim temama, što je rezultiralo s više tematskih izjava mreže.

Pravobraniteljica je sudjelovala na proljetnom seminaru u organizaciji poljskog pravobranitelja za djecu, na kojem se raspravljalo o djeci raseljenoj iz Ukrajine, klimatskim promjenama i utjecaju klimatske krize u svijetu na dječja prava, kao i o neovisnosti i osnaživanju pravobraniteljskih institucija za djecu. Zajedno s djecom koja su članovi mreže Mladih savjetnika pravobranitelja za djecu i Foruma mladih 16+ uključili smo se u ENOC-ov projekt mladih savjetnika europskih pravobranitelja, okupljenih u mreži ENYA, pod nazivom “Let’s talk young. Let’s talk about climate justice!”, te sudjelovali u izradi *Stajališta ENOC-a o dječjim pravima i klimatskoj pravdi*. Sa članicama 5. generacije Mreže mladih savjetnika, Gitom Špoljarić iz Slatine i Lucijanom Tapalović iz Dubrovnika, sudjelovali smo od 27. do 30. lipnja na međunarodnom Forumu ENYA-e u Bilbau u Španjolskoj, zajedno s mladim savjetnicima pravobranitelja za djecu iz drugih europskih zemalja i regija.

U Reykjaviku na Islandu, od 19. do 21. rujna sudjelovali smo na 26. godišnjoj konferenciji ENOC-a na kojoj je održan i susret mladih u sklopu projekta ENYA. Tema konferencije bila je klimatska pravda iz perspektive djece, a taj je skup bio i završni događaj ENOC-ovih godišnjih aktivnosti posvećenih toj temi. Hitnost bavljenja temom klimatske pravde iz perspektive dječjih prava, kako je rečeno na konferenciji, proizišla je iz nerazmjernog i razornog utjecaja ekološke štete na djecu danas, kao i na djecu u budućnosti. Sudionici su posjetili i *Barnahus* gdje im je predstavljen rad s djecom žrtvama seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, način obavljanja forenzičnog intervjua, terapije s djecom te koordinacija stručnjaka iz različitih sustava uključenih u proces utvrđivanja odgovornosti počinitelja u pojedinim događajima.

ENOC je inicirao suradnju s mrežom COPE po pitanju prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Na *online* sastanku je, zbog višegodišnjeg bavljenja tom temom, uz predsjednicu i direktoricu mreže COPE te europske pravobranitelje iz upravnog odbora, sudjelovala i zamjenica pravobraniteljice za djecu iz Hrvatske.

U izborima za članove Upravnog odbora ENOC-a (*Bureau*), pravobraniteljica je izabrana za članicu tog tijela. U toj je ulozi tijekom 2022. sudjelovala na ukupno 11 sastanaka Upravnog odbora, od kojih je 9 održano putem platforme za videokomunikaciju, dok su dva sastanka održana uživo na Konferencijama ENOC-a u Varšavi i Reykjaviku. Na sastancima u ožujku i travnju, neposredno nakon izvršene agresije na

Ukrajinu, ostvaren je izravni kontakt s ukrajinskom pravobraniteljicom za djecu Aksanom Filipishynom koja je sudionike upoznala s tada aktualnom situacijom u Ukrajini te s problemom raseljavanja djece. Na sastancima je razmatrana i problematika utjecaja klimatskih promjena na prava djece, te brojna pitanja koja su se odnosila na organizaciju rada mreže, strateško planiranje, planiranje budućih aktivnosti i suradnju mreže s drugim tijelima i međunarodnim institucijama.

EUROCHILD – Aktivno smo sudjelovali u brojnim aktivnostima u organizaciji ove mreže organizacija i pojedinaca koja širom Europe radi na promociji prava i unapređivanju dobrobiti djece i mladih.

Zbog pandemije koronavirusa, *godišnja Opća skupština Eurochilda* i *Dan članova* (*General Assembly and Members' Day*) održani su u svibnju *online*, kao 2020. i 2021. U tim je aktivnostima sudjelovalo preko 100 sudionika među kojima su bila i djeca i predstavnica Ureda. Paralelne sesije održavale su se na temu zaštite djece u digitalnom svijetu, zaštite djece u pokretu i djece koja bježe iz Ukrajine. S aktivnostima je započelo i novo Dječje vijeće Eurochilda koje obuhvaća 11 djece iz različitih zemalja, koja će savjetovati o ključnim prioritetima Eurochilda u zagovaranju, upravljanju i odlukama u sljedeće dvije godine. U sastavu toga vijeća sudjeluju i djeca iz Hrvatske okupljena preko Saveza društava „Naša djeca" Hrvatske i Društva „Naša djeca" Opatija. Izvanredna opća skupština (*Extraordinary General Assembly*) te mreže održana je *online* 16. studenoga, s ciljem da se osigura da djeca budu prioritet na europskom planu i da ostanu u srcu Europe. Tijekom godine smo s mrežom sudjelovali u razmjeni informacija, naročito na temu prava djece u institucijama, utjecaja pandemije na prava djece, prava djece iz Ukrajine te praćenja donošenja *Nacionalnog akcijskog plana za provedbu europskog jamstva za djecu*.

PANEUROPSKA MREŽA ORGANIZACIJA ZA DJECU ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU *(Children of prisoners Europe, COPE)* – Kao institucionalni član i kroz individualno članstvo predstavnice Ureda, aktivno smo sudjelovali u radu ove mreže. Povodom europske kampanje „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!" (*Not My Crime, Still My Sentence!*), održali smo više edukativnih aktivnosti u više gradova i govorili o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom.[166] Za potrebe COPE-ovog mapiranja razine osviještenosti sudaca, odvjetnika i tužitelja u zemljama EU-a o potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru, iznijeli smo naše procjene te hrvatski normativni okvir i nama dostupne informacije o sudačkoj praksi u odnosu na djecu zatvorenika.

Podržali smo zajedničku izjavu i preporuku niza međunarodnih organizacija, uključujući i COPE, povodom prve godišnjice *EU Strategije o pravima djeteta* i *Direktive o privremenoj zaštiti* u kontekstu agresije na Ukrajinu. Izjava, između ostaloga, naglašava višestruku ranjivost djece čiji su roditelji u zatvoru u ratnim zbivanjima i raseljenosti.

O našim aktivnostima u odnosu na djecu zatvorenika i iskustvima u 13 godina članstva u mreži COPE, informirali smo poljsku udrugu za socijalne inicijative Pro Civium koja je inicirala suradnju s Uredom.

Na sastancima Upravnog odbora i godišnjem strateškom sastanku mreže COPE, zamjenica je pravobraniteljice sudjelovala u odlukama o aktivnostima mreže, o funkcioniranju i razvoju mreže te ostvarenju strateškog plana. Na radionici o zaštiti djece (*Child Safeguarding Enhancement Workshop*), predstavili smo kao primjer dobre prakse svoja pravila i usmjerenost na zaštitu djece s kojom surađujemo. Zamjenica i savjetnica sudjelovale su na godišnjoj konferenciji pod naslovom „Moj roditelj je uhićen. Što sada? – Javne politike za budućnost" koja je održana od 2. do 4. lipnja u Cascaisu u Portugalu, kao i na forumu na istu temu, te na radionicama posvećenima razvoju mreže.

INTERNATIONAL COALITION FOR CHILDREN WITH INCARCERATED PARENTS (INCCIP), WELLS OF HOPE – UGANDA I ADVOCACY IN ACTION COALITION – PRISONERS FAMILY CONFERENCE (AIAC) – Kontakti s ovim globalnim mrežama vrijedan su nam izvor informacija o djeci zatvorenika izvan Europe.

166 O angažmanu povodom kampanje i drugim aktivnostima proizišlima iz članstva u mreži COPE govorimo u poglavlju *Djeca čiji su roditelji u zatvoru.*

UNICEF – Na godišnjem sastanku UNICEF-a i MVEP-a 26. siječnja, sudjelovali su predstavnici različitih resora i institucija koje su partneri i suradnici u provedbi programa Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, te izvijestili o rezultatima ostvarenim tijekom 2021. Pravobraniteljica je izvijestila o aktivnoj suradnji Ureda, te aktivnostima pojedinih članova njezine Mreže mladih savjetnika u UNICEF-ovim projektima.

Članovi Pododbora za prava djeteta unutar Delegacije Velike narodne skupštine Republike Turske, u okviru studijskog posjeta Hrvatskoj 23. svibnja u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, sastali su se s pravobraniteljicom za djecu i pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom. Razmijenili su iskustva i primjere dobre prakse u području dječjih prava, kreiranju politika usmjerenih na djecu te planiranja i praćenja putem strukturnih mehanizama.

Ured UNICEF-a za Hrvatsku, uz podršku regionalne savjetnice za evaluacije Ashley Wax, organizirao je 25. listopada sastanak o temi „**Evaluacijski procesi kao prilika za dodatno unapređenje položaja djece“**. Bila je to, iz perspektive pravobraniteljice za djecu, prilika za osvrt na vrijednost provedbe i kvalitativne i kvantitativne evaluacije, kao i na to koliko je važno da rezultati i podaci različitih sustava budu usporedivi. U organizaciji UNICEF-ovog Regionalnog ureda za Europu i srednju Aziju (ECARO) sudjelovali smo od 8. do 11. studenoga na *online* **edukaciji o ulozi institucija za zaštitu ljudskih prava i prava djece**, te o mogućnostima provedbe obuke za potrebe drugih članova Ureda.

U okviru studijskog posjeta u organizaciji Ureda UNICEF-a, Ured pravobraniteljice posjetila je 15. studenoga **delegacija Republike Azerbajdžan**, u sastavu predstavnika Ureda UNICEF-a Azerbajdžan i Ministarstva rada i socijalne zaštite Republike Azerbajdžan, kojima su predstavljene aktivnosti pravobraniteljice u izgradnji cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece.

Na predstavljanju **rezultata i publikacije *Studije UNICEF-a o participaciji djece iz ranjivih skupina***, autorica dr. sc. Ivane Borić, izv. prof. i dr. sc. Arijane Matage Tintor, *održanom 30. studenoga,* zamjenica pravobraniteljice održala je pozdravni govor.

Na poziv Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, članovi su Foruma mladih 16+ sudjelovali na konzultacijama u pripremi *Nacionalnog akcijskog plana* (NAP) potaknutog u okviru inicijative EK-a pod nazivom *„Jamstvo za svako dijete”.* Sudjelovali smo u aktivnostima *Savjetodavnog odbora za unapređenje procjene i tretmana djece i mladih s PUP-om* i *Savjetodavnog odbora za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje* u okviru UNICEF-ovih projekata.

S predstavnicima UNICEF-a posjetili smo Međimurje i resursne centre u romskim zajednicama u sklopu UNICEF-ovog projekta „Testiranja Jamstva za svako dijete u Hrvatskoj“ te smo se priključili humanitarnoj utrci „Mliječna staza“.

WOMEN'S WORLDS SUMMIT FOUNDATION (WWSF) – Kao i svake godine, uključili smo se u obilježavanje Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga, pod nazivom „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima” i s porukom: *Imali smo san… a sada imamo plan… s ciljevima održivog razvoja – Agenda 2030, posebno s ciljem SDG-a 16.2 „Okončanje zlostavljanja, izrabljivanja, trgovine, mučenja i svih oblika nasilja nad djecom do 2030.“* Ured pravobraniteljice za djecu u ovoj kampanji aktivno sudjeluje od 2007. te je 2008. bio dobitnik prve nagrade za inovacije u zaštiti prava djece.

EUROPSKO VIJEĆE ZA SIGURNOST PROMETA (*European Transport Safety Council, ETSC*) – Rad ove belgijske neprofitne organizacije posvećen smanjenju broja poginulih i ozlijeđenih u cestovnom prometu u Europi i suradnja s njom, služi nam u planiranju naših aktivnosti kao vrijedan izvor informacija o praksama i stanju sigurnosti prava djece u Europi. Sudjelovali smo u više mrežnih seminara i *online* susreta na kojima su predstavljene aktualnosti i podaci o utjecaju pandemije na sigurnost na cestama, trendovi u području sigurnosti na cestama, preventivni programi u prometu i niz drugih tema.

EUROPSKA MREŽA ZA PRAVOSUDNO OSPOSOBLJAVANJE (*The European Judicial Training Network, EJTN*) – U okviru p*rograma specijalizirane razmjene iz područja obiteljskog prava*, Ured je 7. listopada posjetila sutkinja Maria Luz Charco iz Španjolske. Savjetnice pravobraniteljice su joj predstavile rad Ureda te aktivnosti u izgradnji cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece. S gošćom su razgovarale o sličnostima i različitostima u radu institucije pravobranitelja za djecu u Republici Hrvatskoj i Španjolskoj, kao i o radu pravosudnih i drugih tijela koja se bave zaštitom prava djece.

URED PRAVOBRANITELJA REPUBLIKE SLOVENIJE (*Varuh človekovih pravic*) – Pravobraniteljica je 17. listopada bila u službenom posjetu tom Uredu čiji je domaćin bio zamjenik pravobranitelja dr. Jože Ruparčič. Zajedno s delegacijom iz Ministarstva pravosuđa i uprave RH na čelu s ministrom Ivanom Malenicom, pravobraniteljica je tom prilikom posjetila i razgledala nedavno otvorenu prvu *Kuću za djecu* u Sloveniji, ustrojenu po uzoru na *Barnahus* kao model zaštite djece žrtava kaznenih djela, ponajprije seksualnog nasilja.

Suradnju smo uspostavili i s **Veleposlanikom Republike Irske u RH, Nj. E. Ruaidhrijem Dowlingom**, koji je 24. svibnja posjetio Ured, zatim s **Uredom pravobranitelja za djecu i mlade iz Argentine** *(Defensoría de los Derechos de las Niñas, Niños y Adolescentes*) s kojim smo inicijalno razmijenili informacije o međusobnim nadležnostima i mogućnostima suradnje te s **Veleposlanstvom SAD-a u Hrvatskoj** s kojim smo tijekom godine razmijenili informacije o poteškoćama u ostvarivanju prava djece u Hrvatskoj u pojedinim područjima života djece.

10.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima

Osim kontakata s međunarodnim organizacijama, tijelima i stručnjacima, **sudjelovali smo i na međunarodnim skupovima**, a neke smo od njih prikazali u sklopu tematskih aktivnosti i suradnje s međunarodnim organizacijama i tijelima.

O tome zašto su **ljudska prava važna u psihološkoj profesiji** pratili smo mrežni seminar 27. siječnja u organizaciji Globalne mreže psihologa za ljudska prava (*Global Network of Psychologist for Human Rights*) i Međunarodnog vijeća psihologa *(International Council of Psychologists)*. Posebno su istaknuti psihologijski pristup i rad psihologa u radu s traumatiziranim migrantima, izbjeglicama i žrtvama mučenja, utjecaj ratnih zbivanja i političkog nasilja na djecu, obiteljsko nasilje i općenito odnos između psihologije i ljudskih prava. Govorilo se i o međunarodnim dokumentima koji obvezuju i psihologe, o uključenosti psihologa u nadzorne mehanizme kao i o sudjelovanju psihologa u civilnom sektoru i izradi alternativnih izvješća o stanju ljudskih prava.

Osim navedenog, pratili smo mrežni seminar iz serije *How to Child Rights* o mogućnostima unaprjeđenja prava djece uz pomoć *Konvencije o pravima djeteta* i pojednostavljenom postupku izvještavanja Odbora za prava djeteta koji je održan 28. travnja u organizaciji Save the Children i drugih partnera (Child Rights Connect i dr.).

Informacijska i komunikacijska tehnologija bila je tema međunarodne znanstvene konferencije *ICT in Life* 13. svibnja, u organizaciji Fakulteta za edukaciju Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer u Osijeku i Hrvatske akademije za znanost i umjetnost. Bili smo koautori izlaganja pod nazivom „IKT u zatvoru tijekom pandemije COVID-19: Povezanost izvan rešetki i žica“ (*ICT in prison during COVID-19 pandemics: Connection beyond bars and wires)*.

U odnosu na različita područja zaštite djece za vrijeme pandemije koronavirusa, sudjelovali smo na završnoj međunarodnoj znanstvenoj konferenciji pod naslovom „Život u doba bolesti COVID-19 – socijalne implikacije za sigurnost i dobrobit ranjivih skupina u europskom kontekstu” (*Life in the time of COVID-19 – Social implications on the security and well-being of vulnerable groups in the European context*), u

sklopu istoimenog projekta Hrvatske zaklade za znanost IP-CORONA-04-2086, na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, 7. i 8. srpnja. Na konferenciji je savjetnica pravobraniteljice održala izlaganje o pravima djece tijekom pandemije.

Sudjelovali smo na znanstvenom kolokviju „Očima djeteta“ na Sveučilištu Hercegovina u Međugorju od 23. do 24. rujna, a na panel diskusiji **o položaju i zaštiti djece i obitelji** savjetnica pravobraniteljice održala je izlaganje pod nazivom „Pravo djeteta na život uz roditelje i roditeljsku skrb“ iz perspektive pravobranitelja za djecu RH.

Na međunarodnoj znanstveno-stručnoj konferenciji „Zaštita ljudskih prava: Od djetinjstva do prava na dostojanstvenu starost – ljudska prava i institucije”, u Novom Sadu 27. i 28. listopada u organizaciji institucije Ombudsmana Vojvodine i Instituta za kriminologiju i sociološka istraživanja Vojvodine savjetnica pravobraniteljice predstavila je rad pod naslovom „Klimatske promjene i prava djece na život u zdravom okolišu”, **o ostvarivanju prava djece na odrastanje u zdravoj i sigurnoj okolini**. Tema rada oslanja se na ovogodišnju temu ENOC-a i ENYA-e.

Na temu obrazovanja, u organizaciji međunarodne udruge Step by Step (International Step by Step Association, ISSA) 15. studenoga pratili smo mrežni seminar pod nazivom „Zašto propitivati podijeljene sustave obrazovanja i skrbi u ranom djetinjstvu?“, koji je obuhvatio prikaz izazova u mnogim europskim državama i rezultate istraživanja na tu temu.

11 OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA

Ured pravobraniteljice za djecu, osim u središnjem uredu u Zagrebu, djeluje i u područnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu. Na ovaj način omogućena je bolja dostupnost Ureda djeci i odraslima, a djelatnici Ureda mogu učinkovitije komunicirati s institucijama i obilaziti mjesta na kojima su smještena djeca na području županija koje pokrivaju središnji te područni uredi.

U svom radu savjetnici područnih ureda prema teritorijalnom načelu promoviraju prava djece, dok se u radu po pojedinačnim prijavama povreda prava djece i u predlaganju mjera zaštite primjenjuje funkcionalno načelo, u skladu s profesionalnom specijalizacijom savjetnika za pojedino područje zaštite i praćenja prava djece.

Središnjem i područnim uredima svakodnevno se telefonom obraćaju stranke koje u pravilu, podnose prijavu ili traže savjet unutar regije u kojoj žive. Ostale aktivnosti (administrativne, organizacijske i koordinacijske) obavljaju se jedinstveno iz središnjeg ureda u Zagrebu.

Osobne i telefonske prijave središnjem i područnim uredima pravobraniteljice prema podnositelju u 2022.

PODNOSITELJ	BROJ PRIJAVA
anonimno	30
baka	138
dijete osobno	10
djed	40
institucije	89
majka	682
ostali	106
otac	298
roditelji	9
rođaci	19
sestra ili brat	4
susjedi	7
Ured PZD	7
UKUPNO	**1439**

Osobne i telefonske prijave središnjem i područnim uredima pravobraniteljice prema županiji u 2022.

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	9
BRODSKO-POSAVSKA	14
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	19
GRAD ZAGREB	142
INOZEMSTVO	12
ISTARSKA	48
KARLOVAČKA	18
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	13
KRAPINSKO-ZAGORSKA	11
LIČKO-SENJSKA	9
MEĐIMURSKA	14
NEPOZNATO	466
OSJEČKO-BARANJSKA	51
POŽEŠKO - SLAVONSKA	6
PRIMORSKO-GORANSKA	191
SISAČKO-MOSLAVAČKA	13
SPLITSKO-DALMATINSKA	234
ŠIBENSKO-KNINSKA	18
VARAŽDINSKA	16
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	12
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	25
ZADARSKA	26
ZAGREBAČKA	72
SVE ŽUPANIJE	
UKUPNO	**1439**

11.1 Ured u Osijeku

Radi bolje dostupnosti djeci, Ured pravobraniteljice ima svoj područni ured u Osijeku. Savjetnice – diplomirana socijalna pedagoginja i diplomirana pravnica, obavljaju poslove koje se odnose na regiju, ali i poslove u skladu sa svojim područjem rada, a to su zaštita djece s problemima u ponašanju (u sustavu odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, u zatvorskom sustavu, tijekom maloljetničkog sudovanja i izvršenja maloljetničkih sankcija), mentalno zdravlje djece i socijalna skrb, obitelj, zaštita ekonomskih prava djece i zaštita okoliša. Osim rada na pojedinačnim predmetima povrede dječjih prava, općim inicijativama i preporukama promoviraju prava djece u regiji obilascima ustanova i mjesta na kojima djeca povremeno ili trajno borave.

Područni ured u Osijeku prema teritorijalnom načelu obuhvaća područje pet županija: Vukovarsko-srijemska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska, Požeško-slavonska i Virovitičko-podravska.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava i županiji – Osijek, 2022.

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava – ukupno	16	31	5	10	19	81	745	**826**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	10	18	4	5	10	47	373	**420**
Pravo na djetetovu privatnost		1				1	44	**45**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	3	12	1	4	6	26	270	**296**
Ostala osobna prava	3			1	3	7	58	**65**
Prava djece kao članova društvene zajednice		2			2	4	27	**31**
Obrazovna prava	7	18	4	4	12	45	376	**421**
Zdravstvena prava	7	11		10	5	33	108	**141**
Socijalna prava	1	2				3	49	**52**
Ekonomska prava	2	2	1			5	77	**82**
Kulturna prava				1	1	2	48	**50**
Pravosudno-zaštitna prava	1	4	3	2	1	11	128	**139**
Sigurnost i zaštita djece	17	3			1	21	100	**121**
Diskriminacija	2	1			1	4	27	**31**
Nenadležnost	1	1		1	1	4	33	**37**
Ostala prava							1	**1**
UKUPNO	**54**	**75**	**13**	**28**	**43**	**213**	**1719**	**1932**

Od ukupno 1 932 prijave, na ovo regionalno područje odnosi se 213 prijava. Najviše prijava je iz Osječko-baranjske županije (75), slijedi Brodsko-posavska (54), zatim Vukovarsko-srijemska (43), pa Virovitičko-podravske (28), a najmanje prijava je iz Požeško-slavonske (13).

Najveći broj prijava na području osječkog ureda odnosio se na povrede prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb (47) i obrazovna prava (45). Slijede prijave koje se odnose na zdravstvena prava (33), pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (26), sigurnost i zaštitu djece (21), pravosudna i zaštitna prava (11) te pravo na djetetovu privatnost, ekonomska prava i diskriminaciju.

S područja osječkog ureda u petoj generaciji MMS-a pravobraniteljice za djecu sudjeluje šestero djece. Mladi su savjetnici, uz ostale aktivnosti, sudjelovali i na svečanoj tribini povodom *15. godišnjice postojanja područnog ureda Osijek*.

Nastavljena je suradnja Ureda pravobraniteljice za djecu i Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku kao i Pravnog fakulteta u Osijeku te su i ove godine održana predavanja o dječjim pravima za studente *Učiteljskog studija* te studente *Socijalnog rada*.

U suradnji sa Zelenom pravnom klinikom Pravnog fakulteta u Osijeku i Udrugom Zeleni Osijek sudjelovali smo na tribini pod nazivom „*Pravo na zdrav život i okoliš i utjecaj klimatskih promjena*", s predavanjem o klimatskim promjenama i utjecaju na prava djece.

Savjetnica je kao članica Savjetodavnog odbora za zaštitu i tretman djece i mladih s problemima u ponašanju sudjelovala na sastancima Odbora u okviru Programa za unaprjeđivanje procjene i intervencija za djecu i mlade s problemima u ponašanju – Iskorak, koji se provodi u suradnji više dionika.

Savjetnica je organizirala i sudjelovala na međuresornim sastancima na temu „*Ostvarivanje prava i interesa djece (maloljetnika) u sukobu sa zakonom koja su tijekom kaznenog postupka proglašena neubrojivom*" i temu „*Stanje dječje i adolescentne psihijatrije i potreba unapređivanja uvjeta liječenja djece i adolescenata s problemima mentalnog zdravlja*".

U skladu s godišnjim planom rada, savjetnica pravobraniteljice za djecu posjetila je domove socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju: Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave (CPUZ), Odgojni dom Mali Lošinj, njegovu podružnicu na otoku Cresu, te Osnovnu školu Frane Petrića u Cresu, u kojoj se školuju djeca iz te ustanove.

U okviru ostalih aktivnosti Ured pravobraniteljice u Osijeku imao je i ove aktivnosti: posjet OŠ „Retfala" u Osijeku, susret s učenicima i radionica za učenike o dječjim pravima, posjet Virovitičko-podravskoj županiji te OŠ V. Nazora u Virovitici te obilazak Dječjeg vrtića „Osijek". Pravobraniteljica za djecu je sa savjetnicom posjetila Dnevni centar za raseljene osobe iz Ukrajine otvoren u okviru Akcijskog plana Osječko-baranjske županije „Slavonsko srce za obitelji Ukrajine" na lokaciji u Osijeku.

Sudjelovali smo na Međunarodnoj znanstveno-stručnoj konferenciji *„Zaštita ljudskih prava: od djetinjstva do prava na dostojanstvenu starost – ljudska prava i institucije"*, koja je održana je u Novom Sadu, na okruglom stolu „Mozaik preventivnog djelovanja" u sklopu dvodnevnog stručnog skupa „Kriza – pokretač ili blokada", u organizaciji AZZO-a koji je održan putem platforme Zoom, na okruglom stolu „Konzumacija alkohola kod djece" u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, održanom putem platforme Zoom, sudjelovali smo na znanstveno-stručnom skupu pod nazivom „Dijete/djetinjstvo u krizi" u organizaciji Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, na konferenciji „Mreže podrške mentalnom zdravlju djece i mladih" (RELOAD), održanoj u Osijeku, na državnom stručnom skupu za stručne suradnike – pedagoge u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj pod nazivom „Međuresorna suradnja u zaštiti dobrobiti djece" u organizaciji AZZO-a.

U Dječjem tjednu održan je susret s djecom članovima *Dječjeg Gradskog vijeća (DGV*) Grada Osijeka, koje djeluje u okviru osječkoga Društva „Naša djeca. Pratili smo projekt Društva „Naša djeca" Osijek pod nazivom „Platforma inkluzivne edukacije djece kroz interaktivni pristup kulturnim sadržajima".

Sudjelovali smo na okruglom stolu „Mentor/ica kao zaštitni čimbenik u prevenciji ovisnosti" u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu (CNZD) u sklopu projekta pod nazivom „Najbolji ja – sveobuhvatni program selektivne prevencije ovisnosti" te na konferenciji pod nazivom „Cyber Security Conference CSI 22" i skupu pod nazivom „Mentalno zdravlje i dobrobit djece u digitalnom dobu" u organizaciji CZND-a. U sklopu projekta koji se provodi pod nazivom „Legosi imaju stav", sudjelovali smo na okruglom stolu pod nazivom „Mogućnost aktivne participacije djece i mladih iz alternativne skrbi".

U organizaciji Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora sudjelovali smo na okruglom stolu o vršnjačkom nasilju održanom u Osijeku.

SOS Dječje selo u Ladimirevcima organizirao je stručni skup „Interdisciplinarni pristup u radu s djecom i mladima zasnovan na znanjima o traumi“ na kojem smo sudjelovali kao i na predstavljanju rezultata EU-ovog projekta „IN sport” o uključivanju djece s teškoćama u razvoju u sportske aktivnosti održanom u Vukovaru te na konferencija pod nazivom „Teškoća nije prepreka do radnog mjesta ili nastavka školovanja” u organizaciji Regionalnog centra kompetentnosti Ugostiteljsko-turističke škole u Osijeku. U organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu u Osijeku održan je stručni skup „*Vršnjačko nasilje u školi – od prevencije do reakcije: Možemo li bolje?*“ .

11.2 Ured u Rijeci

U Uredu u Rijeci, koji pokriva područje Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije, zaposlene su dvije savjetnice – diplomirane pravnice, koje obavljaju poslove vezane za regiju te za prava djece koja prate u skladu sa svojim područjima rada i sistematizacijom radnih mjesta u Uredu.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava i županiji – Rijeka, 2022.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	65	8	34	107	719	**826**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	39	4	16	59	361	**420**
Pravo na djetetovu privatnost	3		3	6	39	45
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	20	4	14	38	258	**296**
Ostala osobna prava	3		1	4	61	**65**
Prava djece kao članova društvene zajednice	2		2	4	27	**31**
Obrazovna prava	37	2	11	50	371	**421**
Zdravstvena prava	8		2	10	131	**141**
Socijalna prava	6		1	7	45	**52**
Ekonomska prava	11		7	18	64	**82**
Kulturna prava	6			6	44	**50**
Pravosudno-zaštitna prava	12	3	10	25	114	**139**
Sigurnost i zaštita djece	4	1	7	12	109	**121**
Diskriminacija			1	1	30	**31**
Nenadležnost	3	1	1	5	32	**37**
Ostala prava					1	**1**
UKUPNO	**154**	**15**	**76**	**245**	**1687**	**1932**

U 2022. godini **obišli** smo ustanove, ali i druga mjesta u kojima su smještena ili borave djeca te u kojima se provode aktivnosti za djecu. U PGŽ-u smo obišli OŠ Nikole Tesle u Rijeci, Prvu riječku hrvatsku gimnaziju, Odgojni dom Mali Lošinj i njegovu Podružnicu na otoku Cresu, OŠ Frane Petrića u Cresu, Zatvor u Rijeci, Prihvatilište za beskućnike „Ruže Sv. Franje“ u Rijeci. U IŽ-u obišli smo Opću bolnicu Pula, Dom za djecu „Ruža Petrović” u Puli, „Kuću milosrđa” Majmajola, Vodnjan i CZSS Pula. U LSŽ-u obišli smo DV

„Pahuljica" u Gospiću, OŠ Dr. Franje Tuđmana u Korenici, SŠ „Plitvička jezera" u Korenici, smještaj u Korenici za raseljenu djecu i obitelji iz Ukrajine, Zatvor u Gospiću, prostore u kojima se u Brinju provodi poludnevni boravak u organizaciji Centra „Izvor" Selce i Edukacijski centar Outward Bound Croatia u Velikom Žitniku.

O dječjim pravima i Konvenciji o pravima djeteta, pravobraniteljica i njene savjetnice upoznale su, tijekom **posjeta riječkom uredu**, učenike riječkih osnovnih škola „Nikola Tesla" i „Gornja Vežica", te studente Pravnog fakulteta u Rijeci u sklopu kolegija Maloljetničko kazneno pravo, kao i učenike OŠ „Dolac" prilikom posjete školi.

Izlaganja smo održali na nekoliko lokalnih događanja: obilježavanje Međunarodnog dana odgoja bez batina u Puli, u organizaciji Vijeća za prevenciju kriminaliteta Grada Pule, panel- raspravi „Oteti život: Djeca između sukobljenih roditelja", u sklopu Festivala znanosti 2022. u organizaciji Pravnog fakulteta (PF) u Rijeci, završna međunarodna znanstvena konferencija „Život u doba Covida-19 – socijalne implikacije za sigurnost i dobrobit ranjivih skupina u europskom kontekstu", u organizaciji PF-a u Rijeci i edukacija Hrvatskog biatlonskog saveza u Mrkoplju za trenere klubova koji su članovi tog saveza.

Aktivno smo sudjelovali i na 14. Nacionalnom susretu udomiteljskih obitelji u Rijeci „Podrška i zaštita udomitelja i udomiteljstva", u organizaciji Udruge udomitelja djece PGŽ-a „Damdom" i Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece-udomitelji za djecu; obilježavanju Europskog dana zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja 18. studenoga, Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga i Svjetskog dana dječjih prava 20. studenoga, u organizaciji Dječjeg doma „Tić" u Rijeci s predstavnicima svih ključnih institucija za zaštitu djece u Rijeci, okruglim stolovima u Rijeci „Djeca kažu NE nasilju u vezama", u organizaciji PUPG-a, OŠ „Nikola Tesla" i Ureda pravobraniteljice za djecu, povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama te „Suradnjom do rješavanja izazova u radu s korisnicima nužnog smještaja Grada Rijeke" u organizaciji Udruge Oaza.

O dječjim pravima i potrebama raspravljali smo u OŠ „Nikola Tesla" u Rijeci, vezano za projekt škole iz područja *Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo,* na temu prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom; zatim na radnom sastanku s predstavnicima Centra za socijalnu skrb Pula te s relevantnim institucijama u Gradu Novi Vinodolski radi pomoći pri smještaju romskih obitelji zbog najavljene deložacije obitelji te obilasku nekretnine iz koje se iseljavaju i na kojoj su privremeno smješteni.

Također smo sudjelovali na događanjima o mentalnom zdravlju djece i mladih na području Liburnije, u organizaciji Koordinacijskog odbora programa „Grad Opatija – prijatelj djece", Savjetovališta za dobro mentalno zdravlje djece i mladih Opatija i DND-a Opatija, te o važnosti dječjih igrališta, u organizaciji DND-a Opatija.

Prisustvovali smo obilježavanju pete godišnjice djelovanja poludnevnog boravka djece u Brinju, kao podružnice CZPUUZ-a „Izvor" Selce, konferenciji „Izazovi samohranog roditeljstva u Rijeci", u organizaciji Udruge CeKaDe, tribini u Rijeci „I ja sam tu" o beskućnicima, u organizaciji Udruge Oaza, jubilarnoj 60. Reviji hrvatskog filmskog stvaralaštva djece, održanoj u Malom Lošinju, konferenciji udruge Sidro o utjecaju Izmjena i dopuna *Zakona o predškolskom odgoju* na jednakost uvjeta za svako dijete, kao i božićnim manifestacijama Udruge „…i djeci s ljubavlju" iz Rijeke te CZPUUZ-a „Izvor" Selce.

I dalje sudjelujemo u radu intersektorske platforme koja povezuje relevantne dionike u borbi protiv siromaštva djece na području Grada Rijeke. U sklopu trogodišnjeg projekta „Moje mjesto pod suncem" usmjerenog na problem urbanog siromaštva djece u Rijeci i Gospiću, a kojeg je platforma dio, ove je godine izrađen strateški okvir lokalne intersektorske platforme koji će poticati dionike lokalne zajednice na pomoć sugrađanima te društvene promjene.

Središnje ovogodišnje događanje bilo je **obilježavanje 15. obljetnice rada riječkog područnog ureda**. Pravobraniteljica i savjetnice u riječkom su uredu organizirale tribinu pod nazivom *„Petnaest godina riječkog ureda pravobraniteljice za djecu – postignuća i izazovi"* u Dječjoj kući u Art-kvartu „Benčić", na kojoj je ujedno i predstavljena knjiga *„S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru"*, objavljena u nakladi Pravobranitelja za djecu. Na ovoj su tribini sudjelovali predstavnici i stručnjaci iz različitih institucija s područja ove tri županije, a bila je to prilika za kritički osvrt i diskusiju o postignućima u zaštiti prava djece, izazovima s kojima su se pravobraniteljica i njezini suradnici suočavali u proteklome razdoblju, kao i na ostvarenu suradnju s lokalnim i regionalnim tijelima, organizacijama i stručnjacima te udrugama koje rade s djecom. Na tribini su aktivno sudjelovala i djeca i mladi uključeni u projekte dječje participacije Ureda pravobraniteljice za djecu, iz MMS-a i *Foruma mladih 16+* s područja riječkog ureda.

Jubilej je obilježen i stručnim skupom pod nazivom *„Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u području predškolskog odgoja"*, organiziranim u Dječjoj kući u Rijeci, u suradnji s AZOO-om, na kojem su sudjelovali ravnatelji, odgojitelji i stručni suradnici iz predškolskih ustanova PGŽ-a, LSŽ-a i IŽ-a. Organizirali smo *sastanak s gradonačelnikom Grada Rijeke i* predstavnicama gradskih odjela za zdravstvo i socijalnu skrb, odgoj i školstvo te za komunalno redarstvo. Raspravljalo se o kapacitetu predškolskog odgoja i obrazovanja, o problemima u osiguravanju stanovanja za socijalno ugrožene građane s djecom, o statusu i financiranju pomoćnika u nastavi, pružanju pomoći djeci migrantima koji prolaze i kratko se zadržavaju u Rijeci, o romskom naselju na području Rijeke, zatim o održavanju dječjih igrališta, te o kapacitetima za smještaj roditelja uz dijete u novoj bolnici na Sušaku te o aktivnostima i ulaganju u sigurnu cestovnu infrastrukturu na području Grada Rijeke.

U Rijeci smo održali ***stručni skup pod naslovom „Kako prekinuti začarani krug siromaštva i pružiti djeci jednake prilike"***[167] na kojem smo sa stručnim osobama iz sustava socijalne skrbi, lokalne samouprave, civilnog društva i akademske zajednice raspravljali o ekonomskim i socijalnim pravima djece te dječjem siromaštvu u Hrvatskoj. Unutar teme siromaštva, opisane u poglavlju 2.5., zamijećene su neke specifičnosti u riječkoj regiji u zaštiti socijalno ugroženih građana. Tako Grad Rijeka pojedincima i obiteljima nudi tzv. nužni smještaj koji im omogućuje da ne završe u beskućništvu, no, procjenjuje se da su uvjeti za djecu često ugrožavajući, posebice radi problematičnih ponašanja odraslih susjeda, pa time i nemogućnosti održavanja primjerenog životnog standarda djece u smještaju. Koristi ga oko 400 osoba (samci i obitelji), korisnika ZMN-a, na temelju ugovora koji sklapaju na 5 godina, a podršku im pruža Udruga za beskućnike i socijalno ugrožene osobe Oaza iz Rijeke. Nedostatke u socijalnoj skrbi riječkoj djeci u riziku od siromaštva nadopunjuje program socijalne inkluzije „Moje mjesto pod suncem", Udruge CeKaDe, podrškom kakvu im u socijalnoj skrbi nije moguće pružiti, te koja individualiziranim pristupom, pružanjem pomoći u učenju te stjecanju znanja i vještina kao i ponudom aktivnosti koje bi im inače bile nedostižne, utječe na napredak djece.

Tijekom godine održano je više konzultacija i susreta s djecom članovima MMS-a i Foruma mladih 16 + s područja riječke regije, koji su bili aktivni u radu ovih mreža na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini[168].

167 Više o tome govorimo u poglavlju *Socijalna i ekonomska prava djece.*
168 Više o tome govorimo u poglavlju *Mreža mladih savjetnika (MMS) i Forum mladih 16+.*

11.3 Ured u Splitu

Područni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinska, Zadarska, Šibensko-kninska i Dubrovačko-neretvanska. U uredu su zaposlene dvije savjetnice, profesorica pedagogije i diplomirana pravnica, koje obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja RH u skladu sa svojim područjima rada (područje odgoja i obrazovanja, područje ranog razvoja, kulturnih prava djece, zaštite djece od nasilja i sigurnost djece te područje socijalne skrbi, obiteljsko-pravne zaštite, sporta i zaštite od diskriminacije).

Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava i županiji – Split, 2022.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	88	22	17	9	136	690	**826**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	55	12	11	1	79	341	**420**
Pravo na djetetovu privatnost	4		2	1	7	38	**45**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	26	8	4	7	45	251	296
Ostala osobna prava	3	2			5	60	**65**
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	2	1		5	26	**31**
Obrazovna prava	50	7	18	6	81	340	**421**
Zdravstvena prava	4	4	4	1	13	128	**141**
Socijalna prava	4	1	1	1	7	45	**52**
Ekonomska prava	2		3	2	7	75	**82**
Kulturna prava	5		1	1	7	43	**50**
Pravosudno-zaštitna prava	12	3	1	2	18	121	**139**
Sigurnost i zaštita djece	7	1		2	10	111	**121**
Diskriminacija	3	1			4	27	**31**
Nenadležnost		1	1		2	35	**37**
Ostala prava						1	**1**
UKUPNO	**177**	**42**	**47**	**24**	**290**	**1642**	**1932**

Najviše je prijava iz Splitsko-dalmatinske županije (177), a slijede Dubrovačko-neretvanska (47), Zadarska županija (42) te Šibensko-kninska (24), što čini ukupno 290 prijava na ovom području. Najveći broj prijava u regiji odnosio se na povrede obrazovnih prava (81). Slijede povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (79), prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (45), pravosudno-zaštitna prava (18) te zdravstvena prava (13), dok su povrede ostalih prava zastupljene u manjem broju.

Tijekom 2022. u organizaciji Ureda pravobraniteljice održali smo u lipnju 2022. skup / raspravu na temu *„Djeca u sportu“* te u studenome 2022. dvodnevni stručni skup *„Jednake mogućnosti za djecu na otocima“* koji se dijelom održao u Splitu, a dijelom na otoku Šolti. Organizirali smo sastanak u CZSS-u Split na temu *„Zaštita prava djece koja trebaju psihijatrijsku pomoć“* te sastanak u DV „Cvit Mediterana”

„Prava i potrebe djece u predškolskom odgoju i obrazovanju u gradu Splitu – uvid u aktualnu problematiku“. Pravobraniteljica i savjetnice susrele su s ravnateljicom Centra za socijalnu skrb Split i njenom suradnicom radi unaprjeđivanja suradnje povodom pritužbi stranaka. Savjetnica je organizirala i sudjelovala na međuresornim sastancima na temu *„Prava i potrebe darovite djece“*, *„Zaštita djece i mladih od štetnih utjecaja video igara“ – uvid u aktualnu problematiku“*, *„Vrednovanje školskog uspjeha iz inozemnog obrazovnog sustava i upis djece koja su boravila u inozemstvu u I. razred srednje škole*“ te *„Zaštita djece u digitalnom okruženju – uvid u mjere i aktivnosti“*.

Savjetnice su sudjelovale i na drugim skupovima i događanjima u regiji: stručni skup na temu „*Prevencija nasilja u obitelji kroz međusektorsku suradnju*“, u organizaciji Caritasa Splitsko-makarske nadbiskupije, a u okviru projekta „oPEN – prevencijom i edukacijom protiv nasilja u obitelji“, kojeg sufinancira Ministarstvo vanjskih i europskih poslova temeljem javnog poziva za financiranje projekata međunarodne razvojne suradnje organizacija civilnog društva, obilježavanje Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, u organizaciji Policijske uprave splitsko-dalmatinske i Povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije, stručni skup *„Učestala pojavnost nasilja kao model ponašanja prema zaposlenicima CZSS-a”* kojim je, u okviru komemoracije, obilježena 22. godišnjica ubojstva socijalnog radnika Jakova Kudrića, promocija knjige „Priče gospodina Interneta”, autorice Lane Roje u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu.

Sudjelovali smo na tribini „Mentalno zdravlje djece i mladih – Ne znam što ću, ali znam što neću“ u organizaciji Zajednice Pape Ivana XXIII. uz podršku Ministarstva znanosti i obrazovanja te Zaklade Hrvatska za djecu, na stručnom skupu „Obitelj u centru“, u organizaciji CZSS-a i Obiteljskog centra Split, povodom Dana obitelji, na tribini „Mentalno zdravlje djece i mladih – Možeš mi reći“ održanoj u Splitu u organizaciji Zajednice Pape Ivana XXIII. uz podršku Ministarstva zdravstva, na 21. Europskom i 6. Hrvatskom kongresu školske i sveučilišne medicine u Splitu, na 6. međuškolskom natjecanju u aktivnostima javnozdravstvenog projekta „Pretežno vedro“ HZJZ-a Splitsko-dalmatinske županije te na obilježavanju Dana hrvatskih knjižnica u Splitu. Tijekom godine savjetnica je sudjelovala u aktivnostima vezanima uz projekt EU-a i Vijeća Europe „Child Safeguarding in Sport (CSiS)“.

U okviru promocije dječjih prava, savjetnice su održavale predavanja i radionice za stručnjake u regiji i izvan regije: izlaganje „Prava darovite djece u raskoraku između propisa i prakse“ u sklopu 1. modula edukacije djelatnika vrtića stručno-razvojnog centra za poticanje darovitosti djece rane i predškolske dobi, DV „Cvit Mediterana”, Split, izlaganje „Prava darovite djece u raskoraku između propisa i prakse“ na međužupanijskom stručnom skupu putem Zooma u organizaciji AZOO-a, izlaganje „Prava djece u osnovnoj školi u raskoraku između propisa i prakse“ na državnom stručnom skupu ravnatelja osnovnih škola, u organizaciji AZOO-a, izlaganje i radionica „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u području predškolskog odgoja“ za djelatnike dječjih vrtića Osijek, izlaganje i radionica „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u području predškolskog odgoja“ za djelatnike vrtića PGŽ-a, IŽ-a i LSŽ-a u organizaciji AZOO-a, izlaganje i radionica „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u osnovnoj školi“ za djelatnike OŠ „Vladimir Nazor”, Virovitica, izlaganje i radionica „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u odgojno obrazovnim ustanovama“ za voditelje školskih preventivnih programa na području SDŽ-a u organizaciji AZOO-a, izlaganje na Konferenciji „Pravo djece na uzdržavanje” koja se u organizaciji Udruge za unaprjeđenje kvalitete življenja LET iz Zagreba održala *online*, u kojem smo predstavili iskustva, praksu i podatke Ureda pravobraniteljice za djecu kao i aktivnosti vezane uz zaštitu prava djece na uzdržavanje. Održali smo niz radnih sastanaka s predstavnicima Grada Splita, Grada Solina, Grada Makarske, Grada Hvara i Policijske postaje Hvar.U cilju promocije i praćenja ostvarivanja dječjih prava obilazili smo ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Na području splitske regije savjetnice su posjetile Dječji dom „Maestral” i podružnicu „Miljenko i Dobrila”, prostore koje Udruga za psihosocijalnu podršku Feniks iz Splita koristi za provođenje svoje usluge Tinel, u okviru koje se djeci koja stanuju odvojeno od jednog ili oba roditelja, osigurava prostor u kojem mogu na kvalitetan način provoditi vrijeme s roditeljima i drugim članovima obitelji, jednu od dvije stambene jedinice Skloništa za djecu i odrasle žrtve nasilja u obitelji u Splitu, koja na tajnoj adresi djeluje u okviru Caritasa Splitsko-makarske nadbiskupije,

Dječji vrtić „Biokovsko zvonce" Makarska, OŠ „Hvar", Polikliniku za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih u Dubrovniku, Zavod za kliničku psihijatriju s dječjom i adolescentnom psihijatrijom u KBC-u Split, Nastavni zavod za javno zdravstvo SDŽ-a, Odjel službe za mentalno zdravlje.

U sklopu svojeg područja rada izvan regija, savjetnice su obišle OŠ Vladimira Nazora, Virovitica, DV „Osijek", Srednju komercijalnu i trgovačku školu te Učenički dom Osijek.

Pravobraniteljica i savjetnice sastale su se i s djecom članovima Dječjeg gradskog vijeća Grada Solina.

Nastavljena je suradnja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu na kojem savjetnica pravobraniteljice vodi kolegij „Pravo u svakodnevnici" za studente Učiteljskog fakulteta te kolegij „Suvremeno djetinjstvo i prava djeteta" na studiju za predškolski odgoj.

Savjetnica je članica radne skupine Europske komisije Sigurniji Internet za djecu te je u okviru radne skupine sudjelovala na sastancima skupine i Forumu za sigurniji internet u Briselu.

11.4 Središnji ured u Zagrebu

Središnji ured u Zagrebu teritorijalno obuhvaća područje Grada Zagreba i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije. U središnjem uredu u Zagrebu poslove su obavljale dvije državne dužnosnice (pravobraniteljica i zamjenica pravobraniteljice), 9 savjetnica i 4 službenika na administrativno-tehničkim poslovima.

Od ukupno zaprimljene 1 932 prijave pojedinačnih povreda prava djece u 2022. godini, njih 893 odnosilo se na ovu regiju.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema vrsti prava i mjestu prijave – Zagreb, 2022.

URED U ZAGREBU: ostale županije, inozemstvo i nepoznato	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno za regiju	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	4	28	17	13	9	44	21	63	189	9	397	324	105	**826**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	1	9	9	9	3	15	9	28	90	7	180	185	55	**420**
Pravo na djetetovu privatnost		2			1		2	3	13		21	14	10	**45**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	3	12	8	3	5	5	10	27	82	1	156	109	31	**296**
Ostala osobna prava		5		1		24		5	4	1	40	16	9	**65**
Prava djece kao članova društvene zajednice			1			1			8	1	11	13	7	**31**
Obrazovna prava	1	9	6	12	5	6	7	22	113		181	176	64	**421**
Zdravstvena prava	2	1	2	1			3	7	46		62	56	23	**141**
Socijalna prava	1	1	1		2	1	2	5	7		20	17	15	**52**
Ekonomska prava		4	1		1	6	1	1	21		35	30	17	**82**
Kulturna prava		1			1	2		3	18		25	15	10	**50**
Pravosudno-zaštitna prava	1		7	4	4	4	9	13	27		69	54	16	**139**
Sigurnost i zaštita djece	1	20	2	4	4	3	3	11	12		60	43	18	**121**
Diskriminacija						1	2		12	1	16	9	6	**31**
Nenadležnost	1	2				5			7	2	17	11	9	**37**
Ostala prava													1	**1**
UKUPNO	**11**	**66**	**37**	**34**	**26**	**73**	**48**	**125**	**460**	**13**	**893**	**748**	**291**	**1932**

Tijekom godine središnji je ured u Zagrebu organizirao veliki broj sastanaka i sudjelovao na brojnim događanjima, tematskim sjednicama i okruglim stolovima.

Jedna od središnjih aktivnosti svakako je bilo predstavljanje publikacije Ureda pravobraniteljice za djecu "*S obje strane rešetke – Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru*".

S ciljem unaprjeđenja zaštite prava djece u području socijalnih, obrazovnih i zdravstvenih prava, održali smo niz radnih sastanaka s predstavnicima ministarstava, predstavnicima centara za socijalnu skrb, predstavnicima KBC-a, visokoškolskih ustanova, predstavnicima Grada Zagreba i dr. Na njima se, između ostalog, raspravljalo o zaštiti djece u području djelovanja udruga, o položaju i zaštiti djece pristigle iz Ukrajine, potrebi hitnog osiguranja novih smještajnih kapaciteta za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, zaštiti djece od nasilja odraslih osoba narušenog duševnog zdravlja, o aktualnom stanju dječje i adolescentne psihijatrije i potrebi unapređivanja uvjeta liječenja djece i adolescenata s problemima mentalnog zdravlja, zaštiti djece od seksualnog nasilja, zaštiti djece i mladih od štetnih utjecaja videoigara i dr.

U studijskom posjetu Uredu pravobraniteljice za djecu bila je delegacija Republike Azerbajdžan i veleposlanik Republike Irske.

S ciljem promocije i učenja o dječjim pravima organizirali smo nekoliko jednokratnih susreta radioničkog tipa s djecom i njihovim nastavnicima, prilikom kojih smo djeci nastojali približiti djelovanje našeg Ureda i pravobraniteljice za djecu, informirati ih o dječjim pravima i *Konvenciji o pravima djeteta* te načinu funkcioniranja Mreže mladih savjetnika.

Nastavljeni su i *online* susreti s djecom iz škola, domova i udruga, kao i sa članovima MMS- a Foruma 16+.

U nastavku navodimo još neke aktivnosti i događanja na kojima smo sudjelovali, a koji nisu navedeni u prethodnim poglavljima: okrugli stol „Biti odgajatelj u domu" u sklopu dodjele priznanja „Zvone" najboljim domskim odgajateljima, pod pokroviteljstvom Ureda pravobraniteljice za djecu i Zaklade „Vaša pošta" u Karlovcu, dvodnevni trening o prevenciji seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima u organizaciji Ženske sobe, zajednički godišnji sastanak UNICEF-a i Ministarstva vanjskih i europskih poslova putem platforme *Zoom, online* konferencija „GDPR – kamen temeljac digitalne budućnosti EU" u organizaciji Agencije za zaštitu osobnih podataka u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca i IAPP KnowledgeNet chapter Hrvatska, *online* tribina „Sve o Anni Frank – Sjećanje na Annu, Leu i sve žrtve holokausta" u organizaciji Centra za promicanje tolerancije i očuvanje sjećanja na holokaust, sastanak o zaštiti djece od seksualnog nasilja u kontekstu postojećih zakonskih odredbi *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji,* s predstavnicima Ministarstva pravosuđa.

Sudjelovali smo i na sljedećim skupovima: okrugli stol „Femicid i nasilje protiv žena" u organizaciji AŽKZ-a, sastanak „Zaštita djece bez pratnje iz recentne prakse aktera u sustavu azila" u organizaciji Hrvatskog pravnog centra, okrugli stol „Trajno stručno usavršavanje odvjetnika – jamstvo uspješnog obavljanja odvjetničke službe" povodom obilježavanja 38. Dana hrvatskih odvjetnika u organizaciji HOKa, sastanak s predstavnicima UNHCR-a o položaju i zaštiti djece pristigle iz Ukrajine, konferencija „Poslovanje po mjeri djece i obitelji" u organizaciji UNICEF-a i HUP-a, sastanak o zaštiti djece u području djelovanja udruga sa zamjenicom ravnateljice Ureda za udruge Vlade RH, načelnikom Sektora za probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave i predstavnicom Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, branitelje i osobe s invaliditetom Grada Zagreba, okrugli stol „Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj – izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava" u organizaciji Mreže *Cjeloživotno učenje za sve.*

Održani su sljedeći sastanci*:* međuresorni sastanak *„Ostvarivanju prava i interesa djece (maloljetnika) u sukobu sa zakonom koja su tijekom kaznenog postupka proglašena neubrojivom"* u organizaciji PZD-a u suradnji s Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, sastanak s predstavnicama Foruma za kvalitetno

udomiteljstvo s naglaskom na potrebu otvaranja novih dječjih domova, sastanak Koordinacije za azil u prostorijama Hrvatskog Crvenog križa, u sklopu projekta „Pristup teritoriju i sustavu azila u Hrvatskoj – pravna podrška i podizanje kapaciteta" na temu zaštite osoba raseljenih iz Ukrajine, sastanak sa zamjenicom gradonačelnika Zagreba i njenim suradnicima o zaštiti prava djece u području socijalnih, obrazovnih i zdravstvenih prava, kao i o prihvatu djece izbjegle iz Ukrajine, sastanak o zaštiti djece od osuđenih počinitelja seksualnih delikata na štetu djece s ministrom pravosuđa i uprave i suradnicima, sastanak o zaštiti djece u alternativnoj skrbi s ministrom rada, mirovinskog sustava i njegovim suradnicima, sastanak „Zaštita djece bez pratnje iz recentne prakse aktera u sustavu azila" u organizaciji Hrvatskog pravnog centra, sastanak „Zaštita djece u digitalnom okruženju – uvid u mjere i aktivnosti" u organizaciji PZD-a, sastanak „Zdravlje djece u središtu: utjecaji skriveni u okruženjima" u organizaciji HZJZ-a.

Sudjelovali smo na završnoj konferenciji europskog projekta (REC) „CARE – Leaving with Care – Living with Care" u organizaciji Hrabrog telefona, na okruglom stolu „Djeca i mediji" u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade, na okruglom stolu „Suradnja i resursi zajednice u podršci udomiteljstvu za djecu" u okviru projekta *„Nakon traume – osnaživanje zajednice"*, na okruglom stolu „Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2022. godine – što je učinjeno i što nam predstoji" u organizaciji *Ženske sobe* i Povjerenstva za ravnopravnost spolova Gradske skupštine Grada Zagreba.

Sudjelovali smo na radionici o odnosu medija prema azilantima u procesu integracije u organizaciji UNHCR-a, na sastanku Koordinacije za azil o pristupu obrazovanju tražitelja međunarodne zaštite, osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom u sklopu projekta „Pristup teritoriju i sustavu azila u Hrvatskoj – pravna podrška i podizanje kapaciteta" u organizaciji Hrvatskog pravnog centara, na predstavljanju rezultata *Studije o participaciji djece iz ranjivih skupina* UNICEF-a za Hrvatsku, predstavljanju rezultata istraživanja ESPAD o ovisnostima među djecom, na predstavljanju rezultata projekta "BITI SVOJ – Biti u ravnoteži u virtualnom i medijskom okruženju", na predstavljanje tematskog izvještaja „Branitelji/ice ljudskih prava u Hrvatskoj – prepreke i izazovi" i panel-raspravi o ljudskim pravima branitelja ljudskih prava i okruženja za rad civilnog društva u organizaciji *Kuće ljudskih prava* te na simpoziju o ovisničkom ponašanju mladih „Mladi i (ne)ovisni".

12 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Ustroj i financijsko poslovanje Ureda u funkciji su ostvarenja vizije, misije i ciljeva rada Pravobranitelja za djecu.

Vizija – Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređivanje njihova položaja u društvu.

Misija – Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štititi, pratiti i promicati prava i interese djece.

Ciljevi – Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

12.1 Ustroj

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovnikom o radu pravobranitelja za djecu i *Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu* propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobranitelja za djecu.

Ljudski potencijali – Uredom upravlja pravobraniteljica za djecu. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove čijim radom upravljaju zamjenice pravobraniteljice. Prema *Pravilniku o unutarnjem redu* za obavljanje poslova u Uredu, uz pravobranitelja za djecu i dvoje zamjenika pravobranitelja, potrebno je 23 državnih službenika.

Na dan 31. prosinca 2022. poslove i aktivnosti iz djelokruga Ureda obavljalo je 19 državnih službenika (četiri manje od predviđena i ustrojena 23 radna mjesta) i samo dvije državne dužnosnice (pravobraniteljica i zamjenica pravobraniteljice) s obzirom na to da je jedna zamjenica pravobraniteljice u 2021. započela s korištenjem prava na rodiljni i roditeljski dopust, te ga koristi i dalje, što znatno otežava obavljanje organizacijskih i upravljačkih poslova u Uredu. Početkom 2022. popunjeno je jedno radno mjesto koje je ostalo upražnjeno zbog odlaska službenice u mirovinu.

Od 19 državnih službenika, njih 13 zaposleno je u središnjem uredu u Zagrebu, a po dvije službenice u područnim uredima u Splitu, Rijeci i Osijeku. 15 službenika radilo je na stručno-savjetodavnim poslovima, a četvero na administrativno-tehničkim poslovima. Od ukupno 22 zaposlenika u cijelom Uredu (19 službenika i tri dužnosnice) četvero je službenika sa srednjom stručnom spremom, a 18 s visokom, odnosno, završenim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili specijalističkim diplomskim stručnim studijem, koji čine multidisciplinarni tim Ureda sastavljen od 10 pravnica, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalne pedagoginje, socijalne radnice, defektologinje i ekonomistice.

Djelatnici Ureda su tijekom godine redovito sudjelovali na stručnim skupovima, radionicama, okruglim stolovima, konferencijama, mrežnim seminarima i drugim edukacijama s ciljem kontinuiranog stručnog usavršavanja.

Prostori – Ured pravobraniteljice za djecu djeluje na četiri lokacije: u Zagrebu, na adresi Nikole Tesle 10, u Osijeku, na adresi Šetalište Petra Preradovića 7, u Splitu, na adresi Braće Kaliterna 10 i u Rijeci, na adresi Trpimirova 3. Poslovni prostori koje koristimo u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu u vlasništvu su RH, a Uredu pravobraniteljice za djecu dodijeljeni su na korištenje.

Prostor u središnjem Uredu u Zagrebu privremeno koristimo u ograničenom opsegu zbog konstrukcijskih oštećenja uzrokovanih potresima. Konstrukcijska obnova zgrade očekuje se u narednom razdoblju.

Mala kuća dječjih prava (MKDP) prostor je u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda zamišljen prije svega kao mjesto susreta pravobraniteljice s djecom, radionica s djecom, sastanaka Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, edukacije studenata, edukacija i savjetovanja sa stručnjacima te drugih događanja s ciljem promicanja dječjih prava. Navedeni prostor ustupamo i drugim institucijama, pravobraniteljima i udrugama za organiziranje aktivnosti na promicanju prava djece i ranjivih skupina. Posljednje dvije godine broj navedenih događanja u MKDP-u znatno je manji u odnosu na prethodne godine, dijelom i stoga što smo zbog oštećenja uzrokovanih potresom u dijelu prizemlja morali oformiti radni prostor za dio djelatnika, što je smanjilo prostor za aktivnosti s djecom, edukacije i sastanke.

12.2 Financijsko poslovanje

Sredstva za rad Ureda pravobranitelja za djecu u 2022. godini u iznosu od 6.675.900 kuna bila su osigurana unutar proračunskog razdjela *12105-Pravobranitelj za djecu* u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2022. godinu. Rashodi poslovanja u 2022. godini izvršeni su u iznosu od **6.279.650,08** kuna odnosno **94,06 %.**

Pregled plana i izvršenja financijskog plana Pravobranitelja za djecu za razdoblje 2017. – 2022.

Proračun	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Plan	4.861.190	5.301.006	5.659.154	5.502.697	5.469.689	6.675.900
Izvršenje	4.668.826	5.020.643	5.588.650	5.497.424	5.466.814	6.279.650
Izvršenje (%)	96,04	94,71	98,75	99,90	99,95	94,06

Pregled plana i izvršenja financijskog plana Pravobranitelja za djecu prema aktivnostima i skupinama rashoda u 2022.

Aktivnost	Plan 2022.	Izvršenje	Izvršenje (%)
A739000 – Zaštita, praćenje i promicanje prava djece	6.640.900,00	6.261.453,78	94,29
31 – rashodi za zaposlene	4.816.606,00	4.628.253,79	96,09
32 – materijalni rashodi	1.806.800,00	1.616.712,25	89,48
34 – financijski rashodi	1.000,00	0,00	0,00
42 – rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	16.494,00	16.487,74	100
K739001 – Informatizacija ureda	35.000,00	18.196,30	51,99
41– rashodi za nabavu neproizvedene dugotrajne imovine	15.000,00	1.900,26	12,67
42 – rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	20.000,00	16.296,04	81,48
Ukupno	**6.675.900,00**	**6.279.650,08**	**94,06**

Financijski izvještaji Pravobranitelja za djecu za 2022. godinu predani su u propisanim rokovima i objavljeni na internetskim stranicama Ureda[169].

169 https://dijete.hr/hr/financijska-izvjesca/

13 ZAKLJUČAK

Ostvareni napredak u raznim područjima života djece, kojeg je pozdravio i Odbor za prava djeteta u svojim preporukama koje su izdane u drugom dijelu 2022. godine, zasjenjuju, i po ocjeni Odbora i po zapažanjima pravobraniteljice za djecu, nedostaci u provedbi *Konvencije o pravima djeteta.*

Nedovoljna je zaštita manjinskih skupina djece od diskriminacije, zaštita djece od nasilja i zlostavljanja u obitelji, školi, na internetu. Nedostaje odgovarajuća podrška žrtvama seksualnog nasilja, pravosuđe još uvijek nije prilagođeno djetetu, sudski postupci traju predugo. Otežan je pristup zdravstvenim uslugama, krše se prava djece s teškoćama u razvoju. Nedostaju nam stručnjaci te je nužno osnaživanje skrbi u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji. Nedostatna je zaštita ranjivih skupina poput LGBTI djece. Stoga je snažna poruka koju je poslao Odbor o važnosti praćenja mjera i strategija za djecu, kao i osiguranje resursa koji će omogućiti njihovu provedbu.

Dok se to ne osigura i nadalje ćemo bilježiti brojna područja u kojima se krše prava djece.

U 2022. godini pratimo **porast nasilja nad djecom**, osobito vršnjačkog nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama (100 % više u odnosu na prethodnu godinu). Iznimno je važno nastaviti raditi na prevenciji svih oblika nasilja nad djecom te na uspostavi kvalitetne zaštitne mreže. Neujednačena postupanja škola u slučajevima nasilja nad djecom ukazuju na važnost edukacije učitelja i stručnih suradnika o prevenciji i postupanju u slučaju nasilja nad djecom. Zabrinjava i što je više od 5 000 djece bilo žrtvom kaznenog djela što je porast u odnosu na prethodnu godinu za 4,4 %.

Zabrinjava nas situacija vezana za broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u institucijama. To može biti odraz pojačanog rada stručnjaka i sustava koji je angažiran na zaštiti i izdvajanju djece iz obitelji, ali i manjkavosti u pronalaženju zamjenske, obiteljske skrbi. Postoji i problem vezan za nedostatan broj udomiteljskih obitelji. Posebno zabrinjava podatak da se 103 djece mlađe od tri godine nalazi u institucionalnom smještaju. Iako je prema dostupnim podacima više od 2/3 djece mlađe od tri godine smješteno u ustanovu temeljem izrečene žurne mjere, za ovu skupinu djece, institucionalni smještaj je osobito štetan te preporučamo hitne mjere koje će osigurati toplu obiteljsku skrb za najmlađu djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Važno je nastaviti raditi na poticanju i jačanju udomiteljstva, o čemu govori i UN-ov Odbor za prava djeteta u svojim preporukama Republici Hrvatskoj, ali i ubrzati postupke u cilju posvojenja kao trajnog oblika zbrinjavanja djece koja skrb ne mogu ostvariti u vlastitoj obitelji. Iako je u prošloj godini zabilježeno nešto više posvojenja zabrinjava što se i dalje u ustanovama nalazi 140 djece s ostvarenim pretpostavkama za posvajanje.

U području zdravlja djece upozoravamo na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, slabu dostupnost usluga djeci u ruralnim krajevima ili na otocima te djeci slabijeg socio-ekonomskog stanja, kao i na probleme u komunikaciji između zdravstvenih djelatnika i roditelja. **Područje mentalnog zdravlja** i dalje ostaje kritično te je potrebno osigurati mjere koje će dovesti do širenja usluga u ovom području. Također, ističem važnost informiranja javnosti i roditelja o koristima redovnog cijepljenja za svako dijete.

Višestruki napori su potrebni kako bi se ostvarivala **prava i interesi djece s problemima u ponašanju**, jer se trenutačno ona krše u različitim sustavima, poput odgoja i obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa, policije te u provedbi odgojnih mjera. U radu s djecom s problemima u ponašanju važno je primijeniti multidisciplinarni pristup, uspostaviti umreženu međuresornu suradnju i krenuti od interesa djeteta. Potrebno je osigurati cjeloviti stručni tim u školama uz vodstvo socijalnih pedagoga za prevenciju, detekciju i intervenciju kod PUP-a. Važno je da se što prije donese *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj PUP-a i učenika s PUP-om.*

Djeca s teškoćama u razvoju i njihove obitelji imaju poteškoća s upisom i boravkom u vrtiću te nedostatnom podrškom pomagača u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Potrebno je u praksi

osigurati provedbu zakonom propisane prednosti upisa djece s TUR-om te izgraditi cjeloviti sustav podrške djetetu u predškolskoj ustanovi. Potrebno je uložiti više napora u razvoj kompetencija učitelja za uključivanje djece s TUR-om u odgojno-obrazovne procese.

Pravo na **predškolski odgoj** treba osigurati svoj djeci, a posebno djeci na otocima. To je moguće ostvariti međusobnom suradnjom jedinica lokalne samouprave te na većim otocima osigurati mogućnost upisa u dječji vrtić djeci iz općina i gradova koji nemaju vrtiće.

Pozdravljam odluku o osiguravanju **besplatnog obroka u školama** te naglašavam važnost nutritivno uravnoteženih i toplih kuhanih obroka u prehrani školske djece kao standarda koji je nužno omogućiti svakom djetetu.

Sveprisutnost **digitalnih sadržaja** u dječjim životima nameće hitnu potrebu da se uvede medijska pismenost kao obvezni kurikulum za sve razine odgojno-obrazovnog sustava. Uz podršku za djecu, potrebno je osigurati podršku i za roditelje u području medijske i digitalne pismenosti.

U 2022. ponešto je unaprijeđen regulatorni okvir u **području elektroničkih medija** te je nužno poboljšati praćenje provedbe propisa i dosljedno sankcioniranje prekršaja. Potrebno je kontinuirano ulagati u educiranje medijskih djelatnika o medijskim propisima, etičkim kodeksima i dječjim pravima, te općenito razvijati njihovu osjetljivost za perspektivu ranjivih društvenih grupa o kojima izvještavaju.

Odnosi između odgojno-obrazovnih djelatnika i roditelja postaju jedno od najkritičnijih područja u **odgojno-obrazovnom procesu**. Potrebno je poraditi na uspostavi bolje suradnje i kvalitetnije komunikacije između roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika. Predlažem ulaganja u stručno usavršavanje učitelja i nastavnika o ovoj temi te uključivanja sadržaja o komunikaciji i suradnji s roditeljima u programe učiteljskih i nastavničkih fakulteta. Kontinuitet prijava u **području obrazovanja** također ukazuje da je potrebno uložiti više napora u razumijevanje, prepoznavanje i uklanjanje diskriminatornog postupanja i praksi. Ističem kako je nužno educirati odgojno-obrazovne djelatnike o dječjim pravima, diskriminaciji i zabrani diskriminacije.

Edukacija o dječjim pravima i zabrani diskriminacije potrebna je i za predstavnike tijela javne vlasti, posebno JLP(R)S-ova čiji opći i pojedinačni akti često ukazuju na nerazumijevanje pojma i pojavnih oblika diskriminacije te načina njena sprječavanja i pružanja zaštite djeci, posebno ugroženim skupinama djece (djeca s teškoćama u razvoju, djeca stranaca).

Za **djecu u pokretu** koja su utočište našla u našoj zemlji potrebno je osigurati dodatnu podršku kako bi se mogla integrirati u društvo. To uključuje povećani broj prevoditelja, uključivanje u predškolski odgoj i obrazovanje, pojačanu podršku u području mentalnog zdravlja.

Slobodne aktivnosti za djecu u većini su mjesta dostupne tek za djecu čiji ih roditelji mogu priuštiti. Smatram važnim da gradovi i općine ulože veće napore i resurse kako bi slobodne aktivnosti postale dostupne za djecu koja žive u riziku od siromaštva. Nadzor nad prostornim, tehničkim i kadrovskim uvjetima dječjih igraonica nužno je osigurati propisima kako bi djeca bila sigurna. Sigurnost djece u svim područjima organiziranih aktivnosti za djecu treba biti prioritet te je stoga nužno donijeti poseban propis o zaštiti djece.

Zabrinjavaju stradanja djece u prometu. Prevencija i zaštita djece u prometu treba ostati nacionalni prioritet.

U 2022. navršilo se 15 godina otkako su ustanovljeni naši područni uredi u Splitu, Osijeku i Rijeci, što je bila i jedna od preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta, kako bi se rad pravobranitelja za djecu približio djeci i roditeljima izvan glavnog grada RH. Protekle su godine potvrdile ispravnost te odluke jer su djelovanjem područnih ureda podrška i pomoć pravobraniteljice u zaštiti prava djece postali dostupniji, a njezin rad vidljiviji na područjima dalmatinske, slavonske i primorske regije.

Unatoč visokom stupnju proaktivnosti pravobraniteljstva u donošenju novih propisa, tek je trećina naših prijedloga ugrađena u nove propise.

Velik dio našeg rada usmjeren je na izradu preporuka te i u tom dijelu pozivamo tijela kojima se obraćamo na njihovo prihvaćanje i implementaciju, kao i na suradnju kroz redovito odgovaranje i poštivanje zakona kojima je cilj osigurati realizaciju prava svakog djeteta.

Na kraju ovog izvješća, pozivamo sve resore da prouče preporuke dane u ovom izvješću po pojedinim područjima, kao i preporuke Odbora za prava djeteta te da se uhvate u koštac s kroničnim problemima koji djeci onemogućuju sretno i zdravo odrastanje. Iskoristimo snagu i poticaj preporuka Odbora za prava djeteta i novog **nacionalnog plana** za prava djece na dobrobit svakog djeteta u našoj zemlji!

REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJ ZA DJECU

KLASA: DPR-470-03/23-01/0001
URBROJ: 134-23-1

PRILOG 1.a

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI*

ZA 2022. GODINU

Ja, ***Helenca Pirnat Dragičević, dipl.iur, Pravobraniteljica za djecu***, čelnik Pravobranitelja za djecu, Teslina 10, 10000 Zagreb, OIB: 71628985886, na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti, te raspoloživih informacija, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Potpis čelnika

REPUBLIKA HRVATSKA – PRAVOBRANITELJ ZA DJECU – ZAGREB

Helenca Pirnat Dragičević, dipl.iur.,
Pravobranitelj za djecu

Zagreb, 31. ožujka 2023.

* Obrazac Izjave o fiskalnoj odgovornosti, koja se daje ako nisu uočene slabosti i nepravilnosti

PRILOG 2.a

Obveznik : Pravobranitelj za djecu, Nikole Tesle 10, 10000 Zagreb

UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2022.

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca[1]
		N/P	DA	NE[2]	
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	U uputama za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno uputama upravnih tijela utvrđeni su i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima i proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koji su raspoređeni na: - sredstva potrebna za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - sredstva potrebna za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, u uputama su utvrđeni i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima odnosno proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti za razdoblje privremenog financiranja (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			preslike odnosno reference dopisa i uputa
2.	Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima u apsolutnom iznosu, odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na:	X			preslika, odnosno referenca dopisa i upute

[1] Stupac Referenca se ne popunjava već su u njemu dane upute koja je vrsta dokaza podloga za davanje odgovora na pitanje

[2] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

	- visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)				
3.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika državnog proračuna za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu *donosa* sredstava iz prethodne, odnosno *odnosa* u sljedeću godinu		X		preslika, odnosno referenca financijskog plana
4.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu ukupnog rezultata poslovanja koji se prenosi u sljedeću(e) proračunsku(e) godinu(e)	X			preslika, odnosno referenca financijskog plana odnosno proračuna
5.	Obrazloženje proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja općeg dijela proračuna odnosno financijskog plana i obrazloženja posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana. Obrazloženje općeg dijela proračuna, odnosno financijskog plana sadrži obrazloženje prihoda i rashoda, primitaka i izdataka. Obrazloženje posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja programa koje se daje kroz obrazloženje aktivnosti i projekata zajedno s ciljevima i pokazateljima uspješnosti		X		preslika, odnosno referenca obrazloženja proračuna, odnosno financijskog plana usvojenog do 31. prosinca pitanje nije primjenjivo za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunske i izvanproračunske korisnike za godinu u kojoj se donosi odluka o privremenom financiranju za prva tri mjeseca naredne godine
6.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			provesti analizu na način da se zbroje prihodi i rashodi iz financijskih planova proračunskih korisnika te prihodi i rashodi iz financijskog plana nadležnog ministarstva bez proračunskih korisnika te usporede s podacima u usklađenom financijskom planu

7.	Posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sastavljen je od prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika proračuna jedinice u koji su uključeni svi vlastiti i namjenski prihodi i primici proračunskih korisnika (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			financijski plan proračunskog korisnika jedinice usvojen od strane upravljačkog tijela odgovara financijskom planu tog proračunskog korisnika sadržanom u posebnom dijelu proračuna jedinice, a kod zajedničkih proračunskih glava zbroju financijskih planova svih proračunskih korisnika unutar te glave
8.	Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)	X			usporedba izvornog financijskog plana (iz posljednjih izmjena i dopuna Državnog proračuna koje je donio Hrvatski sabor) i izvještaja o izvršenju odstupanje od 5% podrazumijeva 5% ispod planiranih veličina
9.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova, odnosno pokrića manjkova, uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave doneseni su odgovarajući akti: (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i proračunski i izvanproračunski korisnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
9.1.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova donesen je akt koji sadrži analizu nastanka tako značajnog viška, mjere za smanjenje ili ukidanje određenih naknada koje se naplaćuju za usluge koje pružaju proračunski korisnici te način i svrhu za koju će se upotrijebiti navedeni višak	X			preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela
9.2.	U slučaju pokrića manjkova donesen je akt koji sadrži analizu i ocjenu postojećeg financijskog stanja, prijedlog mjera za otklanjanja utvrđenih uzroka nastanka negativnog poslovanja te mjera za stabilno održivo poslovanje te akcijski plan provedbe navedenih mjera (s opisom mjere, načinom provedbe, rokom provedbe, imenom i prezimenom odgovorne osobe) s očekivanim financijskim i ekonomskim učinkom	X			preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela
10.	Izrađen je godišnji plan rada koji sadrži podatke o ciljevima koji se planiraju ostvariti te opći prikaz zadaća i poslova (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika odnosno referenca godišnjeg plana rada

11.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za ostvarenje strateških ciljeva i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika, odnosno referenca odluke
12.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
12.1.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost Vlade za dugoročno zaduživanje	X			preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.2.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju jamstva pravnoj osobi u njezinu većinskom izravnom ili neizravnom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač za ispunjenje obveza pravne osobe i ustanove	X			preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.3.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju suglasnosti izvanproračunskim korisnicima za zaduživanje i davanje jamstva	X			preslike, odnosno reference dobivenih i danih suglasnosti
12.4.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja davala suglasnost na zaduživanje pravnoj osobi u njezinu većinskom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač	X			preslike, odnosno reference danih suglasnosti

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[3]	DJELOMIČNO[4]	
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
13.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
14.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Vlade Republike Hrvatske, odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti na uzorku od najviše 20
15.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta	X				na uzorku od najviše 10 investicijskih projekata dokazati povezanost s proračunom i projekcijama, odnosno s financijskim planom i priložiti preslike, odnosno reference provedenih vrednovanja
16.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sredstva proračunske zalihe koristila samo za elementarne nepogode i druge nepredvidive događaje	X				izvješća o korištenju proračunske zalihe
17.	Postoji jasna procedura naplate prihoda	X				preslika, odnosno referenca pisane procedure iz koje su vidljive vrste prihoda koje se naplaćuju, mjere naplate koje će poduzimati, vremensko razdoblje nakon kojeg se pokreće pojedina mjera naplate, slučajeve u kojima treba pribaviti instrumente osiguranja plaćanja, praćenje naplate po poduzetim mjerama, osobe koje će obavljati navedene poslove i slično

[3] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[4] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

18.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				na uzorku od 10% dospjelih nenaplaćenih potraživanja sa stanjem 31. prosinca dokazi o poduzetim radnjama za naplatu (preslike, odnosno reference odgovarajućih dopisa, opomena), a najviše 100
19.	Uređen je sustav ostvarivanja i korištenja vlastitih prihoda					
19.1.	Ministarstvo/jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijelo je akt kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				preslika akta
19.2.	Upravljačko tijelo proračunskog korisnika donijelo je akt kojim je uređeno ostvarivanje i korištenje vlastitih prihoda (a koji je u skladu s aktom nadležnog ministarstva/jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika, ako je to primjenjivo)	X				preslika akta
20.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom, odnosno financijskim planom		X			izvještaj o izvršenju proračuna za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave iz kojeg se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih proračunom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) usporedba izvršenja i financijskog plana iz koje se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih financijskim planom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) za proračunske i izvanproračunske korisnike
21.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X			nasumično odabrano najmanje pet isplata po svakoj od vrsta rashoda na razini definiranoj u Tablici: Testiranja uz pitanje 21 danoj u dodatku 1 Upitnika
22.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih					

22.1.	Dostupne su preslike, odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate	X				Preslika, odnosno referenca ugovora na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.2.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta	X				preslika, odnosno referenca izvješća na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.3.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više	X				preslika, odnosno referenca zapisnika o izvršenoj kontroli kod 10%, a najviše 100 krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više
23.	Evidencijski nalozi (EV nalozi) dostavljani su Ministarstvu financija u skladu sa Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna i uputom Ministarstva financija					
23.1.	Nadležno ministarstvo/središnji državni ured dostavio je proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti uputu s rokom do kojeg su mu isti dužni dostaviti mjesečne podatke o ostvarenju vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka izuzetih od obveze uplate u državni proračun i rashoda i izdataka financiranih iz istih (mjesečne evidencijske naloge) (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				preslika upute i dokaz o dostavi proračunskim korisnicima
23.2.	Proračunski korisnici dostavljali su mjesečne podatke o ostvarenim vlastitim i namjenskim prihodima i primicima, koji su izuzeti od obveze uplate u državni proračun, te rashodima i izdacima financiranim iz njih (evidencijske – EV – naloge) u skladu s rokom danim u uputi nadležnog ministarstva/središnjeg državnog ureda (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka
23.3.	Ministarstvo/središnji državni ured je tijekom godine dostavljalo evidencijske naloge (EV naloge) Ministarstvu financija najkasnije do 10. u mjesecu za prethodni mjesec (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su	X				dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka

	izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)					
24.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere					provjera na uzorku 5% ukupnog broja svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine
24.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima i uzorcima iz ugovora		X			priložiti odgovarajući dokaz
24.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi		X			priložiti odgovarajući dokaz
25.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
26.	Propisana je procedura blagajničkog poslovanja kojom su definirane sve aktivnosti vezane uz promet gotovim novcem	X				preslika, odnosno referenca pisane procedure
27.	Propisana je procedura izdavanja i obračunavanja putnih naloga		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
28.	Prije isplate sredstava neprofitnoj organizaciji sklopljen je ugovor u kojem su definirana prava i obveze neprofitne organizacije i isplatitelja	X				uzorak od 5% ukupnog broja svih ugovora, a najviše 20
29.	Pravomoćne presude izvršavale su se bez postupka prisilne naplate	X				sve pravomoćne presude s dospijećem u godini za koju se ispunjava Upitnik ili u ranijim godinama, a nepodmirene su, te izvodi ili drugi dokumenti koji dokazuju da je plaćeno

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[5]	DJELOMIČNO[6]	
JAVNA NABAVA						dokazati na uzorku od 20% financijski najznačajnijih ugovora/objava/provedenih postupaka javne nabave, a najviše 50
30.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				preslike, odnosno reference ugovora, navesti članak u kojem stoje odredbe o instrumentima urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni
31.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji o nabavi	X				preslike, odnosno reference dokumentacije o provedenim postupcima i preslike, odnosno reference ugovora
32.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				oznake i datum objave
33.	Za ugovore o javnoj nabavi koji su se tijekom njegova trajanja značajno izmijenili, proveden je novi postupak javne nabave u skladu s odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				Registar sklopljenih ugovora preslika, odnosno referenca dodataka ugovora
34.	Donesen je i redovito ažuriran plan nabave koji je objavljen na mrežnim stranicama u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen plan nabave i poveznica na objavljeni plan nabave u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kuna
35.	Donesena je interna odluka kojom je imenovano stručno povjerenstvo za javnu nabavu koje je pripremalo i provodilo postupak javne nabave, a najmanje jedan član stručnog povjerenstva imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi	X				preslika, odnosno referenca potvrda i internih odluka o imenovanju stručnih povjerenstava za javnu nabavu

[5] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[6] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

36.	Osobe koje prate provedbu ugovora različite su od osoba koje su bile članovi stručnog povjerenstva	X				imena osoba koje su sudjelovale u provedbi postupka i osoba koje prate provedbu ugovora te preslika, odnosno referenca internih odluka o imenovanju ovlaštenih predstavnika naručitelja
37.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji je objavljen na mrežnim stranicama, a sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma i poveznica na objavljeni registar ugovora u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kn
38.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za politiku javne nabave dostavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi		X			preslika, odnosno referenca izvješća u EOJN, preslika, odnosno referenca izvješća o javnoj nabavi koje sadrži i ukupan iznos jednostavne nabave prema vrsti predmeta nabave (roba, usluga i radovi)
39.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja jednostavne nabave za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi te je akt objavljen na mrežnim stranicama		X			preslika, odnosno referenca akta adresa mrežne stranice na kojoj je objavljen akt

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[7]	DJELOMIČNO[8]	
RAČUNOVODSTVO						
40.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/ radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			uzorak 1% svih narudžbenica, a najviše 100
41.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			uzorak 5% svih ugovora i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih ugovora
42.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			preslike, odnosno reference dokumenata na uzorku 5% svih dokumenata, a najviše 100
43.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi, odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X			preslika, odnosno referenca izvještaja ili druge dokumentacije na uzorku 1% izvršenih usluga, a najviše 100
44.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena, odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba, odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove	X				preslike, odnosno reference odobrenih privremenih, odnosno konačnih situacija na uzorku 5% svih ugovora
45.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
46.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom, odnosno ugovorom		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
47.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je evidentno u postupku obrade računa		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100

[7] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[8] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

48.	Provjereno je postojanje potpisa, žiga ili elektroničke oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
49.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X				uzorak 5% svih donacija i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih primljenih i danih donacija
50.	S dužnicima su usklađeni podaci o potraživanjima na datum 31. listopada		X			preslike, odnosno reference izvoda otvorenih stavaka na uzorku 10%, ali ne više od 20 izvoda otvorenih stavaka
51.	Izvještaj o obavljenom popisu sadrži popis potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku		X			preslika popisa vjerovnika i dužnika s iznosim potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku
52.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X			dio analitičke evidencije po izvorima financiranja i programima (projektima i aktivnostima) ili referenca iz pitanja 21.
53.	Prati se stvaranje ugovornih obveza i njihov financijski učinak					
53.1.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora, uključujući ugovore vezane uz zaposlene		X			preslika, odnosno referenca dijela evidencije
53.2.	Organizacijska jedinica, odnosno osoba zadužena za financijsko-računovodstvene poslove ima uvid u sve sklopljene ugovore iz kojih proizlaze financijski učinci		X			preslika procedure u kojoj je propisano da se sve kopije ugovora dostavljaju na znanje ustrojstvenoj jedinici za financije
54.	Provodio se ispravak vrijednosti potraživanja u skladu s odredbama Pravilnika o proračunskom računovodstvu i Računskom planu	X				uzorak 10% potraživanja od čijeg je dospijeća prošlo više od godinu dana, odnosno potraživanja od dužnika nad kojima je pokrenut stečajni i/ili likvidacijski postupak, ali ne više od 20 pojedinačnih
55.	Proračunski korisnik koji je doznačio sredstva proračunskom korisniku istog proračuna, a iskazao ih je unutar podskupine računa 369 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna*, uskladio je evidencije s proračunskim korisnikom koji su sredstva primili i iskazali ih unutar podskupine računa 639 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna*. (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ako su njeni upravni odjeli dodjeljivali	X				preslika, odnosno referenca usklađenja s proračunskim korisnicima istog proračuna, odnosno pisani trag kojim se informira primatelja sredstava, na uzorku 10%, ali ne više od 20 dokumenata usklađenja s proračunskim korisnicima

	sredstva proračunskim korisnicima u nadležnosti drugih upravnih odjela te jedinice)					
56.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom		X			preslika, odnosno referenca dijela evidencije
57.	Ulaganja u dugotrajnu imovinu prenose se u glavnoj knjizi s računa imovine u pripremi na račune imovine u upotrebi odmah po završetku ulaganja	X				uzorak 20% okončanih građevinskih situacija
58.	Najkasnije u roku od 15 dana od isplate naknade za bolovanje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), HZZO-u je dostavljen zahtjev za refundaciju		X			zahtjevi za refundaciju za svaki mjesec u kojem je bila isplata bolovanja

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE[9]	
IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
59.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X		preslike, odnosno reference referentnih stranica financijskih izvještaja
60.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili elektroničke pošte
61.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)	X			preslika, odnosno referenca dopisa
62.	Izvještaj o izvršenju financijskog plana izrađen je i dostavljen upravljačkom tijelu (odgovaraju proračunski i izvanproračunski korisnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunski korisnici državnog proračuna, izuzev onih koji nemaju upravljačka tijela)	X			preslika, odnosno referenca izvještaja o izvršenju financijskog plana dostavljenog upravljačkom tijelu

[9] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

63.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži elemente propisane Pravilnikom o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
63.1.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nenaplaćenih potraživanja za prihode jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.2.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nepodmirenih dospjelih obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.3.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje potencijalnih obveza po osnovi sudskih postupaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
64.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi utvrđeni Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
64.1.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prethodnu godinu dostavljen je predstavničkom tijelu do 1. lipnja tekuće proračunske godine	X			preslika, odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je godišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu
64.2.	Polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prvo polugodište tekuće proračunske godine dostavljen je predstavničkom tijelu do 15. rujna tekuće proračunske godine	X			preslika, odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je polugodišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu
65.	Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih Izjava o fiskalnoj odgovornosti (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izjave o fiskalnoj odgovornosti)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili pismena o izvršenim kontrolama
66.	Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima koji sadrži najznačajnije strateške i operativne rizike, mjere za postupanje po riziku te odgovorne osobe i rokove za provedbu mjera (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika dijela registra rizika

67.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			preslika, odnosno referenca akta

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE[10]	
TRANSPARENTNOST					
68.	Godišnji plan rada je objavljen na mrežnim stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		poveznica na mrežnu stranicu
69.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljeni su svi proračunski dokumenti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
69.1.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen proračun koji uključuje opći i posebni dio te obrazloženje	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen opći i posebni dio proračuna te obrazloženje
69..2.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune proračuna
69.3.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljena je od strane predstavničkog tijela usvojena odluka o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena odluka o izvršavanju proračuna
69.4.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune odluke o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune odluke o izvršavanju državnog proračuna
69.5.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog polugodišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna

[10] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

69.6.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna
70.	Uz proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i objavljen vodič za građane	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen vodič za građane
71.	Nakon usvajanja državnog proračuna od strane Hrvatskog sabora, odnosno upravljačkih tijela, financijski planovi objavljeni su na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva ako ne posjeduju mrežnu stranicu (odgovaraju ministarstva i proračunski korisnici državnog proračuna)		X		poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su financijski planovi objavljeni
72.	Godišnji financijski izvještaji objavljeni su u roku od 8 dana od propisanog roka za predaju godišnjih financijskih izvještaja na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog proračuna ako ne posjeduju mrežnu stranicu		X		poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su izvještaji objavljeni

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[11]	DJELOMIČNO[12]	
UPRAVLJANJE IMOVINOM						
73.	Doneseni su strateški i provedbeni dokumenti za upravljanje i raspolaganje nekretninama (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)					
73.1.	Donesena je strategija upravljanja i raspolaganja nekretninama	X				preslika strategije, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena strategija
73.2.	Na temelju strategije upravljanja i raspolaganja nekretninama donesen je godišnji plan za ostvarenje ciljeva utvrđenih u strategiji	X				preslika godišnjeg plana, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji plan
74.	Za nekretnine u vlasništvu upisana su vlasnička prava u zemljišnim knjigama	X				preslika popisa imovine i obveza te preslike zemljišnoknjižnih izvadaka
75.	Ustrojen je registar imovine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji sadrži podatke i informacije propisane za Središnji registar državne imovine (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				preslika registra
76.	Državna imovina kojom se raspolaže/upravlja neovisno o pravnoj osnovi korištenja te imovine (knjižno vlasništvo, izvan knjižno vlasništvo, druga pravna osnova korištenja, bez dokumentirane pravne osnove) evidentirana je u glavnoj knjizi onog tko raspolaže s/upravlja imovinom, u skladu s Uputom Ministarstva financija o priznavanju, mjerenju i evidentiranju imovine u vlasništvu Republike Hrvatske		X			priložiti odgovarajući dokaz
77.	Utvrđena je namjena nekretnina s kojima se upravlja i raspolaže	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom ili drugi odgovarajući dokaz

[11] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[12] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

78.	Za nekretnine kojima je definirana namjena utvrđeno je jesu li u funkciji ili ne, odnosno koriste li se ili ne u skladu s namjenom	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom i korištenjem (jesu li u funkciji ili ne) ili drugi odgovarajući dokaz
79.	Za nekretnine koje nisu u funkciji poduzimane su aktivnosti za stavljanje istih u funkciju, odnosno korištenje prema utvrđenoj namjeni	X				popis nekretnina za koje je utvrđena namjena, a nisu u funkciji i odgovarajući dokazi o poduzimanim aktivnostima (dopisi, zahtjevi...)
80.	Za imovinu za koju nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi poduzimane su aktivnosti za rješavanje istih	X				priložiti odgovarajući dokaz
81.	Prije stjecanja nekretnina izrađena je analiza kojom je utvrđena opravdanost odabranog oblika stjecanja nekretnine	X				dokaz za ovo pitanje je preslika analize za svaku pojedinu nekretninu koja je stečena u godini za koju se popunjava Upitnik o fiskalnoj odgovornosti
82.	Isknjižavanje imovine iz poslovnih knjiga provodi se isključivo nakon prodaje, darovanja ili drugog načina otuđenja ili uništenja imovine, a temeljem izlaznog računa, ugovora o kupoprodaji, zapisnika o uništenju, potvrde o odvozu na otpad i slične dokumentacije		X			preslike ugovora/akta o prodaji, darovanju ili drugom načinu otuđenja ili uništenja imovine
83.	Čelnik je donio interni akt o načinu korištenja službenih automobila		X			preslika, odnosno referenca na interni akt
84.	Postoji pisana procedura kojom su detaljno utvrđeni poslovi upravljanja i raspolaganja nekretninama te ovlasti i nadležnosti zaposlenika za obavljanje i kontrolu navedenih poslova	X				preslika donesene procedure s popisanim aktivnostima, osobama i ovlaštenjima na temelju kojih se upravlja i raspolaže nekretninama i osigurana je koordinacija odjela u slučaju ako se poslovi u vezi s evidentiranjem, procjenom i praćenjem nekretnina obavljaju u više odjela

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

KLASA: DPR-470-03/23-01/0001
URBROJ: 134-23-2

REPUBLIKA HRVATSKA PRAVOBRANITELJ ZA DJECU ZAGREB

Pravobranitelj za djecu:
Helena Pirnat Dragičević, dipl. iur.